LATINSKO-ČESKÝ SLOVNÍK

LATINSKO-ČESKÝ SLOVNÍK

LATINSKO-ČESKÝ
SLOVNÍK
K POTŘEBĚ GYMNASIÍ A REÁLNÝCH GYMNASIÍ

SESTAVILI

DR. JOSEF M. PRAŽÁK

DR. FRANT. NOVOTNÝ - DR. JOSEF SEDLÁČEK

VYDÁNÍ TŘINÁCTÉ, NEZMĚNĚNÉ

(nezměněný dotisk vydání dvanáctého)

V PRAZE

NÁKLADEM ČESKO-SLOVENSKÉ GRAFICKÉ UNIE A. S.

1939

Veškerá práva vyhrazena

Tiskem Unie v Praze

PŘEDMLUVA.

1. Slovní poklad tohoto slovníku vážen je ze spisovatelů na rakouských gymnasiích čítaných. Jsou tudíž do něho pojati ze spisovatelů prosaických Caesar, Cicero, Curtius, Livius, Nepos, Sallustius, Tacitus a Plinius mladší, z básníků pak Catullus, Horatius, Propertius, Tibullus, Ovidius a Vergilius. Ke starším autorům, kteří jsou mimo okruh četby školské (jako na př. Plautus a j.), přihlíženo potud, pokud u nich zachoval se původní význam slova, který později z jazyka latinského vymizel.

2. Při hesle podán jest rozvoj významový (pokud možno historicky), t. j. naznačeno, jak z významu původního vyvinuly se mladší (odvozené). Ovšem významosloví (semasiologie), toto nejmladší odvětví jazykovědy, není dosud propracováno; dosavadní vědecké práce významoslovné podávají jen jednotlivé ukázky vědy semasiologické, ale i tak poskytly vítané pomoci.

Mezi skutečnou změnou významovou a mezi pouhým zvláštním užitím činěn rozdíl.*)

3. K etymologii, která často měrou netušenou nahlédnouti dává do duševní dílny slov a jich významů, přihlíženo také; ovšem obmezili jsme se na věci buď zcela neb téměř jisté a takové, jež žákovi pro stanovení základního významu prospějí a kterým bez dlouhého výkladu může porozuměti.

4. Hledíc ke školské potřebě jsou místa, jež dle zkušenosti činí žákům na příslušném stupni při překládání obtíže, ve slovníku buď přeložena neb aspoň podán pokyn ke správnému pojetí a překladu. Připojený překlad nebudiž ovšem pokládán za jedině správný, nýbrž pouze za jeden z možných překladů.

5. Slova, tvary a vazby básnické a neklassické neb vzácné rozlišovati od sebe zvláštními znaménky nepokládali jsme ve slovníku za účelem školským složeném za potřebné, nehledíc ani k tomu, že stanoviti přesné rozhraní mezi latinou t. zv. klassickou a neklassickou atd. jest v mnohých případech nesnadno, ba nemožno. Pouze počáteční písmena autorů, která

*) Ve slovníku užito zkratku spec. = speciálně, t. j. speciální, zvláštní užití slova, kde nejde o nový význam slova, nýbrž o speciální spojení jeho, kteréž mu v tomto případě dodává zvláštního odstínu, zabarvení, aniž se tím podstata významu mění.

k většině příkladů ve slovníku uvedených jsou připojena, poučují do jisté míry žáka v této příčině. Rovněž nepřihlíženo, aby slovník nebyl přetížen, ke stránce fraseologické a synonymické, o které poučí žáka buď profesor nebo zvláštní knihy.

6. Slabiky dlouhé povahou i polohou jsou označeny znaménkem délky. Co se týká délek polohových, nejsou ovšem dosavadní výsledky vědeckého badání úplné a veskrze přesvědčivé.

7. Co dobrého shledáno u předchůdců na poli lexikografie, zvláště latinské, nerozpakovali jsme se, řídíce se jich příkladem, užíti také v tomto slovníku.

8. Slovník tento má sloužiti především potřebám našich gymnasií a reálných gymnasií. To vytýkáme hlavně proto, abychom se vyvarovali možných výtek, že do něho není pojato to neb ono, ten onen příklad že není přeložen. Zmíněným účelem jest také vysvětliti, že zpracování hesel předložek, spojek, zájmen a rozličných částic jest uvedeno na míru nejnutnější, poněvadž zkušenost učí, že žáci v heslech těchto zpravidla nehledají a materiál tam uložený byl by pro ně mrtvý a zbytečně by rozšířil objem slovníku. Také měli jsme při tom na mysli zvyk na našich gymnasiích ustálený, že na konci hodiny koná se t. zv. průprava, která záleží hlavně v tom, že profesor obtížná místa té části, kterou k domácí přípravě hodlá žákům uložiti, vysvětlí.

Doufáme však, že žáci hledajíce v tomto slovníku pomoci, nebudou v očekávání zklamáni a že i studujícím klassické filologie na universitě bude platnou pomůckou při čtení spisovatelů svrchu jmenovaných.

Jsme si ovšem vědomi, že jako každá práce lexikografická většího objemu, také toto dílo slovnikářské má nedostatky a že jest schopno zlepšení. Avšak nestranný posuzovatel zajisté uváží, že jest to první vydání díla, jehož látka jest velmi rozplývavá.

Práci jsme si rozdělili tak, že zpracoval Dr. J. M. Pražák hesla písmen A, B, C a z D až dilectus; Dr. F. Novotný hesla písmene D od diligens, F, L, P, T, U, V, X, Z; Dr. J. Sedláček hesla písmen E, G, H, J, K, M, N, O, Q, R, S. Při všech písmenech byl k disposici lístkový materiál sebraný drem Pražákem. Korrekturu tisku jsme si prováděli sami, každý svého elaborátu; kromě toho byl pečlivým spolukorrektorem p. prof. Jindř. Neudert, jemuž za to vyslovujeme díky.

Uctivými díky jsme povinni vyšším úřadům školským, veleslavné zemské školní radě v Praze a vysokému ministerstvu kultu a vyučování ve Vídni za vzácnou ochotu projevenou nám udělením delší dovolené, jímž byla práce značně usnadněna a urychlena.

Vzácnou ochotou ctěného nakladatelství věnována jest uznání hodná péče přehlednému uspořádání a praktickému rozčlenění typografickému jednotlivých hesel. Tato úprava nejen usnadní velice žákům hledání ve slovníku a porozumění, ale získá se jí též úspora času.

V Praze 1910.

Dr. *Josef M. Pražák.*
Dr. *Frant. Novotný.*
Dr. *Josef Sedláček.*

Předmluva ke druhému vydání.

Dříve, než jsme očekávali, byl náš slovník vyprodán a nastala potřeba vydání druhého. Stalo se to ve válečné době, kdy mysl byla odvácena od klidné duševní práce a kdy ani technicky nebylo lze provésti to, co bychom byli chtěli míti provedeno. Proto vychází toto druhé vydání nezměněno.

V Praze, v únoru 1919.

Dr. *Josef M. Pražák.*
Dr. *Frant. Novotný.*
Dr. *Josef Sedláček.*

Předmluva k třetímu vydání.

Třetího vydání našeho slovníku se nedožil náš spolupracovník profesor Dr. Josef Sedláček. Želíme jeho předčasné smrti; dílo, které vykonal, bude jeho památníkem.

Teprve při tomto třetím vydání bylo možno provésti opravy, jejichž potřebu bylo cítiti již při vydání druhém. Důkladnějších změn vyžadovaly zejména etymologické výklady; s tím souviselo, že u některých hesel byl významový materiál zcela nově uspořádán. Leckde byly změněny i překlady citovaných míst, pokud nebyly věcně správné, zásadně však buďtež pokládány všechny překlady vět a rčení obsažené v tomto slovníce za výklady míst a návrhy překladu, neboť pravý překlad musí býti pojetím i slohem jednotné dílo, vyrostlé z jednotného ducha a rázu originálu, ne snůška úryvků nalezených ve slovníce. Odstraněny byly nalezené nedůslednosti a nepřesnosti v označování kvantity latinských slov, a pokud bylo možno, i v typografické úpravě.

Pořádaje toto vydání nemohl jsem měniti tolik, kolik bych byl chtěl. Opravy byly omezeny technikou tisku, třebaže nakladatelství vynaložilo velmi mnoho, aby toto omezení bylo co nejmenší. „Doplňky", rozmnožené tentokráte mimo jiné zejména o materiál z Jirániova vydání římských lyriků, musily zůstati i nyní zvláštním dodatkem.

I po provedených opravách jest slovník dílem tří původních spolupracovníků. Pořadateli tohoto třetího vydání jest přičítati — hledíc také k uvedenému technickému omezení — jen to, co v částech druhých spolupracovníků změnil, ne to, co v nich nechal nezměněno.

Opravené vydání slovníku by mělo býti společnou prací všech, kdo v slovníku hledají. Děkuji všem kolegům, kteří mě upozornili na vady a nedostatky našeho slovníku a tak přispěli k jeho opravení; prosím, aby si i nadále neobtěžovali oznamovati mi všechno, co by se v něm podle jejich mínění mělo změniti. Jmenovitě děkuji jednomu z nich, který byl bdělým emendátorem slovníku od jeho prvního vydání až do nynějška, třebíčskému profesoru Františku Palatovi.

Uznávám vděčně snahu nakladatelství České grafické Unie, aby toto třetí vydání bylo co nejdokonalejší, a děkuji také trpělivým pracovníkům v jeho tiskárně.

V Novém Městě nad Metují, v září 1924.

Dr. *František Novotný,*
profesor Masarykovy university v Brně.

Předmluva k pátému vydání.

Čtvrté vydání Slovníku bylo z technických důvodů nezměněné vydání třetí; teprve při tomto vydání pátém bylo možno provésti některé ze žádoucích oprav a změn. Při opravách šlo hlavně o to, aby byla co možná důsledně označována kvantita samohlásek v slabikách dlouhých posicí. Časté nedůslednosti a neshody po této stránce jsou způsobovány z velké části nejistotou věci samé; verše nás tu nepoučují a svědectví nápisů, římských gramatiků a románských jazyků si druhdy vespolek odporují, tak že je vskutku nejbezpečnější způsob některých jiných slovníků, takových kvantit vůbec neoznačovati. Ale tak pronikavou změnu nebylo ovšem možno zde provésti.

I při tomto pátém vydání mi byl platným pomocníkem prof. Frant. Palata; mimo to mi podal cenné poznámky prof. dr. Kamil Fürst. Oběma pánům kolegům srdečně děkuji za jejich pomoc.

Z toho, že za necelých dvacet let od prvního vydání Slovníku vychází vydání páté, lze tuším souditi, že při čtení latinských klasiků na středních školách dosud nevymizela poctivá práce, přes neblahé a svůdné snahy nahraditi ji nevážnou hrou nebo i podvodem. A v poctivé práci je smysl školy i její budoucnost.

V Brně, v červenci 1929.

Dr. *Frant. Novotný.*

Předmluva k šestému vydání.

Hlavní text tohoto nového vydání jest až na několik málo oprav nezměněn. Bylo v něm ponecháno i označování dlouhého -ō v 1. os. sing. a v nom. sing., při čemž není hleděno k tomu, že se toto -ō druhdy krátilo, až posléze ve IV. stol. po Kr. bylo krátké *-o* pravidlem.

Úplně jsou přepracovány a podstatně rozmnoženy Doplňky. Snažil jsem se, aby Doplňky spolu s hlavním textem obsahovaly úplný slovní materiál jak ze spisovatelů a výborů čtených již nyní na našich středních školách, tak také z té četby, která na nich bude zavedena podle nových ohlášených osnov. Proto přibyla do Doplňků slova ze Stiebitzova výboru římských scéniků; pro četbu z latiny středověké a novověké jsem excerpoval sbírku latinských textů „Bohemia Latina“ od K. Hrdiny a přijal

jsem do Doplňků excerpta téhož autora z jeho chystané větší sbírky středověkých a novověkých latinských textů. Hesla, která se vyskytují jen v latině středověké nebo novověké, jsou vyznačena kursivou. Všechna hesla jsou psána pravopisem obvyklým pro latinu starověkou, na př. *idiota* (a ne *ydiota*), *hymnizo* (a ne *ymnizo*), *saccharum* (a ne *zaccharum*) a pod.

Děkuji všem kolegům odborníkům, kteří mi pomohli při úpravě tohoto vydání. Zejména mi přispěl Bohumil Ryba četnými kritickými poznámkami; Ferdinand Stiebitz mi dal soupis textů svého chystaného výboru z římských scéniků a Karel Hrdina dovolil, abych užil jeho výpisků z textů středověkých a novověkých.

V Brně v květnu 1932.

F. Novotný.

Seznam zkratkův.

1. Jména spisovatelů:

C = Cicero
Cat = Catullus
Cs = Caesar
Cu = Curtius
H = Horatius
Hirt = Hirtius (pokračovatel Caesarův)
L = Livius
M = Martialis
N = Nepos
● = Ovidius
Pl = Plautus
Plin = Plinius mladší
Pr = Propertius
S = Sallustius
T = Tacitus
Tib = Tibulus
V = Vergilius.

2. Jiné zkratky:

abl. = ablativ(us)
abl. abs. = ablativ absolutní
abl. instr. = ablativ instrumenti
abl. odl. = ablativ odluky
absol. = absolutní, absolutně
abstr. = abstractum, abstraktně (odtažitě)
acc. = accusativ(us)
acc. c. inf. = accusativus cum infinitivo
acc. vztah. = accusativ vztahový
acc. vnitř. = accusativ vnitřní
act. = activum (činný rod)
adj. = adjectivum
adj. demin. = adjectivum deminutivum (zdrobnělé)
adv. = adverbium
advers. = adversativně
akt. = aktivní, aktivně
alcís. *alcis* = alicujus
alci, alcui *alci* = alicui
alqm, *alqm* = aliquem
alqd, *alqd* = aliquid
alqo, *alqo* = aliquo
anal. = analogie (obdoba)
appel. = appelativum
appos. = appositionálně
arch. = archaický (zastaralý tvar)
att. = atticky
básn. = básnicky
class. = classice, klassicky (v klassické latině)
coll. = collective, kollektivně (souborně)
compar. = comparativ(us)
čísl. = číslovka
dat. = dativ(us)
dat. úč. = dativ účelový
dem., demin. = deminutivum (zdrobnělý tvar)
deverb. = deverbativum
dor. = dorsky
ellipt. = ellipticky
enall. = enallage
enkl. = enklitický
eth. = ethicky
euf. = eufemismus, eufemisticky
f. = femininum
freq. = frequentativum
gen. = genitiv(us)
gen. obj. = genetiv objektivní
gen. subj. = genitiv subjektivní
gerund. = gerundivum
ind. = indicativ(us)
indecl. = indeclinabile (slovo nesklonné)

inf. = infinitiv(us)
intens. = intensivně
intrans. = intransitivně (nepřechodně)
isol. = isolovaný (osamocený) tvar
jm. vl. = jméno vlastní
kausat. = kausativně (-ivum)
klass. = klassicky, v klassické latině
kollekt. = kollektivně
kompar. = komparativ
konj. = konjuktiv
konkr. = konkretní, konkretně
kvalit. = kvalitativně
kvant. = kvantitativně
lok. = lokál
m. = masculinum
m., m. = místo, město
med. = medium, mediálně
metaf. = metaforicky
meton. = metonymicky
myth. = mythický (bájeslovný)
n. = neutrum
n., n. = neb
na př. = na příklad
nář. = nářečí
nejč. = nejčastěji
něm. = německy
neos. = neosobně
nepř. ot. = nepřímá otázka
neurč. = neurčitě
neutr. = neutrum
nom. = nominativ
nyn., nyn. = nyní, nynější
ob., obyč. = obyčejně
obch. = obchodní
obj. = objektivní
obr. = obrazně
obyv. = obyvatel(é)
odt. = odtud
omez. = omezovací
parenth. = parentheticky
part. = participium
part. praes. act. = participum praesentis activi
part. perf. pass. = participium perfecti passivi
partit. = partitivně
pass. = passivum
patron. } patronymicon (vlastní jméno
patronym. } rodové)
perf. = perfectum
pers. = personale
personif. = personifikace (zosobnění), personifikovaný (zosobněný)
pl. plur. = plurál
pod. = podobně
polit. = politicky
postpos. = postposice
pouh. = (s) pouhým
pozd. = později
praed. = praedikativní (přísudkový)
praegn. = praegnantně
praes. = praesens
priv. = privat vum
prolept. = prolepticky
pron. = pronomen
pros. = prosaicky
předl., předl. = předložka
přech. = přechodný, přechodně
přenes. = přenesený, přeneseně
příb. = příbuzný
přísl. = přísloví, příslovečně
přisv. = přisvojovací
pův. = původní, původně
reflex. = reflexivum, reflexivní
sc. = scilicet (rozumí se)
sing. = singulár
sm. = (ve) smyslu, smyslem
soukm. = soukmenný
spec. = speciální (užití), speciálně
sraž. = sražený (synkopovaný) tvar
srov. = srovnej (viz i pozn. na konci)
starolat. = starolatinsky (archaicky)
stlat. = starolatinsky
subst. = substantivum
subst. demin. = substantivum deminutivum
subst. isol. = substantivum isolované (osamocené)
sup., superl. = superlativ
synekd. = synekdochicky
synon. = synonymum
šp. = špatně
t. = totiž
t. j. = to jest
t. t., term. techn. = terminus technicus (odborný výraz, význam)
trans., transit. = transitivní (přechodný), transitivně
trop. = tropicky (přeneseně)
tv. = tvar
vedl. = vedlejší
vedl. pon. = vedlejší ponětí
verb. desid. = verbum desiderativum (sloveso žádavé)
verb. fin. = verbum finitum

verb. frequent. = verbum frequentativum (sloveso opětovací)
verb. inchoat. = verbum inchoativum (sloveso počínavé)
verb. intens. = verbum intensivum (sloveso vzmocněné, důrazové)
vl. = vlastně
vlož. = vložený
v. t. = viz toto
voc. = vocativ(us)
voj. = vojenský
vůb. = vůbec
výj. = výjimečně
význ. log. = význam logický
vztah. = vztahový
zájm. = zájmeno
záp. = záporně
zastar. = zastaralý (archaický)
zprav. = zpravidla
zř. = zřídka
zvl. = zvláště

* u tvaru slovného v hranatých závorkách značí tvar se stanoviska etymologického předpokládaný. ale nedoložený. Srov. na př. heslo *bellus* [z * *ben(u)lus*]. To značí: *benulus* jest tvar sice nedoložený, ale předpokládaný, z něhož povstal tvar *bellus*.
* v heslech jmen osobních značí: narodil se.
† „ „ „ „ zemřel.

Etymologická příbuznost původního latinského slova s jiným slovem latinským nebo se slovy jiných jazyků jest označována zkratkou srov. (= srovnej), na př. *hortus* [srov. cohors, χόρτος, hrad, ohrada, zahrada]; jestliže je heslo odvozeno z jiného latinského slova nebo je to slovo přijaté z jiné řeči, je v hranatých závorkách uvedeno slovo základní (původní) bez zkratky srov., na př. *hospitium* [*hospes*], *cumba* [κύμβη].

A

1. **A**, a jako zkratek značí 1) předejmení *A(ulus)*; 2) na hlasovacích tabulkách porotců *A(bsolvo)*; pročež *A littera salutaris* u *C*; 3) při hlasování o zákonech v komitiích *A(ntiquo)* v. t.; 4) *a. d.* = *ante diem*; 5) *A. U. C.* n. *a. u. c.* = *ab urbe condita.*

2. **ā** citoslovce (srov. *ἀ*) výraz bolesti, hoře a soustrasti: ach, ó, ouve, běda!

3. **ā, āb** předl. s abl. (srov. *ἀπό*); *ab* před samohl. a *h* a také před souhl. vyjma *b, v, m, f, p*; **ā** pouze před souhl.; **abs** často ve spojení *abs te.*

I) místně 1) (o vzdalování od místa, věci, osoby) od, s, z: *avertere iter ab Arare Cs*; *pestem a populo in Persas aget H*; *suspirat ab imis pectoribus O* zavzdychne z hloubi srdce. U jmen měst „z okolí“: *ab Gergovia discedere Cs* od G., z okolí G. 2) (východiště pohybu) od, s, z: *venire, ire*; *mittere, portare, accipere, habere, poscere, petere, postulare ab alqo alqd* a j. *celsis a navibus itis V*; metaf. *bucina in latum turbine crescit ab imo O* od spodního závitu se šíří. Často na ozn. místa, odkud se něco jeví (my se tážeme kde?): *castra munita non erant a porta decumana Cs* u brány d.; *cecidere ab Romanis ducenti equites L* se strany, na straně Římanů; *a tergo*; *a latere*; *a dextra*; *a sinistra*; *a dextra laevaque O* po pravici, po levici, v pravo, v levo; *religatus ab aggere funis O* k hrázi; *ab milibus passuum duobus castra posuerunt Cs* ve vzdálenosti; *stare, facere, esse ab alqo*; *Zeno et qui ab eo sunt C* a jeho stoupenci; *illi a Platone et Aristotele C*; *a* (= *pro*) *nobis contra vosmet ipsos facere C* v náš prospěch proti vám samým.

II) o původu, původci, způsobu: 1) (o původu) *a Deucalione ortus C*; *omnes a Belo V* Belovi potomci; *ab situ longa Alba appellata L* od polohy; *dulces a fontibus undae H* z pramenů vážené, pramenité; 2) o původci a příčině: a) (u passiv a intransitiv majících význam trpný) *vinci ab Aenea V*; *interfici ab alqo*; *ab hoste cadere*; *occidere O*; *pati ab alqo alqd* (*πάσχειν ὑπό τινος*); *discere, quaerere, audire ab alqo*; *defendere ab alqo*; *tutus ab hoste O* bezpečen před nepřítelem; básn. (místo abl. instr.) *chlamydem contractus ab auro O* plášť maje spjat zlatou sponou; b) (o příčině vztahující se k celé větě) pro, následkem, tím, že, protože n. instrum.: *Aeneam ab simili clade domo profugum L*; (o pohnutce) *oppidum diripiunt non tam ab ira nec ab odio, quam ut... L*; c) o způsobu α) (o vztahu) vzhledem k..., hledíc k..., co se týče, co do..., ve: *laborare ab re frumentaria Cs*; *paratus ab omni re C* pro všecky případy; *insignes ab arte viri O* co do umění, v umění; β) (o přiměřenosti) dle: *neve haec nostris spectentur ab annis V*; *ab numero avium eum secutum numerum L.*

III) o čase a posloupnosti: a) (o době, od které počínajíc něco se děje) od: *ab urbe condita C*; *a puero*; *a pueris*; *ab Tullo res omnis in Romanum cesserit imperium L* od Tulla počínajíc; *ab ovo usque ad mala H* od začátku hostiny

až do konce (vl. od vajec až k jablkům); b) (o posloupnosti) po: *ab exseqiis quod dare fama solet O* po pohřbu, teprve po smrti; spec. hned po: *a prima obsidione Cs*; *a colloquio digressus Cs*; *amnis ab his* (neutr.) *tacuit O* hned po těchto slovech; *quartus ab his fui O*; *ab Iove tertius Aiax O.*

abacus, *ī, m.* [ἄβαξ] 1) deska stolní; 2) přepychový, parádní stolek (na nějž se stavělo drahocenné nářadí) *CL.*

ab-aliēnō, *āre, āvī, ātum* [*alienus*] odcizovati; 1) (věc) zciziti, převésti na jiného; prodati: *pecus, agros*; *rem vendere atque abalienare C*; 2) metaf. (osobu, její náklonnost) odvraceti, odváděti, odrážeti, nepřítelem činiti: *sororem tuam a te abalienavit C* sestru tvou ti odcizil; *homines suis rebus* (dat.) lidi od svého počínání odvraceti; *totam Africam abalienarunt N* celou Afriku odtrhli, k odpadnutí pohnuli, pobídli.

Abaris, *is m.* [Ἄβαρις] 1) Rutul *V*; 2) druh Fineův *O.*

Abās, *antis, m.* [Ἄβας] jméno několika hrdin *VO*; jmenovitě mythický král v Argu, syn Lynkeův a Hypermestřin, otec Akrisiův, děd Danain. Odt. a) adj. **Abantēus,** *a, um* Abantův *O*; b) patronym. **Abantiadēs,** *ae, m.* [Ἀβαντιάδης] Abantovec, potomek Abantův, buď Akrisius, syn Abantův, neb Perseus, pravnuk Abantův ●.

abavus, *ī, m.* děd dědův, prapraděd; předek.

Abdalōnymus, *ī, m.* král sidonský, od Alexandra dosazený *Cu.*

Abdēra, *ōrum, n.* [τὰ Ἄβδηρα] n. **-ra,** *ae, f.* Abdery, město thracké, sev.-vých. od ústí řeky Nesta, rodiště Demokritovo a Protagorovo. Obyvatelé jeho známi byli v Řecku svým šosáctvím. Odt. **Abdēritēs,** *ae, m.* Abdeřan *C.*

abdicātiō, *ōnis, f.* [1. *ab-dico*] odřeknutí se něčeho, vzdání se (úřadu před zákonitým vypršením lhůty): *dictaturae L.*

1. **ab-dicō,** *āre, āvī, ātum* zříkati se, odříkati se; a) nenznávati někoho (za příbuzného), neznati se, nehlásiti se k němu, zříkati se někoho, zavrhovati, vyděditi: *alqm patrem L*; b) skládati (úřad), vzdávati se (úřadu) před časem; u *S* a *L* přech. *magistratum, dictaturam*; ale u *Cs* a *C dictaturā se abdicat*; *se non modo consulatu, sed etiam libertate abdicavit.* Též absol. *consules abdicaverunt* poděkovali se (z úřadu) *C.*

2. **ab-dicō,** *ere, dixī, dictum* odříci něco, nedovolovati, nedopouštěti (t. t. v nauce augurské): *aves abdicunt aliquid C* (opak *addicere*) věštní ptáci nedovolují.

abditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abdo*] odstraněný; 1) skrytý, uschovaný, zastrčený; odlehlý: *abditi in tabernaculis Cs* zalezlí ve stanech; *abdita vallis C* odlehlý údol; *spelunca abdita O* tajná sluj; *latet a. agro H* skrývá se v ústraní, zátiší venkovském; 2) metaf. *abditos sensus speculari L* tajné myšlenky, úmysly stopovati; *haec sunt retrusa et abdita C*; *non abdita ambage T* ne tajnými okolky, t. j. beze všech okolkův; — subst. neutr. plur. *abdita, ōrum*: *a. longe O* daleko odlehlá místa; *a. rerum H* věci dosud skryté, neznámé, hluboké myšlenky.

abdō, *ere, didī, ditum* [*ab* a koř. **dhē-*] pryč, stranou klásti 1) odklizovati, odstraňovati (s pohledu): *copias ab eo loco*; *in insulam a. T* na ostrov vypověděti. Často reflex. odstraňovati se, uchylovati se, skrývati se: *in silvas*; *in Menapios Cs*; *in occultum* do úkrytu se uchylovati; *domum*; obr. *se totum litteris* (abl.) *a. C* zcela se pohřížiti do vědecké práce; 2) skrývati, ukrývati: *cultrum sub veste*; *aper sub inguine dentes abdidit O* v slabinách tesáky ukryl, vrazil, zakousl se do ...; (s abl. místa) *ventos speluncis abdidit V* skryl, uzavřel; *nullus argento color est avaris abdito terris H* bez lesku jest stříbro, je-li skryto v lakotném nitru země; *virgo abdita* (*turrī*) dívka uzavřená do věže; básn. *lateri* (dat. cíle) *capulo tenus abdidit ensem V* do boku až po jilec stopil, vnořil meč; (s abl. instrum.) zakrývati, zahalovati čím: *caput casside O* dáti si přilbu na hlavu; *vultus frondibus abdit O*; prolept. *abdita texit ora frutex O* (*ita texit, ut abdita essent*) obestřelo a ukrylo.

abdōmen, *inis, n.* podbřišek, pandero, bachor (jakožto sídlo hrubé smysl-

nosti): *insaturabile a. C*; *natus abdomini C* zrozen k obžerství.

ab-dūcō, *ere, dūxī, ductum* **1)** odváděti: *familiam abduxit, pecus abegit C*; (s udáním východiště) *alqm ab aratro*; *populum de foro L*; *naves ex portu, exercitum ab Sagunto L* od Sagunta t j. z okolí; *a. capita ab ictu V* oddáliti hlavy od rány; (s udáním cíle) *domum C*; *in praetorium S*; *ad regem N*; *me quascunque abducite terras V* odveďte, dopravte do kterýchkoli zemí; — spec. násilně odváděti, unášeti: *gremiis a. pactas V* z náručí (mateřských) unášeti snoubenky; **2)** metaf. **a)** odvraceti, odcizovati, sváděti k odpadnutí: *equitatum ad se abduxit Dolabellae C*; *legiones a Bruto C*; **b)** (od činnosti, úmyslu, náklonnosti) odváděti, odvraceti: *animum a sollicitudine C*; *ab officio C*; **c)** (od vyššího k nižšímu) sváděti, snižovati: *ne ars abduceretur ad mercedem atque quaestum C* aby umění nebylo snižováno na mzdu a zisk.

Abella, *ae, f.*, město v Kampanii, bohaté ovocem (nyn. *Avella*): *A. mālifera V.*

ab-eō, *īre, iī, itum* (inf. perf. *abīsse*, básn. *abiisse*) **1)** odcházeti, odebírati se: *abeam, an maneam?* mám odejíti či zůstati; *adloquor abiturus amicos O* jsa na odchodu; *abi, nuntia Romanis L* jdi a zvěstuj Římanům; (káravě) *abi hinc cum immaturo amore ad sponsum L* kliď se odtud s nevčasnou láskou k snoubenci; *abi cum tribunalibus et rogationibus tuis L*; *quin tu abis in malam pestem malumque cruciatum?* jdi, kliď se k čertu; (mírněji) *non es avarus, abi! H* odejdi, jsi propuštěn; (s udáním východiště) *comitio L*; *montibus V*; *sedibus*; *Suriā T*; *ab urbe L*; *de Sicilia*; *de provincia C*; *e (ex) conspectu* zmizeti s očí; trop. *magistratu a.* úřad složiti; (s ablat. instrum.) *ardet abire fugā V* prahne útěkem se spasiti; *equis abire L*; (s udáním cíle) *domum L*; *in Mauretaniam; in exsilium, in Volscos exsulatum a. L*; *quid ad istas ineptias abis? C* proč se odchyluješ, odbočuješ k nejapnostem; (s praed. určením) *victores ex certamine a. L*; *sublimis abiit L* do výše odlétl; *abis perituris V* odcházíš jsa odhodlán zemříti, na smrt; *tu missus abibis H* ty odejdeš (od soudu) jsa osvobozen; *nemo non donatus abibit V* nikdo neodejde neobdarován, s prázdnem; absol. *eum abiturum non esse, si... C* že neodejde (jen tak beze škody), že se mu povede špatně; **2)** metaf. **a)** (o čase a stavu) uplývati, ubíhati, míjeti, tratiti se, mizeti: *abiit illud tempus C*; *abiit vanus timor, terror L* pominul lichý postrach; *abibit amor O* láska pomine, přejde; *abiit spiritus in auras O* dech do vánků, vzdušin zmizel, uletěl, vznesl se, rozptýlil se; *flamma abiit L* plamen zmizel; **a)** přecházeti na někoho, něco: *abit res a consilio ad vires pugnantium N* věc, rozhodnutí přechází s věhlasu (vojevůdcova) na síly bojujících; *in avi mores a. L* k obyčejům, k zásadám dědovým se přichýliti, jich následovati; *ad sanos abeat tutela propinquos H* poručnictví nechť přejde na zdravé příbuzné; **c)** přecházeti, měniti se v něco: *vestes in villos abeunt O* šaty mění se v srst; *deus in flammas abiit O* bůh přešel v plamen, jedním plamenem byl.

ab-equitō, *āre, āvī, ātum* odjížděti (koňmo): *Syracusas L* do Syrakus.

ab-errō, *āre, āvī, ātum* **1)** odbočovati, zablouditi: *naves ex agmine L*; **2)** metaf. (neúmyslně) odchylovati se, odbočovati, míjeti cíl, míjeti se cíle: *coniectura* (abl. instrum.) *a. C* mýliti se v dohadu, v domněnce; *verbo a. C* slovem chybiti; *a regula* od pravidla se odchýliti; *aberrat oratio ab eo, quod propositum est C*; *oratio aberrat ad alia C* řeč odbočuje k jiným věcem.

ab-hinc, adv. odtud; klass. jen o době: od nynějška počínaje zpět do minulosti, před: (nejčast. s acc.) *horum pater abhinc XX annos est mortuus C* před 20 lety, jest tomu nyní 20 let; (zřídka s abl.) *quo tempore? abhinc annis XV C* kdy? před 15 lety.

abhorrēns, *entis* [part. praes. od *abhorreo*] cizí, odchylující se; nepřející: *res non modo non abhorrens a consuetudine sed usitata etiam C*; *ego ipse non abhorrens a studio antiquitatis C* já, jenž nejsem nepřítelem, jenž rád se zabývám studiem starobylosti, jenž jsem přítelem; *abhorrentes lacrimae L* nevčasné slzy.

ab-horreō, *ēre, uī,* — 1) s hrůzou se odvraceti: *omnes (illum) aspernabantur, omnes abhorrebant C*; *a. pacem Cs* nechtíti slyšeti o...; 2) metaf. a) hroziti se něčeho, míti v ošklivosti něco, míti nechuť k něčemu, štítiti se; protiví se mi co: *a caede*; *non a. a scelere L* nebýti v odporu s..., dobře se snášeti s...; *a Musarum honore C* straniti se pocty Mus; (s pouh. abl.) *tanto facinore Cu*; b) odchylovati se, různiti se, lišiti se: *non procul ab insania C*; *a forensi sermone C*; *a. a caritate C* příčiti se lásce.

abiciō (čti *abjicio*), *ere, iēcī, iectum* [*ab* a *iacio*] I 1) odhazovati, zahazovati: *arma*; *sarcinas*; *scutum*; *hastas* (o zbabělci); ale také vymrštiti: *priusquam telum abici posset Cs*; *tela ex vallo Cs*; *pila*; *missilia L*; *cadaver T* mrtvolu pohoditi; *statuas N* nedbale pohoditi; 2) metaf. a) rozhazovati, plýtvati: *pecuniam C*; b) upouštěti od čeho, nechávati čeho; vzdávati se čeho: *spem*; *amorem*; *dolorem*; *humanitatem C*; *auctoritatem C* pozbýti vážnosti; *salutem (vitam) pro alqo C* život obětovati; *consilium belli C*; II 1) shazovati dolů: *insigne regium de capite C*; *corpus humi abiecit Cu* vrhl se k zemi; *supplex te ad pedes abiciebas C* k nohám jsi se vrhal (jako prosebník); *e muro se in mare C*; spec. povalovati (k zemi): *super abiectum (hostem) pede nixus V*; 2) metaf. a) povrhovati, snižovati, zlehčovati: *natura ceteras animantes ad pastum abiecit, hominem erexit C*; *se abicere C* snížiti se; *cogitationes in rem tam humilem C* vrhnouti se na věc; b) povrhovati někým, odnímati odvahu, zmužilost, skličovati: *dignitas contempta et abiecta C*; *abiectus ac perditus C*; *multitudo abiecta C* množství opovržení hodné; *se abiectum esse sentit C* že jest povržen; *debilitatus atque abiectus C* sklíčen a zdrcen.

abiectē, adv. [*abiectus*] 1) povrženě, nízce, sprostě (dle stavu): *quo sordidius et abiectius nati sunt T* z čím sprostšího a nižšího rodu pocházejí; 2) sklíčeně, malomyslně.

abiectiō, *ōnis, f.* [*abicio*] klass. jen metaf. sklíčenost, malomyslnost.

abiectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abicio*] 1) odvržený, zavržený, povržený: *non adeo cecidi, quamvis a. O* tak hluboko jsem neklesl, ač zavržen jsa...; 2) a) (o řeči) nedbale, povrchně sepsaný, složený: *senarii verba*; *oratio humilis et abiecta C*; b) (o rodu, stavu, smýšlení) nízký, sprostý, podlý, zvrhlý, opovržení hoden: *familia abiecta et obscura C*; *homines abiecti ac perditi C*; c) (na mysli) sklíčený, zkormoucený, malomyslný, beznadějný, zoufalý: *animus CLT*; *abiecta metu civitas C*.

abiēgnus, *a, um* [*abies*] jedlový: *hastile L*; *tabellae O*.

abiēs, *etis, f.* (tvary čtyř- a pětslabičné u básn. za příčinou metra dlužno čísti synlcezí; na př. *ābjētē*) 1) jedle (strom i dříví jedlové): *abies in montibus altis V*; *abietis arbores L* kmeny jedlové; *sectāque intexunt abiete costas V* a jedlovými prkny žebra (dřevěného koně) obloží; — coll. *colles nemus abiete cingunt V* jedlovím; 2) meton. (o věcech z jedle zhotovených) *labitur uncta vadis abies V* loď; *transverberat abiete pectus V* kopí.

abigō, *ere, ēgī, āctum* [*ab* a *ago*] 1) odháněti, zaháněti, zaplašovati: *muscas C*; *boves L*; *ventos O*; — spec. násilně, loupežně, mocí odháněti: *praedam pecorum hominumque L*; *partum medicamentis a.* plod léky vyhnati, vypuditi; 2) metaf. *nox abacta V* mizející, ustupující noc; *abacta nullā conscientiā H* žádným svědomím neodstrašena.

Abiī, *ōrum, m.* Abiové, kmen skythský *Cu*.

abitus, *ūs, m.* [*abeo*] 1) odchod: *cum abitum pararet V* když se chystal k odchodu; 2) východ: *omnem abitum custode coronant V*.

ab-iūdicō, *āre, āvī, ātum* (výrokem soudním a vůbec) odepříti, odříci, odníti někomu něco: *rem C*; *Alexandriam a populo Romano C*; *libertatem sibi a. C*; *iniuria abiudicati agri L* bezprávně odňaté polstvo.

ab-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* 1) jha zbaviti, odpřáhnouti, vypřáhnouti: *iuvencum V*; 2) metaf. odloučiti, odděliti, vzdáliti: *abiuncto Labieno* (dat.) *timebat Cs*.

ab-iūrō, *āre, āvī, ātum* odpřísahati se, přísahou (křivou) popírati: *creditum abiuraverat S*; *abiuratae rapinae ostenduntur V* lup přísežně zapřený se ukazuje.

ablēgātiō, *ōnis, f.* [*ablēgo*] odeslání, vypravení, vzdálení: *iuventutis ad bellum L.*

ab-lēgō, *āre, āvī, ātum* odesílati, vzdáliti, odstraniti: *pueros venatum L*; *extra Italiam in exilium verius quam in militiam ablegari L.*

ab-lūdō, *ere* — — neshodovati se, odlišovati se, nepodobným býti: *haec a te non multum abludit imago H* tento obraz hodí se dosti dobře na tebe.

ab-luō, *luere, luī, lūtum* **1)** smývati co s čeho, umývati, spláknouti, očistiti co čím: *pedes C*; *corpus*; *squalorem Cu*; *lacrimas T* slzy osušiti; **2)** metaf. smývati, odstraňovati: *omnis perturbatio animi placatione abluatur C* každá vášeň usmiřováním znenáhla buď odstraňována; *ablue perfida verba O* smyj, odstraň.

ab-uegō, *āre, āvī, ātum* odepříti: (s inf.) *abnegat excisā vitam producere Troiā V* prohlásí, že po vyvrácení Troje dále žíti nechce; (s acc.) *rex tibi coniugium abnegat V*; *nec comitem abnegat* (t. *se*) *H* a neodpírá svého průvodu.

Abnoba, *ae, m.* (sc. *mons*) Černý les *T.*

ab-normis, *e* [*ab* a *norma*] od normy, od pravidla odchylný, nepravidelný: *a. sapiens H* mudřec k určité škole nepatřící.

ab-nuō, *ere, nuī, nuitūrus* [srov. ἀπονεύω] pokynem hlavy, ruky zamítati, odpírati; odt. vůb. nepřivolovati, nesvolovati k něčemu, zamítati, odepírati, odříci něco, nedopouštěti, popírati (opak *ad-nuo*): (alqd) *rex probare partim, alia abnuere S* král jedny věci schvaloval, jiné zamítal; *Bruti cognomen* zpěčovati se proti příjmení Brutus *L*; *pacem*; *haud quicquam a. L* nic nenamítati; *pugnam a. L* nechtíti bojovati; *abnuente plebe imperium L* an lid vzpíral se proti poslušnosti, vypovídal poslušnost; *linguam Romanam T* vzpouzeti se proti jazyku římskému; *non abnuit omen V* (litotes) s radostí uvítal věštné znamení; (alicui aliquid) *regi pacem neque abnuere neque polliceri S*; (alicui de re) *neque illi senatus de ullo negotio a. audebat S* a senát neodvažoval se něco mu odepříti; (s inf.) *abnueram bello Italiam concurrere Teucris V* nedal jsem svolení, aby se střetla; (s acc. c. inf.) *in Africam secuturos abnuentes L* prohlašujíce, že do Afriky nepůjdou; *non abnuere se, quin mala patefierent T* že tomu neodpírá, aby zločiny nebyly odhaleny; neosob. *nec abnuitur ita fuisse L* a nepopírá se, že tomu tak bylo.

aboleō, *ēre, abolēvī, abolitum* [srov. ἀπ-όλλυμι] **1)** ničiti, mařiti, vyhlazovati, odstraňovati: *a. nefandi viri monumenta V* zničiti památky na proklatého muže; *deum aedes vetustate aut igni abolitas T* chrámy bohů stářím neb ohněm zničené; *nec undis a. potest aut vincere flammā V* ani vodou (mytím) spláchnouti nemůže ani zmoci ohněm (vařením); **2)** metaf. odstraniti, smazati, z paměti vypuditi: *da aboleri dedecus armis V* popřej zahladiti, odčiniti; *bellum supererat abolendae magis infamiae* (dat. účel.) *T* válka zbývala spíše ku smazání potupy, aby smazána, smyta byla hanba; *a. Sychaeum V* památku na S. z paměti vypuditi; *prava certamina communi utilitate aboleverat T* ničemné hádky společným prospěchem, ku společnému prospěchu porovnal, ukončil; *magistratum alicui a. L* úřad někomu (na vždy) odníti.

abolēscō, *ere, ēvī,* — hynouti, mizeti, zanikati: *nomen abolevit L* pamět vymizela; *non abolescet gratia facti V* vděk, dík za čin nevymizí, nezajde.

abolitiō, *ōnis, f.* [*abolēre*] **1)** zničení, zrušení, odstranění: *quadragesimae quinquagesimaeque* (sc. *partis*) *T* zrušení $2^1/_2$ a 2procentní dávky; *sententiae T* zrušení návrhu.

ab-ōminor [*omen*] *ārī, ātus sum* zlé, neblahé znamení odvraceti od sebe, zažehnávati, zaklínati, míti v ošklivosti; zvl. ve vlož. větě: *quod abominor* což zažehnávám od sebe; chraň Bůh, nedej Bože! *mentionem tam foedi facinoris L* při pouhé zmínce o tak hanebném činu s hrůzou se odvraceti.

Aborīginēs, *um, m.* [*orīgo*] Aboriginové, pranárod usedlý v Reate, od něhož Latinové odvozovali původ.

abortiō, *ōnis, f.* [*aborior*] předčasný porod, vyhnání plodu.

ab-rādō, *ere, rāsī, rāsum* **1)** odškrabati, oholiti: *supercilia penitus abrasa C*; **2)** metaf. odírati, vydírati: *ab alqo alqd* na někom něco *C*.

abripiō, *ere, ripuī, reptum* [*ab* a *rapio*] **1)** odtrhovati koho n. co od čeho, odervati, uchvacovati: *naves noto abreptae V* odtržené (od ostatního loďstva); *se abripere L* odchvátati, utéci; *ignem temere abreptum aedificiis iniecit L* hořící hlavni uchvátiv...; — spec. α) násilně odvlékati (do otroctví a p.): *cives abrepti in Asiam N*; *alqm de convivio in vincula*; *a tribunali hominem C*; β) uchvacovati, unášeti: *abrepta virgo C*; *coniuges T*; γ) uchvacovati, loupiti: *signa T* odníti; *arma equosque T* zbraň i koně bráti; *Aspis, quae regi portarentur, abripiebat N*; **2)** metaf. *filium etiamsi natura a similitudine patris abriperet C* ač přirozená povaha syna otci nepodobným činila; *pavor fugientium abripit alqm T* strhuje s sebou.

abrogātiō, *ōnis, f.* [*abrogo*] zrušení něčeho (na př. zákona) návrhem k národu učiněným.

ab-rogō, *āre, āvī, ātum* **1)** požadovati od někoho něco zpět, odnímati: *ei imperium est abrogatum C* velitelství mu bylo odňato, byl zbaven velitelství; *magistratum, consulatum a.*; **2)** (všeobecně) odstraňovati, rušiti: *fidem alci a. CL* hodnověrnosti upírati; *nimium scriptis abrogat meis O* příliš zlehčuje spisy mé; *Lycurgi leges moresque C*; **3)** (term. techn.) návrhem (*rogatione*) lidu předloženým (celý) zákon platný zrušiti, odstraniti: *cur leges abrogandas censeam, quas iudico non rogatas?* proč mám souditi, navrhovati, aby ty zákony byly zrušeny, které, jak soudím, nebyly ani navrženy.

abrotonum, *ī, n.* [ἀβρότονον] brotan, boží dřevce (bylina, které užíváno k přípravě léků); odt. vůb. lék.

ab-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* **1)** odlamovati, odtrhovati, mocí oddělovati; rozlomiti, roztrhnouti: *Lethaea vincula Pirithoo H* roztrhnouti, roztíti Peirithoovi pouta (jimiž byl v podsvětí spoután); *videbar mihi partem viscerum meorum a. Cu* zdálo se mi, že si část vnitřností rvu, vytrhuji; *flumine abrumpi* řekou zadrženu býti; *ingeminant abruptis nubibus ignes V* blesky opakují se, blesk za bleskem srší z protržených mračen; *abruptis turbata procellis freta V* moře vzduté rozpoutanými bouřemi; *ad terras abrupto sidere nimbus it V* z roztrženého mračna (bouřného) příval k zemi se táhne; *abrupta a ceteris agmina Cu* odtržené od ostatních zástupy; *laxati ordines abrumpuntur T* uvolněné řady se roztrhují, protrhují; *legio se prima latrocinio* (abl.) *abrupit C* legie první odtrhla se od loupeživého davu; *venas a. T* žíly si otevříti; *lora abrupta O* řemení zpřetrhané; *cervix abrupta O* šíje proťatá, proseknutá; *pontem a. T* most strhnouti; *a. vitam ab ea civitate T* od obce se odděliti, nežiti déle v obci; **2)** metaf. (náhle, neočekávaně a násilně) přetrhnouti, přerušiti, přítrž učiniti: *a. lucem V* život násilně skončiti; *amor somnos V* láska zaplašuje spánek; *fas omne abrumpit V* všeliké právo poruší; *fidem per scelus a. T* věrnost zločinem zrušiti; *medium sermonem a. T* řeč, rozmluvu uprostřed přerušiti; *dissimulationem T* vzdáti se zatajování, přestati zatajovati; *abrupta undique spe T* zbaveni se všech stran naděje

abruptiō, *ōnis, f.* odtržení, utržení; roztržka.

abruptus, *a, um* (vl. part. perf. pass. od *abrumpo*) odtržený, přervaný; **1)** srázný, strmý, příkrý: *locus*; *saxa*; **2)** metaf. *abrupta contumacia T* příkrá vzdorovitost; subst. isol. *abruptum, ī, n.* **a)** strž, sráz, propast: *sorbere in abruptum fluctus V*; *in pontis abrupta progredi T* postoupiti na konec mostu strženého; **b)** metaf. *Galbae amicitiā in abruptum tractus T* na kraj propasti, záhuby.

abs viz **3. ā.**

abs-cēdō, *ere, cessī, cessum* **1)** odstupovati, odcházeti: *abscesserant omnes dī V*; *non a. corpore Augusti T* nehnouti se od mrtvoly; *somnus abscessit O* odešel, pominul, zmizel; spec. (t. t. voj.) odtáhnouti: *Spartā a. N*; *Armeniā T*;

neos. pass. *manibus aequis abscessum T* po rovném boji odtáhli, rozešli se; 2) metaf. a) ustávati, upouštěti od čeho: *incepto L*; (o žalobě) *nec ille abscessit T* neustoupil, nepovolil; b) (zmenšujíc) odcházeti někomu: *urbes, quae regno abscedunt L* města pro říši ztracená; *Pallada nonne vides abscessisse mihi? O* že mi ušla, vymkla se moci mé.

abscessiō, *ōnis, f.* odcházení, ubývání.

abscessus, *ūs, m.* odstup, odchod: *causa abscessūs T*; *continuus a. T* stálá nepřítomnost; *Rutulûm abscessu V* při odchodu Rutulův.

abs-cīdō, *ere, cīdī, cīsum* [*abs* a *caedo*] 1) odtínati, utínati, odřezávati, přeřezávati: *caput*; *crines T* vlasy ustřihnouti; *funes Cs* přetíti; 2) metaf. a) přeříznouti, odděliti: *abscisus in duas partes exercitus Cs* vojsko rozštěpené; *hostium pars parti abscisa erat L*; b) odnímati: *spem* naději zničiti, zmařiti; *respectum alcis rei a. L* k věci nehleděti; *praesidia a. T* prostředků zbaviti.

ab-scindō, *ere, scidī, scissum* 1) odtrhnouti, strhnouti, odervati co od čeho: *tunicam a pectore C*; *umeris* (abl.) *vestem V*; s acc. vztah. *abscissa comas V* rvouc si vlasy; *venas a. T* žíly si rozetnouti; 2) metaf. a) odlučovati, oddělovati: *caelo terras O* od nebe země; *terras Oceano H*; *inane a. soldo H*; b) odnímati, mařiti: *reditūs H.*

abs-cīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abscido*] odříznutý; strmý, srázný, příkrý: *abscisae rupes L*; *saxum undique abscisum L.*

abs-conditē, adv. [*absconditus*] 1) skrytě, tajně; 2) metaf. (o výkladu) důmyslně: *a. disserere.*

abs-conditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abscondo*] 1) skrytý: *gladii C*; 2) metaf. skrytý, tajný: *insidiae.*

abs-condō, *ere, condidī* (později: *condī*), *conditum* 1) uklíditi, ukrýti co kde: *hominem in armamentario Cu*; *matrem abscondidit ore O* pohltil, pozřel; spec. zakrýti co čím: *vultūs O*; *Phaeacum abscondimus arces V* (srov. ἀποκρύπτω γῆν) ztrácíme s očí, s pohledu, míjíme; 2) metaf. zakrýti, zatajiti: *fugam furto V*; *dolorem T*; *quod quo studiosius absconditur, eo magis apparet C.*

ab-sēns, *entis* [isol. part. praes. od *absum*] 1) nepřítomný: *me absente*; *his absentibus C* za, v nepřítomnosti; *absentem qui rodit amicum H* za zády kdo pomlouvá; *faveat precantibus absens O* nejsa již mezi námi; 2) (o místech) vzdálený, daleký: *Romae laudatur Rhodos absens H.*

absentia, *ae, f.* [*absum*] nepřítomnost.

ab-similis, *e* nepodobný, vždy s předcházejícím záporem (litotes): *non absimili forma Cs.*

absinthium, *iī, n.* [ἀψίνθιον] jen v plur. pelyněk: *cana O* (o šedozelených květech); *tristia O* (o chutí) odporný, trpký.

ab-sistō, *ere, stitī*, — 1) odstupovati, ustupovati od čeho, odcházeti, vzdalovati se: *limine*; *toto luco V*; (o vojínech) *ab signis Cs*; 2) metaf. ustávati od čeho, přestávati: *bello*; *ferro V* od války; *obsidione*; *conatu*; *precibus T*; absol. *absistamus, ait V* ustaňme (od pronásledování), dí (Nisus); (s inf.) *absiste moveri V* nerozčiluj se, nezlob se.

absolūtē adv. [*absolutus*] úplně, dokonale: *feliciter et a. vivere C.*

absolūtiō, *ōnis, f.* [*absolvo*] 1) sproštění, osvobození: *aqd reo absolutioni erat T* mohlo osvoboditi obžalovaného; 2) dokončení; dokonalost: *rationis C.*

absolūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *absolvo*] dokonaný; 1) úplný, dokonalý: *perfectus atque a.*; 2) nepodmíněný, nezávislý, naprostý (absolutní).

ab-solvō, *ere, solvī, solūtum* 1) odvazovati; vyprošťovati, vybavovati z čeho; sprošťovati čeho: *vinclis T*; 2) metaf. *consulem regni suspicione a. L*; *Vitellius fidem absolvit T* odpustil jim věrnost (k Othonovi); spec. (na soudě) osvoboditi, žaloby sprostiti (opak *damnare*): *omnibus sententiis absolvi C* všemi hlasy, jednohlasně býti osvobozen; (alqm alcis rei) *capitis* trestu hrdelního zbaviti; *maiestatis*; (abl.) *ambitu, crimine*; *de simili causa*; 3) (jakoby od sebe uvolniti) dokončiti, dokonati: *instituta a. C*; spec. (ve vypravování) vyložiti: *ut paucis verum absolvam S* abych krátce pravdu vyložil; *paucis de alqa re S.*

absonus, *a, um* [*ab-sono*] 1) zlozvučný, nelibozvučný: *vox C*; 2) metaf. nesouhlasný, nejsoucí v souhlase, odporující, nesrovnalý, neshodný: *absoni a voce motus C*; básn. s dat. *si fortunis absona dicta erunt H* nebudou-li se srovnávati, shodovati slova s osudem; *fidei absonum est L* odporuje víře, jest v odporu s vírou.

ab-sorbeō, *ēre, sorbuī*, — vsrkati; spolknouti, pohltiti: *placentas H*; metaf. (o vodstvu) *Oceanus* (*mare Cu*) *tot res C*; *tribunatus quodam modo absorbet orationem meam C* pohlcuje, stravuje.

absque [*abs* a *que*] předl. s abl. bez: *a. argumento C.*

abs-tēmius, *a, um* [příb. s *temetum* víno] zdržující se opojných nápojů; střízlivý, střídmý; básn. s gen. zdržující se něčeho.

abs-tergeō, *ēre, tersī, tersum* 1) stírati, utírati, osušovati: *oculos*; *lacrimas*; — spec. (t. t. mluvy námořníků) *remi abstergeri coeperunt Cu* vesla počala se urážeti; 2) metaf. zaháněti, odnímati: *fletum*; *molestias.*

abs-terreō, *ēre, uī, itum* 1) zaplašovati, zaháněti: *saxis, sudibus hostes L*; *vulnere ancillam T*; 2) metaf. odstrašovati, zastrašovati: (s abl. odl.) *vitiis H*; *bello T* od války; (s předl. ab) *eos a consilio L*; *ab urbe oppugnanda conspecta moenia L*; *solitudine absterriti L* zastrašeni prázdnotou; spec. zdržovati od čeho, zabraňovati komu co: *a congressu meo C.*

abstinēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. act. od *abstineo*] 1) zdrželivý: *non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere C*; básn. s gen. *pecuniae H* (ἀπεχόμενος χρημάτων); (o zdrželivosti v lásce) cudný *H*; — spec. nezištný, poctivý: *sociis a. eram visus C.*

abstinenter, adv. [*abstinens*] zdrželivě, nezištně.

abstinentia, *ae f.* [*abstineo*] zdrželivost: *nullum signum luxuriae, contra plurima abstinentiae N*; *abstinentiā* (sc. *cibi*) *vitam finire T* hladem životu konec učiniti; — spec. zdrželivost od peněz, neúplatnost, nezištnost, poctivost: *temptata eius est abstinentia N.*

abs-tineō, *ēre, uī*, — [*abs* a *teneo*] 1) transit. z(a)držovati, oddalovati koho, co od čeho: (s pouh. abl.) *vim uxore et gnato H*; *finibus vim L*; *Romano bello fortuna eum abstinuit L*; (s ab) *vix a se manus abstinuit C* stěží, div si nesáhl na život; *iniuriam ab sociis L*; *ab aede ignem L*; *manus ab alienis pecuniis C*; neob. s dat. *Aeneae Antenorique ius belli abstinuisse L* že v prospěch Aeneův a Antenorův vzdali se práva válečného, u Aenea a A. zdrželi se; neos. *nec domesticis abstinebatur T* nebylo se zdržováno (v řečech) od soukromých záležitostí, také nemlčeli o...; *ut ab inermi abstineatur L* aby bylo ušetřeno; *ut auro abstineretur L* aby se nedotkli zlata; *abstinebatur a patribus L* šetřili otcův. Často též reflex. *quod te abstinueris scelere C*; *se armis a. L*; *portu L*; 2) intrans. zdržovati se čeho: *non tamen abstinuit V*; s pouh. abl. *proelio*; *pugnā* nepouštěti, nedávati se do boje; *urbe a. L* nedávati se do (obléhání) města, neodvažovati se na město; *neque facto ullo neque dicto S*; *contionibus L* straniti se; *Tiberius atque Augusta publico abstinuēre T* z domu nevyšli; *abstinet Ceres* (sc. *cibis*) *O* netkne se jich; *caelo O* straniti se; (s ab) *a coniurationis causis C*; *ab obsidibus L*; (básn. s gen. (graecismus)) *abstineto irarum H* (ἀπέχου ὀργῆς).

ab-stō, *āre*, — — státi stranou: *si longius abstes H* díváš-li se z dálky.

abs-trahō, *ere, trāxī, tractum* 1) odtáhnouti, odvléci, (násilím) odvésti: *abstractae boves V* odvlečené, uloupené kravice; *vi aliqm L*; (s pouh. abl.) *gremio genitoris O* vyrvati z náručí; (s předl.) *de matris complexu C*; *ab se liberos Cs*; *e sinu gremioque patriae C*; (s udáním cíle) *liberos in servitutem Cs*; *abstrahi ad supplicium Cu* býti vlečen na popravu; 2) metaf. odvésti, odděliti, odloučiti, vzdáliti: (s abl.) *legionibus T* od legií vzdáliti; (s předl.) *a bonis C*; *animus abstractus a corpore C*; *ex tanto comitatu C* vyloučiti; *copias ab Lepido C* pohnouti k odpadnutí; (s udáním cíle) *pecuniā a bono in pravum abstractus S* sveden, stržen; *omnia in duas partis abstracta sunt S* vše ve dvě strany se rozstoupilo; *in partes abstrahor O* nucen jsem přidati se k něčí straně; — spec.

zdržovati, odvraceti, odváděti koho od čeho: *milites a direptione L*; *me labor ab illa cogitatione C*; *a nullius umquam me tempore otium meum abstraxerit C* že mne od soudního hájení žádného občana prázdný můj čas neodvábil; *se a sollicitudine a. C* zbaviti se starosti.

abs-trūdō, *ere, trūsī, trūsum* vl. odstrkávati; odt. skrývati: *tristitiam a. T* tajiti; *metum T* obavu ukrýti.

abstrūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *abstrudo*] zastrčený; utajený, skrytý, ukrytý, tajný: *semina flammae abstrusa in venis silicis V*; *a. animi dolor C*; *disputatio paulo abstrusior C* o předmětu poněkud vzdálenějším; *a. Tiberius T* (v sebe) uzavřený.

ab-sum, *esse, ā-fuī, ā-futūrus* (*aforem, afore* ne *abforem*...) I 1) býti pryč, nebýti kde, nebýti při čem, býti nepřítomen, vzdálen; scházeti, nedostávati se, chyběti kde: *ab, ex urbe*; *ab alqo*; *domo et foro*; *aberant summo* (subst.) *O* byli vzdáleni od vrcholu; *nec* (*Iuno*) *usquam aberit V* a všude J. přítomna bude (litotes). — Eufemist. býti ve vyhnanství, býti vyhnancem: *qui nulla lege* (nezákonně) *abessem C*; *in minus hostili a. loco O* žíti ve vyhnanství; spec. a) nebýti účasten, nemíti podílu; nesouhlasiti, neshodovati se: *toto bello*; *publicis consiliis L*; *a bello* zdržovati se války; *a consilio*; b) nepomáhati, nepřispívati, neprospívati: (s dat.) *Autronio afui, Sullam defendo*; *vade procul, ne longe tibi Iuppiter absit O* kliď se, sice ti nespomůže, neprospěje J.; *nec dextrae erranti deus afuit V* a bůh přispěl nejisté pravici; *longe iis fraternum nomen afuturum Cs*; 2) metaf. *quidquid a. poterat Cu* co mohlo býti pohřešováno; *fructus abest O* odměny se nedostává; (s dat.) *abest pars numero L* schází do (plného) počtu; *cumulus abest malis O* neštěstí se nedovršuje; *iussis mora segnis abesto O* rozkaz bez průtahu splňte; *est aliquid magnis crimen a. malis O* není-li v neštěstí vědomí viny; *abest luctamen remo V* vesluje se bez námahy; *libido ab oculis afuit C*. II 1) býti vzdálen, odloučen, oddělen od koho, čeho: *ab urbe milia passuum CC*; *quinque dierum iter* (*viam*); *castra, quae aberant bidui* (*iter*); *aequo fere spatio ab castris Cs*; *VII milium intervallo Cs*; *longe*; *multum*; *propius* blíže prodlévati; *proxime*; *haud longe*; neos. *haud multum*; *haud* (*non*) *procul*; *non longe*; *paulum abest, quin*... nechybí, neschází mnoho, že by ne..., bezmála, málem; *nihil abest, quin*...; *quid abest, quin*...? — *tantum abest, ut*..., *ut*... tak mnoho chybí, aby..., že spíše (naopak)...: *tantum afuit, ut exercitum periculosum putaret, ut in eo praesidium rei p. poneret C*; variace: *t. abest, ut*..., *ut contra*...; *ut etiam*; *ut quoque*...; 2) metaf. *cuius aetas a senatorio gradu longe abesset C*; *neque abest suspicio Cs*; *tantum afuit ab insolentia gloriae N*; *absit invidia verbo L* nevzbuďte slova má závisti; *tres aberant noctes, ut*... *O* scházely; — spec. a) býti dalek, prost čeho: *a culpa*; *a societate sceleris N*; *dolore*; b) různiti se, lišiti se: *nulla re longius absumus a natura ferarum C*; *abest virtute Messallae H* nedosahuje věhlasu Messallova; c) nehoditi se, neslušeti se; nesnášeti se s čím: *musice abest a principis persona N*.

ab-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* odníti, odnětím zničiti; 1) a) spotřebovati, stráviti: *vires absumuntur O* síly se vyčerpávají; *purpura absumitur L* se opotřebuje; — spec. *mālis a. mensas V* (zuby) sníst stoly; b) metaf. utratiti, promarniti: *res paternas H*; (o čase) tráviti, mařiti: *tempus dicendo C*; *diem O*; 2) stráviti, zničiti, zahladiti; v pass. zhynouti: *incendium domos absumpsit L*; *lacrimis absumi O* pláčem se tráviti; *gurgitibus absumi L* ve vírech zahynouti; *flumine absumi L* proudem stržen, uchvácen býti; *sin absumpta salus V* spása ztracena, po spáse veta; *me absumite ferro V*; *fame absumi L* hladem mříti; *pestilentiā absumi L* morem zachvácenu býti.

absurdē, adv. [*absurdus*] 1) sluchu nelibě; 2) nejapně, zpozdile: *non a.* ne nevtipně.

absurdus, *a, um* 1) sluchu nelibý: *sonus C*; 2) metaf. a) nevhodný, nepřípadný, nemístný, nejapný, nesmyslný: *quam absurdum eum petere consulatum C*; *haud absurdum est S*

není nejapno, jest vhodno, hodí se; b) nejapný, neschopný: *ingenium haud absurdum T* duch nikoli neschopný, bystrá hlava; *nec a. ingenio T.*

Absyrtus, *ī, m.* syn Aieta, krále kolchidského, bratr Medein.

Abulītēs, *ae, m.* satrapa v Susianě *Cu.*

abundāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. act. od *abundo*] 1) přetékající, rozlévající se, rozvodněný: *amnis T*; 2) metaf. a) překypující, nadbytečný: *a. multitudo L* přebytek lidu; b) oplývající, bohatý, zámožný: (s gen.) *lactis a. V*; (s abl.) *locus fontibus a. C*; (absol.) *homo non luxuriosus sed a. C.*

abundanter, adv. [*abundans*] nadbytečně, hojně.

abundantia, *ae, f.* 1) přetékání; 2) metaf. nadbytek, hojnost: *a. omnium rerum C*; *a. pecuniae T* veliké bohatství.

abundē, adv. [*abundo*] nazbyt dosti, více než dosti; hojně.

ab-undō, *āre, āvī* [*ab, unda*] 1) (od plnosti až) přetékati, rozlévati se, rozvodniti se: *rursus abundabat fluidus liquor V* hojně vytékal mokvavý hnis; *Amasenus abundans V* rozvodněný A. (řeka); básn. *ne desis operae neve inmoderatus abundes H* ani nemírně hranici nepřekračuj; 2) metaf. a) oplývati, míti nadbytek, přebytek, hojnost: (s abl.) *villa abundat porco lacte caseo C*; — spec. býti bohat: *egentes abundant? C*; b) *multitudo abundat L* jest nadbytek obyvatelstva, nastává přelidnění; *abundat pecunia C* jest nadbytek peněz; *abundant omnia L* všeho jest nadbytek.

ab-ūsque (básn. přestavení m. *usque ab*) až od: *abusque Pachyno V*; (o čase) *Tiberio abusque T* od časů Tiberiových.

ab-ūtor, *ūtī, ūsus sum* (s abl.) 1) zužiti, spotřebovati: *divitiis S*; užiti, využiti, využitkovati k něčemu: *sagacitate canum ad utilitatem nostram C*; *ignoratione ad hominis salutem C*; *errore hostium L*; 2) zle užiti, zneužiti, nadužiti: *legibus ad quaestum C*; *patientiā nostrā C*: *sanguine Cs* plýtvati.

Abȳdus, *ī, f.* (vedl. tvar *Abȳdum, ī, n*) město na asijském pobřeží Hellespontu naproti Sestu. Odt. adj. **Abȳdēnus,** *a, um* abydský; subst. **Abȳdēnus,** *ī, m.* Abyďan.

ac viz *atque*

Acadēmus, *ī, m.* [Ἀκάδημος] starodávný heros athenský, jemuž zasvěceno bylo gymnasium s hájem na sev.-záp. straně Athen, jehož obzvl. Platon užíval za učiliště; odt. *inter silvas Academi quaerere verum H* pěstovati Platonskou filosofii. Ono gymnasium slulo **Acadēmīa,** *ae, f.* (Ἀκαδήμεια); meton. Platonovo učení a škola, akademická filosofie. Dle Platonovy Akademie nazval Cicero tímto jménem a) místo na svém statku Tuskulském; b) statek v Kampanii nedaleko Puteol, kdež sepsal filosofický spis *Acadēmica* (*ōrum, n.*). Odt. adj. **Acadēmicus,** *a, um* akademický; subst. *Acadēmicī, ōrum, m.* akademikové, stoupenci filosofie Platonovy.

Acadīra, *ōrum, n.* město v Indii *Cu.*

acalanthis, *idis, f.* [ἀκαλανθίς] stehlík.

Acamās, *antis, m.* [Ἀκάμας] syn Theseův.

1. acanthus, *ī* [ἄκανθος, ὁ, ἡ] 1) *m.* akant, rostlina bodláku podobná, oblíbená za starověku tvarem listů, jichž bylo užíváno za vzor při vyšívání rouch a j.; 2) *f.* strom v Egyptě.

2. Acanthus, *ī, f.* [Ἄκανθος] město na vých. pobřeží poloostrova Chalkidiky.

Acarnān, *ānis, m.* [Ἀκαρνάν] Akarnan: *Acarnanum amnis O* = Achelous. Odt. **Acarnānia,** *ae, f.* Akarnanie, nejzáp. krajina středního Řecka; adj. **Acarnānicus,** *a, um* akarnanský.

Acastus, *ī, m.* [Ἄκαστος] syn Pelia, krále thessalského.

Acbarus, *ī, m.* panovník v Edesse v sev.-záp. Mesopotamii za časů Klaudiových *T.*

Acca, *ae, f.* jméno ženské 1) *Acca Lārentia* („matka Larův") bohyně, jíž na počest slavena byla v prosinci slavnost Larentalia. Dle pověsti manželka pastýře Faustula a pěstounka Romula a Rema, matka 12 bratrův Arválských; 2) společnice válečné Kamilly *V.*

ac-cēdō, *ere, cessī, cessum* (perf. sraž. *accestis* = *accessistis V*) I 1) přikročovati, přistupovati, blížiti se, přicházeti ke komu n. čemu (ad alqd; s dat. n. s acc.): *ad urbem C*; *urbem V*; *ad aram C*; *in provinciam*; *in oppidum*; *in funus C* pohřbu se účastniti; *illis socius H*; *caelo a. O* do nebe se dostati;

delubris a. O jako cizinec, cizí bůh do chrámů se dostati, jako cizí bůh ctěn býti; *exitus accessit verbis O* řekl a stalo se; *sacris a. O* obřadů posvátných se účastniti; *Romam C*; *domos Ditis V*; *Bocchus Iugurtham accedit S*; — spec. α) prosebně přistoupiti, s prosbou se obrátiti na někoho: *quo accedam? S* kam (na koho) se mám obrátiti? *senatus supplex ad Caesarem accessit C*; β) nepřátelsky se blížiti, přistoupiti, přitáhnouti, přitrhnouti někam (ad alqd; alqd; s dat.): *ad moenia L*; *muris L*; *propius muros N*; *loca hostiliter a. N*; *ad urbem quadrato agmine C*; *ad manum N* sraziti se v boji, utkati se bojem (polem); γ) (k dražbě jako kupec) přijíti, dostaviti se: *ad illud scelus sectionis audet a. C* zločinné dražby se účastniti; 2) metaf. a) přistoupiti, přiblížiti se: *a. ad amicitiam alcis CsN* v přátelství s někým vejíti, vstoupiti, spřáteliti se; *febris accedit* (opak *decedit*) *CN* horečka se dostavuje; *fama ad nos accedit L*; *litterarum lumen accedit C* světlo památek písemných ozařuje; *anni accedunt H* léta (stáří) přicházejí; *civibus animus accedit NC* občané nabývají zmužilosti (bojovnosti); *ita imperatori plus sollicitudinis accedebat S* vzcházelo, vznikalo; s dat. *fervor accessit capiti H* víno vstoupilo do hlavy; b) přistoupiti k něčemu, přikročiti k dílu, na se vzíti, převzíti (ad alqd; s dat.): *ad rem publicam a.* vstoupiti do života veřejného, býti politicky činným; *ad gubernacula rei p. a. L* řízení obce na se vzíti; *ad maleficium a. C*; *ad bona a. C* ve statky se uvázati; *ad causam a. C* na se vzíti vedení pře, hájení; s dat. *huic ego causae actor accessi C*; *a. ad singulas querellas C* přijíti ku steskům, zabývati se stesky, probírati; c) (k osobě, k věci) přistoupiti, připojiti se, přidati se, přisvědčiti; schváliti: *ad consilium N*; *ad condiciones C* přijmouti; s pouhým acc. *societatem a. T*; d) přiblížiti se podobou, podobati se: *ad deos a. C*; *proxime deos accessit Clodius C*; **II** 1) (rozmnožujíc) přistupovati, družiti se, přibývati: absol. *turba accedit O* dav se množí, vzrůstá; *novus hostis accesserat S* přibyl; *qui postea accesserint S* se přistěhovali; s ad: *cum ad has suspiciones certissimae causae accesserint Cs*; *cum ad naturam accesserit ratio doctrinae C* když k nadání přidruží se soustavné vzdělání; *id accedit ad gloriam L* to zvyšuje slávu. Často s *huc, istuc, eo, eodem*: *huc accedunt veterani C*; *accedit, quod* (s ind.) . . . přistupuje ta okolnost, že . . . (ukazuje na skutek, jímž se něco potvrzuje); *accedit* (= *praeterea fit*), *ut* . . . (věta s *ut* dále vypravuje): *illud quoque nobis accedit incommodum, quod abest C*; *ad Appii Claudii senectutem accessit, ut caecus esset C*.

ac-celerō, *āre, āvī, ātum* [*ad, celer*] 1) tran. zrychliti, urychliti, uspíšiti něco: *iter Cs*; *gradum L*; *consulatum ei adceleraverat T* ku konsulatu mu dříve dopomohl; *cetera adcelerantur T* ostatní věci se urychlují, s ostatními věcmi se pospíchá; 2) intrans. pospíchati, pospíšiti si, chvátati: *si a. volent, consequentur C*; *accelera, signifer! L*; neos. *quantum accelerari posset L* jak jen by si mohli pospíšiti.

accendō, *ere, cendī, cēnsum* [*ad* a neuž. *cando*, trans. ku *candeo*] 1) zapalovati, podpalovati, rozžehati; v pass. planouti: *lignum O*; *acervos scutorum*; *faces accensae CO* pochodně planoucí; *flamma ter accensa est O* plamen třikrát vyšlehl; (s acc. vztah.) *accensa comas V*; *cornua a. L* zapáliti klestí na rozích; *a. aras O* roznítiti, rozdělati oheň na oltářích; *accensi foci O* planoucí krby; *orbem adspicit accensum O* svět zří v plamenech; — spec. α) osvítiti, ozářiti: *luna accensa solis radiis C*; β) rozpalovati: *solis vapor accendit arenas Cu*; (s acc. vnitř.) *sol accendit aestus V* slunce (žárem) působí úpal; 2) metaf. a) roznítiti, rozpáliti; rozdrážditi, rozjitřiti; vzbuditi: *ignem O* žár lásky; *pariter accendit et ardet O* lásku vzněcuje (v jiných) a jí plane (sám); *accensus amore* zanícen, plana láskou; *accensus furore* vztekem zuře; *irā* hněvem hoře, plana; *dolore*; *iniuriā T* roztrpčen; absol. *sic accensa profatur V* planouc (hněvem); *a. animos ad virtutem V*; *ad certamen accensus L* do boje roznícen; *in rabiem L* k zuřivosti; básn. (s dat.) *animos bello*; *a. bellum* (*Martem*) *V* vznítiti válku; *curam alci a. L* starost způsobiti; *spes est accensa V* naděje

vzplála, zasvitla; b) roznítiti, rozmnožiti, zveličiti; v pass. zmoci se: *firmare animos minuendo metu, accendenda spe T*; *certamen accenditur L* hádka vzplane, spor se přiostřuje; *vis venti accensa est L* prudký vítr se vzmohl.

ac-cēnseō, *ēre* 1) přičítati; 2) metaf. přidělovati, přidružovati: *accenseor illi O* patřím k oné (Dianě).

accēnsus, *ī, m.* [part. perf. pass. od *accenseo*] přidělený; 1) úřední sluha (v Římě i v provinciích) s dat. (jako pův. part.): *qui a. C. Neroni fuit C*; jako subst. s gen. *Timarchides, Verris a. C*; 2) v plur. *accensī, ōrum* připočtenci, přidělenci, nadpočetní záložníci (lehkooděnci vybraní z páté třídy občanstva, kteří doplňovali prořídlé řady legie).

acceptiō, *ōnis, f.* [*accipio*] přijetí: *a. frumenti S.*

acceptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *accipio*] (opět a opět) přijímati; metaf. *humo acceptante opus Cu* ana půda dílo podporovala.

acceptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accipio*] (alci) vlídně, laskavě přijatý, vítaný, milý, vzácný; oblíben u koho, miláček. Subst. **acceptum** v. *accipio* II.

accersō viz *arcesso.*

accessiō, *ōnis, f.* [*accedo*] I) přistoupení k někomu n. něčemu, přístup: *suis accessionibus consequebatur, ut . . . C* přístupem k sobě (audiencemi); II) rozmnožení, přírůstek: *pecuniae a. N*; konkr. *a. paucorum annorum C*; *accessionem aedibus adiunxit C* přístavbu učinil; *bonis rebus a. L* přídavek k blahobytu; *Epirus fuit a. regno Macedoniae L* přívěsek; — spec. příplatek (který ještě nad povinnou dávku byl odváděn n. vymáhán): *a. decumae C* příplatek k desátku.

accessus, *ūs, m.* [*accedo*] 1) přibližování se k čemu, přístup, příchod, příjezd: *a. ad urbem*; metaf. *accessūs refugit viriles O* stykům s muži se vyhýbá; (*aestuum*) *a. et recessus C* příliv a odliv; *ventorum a. V* nával; *da accessum lacrimis nostris O* slyš naše lkání; 2) meton. (o místě) přístup: *omnem accessum lustrare V.*

1. **accidō**, *ere, cidī, —* [*ad* a *cado*] 1) dopadati, spadati k čemu n. kam: *missa a Germanis tela gravius accidebant Cs*; (o osobě) *quia de improviso acciderant S* přikvapili, přitrhli; *quo gravior accideret S* aby tím rázněji (nenadále) udeřil; — spec. prosebně k nohám padnouti, padnouti na kolena = úpěnlivě prositi: *genibus principis CuT*; *ad pedes omnium C*; 2) metaf. a) smyslů dopadati, připadati na mysl: *ad populi aures L* donésti se; *maioris multitudinis species accidit hostibus Hirt.*; *clamor*; *ad nos fama eius accidit L* dochází, donáší se; b) státi se, udáti se, přihoditi se; nastati. Často o události nepříznivé: *si quid adversi accidisset*; *accidit periculum*; *calamitas*; *mors.* Také o události příjemné: podařiti se; *secundas res accidisse eius operā N*; zcela neurč. *quae vivo se acciderunt N*; *id quod accidit N* což se vskutku stalo. s dat. osoby: *si quid gravius ei a Caesare accidisset Cs*; *si quid mihi humanitus accidisset C* kdyby mne bylo něco lidského potkalo, zastihlo (eufemisticky o smrti); *si quid accidat Romanis Cs* (euf. o porážce); *si quid ipsi accidat C* stihl-li by jej trest (euf. o odsouzení); o příznivé události: *supplicatio decreta est, quod ante id tempus accidit nulli Cs.* Zvl. často neos. *accidit, ut...* stává se, přihází se, že...; c) dopadnouti, vypadnouti, skončiti se: *si secus acciderit C*; *peius Sequanis accidit Cs.*

2. **accīdō**, *ere, cīdī, cīsum* [*ad* a *caedo*] 1) nařiznouti, naseknouti, natíti: *arbores Cs*; *ornum ferro V*; básn. *a. dapes V* stráviti, sníst; 2) metaf. oslabiti: *copiae accisae Hirt*; *accisae reliquiae T* seslabené, poražené zbytky (vojska); *robore iuventutis acciso L* po seslabení jádra mladého mužstva; *opes accisae H* ztenčený majetek; *res accisae CL* špatné, neblahé, bídné poměry.

accingō, *ere, cīnxī, cīnctum* [*ad* a *cingo*] (zastaralý inf. praes. pass. *accingier*) 1) připásati, opásati: *lateri adcinxerat ensem V* k boku připjal si meč; med. opásati se: *fido accingitur ense V*; *ferro T*; 2) metaf. ozbrojiti, opatřiti *paribus accingitur armis V*; *miles accinctus T* vojín ozbrojený; *pubes facibus accingitur V*; *ultrix accincta flagello V*; *se accingeret iuvene T* aby se opatřil jinochem (j. podporou stáří), aby

si připojil jinocha. Častěji reflex. a med. připravovati se, strojiti se, chystati se k něčemu: *quin accingeris? L* proč pak se nechystáš (k činu)? nuže, nevzchopíš se? *accingere! O* vzchop se! *accingi ad ultionem T*; *in discrimen L*; *in proelium T*; básn. (s dat.) *te pugnae accinge V*; *praedae V*; act. ve význ. reflex. *accingunt omnes operi V* chápou se díla, mají se k dílu; (s inf.) *accingar dicere pugnas V*; *accingeretur navare operam T* aby se přichystal ruku k práci přiložiti. Dle anal. s *induere*: *magicas accingier artes V* sáhati k umění kouzelnému.

ac-ciō, *īre, cīvī, cītum* [*ad* a *cieo*] přivolati, povolati k sobě, obeslati, poslati pro někoho: *in regnum L* na trůn povolati; *naves L* sehnati, shromážditi; *a. alqm sacris O* přibrati k bohům (v městě již uctívaným). Part. perf. pass. **accītus**, *a, um* přivolaný (odjinud), cizí, z ciziny zavedený: *scientia et ars T*; *lascivia T*.

accipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*ad* a *capio*]

I Příjemce jest činný: přijímati, bráti koho k sobě: *dant accipiuntque manus O* ruce na vzájem si podávají; *accipe iam tabulas* chop se ruče; *armatos in arcem a. L* do hradu vpustiti; (též s abl. instr.) *milites urbe tectisve L*; *gremio alqm a. V*; *tellus fessos portu accipit V*; *alveo V* do kocábky vzíti; *hunc tu caelo accipies V* uvítáš v nebi; *Romani ovantes Horatium accipiunt L* jásavě vítají; obr. *alqm in civitatem C*; *in deditionem Cs* v poddanost, na milost; *in regnum S* do královské rodiny; ale u *T* za krále přijmouti, zvoliti; *vix accipientibus locis opera L* poněvadž místa opevňovacích prací nedovolovala; s dvěma acc. *te comitem* (za průvodce) *a.*; — spec. α) přijmouti, na sebe vzíti: *tergum onus accipit C*; *onera venientum V*; metaf. *rem in cervices a. L*; *iugum a. L*; β) přijímati do domu (pohostinu), vítati, hostiti, častovati: *illos porticibus rex accipiebat in amplis V*; *hospitio alqm a. H*; *hospitaliter Cu*; metaf. přijímati, nakládati, zacházeti s kým (dobře, špatně): *honorifice alqm a. C*; *graviter accepti sunt*; *graviter alqm verbis a. C*; γ) přijímati (co kdo nabízí), neodmítati, uznávati, schvalovati, svolovati k čemu, souhlasiti s čím: *frenum a. VL* uzdu přijmouti, šíji skloniti; *accipe daque fidem V* přijmi a dej slovo (věrnosti), dejme si vzájemně slovo; *conditionem*; *legem O* podmínku; *pacem*; *imperium L* podrobiti se, poddati se; často: *a. omen* (*augurium*) *CVL* na sebe vztahovati, za platné uznávati; *accipio* (sc. *omen*) *V*; *nomen a. L* připustiti za uchazeče; *naves accipiunt imbrem V* berou v sebe vodu; δ) smysly, duší přijímati, vnímati, postřehovati, znamenati, pozorovati; naučiti se, zvěděti, dověděti se: *res quae sensu accipiuntur C*; *oculis*; *vultu*; *auribus a. N*; *secundis* (*pronis T*) *auribus a. L* ochotně sluchu popřáti čemu; (opak) *sinistris auribus L* nerad něco slyšeti; *accipite haec animis V* vštěpte si v srdce; *a. sonitum C* slyšeti; *clamorem L*; *nostram accipe mentem V* poslyš náš úmysl; *accipe, posteritas O* poslyš, potomstvo; *volenti animo de ambobus S*; *celeriter accipiebat, quae tradebantur N* rychle chápal; *quod ubi Hannibal accepit L* uslyšel, zvěděl; ε) pojímati, vykládati sobě, bráti ve smyslu (dobrém, zlém): *id omen ita acceptum est L* znamení v ten smysl bylo vyloženo; (s praed. acc.) *alqd omen a. C*; *beneficium contumeliam C* za potupu; *alqd in deminutionem sui T* za své ponížení; *veri similia pro veris L* za pravdu přijmouti; *rem prodigii loco T*; *alqd in bonam partem C* bráti v dobrém smyslu; *alqd in maius a. L* bráti za větší (než vskutku jest).

II Příjemce jest trpný: dostati, obdržeti co od koho: *pecuniam a. ab aliquo C* peníze přijmouti (za podplacením), dáti se podplatiti; *acceptā mercede S* za mzdu, za odměnu; (t. t. v obch. mluvě) *acceptum, ī* přijaté peníze, příjem (opak: *expensum, expensa*): *alqd alci acceptum referre C* zapsati do hlavní knihy účetní jako příjem, připsati komu k dobrému; obr. *salutem alci acceptam referre C* děkovati komu za záchranu; *dictā acceptāque salute O* pozdraviv a byv pozdraven, po vzájemném pozdravu; *nomen ab alqo a.* jméno od někoho, po někom dostati; *libertatem a maioribus Cs* zděditi; *artem a magistro O* naučiti se; — spec. smysly obdržeti něco: *voluptatem a. ex alqa re C* rozkoš pocítiti; (o zlém) *vulnera a. V* rány utržiti; *cladem* po-

rážku utrpěti; *calamitatem*; *iniuriam L* křivdu utrpěti; sluchem obdržeti: *reliquos deos ne famā quidem acceperunt Cs* ani z doslechu neznají; *sic a maioribus (patribus) accepimus C* jsme se naučili; *haec audivimus de ..., haec accepimus, haec legimus C* slyšeli jsme sami, známe z doslechu; *ea accepta Germanico per metum T* zvěst o tom vzbudila v Germ. obavu; *ut de Hercule accepimus C* jak jsme se doslechli; *accipio patres id aegre tulisse L* doslýchám se, dovídám se, slyším, že ...

accipiter, *tris, m.* [*ac(er)* + *peto* = πέτομαι „prudce létající"] jestřáb.

1. accītus viz *accio.*

2. accītus, *ūs, m.* [*accio*] jen v abl. sing.: na zavolání něčí.

Accius, římské jméno rodové; *L. Accius,* slavný tragický básník (* ok. 170 — † ok. 94 př. Kr.). Odt. adj. **Acciānus,** *a, um*: *versus C* verš Akciův.

acclāmātiō, *ōnis, f.* [*acclamo*] volání, pokřikování na koho (na důkaz libosti i nelibosti), výkřiky; okřikování.

ac-(ad-)clāmō, *āre, āvī, ātum* pokřikovati (na důkaz libosti i nevole): s praed. acc. *si nocentem adclamaverant T* kdykoli vzkřikli „vinen"; *alqm liberatorem a. L* za jásavého pokřiku nazývati osvoboditelem.

ac-(ad-)clārō, *āre* [*ad* a *clarus*] (*adclarassis* = *adclaraveris*) (zřetelně) objeviti.

ac-clīnis, *e,* adj. [*acclino*] 1) opírající se, opřený o něco (dat.); absol. *accline iugum O* skloněný; 2) metaf. nakloněný: *animus falsis a. H.*

ac-clīnō, *āre, āvī, ātum* [srov. κλίνω] 1) nachylovati, nakloňovati co k čemu; 2) metaf. přichylovati se k někomu, držeti s kým: *se ad causam senatus L.*

ac-clīvis, *e* (řídčeji *acclivus, a, um*) [*ad* a *clivus*] (povlovně) stoupající, povlovný, vzestupný, vzhůru vedoucí, příkrý: *collis leniter*; *trames.*

acclīvitās, *ātis, f.* svah, sklon.

Accō, *ōnis, m.* náčelník Senonův *Cs.*

ac-cola, *ae, m.* [*ad* a *colo*] sousední bydlitel, soused: *a. eius loci L* bydlící na tom místě, tamní, sousední; *accolae Cereris C* sousedé chrámu Cereřina; *rubri maris accolae Cu* kmeny při Červeném moři bydlící; *accolae fluvii T* přítoky.

ac-colō, *ere* bydleti při něčem, na blízku čeho: *locum, Pontum.*

accommodātē, adv. [*accommodatus*] přiměřeně, vhodně.

accommodātiō, *ōnis, f.* [*accommodo*] 1) přizpůsobení se něčemu; přiměřenost; 2) ochota, úslužnost: *magistratuum C.*

accommodātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accommodo*] 1) přiměřený, vhodný, příhodný, prospěšný (ad alqd n. s dat.): *reliqua erant accommodatiora Cs* lépe bylo upraveno; 2) metaf. způsobilý: *servus nulli serio ministerio a. T.* nejsoucí k službě.

ac-commodō, *āre, āvī, ātum* 1) přizpůsobiti, (vhodně) připojiti, připevniti, připnouti co k čemu: *coronam sibi ad caput a. C*; *lateri accommodat ensem V* k boku připíná meč; 2) metaf. upraviti dle čeho: *ad casus temporum consiliorum rationes a. C* dle okolností způsob opatření upraviti; *diis effigiem a. Cu* podobu, tvářnost dávati; *a. se ad rem publicam C* činnosti veřejné se věnovati (oddati).

accommodus, *a, um* (básn. = *accommodatus*) přiměřený, vhodný.

ac-(ad-)crēdō, *ere, crēdidī, crēditum* víru přikládati, věřiti.

ac-(ad-)crēscō, *ere, crēvī, crētum* přirůstati, přibývati; vzmáhati se: *caespes pectori usque accreverat T*; *fama accrescit L*; *trimetris a. iussit nomen iambeis H* iambickým senárům kázal přidati, dáti jméno „trimetry".

ac-crētiō, *ōnis, f* přirůstání, přibývání.

accubitiō, *ōnis, f.* [*accubo*] (při jídle) ležení za stolem, stolování.

ac-(ad-)cubō, *āre* ležeti při čem, u čeho; — spec. (při jídle) za stolem ležeti, stolovati: *qui tum accubabant N* přítomní hosté.

ac-(ad-)cumbō, *ere, cubuī, cubitum* ukládati se, lehati, ulehati kam n. kde (zvl. o hodujících; Římané totiž při jídle na pohovkách leželi): *accubuēre dei O* my: zasedli ke stolu; básn. s dat. *epulis a. divom V.*

ac-cumulātor, *ōris, m.* hromaditel: *a. opum T.*

ac-(ad-)cumulō, *āre, āvī, ātum* [*cumulus*] 1) kupiti, hromaditi; 2) metaf.

curas O zvyšovati; *fastis accumulatur honos O* fastům dostává se pocty měrou přehojnou; *animam nepotis donis V* zasypávati, zahrnovati.

ac-(ad-)cūrātē, adv. [*accuratus*] pečlivě, bedlivě, důkladně, zevrubně: *adcuratissume recipere S* velmi šetrně; *a. agere cum alqo N* rázně, rozhodně jednati.

accūrātiō, *ōnis, f.* [*accuro*] pečlivost.

ac-(ad-)cūrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *accuro*] pečlivě vypracovaný; pečlivý, důkladný, zevrubný.

ac-cūrō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *cura*] pečlivě, náležitě obstarávati.

ac-currō, *ere, cucurrī* a *currī, cursum* běžeti, přibíhati, kvapiti ke komu: *auxilio suis S*; *equo admisso a. Cs* přihnati se plným tryskem; neos. *accurritur ab universis T* všichni se sbíhají.

accursus, *ūs, m.* sběh, shon.

accūsābilis, *e,* [*accuso*] žalovatelný.

accūsātiō, *ōnis, f.* [*accuso*] **1)** obžalování před soudem, žaloba; spec. *accusationes cum praemio exercere T* udavačstvím za plat se zabývati; **2)** vůb. obvinění: (s gen. obj.) *Hannibalis accusationes L* stížnosti na Hannibala; **3)** žalobní spis.

accūsātor, *ōris, m.* [*accuso*] žalobce (ob. ve věcech trestních; srov. *petitor*).

accūsātōriē, adv. [*accusatorius*] žalobnicky, po způsobu žalobce: *non agam tecum a., nihil fingam C.*

accūsātōrius, *a, um* [*accusator*] žalobnický: *artificium C* řemeslo žalobnické (pohrdlivě).

ac-cūsō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *causa*] **1)** (před soudem) žalovati, žalobu vésti, poháněti, obviňovati: alqm (s abl.) *Pario crimine N*; (s gen. zločinu) *alqm ambitūs*; *proditionis*; (s gen. trestu ve frasi) *capitis a.* na život a na smrt obžalovati; s de: *de vi*; *de pecuniis repetundis*; s quod; s acc. c. inf. **2)** metaf. (mimo soud) obviňovati, žehrati na koho, stěžovati si do n. na koho, vinu dávati, výčitky činiti komu: *alqm graviter a. Cs* trpce si stěžovati; *alcis perfidiam N* obviniti někoho z věrolomnosti: *regem temeritatis L*; *fortunas a. C.* žalovati na svůj osud.

Acē, *ēs, f.* (Ἄκη) město ve Foinikii (nyn. *Akka; St. Jean d'Acre*).

1. acer, *eris, n.* javor; javorové dřevo.

2. ācer, *ācris, ācre,* adj. [srov. *acies* ostří] **1)** ostrý, břitký: *ferrum T*; prolept. *acres intendunt arcus V* k prudkému výstřelu napínají luky; **2)** metaf. **a)** (o smyslech) ostrý, bystrý; pronikavý: *oculi*; meton. *acres canes naribus O* bystře větřící; *a. sonitus flammae V* silné praskání ohně; *acris tibia H* jasnozvučná; *acrior frigoris vis L* ostřejší mráz, zima; **b)** (o rozumu) bystrý, důmyslný: *ingenium*; *iudicium*; *consilium*; **c)** (o povaze) **α)** (ve smyslu dobrém) rázný, ohnivý, bystrý, bujarý: *vir fortis et acris animi C*; *bellis, equis a. V* v bojích, na koni ohnivý; *a. equus V*; *a. militiae T* rázný ve válce; *a. iudex H* přísný soudce; meton. *a. voltus militis H* k boji odhodlaný; *dilectus L* přísný odvod; **β)** (s přihanou) prudký, divý, divoký, sveřepý, lítý: *cum acer venisset, eum mollem reddidi C*; *a. populus N* vášnivý; *acerrimus adversarius C*; *leo V* nezkrocený; *lupus ieiunis dentibus a. H* rozvzteklen (že neměl nic na zub); *aper V* divoký; **d)** (o stavech duševních) mocný, prudký, ohnivý, horkokrevný; horoucí, plamenný, vášnivý: *dolor* trpká bolest; *metus*; *amor*; *cupiditas*; *memoria T* bolestná vzpomínka; (kde se jeví) *bellum* tuhá, lítá; *impetus*; *proelium*; *pugna*; *fuga* prudký, divý útěk; *acris militia H* tuhá služba vojenská; *supplicium C* krutý trest; **e)** (o věcech) *ignis O* palčivý, žhavý; *torrens O* prudká, dravá bystřina.

acerbē, adv. [*acerbus*] jen metaf. **1)** akt. (způsobem bol vzbuzujícím, působícím) trpce, nelaskavě, přísně, krutě: *a. agere C*; *a. cogitare*; *a. in senatum cogi C*; *a. invehi in alqm* drsně si vyjížděti; *a. increpare T*; *a. necare C*; **2)** pass. (způsobem takovým, že bol se pociťuje) trpce, bolestně: *a. ferre C.*

acerbitās, *ātis, f.* [*acerbus*] **1)** trpkost, hořkost: *fructus acerbitate permixti C*; **2)** metaf. **a)** trpkost, přísnost, příkrost, krutost: *imperii*; *legis*; *suppliciorum omnes acerbitates*; *accusationis*; *a. in dilectu L* přísnost při odvodu; *odium atque a. C* trpké,

prudké zášti; *monitio acerbitate careat C*; *acerbitate violatus C*; b) trpkost, hořkost, žalost: *parentis erepti T* žal pro ztrátu otce; *illius temporis*; c) trpkost, krutost, soužení, bída, strast, protivenství: *omnes acerbitates perferre C*; *acerbitatibus dilaceratus T* strastmi rozerván; *in acerbitate versari C.*

acerbō, *āre* [*acerbus*] trpkým činiti, ztrpčiti; metaf. ztrpčiti, horším dělati, zhoršiti: *formidine crimen V.*

acerbus, *a, um* [srov. *acēre* býti kyselým] 1) trpký, kyselý; odt. obr. nezralý, předčasný: *poma*; *partus*; *funus VT*; (smyslům) trpký, drsný: *frigus H* tuhý, citelný; *vultus acerbi O* kyselý, zasmušilý, mračný obličej; básn. (neut. pl. místo adv.) *acerba tuens V* zasmušile hledě; *a. fremens V* trpce bolem zuře; *acerba gemere O* bolně sténati; (sluchu a mysli) trpký, odporný, protivný: *adeo mihi acerbae sunt contentiones L*; *scelus C*; 2) metaf. a) trpký, nelaskavý, nevlídný, krutý, ukrutný, nelítostný, hrozný: *homo*; *hostis*; *lex*; *mater acerba in partus suos O* zlá na děti; *Iuno*; *Libitina*; *taciturnus acerbi occupat speciem H*; (o abstr.) *imperium*; *odium*; *contumeliae C*; *facetiae T* ostré vtipy; *vox acerba atque inimica C*; *poena*; *supplicium*; *cruciatus*; b) trpký, krutý, bolný, žalostný, trudný: *tempus*; *memoria*; *rei publicae casus C*; *gravis acerbaque fortuna C*; *fata*; *mors quamvis matura tamen acerba N*; *illud acerbissimum est, quod...*; *id acerbum duci T* to vůdce rmoutilo; subst. neutr. *acerbum, ī,* trpkost, trud: *multa acerba habuit ille annus C*; *tot acerba V*; *quidquid acerbi est V* všecky trpkosti.

aceruus, *a, um* [1. *ăcer*] javorový.

acerra, *ae, f.* skřínka na kadidlo, kadidelnice: *a. turis plena H.*

Acerrae, *ārum, f.* Acerry, město v Kampanii (nyn. *Acerra*). Odt. obyvatelé **Acerrānī,** *ōrum, m.* Acerští.

acervālis, *e* [*acervus*] hromadní; subst. užito od *C* k překladu řeckého *σωρείτης*. Srov. *acervus* 2 b).

acervātim, adv. [*acervo*] 1) hromadně: *a. maiestatis postulare*; 2) úhrnem, stručně (krátce) a dobře: *reliqua dicere C.*

acervō, *āre, āvī, ātum* [*acervus*] 1) hromaditi, kupiti: *acervati cumuli hominum*; 2) metaf. *acervatarum legum cumulus L.*

acervus, *ī, m.* 1) hromada, kupa: *frumenti*; *stipulae*; *armorum*; *congesta in acervum arma L*; *nummorum*; spec. *ingentis spectat acervos H* hromady zlata (peněz); *acervos accendere Cu* hromady dříví; 2) metaf. a) hromada, množství, spousta: *a. criminum*; *scelerum C*; *caecus a. O* = *χάος* slepá spousta, směs; b) (význ. log.) úsudek řetězový (*σωρείτης*).

acēscō, *ere* — — [verb. inchoat. od *acēre* (srov. „ocet") býti kyselým] zkysnouti.

Acesīnes, *is, m.* řeka v Indii, přítok Indu (nyn. *Činab*).

Acesta, *ae, f.* staré jméno Segesty, města ležícího na sev. pobřeží Sicilie. Odt. **Acestēnsēs,** *ium, m.* Acesťané.

Acestēs, *ae, m.* král sicilský, zakladatel města Acesty.

acētum, *ī, n.* [*aceo, acesco*] 1) (vinný) ocet; 2) metaf. jízlivý vtip, úštěpek: *Italo perfusus aceto H.*

Achaemenēs, *is, m.* [*Ἀχαιμένης*] Achaimenes, praotec král. rodu perského Achaimenovců, děd Kyra staršího. Odt. adj. **Achaemenius,** *a, um* Achaimenův; perský, parthský: *urbes O*; *costum H.*

Achaemenidēs, *is, m.* Achaimenides, druh Ulixův na zpáteční jeho cestě od Troje.

Achaeus, *a, um* achajský; subst. 1) **Achaeī,** *ōrum, m.* [*Ἀχαιοί*] Achajové, jeden z hlavních kmenů hellenských, starší obyvatelé Peloponnesu, kteří vpádem Dorů byli jednak přinuceni vystěhovati se do Malé Asie, jednak zatlačeni na sev. pobřeží Peloponnesu, kterážto krajina nazvána odtud Achaia. Dle římského způsobu mluvení obyvatelé římské provincie Achaia (viz *Achaia* c). U *O* též jméno sveřepého národa na vých. pobřeží Černého moře. Odt. 2) **Achāia,** *ae f.* (sc. *terra*) [*Ἀχαΐα*] a) krajina Achaja v sev. Peloponnesu; b) synekd. = Řecko; meton. = Řekové: *auxilium promittet Achaia Troiae O*; c) od r. 146 př. Kr.

jméno Řecka jakožto římské provincie; 3) adj. **Achāïus**, *a, um* achajský, řecký: *Achaïa castra*; 4) **Achāïas**, *adis f.* [Ἀχαϊάς] a **Achāis**, *idis, f.* [Ἀχαΐς] achajská, řecká (žena, země): *per Achaides urbes O*; 5) **Achāïcus** *a, um* [Ἀχαϊκός] achajský, řecký: *currus H* o závodním voze v Olympii.

Achāia viz *Achaeus* 2).

Achātēs, *ae, m.* věrný přítel a průvodce Aeneův.

Achelōus, *ī, m.* [Ἀχελῷος] 1) největší z řek v Helladě (nyn. *Aspropotamo*), dělí svým tokem Akarnanii od Aitolie. Personif. bůh této řeky; 2) (vůbec) voda. Adj. **Achelōius**, *a, um* Acheloův: *cornua*; *pocula O* = voda. Též patronym. **Achelōïas**, *adis f.* [Ἀχελωϊάς] a **Achelōis**, *idis f.* [Ἀχελωίς] Acheloovna; pl. = Sireny.

Acherōn, *ontis, m.* [Ἀχέρων] 1) řeka v Epiru; 2) řeka v Bruttiu; 3) řeka (hoře a žalu) v podsvětí: *Acherontis undae V*; personif. bůh řeky této; meton. podsvětí: *perrupit Acheronta Herculeus labor H*; *Acheronta movebo V* moci podsvětní; *affari Acheronta V*.

Acherontia, *ae, f.* městečko v Apulii ležící na strmé skále (nyn. *Acerenza*).

Acherūns, *untis, m.* (zřídka *f.*) lat. vedl. tvar slova *Acheron*; *ab Acherunte redimere N* z podsvětí vykoupiti. Odt. adj. **Acherūsius** (starší tvar *Acherunsius*), *a, um* acheruský a) příslušný k řece Acheron: *aqua*; b) příslušný k podsvětí: podsvětní.

Achillas, *ae, m.* vojenský velitel krále Ptolemaia, jeden z vrahů Pompejových.

Achillēs, *is, m.* [Ἀχιλλεύς] (básn. gen. též *Achilleī* neb *Achilli*, acc. *Achillea*, *Achillen*, voc. *Achille*, abl. *Achillē* i *ē*) nejstatečnější a nejslavnější hrdina řecký před Trojou, syn Peleův a Thetidin (odt. *Pelides*, *Peleius*; *Thetidis filius*), vnuk Aiakův (odt. *Aeacides*), pocházel z Fthie v Thessalii, která se dříve jmenovala Haemonia (odt. *Phthius*, *Thessalus*, *Haemonius*). Odt. 1) adj. **Achillēus**, *a, um* [Ἀχίλλειος] Achillův: *stirps*; *cuspis*; *manes*; 2) patron. **Achillīdēs**, *ae, m.* Achillovec, potomek Achillův = Pyrrhus.

Achīvus, *a, um* achivský, řecký: *pubes*; *populus*; *castra*; odt. **Achīvī**, *ōrum, m.* [= *Achaei*] Achivští, Řekové (před Trojou); přísl. *quidquid delirant reges* (Atreovci), *plectuntur Achivi H* t. j. za pošetilosti králů pyká lid.

Achrādina, *ae, f.* nejhlavnější čtvrt města Syrakus.

Acīdalia, *ae, f.* příjmení bohyně Venuše; nazvána tak od pramene Acidalia v Boiotii.

acidus, *a, um* [*aceo*] 1) kyselý; 2) metaf. odporný, protivný, obtížný.

aciēs, *ēī, f.* ostří, hrot: *a. securium C*; *a. hastae V*; *stat ferri a. stricta V* ostří oceli, meče; metaf. I 1) a) břitkost, bystrost, pronikavost; ostrý pohled: *a. auctoritatis hebescit O* břitkost ustanovení; *a. oculorum* bystrý, pronikavý, ohnivý zrak, pichlavé oko; b) bystrost ducha, důmysl, důvtip: *a. ingenii ac mentis C*; *a. animi C*; 2) (bystrý) zrak, pohled, oko: *incolumis a. C* (proti *caecitas*); *hebes a. oculorum C*; *aciem in omnes partes dimittere O*; *volvere aciem V*; *stupet a. H*; *nusquam recta a. O* nikam pohled její není přímý, na vše hledí úkosem; *acie servare sequentem V*; *fugit aciem alqd C*; *huc geminas flecte acies V*; básn. *stellis a. obtunsa V* lesk, jas; II o vojsku (obr. jako na př. *cuneus*): a) šik, řada bitevní: *prima ac secunda a. Cs*; *tertia*; *media*, střed šiku; *novissima*; *prima acie per tela ruens V* v prvních řadách; *aciem triplicem instruere Cs* trojitý, trojřadý šik zříditi; *acies inferre pedestres V* v řadách pěšky útočiti; b) řadové vojsko, voj, voje, zástupy (válečné): *acies Graiae*; *Tyrrhenae*; *Eoae*; *Volscorum V*; *totae conversae acies V*; *non acie sed catervatim incurrunt S* ne s vojskem k (řádné) bitvě sešikovaným, nýbrž v zástupech; *a. pedestris Cu* pěší voje, pěchota; básn. *a. Volcania V* spousta plamenů, plameny; c) meton. bitva, boj (s vojskem sešikovaným svedený): *in acie cadere C*; *in a. perire L*; *in aciem producere N*; *acie dimicare*; *civili cadunt acie O*; *agminibus magis quam acie pugnatum est L*; obr. (o boji slovním) *philosophi in aciem non saepe prodeunt C*.

Acīlius, jméno plebejského rodu římského (*gens Acilia*): 1) *M'. Acilius Glabrio* zvítězil jako konsul r. 190 př. Kr.

nad králem Antiochem; 2) *C. Acilius Glabrio,* římský letopisec; odt. adj. *Acīliānus, a, um: Aciliani annales, libri*; 3) *M'. Acilius Glabrio,* konsul r. 67 př. Kr. s Gaiem Kalpurniem Pisonem.

Acilla viz *Acylla.*

acīnacēs, *is, m.* krátká šavle (zakřivená) medská a perská.

aciuus, *ī, m.* (vedl. tvar *acinum, ī n.* a *acina, ae f.*) zrno vinné: *a. aridus H* hrozinka.

acipēnser viz *acupenser.*

Ācis, *idis,* acc. *Acin,* voc. *Aci* [*Ἄκις*] říčka Akis, jež vyvěrá na svahu Aetny (nyn. *fiume d' Iaci*). V pověsti pastýř, milenec nymfy Galateie, jenž od žárlivého Polyfema balvanem byl usmrcen a v říčku téhož jména se proměnil.

aclys, *ydis f.* [srov. *ἀγκυλίς*] malé kopí házecí, opatřené řemenem.

Ācmōn, *onis, m.* [*ἄκμων* neunavný] výmluvné jméno soudruha Diomedova *O* a Aeneova *V.*

Ācmōnia, *ae, f.* město ve Frygii vých. od Sard (nyn. *Ahatkoi*). Odt. adj. **Acmōnēnsis,** *e, a* akmonský; obyv. **Acmōnēnsēs,** *ium m.* Akmonští.

Acmonidēs, *ae, m.* [*Ἀκμονίδης,* patronym. k *ἄκμων* = kovadlina] výmluvné jméno Kyklopa *O.*

Acoetēs, *ae, m.* [*Ἀκοίτης*] 1) soudruh Aeneův *V*; 2) lodník tyrrhenský, v jehož podobě tají se Bakchus sám *O.*

aconīton a **aconītum,** *ī, n.* [*ἀκόνιτον*] oměj, šalamounek; vůb. jedovatá bylina, jed; otravný nápoj.

Acontēus, *eī m.* (oštěpometce od *ἄκων* oštěp) výmluvné jméno 1) latinského válečníka *V*; 2) druha Perseova *O.*

Acontius, *ī m.* jinoch z ostrova Kea, milenec Kydippin *O.*

ac-quiēscō, *ere, quiēvī, quiētūrus* 1) odpočinouti si, oddechnouti: *lassitudine a. N* pro únavu si odpočinouti; spec. odpočinouti si (na vždy), zesnouti, zemříti: *anno acquievit septuagesimo N*; *morte a. T*; 2) metaf. a) odpočívati, ustávati; ochabovati; klid, pokoj míti: *agitatio mentis numquam adquiescit C*; *rem familiarem a. L* že jmění odpočívá, že se na ně nesahá; *Clodii morte acquierunt C* smrtí Klodiovou si oddechli; b) ukojením žádostí oddechu, pokoje duševního nabýti; odt. α) spokojiti se, spokojen býti čím: *parta spe L*; β) potěchu nalézati v čem, těšiti se čím: *in tuo ore voltuque C*; *in adulescentium caritate C* kochati se láskou; *alieno supplicio a. Cu.*

ac-quīrō, *ere, quīsīvī, quīsītum* [*ad* a *quaero*] 1) přiziskávati ještě, nad to získávati; výtěžek, zisk rozmnožovati: *ad vitae fructum C*; *nova a. C*; *novos amicos a. S*; *ut aliquid adquireret Cs*; *a. pauca H* vyzískati něco málo; *vires adquirit eundo V* nové nabývá síly, síly jí přibývá chůzí, síla její mohutní chůzí; 2) (s oslabeným význ. předl.) nabývati, získávati, zjednávati; úspěchu se dodělávati: *favorem*; *decus*; *triumphos T*; *adquirendae pecuniae iter T* cesta, prostředek nabýti jmění; *fidem a. T* víru vzbuditi.

Acrādina viz *Achradina.*

Acraeus, *a, um* [*ἀκραῖος*] na výšinách obývající; příjmí Jovovo a Junonino.

Acragās, *antis, m.* [*Ἀκράγας*] město na jižním pobřeží sicilském (nyn. *Girgenti*); od Římanů nazváno *Agrigentum* (v. t.). Odt. obyv. **Acragantīnī,** *ōrum, m.* Agrigentští.

acrāto-phorum, *ī, n.* [*ἀκρατοφόρον*] nádoba, džbán na víno nesmíšené (*ἄκρατος*).

acrēdula, *ae, f.* jméno neznámého zvířete; dle jedněch rosnička, dle jiných kulich, sýček.

ācriculus, *a, um* (adj. demin. od *acer*) popudlivý.

ācrimōnia, *ae, f.* [*acer*] ostrá chuť; ráznost.

Acrisius, *iī, m.* [*Ἀκρίσιος*] král v Argu na Peloponnesu, otec Danain. Odt. 1) **Acrisiōnēus,** *a, um* [*Ἀκρισιώνειος*] Akrisiovnin, Danain; 2) metronym. **Acrisiōniadēs,** *ae, m.* [*Ἀκρισιωνιάδης*] syn Akrisiovny Danaë, Akrisionovec = Perseus.

ācriter, adv. [*acer*] 1) ostře; 2) a) (o smyslech) ostře, bystře: *intueri solem C*; b) (o rozumu) bystrovtipně, bystře: *a. intellegere*; *a. vigilare C*; c) (o povaze) prudce, rázně, horlivě, důtklivě: *a. et diu repugnare*; *acerrime fortissimeque Cs*; *a. maleficium vindicare C*; *a. instare S*; *acrius cavere H*

silněji se vystříhati; — spec. prudce, přísně, náruživě, divoce: *victoriam acerrume in alqm exercere S*; *acrius urgere H*; *a. increpare alqm Cu*; *acerrime virgis caedere C.*

acroāma, *atis n.* [*ἀκρόαμα* od *ἀκροᾶσθαι*] 1) abstr. slyšené, požitek pro sluch, zábava; hudební kus; 2) konkr. osoba požitek poskytující; zvl. hudebník, virtuos; zpěvák; předčitatel.

Acroceraunia, *ōrum, n.* [*τὰ Ἀκροκεραύνια*] předhoří akrokeraunské při sev.-záp. pobřeží epirském, lodím velmi nebezpečné: *infames scopuli Acroceraunia H* (zlo)pověstná úskalí akrokeraunská; metaf. = nebezpečné úskalí (vůbec) *haec A. vita! O* vyhni se tomuto nebezpečnému úskalí. Viz také *Ceraunii montes.*

Acrocorinthus, *ī, f.* [*Ἀκροκόρινθος*] hrad, vyšehrad korinthský.

Acrota, *ae, m.* král albský *O.*

1. **acta,** *ae, f.* [*ἀκτή*] pomoří, přímoří (zvl. půvabné); spec. mořské lázně; meton. (rozmařilý) život v nich: *accusatores actas, convivia iactant C.*

2. **ācta,** *ōrum, n.* zřídka *āctum, ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *ago*] vykonané; činy, skutky: *a. deos numquam mortalia fallunt O*; *mira, sed a. loquor O* pravdu (co se skutečně událo) mluvím; *consilia . . ., a. . . ., eventus C* záměry, skutky, výsledek; *sua quisque fortia a. in caelum fert S*; *a. maiorum S*; *magnorum a. ducum O*; *a. comprobare O* jednání schvalovati; — spec. α) veřejné jednání, rokování o věcech státních (v senátě, komiciích) a vzešlé z toho usnesení, nařízení, zařízení (úředníků, později císařův): *a. Dolabellae convellere C* zařízení D. podrývati; *a. decemvirorum L*; *a. Caesaris servare C*; *si ita in actis fuit C*; *actum eius, qui . . . C*; *in a. principum iurare T* přísahati na nařízení císařův; β) meton. zápisky o jednání učiněné, protokoly: *componere patrum a. T* spisovati protokoly senátu; γ) denní zprávy, denník, noviny: *diurna actorum scriptura*; *diurna urbis a.*; *publica a. T*; *a. urbana*; *rerum urbanarum a. C.*

Actaeōn, *ōnis, m.* řecký acc. *Actaeona* [*Ἀκταίων*] vnuk Kadmův, náruživý lovec. Byl od Diany, že ji spatřil v koupeli, proměněn v jelena a od vlastních psů rozsápán.

Actaeus, *a, um* [*Ἀκταῖος*] od *Ἀκτή* starého jména Attiky (srov. „Přímoří") aktejský, attický; synekd. athenský: *Actaeae arces O* vyšehrad athenský; subst. **Actaea,** *ae, f.* Akťanka, děva attická, athenská (t. j. Orithyia); **Actias,** *adis f.* attická, athenská: *A. Orithyia V.*

Actē, *ēs, f.* [*Ἀκτή*] 1) propuštenka Neronova *T*; 2) jméno Attiky; viz *Actaeus.*

Actiacus viz *Actium* a).

Actias viz *Actaeus.*

āctiō, *ōnis, f.* [*ago*] uvedení v pohyb, hnaní; 1) vykonávání, konání, jednání: *omnis a. vacare debet temeritate C*; *actionem relinquere C* činnosti si nevšímati; — spec. *gratiarum a.* díků činění, děkování, díky; (o řečníku a hercích) způsob mluvy, přednes, posuny; 2) čin, skutek, činnost: *honesta res actiove C*; *actionem suscipere C*; *a. vitae C* praktický život; *actiones virtutibus congruentes C*; — spec. α) veřejné jednání, rokování: *post octo denique menses variarum actionum Cs*; *actionem in senatu habere L*; úřední jednání, úřední výkon, úřadování, vedení, správa úřadu: *a. consulis C*; *queri de actionibus Ciceronis S* žehrati na opatření; *Gracchorum actiones S*; β) soudní jednání, řízení, vedení pře, soud; formule žalobní, žaloba, obžaloba: *inquieta urbs actionibus T*; *actionem perduellionis intendere alci C* obžalovati z velezrády; *a. maximae causae debilitatur loco C*; *omissam actionem repetere T* žalobu obnoviti; *formulae atque actiones C*; γ) právo, dovolení k obžalobě: *multis actiones peribant L*; *actionem postulare*; *dare*; *habere*; δ) řeč obžalovací, spis obžalovací: *actiones Verrinae C*; ε) soudní lhůta, termin, stání: *a. prima*; *prior*; *altera.*

āctitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *ago*] často jednati, provozovati co: *causas C* mnoho pří vésti; *eadem a. T* stejně si vésti, počínati; *mimos a. T* vystupovati jako herec.

Actium, *iī, n.* [*Ἄκτιον*; dem. k *ἀκτή* pobřeží] mys v sev. Akarnanii při zálivu ambrakijském s chrámem Apollonovým. Po památné bitvě r. 31 př. Kr. Augustus na poděkování za vítězství založil tam

město a chrám nádherně dal upraviti. Odt. adj. a) **Actiacus**, *a, um* [Ἀκτιακός] aktijský: *frondes O* vavřín (Apollonovi zasvěcený); *legiones Actiacae T* legie, které u Aktia bojovaly; b) **Actius**, *a, um* (= *Actiacus*): *litora*; *pugna*; *bella*; *Apollo V.*

āctor, *ōris, m.* [*ago*] 1) poháněč, honák: *a. pecudum O* pastýř; *Tirynthius a. O* (Herkules); 2) vykonavatel, obstaravatel: *dux, auctor, a. illarum rerum fuit C*; a) představovatel, herec („aktér"): *actoris partes chorus defendat H* zastupujž herce; b) správce jmění: *a. publicus T* správce jmění státního; c) (t. t. na soudě) žalobce; právní zástupce: *Sicilia harum rerum actorem delegit C*; *me actorem causae esse voluerunt C*; *a. hic defensorque causae meae C.*

Actōr, *oris, m.* [Ἄκτωρ] 1) druh Aeneův *V*; 2) otec Menoitiův, děd Patroklův. Odt. patronym. **Actoridēs**, *ae, m.* [Ἀκτορίδης] Aktorovec, potomek Aktorův = Menoitios n. Patroklos.

āctuārius, *a, um* [*ago*] rychle pohyblivý, hybný, rychlý; lehký: (*navis*) *actuaria* hončí loď veslová, rychloloď.

āctuōsē, adv. [*actuosus*] účinně, vášnivě.

āctuōsus, *a, um* [*ago*] hybný; činný.

āctum, *ī, n.* viz *acta, orum.*

āctus, *ūs, m.* [*ago*] 1) hnaní, honění (dobytka): *pecudum a. O*; průhon, právo průhonu: *a. a patre sumitur C*; 2) pohyb: *fertur in abruptum magno mons improbus actu V* mocným valem, s velikou prudkostí se řítí, nese; — spec. α) pohyb těla; (o řečníku a herci) přednes, představování: *imitandorum carminum a. L*; *fabellarum a. L* představování divadelních her; — *Vinius eodem actu invisior erat T* v též míře více nenáviděn byl; β) děj, dějství kusu divadelního; oddíl, díl: *extremus a. C*; *neve minor neu sit quinto productior actu fabula H*; *carmen deducere in actus H*; *non solum unum actum, sed totam fabulam conficere C* jedno dějství — celou truchlohru; obr. *in quarto actu improbitatis C*; *hic restat a. C* tento díl zbývá.

actūtum, adv. neprodleně, okamžitě, hned.

aculeātus, *a, um* [*aculeus*] 1) ostnatý; 2) metaf. důvtipný, obmyslný.

aculeus, *ī, m.* [subst. demin. od *acus*, jehlička] 1) žahadlo: *apis a. C*; *emittere aculeum Cu*; *a. sagittae L* hrot, ostří střely; 2) metaf. osten, bodec, pichlavost; pobídka: *a. testimonii C*; *aculei orationis C*; *habet quendam aculeum contumelia C*; *sollicitudinum aculei C* ostny starostí hnětlivých; *ad animos stimulandos C* pobídka; *in mentibus aculeos relinquere C.*

acūmen, *inis, n.* [*acuo*] 1) ostří, špice, hrot: *a. ferri O*; *sine acumine rostrum O* zobák bez špičky, tupý; *a. caudae O* žihadlo (Štíra); *acumina digitorum O* konce, konečky, špičky prstů; *a. montis O* vrchol; 2) metaf. a) bystrost ducha, důvtip, důmysl; vtip: *a. hominum C*; *iudicis H*; *a. ingenii N*; *Graecis admovere acumina chartis H* obrátiti důvtip svůj, pozornost k literatuře řecké; b) úskok, zálud, pletichy: *meretricis acumina H.*

acuō, *ere, uī* — [příb. s *acus, acies*] 1) ostřiti, brousiti: *enses*; *gladios*; *sagittas*; *dentes*; 2) metaf. a) brousiti, bystřiti, cvičiti: *acuenda nobis lingua exercitatione dicendi C* jazyk obrousiti cvičením řečnickým; *ingenium*; *mentem*; *animos a.* (opak *obtundo*); *curis acuens mortalia corda V* starostmi bystře, cviče lidská srdce; b) pobádati, ponoukati, popichovati, podněcovati: *ignaviam necessitas acuit Cu*; *ad crudelitatem te acuit oratio C*; *quam Iuno his acuit verbis V*; *illum a., hos fallere C*; c) jitřiti, vzněcovati, síliti: *rumoribus iras V* rozpalovati hněv; *metum mortalibus V* strach zvyšovati, strachu naháněti; *studia L*; *Aeneas acuit Martem V* podněcuje (v sobě) bojechtivost.

acupēnser, *eris, m.* jméno mořské ryby nám neznámé, snad jeseter (malý).

acus, *ūs, f.* [srov. *acies, acer*] jehla: *acu pingere VO* vyšívati; jehlice do vlasů.

acūtē, adv. [*acutus*] přenes. 1) (o dojmech smyslových) *a. sonare C* ostře, pronikavě; 2) (o bystrosti duševní) bystře, ostrovtipně, důmyslně, duchaplně: *a. interrogabat C*; *a. cogitatum N.*

acūtulus, *a, um* [adj. demin. od *acutus*] dosti vtipný.

acūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *acuo*] naostřený; 1) ostrý, břitký, špičatý (přírodou i uměním): *ferrum*; *gladii*; *radii O* člunek; *Satyrorum aures H*; *cupressus*; *pinus O* do špičky vybíbající; 2) metaf. a) (o dojmech smyslových) *gelu acutum H* ostrý, prudký mráz; *a. sol H* pichlavé, palčivé slunce; *acuta vox O* ostrý, pronikavý, ječivý hlas: *acutae nares H* jemný čich; *a. morbus H* prudká horečka; *acuta belli H* (ostré) úskalí války, nebezpečenství válečné; b) (o bystrosti duševní) bystrý, jsoucí bystrého oka, ostrovtipný, duchaplný, důmyslný, důvtipný: *acutiora ingenia C*; *acutae sententiae C*; *cernis acutum H* vidíš, soudíš bystře; *a. ad fraudem N* úskočný, prohnaný; *in levioribus studiis, sed tamen acutis C* vyžadujících bystrosti duševní, ostrovtipných.

Acylla, *ae, f.* [Ἀχόλλα] město v Africe sev. od Malé Syrty.

ad, předl. s acc. I o místě 1) (o pohybu a směru) k, ke, ku komu n. čemu; při slovesech *ire, venire, mittere, vocare* a j.: *scribere ad alqm* psáti někomu; *librum mittere ad alqm C* knihu poslati, věnovati někomu; *proficisci ad bellum* táhnouti do války; *ad concilia venire T* na sněmy choditi; *imperium deferre ad alqm Cs* vrchní velitelství odevzdati někomu; *ad sonitum vestigia torsit V* ve směru zvuku, po zvuku kroky obrátil; *surgit ad hos O* povstane k těmto obrácen; *devertit Clodius ad se in Albanum C* odvrátil se (od cesty) do svého letohrádku, zastavil se na svém letohrádku; *proficisci ad Capuam* ke K., do okolí K. — Také sm. nepřát. *ire ad hostem L* proti nepříteli; 2) (o blízkosti) u čeho, při čem: *ad eius pedes iacet C*; (t. t. voj.) *ad urbem esse* (*manere, remanere*) *C* býti před městem (o vojevůdci, jenž, pokud měl vojenské imperium, nesměl se zdržovati v Římě a v nejbližším jeho okolí na tisíc kročejův); *hic rem Romanam ad prima signa sustinebat L* v prvním voji, v prvních řadách; *ad Castoris*; *ad Bellonae* u Bellonina (chrámu); *ad vinum C* při víně; (z řeči pospolité) *ut aleretur ad villam C* = *in villa*; *ad forum*; II o čase 1) (o lhůtě) *ad certam diem omnia praeparare Cs* v určitý den, na den; 2) (o směru k jistému časovému cíli) (až) do, po: *ab hora septima ad vesperum pugnatum est Cs*; *ad id* (*hoc*) *tempus C* dosud; *ad nostram memoriam C* podnes; *ad multam noctem Cs* pozdě do noci; 3) (trvání) *ad exiguum tempus* na krátký čas; *ad tempus CT* jen na čas (ne trvale); *ad paucos dies*; 4) (o připadnutí v určitou dobu) *ad tempus CsC* v pravý čas; *ad lucem* za dne; *ad lumina V* při světle (loučí); *ad extremam orationem Cs* na konci řeči; *effusis ad primum impetum missilibus L*; III o počtu a míře: 1) (o počtu přibližném; v tomto užití *ad* položeno někdy jako příslovce) k, okolo: *occisis ad hominum milibus IIII Cs*; *ad duorum milium numero ceciderunt Cs*; (častěji jako předl.) *fuimus ad ducentos C* bylo nás ke dvěma stům; 2) (o míře, až do jaké se co děje) *obsides ad numerum miserunt Cs* do uloženého počtu, v plném počtu, plný počet; *ad unum omnes Cs* všichni do jednoho (i tohoto v to počítaje); *ad verbum ediscere C* do slova, slovo od slova; *mutatis repente ad misericordiam animis L*, *ad necem caedi C*; *usque ad caedem duratura odia T*; *ad numerum duorum redigi O* sklesnouti na počet dvou; IV 1) (o vztahu) vzhledem k..., co do..., co se týče...: *ad id, quod tum hominum erat L* vzhledem k tehdejšímu počtu, na tehdejší počet obyvatelstva; *rudis ad alqd CuL*; *vir ad cetera egregius L* muž v ostatních věcech výborný; *impedimento est ad pugnam Cs* k bitvě, v bitvě; *ad quem* (*agrum*) *fruendum non retardat senectus O* v požitku z polností stáří nevadí. Srov. *nihil ad me* nic se mne netýká; *quid ad me* (*attinet*)? 2) (o účelu) *ire ad solacia O* jíti potěšit; *ad id ipsum L* právě za tím účelem; *ad id missi erant L*; *addere pauca ad spem largitionis Cs* pro naději (aby vzbudil naději) v obdaření; *multa ad avaritiam excogitare Cs* k ukojení lakoty. (Zvl. často s acc. gerund.) *ad bellum gerendum praetor factus N*; *princeps ad salutem*; *auctor ad perniciem*; *adiutor ad iniuriam*; 3) (o způsobu a přiměřenosti) dle: *ad praescriptum agere Cs*; *ad hunc* (*eundem*) *modum Cs* na tento způsob, tímto způsobem; *quem ad modum C* jak; *ad arbitrium*; *ad voluntatem* dle přání; *ad speciem* na pohled, na oko; *ad numerum movere pedes O* vedle taktu; spec. (o po-

měru ve smyslu srovnávacím) *haec ad nostram consuetudinem sunt leviora N* vzhledem k našemu obyčeji, vedle našeho obyčeje; *scuta ad amplitudinem corporum parum lata N*; 4) (o příčině) k, na: *ad haec respondit CsCO* na to odpověděl; *ad vocem (clamorem) concurrere, convenire* na pokřik; *ad omnem strepitum tremiscere O* při každém zašustění; *ad imperatum*; *ad famam belli legiones conscribere L*; *ad spem veniae se dederunt L* v naději, že jim bude odpuštěno.

adāctiō, *ōnis, f.* [*adigo*] vl. přihnání, pohnutí k čemu: *a. iuris iurandi L* vzetí pod přísahu.

ad-aequē, adv. stejně, rovněž tak.

ad-aequō, *āre, āvī, ātum* 1) trans. a) vyrovnati, rovným činiti: *aggerem ac moles moenibus Cs*; *tecta solo L* domy s půdou (s prstí) srovnati; b) metaf. *Pompeius cum virtute famam adaequavit C* slávu vyvážil chrabrostí; také s dat. *se virtute nostris a. Cs*; *sua fata Alexandri fatis a. T* přirovnávati k osudu svému; 2) intrans. vyrovnávati se komu (čemu), dostihovati kobo: *cursum equorum Cs* v běhu; *alqm gratiā Cs* ve stejné milosti býti; *virtus eorum famam adaequat S*; *adaequasse eum Appii odium L* že stejně jako Appius byl nenáviděn.

adamantēus n. **adamantīnus**, *a, um* ocelový, tvrdý jako ocel; *adamanteae nares O* kovové chřípě.

adamās, *antis, m.* [ἀδάμας nezkrušitelný, srov. diamant, démant] ocel: *adamas licet adliget illud O* ocelová pouta; *in pectore adamanta gerit O* má kamenné srdce; *lacrimis adamanta movere O* neoblomné srdce, mysl.

ad-amō, *ārē, āvī, ātum* zamilovati si, oblíbiti si.

ad-aperiō, *īre, aperuī, apertum* 1) odkrýti: *adapertis forte, quae velanda erant*; 2) otevříti: *ianuam*; *fores*; metaf. *ad criminationem adapertae aures Cu* sluch nakloněný k nařknutí.

adapertilis, *e* co se dá otvírati, otevřitelný, mající otvor.

adaquor, *ārī* nositi vodu (nejisté čtení u *Cs* a *T*).

ad-augeō, *ēre, auxī, auctum* přimnožovati, rozmnožovati, zveličovati, rozhojňovati.

ad-bibō *ere, bibī* — 1) připiti; 2) metaf. vssáti, vštípiti si, k srdci si vzíti: *adbibe puro pectore verba H* vnímej čistým srdcem.

adc . . . viz **acc . . .**

ad-dēnseō, *ēre,* — — [*densus*] hustším činiti: *extremi addensent acies V* zadní tlačí se na přední voj.

ad-dīco, *ere, dīxī, dictum* k něčemu „ano" říci; 1) (t. t. v mluvě augurské) příznivá znamení dávati, přízniv býti: *aves addicunt* dovolují, připouštějí, příznivá znamení ptáků se pro to vyslovují; *addicentibus auspiciis vocat contionem T* za blahověstných znamení; 2) (t. t. v mluvě právní) výrokem přiřknouti, přisouditi komu koho n. co: *leges nos servis nostris addicerent C* zákony měly nás učiniti nevolníky našich otroků; *liberum corpus in servitutem a. L* svobodnou osobu do otroctví přiřknouti; *addictum duci pati L* nechati, aby přiřčený byl odveden do otroctví; *alci bona a. C*; 3) (t. t. při dražbách, pronájmech) přiřknouti, zadati: *meas aedes a. C*; *a. bona in publicum Cs* statky zabaviti; *domum nummo a. H* dům za nepatrný peníz, za babku přiřknouti; metaf. prodati, zaprodati: *tribuno consulatum C*; *vita maximis praemiis proposita et paene addicta C*; *addicta sententia C*; 4) metaf. a) oddati: *huic me addixi V*; *se senatui a. C* zcela, duší tělem býti oddán senátu; b) (ve špatném sm.) *hominem morti C* na smrt vydati; *addictus feris alitibus H* na pospas vydán dravým ptákům; básn. (s inf.) *nullius addictus iurare in verba magistri H* (= *nulli magistro ita a., ut . . . iurem*) zavázán.

addictiō, *ōnis, f.* (soudní) přiřčení v majetek: *bonorum possessionumque C.*

ad-dīscō, *ere, didicī* — přiučovati se čemu (alqd).

additāmentum, *ī, n.* [*addo*] přídavek; metaf. (o osobách) *Ligus, a. inimicorum meorum C* přívěsek.

ad-dō, *ere, didī, ditum* [*ad* a *dare*] přidávati; 1) dávati koho n. co k čemu, přidávati, připojovati: *pluteos vallo Cs*; *frena feris V* uzdu dáti; *equo calcaria L* koně pobodnouti; *iugis arcem V*

vystavěti na...; *alqm alci comitem T* přidati za průvodce; *se comitem a.* přidružiti se za průvodce; *additis auxilio* (dat. tč.) *perfugis S*; *custodiae Pisonis additus T* Pisonovi k ochraně přidán; *Teucris addita Iuno V* přidružená (jako nepřítelkyně), pronásledující, stíhající; *nequitiae additus custos H*; *Diespiter incesto addidit integrum H* zachvátil vinného s nevinným; 2) metaf. dodávati, zjednávati, vnukati: *animum* (*animos*) zmužilosti, odvahy dodati; *virtutem S*; *mentibus ardorem V*; *spes addita V* obnovená naděje; také *formidinem a. S* strach stupňovati, strachu nahnati; *spem metumve a. T* nadějí neb strachem podněcovati; *honorem alci VL* přičiniti, zjednati vážnost; 3) rozmnožuje přidávati, připojovati, rozmnožovati (alqd alci rei; ad, in alqd): *praesidia a. S* stráže sesíliti; absol. *a. ad opera Cs* doplniti opevnění; *noctem operi V* (kromě dne) ještě noc vynaložiti na práci; *gradum a.* (sc. *gradui*) zrychliti krok, rychleji kráčeti; 4) metaf. a) *consilio additur dolus L* k úradě přičiní se lest; *sceleri scelus a. L.* zločin zločinem dovršiti; *addito metu mortis Cs* pohroziv jí nad to smrtí; *verbum non amplius addam H* ani slova již nepřipojím; b) (ústně, písemně) připojovati, dokládati: *addunt de Sabini morte Cs* zmíní se také o...; (s acc. c. inf.; též v pass.) *additur se mori T*; *addita superbia regis L* připojil zmínku o... Často abl. abs. *addito* s tím doložením, s podotčením, doloživ: *a. acutiorem esse* (*gladium*) *T*; c) (v myšlenkách) *adde huc* přidej k tomu, pomni ještě, pomysli dále; *adde, quod* pomysli ještě, že..., představ si ještě, že...

ad-doceō, *ēre* přiučovati, dále učiti.

Addua, *ae, f.* levý přítok Padu, ústí u Kremony (nyn. *Adda*).

ad-dubitō, *āre, āvī, ātum* poněkud pochybovati, kloniti se k pochybnosti o čem, rozpakovati se, býti na vahách; v pochybnost bráti co (de, in alqa re; illud): *addubitavēre, an subducerent copias Cu* byli na vahách, nemají-li odvésti; trans. *res addubitata C* nerozhodné jednání.

ad-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I k sobě táhnouti, přitahovati; spec. ztuha natahovati, napínati: *lacertos*; *arcum*; *sagittam V*; *habenas a. vel remittere CV* utáhnouti aneb povoliti; *adducta bracchia solvit O* přitužené, těsně svírající; *adducta clava O* napřažený kyj; *adducit cutem macies O* svrašťuje; II) 1) přiváděti, dováděti ke komu: *alqm secum*; *legionem ad Caesarem*; *alqm in ius* n. *iudicium*; *servi adducti in veritate manserunt C* před soud přivedeni byvše; *dextris adducor litora remis O* = *ducor ad litora*; 2) metaf. a) *adduxere sitim tempora H* s sebou přivésti, přinésti; *opella forensis adducit febres H*; b) uváděti, přiváděti v něco, ve stav nějaký: *a. alqm in sermonem C* přivésti do řečí; *in invidiam*; *in opinionem N* přiváděti na myšlenku; pass. přicházeti na myšlenku; *in suspicionem N* uvalovati podezření; *copias in eam consuetudinem N* tak navyknouti, vycvičiti; *alqm in capitis discrimen C* v nebezpečenství hrdla; *notitiam in familiaris amicitiae adduxerat iura L* pouhou známost stupňoval v práva důvěrného přátelství; c) přiváděti, naváděti koho k čemu; pohnouti; v pass. *adduci* dáti se pohnouti: *in spem victoriae adductus S* nabyv naděje ve vítězství; *in spem a. conficiundi belli S* že válku ukončí; *in maximam spem* s acc. c. inf.; *adduci in eam spem, ut...*; *non facile adducor ad credendum N* nemohu se tak snadno odhodlati, abych uvěřil, nemohu tak snadno uvěřiti; *non potuit adduci, quin... Hirt.* Zvl. často part. *adductus, a, um* s abl. causae (jsa, byv) přiveden, pohnut, sveden: *cupiditate regni Cs*; *pudore adductus* studem, ze studu, *spe a.* nadějí navnazen; *precibus* uprošen; *quibus rebus a.* za těchto okolností; spec. nakloniti k domnění: *adducor, ut existimem, ut putem*; (s násl. acc. c. inf.) *iam adducor hanc esse patriam meam C* již se kloním k přesvědčení, že...; (též s výsled. *ut*) *adduci vix possum, ut haec tibi vera non videantur C* stěží mohu, nemohu věřiti, že...; *non possum adduci, ut suspicer C* nemohu se odhodlati k podezření.

adductē adv. [*adductus*] jen v compar. *adductius regnari*; *a. imperitare T* tužeji, přísněji.

adductus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *adduco*] (jen metaf.) tuhý; vážný, přísný.

ad-edō, *ere, ēdī, ēsum* 1) nakousnouti, nahryznouti, částečně požiti; snísti, stráviti: *extis adesis L*; obr. *lapides adesi H* kameny (vodou) ohlazené, omleté, oblásky; *scopulus adesus aquis O* vymletý; *postes adesi* (sc. *flamma*) *V* ohněm zachvácené, opálené; 2) metaf. *bona, fortunas a. T* promarniti, prohýřiti.

Adelphī n. **Adelphoe**, *ōrum, m.* [ἀδελφοί] „Bratři", název veselohry Terentiovy.

ademptiō, *ōnis, f.* [*adimo*] odnětí: *a. civitatis C* zbavení práva občanského; *a. bonorum T* zabavení statků.

1. **ad-eō**, *īre, iī, itum* 1) přicházeti k někomu, něčemu, jíti k..., přistupovati, přibližovati se (ad alqm, ad alqd, in alqd; též s acc.): *ad praetorem*; *in ius* předstupovati před soudce (jako žalobce), žalovati; *nemo adibat L* nikdo nepředstupoval; *insulam a. Cs* přistati k...; *proximam domum adeunt T* obrátí se do nejbližšího příbytku; *epulas O* účastniti se hodů; *manes Stygios O* sestoupiti k..., navštíviti; *regem a.*; *penates a.*; *famā sidera a. V* slávou hvězd se dotknouti; (o místech) *locus adeundi L* místo k přístupu; *Tarpeia rupes C gradibus aditur T* na skálu se vstupuje po 100 schodech; (*loca*) *quae adiri possunt* místa přístupná; *nec usquam adiri poterat amnis L* nebylo lze přistoupiti k řece; spec. α) s prosbou, s dotazem přicházeti, obraceti se k někomu: *senatum C* před senat vstoupiti; *te senatus adiit supplex C*; *mille domos adiere O* obrátili se s prosbou (o nocleh); *oraculum* dotazovati se; pass. *Sol aditus ait O* Slunce, na něž s dotazem se obrátila; neos. *aditum est ad libros Sibyllinos C* bylo nahlédnuto do...; β) přicházeti někam, jíti na návštěvu, navštěvovati; odebírati se, cestovati po..., procestovati; (zkoumaje) prohlížeti: *quoscumque adit ex civitate Cs*; *oppida*; *urbes*; *loca*; *coetus O*; *castra Danaum V* vplížiti se (jako vyzvědač); *civitates a. CsL* choditi po obcích, od obce k obci jíti; γ) nepřátelsky se přiblížiti, napadnouti, udeřiti, útok učiniti, vtrhnouti, vniknouti: *oppida castellaque munita S*; *ad quemvis numerum equitum Cs* odvážiti se na... *tempus adeundi Cs* čas k útoku; 2) metaf. a) přistupovati k čemu, chápati se, ujímati se čeho: *ad rem publicam C* věnovati se službě obce; *hereditatem* v dědictví se uvázati; b) vydávati se v co, podstupovati, podnikati co; podjímati se čeho: *pericula*; *capitis periculum* v nebezpečenství života se vydávati, hlavu nasazovati; *labores a. NV*; *quae adiri posse Poenus desperet L.*

2. **ad-eō**, adv. až tam, až potud 1) místně (pouze v době předklassické); 2) (časově) tak dlouho, potud; často *usque adeo* s násl. *dum, donec, quoad*; 3) metaf. a) tak velice, do té míry, tou měrou: *a. omnis senatus Hannibalis fuit L*; *adeone hospes es, ut...? C*; sesíleno usque: *usque a. turbatur agris V* tak veliký, tak strašný je poplach; *usque a. mori miserum est V* až na to došlo, že...; u adj. a adv. tak: *a. ferus, ut...*; *a. non, a. nihil, ut...* tak ne..., že...; tak málo..., že naopak...; nejen ne..., nýbrž spíše; docela ne..., naopak...: *haec dicta a. nihil moverunt quemquam, ut... L*; *a. non tenuit iram, ut diceret L*; (po negaci) natož aby..., neřku-li aby..., ať nedím, aby...: *ne tecta quidem urbis, a. publicum consilium numquam iniit T.* — *atque a.* ba spíše, či spíše: *hoc consilio, atque a. hac amentia impulsi C*; b) vytýká slovo (zvl. zájmeno), k němuž se přikloňuje (srov. γέ): právě, příklonné -t, zvláště: *haec a. speranda fuerunt* právě toto; *nunc a., sic a.*; *tres a. soles erramus V* tři plné dni; *adeste dique deaeque omnes... tuque a., Caesar V* a zvláště ty; *id a., si placet, considerate C* to právě, zvláště to; *id a. more suo videbatur facere S* to ovšem, to tuším.

adeps, *ipis, m. f.* sádlo, tuk; odt. metaf. *Cassii adipes pertimescere C* báti se tlouštky, břicha Kassiova.

adeptiō, *ōnis, f.* [*adipiscor*] dosažení.

ad-equitō, *āre, āvī, ātum* na koni přicválati, přiklusati: *in dextrum cornu ad suos L*; *nostros a. Cs* k našim dojížděti, na naše najížděti, s jízdou dorážeti; (s dat. věci) *adequitando ipsis prope portis L*; *castris T*

adf... viz **aff...**

adg... viz agg...

ad-haereō, *ēre, haesī, haesum* 1) viseti, lpěti při n. na čem (dat.): *saxa, quibus adhaerebant L*; *oneri adhaerentes manus frigore T* na břemeni lpíce; básn. *in corpore O*; 2) metaf. a) viseti, lpěti, nehnouti se: *lateri adhaerens pestis L* nákaza v boku vězící; *cui Canis cognomen adhaeret H*; *castris a. T* v táboře (stále) vězeti; b) souviseti, hraničiti: *promunturium tenui iugo continenti L.*

ad-haerēscō, *ere, haesī,* — [verb. inchoat. od *adhaereo*] 1) uváznouti, zůstati vězeti, zůstati viseti; přilnouti, ulpěti: *tragula ad turrim adhaesit Cs*; *ignis adhaerescit Cs* oheň se zachycuje, dochází potravy; *hic Deucalion adhaesit O*; obr. *ad columnam a. C* u sloupu (Maeniova) se ztroskotati, t. j. potrestán býti pro nezaplacení dluhů; 2) metaf. přivěsiti se na koho, neopustiti; neustoupiti od...: *egressibus a. T* v patách za kým jíti, následovati; *iustitiae honestatique a. C* neustoupiti od...

adhaesiō, *ōnis, f.* přilnavost: *adhaesiones atomorum inter se C* vzájemné splynuliny atomův.

Adherbal, *alis, m.* [jméno punské]; nejznámější jest syn Micipsy, krále numidského, od Jugurthy zavražděný.

adhibeō, *ēre, hibuī, hibitum* [*ad* a *habeo*] 1) přičiňovati, přikládati, klásti co k čemu n. nač: *manus ad vulnera V*; *manus genibus* (dat.) *O* ruce ovinouti kol kolen, kolena obejmouti; *civibus vincula C* pouta dáti; *calcaria et frenos C* pobodnouti a na uzdě držeti; obr. *animum a.* (*προσέχειν τὸν νοῦν*) obrátiti pozornost; *quorum alter res ad scribendum maximas, alter res gestas a. posset C* jeden vstříc přinésti látku ku zpracování, druhý činy; 2) metaf. a) (o osobách) za jistým účelem k účastenství bráti, přibírati, povolávati, zváti: *ad (in) convivium = convivio* (dat.) *alqm a.* na hostinu zváti; *in (ad) consilium = consilio a.* na poradu bráti; *adhibitis amicis C* přibrav (na poradu) přátele; *a. deos O* vzývati bohy; *ad ministerium a. alqm L* k službě přibrati; *in partem pericli O* činiti účastným nebezpečenství; s dvěma acc. *Iovem testem a. C* za svědka volati, bráti; *hos castris adhibe socios V* tyto si přiber, vezmi za spojence; pass. *Themistocles est auctor adhibendus C*; b) (o věcech) přičiňovati, užívati: *solacia menti O* utěšovati mysl; *remedia morbis C* léků užívati proti nemocem, léčiti nemoci; *cibum et potionem a. C* jísti a píti; *rationem dicendi a. C* užívati způsobu řeči; *vim alci a. C* užívati násilí proti někomu; *modum* míry dbáti, míru zachovávati; *nullam memoriam rei N* dokonce nevzpomínati; *a. verba H* vštípiti si slova nauky; *curam et diligentiam a.* péči a bedlivost vynakládati; *disciplina tibi a me adhibetur L* dostává se ti ode mne poučení; *fidem a.* věrnost zachovati; *celeritatem a.* pospíšiti si; *sollertiam, dolum a.* chytře, lstně si vésti; *crudelitatem a.* ukrutnost na jevo dávati, ukrutně si počínati; c) nakládati nějak s kým; reflex. chovati se: *imperat ut liberalissime adhiberetur C* aby s ním bylo nakládáno; *sic se a. in potestate C.*

ad-hinniō, *īre, īvī* ržáti, řehtati, zařehtati na koho (alcui); obr. *ad illius orationem C* řičeti po, prahnouti po...

ad-hōc viz *adhuc.*

adhortātio, *ōnis, f.* [*adhortor*] povzbuzení, napomenutí.

adhortātor, *ōris, m.* [*adhortor*] povzbuzovatel: s gen. obj. *operis L* k dílu.

ad-hortor, *ārī, ātus sum* povzbuzovati, vybízeti, nabádati, ponoukati, rozněcovati, napomínati (alqm ad (in) alqd; s ut n. ne): *de re frumentaria Boios a. Cs* o potravu, stran potravy.

adhūc, adv. [*ad* a *huc*] 1) (o místě) až sem: *a. locorum Pl*; 2) časově a) (až) dosud, dotud, až do nynějška: *a. Ligarius omni culpa vacat C*; s neg. *adhuc non* dosud ne; *neque a.* a posud ne...; *nihil a.*; b) (ještě) podnes, ještě nyní, posavad, stále ještě: *gens a. aperit secreta pectoris T* (oproti poměrům v Římě); 3) (při kompar. stupňuje) ještě: *melius a. eae civitates, in quibus T* ještě lépe si vedou...

Adiabēnē, *ēs, f.* a **Adiabēna**, *ae, f.* provincie assyrská (nyn. *Kurdistan*). Odt. adj. **Adiabēnus**, *a, um* adiabenský; obyvatelé: **Adiabēnī**, *ōrum, m.* Adiabenští.

ad-iaceō, *ēre* ležeti při čem: *vallo* (dat.) *T*; *adiacebant fragmina telorum T*; spec. (zeměpisně) ležeti, bydliti při čem, hraničiti s čím: *ad Atuatucos*; *ad mare Cs* při moři bydliti; s dat. *quā Tuscus ager Romano adiacet L*; s acc. *qua Etruriam adiacent fines Romani L*; absol. *adiacente Tiberi T* poněvadž T. na blízku tekla; *adiacentes populi T* sousední. Subst. part. praes. act.: *Velinum lacum in adiacentia erupturum T* okolní krajina, okolí.

Adiatunnus, *ī, m.* vojevůdce Sotiatův *Cs*.

adiciō (vyslov *adjicio*), *ere, iēcī, iectum* [*ad* a *iacio*] I 1) házeti, nahazovati co nač: *laqueos funium ad saxa eminentia Cu* kličky provazů přes kameny přehoditi; spec. klásti, stavěti: *capiti insignia Cu* na hlavu odznaky položiti; 2) metaf. vrhati, obraceti co k čemu n. nač: *adiectum esse* (*Verris*) *oculum hereditati C* že pohled vržen k..., zrak obrácen k...; *animum adiecit ad consilium* (též dat. *consilio*) zřetel obrátil k..., podjal se záměru; *tu dictis adice mentem O*; II 1) přihazovati, přidávati, připojovati, přičiňovati: *aggerem ad munitiones Cs*; *aggeri ac vallo loricam pinnasque Cs*; *adiectā planitie Cs* při němž (údolí) rovina se rozprostírá; 2) metaf. přikládati, přidávati co k čemu, rozmnožovati; v pass. přibývati: *adiectum bello bellum L*; *huic sacerdoti duos flamines adiecit L*; *remiges classi Cu*; *donis istis unum adicias V*; *ad clades nefanda facinora L*; *animos iuveni O* odvahy přidati; *adiciendae multitudinis causa L* pro rozmnožení obyvatelstva; *adiecto corpore* (= *carne*) *O* když maso na něm narostlo; *preces a.* prosby přičiniti; *stimulos a. O* popichovati; *magnitudini Pori a. Cu* velikost Porovu zvyšovati; spec. (v mysli, v řeči) přidávati, připojovati, dokládati: (abl. abs.) *adiecto trepidam sibi vitam T* připojiv, že...; *huc adice natas septem O* k tomu připoj (v mysli), si přimysli.

adiectiō, *ōnis, f.* [*adicio*] přidávání, připojení, přivtělení, přibírání: *familiarum adiectiones dare T* dovoliti přibírání rodin; spec. (při dražbě) přihazování, přeplácení: *illiberalis a. i.*

ad-igō, *ere, ēgī, āctum* [*ad* a *ago*] 1) přiháněti, přiváděti: *pecus e vicis Cs*; *Italiam* (do Italie) *quae vos dementia adegit? V*; *turrim a. Cs* věž (obléhací) přistrčiti, přimknouti; *triremes a. T* válečné lodi shromažďovati (kde); *tigna fistucis Cs* zarážeti, zatloukati; (zbraň) vrážeti, prohnati: *ensem alci V*; *in pectus*; *primum ubi vulnus Varo adactum T* kde první rána Varovi byla zasazena; meton. *volnus alte adactum V* hluboká rána; (o střelách) vymrštiti (k cíli), dostřeliti; v pass. dopadati čeho, dolétati kam: *in litus telum adigi potest Cs* na břeh možno dostřeliti; *quo telum adigi potest Cs* na dostřel; *sagitta turbine adacta V* střela silou vymrštěná; *pater adigat me fulmine ad umbras V* nechť svrhne, smete; (*Salmonea*) *praecipitem turbine adegit V*; 2) metaf. přinutiti, dohnati, pohnouti (alqm ad alqd n. s ut; také s inf.): *ad mortem*; *mori*; *cupidine adigi T* žádostí býti hnán; *tua imago haec limina tendere adegit V*; spec. vzíti pod přísahu, zavázati přísahou: *alqm a. ius iurandum* (starolat. = *ad i.*), *ad* (*in*) *ius iurandum* = *iuri iurando*; *a. milites sacramento ducis, in verba ducis* vojíny přísahou věrnosti vůdci zavázati (vl. dle znění od vůdce stanoveného a předříkávaného); absol. *adigente Flacco dixit sacramentum T*; *barbaro ritu universos a. T.*

adiicio viz *adicio*.

Adīmantus, *ī, m.* [Ἀδείμαντος] athenský velitel ve válce peloponneské.

adimō, *ere, ēmī, emptum* [*ad* a *emo*] 1) k sobě bráti, (druhému) odnímati, bráti, zbavovati čeho: *in dando adimendoque regno L*; *dat somnos adimitque V*; *vincula canibus O* pouštěti psy z řetězů; *ocreas a.* holení nedati; *sensus adimitur* smysl se ztrácí, cit se otupuje; *spes adimitur L* naděje se maří, naděje pozbýváme; *vi ademptā L* ač moc odňata, ač té moci nemá; *virgo, quae puellas adimis leto H* (srov. *leto dare*) od smrti osvobozuješ; *dolorem*; *ignominiam*; *luctum a. C*; — spec. brániti, zabraňovati, překážeti: *prospectum Cs* rozhled překaziti; *aditum, reditum a.* přístup, návrat zameziti; *consistendi ademit locum L* odňal možnost postaviti se; s inf. *adimam cantare*

severis H zapovím zpívati, zpěv; 2) (mocí, násilím) odnímati, uchvacovati, vyrvati: *regnis exul ademptis V*; *cui lumen ademptum V*; *vitam a. C*; zvl. part. *ademptus* smrtí odňatý, vyrvaný, zabitý, mrtvý: *a. Hector H*; *virum lugebit ademptum O*.

adipātus, *a, um* [*adeps*] 1) tučný; 2) přenes. (o řeči) nabubřelý, přesycený.

adipiscor, *ī, adeptus sum* [*ad* a *apiscor* sáhati nač] 1) dojíti, dostihnouti, dohoniti: *quos sequebantur, non sunt adepti L*; *fessos hostes*; *agmen L*; 2) dojíti, dosíci, nabýti čeho; získati co: *arma et naves T*; *honorem* (*honores*); *ius a. L* dodělati se, domoci se práva; *libertatem*; *victoriam*; *pacem*; u *T* s gen. *rerum adeptus est* (srov. *rerum potiri*) vlády nabýti. Part. perf. *adeptus* v pass. význ. *adepta libertas S* dosažená, nabytá svoboda; *adeptus principatus T*.

aditus, *ūs, m.* [1. *adeo*] 1) přicházení, příchod, přistoupení, přístup: *a. adventusque C* (přiblížení se) objevení se a příchod; *alcis aditum fugere C* vyhýbati se někomu, varovati se styku s někým; *aditu prohibere alqm Cs* přístup někomu zabraňovati, zamezovati; *prohibent aditūs Troes O* přistání; 2) právo, možnost, příležitost přístupu, přístup: *non est a. in id sacrarium viris O* není dovoleno vstoupiti; *oppida neque pedibus neque navibus aditum habebant C* pěšky i po lodích t. j. se strany pozemní i mořské byla nepřístupná; spec. přístup k osobě, slyšení (audience): *aditum alci dare N* ku slyšení předpouštěti; *faciles* (*difficiles*) *aditūs habere CH* býti přístupen (nepřístupen); *decemviri rari aditūs* (gen. qual.) *L* zřídka přístupní; *aditum commendationis habere C* přístup k doporučení; 3) (o místě) přístup, vchod: *fori aditūs saepire C*; *aditūs obsidere C*; *inrumpunt aditūs V*; *antrum, quo ducunt aditūs centum V*; metaf. vstup, vchod k něčemu, krok k něčemu: *primus a. et postulatio Tuberonis haec fuit C*; cesta, prostředek, příležitost k něčemu: *a. laudis C* cesta, brána ke slávě.

ad-iūdicō, *āre, āvī, ātum* (soudně) v majetek přiřknouti; vůb. přisouditi, přiřknouti: *alci causam C* spor ve prospěch něčí rozhodnouti; *si quid abest, Italis adiudicat armis H* co římských zbraní (válečných výbojů) vzdáleno jest, získává smírným rozhodnutím.

adiuerō místo *adiuvero* od *adiuvo* (v. t.).

adiūmentum, *ī, n.* [*adiuvo*] pomoc, pomůcka, podpora: *magno adiumento alci esse C* býti velkou podporou; *a. alcis rei, alci rei, ad alqd.*

adiūnctiō, *ōnis, f.* [*adiungo*] připřežení, připojení, přiřadění.

adiūnctus, *a, m.* [vl. part. perf. pass. od *adiungo*] 1) sloučený, spojený, patřící k něčemu; sousední, okolní: *illinc mare adiunctum Cu*; *insula adiuncta oppido N*. Subst. neutr. *adiūnctum, ī* vl. to, co jest přidáno, zvláštnost, význačné znamení: *semper in adiunctis aevoque morabimur aptis H* zvláštnosti věku přiměřené; *pietatis a. C* význačnost.

ad-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum,* 1) připřahovati: *plostello mures H*; spec. přivazovati: *ulmis a. vites V*; 2) metaf. a) přivazovati, přidávati, připojovati, spojovati (alqd ad alqd n. s dat.): *classis lateri castrorum adiuncta latebat V* loďstvo těsně přiléhající k boku . . . viz *adiunctus*; *crimen ad praedam a. C* obvinění s kořistí spojovati, uvalovati vinu na uchvatitele kořisti; *poenam municipiis a. C* pokutu nad to uložiti; *honorem alci a. C* čest zjednávati, oslavovati; *fidem a.* víry přikládati; spec. v řeči připojovati, dokládati (s acc. c. inf. n. nepř. ot.); b) připojovati, přidružovati: *alqm socium a. V* někoho za soudruha přibrati, vzíti; *se comitem fugae a. C* přidružiti se za průvodce na útěku; *alqm amicum sibi a. N* získati si za přítele; *rediere Volsci adiunctis Aequis L* připojivše si Aequy, spolu s Aequy; *tibi Pallanta adiungam V* P. přidám za pomocníka; *filiam nuptiis sibi a. Cu* dceru za manželku pojmouti; *se ad alcis causam a.* přidati se k něčí věci; *sibi auxilium a. C* zjednati si pomoc; c) (politicky) připojovati, přivtělovati: *ad imperium populi R. Ciliciam adiunxit C*; též: *urbes ad amicitiam N* ve svazek přátelský připojovati, nakloňovati.

ad-iūrō *āre, āvī, ātum* 1) k tomu, nad to přísahati: *praeter communa*

ius iurandum haec a. L; 2) přísahati, přísahou stvrzovati, zaklínati se: *per tibi nunc ipsum adiuro O*; *adiurat, in quae adactus est verba L* přísahá ve slova jemu předříkávaná; básn. s acc. *a. Stygii caput fontis V* přísahati při... (*ὀμνύναι Στυγὸς ὕδωρ*).

adiūtor, *ōris, m.* [*adiuvo*] podporovatel, pomocník, podpůrce: *quo adiutore reges eiecerat L* jehož pomocí, přispěním; (s příhanou) pomahač, pochop, náhončí: *illius adiutores improbitatis C*; *homines ad scelus adiutores adhibuit C.* Odt.

adiūtrīx, *īcis, f.* pomocnice: *Minerva, a. consiliorum meorum C* pomocnice v mých úmyslech; (s příhanou) *a. tuorum scelerum C* pomahačka; (přívlastek legie I. a II.) *legio prima Adiutrix T* legie první, příjmím Výpomocná.

ad-iuvō, *āre, iūvī, iūtum*, 1) podporovati, pomáhati, poskytovati pomoci, přispívati: *fortes fortuna adiuvat C*; *me adiuvante* s mou pomocí, přispěním; *adiutus est N* nalezl podpory (v někom); *se manibus in assurgendo a. L* opírati se, pomáhati si; spec. (mravně) pomáhati, posilovati, povzbuzovati; utvrzovati: *clamore militem L* rozohňovati; *alqm ad spem Cs* v naději utvrzovati; *fortunam suam a. L.* napomáhati postavení svému; 2) metaf. (věcem) pomáhati, podporovati: *ignem a. O* přáti ohni (lásky); *formam curā a. O* podobu péčí šlechtiti; 3) absol. přispívati, býti na prospěch: *alia comparata manu adiuvat Remus L* přivádí posilu; *non multum adiuvat* ne hrubě přispívá; *nihil a.*; *Ennius* u *C si quid* (acc. vnitřní) *ego adiuero* prokáží-li platné služby.

adl... viz all...

ad-mātūrō, *āre* k (časnější) zralosti přiváděti, uspěšovati, urychlovati.

ad-mētior, *īrī, mēnsus sum* naměřovati: *frumentum.*

Admētus, *ī, m.* [*Ἄδμητος*] 1) král ferský v Thessalii, manžel Alkestin *O*; 2) král Molossů (v Epiru).

adminiculō, *āre, āvī, ātum* [*adminiculum*] podpírati.

adminiculum, *ī, n.* 1) opora, kolík, kůl (o nějž se réva vinná opírá); 2) metaf. a) opěradlo, opora: *ipsis adminiculis prolapsis L* když se i to, čeho se drželi, utrhlo; *a. sustinet Cu* opora drží; b) opora, podpora, přispění, pomoc: *principis labores egent adminiculis T.*

ad-minister, *trī, m.* vl. přisluhovač; 1) dělník: *opus et administros tutari S* dělníky, mužstvo pracující chrániti; 2) metaf. pomocník: *administris ad ea sacra druidibus utuntur Cs*; spec. (s příhanou) sluha, pomahač, náhončí: *audaciae satelles atque a. C.*

ad-ministra, *ae, f.* pomocnice.

administrātiō, *ōnis, f.* [*administro*] vl. přisluhování; 1) přispění, pomoc: *hominum a. C*; 2) vedení, řízení, spravování, správa, obstarávání: *navis a. L*; *a. rei publicae C*; *provinciarum administrationes T*; *officiis et administrationibus praeponere T* úřady a správu svěřovati; *exitus administrationesque Brundisini portus Cs* přípravy k opuštění.

administrātor, *ōris, m.* ředitel, správce: *belli gerendi C.*

ad-ministrō, *āre, āvī, ātum* vl. přisluhovati při čem; 1) spravovati, říditi: *navem*; *classem* veleti loďstvu; *bellum a.* válku říditi (jako vrchní velitel); 2) obstarávati, opatřovati, pořizovati, vykonávati; činiti opatření: *partem operis Cs*; *legationes a. N*; *res peius administrata est N* věc hůře byla provedena, dopadla; *rem familiarem*; *provinciam*; *a. ea, quae quis imperat Cs* rozkazy něčí vykonávati; *per se quae videbantur administrabant Cs* sami od sebe činili přiměřená opatření; *haec ita Caesar administrabat, ut Cs* taková opatření činil, že...; absol. službu, práci konati, chápati se díla: *summo studio a militibus administrabatur Cs.*

admīrābilis, *e* [*admiror*] 1) podivuhodný, úžasný; spec. podivný, zvláštní: *haec παράδοξα Graeci, nos admirabilia dicamus C.*

admīrābilitās, *ātis, f.* podivuhodnost, znamenitost.

admīrābiliter, adv. [*admirabilis*] podivuhodně; podivně, zvláštně.

admīrandus, *a, um* [*admiror*] = *admirabilis*: *admirandum in modum N* způsobem podivuhodným, ku podivu.

admīrātiō, *ōnis, f.* [*admiror*] 1) diveni, podivení (se), obdiv: *admirationem habere C* obdiv vzbuzovati; *admiratione praesunt (duces) T* buděním obdivu, tím že vzbuzují obdiv; s gen. subj. *omnium a. L.*; s gen. obj. *exspectationem ipsius adventus admiratioque superat C* obdiv jím vzbuzený (jejž vzbuzoval) příchod (vystoupení) jeho převyšuje; *a. virtutis C*; spec. podiv, úžas: *quae (reversio) plus admirationis habet C.*

admīrātor, *ōris, m.* obdivovatel.

ad-mīror, *ārī, ātus sum* 1) diviti se, podivovati se komu n. čemu (alqd, alqm in re): absol. *Domitium admiratum requisisse C* že D. udiven se tázal; *non possum a. satis N* nemohu se dosti vynadiviti; *sermo admirantium C* hlasy obdivu; spec. α) diviti se (jako věci nepochopitelné), žasnouti, nemoci chápati (alqd, alqd in alqo, alqm in n. de re; s acc. c. inf., s nepř. ot. n. s *quod*): *admiror, quo pacto iudicium illud fugerit H* nemohu pochopiti; β) diviti se, dáti se z duševního klidu přivésti: *nil admirari res est, quae possit facere beatum H* nic neshledávati podivným, při všem zachovati duševní klid; *admirandus* viz zvlášť.

ad-misceō, *ēre, miscuī, mixtum* I 1) přiměšovati co k čemu (alqd alci rei); 2) metaf. a) přiměšovati, přidávati, připojovati, přičiňovati: *deus mundum bonis implevit, nihil mali admiscuit C*; *his Antonianos milites admiscuit C*; *caput cremato iam corpori T* položiti k ...; *versūs orationi C*; b) zaplétati v co, do čeho: *ad consilium C*; II směšovati, mísiti co s čím (alqd alqa re): *aër calore admixtus C.*

admissārius, *iī, m.* [*admitto*] 1) hřebec; 2) metaf. vilník, chlípník.

admissum, *ī, n.* (vl. part. perf. pass. od *admitto* II 2 b) přečin, provinění, zločin; jako part. *male admissa defendere T.*

ad-mittō, *ere, mīsī, missum* I pouštěti (volně): *in Postumium equum admisit L* pustil koni uzdu, rozjel se, vyjel na ...; *equo admisso, equis admissis* s rozjetým koněm, tryskem; *taurus admissus O* puštěný, pádící; *admisso passu O* kvapným krokem, pádě; *per colla admissa volvitur O* padá přes šíji koně rozjetého, pádícího; *unda se admittit O* vlna bouří (proti korábu); II 1) připouštěti, vpouštěti, přijímati: *domum ad se filium N*; *legatos in castra L*; *Nisus et Euryalus admittier orant V* prosí, aby byli předpuštěni; se sup. *spectatum admissi H* vpuštěni (do dílny umělcovy) podívat se; metaf. *preces a. T* vyslechnouti; *pactionem auribus a. L*; *comitiorum curam ad animum L* péči o volby k mysli si připouštěti; spec. a) předpouštěti (k slyšení, k audienci), slyšení dávati: *salutatum veniebant: admissus est nemo C*; *legatos a. L*; b) připouštěti k účastenství v něčem, přístup dávati, přibírati: *hominem ad officium N* k úřadu připouštěti; *horum in numerum N*; s dat. *Iovis arcanis H* zasvěcovati v tajemství; 2) metaf. a) připouštěti k čemu, dovolovati, povolovati: *ad commentarios pontificum L* dovoliti nahlédnouti do ...; *litem C*; *exemplum T*; (t. t. mluvy augurské) *sacellorum exaugurationes admitterent aves L* (srov. *addico* 1); b) činy nedovolené takořka k sobě připouštěti, dopouštěti se, páchati: (plná frase) *facinus in se a.*, (potom s vypuštěním reflex.) *a. scelus, maleficium, fraudem*; *ut tantum dedecoris admitti patiantur L* aby k takové hanbě připustili; *si quid scelerate in fratrem admisi L*; *quod tamen sit admissum, docebo O* co bylo spácháno, zločin sdělím.

admixtiō, *ōnis, f.* [*admisceo*] přimíšení, příměsek.

admodum, adv. [*ad-modum* až po (náležitou) míru, do (plné) míry] 1) (u číslovek) na počet, na, ke; asi, celkem asi do ..., téměř: *in pedum a. mille altitudinem abruptus L* do hlubiny asi 1000 stop; *filius X annos a. habens L* nanejvýš; 2) (na označení stupně, míry) z míry, nadmíru, velmi, velice, valně, tuze, příliš: *a. adulescens CN* jsa ještě příliš mladičký; *a. infans*; *a. puer*; *a. fidus*; *non a. grandis natu C* nepříliš, nehrubě; *exceptis a. paucis T* velmi málo jich vyjímaje; *pauci a. patrum L* jen málokteří; *quae huic a. profuerunt C*; *non a. multi N* ne právě, ne hrubě mnoho; *nihil a.* zhola nic, pranic; *pugna nulla a. fuit L*; 3) (jakožto

přisvědčující odpověď na otázku) ovšem, arci (že).

admoneō, *ēre, monuī, monitum,* 1) pamatovati koho nač, připomínati, uváděti na paměť komu co (alqm; alqm alcis rei, de alqa re; acc. neutr. *haec, multa, illud*): *admonitus mei dicat O* rozpomena se na mne; *recte admones C* dobře připomínáš; spec. *aeris alieni a. C* upomínati z dluhu; 2) napomínati, činiti pozorna, varovati, výstrahu dávati (vazba jako při 1): *discite iustitiam moniti V* majíce (před očima) výstrahu; *admonent quiddam, quod cavebimus C*; 3) napomínati, nabádati, pobádati (alqm; s *ut* n. *ne* n. s pouhým konj.): *telo admonuit biiugos V* popohnal.

admonitiō, *ōnis, f.* připomenutí; 1) upomínka; 2) napomenutí; výstraha.

admonitor, *ōris, m.* [*admoneo*] připomínatel: *a. operum O.*

admonitus, *ūs, m.* [srov. *admonitio*] jen v abl. *admonitu*: 1) *locorum a. C* upomínkou na místa; *a. matris O* vzpomínkou na matku; *mens fugit a. O.*; 2) *populus nullo haruspicum a. huic malo prospexit C* varováním, výstrahou; 3) *a. Allobrogum C. Sulpicium misi Cs* na upozornění, na vybídnutí; *a. amicorum Cu* k domluvě, na domluvu přátel.

ad-mordeō, *ēre, momordī, morsum* nahryznouti, nahlodati (nejisté čtení u *V*).

ad-mōtiō, *ōnis, f.* přibližování; přikládání.

ad-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* 1) pohybovati k čemu, přibližovati, přikládati (alqd ad alqd n. s dat.): *quadrigae admotae sunt L* přišlo, přijelo čtverospřežení; *alci equum a. Cu* předvésti koně; *admoti templis tauri O* do chrámu přivedeni; *corpus terrae admotum O* mrtvola (vodou) na břeh vyvržená; *admorunt* (= *admoverunt*) *ubera tigres V* odkojily (tě); *foraminibus aurem T* přikloniti; *admoto pollice siccare lacrimas O* (přiblíženým) palcem; *opes Stygiis umbris O*; *faces CO* pochodně přinésti; *ignes a. C* páliti (na mučení); *cum sol tepidus aures plures admoverit tibi H* až přivábí více sluchů, t. j. posluchačů; *ferrum iugulo T* dýku k hrdlu si přikládati; *filium collo Cu* na ruku vzíti; *manum operi O* ruku klásti nač, dotýkati se čeho, ale také: chápati se čeho; *fomenta corpori Cu* obklady dávati; *angues curribus O* zapřahati; *calcar* (*stimulos*) *a. alci* pobídnouti; *aedificia admota muris Cu* domy přistavěné k hradbám; spec. α) (t. t. voj.) vojsko posouvati, s vojskem přiraziti, přitrhnouti; stroje válečné přisouvati: *exercitum propius urbem C*; *armatos muris L*; *copias a. L*; *arietem moenibus L*; *opus ad turrim hostium Cs*; bez obj. *iam admovebat rex Cu* blížil se s vojskem; β) (t. t. obětní) přiváděti k oltáři: *Hannibal aris admotus L* k oltáři byv přiveden; *pecus aris a. V*; 2) metaf. a) *acumina Graecis chartis H* obrátiti bystrost k řecké literatuře; *mentem ad haruspicum voces a. C* mysl obrátiti k..., pozornost věnovati; *spem a. L* naději vzbuditi; *alci desiderium patriae Cu* touhu vnuknouti; *terrorem L* strach způsobiti; refl. *se a. C* přichýliti se, přidružiti se; b) (v čase) přibližiti, přivoditi: *diem leti Cu* den smrti urychliti; *admota est occasio sceleris Cu* příležitost se naskytla; *admotus supremis T* skonu svého blízek; c) (prostředek) přikládati, užívati; *herbas O* (léčivé) byliny přikládati; *curationem a. C* léčiti se; *preces CuO* prosby přednésti; *blanditias O*; d) (osoby) přivésti někam: *in propiorem amicitiae locum admoveri Cu* v přízeň se dostati, přízně nabýti; *in fastigium a. Cu* do výše povznésti.

admūgiō, *īre, īvī, ītum* řváti, bučeti na koho (alci).

admurmurātiō, *ōnis, f.* [*admurmuro*] přihlukování, hlučení; a) (na znamení souhlasu) souhlas; b) (na znamení odporu) hlasitá nevole, repot.

admurmurō, *āre, āvī, ātum* hučeti, hlučeti k čemu; a) (na znamení souhlasu) hlasitý souhlas projevovati; b) (na znamení odporu) reptati.

adnāscor, adnātus viz *agnascor.*

adnatō, adnectō viz *annato, annecto.*

adni... adno... adnu... viz **anni... anno... anuu...**

ad-oleō, *ēre, olēvī* (t. t. mluvy obětní) zapalovati, zápalnou oběť přinášeti, obětovati: *verbenas V*; *Iunoni iussos adolemus honores V* přikázané pocty (t. j. oběti) zapalujeme; *adolet dum altaria*

taedis V pálí na oltáři louče, přináší na oltáři zápalnou obět; *flammis a. penates V* vl. plápolem zapalovati penáty t. j. plamen, oheň na ohnisku (které bylo pokládáno za oltář penátů) udržovati, zápalnou obětí ctíti; *cruore captivo aras T* krev zajatců v obět přinášeti; vůb. spalovati: *stipulae demptis adolentur aristis O.*

adolēscēns, *tis* [vl. part. praes. act. od *adolesco*] 1) adj. dorůstající, dospívající, mladý, mladistvý: *filius*; *homo*; 2) subst. *m. f. adolescens* viz *adulescens.*

adolēscentia viz *adulescentia.*

adolēscentulus viz *adulescentulus.*

1. **adolēscō**, *ere* — — hořeti, plápolati: *adolescunt ignibus arae V.*

2. **adolēscō**, *ere, olēvī* — [*ad-alesco*] 1) dorůstati, dospívati, vyvíjeti se: *homo, qui adolevit C*; obr. *simul atque adoleverit aetas H* jakmile (chlapec) dospěje věkem; *Drusi aetatem nondum satis adolevisse T* Drusus že není dosud (věkem) dospělý; *ver adolescit T* jara přibývá; 2) přibývati, vzmáhati se, síliti, mohutněti: *res publica adolescit*; *virtus annis O*; *potentiae cupido T*; *Muciani ope Vespasianum adolevisse T* že Vespasianus se vzmohl.

Adōnis, *is* n. *idis, m.* [Ἄδωνις] sličný syn kyperského krále Cinyry, miláček bohyně Venuše.

ad-operiō, *īre, operuī, opertum* (téměř jen v part. *adopertus*) 1) přikrývati, zakrývati, zahalovati, zastírati: *capite adoperto L*; *tellus marmore O* mramorem pokrytá, vykládaná; *adoperta vultum O* zastřevši si obličej; 2) zavírati, zamykati: *lumina somno O.*

ad-optātiō, *ōnis, f.* [*adopto*] = *adoptio.*

ad-optiō, *ōnis, f.* [*adopto*] přijetí za syna, za vlastního; adopce. Adoptovaný přechází v rod adoptujícího a přijímá také jeho jméno, ale v upomínku na původní svůj rod připojí adj. utvořené ze jména rodového; na př. rodové jméno císaře Augusta bylo Octavius, po adopci od diktatora Caesara slul *C. Iulius Caesar Octavianus.*

adoptīvus, *a, um* [*adopto*] 1) k adopci příslušný; za vlastního přijatý, adoptovaný: *filius*; 2) metaf. (o ovoci) vroubený, zušlechtěný.

ad-optō, *āre, āvī, ātum* 1) (svobodnou volbou) přibírati, voliti, bráti: *sibi alqm defensorem sui iuris C* někoho zvoliti za obhájce svého práva; básn. *Etruscas Turnus adoptat opes O* na pomoc béře; spec. (t. t. v životě právním) bráti za vlastního, za svého: *in regnum adoptari S* adopcí do královské rodiny býti přijat; *ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta H* tak s každým se bratříčkuj, strýčkuj (říkej mu „otče“, „bratře“); 2) metaf. vroubiti, šlechtiti.

ador (jen v nom. a acc.) *n.* běl, špalda, samopše.

adōrea n. **adōria**, *ae, f.* [*ador*] (pův. snad čestný dar záležející ve špaldě) sláva (válečná), vítězoslava.

adōreus, *a, um* špaldový, pšeničný.

ad-orior, *orīrī, ortus sum*, povstávati, vzchopovati se proti čemu; 1) udeřiti, útok činiti, útokem hnáti, vrhati se, obořovati se na koho n. co (alqm n. alqd): *imprudentes a. N* přepadnouti, překvapiti nic netušící; *urbem vi a. L* na město útokem hnáti, pokoušeti se vzíti město útokem; 2) metaf. a) přistupovati k někomu nějak, dotírati, osopovati se: *minis alqm a. T* dorážeti vyhrůžkami; *criminationibus T* dotírati obviněními; *regem ferocius adorti Cu* zpurněji se osopivše; *oppugnatio eos adorta est L* obléhání jim nastalo; b) pouštěti se do něčeho, pokoušeti se o něco, odvažovati se, jmouti se něco činiti, počínati (alqd n. s inf.): *maius adorta nefas V* odváživši se; *dominam thalamo deducere adorti V.*

ad-ornō, *āre, āvī, ātum* 1) (k určitému cíli) vystrojovati, opatřovati, připravovati, chystati: *exercitum* vojsko vypravovati; *navem* loď vyzbrojovati; *bellum a. L*; *maria praesidiis a. C*; 2) vyzdobovati, okrašlovati: *tunicae gemmis adornatae Cu*; *flaminem curuli sella regia adornavit L* vyznamenal.

ad-ōrō, *āre, āvī, ātum* pův. oslovovati; spec. a) prosebně oslovovati, prositi, (o pomoc) vzývati koho, modliti se k někomu: *prece numen adora V*; (s acc. věcí) *pacem deum a. L* za milost

boží prositi; b) klaněti se, poklony činiti: *vulgus a. T.*; uctívati.

adp... viz **app...**

adq... viz **acq...**

ad-rādō, *ere, rāsī, rāsum* oškrabati; oholiti, přistřihnouti.

Adramyttēum, *ī* (také -ium) *n.* [*Ἀδραμύττειον*] pobřežní město v Mysii (nyn. *Edremit*); subst. **Adramyttēnus**, *ī, m.* Adramyťan.

Adrana, *ae*, řeka v území Chattův *T.*

Adrāstēa, *ae, f.* [*Ἀδράστεια* již nelze uniknouti; srov. *διδράσκω*] přijmí bohyně Nemesis.

Adrāstus, *ī, m.* [*Ἄδραστος*] král argejský, jeden ze sedmi hrdin, kteří dobývali Theb. Usoužil se nad ztrátou syna, jenž při dobývání Theb padl. *Adrasti pallentis imago V.*

adrēctus, adrēpō viz *arrectus, arrepo.*

Adria atd. viz *Hadria* atd.

adrīdeō, adripiō viz *arrideo, arripio.*

Adrūmētum, *ī, n.* přímořské město v Africe, jižně od Karthaginy.

ads... viz **ass...**

adsc... adsp... adst... viz **asc... asp... ast...**

adt... viz **att...**

Aduatuca atd. viz *Atuatuca* atd.

adūlātiō, *ōnis, f.* [*adulor*] 1) přítulné lísání se psů; 2) metaf. lichocení, pochlebování, patolízalství: *a. adversus (in) alqm T*; spec. *humi iacentium adulationes L* klanění se, koření se (*προσκύνησις*).

adūlātor, *ōris, m.* [*adulor*] pochlebník, lichotník, patolízal.

adūlātōrius, *a, um* [*adulator*] podlízavý, pochlebnický: *dedecus adulatorium T my*: hanebné lichocení.

adulēscēns, *tis, m. f.* a) člověk jsoucí v poslední době fysického vývoje mezi *pueritia* a *senectus*; tudíž pojem široký jako: mladý, mladistvý muž, mladá žena; mladík, jinoch; mladá dívka; b) klade se na rozdíl od stejnojmenné osoby starší: *Brutus a.* mladý, mladší Brutus; *P. Crassus a. Cs*; *Africani filia a. C* mladší dcera.

adulēscentia, *ae, f.* dospívání; mladost, mládí, mladictví, jinošství, věk jinošský (věk asi od 17—30 let).

adulēscentulus *3.* [demin. od *adulescens*] a) adj. mladičký, mlaďounký: *homines adulescentuli S*; *miles a. C*; b) subst. *m.* mladíček, pacholík: *imperiti a. C.*

adūlor, *ārī, ātus sum* 1) (o zvířatech) lichotivě se přitírati, lísati se: *ferae adulantes O*; 2) metaf. lísati se, lichotiti, pochlebovati (alqm; alci); spec. kleče líbati (zemi neb nohy vznešenému), klaněti se, na kolenou vzývati (*προσκυνεῖν*): *more adulantium procubuerunt L.*

adulter, *a, um* [z *adultero*] záletný, cizoložný: *adulteri crines H* vlasy záletné, vilné, k záletům upravené. Subst. **adulter**, *erī, m.*, **adultera**, *ae, f.* záletník, záletnice; cizoložník, cizoložnice: *Lacaena adultera H* lakonská nevěrnice = Helena.

adulterīnus, *a, um* padělaný, nepravý, falešný: *signum*; *nummi*; *clavis adulterina S* paklíč.

adulterium, *iī, n.* cizoložství, záletnictví, zálety: *habebat suspicionem adulterii N* měl (na sobě), lpělo na něm podezření, byl v podezření cizoložství.

adulterō, *āre, āvī, ātum* [*ad-alter*] 1) padělati, porušovati: *ius civile*; *iudicium veri C*; 2) cizoložiti; — trans. k cizoložství sváděti: *ut adulteretur columba miluo* (dat. místo *a miluo*) *H* aby sveden byl k cizoložství, aby se pářil (proti své přirozenosti) s jestřábem.

adultus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od 2. *adolesco*] 1) dorostlý, vyrostlý, dospělý: *virgo*; *adulta vitium propago H* vyspělá odnož rév; 2) metaf. a) (dobou) vyspělý, pokročilý: *adulta aetas*; *a. nox*; *a. aestas*; b) uzralý, silný, mocný, mohutný (politicky, duševně): *a. rei publicae pestis C*; *adulta seditio T*; *Parthis nondum adultis T* poněvadž Parthové byli ještě málo mocni.

adumbrātiō, *ōnis, f.* nástin, nákres, náčrt.

adumbrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *adumbro*] 1) nastíněný, načrtnutý; pouze naznačený, mající tvářnost něčeho; spec. vymyšlený; líčený, zdánlivý: *res fictae et adumbratae C*; *a. laetitia T.*

ad-umbrō, *āre, āvī, ātum* [*ad a umbra*; srov. *σκιαγραφεῖν*] 1) (v malířství)

nastíniti, načrtnouti; 2) metaf. (slovem, písmem) nastíniti, načrtnouti; (pouze) naznačiti; spec. napodobiti: *Macedonum morem Cu*; — *adumbratus* viz zvlášť.

aduncitās, *ātis, f.* [*aduncus*] zakřivení (dovnitř): *unguium a. C* zakřivené drápy.

ad-uncus, *a um* (dovnitř) zakřivený, zahnutý, hákovitý: *adunci ungues C*; *ora adunca O* zobák zakřivený; *magni praepes adunca Iovis O* křivozobý okřídlenec; přísl. *naso suspendis adunco H* krčíš, ohrnuješ nos (nad čím).

ad-urgeō, *ēre, ursī* — 1) přitisknouti, tisknouti se na koho; 2) metaf. pronásledovati, stíhati: *volantem (reginam) remis adurgens H.*

ad-ūrō, *ere, ussī, ustum* připalovati, páliti, spalovati: *candente carbone sibi a. capillum C*; obr. (o žáru slunečním a mrazu) *ne ignis adurat O*; *frigus adurit poma O*; (*rigor nivis*) *multorum adussit pedes Cu* zničil; (o žáru lásky) *digno adurimur igni O* planeme ohněm.

ad-ūsque (básn. přestaveno m. *usque ad*) předl. s acc. až ku..., až po..., až do: *a. Bari moenia H*; místo acc. celá věta: *oriens tibi victus a., qua ... O* až potud (tam), kde...; s význ. stupňovacím: *multa secutura, quae a. bellum adulescerent T* co až k válce by zmohutnělo, vésti by mohlo.

adustus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *aduro*] spálený, opálený, osmahlý, vypráhlý: *sicca et a. ora Cu*; *adustioris coloris esse L*; *adusta (Ceres) gelu O.*

advectīcius, *a, um* [*adveho*] z ciziny dovezený, „importovaný“: *vinum S.*

advectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *adveho*] (často, stále) dovážeti: *rei frumentariae copiam T.*

advectus, *ūs, m.* [*adveho*] přivezení: *a. dei T.*

ad-vehō, *ere, vēxī, vectum* a) přivážeti, dovážeti, dopravovati; b) med. pass. *advehor* se slovy *curru, equo, navi* n. i prostě bez nich: přivézti se, přijeti (na voze, na koni, po lodi, po vodě), dojeti, připlouti: *plaustro in castra L*; *Marius Uticam advehitur S* přistane u U.; *Dardanus advehitur Teucros V*; *ut quosque advehebantur T.*

ad-vēlō, *āre, āvī, ātum* zahalovati: *tempora lauro V* skráně ozdobiti vavřínem.

advena, *ae, m.* [*advenio*] příchozí, přistěhovalec, cizinec: (v přístavce) *exsul a. L* (z cizí země) vypověděný přistěhovalec, přistěhovalý vyhnanec; *a. rex L* příchozí, přišlý; *advenae cultores L* přistěhovalí vzdělavatelé; *a. exercitus V* cizí vojsko; *a. grus H* stěhovavý jeřáb; *a. Thybris O* (poněvadž do Latia přitéká z Etrurie.)

ad-veniō, *īre, vēnī, ventum* 1) přicházeti, blížiti se, přibližovati se: (odkud) abl. *Cypro*; s předl. *ex Hyperboreis C*; (kam) acc. *Tyriam urbem*; s předl. *ad urbem, in provinciam*; s dat. *properantibus Blaesus advenit T*; — *quod adveniens profligaverim Cs* pouhým svým příchodem; 2) metaf. a) (o době a událostech) přicházeti, přibližovati se, dostavovati se: *dies*; *aetas advenit T*; *extremum aetatis C* sklonek života se dostavuje; *periculum S* nebezpečenství přikvačuje; b) přicházeti, připadati, dostávati se někomu: *Numidiae partem ultro adventuram S.*

adventīcius, *a, um* (odjinud) příchozí, cizí, cizozemský: *adventiciis auxiliis iuvabatur C*; *externa atque a. visio C* vnější dojem smyslový; *a. pecunia C* peníze jiným způsobem (ne dědictvím) nabyté; *fructus a. L* vedlejší výnos.

adventō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *advenio*] 1) úsilně, kvapem se bráti někam, kvapiti, přicházeti, přibližovati se; 2) metaf. *commeatus Pontico mari adventantes T* zásoby dovážené; *comitiorum dies S*; *discriminis tempus Cu* rozhodná doba se blíží; *senectus adventans C* stáří mocným krokem se blížící; *adventante fatali urbi clade L* ježto osudná porážka na město kvačila.

adventus, *ūs, m.* 1) blížení se, příchod: *a. alienarum gentium T* přistěhování se; meton. *meus a. appropinquabat CN* doba mého příchodu; spec. příchod (moci vojenské n. s mocí vojenskou): *adventu Caesaris* při příchodu n. příchodem Caesarovým; *eius adventu copias ornatas fuisse C* v době jeho příchodu. *primo adventu Cs* hned po příchodu; *a. Gallicus C* záplava gallská; 2) metaf.

pedum adventum audivit V blížící se pěší voje, kroky pěšího vojska zaslechl; *ante lucis adventum S* před svítáním; *a. mali C* příchod neštěstí.

adversārius (arch. *advorsarius*) *a, um* [*adversus*] **I)** adj. proti obrácený, stojící; protivný; nepřátelský: *id* (*adiumentum*) *mihi erat adversarium maxime C* nejvíce mi bylo na úkor; *factio adversaria N*; *iis rebus nox a. est Cs* nepříznivá; **II)** subst. **a)** *adversārius, iī, m.* protivník, odpůrce, nepřítel (zvl. na soudě, politický a válečný): *proscriberentur, qui adversarii fuisse putabantur C* o nichž se myslilo, že byli na protivné straně; **b)** *adversāria, ōrum, n.* **α)** (sc. *argumenta*) protidůvody; **β)** (sc. *scripta*) denník (stále před očima jsoucí), první zápisník, příruční kniha kupecká (opak *tabulae, codex accepti et expensi*).

adversor (arch. *advorsor*), *ārī, ātus sum* **1)** obraceti se k (= proti) někomu; odporovati, protiviti se: býti v odporu s někým: *adversantibus diis Cu* proti vůli bohů; **2)** metaf. *adversante vento T* že odporný, protivný vítr vál; *adversante unda T* any vlny dorážely.

1. adversus (arch. *advorsus*), *a, um* [*adverto*] k někomu n. něčemu čelem obrácený; a to **a)** v předu, napřed jsoucí, přední: *dentes adversi C* přední zuby; *adversae hastae V* kopí ku předu vztyčená, napřažená; *cicatrices adverso corpore exceptae C* jizvy zpředu na těle, na prsou utržené; *adversum femur tragula ictus L* vpřed do stehna; *vulnus adversum* rána do prsou; *procella adversa ferit velum V* bouře zpředu šlehá, pere do plachty; *porta adversa V* brána (je) vpřed; *clipeum postibus adversis figo V* vpředu na dveřích; *collis patet a. Cs* pahorek ze předu v šíř se rozkládá, se prostírá; **b)** protější, z protějška přicházející: *collis a. huic et contrarius Cs*; *hostes adversi Cs* jdoucí proti komu; *adverso in limine V* hned u vchodu; *ferrum adverso in pectore condit V* přímo do prsou; *a. in ore O* přímo ve tváři; *solem advérsum intueri* přímo do slunce; *adversa figit lumina terra O* přímo k zemi zrak upírá; *adversa itinera T* pochody proti nepříteli; *adversis equis concurrere S* (= *ita ut equi ad hostes conversi essent*) jezdec proti jezdci; *adverso flumine CsV*; *a. amne Cu* proti řece, proti proudu; *per adversas undas O* proti proudu; *colle adverso ire Cs* proti vrchu, nahoru, vzhůru, přímo do vrchu; subst. *adversum, ī, n. ventus: a. tenet alci N* vítr směr protivný drží, věje směrem opačným proti někomu; *in adversum niti OV* naproti se opírati; *impressio ex adverso facta L* nátlak z protějška; **2)** metaf. protivný, nepřátelský: *voluntates ipsae sibi advorsae S* sobě odporující; *mentes improborum mihi sunt infensae et adversae*; *restiterunt adversā invidiā L* ač nenávist byla proti nim; *adversis diis Cu* proti vůli bohů; *adversos extimuere deos O* nemilosti bohů se ulekli; subst. s gen. *a. populi partium S* protivník strany lidové; *adversa et saeva cuncta T* všeliká příkoří a ukrutenství; — spec. **α)** protivný, nepříznivý, nešťastný: *locus*; *a. valetudo LCu* chatrné zdraví; *secundae et adversae res* štěstí a neštěstí; *a. proelium Cs*; *casus a. Cs* nehoda; *naves necessario adversā nocte in altum provectae Cs* ač noc byla nepříznivá, temná, nedbajíce temnoty noční; subst. *adversum, ī, n.* (obyč. v plur.) nehoda, neštěstí, protivenství: *si quid adversi accidisset* nějaká nehoda; *in advorsa mutari S* zvrátiti se v neštěstí; *si quis in adversum rapiat casus V* v záhubu; **β)** odporný, protivný, jsoucí proti mysli: *quibus omnia regna advorsa sunt S*; *ibi multa mihi advorsa fuere S.*

2. adversus n. *adversum* (arch. *advors.*) **I** adv. naproti, čelem k někomu, proti někomu: *qui a. arma tulerant N* kteří na protivné straně bojovali. **II** předl. s acc. **1)** (o místě) proti: *vestigia omnia adversum te spectantia H* proti tobě, směrem k tobě; *ut a. montes consisteret hostis L* proti horám, před horami; **2)** metaf. **a)** *a. eum bellum gessit N* proti němu, s ním; *a. rem publicam facere Cs* naproti státu jednati, jednati jako nepřítel státu; *etiam pro patria, nedum a. patriam L*; *respondit a. ea L* na to odpověděl; *se a. populum Romanum defendere C* proti, vůči národu římskému; **b)** (o vztahu) proti, vůči, k ...: *pietas a. deos C*; *plus fidei habemus a. Romanos L* chováme k Řím.; *lenta adver-*

sum imperia aures T; *utendum est excusatione a. eos C* vůči těm, před těmi; **c)** (o srovnání) proti: *dux a. veterem imperatorem comparabitur L*; *duo prospera bella a. tot decora L.*

ad-vertō (arch. *advorto*), *ere, vertī, versum* **1)** obraceti k čemu, proti čemu, kam (alqd in alqd n. s dat.): *oculos (lumina O) in aedis partem*; *pedem ripae V*; *agmen urbi V* táhnouti k městu; *vultum sacris O*; *aures ad vocem O* obraceti po hlase; — spec. (t. t v mluvě plavecké) (loď) obraceti, říditi kam; med. plouti přímo k..., do...: *classem in portum L*; *proras terrae V*; básn. *advertitis aequore cursum V* obracíte (k nám) směr plavby po moři, plujete (k nám) po moři; *advertuntur arenae V*; též s acc. *advertitur oras O*; *Naxon cursūs advertite O* k Naxu zaměřte lodí; **2)** metaf. obraceti co k čemu, obraceti pozornost k sobě: *meritum numen advertite malis V* obraťte moc svou k mému neštěstí, pomstěte mé neštěstí; *gemitus ac planctus militum aures oraque advertēre T* naříkání a bědování obrátilo na sebe sluch i zrak; *vulgum miseratione T*; *octo aquilae visae imperatorem advertēre T* na sebe obrátili pozornost velitelovu; *recentia veteraque odia a. T* uvaliti na sebe; zvl. často ve spojení: **animum** (pl. *animos*) **advertere** (*animadverto* viz zvlášť); **a)** mysl, pozornost, zřetel obraceti, upínati k čemu, pozor míti nač, přihlížeti k čemu, všímati si čeho, dbáti oč (srov. προσέχειν τὸν νοῦν): *advertit ea res Vespasiani animum T* učinila mysl pozornu, vzbudila pozornost; *a. animum rebus levissimis*; *advertite animos dictis O*; *adverte mentem huc O*; ale: *quae dicam, animis advertite V* vezměte si k srdci; — básn. i bez *animum*: *paucis, adverte, docebo V* měj pozor, pamatuj si; *advertite cuncti O* (sem) se obraťte všichni; (part.) *advertens examinat herbas O* pozorně, bedlivě zkoumá; **b)** pozorovati, znamenati co; všimnouti si čeho (alqd; acc. c. inf.): *animum advertit Gracchus in contione Pisonem stantem C*; *animum advortit inter saxa repentis cochleas S*; *qua re animum adversa Cs*; u pozdějších i pouhé *advertere*: *donec advertit Tiberius T* až si toho všiml T.; *advertēre proximi, deinde plures T*; **c)** (o trestném pozorování) trestati, potrestati: *admonet in Phalacrum non posse animum adverti C*; u pozdějších pouhé *advertere*: *in P. Marcium consules more prisco advertēre T* dali popraviti; *durius a. T*; *si quis advertit, dictis dicta ultus est T.*

ad-vesperāscit, *ere, rāvit*, — (srov. *vespera*) připozdívá se, tmí se, stmívá se.

ad-vigilō, *āre, āvī, ātum* bdíti při čem (ad alqd).

advocātiō, *ōnis, f.* [*advoco*] **1)** svolání (odborníků k poradě), porada: *maximarum rerum advocationes fiunt C*; — spec. povolání (znalců právních), zastávání (pře): *fides advocationis T*; **2)** meton. právní zástupci, zastanci: *quid haec a., quid ille conventus postulet C*; *filiam cum ingenti advocatione in forum deduxit L* s velikým davem zastanců.

advocātus, *ī, m.* [vl. part. perf. pass. od *advoco*] přivolaný **1)** (za doby republiky) přítel práva znalý, vážená osoba, jež radou, svědectvím neb také svou přítomností před soudem jedné straně pomáhala; zastance (na soudě); **2)** (za doby císařské) právní zástupce (z povolání), advokát (= *patronus causae, causidicus*); **3)** metaf. zastance, pomocník: *non tam advocati quam moderatores studiorum L*; *cogitatio adhibet oculos advocatos C* užívá k pomoci, béře na pomoc.

ad-vocō, *āre, āvī, ātum* **1)** přivolávati (na pomoc, na poradu), svolávati (alqm in n. ad alqd): *consilium amicorum*; *in consilium CL*; *populum ad contionem L*; *senatum S*; *contionem N*; s dat. *quibus advoceris gaudiis H* jsi volán, zván; *studiis pacis advocor* (praví Mars) *O*; — spec. (bohy) vzývati: *advocabant deos testes T*; **2)** volati na pomoc k soudu (srov. *advocatus* **1)**); *lectissimos civitatis viros advocasti C*; **3)** metaf. (věci) přivolávati, bráti (na pomoc): *omnia arma advocat V*; *secretas advocat artes O*; *oblitterata iam nomina sacramento a. T* jména v zapomenutí uvedená připomínati.

advolātus, *ūs, m.* [*advolo*] (jen v abl.) přiletění, přílet.

ad-volō, *āre, āvī, ātum* **1)** přilétati: *avis advolat*; **2)** metaf. přiletěti,

přikvapiti, přihnati se, vyřítiti se: *advolat Aeneas V*; *hostes advolant.*

ad-volvō, *ere, volvī, volūtum* **1)** přivalovati, váleti k čemu: *montibus* (abl.) *ornos V*; reflex. n. med. (o prosebnících) s dat. *genibus se a. L* k nohám se přivinouti, k nohám padati; též s acc. *genua advolvi T.*

advorsum, advorsus, advorto viz *adversum* atd.

adytum, *ī, n.* obyč. v plur. [*ἄδυτον*; od *δύομαι* nořiti se, vcházeti: „nepřístupné"] velesvatyně (do které lidu obecnému není dovoleno vstoupiti), svatyně, cella: *adytis effert penetralibus ignem V*; *a templo adytisque Minervae V*; (též o posvátném nitru hrobu) *anguis ab imis adytis volumina traxit V* z hloubi mohyly se vyplazil.

Aeacus, *ī, m.* [*Αἰακός*] syn Jovův a nymfy Aiginy, král na ostrově Aigině, otec Peleův a Telamonův, děd Achillův a Aiantův. Pro svou spravedlnost byl po smrti ustanoven soudcem v podsvětí. Odt. patronym. **Aeacidēs,** *ae, m.* [*Αἰακίδης*] Aiakovec, potomek Aiakův; zvl. **a)** jeden z jeho synův; **b)** vnuk Achilleus; **c)** pravnuk Pyrrhus, syn Achillův; **d)** Perseus makedonský a Pyrrhus epeirský, kteří odvozovali svůj původ od syna Achillova; odt. adj. **Aeacidēius,** *a, um* patřící Aiakovcům: *regna O* (ostrov Aigina).

Aeaeus, *a, um* (*Αἰαῖος*) ajajský, příslušný k báječnému ostrovu Aia (*Αἴα*), příjmí kouzelné Kirky: *Aeaeae artes O* kouzla Kirčina.

Aeās, *antis, m.* (*Αἴας*) řeka vyvěrající na Pindu a vtékající u Apollonie do moře *O.*

Aebura, *ae, f.* město v Hispanii (nyn. *Cuerva*).

Aebutius římské jméno rodové; adj. *lex Aebutia* zákon Aebutiův.

aedēs viz *aedis.*

aedicula, *ae, f.* [subst. dem. z *aedis*] **a)** malý pokoj, pokojík: *in aediculis insulae habitat X milibus C*; **b)** chrámek, kaplička: *Licinia aram et aediculam dedicavit C.*

aedificātiō, *ōnis, f.* [*aedifico*] **1)** abstr. stavění, stavba; **2)** konkr. stavení, stavba, budova.

aedificātor, *ōris, m.* [*aedifico*] **1)** stavitel, budovatel: *nemo illo minus* (*fuit*) *ae. N* stavby milovník, (náruživý) stavěč; **2)** metaf. budovatel, stvořitel: *mundi.*

aedificium, *iī, n.* [*aedifico*) stavení, budova; dvůr, dvorec.

aedificō, *āre, āvī, ātum* [*aedes facio*] vl. stavení budovati; **1)** absol. stavěti: *plebem aedificando vexare L*; *civitas aedificando occupata L* stavěním, stavbami; **2)** (s oslabeným význ. *aedes*) stavěti, zřizovati, zakládati: *domum*; *villam*; *navem*; *classem*; *hortos*; *loca ae. L* místa zastavovati; — metaf. *mundum C* stvořiti.

aedīlicius, *a, um* [*aedilis*] aedilský: *munus* hry aedilské; *sortitio*; *comitia*; *homo ae.* bývalý aedil; subst. **aedīlicius,** *iī, m.* bývalý aedil.

aedīlis, *is, m.* [*aedis*] aedil (úředník v Římě). Původně byli dva *aediles plebei,* pomocní úředníci tribunů lidu, podle pověsti s těmito ustanovení r. 494 př. Kr. K nim r. 367 přistoupili dva *aediles curules,* zprvu volení z patriciů, později také z plebejů. Působnost aedilů lze zahrnouti třemi výrazy: **1)** *cura urbis* (dozor nad stavbami a stavem veřejných budov, nad bezpečností v městě a veřejnou mravností); **2)** *cura annonae* (dozor na trhy a dovoz obilí do Říma); **3)** *cura ludorum* (pořádání her a slavností); neobyčejný přepych při tom byl příčinou, že se mnozí aedilové velice zadlužili.

aedīlitās, *ātis, f.* [*aedilis*] úřad, hodnost aedilská, aedilita.

aedis (i **aedēs**), *is, f.* [srov. *aestus, αἴθω*] pův. ohnisko, krb; **I** sing. **a)** místnost, jizba, pokoj, komnata: *foribus aedis eius, in qua rex adquiescebat Cu*; *domus vomit aedibus undam V* ze (všech) pokojů, komnat; **b)** obydlí, dům (jenž sestával původně pouze z jedné místnosti obytné); — spec. dům boží, chrám (často ve spojení s adj. *sacra* neb gen. božstva): *in aede Castoris C*; *introitus aedis N* vchod do chrámu; *aedes atque officina Monetae L*; *quam* (*aedem Romulus*) *condidit O*; *senatum in aedem Iovis Statoris convocavi C*; v tomto význ. plur. chrámy: *in ea sunt aedes sacrae complures, sed duae, quae ceteris antecellant C*; *aedes deorum H*; *deum aedes T*; **II** plur.

tant. a) obydlí, dům (soubor jednotlivých pokojů), palác: *dii ex suis templis in eius aedes immigrare noluerunt C* do jeho domu; *huius in aedibus pro cubiculis stabula C*; *hortus aedium L* zahrada při domě; *primas intravimus aedes O* do přední části domu jsme vstoupili; *in medio aedium L*; b) metaf. úl: *cunctantur in aedibus apes V*.

aeditimus n. *aeditumus, ī, m.* [srov. *finitimus, maritimus, legitimus*] příslušný k chrámu; sluha, strážce, dozorce chrámový. Později na základě prostonárodní etymologie, která v druhé části spatřovala kmen slovesa *tueor*, vznikl tvar **aedituus.** Metaf. *quales aedituos habeat virtus H* strážcové ve chrámě chrabrosti (o básnících, vypravovatelích slavných činů).

aedituus viz *aeditimus*.

Aedui viz *Haedui*.

Aeēta (neb **-tēs**), *ae, m.* (*Αἰήτης*) Aietes, král v zemi Kolchidě, otec Medein. Odt. a) patronym. **Aeētias,** *adis, f.* Aietovna (= Medea); b) *Aeētinē, ēs, f.* (= Medea).

Aeſula, *ae, f.* město v Latiu ležící na výšině mezi Tiburem a Praenestem.

Aegae, Aegaeae viz *Aegeae*.

Aegaeōn, *ōnis,* acc. *ōna* [*Αἰγαίων*] Aigaion, storuký obr (mořský).

Aegaeus, *a, um* (*Αἰγαῖος*) aegejský: *mare*; *aequor*; také bez subst. *Aegaeum, ī, n.* aegejské moře (mezi Helladou a Malou Asií).

Aegātēs, *ium, f.* n. *Aegātēs insulae,* aegatské ostrovy při záp. cípu Sicilie.

Aegēae n. **Aegīae** (vedl. tvar *Aegae* n. *Aegaeae*) *ārum, f.* (*Αἰγειαι*) 1) město v Makedonii, v němž sídlili a pohřbíváni byli makedonští králové (později *Edessa*); 2) město v Kilikii (nyn. *Aias Kala*); 3) aiolské město v Mysii sev. od Smyrny. Odt. *Aegēātae, ārum, m.* obyvatelé Aegei.

aeger, *gra, grum,* 1) churavý, chorý, neduživý, nemocný: *valeamus aegrine simus C*; *aegri somnia H* sny, blouznění zachváceného horečkou; *aegra trahebant corpora V*; *genua aegra V* slabá, třesoucí, chvějící se; *seges aegra V* osení chorobné; *corpora ignibus aegra dedere V* těla zmožená, vysilená; *ipse aeger anhelans colla fovet V* sám těžce oddychuje mdle hlavu pozvedá; *aegrum femur V* zraněná kyčle; *homines aegri gravi morbo C* stižení těžkou nemocí; *ex vulnere ae. Cs*; *pedibus ae. S* stonaje na nohy, jsa sklíčen dnou; s acc. vztah. *manum aeger T* (srov. *νοσῶν τὴν χεῖρα*) maje ruku churavou; — subst. nemocný: *ad aegros medicos solemus adducere C*; 2) metaf. a) (politicky) chorý, nezdravý: *aegra et adfecta civitas L*; *rei publicae partes aegrae C*; *Italia aegra T* jsoucí v bídném stavu; *aegri aliquid esse in re publica T* něco chorého, nějaká choroba; *aegra municipia et discordantia T* nepokojná; b) (duševně) chorý, zkormoucený, sklíčený, zaražený; mrzutý: *animo magis quam corpore L*; *curis ae. V* trudě se starostmi; *ae. morā T* rozmrzelý váháním; *capellas ae. ago V* zarmoucen; *auras aegra fugit V*; *mortales aegri* (srov. Hom. *δειλοὶ βροτοί*) trudící se, nebozí smrtelníci; *ae. animus*; (s abl.) *animus ae. avaritia S*; s locat. *ae. animi LT* na mysli, v srdci sklíčen, zkormoucen; c) (s abstrakty) bolný, strastný, trudný, namáhavý: *aegra senectus O*; *morte sub aegra O* blízcí smrti žalostné; *ae. amor V* bolná láska, bolest lásky; *ae. anhelitus V*.

Aegeūs, *eī m.,* [*Αἰγεύς*] král v Athenách, otec Theseův. Odt. patronym. **Aegīdēs,** *ae, m.* Aigeovec (= Theseus).

Aegīae viz *Aegeae*.

Aegialeūs, *eī, m.* = *Absyrtus* (v. t.).

Aegiēnsis atd. viz *Aegion*.

Aegimurus a **Aegimoros,** *ī, f.* ostrov v zálivu karthaginském.

Aegīna, *ae, f.* [*Αἴγινα*] ostrov v saronském zálivu. Od něho obdržela jméno nymfa Aigina, matka Aiakova. Adj. **Aegīnēticus,** *a, um* aiginský. Obyvatelé **Aegīnētae,** *ārum, m.* Aiginští, Aigiňané.

Aegīnium, *iī, n.* [*Αἰγίνιον*] tvrz na sev.-záp. hranici Thessalie při Peneiu. Odt. subst. **Aegīniēnsēs,** *ium, m.* Aiginijští.

Aegion a **Aegium,** *iī, n.* [*Αἴγιον*] město v Achaii (nyn. *Vostica*); odt. adj. **Aegiēnsis,** *e* aegijský; obyv. *Aegiēnsēs, ium, m.* Aegijští.

aegis, *idis, f.* (*αἰγίς*) 1) u Homera štít, jímž Zeus působí bouře; 2) dle

pozdějších jest odznakem bohyně Atheny (Minervy), buď v podobě kozí kůže (αἴξ) přehozené přes prsa a ramena, buď v podobě pancíře, zdobeného uprostřed hlavou Medusinou a na pokraji hady, buď v podobě štítu.

Aegīsos, *ī, f.* město v Moesii při Dunaji.

Aegisthus, *ī, m.* [Αἴγισθος] syn Thyestův, bratranec a vrah Agamemnonův.

Aegium viz *Aegion.*

Aeglē, *ēs, f.* [αἴγλη lesk] jméno nejsličnější Najádky.

Aegōn, *ōnis, m.* [Αἴγων od αἴξ „kozák"] jméno pastýře koz.

Aegos *flumen* (Αἰγὸς ποταμός Kozí řeka) říčka (a městečko) v thráckém Chersonesu.

aegrē, adv. [*aeger*] 1) bolestně, nevrle, s nelibostí: *aegre ferre alqd* těžce nésti, mrzeti se nad čím; *aegrius carere C* ještě tížeji postrádati; 2) stěží, nesnadně: *animum ae. componere T* stěží se utišiti; *ae. abstinere, quin . . . L*; *aegerrime loco purgato L* přetěžce, s velkou obtíží; *haud aegre* bez nesnází, bez práce, snadno.

aegrēscō, *ere,* — — [verb. inchoat. od *aegreo* býti nemocen] 1) onemocněti; 2) metaf. a) zhoršovati se, přibývati: *violentia Turni aegrescit medendo V*; b) kormoutiti se, mrzeti se, nevrlým se stávati: *ne sollicitudine aegresceret T.*

aegrimōnia, *ae, f.* [*aeger*] zármutek, trud, tesklivost.

aegritūdō, *inis, f.* [*aeger*] neduživost, choroba; 1) (tělesná) nemoc: *opperiens aegritudinem (Germanici) T* vyčkávaje konce nemoci; 2) metaf. (o duchu) hoře, žal, zármutek, útrapa: *occupatis maiore aegritudine animis L*; *senio et aegritudine confectus C* stářím a žalem sklíčený; *aegritudinem animi dissimulans L* rozmrzelost, rozhořčenost, nevole.

aegrōtātiō, *ōnis, f.* chřadnutí, nemoc; 1) (tělesná) nemoc; 2) metaf. (duševní) nemoc, chorobný stav ducha.

aegrōtō, *āre, āvī, ātum* [*aegrotus*] 1) chřadnouti, churavěti, býti nemocen; 2) metaf. (o duchu): *animi vitio ae. H* stižen býti vadou duševní.

aegrōtus, *a, um* [*aeger*] 1) churavý, chorý, nemocný; subst. *aegrotos deferre C*; 2) metaf. *ae. animus.*

Aegyptus, *ī, f.* Aegypt, země v Africe; meton. Aegypťané, branná moc, voje aegyptské: *Aegyptum viresque Orientis secum vehit V*; *Ae. et Indi vertebant terga V.* Odt. adj. **Aegyptius,** *a, um* aegyptský: *coniunx V* (= Kleopatra); *litterae T* hieroglyfy; subst. *Aegyptius, iī, m.* Aegypťan.

aelinos, *ī, m* [αἴλινος utvořeno z žalostivého refrainu αἴλινον] žalozpěv, viz *Linus*

Aelius, jméno plebejského rodu římského (*gens Aelia*). Odt. adj. **Aeliānus,** *a, um* aelijský, Aeliův.

Aëllō, *ūs, f.* [Ἀελλώ bouřná; srov. ἄελλα] jméno a) Harpyje *O*; b) jednoho ze psův Aktaionových *O.*

Aemilius, jméno starobylého a slavného rodu patricijského v Římě (*gens Aemilia,* též *Aemiliī, ōrum, m.*). Zvl. 1) *L. Aemilius Paullus,* jenž r. 216 př. Kr. jsa konsulem padl v bitvě u Kanen; 2) *L. Aemilius Paullus Macedonicus,* vítěz nad Persecem. Adj. a) **Aemilius,** *a, um* Aemiliův, aemilijský: *tribus*; *via*; *Aemilius ludus H* škola šermířská v Římě nedaleko Velikého cirku, založená od Aemilia Lepida; b) **Aemiliānus** agnomen P. Cornelia Scipiona, jehož vlastní otec byl L. Aemilius Paullus (viz *adoptio*); *Aemiliana praedia T* aemiliovské statky.

aemulātiō, *ōnis, f.* [*aemulor*] domáhání se rovnosti s jiným; a) (v dobrém sm.) horlivé napodobování, horlivost, (ctižádostivé) závodění: *Germanicus sine milite incedere P. Scipionis aemulatione T* napodobuje Scipiona; (s gen. subj.) *comitum aemulatio T*; (s gen. obj.) *honoris ae. T*; *gloriae*; *laudis* závodění o . . .; b) (s přihanou) řevnění, řevnivost, žárlivost, závist.

aemulātor, *ōris, m.* [*aemulor*] a) následovatel, horlitel; b) soupeř, sok.

aemulātus, *ūs, m.* = *aemulatio T.*

aemulor, *ārī, ātus sum* [*aemulus*] horlivě napodobovati; a) (v dobrém sm.) horlivě následovati, dostihovati, závoditi s kým (alqm): *Pindarum H* s Pindarem závoditi; *studia L* po vědách horliti, horlivě pěstovati vědy; *virtutes maiorum T*; b) (s přihanou) řevniti, sočiti,

žehrati, záviděti (alci; cum alqo): *iis aemulamur, qui ea habent, quae nos habere cupimus C.*

aemulus, *a, um* horlivě někoho napodobující **a)** (v dobrém sm.) horlivě následující, závodící s někým, vyrovnávající se komu (alci); básn. *tibia tubae aemula H* píšťala s troubou (silou tónu) závodící; subst. **aemulus,** *ī, m.* následovatel, horlitel (alcis); **b)** (s příhanou) řevnivý, žárlivý, závistivý (alcis): *Carthago aemula imperii Romani S*; subst. **aemulus,** *ī, m.* sok, soupeř; **aemula,** *ae, f.* sokyně.

Aenāria, *ae, f.* sopečný ostrov při pobřeží kampanském.

Aenēa (i *Aenīa*), *ae, f.* [*Αἴνεια*] město na Chalkidice při thermském zálivu.

Aenēās, *ae, m.* [*Αἰνείας*], syn Anchisův a Venušin, skrze syna svého Iula (Askania) praotec národa římského a rodu julského. Odt. **1)** patronym. **Aeneadēs,** *ae, m.* Aeneovec, potomek Aeneův: **a)** Askanius *V* **b)** Augustus *O*; v plur. *Aeneadae, ārum, m.* **a)** druhové Aeneovi n. Trojané (vůbec); **b)** Římané; **2)** **Aenēis,** *idis* n. *idos, f.* acc. *ida* Aeneis, píseň o Aeneovi, proslavený epos Vergiliův; **3)** adj. **Aenēius,** *a, um* Aeneův: *nutrix.*

aēneus neb **ahēneus,** také **aēnus** neb **ahēnus,** *a, um* [*aes*] **1)** kovový; spec. měděný, spěžový, bronzový: *thorax*; *aēneus ut stes H* abys stál jako socha spěžová, aby se ti dostalo sochy spěžové; *lux aēna V* lesk kovový, t. j. od kovových zbraní; *aēnea proles O* věk měděný; **2)** metaf. pevný jako železo, železný, ocelový, kovový, nerozborný: *iugum*; *murus*; *turris*; subst. **aēnum** n. **ahēnum,** *ī, n.* měděná nádoba, měděnec, kotel.

Aeniānēs, *um, m.* [*Αἰνιᾶνες*] Aenianové, kmen hellenský, usedlý v jižní Thessalii.

aenigma, *atis, n.* [*αἴνιγμα*] hádanka; metaf. něco temného, záhadného, záhada: *somniorum C.*

aēnipēs (*ahenipes*), *edis* adj. kovonohý.

Aēnobarbus a **Ahēnobarbus,** *ī, m.* Rudobradý, Rudovousý, příjmí rodu Domitiova; viz *Domitius.*

aēnus viz *aēneus.*

Aenus, *ī* [*Αἶνος*] **1)** *f.* město v Thrakii při ústí řeky Hebru (nyn. *Enos*). Odt. subst. **Aeniī,** *ōrum, m.* Aeňané; **2)** *m.* (řeka v Raetii (nyn. *Inn*) *T.*

Aeolēs, *um, m.* [*Αἰολεῖς*] Aiolové, jeden ze čtyř hlavních kmenů hellenských, usedlý v Thessalii. Odtud rozšířili se na sev.-záp. pobřeží Malé Asie a sousední ostrovy (hl. Lesbos). Odt. adj. **Aeolius,** *a, um,* aiolský: *carmen H* s narážkou na Sapfu, která pocházela z ostrova Lesbu a na krajana jejího básníka Alkaia; *Aeolia puella H* (= Sapfo); isol. subst. **Aeolia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Aiolie (krajina na sev.-záp. pobřeží Malé Asie) neb **Aeolis,** *idis, f.*

Aeolidēs viz *Aeolus.*

Aeolis viz *Aeoles* a *Aeolus* **b).**

Aeolius viz *Aeoles* a *Aeolus* **c).**

Aeolus, *ī, m.* [*Αἴολος*] **1)** mythický syn Hellenův, praotec kmene aiolského; **2)** vládce na ostrovech aiolských (liparských), podle pověsti vladař větrů; **3)** Trojan *V.* Odt. **a)** patronym. **Aeolidēs,** *ae, m* (*Αἰολίδης*) Aiolovec, potomek Aiolův (č. 1.); synové: Sisyfos a Athamas; vnukové: Odysseus a Kefalos; — syn Aiolův (č. 2.): Misenus; v plur. **Aeolidae,** *ārum, m.* Aiolovci; **b)** fem. **Aeolis,** *idis* Aiolovna, dcera Aiolova; **c)** adj. **Aeolius,** *a, um* Aiolův; zvl. subst. **Aeolia,** *ae* (sc. *insula*) Aiolie (nyn. *Stromboli*).

aequābilis, *e* [*aequo*] jednostejný, stejný, neměnící se, stejnoměrný: *fama S* pověst stále stejná t. j. nekolísavá; *cunctis vitae officiis ae. T* ve všech povinnostech života stejný, stálý; *aequabili auctoritate vigere T*; spec. **α)** stejný, stejně spravedlivý, nestranný: *ius in omnes aequabile C*; **β)** stejný, stejně vlídný: *ae. in suos T.*

aequābilitās, *ātis, f.* stejnost, stejnoměrnost, rovnoměrnost; — spec. nestrannost: *ae. decernendi C.*

aequābiliter, adv. [*aequabilis*] jednostejně, stejně, stejnou měrou.

aequaevus, *a, um* [*aequus* a *aevum*] stejného věku, stejně starý, rovnověký.

aequālis, *e* [*aequus*] **1)** stejný, rovný, plochý: *loca*; *mons aequali dorso T*; **2)** metaf. **a)** jednostejný, stejnoměrný, pravidelný, stálý, neměnící

se: *nil aequale homini fuit illi H* nic stálého při tom člověku nebylo; *agitatio vitae ae. C* srovnalý; *ae. ictus remorum O*; **b)** stejný (podobou, počtem, velikostí, cenou): *spatia aequalia O*; *aequales tumuli L*; s dat. *paupertas aequalis divitiis C*; — spec. α) věkem stejný, stejného, téhož věku, rovnověký: s dat. *aequalia urbi L* téhož s městem věku; *conditae urbi ae. victoria L* se založením města stejně staré vítězství; subst. *m. f.* vrstevník, druh, soudruh; družka: *ex aequalibus una O*; β) současný, souvěký: *poëtae aequales C*; subst. souvěkovec (alcis).

aequālitās, *ātis, f.* [*aequalis*] **1)** stejnost, jednostejnost: *ae. paterna C* jednomyslnost: *tanta aequalitate ardescere, ut . . . T* s takovou jednomyslností; spec. α) stejnost (před právem a zákonem), rovnost: *aequalitatem exuere T* rovnost odstraniti; β) stejnost věku, souvěkost.

aequāliter, adv. [*aequalis*] **1)** stejně, rovně, rovnoměrně: *collis ae. declivis Cs*; **2)** stejně, stejnoměrně, přiměřeně: *pariter aequaliterque C* úplně stejně, zcela stejně; *ae. distribuere*; *aequalius duci parere T* pořádněji poslouchati; *ae. ex censu L* úměrně, poměrně dle jmění, v poměru k . . .

aequātiō, *ōnis, f.* [*aequo*] postavení na roveň, vyrovnání, rovnost: *iuris L*; *gratiae, dignitatis, suffragiorum C*; *bonorum C* stejné, rovné rozdělení.

aequē, adv. [*aequus*] **1)** stejně, rovně, stejnoměrou, stejným způsobem: *duae trabes ae. longae Cs*; *ae. aliquos venturos S* že stejně (= v každém případě, aspoň, přece) někteří přijdou; — spec. stejně (na obě strany), spravedlivě: *societatem ae. tuens C*; **2)** (s přirovnáním) *ae. incertum et infinitum est C* vl. stejně nejisté a neomezené jest tedy: právě tak nejisté, jako neomezené; častěji *aeque atque* (*ac*) stejně, právě tak, týmž způsobem jako. — v přirovnávacích větách podmínkových: *id ae. valere debet, ac si pater indicaret C* právě tak, nic jinak než jako by . . .

Aequī n. **Aequīculī,** *ōrum, m.* Aequové n. Aequikulové, starobylý kmen latinský v Latiu. Odt. adj. **Aequicus** a **Aequīculus,** *a, um*: *bellum Aequicum* válka s Aequy; *gens Aequicula* kmen Aequikulský, Aequikulův.

aequī-lībritās, *ātis, f.* [*aequus* a *lībra*] rovnováha, zákon rovnováhy.

Aequimaelium (a *Aequimēlium*) *ī, n.* místo pod záp. svahem kapitolským.

aequi-noctium, *iī, n.* [*aequus* a *nox*] rovnodennost.

aequi-perō (nespr. *aequiparo*) *āre, āvī, ātum* **a)** trans. přirovnávati koho n. co ke komu n. k čemu, srovnávati co s kým n. s čím (alqm n. alqd alci); **b)** intrans. rovnati se, vyrovnávati se někomu n. něčemu (alqm; alqd).

aequitās, *ātis, f.* [*aequus*] **1)** rovnost, stejnost; **2)** metaf. α) (o mysli vášněmi nezvlněné) klidnost, klid, mírnost: *animi ae.* klidnost, klid duševní, skromnost (duševní): *novi moderationem animi tui et aequitatem C* umírněnost a usedlost; *animi aequitate plebem continere Cs* spokojená mysl, spokojenost; *ae. deum erga mala bonaque documenta T* stejný klid, lhostejnost; **b)** rovnost před právem a zákonem (*ἰσονομία*), smysl pro rovnost, spravedlivost, slušnost, nestrannost, poctivost: *summa aequitate res constituit N*; *summa adversus alios ae. L*; *ae. rerum L* slušnost požadavků.

aequō, *āre, āvī, ātum* [*aequus*] **1)** rovnati, urovnávati: *locum* planiti; *aequata agri planities C*; *aequata mensa O* stůl vyrovnaný (střepinou), (vodo)rovný; — spec. (t. t. voj.) *frontes* (*frontem*), *aciem ae.* čelo, průčelí (vojska) vyrovnati, šikem se vyrovnati; *frontes aequari non poterant L* průčelí se nemohla vyrovnati; *aequata rostra V* zobce (lodní) jsoucí stejně v předu; *aequato examine V* vyrovnav jazýček (na váze); **2)** (s jiným předmětem) vyrovnávati, srovnávati (alqd alci rei, zřídka s cum): *alqd solo ae. L* s prstí, se zemí srovnati; *omnia flammis* (abl.) *aequata* (t. *solo*) *L* vše ohněm s prstí srovnáno; obr. *ae. nocti ludum V* celou noc ztráviti hrou; *solo aequandae sunt dictaturae L* úplně vyhladiti; *machina aequata caelo V* stroj vyrovnaný výškou nebi, strmící až k nebesům, nebetyčný; *caelo alqm laudibus ae. V* chválami až do nebe vynášeti, velebiti; *animos aequabit Olympo V* duchem (chrabrostí) vyrovná se Olympu;

facta dictis ae. L dostihovati činů řečí, t. vykládati slovy velikosti činů přiměřenými; *numerum cum navibus aequat V* počet (kusů) vyrovná s počtem lodí; — (v mysli) přirovnávati koho ke komu, na roveň stavěti koho s kým: *aequantes eum Romulo L*; *tribunum consuli L*; reflex. *se diis ae. Cu* bohům se rovnati; med. *dentes aequantur dentibus Indis O* jsou stejné jako . . .; 3) vyrovnávati, rovnoměrně n. stejnoměrně rozdělovati: *aequata iura O* stejná práva; *aequato iure omnium L*; *aequato omnium periculo Cs*; *laborem partibus aequabat iustis V* stejnoměrně rozdělovala; *certamen ae. L* boj vyrovnati, na roveň uvésti; *aequato Marte L* v rovném boji; *aequatus inter omnes terror erat L* strach u všech byl stejný; *aequemus pugnas V* vyrovnejme boj (t. j. stejnou zbraní se ozbrojme); *aequabat funera Mavors V* stejným dílem rozdílel; *aequat Sychaeus amorem V* stejnou jí spláci láskou; *aequatae spirant aurae V* ustálené větry vanou n. stejnoměrně větry vanou; *foedera cum rigidis aequata Sabinis H* za stejných podmínek uzavřené; 4) rovnati se, vyrovnávati se komu, dostihovati koho v čem n. čím (alqm alqa re): *alqm cursu L*; *cursum equorum ae. Cu*; *ea arte superiores reges L*; *cum Pylios aequaverit annos O* až se vyrovná letv pylskému Nestoru; *ille ducem aequat V* vyrovnává se vůdci (kročeji), stejně rychle kráčí (t. j. nezůstává za vůdcem pozadu); *sagitta aequans ventos V* rychlá jako vítr, letící s větry o závod; *aequans nebulas O* mlhám podobný.

aequor, *oris, n.* [*aequus*] 1) rovina, pláň; úhor: *camporum patentium aequora C*; *mons est deductus in ae.* (= *in campum*) *O*; *extremo in aequore V* na nejzazším konci pláně, na nejzazším bojišti; 2) (klidná) hladina vodní, mořská: *ae. maris*; *ae. ponti*; 3) vůb moře: *ae. Aegeum, Ionium*; *tumida aequora placat V*; *conchae assiduo aequore detritae O* lastury neustálými vlnami mořskými otřené; *inclusum cornibus ae. O* zátoka; obr. *magno feror aequore O* pluji na širém moři (o bohatosti látky básníkem probírané).

aequoreus, *a, um* mořský: *ae. rex O* (= Neptunus); *ae. senex O* (= Proteus).

aequus (*aecus*), *a, um* rovný; I 1) (o prostoru) rovný, vodorovný: *ae. campus* rovina; *in aequum locum se demittere Cs*; *manibus tangere aequis ferri aciem V* rukama ve stejném směru; *aequa solo culmina ponam V* srovnám se zemí; — subst. **aequum**, *i, n.* rovina; *in aequum eniti T* dostati se na planinu; 2) a) (kraj rovný a tím k boji) příhodný, příležitý, příznivý: *et tempore et loco aequo L* i v době i na místě příhodném; *Datis non aequum locum videbat suis N*; b) obr. (mysli) příznivý, přátelský, laskavý, milostivý; ochotný: *aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit O*; *nec dis nec viribus aequis V* s nestejnou přízní bohů a silou; *aequo Iove H* s přízní Jovovou; *aequis auribus audire L* ochotně poslouchati; *audite o mentibus aequis V*; subst. *aequi iniqui L* přátelé nepřátelé; 3) metaf. (duch vášní nezvlněný) klidný, tichý, mírný, umírněný, spokojený: *aequo animo ferre* klidně, lhostejně; *aequiore animo Cs* s větším klidem (mysli); *aequissimo animo mori C* se svrchovaným klidem; *aequam servare mentem H*; *nec Saturnius haec oculis pater aspicit aequis V* klidným, lhostejným zrakem, klidně; — *quod adest memento componere ae. H* klidně, klidnou myslí; *praesentibus ae. H* přítomným stavem spokojen; II 1) (jiným předmětům) rovný, stejný: *aequo spatio Cs*; *ae. labor V*; *aequis locis aequos deos T* na stejných (pro obě strany) místech stejní (stejně oběma naklonění) bohové; *omnibus aequa libertas L*; *non passibus aequis V* kroky nestejnými (menšími); *cum esset civitas aequissimo iure ac foedere C* na základě úplné rovnoprávnosti; *ae. pugna, proelium* nerozhodná bitva; *aequo proelio discedere* nerozhodně bojovati; *aequa manu*; *aequo Marte pugnare L* se stejným štěstím (válečným) bojovati; *mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres H* stejně tluče; *aequa lege necessitas sortitur insignes et imos H* stejným řádem nutná smrt vylosuje sobě urozené i chudáky; *aequa tellus pauperi recluditur regumque pueris H* stejně se otvírá; *materies viri-*

bus aequa H látka silám přiměřená; adv. *ex aequo* (= ἐξ ἴσου) stejně, rovnou měrou, stejným právem: *pax ex aequo utilis T* mír oběma stejně prospěšný; 2) (co do práva) rovný, spravedlivý, slušný, nestranný: *iudex*; *pax magis necessaria quam aequa L*; *reget ae. orbem H* spravedlivě (i mírně); *gens haud vinclo nec legibus aequa V* národ spravedlivý bez nucení a zákonů; *aequae condiciones pacis N* slušné, výhodné podmínky; *aequum censere* za slušné, spravedlivé pokládati; *aequum est* s acc. c. inf. jest slušno, spravedlivo; *per aequa, per iniqua L* po dobrém, po zlém; subst. **aequum**, *ī*, n. slušnost, slušná věc, právo, smysl pro rovnost, spravedlnost: *fit reus magis ex aequo bonoque quam ex iure gentium S*; *aequa facere L* slušně, spravedlivě jednati; dle slušnosti a spravedlnosti, jak bylo slušno a spravedlivo; *aequa petere O* za slušné žádati; *rem aequi boni(que) facere C* něco za slušné a spravedlivé pokládati, něčím se spokojiti. Často abl. *aequo* u kompar. (= *quam aequum est*): *aequo plus* více než slušno; *aequo gravius*; *virtus ducum in aequo erat T* byla na rovni.

āēr, *ĕris*, acc. *aëra*, *m.* [ἀήρ] 1) vzduch (zvl. dolejší hustší vrstva zemi obklopující; srov. *aether*); — spec. ovzduší, podnebí: *Boeotum in crasso aëre H*; 2) básn. mlha, oblak: *Venus eos aëre saepsit V*; *aëris campi V* mrákotné nivy; luhy temnoty; — lidský dech: *bucina concepit aëra O*.

aerāria, *ae*, *f.* báně, doly rudné.

aerārium, *iī*, *n.* [*aerarius*] státní pokladna římská umístěná v chrámu Saturnově na foru. V ní kromě státního pokladu uložen byl státní archiv a za doby míru odznaky vojenské. Připomíná se také *ae. sanctius* tajný poklad, k němuž saháno v nejkrajnějších potřebách (reservní fond). R. 6. po Kr. císař Augustus zřídil *ae. militare T* vojenskou pokladnu; *decreta patrum ad ae. deferre T* do státního archivu. Také státní poklad, státní jmění; (vůbec) pokladna, poklad: *privatum ae. N*.

aerārius, *a*, *um* 1) kovový, měděný; 2) peněžní: *tribuni aerarii C* účetní tribunové; — subst. **aerārius**, *iī*, *m.* (sc. *civis*) obyč. v plur. aerariové, občané nejnižší třídy, prosti práv i povinností k obci; platili pouze daň z hlavy (*aera*): *aerarium facere* učiniti aerariem (trest censorský, jímž občan vyšší třídy mohl býti stižen).

aerātus, *a*, *um* [*aes*] 1) kovem pobitý, (mědí) okovaný: *classis*; *triremis*; 2) kovový: *aeratum tegmen V*; *aerata cuspis O*; — *aeratae acies V* voje kovooděné, obrněné šiky.

aereus, *a*, *um* [*aes*] 1) (= *aēneus*) kovový: *ensis*, *galea*; 2) (= *aeratus*) kovem pobitý: *clipeus*; *rota V*.

aeri-fer, *fera*, *ferum* [*aes* a *fero*] kov nesoucí: *aeriferae manūs O* ruce kovové cymbály nesoucí.

aeri-pēs, *edis*, adj. [*aes* a *pes*] kovonohý.

āërius, *a*, *um* [*aër*; srov. ἀέριος] 1) ve vzduchu jsoucí, vzdušný: *aërium iter O* cesta vzduchem; *aëriae domūs H* prostory vzduchové, říše vzduchová; *aëria volucrum nubes V* vzdušné mračno ptáků; *aëria Iris V* vzdušná, vzduchem letící; 2) vysoko do vzduchu se pnoucí, větrný, vysoký: *aërius mons V*; *aëriae Alpes V*.

Āëropē, *ēs*, *f.* [Ἀερόπη] Aëropé, matka Agamemnonova a Menelaova.

aerūgō, *inis*, *f.* [*aes*] 1) rez, plíseň na mědi, měděnka, zeleň; 2) metaf. a) závist: *haec est ae. mera H*; b) lakomost, zištnost: *ae. et cura peculi H*.

aerumna, *ae*, *f.* svízel, trud, lopota, bída, soužení, trampota.

aerumnōsus, *a*, *um* [*aerumna*] bídný, nešťastný, svízelný, trudný, lopotný, strastný: *ae. pater C*.

aes, *aeris*, *n.* kov, zvl. měď; 1) měď, ruda měděná, surová, nevzdělaná: *aeris metalla V* měděné doly; *aeris venae C*; *aere utuntur importato Cs*; básn. (o tvrdosti kovu) *illi aes triplex circa pectus erat H* srdce jeho bylo trojnásob mědí (ocelí) opásáno, t. j. neznalo bázně; *pectus mihi firmius aere O*; 2) měď = bronz, spěž (umělá směs z mědi, cínu, olova, jejíž hlavní součástkou byla měď; nejslavnější byla korinthská): *nobilis aere Corinthus O*; *gemini ex aere lebetes V*; *mollīs imitabitur aere capillos H* dovede napodobiti ze spěže vlasy; *quae* (*imagines*)

aere aut marmore finguntur T; *Alexander edixit, ne quis praeter Lysippum ipsum ex aere duceret C* aby nikdo vyjma Lysippa soch jeho z bronzu nevytvářel; **3)** meton. (o věcech z mědi a bronzu zhotovených) o polnici: *non tuba directi, non aeris cornua flexi O* polnice z kovu rovného, rohy z kovu ohnutého; *aere ciere viros V*; *dat signum aere cavo V*; *aere canoro signa dedit tubicen O*; o cymbálech: *geminant Corybantes aera H* (dvěma) cymbály o sebe bijí; *aera aere repulsa O*; *aera auxiliaria O* pomocné cymbály (věřilo se, že zvukem jich měsíc zatemněný nabude opět jasnosti); *aeris sono strepere T*; o rozličných zbraních: *aera micantia cerno V* blýštící se zbraně; *rauco quod (telum) protinus aere repulsum V* kteráž o štít se odrazila; *aere caput fulgens V* hlava zářící přilbou; *cum faciem dempto nudaverat aere O* kdykoli sňav přilbu obličej odkryl; o nádobách: *coxerat aere cavo O* zvařila v měděném kotli; o skobách: *nexae aere trabes V*; o sochách: *spirantia aera V* sochy (spěžové) dýšící, t. j. jako živé; *ne alius Lysippo* (= *quam Lysippus*) *duceret aera H* aby nikdo než Lysippus soch jeho nevytvářel; *stupet Albius aere H*; *spumas salis aere ruebant V* (o kovovém zobci lodním); o věku měděném: *proles pretiosior aere O*. Zvl. často **a)** bronzové (měděné) desky, do nichž vrývány byly v Římě zákony a veřejně vystavovány: *leges decemvirales, quibus tabulis XII est nomen, in aes incisas in publico proposuerunt L*; *fixum est aere publico senatus consultum T* na desce bronzové veřejně vystavené; *legum aera liquefacta C* bronzové desky zákonů byly roztaveny; *nec verba minacia fixo aere legebantur O*; **b)** bronzová (měděná) mince, měděné peníze. Nejprve byly v užívání neražené pruty měděné, *aes rude*, dle váhy; odt. *librā et aere emere* (viz *libra*); *librā mercatus et aere H* nabyv něčeho pravoplatnou koupí. Později lity byly pruty měděné libru těžké a znamenány rázem t. zv. *aes grave* č. *asses librales*, těžká měď, těžké assy (librální) a výraz tento zachoval se i později: *denis milibus aeris gravis reos condemnavit L*; často *aes* ve význ. soub. = *asses*: *qui C milia aeris habebant L* = 100.000 assů. Při číselných příslovcích od milionu výše vypouští se *centena milia* (jako při *sestertium* v. t.): *usque ad decies L* 1 milion assů; *argentum aere solutum S* (r. 86 př. Kr.) stříbro zaplatilo se mědí, t. j. místo stříbrných sesterciů zaplacen byl stejný počet měděných assů ($^1/_4$ dluhu, poněvadž tehdy sestercius měl 4 assy); *octonos referentes idibus aeris H* 8 měděných assů (školného měsíčně). — Bronz byl dlouhou dobu v Římě jediným kovem, z něhož byly raženy peníze; odt. vůbec = peníze: *servi aere parati S*; *gravis aere dextra V*; *aeris acervi H*; *prodigus aeris H* marnotratník; *hic meret aera liber Sosiis H* taková kniha vydělává peníze; — jmění: *meo sum pauper in aere H* jsem sice chud, ale bez dluhů; naproti tomu **aes alienum** (sing. tant.) peníze cizí, dluh, dluhy: *hominem video non modo in aere alieno nullo, sed in nummis suis multis esse C* nejen není v žádných dluzích, nýbrž má mnoho hotových peněz, hotového jmění; *alienum aes grande conflaverat S*; *oppressus aere alieno C*; u *S* i *aes mutuum*; v souvisl. i pouhé *aes*: *pro aere praedium proscribere C* pro dluhy; — plat vojenský, žold: *aera militibus constituta L*; *aera procedunt L* plat stále jde. Až do Caesara vyplácen byl vojenský plat jednou za rok; odt. *aera* meton. léta služby vojenské (srov. *stipendium*): *cognoscentur istius aera, ut ... in stipendiis qualis fuerit intellegatis C*.

Aesacos, *ī* (acc. *on*) *m.* [Αἴσακος] syn Priamův a nymfy Alexirhoë.

Aesar, *aris, m.* řeka v Bruttiu u Krotona (nyn. *Esaro*). Odt. adj. **Aesareus,** *a, um*: *flumen O* řeka Aesar.

Aeschinēs, *is, m.* [Αἰσχίνης] Aischines, řecké jméno mužské. Zvl. slavný řečník attický, vrstevník a sok Demosthenův (* 389 — † 314 př. Kr.).

Aeschylus, *i, m.* [Αἰσχύλος] Aischylos (řecké jméno mužské). Zvl. slavný skladatel tragoedií v Athenách (* 525 — † 456 př. Kr.).

Aesculāpius, *ii, m.* [Ἀσκληπιός] syn Apollonův a Koronidin; u Homera znám jen jako znamenitý lékař; později bůh lékařství, žák Cheironův.

aesculētum, *ī, n.* [*aesculus*] doubrava, doubravina.

aesculeus, *a, um* z dubu vlašského, dubový.

aesculus, *ī, f.* vlašský dub vždy zelený, křemelák, Jovovi zasvěcený.

Aesernia, *ae, f.* město v Samniu (nyn. *Iserna*). Odt. adj. **Aesernīnus,** *a, um,* aesernský: *ager.* Též příjmení M. Marcella, jenž r. 90 př. Kr. v Aesernii byl zajat; subst. **Aesernīnī,** *ōrum, m.* Aesernští.

Aesis, *is, m.* řeka v Umbrii (nyn. *Fiumesino*).

Aesōn, *onis, m.* [*Αἴσων*] Aeson, otec Iasonův. Odt. **a)** patronym. **Aesonidēs,** *ae, m.* Aesonovec (= *Iason*); **b)** adj. **Aesonius,** *a, um* Aesonův: *heros O* (= *Iason*).

Aesōpus, *ī, m.* [*Αἴσωπος*] jméno mužské. Zvl. **1)** Aesopus, bajkář řecký asi v VII. stol. př. Kr., původu nejistého; **2)** *Clōdius Aesopus,* slavný herec tragický za doby Ciceronovy; **3)** marnotratný syn předešlého.

aestās, *ātis, f.* [*aestus*] teplé, horké počasí roční; **1)** letní doba, léto: *ae. nova V* nové léto, počátek léta; *ver proterit ae. H*; person. *Aestas O* bohyně léta; spec. **α)** letní počasí, letní den: *apes aestate serena floribus insidunt V*; **β)** (letní) parno, horko, vedro: *ignea ae. H*; **2)** synekd. rok (srov. tři léta = tři roky): *nam te iam septima portat omnibus terris et fluctibus ae. V.*

aesti-fer, *fera, ferum* [*aestus* a *fero*] přinášející horko, parno, vedro.

Aestiī, *ōrum, m.* Aestiové, kmen usedlý při moři baltském *T.*

aestimābilis, *e* hodný ocenění, cenný.

aestimātiō, *ōnis, f.* [*aestimo*] **1)** ocenění, odhadnutí, odhad: *aestimationem facere Cs* odhad vykonati, předsevzíti; *in aestimationem venire L* býti odhadnut; *ae. possessionum Cs* odhadnutá cena; **2)** metaf. odhadnutí (dle vnitřní ceny), uvážení, úvaha: *ae. honoris L.*

aestimātor, *ōris, m.* [*aestimo*] **1)** cenitel, odhadovatel, odhadce; **2)** metaf. oceňovatel, posuzovatel: *immodicus ae. sui Cu*; *ae. fidei L.*

aestimō, *āre, āvī, ātum* (starší tvar *aestumo*) [souvisí s *aes* = měď jako platidlo]; **1)** (peněžní cenu) odhadovati, ceniti: *domum*; *possessiones*; *praedam*; (cena při obrazném cenění vyjádřena bývá gen., při skutečném abl.) *ae. aliquid tanti* (*tantidem*), *quanti, pluris, plurimi, minoris*; *ternis denariis*; *denis in diem assibus animum et corpus T*; též *magno, permagno*; — spec. (t. t. mluvy soudní) *litem ae.* sporný předmět (na př. učiněnou škodu) (i s útratami soudními) odhadnouti a tak stanoviti summu, kterou prohrávající jako pokutu má zaplatiti, náhradu na penězích odhadnouti, vyměřiti pokutu, odsouditi k pokutě: *lis ei aestimatur centum talentis N*; **2)** metaf. ceniti, vážiti, souditi, posuzovati: *in universum ae. T* všeobecně, celkem souditi, posuzovati; *fortunam ae. L* osud posuzovati; (měřítko ceny v abl.) *cladibus virtutem L* dle porážek statečnost; *animum vultu Cu*; *rem vitā ae. Cu* jako života si vážiti; s předl. *ex*: *ex veritate pauca, ex opinione multa C*; — spec. vážiti si čeho, uznávati co: *famam Cu* dobré pověsti si vážiti; **3)** pokládati za něco, souditi: *ut* (*sicuti*) *ego aestumo S* jak já soudím, za to mám; (s praed. acc.) *quod carum aestumant S* za drahé pokládají; *Aegyptios pro sociis ae. Cu.*

aestīvus, *a, um* [*aestas*] letní: *dies, menses*; *aestivi saltus L* salaše; *aestiva castra T* letní tábor; subst. **aestīva,** *ōrum, n.* **a)** (sc. *castra*) letní tábor: *aestiva agere Cu* býti v letním táboru (vl. letní čas tráviti); meton. výprava (letní): *superioribus aestivis Galliam devictam esse Hirt*; **b)** (sc. *stabula*) salaš; meton. stádo na salaši: *tota aestiva morbi corripiunt V.*

aestuārium, *iī, n.* [*aestus*] lukomoří t. j. nízké místo při moři, přílivem zaplavované, po odlivu kalužinaté; *ae. Tamesae T* močál, blata při ústí Temže.

aestumō viz *aestimo.*

aestuō, *āre* [*aestus*] **I 1)** (o ohni) pláti, plápolati; **2)** meton. vříti, býti horký, rozpálený, pálati: *Alpheus aestuat O*; *ae. sub pondere O* pod tíhou těžce oddychovati; *algendo aestuando C* snášením vedra; **II** (o vodě) **1)** vlniti se, dmouti se, bouřiti: *gurges V*; *unda aestuat H*; **2)** metaf. **a)** (vášní) kypěti, vříti: *invidiā ae. S*; *aestuat in corde*

pudor V; **b)** kolísati se: *dubitatione ae. C.*

aestuōsē, adv. [*aestuosus*] palčivě.

aestuōsus, *a, um* [*aestus*] **1)** palčivý, parný, žhavý: *ae. Calabria H*; **2)** přenes. bouřlivý: *freta ae. H*; *Syrtes aestuosae H* vlnobitím rozčeřené.

aestus, *ūs, m.* [srov. *aedis, αἴθω* **1)** (vlnící se) žár; vedro; parno; (letní) úpal: *propius aestūs* (acc.) *incendia volvunt V* blíže oheň valí žár; *medius ae. O* polední vedro; *aestu febrique iactari C* prudkou horečkou býti zmítán (ἐν διὰ δυοῖν); *frigora atque aestus tolerare* (*pati*) *Cs*; *non est habitabilis aestu O* pro vedro; — *Iuppiter per aestus et inaequales autumnos . . . exegit annum O* rozdělil rok v léto (letní počasí) . . .; *vere . . . aestu O*; **2)** metaf. **a)** příboj, nával (vln), vlnobití: *aestu secundo Cs* za příznivého příboje; *Tyrrhenus ae. V* vlnící se moře tyrrhenské; *delphines aestum secabant V* (rozvlněné) moře brázdili; *aestuum accessus et recessus C* příliv a odliv (mořský); — obr. *quantos aestus habet ratio comitiorum C* vlnění, vlnobití (srov. též násl.); **b)** (citů vlnobití) prudkost, žár vášně, vášnivé vzrušení mysli, vášeň, rozníceností, ohnivost: *irarum fluctuat aestu V*; *ae. regum et populorum H*; **c)** nerozhodnost, kolísavost, rozpačitost, nepokoj mysli: *ae. curarum V*; *vario nequiquam fluctuat aestu V.*

aetās, *ātis, f.* [z *aevitas*; srov. *aevum*] věk; **1)** věk, doba života, život (zvl. lidský): *hominis aetatem durare L* jen jediný věk, jednu generaci trvati; *aetatem degere, agere, consumere*; *initium aetatis C*; *aetas eius incidit in ea tempora N*; *maior pars aetatis L*; *tertiam aetatem hominum vivebat* (o Nestorovi) *C*; *quartus decimus aetatis annus T*; **2)** (jistá část života lidského) věk, stupeň věku, období: *aetate pares V*; *aetate alqm antecedere Cs* starším býti koho; *cuiusque aetatis amplissimi Cs*; *aetas militaris S* věk, léta vojenská; *ae. senatoria T*; obr. *prima aetate imperii T* v první době panování; meton. *omnes aetates C* všecky stupně věku, mladí staří; — spec. **α)** věk chlapecký, chlapectví: *puer est: non me movet ipse, sed ae. O*; — **β)** mládí, jinošství, mladost: *medium spatium integrae aetatis T* plné jarosti, síly; *ae. adulta*; *ae. florens* bujarost, jarý věk; *iniens ae. C* počátek jinošství; *gravitati ae. est impedimento C* mladý věk; *pudor ornat aetatem C*; *carus eris, donec te deseret ae. H* dokud tě neopustí mládí; **γ)** mužný, dospělý věk: *ae. virilis H*; *ae. firmata V*; *valida T*; *cum in aetatem veni L* když jsem přišel do mužských let; *aetate et usu doctus L*; *huic ae. inter iuvenemque senemque, vis iuvenalis erat O*; **δ)** stáří, kmetství: *exacta aetate mori T* v starých letech; *adfecta ae. C* sešlý věk; *extrema ae. C* poslední část života lidského; *aetate provectum esse C* býti u věku pokročilém; *quos ae. a proeliis avocabat C*; *aetate ad bellum inutiles Cs*; *verecundia aetatis L*; **3)** (trvání světa) věk, doba: *omnia fert ae. V*; *nec, siquid olim lusit Anacreon, delevit ae. H*; *veniet ae., cum . . . V*; — meton. lidé (v určité době žijící), věk, doba, pokolení: *vetus ae. vidit T*; *nos, dura ae. H*; *impia ae. H*; *ae. incuriosa suorum*; *altera iam teritur bellis civilibus ae. H*; *aurea prima sata est ae., quae . . . colebat O*; *disce, veniens ae. O*; **4)** století: *vixi annos bis centum*; *nunc tertia vivitur ae. O.*

aetātula, *ae, f.* [subst. demin. od *aetas*] útlý věk.

aeternitās, *ātis, f.* [*aeternus*] **1)** věčnost; **2)** nepomíjejícnost, nesmrtelnost: *ae. animorum C.*

aeternō, *āre* [*aeternus*] zvěčniti.

aeternus, *a, um* [z *aeviternus*; od *aevum*] **1)** věčný, odvěký: *aeterni ignes V* věční ohňové (t. j. hvězdy); **2)** věčně trvající, věčný, nesmrtelný, stálý, nepomíjející, neustálý, ustavičný: *ubi pro mortalibus gloriā aeterni fierent S*; *ae. gloria C*; *ignis ae.* (*Vestae*) *C*; *ae. hostis L* odvěký nepřítel; *undae ae. O* nikdy nevysychající; subst. **aeternum,** *ī,* n. věčnost; nejčastěji adv. *in aeternum* na věky, na vždy; pouhý acc. *aeternum sedebit V* věčně, na věky; *aeternum latrans V* věčně, neustále štěkaje, věčným štěkotem.

Aethaliōn, *ōnis, m.* tyrrhenský námořník *O.*

aethēr, *eris, m.* [*αἰθήρ*; srov. *αἴθω* hořeti, zářiti] **1)** aether (řídký, jasný

vzduch vyšších vrstev, v němž dle představy starých hvězdy tkví a bohové sídlí), jasný vzduch, nadvzduší: *aërem complectitur immensus ae. C*; *famā super aethera notus V.* Odt. 1) nebe: *arduus ae. O*; *oneravit aethera votis O*; *concipit aethera mente O* představuje si nebe v mysli; *quos evexit ad aethera virtus V* do nebe, k bohům; *te desideret ae. O* nebe, nebešťané; 2) vzduch (zvl. jasný): *aethere pendens O*; *pervius ae. patuit mihi O* cesta vzduchem; *veniens ab aethere telum V*; spec. svět, země: *vellent (mortui) aethere in alto pauperiem pati V*; II) (zosobněný) Aether, syn Ereba a Noci.

aetherius, *a, um* [αἰθέριος] 1) aetherový, jsoucí v nadvzduší, nadvzdušný, podnebeský: *sol*; *sidera*; 2) nebeský, z nebeských výšin přicházející: *sedes*; *ae. axis* nebeská koule; *aurae*; *aetherios concipere ignes O* božské vzněty; 3) vzdušný, vysoko do vzduchu strmící: *Olympus*; 4) nadzemský, pozemský (na rozdíl od podzemského): *vesci aurā aetheriā V* dýchati, žíti.

Aethiōn, *ōnis, m.* aithiopský věštec *O*.

Aethiops, *opis* [Αἰθίοψ] 1) subst. *m.*, zvl. v plur. *Aethiopes, um* Aithiopové, černí obyvatelé jižní Libye; 2) adj. aithiopský: *Aethiopes lacus V.* Odt. **Aethiopia,** *ae. f.* Aithiopie, země na jih od Aegyptu.

Aethōn, *ōnis, m.* [αἴθων ohnivý] významné jméno koně Heliova *O*; jméno koně *V*.

aethra, *ae, f.* [αἴθρη] jasný, čistý vzduch, blankyt (nebeský), jasná obloha.

Aethra, *ae, f.* [Αἴθρα; srov. heslo předcház.] Aithra; 1) matka Theseova; 2) Okeanovna.

Aetna, *ae, f.*, řecký tv. vedl. *Aetnē, ēs* [Αἴτνη] Aetna, 1) pověstná a dosud činná sopka ve východní části Sicilie. Dle báje pohřben pod ní přemožený od Jova Tyfoeus n. Enkelados; odt. přísl. *onus Aetnā gravius C.* Dle jiné báje má v Aetně bůh Vulkanus a jeho Kyklopové kovárnu. Odt. adj. **Aetnaeus,** *a, um* aetenský: *fratres V* (= Kyklopové); *pastor O* (= Polyfem); *tellus O* (= Sicilie); 2) město na úpatí Aetny. Odt. adj. **Aetnēnsis,** *e,* aetenský: *ager*; obyv. **Aetnēnsēs,** *ium, m.* Aetňané.

Aetōlus, *a, um* [Αἰτωλός] aitolský: *plāgae Ae. H* lovecké sítě, tenata (naráží na honbu kance kalydonského); subst. **Aetōlī,** *ōrum* (*um V* Aen. 11, 308) *m.* Aitolové, kmen hellenský. Odt. *Aetōlis, idis, f.* [Αἰτωλίς] Aitolka; adj. 1) **Aetōlius,** *a, um* aitolský: *heros O* (= Diomedes); subst. *Aetōlia, ae, f.* (sc. *terra*) Aitolie, krajina v záp. středním Řecku; 2) **Aetōlicus,** *a, um* aitolský.

aevitās, *ātis, f.* [*aevum*] zastaralý tvar m. *aetas*: doba života lidského, věk *C*.

aevum, *ī*, n. [srov. αἰών věk, αἰεί vždy] 1) nekonečný čas, věk; věčnost: *virtutes in ae aeternare H*: *in aeternum ae. O* na věky; 2) věk, doba života, život (zvl. lidský): *ae. exigere*; *degere, traducere*; *ter aevo functus* (*Nestor*) *H*; *natura humana aevi brevis S* krátkověká; *flos aevi O* květ mládí; *integer aevi sanguis V* mladistvá krev; *integer aevi Ascanius V*; 3) (jistá část života lidského) věk; období: *meum aevum H*; spec. stáří: *aevo solutus O* věkem, lety, stářím sešlý; *confectus aevo V*; *aevo obsitus* věkem, stářím zmožený, vysílený; *aevi maturus V*; 4) věk, doba: *vetus ae. O* pravěk; *haud inscius venturi aevi V*; *omnibus aevis O*; *in hoc* (acc.) *aevi* (gen. part.) *O* do této doby; — meton. *nulla dies memori vos eximet aevo V* pamětlivé potomstvo

Āfer, *Āfra, Āfrum* africký: *Afra avis H* (= perlička); subst. *Afer, Afrī m.* Afričan, Pun: *dirus A. H* (= Hannibal); v pl. *Afrī, orum, m.* Afričané, Punové: *nos hinc ibimus Afros V* půjdeme k Afričanům, do Afriky. — Též o kněžích Hammonových v poušti libyjské.

affābilis, *e* [*affor*] vl. koho lze snadno osloviti; vlídný, přívětivý, laskavý k někomu (alci).

affābilitās, *ātis, f.* vlídnost, laskavost.

affabrē, adv. [*ad* a *faber*] řemeslně, umělecky.

affatim, adv. [*ad fatim* vl. do únavy, srov. *fatigo*] dostatečně, do vůle, dosti, sdostatek: *a. vesci, satiari C*; *commeatum*

a. parare S; (s gen.) *a. pecuniae, lignorum L.*

1. affātus, *a, um* viz *affor.*

2. affātus, *ūs, m.* [*affor*] oslovení: *quo reginam ambire audeat adfatu V* s jakým oslovením ke královně přijíti, jak osloviti.

affectātiō, *ōnis, f.* [*affecto*] usilování oč, dychtění, bažení po čem: *Germanicae originis T* žádostivost germánského původu; *a. quietis T* volení (nočního) klidu.

affectiō, *ōnis, f* [*afficio*] 1) působení, vliv; 2) (vlivem způsobený) stav, míra: *firma corporis a. C* silné složení, silná soustava těla; (zvl. o mysli) *vitia affectiones sunt manentes C*; 3) vzrušení mysli, nálada; spec. náklonnost, obliba, záliba: *nulla affectione animi T* bez veškeré záliby.

affectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. z *afficio*) 1) chápati se čeho, sáhati po čem; dávati se, pouštěti se do čeho (alqd): *dextrā a.* (sc. *navem*) *V* pravicí uchopiti; *iter a. C* cestou se bráti, dráti se někam; *viam affectat Olympo* (dat. cíle) *V* cestu si razí do Olympu; 2) metaf. horlivě státi, usilovati, snažiti se, zasazovati se oč; domáhati se čeho (alqd): *regnum*; *honorem S*; *immortalitatem Cu*; *adfectatur praecipue asperitas soni T*; *spes easdem O* popínati se k nadějím, chovati, živiti naděje; *civitates S* lákati; *studia militum T* o přízeň se ucházeti.

1. affectus, *ūs, m.* [*afficio*] stav, míra (mysli), nálada: *a. animi, mentis* neb absol. (bez *animi*); spec. hnutí mysli, vášeň, vášnivost, žádost; *adfectūs taciti O* zanícení, nadšení; *ad omnes affectūs impetu rapimur Cu*; *opes atque inopiam pari affectu concupiscunt T.*

2. affectus, *a, um* viz *afficio.*

af-ferō, *ferre, attulī, allātum* [*adfero*] 1) přinášeti: *sacra ab illis huc C*; *alimenta nubibus affert O* dodává, poskytuje; (reflex. a med.) *huc te adfers V* přinášíš se, přicházíš; *sese a moenibus adfert V*; *hanc urbem adferimur V* přicházíme do ...; — spec. zprávy přinášeti, dávati, zpravovati, oznamovati, zvěstovati: *epistulam*; *litteras*; *terrores* děsné zprávy; *nuntius affertur C* zpráva dochází; (často s acc. c. inf.) *afferebant nuntii male rem gerere Dareum N* poslové ohlašovali; *eam rem agitari afferebatur L*; *de Hortensii morte mihi allatum est C*; 2) metaf. a) *alci vim* násilí, nátlak činiti; *alci manus a.* (násilně) ruku vztáhnouti, prohřešiti se; b) přinášeti, připojovati, přičiňovati k něčemu: *hunc animum attulit ad tribunatum C* s tímto přesvědčením nastoupil na tribunat; *nova in re militari N* novoty zaváděti; *aliquid ad amicitiam populi Romani Cs* do přátelského svazku si přinésti; *hoc auctoritatis a. ad accusandum C* míti ten vážný důvod k žalování; *quid utilitatis a. C* jaký užitek přinésti; *nihil ad communem a. fructum C* ničím nepřispívati k obecnému blahu; nijak nenapomáhati; *a. nomen ad praesidium L* jménem svým k obraně přispěti; c) přinášeti, zjednávati, působiti, přivoditi: *laudem V*; *famam vati O*; *libertatem L*; *opem a.* pomoci poskytnouti; *salutem a. C* spásu přinésti, spasiti, ale *matri salutem attulit O* matku pozdravil; *alicui honorem, gloriam, auxilium*; *dolorem*; *mortem*; *clades*; *suspicionem N* podezření vzbuditi; *terrorem L* strachu nahnati; d) (důvody) přinášeti, předváděti, pronášeti, uváděti, udávati (slovy): *testimonium*; *argumentum*; *postulationem*; *causam* (*causas*); *aetatem* za omluvu uváděti; *nihil adferunt, qui negant C* žádného neuvádějí důvodu, nic podstatného nevytýkají, jest bezdůvodné, plané tvrzení těch ...

afficiō, *ere, fēcī, fectum* [*ad—facio*] konáním dotýkati se koho, přičiňovati; 1) působiti, účinkovati nějak na někoho, zacházeti s někým nějak, ve stav přiváděti: *corpus ita afficiendum est C*; *ut abs te adfecta est civitas Syracusana C* (dvojsmyslně) jak od tebe s ní zacházeno a v jaké náladě mysli jest; — spec. α) (mysl) vzrušiti, dojímati, hýbati; pass. býti ve stavu (duševním), v míře: *litterae tuae sic me affecerunt, ut ...*; *quonam modo ille vos adficeret C* jaký dojem by na vás učinil; *terror milites hostesque in diversum affecit T* různě působil; *possessione et usu haud perinde adficiuntur T* majetkem a užíváním nejsou stejnou měrou dojímáni, nezáleží jim na ..., netálne je ...; *ita sum animo adfectus C* jsem v takovém stavu duševním;

partic. *adfectus, a, um* v platnosti adj. (jsoucí) ve stavu (duševním), v náladě, dojat: *aliter animo a. L* jinak v duchu smýšleje; *sic adfectos dimisit L* v této náladě (duševní) je propustil; β) působiti na tělo škodlivě; oslabovati, vysilovati: *aestus, labor, fames sitisque corpora afficiunt L*; *oppugnatio ipsos affecerat*; *vulnus adfecit Damasichthona O* zasáhla, schvátila; — part. *adfectus, a, um* v platnosti adj. vysílen, seslabeu, sesláblý, sklíčen: *senectute, aetate a.* stářím, věkem vysílen, sešlý; *valetudine Cs* chorobou stižen, nemocen; *adfecti pleraque principum L* morem, nákazou zachváceni; *aetas adfecta*; *vires corporis adfectae L*; *adfecta res familiaris L* ztenčené jmění; *adfectos animos recreare L* skleslou mysl povznésti; *adfecta fides T* kolísavá, nestálá věrnost; 2) (s abl. instrum.) opatřiti koho čím, působiti komu co: *rem nomine C* označiti; *alqm beneficiis* prokazovati dobrodiní; *muneribus* obdařiti; *praemio* odměniti; *laetitia, gaudio* rozjařiti, obveseliti; *honore* čest vzdáti; *sepultura* pohřbiti; *poena* trestati; *exilio* vypověděti, vyobcovati ze země; *cruciatibus* mukami trápiti, mučiti; *supplicio* popraviti; *ignominia* potupiti; *maculā* skvrnou potřísniti; *iniuria* ukřivditi; *incommodo* škodu působiti; *clade* poraziti; *dolore* zarmoutiti; v pass. *affici admiratione* býti u vytržení; *honore* býti ctěn, dostává se mi cti; *beneficio* obdržeti dobrodiní; *difficultate* býti v nesnázi; *morbo* nemocí býti zachvácen, stonati; *dolore* rmoutiti se, želeti; *sollicitudine* starostí naplněn býti; *Pisonem uno vulnere in mortem adfecit T* jednou ranou do smrti zranil, smrtelnou ránu zasadil; — part. *adfectus, a, um* v platnosti adj. opatřený, obdařený, nadaný: *virtutibus*; *vitiis*; *plurimis beneficiis* dobrodiními zahrnut; *omnibus cruciatibus Cs* všemožně byv mučen.

af-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* [*ad-figo*] 1) přibíjeti, připevňovati, zatloukati; zavěšovati: *homines cruci*; *patibulo T* ukřižovati; *servitutis summo supplicio affixus C*; *Prometheus adfixus Caucaso C* přikován, připoután; *signa Punicis adfixa delubris H* zavěšené v punských svatyních; *Maecium Manlius terrae adfixit L*; *regem cuspide ad terram adfixit L* k zemi přibodl; 2) metaf. poutati, připoutati, upoutati k čemu: *flammam adfixit lateri V* k boku oheň přiložil (t. j. zapálil); *causa animo penitus adfixa C* tkvící; *Pallas adfixus lateri V* k boku přitulen; *si casus lecto te adfixit H* upoutá-li tě na lůžko; *corpus animum adfigit humo H* poutá k...; *haerete adfixi contionibus L* lpěte připoutáni na; *nec possent haerere adfixi vestigio suo L* nemohli opírajíce se udržeti na svém místě; *animis affigi C* v mysli se zachytiti, tkviti.

af-fingō, *ere, finxī, fictum* [*ad-fingo*] 1) přidělati: *manūs C*; 2) metaf. (v mysli, řeči) nepravé přidělati, přibájiti (si); vymysliti: *aliquid a. C*; *affingunt rumoribus* (abl. instr.) *Galli Cs*; *alicui crimen a. T* zločin vymysliti na někoho; *falsa a. C* lichou chválu přidati; *vetustati T* dávnověkosti připisovati (mylně).

af-fīnis, *e* [*ad-finis*] 1) pomezný, hraničný, sousední, sousedící: *gens a. Mauris L*; *fundo erat a. M. Tullius C*; 2) metaf. a) účasten čeho, zasvěcen, zapleten do čeho: (s dat.) *huic facinori pauci affines C*; *sceleri C*; (s gen. užito substantivně) *a. culpae C* zúčastněný ve vině, účastník viny; zapletený do...; *suspicionis C*; b) (sňatkem) příbuzný, sešvakřený: α) adj. *vincula O* svazky příbuzenské; β) subst. svak, švakr: *Vettius, tuus a., cuius sororem habes in matrimonio C*; *cognati et adfines C* pokrevní přátelé a příbuzní.

affīnitās, *ātis, f.* [*affinis*] 1) sousedství: *fundi a.* (u Varrona); 2) příbuzenství (sňatkem), sešvakření s někým (alcis).

affirmātē, adv. [*affirmo*] jistotně, svatosvatě.

affirmātiō, *ōnis, f.* [*affirmo*] tvrzení, ujišťování, ubezpečování.

af-firmō, *āre, āvī, ātum* [*ad-firmo*] 1) tvrditi, utvrzovati: *spem a. alci L* utvrzovati, posilovati v naději; *societatem iure iurando L*; 2) metaf. a) potvrzovati: *fidem L* ujišťování stvrditi; *virtutem armis T* dokázati; b) tvrditi, jistiti, ujišťovati, ubezpečovati (alqd; de re; acc. c. inf.; nepř. ot.): *certum a. L* na jisto tvrditi; *illud a. pro certo L* za jisté, za pravdu vyhlašovati; *difficile est, quot*

pugnaverint, certo a. numero L dotvrditi jistým počtem; *parum adfirmatur* s nepř. ot. *T* není dosti známo; (v parenthesi) *ut adfirmatur T* jak se tvrdí.

affīxus viz *affigo*.

afflātus, *ūs, m.* [*afflo*] **1)** vanutí, ovanutí; výpar; dech: *dilapsa corpora adflatu nocent O*; *a. vaporis L* sálání; *afflatu suo populos polluit* (*Invidia*) *O* dechem; **2)** metaf. nadšení: *adflatu divino C*.

afflīctātiō, *ōnis, f.* [*afflicto*] trýzeň, útrapa.

afflīctō, *āre, āvī, ātum* [*ad-flicto*; verb. frequ.-intens. od *affligo*] **1)** často n. prudce narážeti, tlouci, bíti v někoho, v něco (alqm; alqd): *mulieres adflictare sese S* bily se v prsa; hořekovaly, bědovaly; — spec. (přiražením, zmítáním) poškozovati, porouchávati: *tempestas adflictabat naves Cs* vrážela lodi (na břeh), porouchávala; *naves in vadis adflictantur Cs* vrážejí na písčiny (a tím se porouchávají); **2)** metaf. znepokojovati, sužovati, trápiti, trýzniti: *Batavos T*; *Italiam luxuriā T* rozmařilostí utlačovati; (zvl. v pass.) *afflictari bello*; *morbo T* trpěti nemocí; (absol.) *aegri multo gravius adflictantur C* jsou skličováni; *adflictantur coloniae C*.

afflīctor, *ōris, m.* [*affligo*] zlehčovatel, tupitel.

afflīctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *affligo*] **1)** (naražením) poškozený, rozbitý, porouchaný: *naves Cs*; *lapsu equi a. T* pádem koně porouchán, poraněn; **2)** metaf. **a)** povalen, pokořen, zničen, zdrcen; bídný, ubohý: *crudelitate adflicti atque eversi publicani C*; *Italia novis cladibus adflicta T*; *praesidium regiae afflictae L* pomoc rodiny královské jsoucí v pohromách; *regum adflictae fortunae C* králů nezdary; *adflicta et perdita res publica C*; *res afflictae* zoufalé postavení, bídné, trudné poměry (stav, postavení), tíseň; **b)** (v mysli) sklíčený, zkormoucen, ztrápen, zdrcen: *a. vitam trahebam V* sklíčen životem jsem se vlekl; *Tigranes adflictum erexit C* sklíčeného vzbudil k životu; *a. et fractus animus C*; *unum adflictis id remedium T*.

af-flīgō, *ere, flīxī, flictum* [*ad-fligo*] **1)** přiražeti k něčemu; tlouci, bíti do něčeho, na něco, o něco (alqd ad alqd n. s dat.): *trierarchus fusti caput Agrippinae adflixit T* kyjem udeřil do hlavy; *navem ad scopulos C*; *Hispanus saxo caput adflixit T* hlavou vrazil do skaliny; *corpora terrae O* k zemi poraziti, (na zemi) povaliti; *Galbae imaginem humo T*; — spec. α) (naražením) porouchati, poškoditi: *naves*; β) k (na) zemi sraziti, povaliti; v pass. sřítiti se, padnouti, klesnouti: *statuam*; *monumentum C*; *alios prorutae arbores adflixere T* zahubily; *qui supersteterant, adflicti sunt S*; *equi atque viri adflicti S* leželi na zemi (padlí); *vertice intorti adfligebantur L* vichrem byvše uchváceni byli povalováni, k zemi sráženi; **2)** metaf. **a)** povalovati, hubiti, ničiti, vyvraceti, drtiti, pokořovati, potírati: *imperium concutere magis quam a. Cu* otřásati — zahubiti; *auctoritas huius ordinis adflicta est*; *adflixit Antonius C* vážnost tohoto sboru jest podkopána; podkopal ji Antonius; *rem publicam L*; *Corsicam T* v neštěstí uvrhnouti; *opes hostium L* moc oslabiti; *adflicta fide T* poněvadž úvěr jejich byl podlomen, nemajíce úvěru; *non plane me adflixit senectus C*; **b)** (mysl) trápiti, soužiti, skličovati, zarmucovati: *se affligere* (pův. = bíti se v prsa) trápiti se; *cum fortuna reflavit, affligimur C*; *morbo*; *pestilentiā*; *malo affligi* býti zastižen, zachvácen; *eius mors omnes cives adflixit C*; *sequens annus gravi volnere animam eius adflixit T* těžkou ránu zasadil. Viz též *afflictus*.

af-flō, *āre, āvī, ātum* [*ad-flo*] **I** trans. **1)** ovívati, ovanouti koho; vanouti na koho, vdechnouti komu co: *taurorum afflabitur ore O*; *ventus terga afflat L*; *nos oriens equis adflavit anhelis V* ovanula nás jitřenka koňmi; *me divum pater fulminis afflavit ventis V* ovanul větrem blesku, zasáhl bleskem; *saucii afflatique incendio L* sežehnuti požárem; *qui* (*odores*) *afflarentur ex floribus C* kterou (vůni) květiny vydychují; **2)** metaf. *afflata est numine dei V* nadchnuta duchem božstva, jata božským nadšením; (*Venus*) *laetos oculis adflarat honores V* očím rozkošný vdechla půvab; **II** intrans. douti proti komu: *Canidia illis* (dat.) *afflavit H* dechem otrávila; *adflabat acrior frigoris vis L* vanul mrazivý dech zimy.

affluēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. act. od *affluo*] 1) hojně přitékající; 2) metaf. a) hojností oplývající, přehojný, hojný: *copia*; *quibus praesentia ex adfluenti T* jimž přítomná doba poskytovala nadbytek; b) (bohatstvím) oplývající, bohatý: *homines opibus et copiis affluentes C.*

affluenter, adv. [*affluens*] přehojně: *affluentius vivere N* ve větším přebytku, rozmařileji žíti.

affluentia, *ae, f.* 1) přetékání; 2) metaf. přebytek, nadbytek; rozmařilost („luxus").

af-fluō, *ere, flūxī,* — [*ad-fluo*] 1) přitékati, téci k čemu, u čeho: *amnis castris adfluens L*; *Rhenus ad Gallicam ripam adfluens*; 2) metaf. a) (o zástupech) valiti se, hrnouti se; přibývati: *iuventus*; *multitudo*; *numerus comitum adfluit V*; *adfluentes provinciae T* nával obecenstva z provincií; *laeta omnia et affluentia excepit T* (= *milites laetos affluentes*); *cum hostis adflueret Cu* poněvadž nepřátel přibývalo; b) v hojnosti přitékati, býti nazbyt: *cum divitiae affluerent S*; *quod affluit opibus vestris L* co vám statku přebývá; oplývati, překypovati, žíti v blahobytu, míti nadbytek, nazbyt čeho (alqa re): *opibus*; *voluptatibus C.*

af-for, *ārī, ātus, sum* [*ad-fari*] oslovovati někoho, promlouvati k někomu (alqm): *amicos*; zvl. *extremum a. V* naposled osloviti, poslední „s Bohem" dáti, rozloučiti se; *positum adfati discedite corpus V*; — spec. prosebně oslovovati, vzývati, prositi: *deos V.*

affore, afforem viz *assum.*

affuī viz *assum.*

af-fulgeō, *ēre, fulsī,* — [*ad-fulgeo*] 1) zazářiti komu (alci): *lux adfulsit civitati L*; 2) metaf. zazářiti, zasvitnouti, usmáti se, vzejíti: *voltus tuus adfulsit populo H*; *spes, libertas.*

af-fundō, *ere, fūdī, fūsum* [*ad-fundo*] 1) přilévati k čemu, vlévati, vylévati do čeho (alqd alci rei): *venenum vulneri adfusum T*; *Mosae os Rhenum Oceano adfundit T*; 2) metaf. přičiňovati, přidávati: *ut equitum tria milia cornibus adfunderentur T*; — *affusae iacent tumulo* (dat.) *O* nehybně na rovu leží.

affutūrus viz *assum.*

āfluēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *afluo*; co do tvorby srov. *ab-undans*] přetékající, oplývající, kypící, mající nadbytek: *celebri urbe eruditissimis hominibus afluenti C* slovo pochybné v. pozn. k násl.

ā-fluō, *ere* [*ab fluō*; srov. *ab undo*] vl. odtékati; přetékati; metaf. oplývati. Nyní se však uznává za jediné správnou složeninu v tomto význ. **affluō** v. t.

āfore, āforem viz *absum.*

Āfrānius, *iī, m.* římské jméno rodové: 1) *L. Afranius,* skladatel veseloher ze života římského (*fabulae togatae*) (ok. r. 110 př. Kr.); 2) *L. Afranius,* legát a stoupenec Caesarův. Odt. adj. **Āfrānius,** *a, um* Afraniův; subst. **Āfrāniānī,** *ōrum, m.* Afraniovci (vojínové Afraniovi).

Āfrī, *ōrum, m.* viz *Afer.*

Āfricus, *a, um* [*Afer*] africký, punský, karthaginský: *mare S* západní část moře středozemního; *terra Africa L* území karthaginské. Odt. subst. isol. 1) **Āfricus,** *ī, m.* [sc. *ventus*] prudký, bouřlivý a dešťonosný vítr jihozápadní (*λίψ*), vanoucí od Afriky ku břehům italským: *creber procellis V*; *praeceps H*; 2) **Āfrica,** *ae, f.* [sc. *terra*] Afrika; a) (v užším smyslu) území karthaginské, jež bylo od r. 146 př. Kr. provincií římskou; b) třetí díl světa: *orbis terrae pars tertia Africa S*; odt. adj. **Āfricānus,** *a, um* africký; zvl. příjmení dvou Scipionů, vítězů nad Karthagiňany: *P. Cornelius Scipio A. maior* (*minor*).

āfuisse, āfuturus viz *absum.*

Agamēdēs, *is, m.* [*Ἀγαμήδης*] zbudoval prý s bratrem Trofoniem slavný chrám Apollonův v Delfách.

Agamemnō neb **-ōn,** *onis,* acc. *onem* neb básn. *-ona* [*Ἀγαμέμνων*] Agamemnon, syn Atreův, bratr Menelaův, král mykenský, vrchní velitel vojsk řeckých před Trojou. Odt. adj. **Agamemnonius,** *a, um* Agamemnonův: *Orestes*; *phalanges V.*

Aganippē, *ēs, f.* pramen v Boiotii na úpatí Helikona, zasvěcený Musám. Odt. adj. **Aganippis,** *idos, f.* Aganippin: *Hippocrene O.*

agāsō, *ōnis, m.* [srov. *ago* poháněti] pacholek od koní, štolba, oslař; (s přihanou o nemotorném sluhovi) *patinam si frangat a. H.*

Agassae, *ārum, f.* Agassy, město v Makedonii *L.*

Agathoclēs, *is, m.* [*Ἀγαθοκλῆς*] **1)** tyran syrakuský * r. 361 př. Kr.; **2)** řecký dějepisec.

Agathyrna, *ae, f.* město na sev. pobřeží Sicilie.

Agathyrsī, *ōrum, m.* Agathyrsové, divoký národ skythský, který bydlel v Sarmatsku.

Agauē, *ēs, f.* [*Ἀγαύη; ἀγαυός* od *ἄγαμαι* úžasně krásný] Agave, dcera Kadmova, jež syna svého Penthea v šílenosti bakchantské rozsápala.

age, agite viz *ago* (na konci).

Agedincum, *ī, n.* hlavní město Senonů (nyn. *Sens* v Champagni).

Agelastus, *ī, m.* [*ἀγέλαστος*] Neúsměvný, příjmení M. Krassa, děda triumvirova.

agellus, *ī, m.* [subst. demin. od *ager*] políčko, kousek pole, stateček.

agēma, *atis, n.* [*ἄγημα*] oddíl vojska makedonského.

Agēnor, *oris, m.* [*Ἀγήνωρ*] král foinický, bratr Belův, otec Kadmův a Europin. Odt. **1)** adj. **Agēnoreus,** *a, um* Agenorův: *domus A.* (= Kadmův); *bos A.* (= býk Europin); **2)** patronym. **Agēnoridēs,** *ae, m.* Agenorovec, **a)** Kadmus; **b)** Perseus, jakožto vnuk Belův.

ager, *grī, m.* [srov. *ἀγρός* a něm. *Acker*] **1)** orná půda, ornice, role, pole, pozemek, polnost, usedlost: *possidere agros in ora maritima C*; *agri ab universis occupantur T*; **2)** (proti městu) venkov; zvl. v plur.: *permulti et ex urbe et ex agris se in castra conferunt C*; — meton. venkov, venkované: *agri ipsi civem desiderant C*; *homo ab agro remotissimus C* venkovského zaměstnání, života zcela vzdálený, **3)** obvod, území, kraj (obydlený); okolí: *veneunt agri Attalensium C*; nejč. ve význ. kollekt.: *ager Helvetius Cs*; *a. Tusculanus C*; — spec. (proti moři) *in agrum L* do (vnitř) země; (t. t. měřičský) *mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum H* do šířky — do hloubky.

Agēsilāus, *ī, m.* [*Ἀγησίλαος*] král spartský (397—361 př. Kr.).

Agēsimbrotus, *ī, m.* [*Ἀγησίμβροτος*] vrchní velitel loďstva rhodského proti Filippovi, králi makedonskému (r. 200 př. Kr.).

Agēsipolis, *idis, m.* [*Ἀγησίπολις*] král spartský (ok. r. 219 př. Kr.).

ag-gemō, *ere* [*ad-gemo*] zalkati k něčemu (s dat.).

agger, *eris, m.* [2. *aggero*] vl. přinesené; **1)** návoz, navážka (t. j. co k nasypání neb k vyplnění se přináší): hlína, klesť, dříví, drn, kámen: *aggerem petere Cs*; *aggere explere fossas Cs*; **2)** meton. násep, val; **a)** násep, val (k opevnění táboru); **b)** násep, valy, hradba městská; zvl. o náspu Servia Tullia, který Tarquinius rozšířil. Od Maecenata byl proměněn v procházky: *nunc licet aggere in aprico spatiari H*; **c)** násep obléhací: *aggerem cuniculo succendere Cs*; **d)** násep na hranicích země, hraniční (proti vpádům nepřátelským): *latus unum Angrivarii lato aggere extulerant T*; **e)** hráz pobřežní, říční, přístavní: *ripae a. V*; *a. Rheno coërcendo* (dat. úč.) *T*; *aggeribus ruptis amnis exit V*; **f)** silnice, cesta (navážkou udělaná): *a. viae*; *aggeres humido paludum imponere T*; **3)** metaf. zvýšenina (navážkou zdělaná), hromada, hranice: *tumuli ex aggere fatur V*; *a. armorum T*; *a. pyrae O*; *comprenditur ignibus a. O*; *aggeres Alpini V* výšiny alpské.

1. aggerō, *āre, āvī, ātum* [*agger*] **1)** navážeti, nasypávati: *humum Cu*; *trames inter paludes aggeratus T* cesta, chodník navezený, zdělaný; **2)** metaf. **a)** hromaditi, kupiti: *aggerabatur caespes T*; *ossa disiecta vel aggerata T*; *praemia pugnae a. V*; **b)** zvyšovati: *iras V* jitřiti hněv

2. ag-gerō, *ere, gessī, gestum* [*ad-gero*] **1)** přinášeti; nanášeti; nasypávati: *faces Cu*; *aggeritur tumulo* (dat.) *tellus V*; **2)** metaf. přidávati: *intendere vera, a. falsa T*; *probra a. T* zasypávati výčitkami.

aggestus, *ūs, m.* [2. *aggero*] přinášení, přivážení, přívoz: *lignorum*; *copiarum T.*

ag-glomerō, *āre, āvī, ātum* [srov. *glomus, eris* klubko] vl. „ke klubku přivinouti“, přivinouti, přidružiti: *cuneis se quisque coactis adglomerant V*; *ad-*

dunt se socios et adglomerant lateri nostro V.

ag-glūtinō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *gluten* klí] přilepiti; připojiti.

ag-gravō [*ad-gravo; gravis*], *āre, āvī, ātum* **1)** těžším činiti; **2)** metaf. stěžovati něco, přitěžovati čemu; zhoršovati.

ag-gredior, *ī, gressus sum* [*ad* a *gradior*] **1)** přikročovati, přistupovati (ad alqd; alqd): *ad iugum L; hibernum mare T* vstoupiti na moře; — spec. **α)** (slovy, s prosbou) přistonpiti, obrátiti se k někomu (alqm n. ad alqm): *his vatem adgreditur dictis (Aeneas) V; precibus Caesarem a. T; iudicem; legatos S* o vyslance se pokusiti, hleděti je získati; zvl. *pecuniā alqm a. S* snažiti se podplatiti; *regem astu a. T* proti králi užiti lsti; **b)** (nepřátelsky) přistoupiti, napadnouti, udeřiti, dorážeti: *Ciceronem vi a. S; hominem ferro a. C; totis viribus urbem L; turrim adgressi ferro convellimus V;* — (soudně) *inimici Alcibiadem absentem aggrediuntur N* obouří se, pohánějí před soud; **2)** metaf. přikročiti k čemu, dáti se do čeho; chopiti se, jmouti se, počíti, podniknouti: *ad pacis opus L; opus a.; facinus; nefas O* hříchu se dopouštěti; *honores V* pocty přijímati; *quas res Canuleium aggressum L* do čeho že se dal, pustil; (s inf.) *fatale adgressi avellere Palladium V* odváživše se odciziti.

ag-gregō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *grex*] **1)** sháněti ke stádu; **2)** připojiti, přidružiti.

agilis, *e* [*ago*] pohyblivý **1)** (o věcech) pohyblivý, hbitý: *classis; rota;* **2)** (o bytostech živých) **a)** čilý, hbitý, rychlý: *a. Cyllenius O* (= *Mercurius*); *a. dea O* (= *Diana*); **b)** metaf. činný, přičinlivý, bedlivý: *nunc a. fio H; oderunt agilem navumque remissi H* nenávidí činného líní.

agilitās, *ātis, f.* [*agilis*] pobyblivost, rychlost.

Ägis, *idis, m.* acc. *-im* a *-in* [Ἄγις] **1)** jméno několika králů spartských; **2)** Lyčan *V*; **3)** básník z Arga v průvodu Alexandrově *Cu.*

agitābilis, *e* [*agito*] pohyblivý: *aër O*

agitātiō, *ōnis, f.* [*agito*] **I** akt. **1)** hýbání, pohybování čím: *a. telorum armorumque L* mávání; **2)** metaf. konání, provozování čeho, obírání se čím: *studiorum a. C* vědecká činnost; *rerum a. et administratio;* **II** pass. **1)** pohyb: *a. lecticae L* otřásání nosítek; **2)** metaf. činnost: *a. mentis C.*

agitātor, *ōris, m.* [*agito*] honec: *a. aselli V;* spec. vozataj: *a. equorum V.*

agitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ.-intens. od *ago*] často n. prudce hýbati čím (alqd); **I 1)** hýbati, pohybovati; poháněti, proháněti: *corpora S; equum a. V; spatium agitandi* (sc. *equos*) *N* místo k proháněni koní, rejdiště; *navem a. N* sem tam veslovati, rejdovati; *ventis agitatur pinus H* jest otřásána, zmítána; *robora agitata O* kmeny (proudy) zmítané, uchvácené; *hastam a. O* thyrsem mávati; *alas O* třepotati; *habenas V* zatáhnouti otěžemi; *scintillam O* rozdouvati; *arena (humus arida) vento agitata S* písek zvířený; — metaf. hýbati, poháněti, povzbuzovati, podněcovati: *mens agitat molem H* duch hýbe hmotou; *agitante calescimus illo O* jeho podnětem; *eum gloria Turni stimulis agitabat amaris V;* spec. **a)** (zvěř) proháněti, pronásledovati; honiti, štváti: *feras V; leones H; in retia cervos O;* — (lidi) pronásledovati, honiti: *hostes tota agitavimus urbe V;* — metaf. pronásledovati, honiti, štváti: *Troianos terris et undis V; scaenis agitatus* (sc. *furiis*) *Orestes V* na jevištích štvaný; *suum quemque scelus agitat C; agitabatur animus ferox inopia S; quae agitet fortuna Achaemenidem V* pronásleduje, trápí; — (slovy) stíhati, kárati, posmívati se: *poëtam agitant pueri H* znepokojují, škádlí, pokřikují naň; *rem militarem a. C; centuriae seniorum agitant expertia frugis H* kárají, zavrhují; **b)** (vodu) v pohyb uváděti, zvlniti, vzdouti, vzbouřiti: *mare ventorum vi agitatur C; freta ponti V; agitatus humor H;* — metaf. pobnřovati, znepokojovati, dráždíti: *plebs agitari coepta tribuniciis procellis L; agitatae nationes C* vzbouřené, poštvané kmeny; *populum a. T* poponzeti, popuzovati; *animos L* znepokojovati; *agitantibus tribunis L* podněcováním tribunů;

II (pohybováním, činností) konati, vykonávati, provozovati něco: *quae per triennium agitata sunt C* co se událo; *praesidium a. S* býti zálohou; *faenus a. T* provozovati lichvu, lichvařiti; *mutas a. artes V* zabývati se; *imperium S* vládnouti; *omnia a. S* vším hýbati, vše podnikati, zkoušeti; *honorem per quinquennium T* zabývati se, míti na mysli; *iocos S* žertovati; *pacem an bellum agitaturus S* mír zachovávati — válku vésti; *moras S* prodlévati; — spec. α) (svátky) slaviti: *festos dies T*; *choros V* reje provozovati; *convivia O*; β) (dobu) tráviti, žíti: *vitam*; *dies noctesque S*; (absol.) *Libyes propius mare agitabant S*; *laeti Germani agitabant T*; *consul inter primores incautus agitat L* mezi předními, v předních řadách jest; *equitatus pro castris a. S*; srov. *Iugurtha ubi gentium aut quid agitaret S* kde se zdržuje neb co činí; (také) počínati si, vésti si: *in potestatibus eo modo agitabat, ut ... S*; *ferocius a. S*;

III 1) přetřásati něco, jednati, vyjednávati o čem; raditi se: *res agitata in contionibus C*; *sermonibus*; *de foedere L*; *agitatum est, ut tribuni crearentur L*; 2) metaf. (v duchu) přemítati, uvažovati; obmýšleti, zamýšleti: *rem in animo* (*in mente*); *animo* (*animis*), *mente*; *secum CS* u sebe uvažovati; též absol. *vos agitate fugam V* pomýšlejte na útěk; *spem a. O* chovati; *consilia L* obmýšleti něco, zanášeti se záměry; *domesticas curas a. L* míti na mysli: *de supremis a. T* uvažovati o posledních věcech; *de transitu L* zamýšleti přechod.

Āglaophōn, *ontis, m.* [Ἀγλαοφῶν] znamenitý malíř z ostrova Thasu ok. r. 400 př. Kr.

Aglauros neb **-us,** *ī, f.* dcera Kekropova *O*.

agmen, *inis, n.* [*ago*] I abstr. 1) tažení, tah: *dulci fluit agmine Thybris U* mírným proudem, tokem; *a. remorum V*. úder vesel; *agmine longo V* v dlouhém tahu (o těle hadím); *agmine certo Laocoonta petunt V* určitým, přímým směrem, přímo k L. míří; — spec. tah, postup, pochod (vojska): *neve in castris neve in agmine S*; *aggredi hostes in agmine*; 2) meton. boj, válka *rudis agminum H* bojů, války neznalý II) konkr. 1) tah, zástup, dav, průvod *agmina comitum O*; *apium a. V* roj; *aligerum a. V* hejno; *a. canum O* smečka; *agmine ingredi L* ve spořádaném průvodu (slavnostním); — spec. vojsko na pochodě, voj: *a. primum* předvoj; *a. medium* střed; *a. extremum* (*novissimum*) zadní voj; *a. claudere* voj uzavírati, krýti; *agmina cogit Lucifer O*; *venti velut agmine facto V* jako v šiku pochodovém, proudem pochodovým; *agmine facto V* učinivše šik bitevní, v šik se shlukše; připravivše se k boji (včely).

agna, *ae, f.* ovečka.

Agnālia, *ium, n.* [*agnus*] „slavnost beránků“ *O*; slovo u' ořené za účelem vysvětliti pomocí prostonárodní etymologie jméno *Agonalia* (v. t.).

a-gnāscor, *ī, nātus sum* [*ad-(g)nascor*] naroditi se za živobyti otce, když tento učinil již poslední vůli, n. naroditi se po smrti otcově.

agnātiō, *ōnis, f.* pokrevní příbuzenství se strany mužů.

agnātus, *a, um* [vl. part. od *agnascor*] 1) (= *ad priores natus*) později zrozený, mladší syn: *quemquam ex adgnatis necare T* některé z mladších dítek; 2) (smyslem právním) příbuzný s otcovy strany.

agnīnus, *a, um* [*agnus*] beránčí, jehněčí; subst. *agnīna, ae, f.* (sc. *caro*) jehněčí maso.

agnitiō, *ōnis, f.* [*agnosco*] poznání, uznání.

a-gnōmen, *inis, n.* [*ad* a *nomen*] příjmení.

agnōscō, *ere, nōvī, nitum* [*ad(g)nosco*] 1) (známé) opět poznávati, poznávati: *agnoscit animus illa reminiscendo C*; *veterem Anchisen agnoscit amicum V*; *matrem V*; *Remum L*; — spec. α) rozpomínaje se opět poznávati, vzpomínati si na něco: *quod ego verbum agnovi C*; *Augusti laudes a. possis H*; β) zkoumaje opět poznávati, zkoumati, pátrati: *par forma errorem adgnoscentibus fecit T* zmýlila pátrající; γ) poznávati člověka takým, kterakým dosud byl n. byl pokládán: *non adgnosco vos, milites Cu*; 2) (dosud neznámé) pozná-

vati; chápati, rozuměti: *deum ex operibus eius C*; *accipio (omen) adgnoscoque deos V* poznávám, vidím v tom ruku boží; *gemitum*; *vocem*; *sonitum a.* zaslechnouti; *iussa parentis a. O* chápati, rozuměti; *Punicam fraudem L*; s acc. c. inf.; (s nepř. ot.) *a. videmini, qui haec fecerint C*; 3) pravým, platným, správným něco poznávati, uznávati; schvalovati; připouštěti (za pravé): *formas quasdam nostrae pecuniae adgnoscunt T* uznávají za pravé, za cenné, za bernou minci; (s dvojím acc.) *filium heredem*; *odium omnium iustum a. C* za spravedlivé; *donec aetas separet ingenuos, virtus adgnoscet T* až statečnost je (svobodnými) uzná; *crimen a. T* přiznati se (opak *abnuere*); *facinus, quod nulla barbaries possit a. C* schvalovati.

agnus, *i, m.* [srov. ἀμνός, jehně], jehně, beránek.

agō, *ere, ēgī, āctum* [srov. ἄγω] poháněti;

I (o pohybu v prostoru) **1)** (živé bytosti) poháněti, vléci, vésti: *prae se armentum L*; *agendo (boves) in speluncam compellere L* vedením, hnaním v před; *Parthos triumpho vinctos ante currum a. L*; *in crucem a. C* k popravě (ukřižováním) vésti; *qua quemque metus agebat Cu* kam koho strach hnal, poháněl; *equum ad (in) hostem a. LCu* koně proti někomu hnáti, pobodnouti; *equo temere acto L*; (se sup.) *capellas potum V*; (básn. s inf.) *Proteus pecus egit visere montes H*; spec. **α)** (loupě) odháněti: *praedam L*; *praedas* odháněti ukořistěný dobytek; *hi ferre agere plebem plebisque res L* (srov. ἄγειν καὶ φέρειν) odvláčeti a odváděti; *res, quae ferri agique possunt L* movitý majetek; **β)** (t. t. voj.) vésti *agmen agens Clausus V*; *agmen agitur* voj se pohybuje, táhne; (reflex. a med.) *se agere, agi* pohybovati se, přicházeti, spěchati: *sese Palinurus agebat V*; *Amata per medias urbes agitur V*; *multitudo consternata agebatur L* množství se řítilo; *agimur tumidis velis aquilone secundo H* plavíme se; *per auras agi O*; *tempestatibus acti V* hnáni; *Romulus et ipse turbā fugientium actus L* stržen; **γ)** štváti, hnáti, stíhati, pronásledovati: *per vicum verbere a. T*; *ita perterritos egerunt, ut... Cs*; *Troas Latini bello profugos egere superbo V*; *nostri praecipites hostes egerunt Cs* úprkem nepřátele zahnali; *Germani praecipites in amnem aguntur T*; **2)** (věci) v pohyb uváděti, poháněti, puditi, vésti; říditi: *ventus nubes agit V*; *grandinem venti in terras agunt L* srážejí; *pinus acta borea O*; *navis iuvenum acta lacertis O*; *sublicas a. Cs* koly zarážeti; *ferrum (hastam) per viscera a. VO* vraziti do...; *acta per ilia venit harundo V*; *vulnus altius actum O* rána, která hlouběji vnikla; *currus a. O* vůz, spřežení říditi; *navem H*; *per patris corpus carpentum a. L* s vozem jeti přes mrtvolu; *animus cuncta agit S* v pohyb uvádí, vším hýbe, vše řídí; *qui casus agat res V*; *Sol amicum tempus agens H* slunce přivádějící čas; *animam agere* duši vyháněti, k smrti pracovati; — spec. **α)** (t. t. voj.) (stroje obléhací) posouvati: *aggerem, vineas turresque ad oppidum Cs*; *turres testudinesque Cs*; — *cuniculos* podkopy vésti, dělati; *cloacam maximam L*; *fundamenta a.* základy položiti, vytýčiti; *vias a. V* dráhy si raziti; *limitem a. ferro V*; — *radices a. CO* kořeny pouštěti, ujímati se; *rimas a. CO* trhati se, pukati; *cadavera agunt contagia late O* nákazu šíří; **3)** výrazy obrazné a přenesené, jichž základem jest pohyb v prostoru: **a)** *alqm in exilium L* vypuditi do vyhnanství; *ad mortem T* dohnati k samovraždě; *puerum a. Orco* (dat.) *H*; *poëmata animum auditoris agunto H* unášeti; *actae ad sidera pinus V* vyvedené, pnoucí se až do nebes, nebetyčné; *illum aget pennā fama superstes H* jej povznese pověst; **b)** *ad scelus L* k zločinu pobízeti, podněcovati; *in arma L*; *ad certamen T*; *in bellum T*; *opportunitas viros transversos agit S* na scestí svádí; *ab inimicis praeceps agor S* v propast jsem vrhán; *furiis agi* štván býti; *agentia verba Lycamben H* slova přivádějící k zoufalství; **c)** soudně stíhati, žalovati: *alqm reum a. L*; (s gen.) *furti a. alqm C*; **d)** *se agere* (srov. **I 1 b)** vésti si, počínati sobě, chovati se: *tanta mobilitate sese a. S*; *ferocius se egit T*; *feroces pro victoribus a. S* počínati si jako vítězové;

II (o pohybu v čase) tráviti, žíti, býti; **1)** (s předmětem) *vitam*; *aetatem*; *senec-*

tutem; *noctem inter gaudia V*; *tempora in venando S*; *quinquaginta annos variis moribus egit T*; *hiemem in castris C*; *otia a. V*; *concordes egimus annos O*; *hunc diem si agerem V*; *septimum annum agens LCu*; (v pass.) *tot saecula aguntur O* uplývají; *acta nox O* minulá noc; *laudator temporis acti H*; *trecentesimus urbis annus agitur L* plyne; **2)** absol. tráviti, žíti, býti, prodlévati, bydleti kde: *si moribus ageret C* kdyby dle mravů žil; *homines qui tum agebant T*; (eufem. o smrti) *inter homines a. desiit T*; *saepta pudicitia agunt T* žijí chráněny jsouce cudností; *quibus* (*annis*) *Rhodi exul egerit T*; *cum eo familiariter agebat S*; *ante aciem a. T* před šikem se zdržovati, bojovati; *iuxta Hermunduros Naristi agunt T*; (o vojínech) *Marius apud primos agebat S*; *in stationibus a. L*; *alam in finibus suis agentem obtriverat T* oddělení jízdy ležící v...; *Chauci inter auxilia agentes T* jsoucí mezi pomocnými vojsky;

III metaf. **1)** trans. **a)** činiti, konati, vykonávati, pořizovati co; pracovati o čem; obírati se, zanášeti se čím; v pass. díti se, splňovati se: *nihil a. C* býti nečinným; *quidquid agas, agere pro viribus C*; *nihil per iram actum est L*; *quod instat, agamus V*; *a. naviter id, quod prodest H*; *quid agis?* co děláš, co robíš, jak se máš? ale *o quid agis H* (o lodi) co počínáš; *responsa vatis aguntur O* skutkem se stávají, naplňují se; *res ante actae N* věci minulé; *acti labores iucundi C* na vykonanou práci těší vzpomínati; upomínka na přetrpěné strasti jest příjemná; *his rebus actis L* když se to stalo, potom; *res agendae C* věci, které mají býti vykonány, povinnosti, záležitosti; *vigilias* (*excubias*) *agere* stráž konati; *curam a.* péči míti, dbáti oč; *conventus a.* soudy konati, odbývati; *silentia a.* mlčení zachovávati (srov. ἡσυχίαν ἄγειν); *oblivia rei a.* zapomenouti nač; *censum a.* odhad konati; *bellum a. SL* válku prováděti (dle plánu); *ioca et seria a. S* žerty i vážné věci prováděti; *agit sua vota O* vykonává t. j. přednáší; *honorem a. O* čestný úřad zastávati; *gratias* (rhetor. *grates*) *a.* díky vzdávati; **b)** spec. **α)** vyříditi, pořiditi: *nihil a. C*; *nil agis, usque tenebo H*; *ubi blanditiis agitur nihil O*; *quis* (= *quibus*) *ubi nil agitur O* nic se nepořizuje; *si quid a. aut proficere vis C*; **β)** (slavnosti, svátky) slaviti, světiti: *festos dies O*; *natalibus actis O*; *triumphum a. de... C*; **γ)** (o hercích) hráti kus, úlohu; (o řečníku) přednášeti: *fabulam* dávati kus divadelní; *primas partes a. C* hráti hlavní úlohu; (absol.) *noluit hodie a. Roscius C* hráti, vystoupiti; *orationem a. C*; metaf. *filium a. T* hráti si na syna; *amicum imperatoris a. T*; *laetum convivam H*; **δ)** (na soudě) *causam a.* při vésti, žalovati, něčí žalobu zastávati; *a.* souditi se; *causas amicorum a. C* věc přátel vésti, jich hájiti; *causam populi a. N* národa se zastávati; **2)** trans. i intrans. **a)** jednati, rokovati o čem, vyjednávati co, o čem: *is ita cum Caesare egit Cs*; *de pace*; *de condicionibus a. per litteras cum eo egit C*; *de obsidione a. Cs* na obléhání pomýšleti; pass. *qua de re agitur*; *quae inter eos agi coepta sunt Cs*; *aguntur iniuriae sociorum C*; *palam res agitur C* o věci jedná se veřejně; *iam tempus agi res V* již na čase, aby bylo jednáno o věcech; zvl. *id ago, ut* (*ne*)... to obmýšlím, aby...; *id agitur, ut* (*ne*)... o to se jedná, jde, běží, aby...; *existimatio mea agitur N* běží o mou pověst; *tua res agitur H*; *in quo bello agitur populi gloria, agitur salus sociorum, aguntur populi vectigalia C*; **actum est** jest vyjednáno, jest rozhodnuto, jest veta: *actum est de eo* (*de ea re*); *de imperio actum est L* nadvláda jest ta tam; *de Servio actum rati L* domnívajíce se, že veta po S.; přísl. *rem actam* (*actum, acta*) *agere CL* vl. o věci již odbytě jednati; marnou práci si dávati; **b)** *magistratus habent ius agendi cum plebe* (*patribus, populo*), právo jednati s lidem, lidu návrhy předkládati; také prostě: *cum populo a. C*; **3)** intrans. **a)** činným býti, jednati: *quid verbis opus est? spectemur agendo O* buďme posuzováni dle skutků; *vobis agentibus* (abl. abs.) *C* vaším přičiněním; *audendum atque agendum est L*; *agendi tempora T*; *industria in agendo C*; *se non solum interfuisse, sed egisse C* že byl nejen svědkem, ale i prostředníkem; **b)** jednati, vésti si, počínati si nějak: *non est lacrimis hic agendum, sed fer-*

ro O; *nullo studio Cs* liknavě; *familiariter a. S* důvěrně obcovati; *criminose a. L* podezřívati; *mente animoque nobiscum agunt T* nás se drží; spec. jednati, zacházeti s někým nějak: *bene*; *male*; *ferociter cum alqo*; v pass. *bene, male cum eo agitur C* vede se mu ...; (pass. os.) *Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur V* s Trojanem ... bude ode mne nakládáno bez rozdílu, stejně; **c)** (o žalobci) soudně jednati s někým, poháněti, žalovati někoho; (o obhájci) právní jednání vésti: *lege agere cum alqo C* dle zákona postupovati proti komu, poháněti před soud; *iure a. L* nastoupiti cestu právní, podati žalobu; *grave est hoc crimen me agente C* pohánín-li já; *vobis agentibus C*; *hospes est in agendo C* v právních věcech; *apud iudicem a. C* býti obhájcem před soudem. Zvl. imper. **age, agite** (vl. dělej, dělejte) sklesl na význam příslovce **α)** sesiluje jiný imperativ (*age* se vztahem na sing. i plur. *agite* toliko na plur.) nuže, vzhůru!: *age dic! age nunc comparate C*. Sám bývá sesílen přivěšenou částicí *dum* (*agedum, agitedum* nuž tedy) neb některou z těchto částic: *modo, sane, vero, nunc*; *en age, rumpe moras! quin age erue silvas V*; básn. položen na druhé místo: *vade age* (= βάσκ' ἴθι); *dic age V*. Místo imper. také konj. adhort. *age nunc consideremus C*; **β)** při přechodu k nové části důkazu obrací pozornost k následujícímu: *age, age nunc, age vero, age porro, age sis* (= *si vis*) *nunc* (a) dále, nadto: *age vero illa res quantam declarat auctoritatem C* o jak velké vážnosti svědčí dále ona událost. Též vyjadřuje souhlas (připuštění): budiž, dobrá, nu dobře, pro mne (za mne), dejme tomu, že; ano; bohužel (ano): *age, sit ita factum C*.

Agōnālia, *ium* n. *iōrum, n.* (sc. *sacra*) Agonalie, slavnost ku poctě boha Jana; *lux Agonalis O* den, svátek Agonalii.

Agōnia, *ōrum, n. O* = *Agonalia*.

agrārius, *a, um* [*ager*] polní, pozemkový; spec. týkající se polstva obecního (*ager publicus*): zvl. *lex agraria* zákon pozemkový (t. j. o rozdělení obecních pozemků chudým občanům římským); *agrariam rem temptare C* usilovati o rozdělení půdy obecné. Odt. subst. **agrārii,** *ōrum, m,* **α)** přívrženci rozdělení obecních pozemků, **β)** majetníci pozemků *C*.

Agrē, *ēs, f.* [ἄγρα lov] význačné jméno loveckého psa *O*.

agrestis, *e* [*ager*] **1)** polní; (o rostlinách) na poli, divoce rostoucí, divoký, planý; (o zvířatech) na polích žijící, divoký, plachý: *poma agrestia VT*; *mus agrestis et urbanus H* myš venkovská (polní) a městská (domácí); *bestiae volucres, nantes, agrestes C* zvířata žijící ve vzduchu, ve vodě a na zemi; **2)** rolnický, venkovský, selský: *amiculum*; *vestitus*; *cultus a.*; *legio a. V* zástup venkovanů; *calamus a. V* píšťala venkovská; *musa a.* píseň pastýřská; subst. **agrestis,** *is, m.* zvl. v plur. rolníci, sedláci, venkované, venkovský lid; **3)** metaf. selský, nevzdělaný, drsný, hrubý, surový: *homo ferus atque a. C*; *animus a. ac durus C*; *vita haec rustica, quam tu agrestem vocas C* život venkovský, který ty jmenuješ surovým; *vultūs agrestes O* divá tvář.

agricola, *ae, m.* [*ager* a *colo*] **1)** rolník, sedlák; *agricolae* (sc. *dii*) *O* venkovská božstva; **2)** římské příjmení (srov. „Sedlák") zvl. *Cn. Iulius Agricola*, tchán dějepisce Tacita.

agricultiō, -cultor, -cultūra viz *cultio, cultor, cultura*.

Agrigentum, *ī, n.* [z řeck. acc. Ἀκράγαντα] město na jižním pobřeží sicilském (nyn. *Girgenti*). Odt. obyv. *Agrigentīnī, ōrum m.* Agrigentští (viz *Acragas*).

agrīpeta, *ae, m.* [*ager* a *peto*] osadník (srov. κληροῦχος).

Agrippa, *ae, m.* předejmení i příjmení římské; **1)** *Agrippa Menenius* i *Menenius Agrippa*, konsul r. 503 př. Kr., známý svou bajkou o žaludku a údech těla; **2)** *M. Vīpsānius Agrippa* (63—12 př. Kr.), důvěrník a zeť cís. Augusta, znamenitý vojevůdce a státník; **3)** *Agrippa Postumus*, syn předešlého, zavražděný na rozkaz Tiberiův

Agrippīna, *ae, f* ženské jméno v rodině Agrippově; **1)** výborná dcera M. Vipsania Agrippy a Julie, vnučka císaře Augusta, choť Germanikova, matka cís. Kaliguly; **2)** nezdárná dcera Germanikova, choť cís. Klaudia, z prvního manželství matka Nerona, na jehož rozkaz byla r. 60 po Kr. zavražděna. Rodiště její v území Ubiů bylo r. 50 po Kr. římskými osadníky osazeno a nazváno Co-

lōnia **Agrippīnēnsis** (nyn. Kolín n. Rýnem). Obyv. **Agrippīnēnsēs,** *ium, m.* Kolíňané.

Agyieus, *m.* voc. *Agyieu* [*'Αγυιεύς*] přívlastek boha Apollona jakožto strážce ulic [*ἀγυιαί*] a veřejných míst.

Agylla, *ae, f.* staré jméno města Caere v Etrurii (v. t.). Odt. adj. **Agyllīnus,** *a, um* agyllský; subst. **Agyllīnī,** *ōrum, m.* Agyllané.

Agyrium, *ii, n.* [*'Αγύριον*] město na Sicilii (nyn. *S. Filippo d'Argiro*). Odt. adj. **Agyrinēnsis,** *e* agyrijský; obyv. **Agyrinēnsēs,** *ium, m.* Agyrijští.

Agyrtēs, *ae, m.* druh Fineův *O.*

āh, interj. viz **2.** *ā.*

Ahāla, *ae, m.* příjmení rodu Serviliova. Zvl. *C. Servilius Ahala,* jenž jsa magister equitum r. 440 př. Kr. zabil přítele lidu římského Sp. Maelia. Viz také *Servilius.*

Aharna, *ae, f.* město v Etrurii *L.*

ahēneus viz *aēneus.*

Ahēnobarbus, Rudobrادý, Rudovousý, příjmí rodu Domitiova; viz *Domitius.*

ahēnus viz *aēnus.*

ai [*αἰ*] interj. ach!

Aiāx, *ācis, m.* [*Αἴας, αντος*] Ajas, **1)** syn Telamona, krále salaminského, po Achillovi nejstatečnější hrdina řecký před Trojou; **2)** syn Oileův, náčelník Lokrů před Trojou.

ain' viz *aio.*

aiō, verb. defect. [z **agiō*] **1)** přitakati, praviti „ano", přisvědčovati: *Diogenes ait, Antipater negat C*; **2)** jišťovati, tvrditi, praviti, říkati; zhusta v řeči nepř.; v řeči přímé obyč. vložky *ut ait, ut aiunt, quod aiunt.* Zvl. **a) ain'** (= *aisne*), *ain'tu, ain'vero, ain'tandem?* na označení údivu, pokárání: myslíš? opravdu? skutečně? tak? **b) quid ais?** co pravíš? cože?

Aius Locūtius (Loquens) *m.* [*aio* a *loquor*] zosobněné božstvo onoho hlasu, jenž varoval Římany před příchodem Gallů; Kamillus vystavěl mu chrám.

āla, *ae, f.* **1)** paždí, podpaž(d)í: *sub ala portare H*; *hircus cubat in alis H* (o potním zápachu pod paží); **2)** křídlo ptačí, peruť: *aëra carpebat stridentibus alis O* okřídlenými střevíci; obr. (o okraji štítu) *ala et umbone pulsare L*; *velorum pandimus alas V* křídla plachet, rychlé plachty; *fulminis alae V*; *pedibus timor addidit alas V* (o rychlosti); **3)** metaf. křídlo v šiku vojenském; meton. oddělení jízdy, jízda (spojenecká), která původně stála na obou krajích pěšího vojska; vůb. tlupa, četa jízdná: *alae venatorum V*; *universa Treverorum ala T* jízda Treverů.

Alabanda, *ōrum, n.* město v Karii, vystavěné dle pověsti od heroa jménem **Alabandus,** *ī.* Odt. adj. **a) Alabandēnsis,** *e,* alabandský; obyv. **Alabandēnsēs,** *ium, m.* Alabanďané; řecký nom. pl. *Alabandīs* [*'Αλαβανδεῖς*] Alabanďané; **b) Alabandēus,** *a, um* [*'Αλαβάνδειος*] alabandský.

alacer, *cris, e* (také v masc. *alacris* u *V*: *Dares alacris*; *Anchises alacris*) čilý, živý, hbitý, jarý, radostný, odhodlaný: *ad bella suscipienda a. et promptus animus Cs*; *alacrior ad rem gerendam factus N* větší chuti nabyv k jednání; — *alacris voluptas V* bujará rozkoš; *a. clamor L CuT* radostný pokřik.

alacritās, *ātis, f.* čilost, živost, jarost, bujarost, odhodlanost, chuť k čemu; veselost, radost, nadšení: *a. pugnandi Cs* bojechtivost; *a. ad litigandum C* hašteřivost, svárlivost; *a. perfecti operis L* radost z dokonaného díla.

ālārius, *a, um* (častěji než **ālāris,** *e*) [*ala*] křídelní: *equites, cohortes* jízda, kohorty spojenecké (viz *ala* **3)**); subst. **ālāriī,** *ōrum* n. **ālārēs,** *ium, m.* zástupy, sbory pomocné.

Alastōr, *oris, m.* [*ἀλάστωρ* mstitel] jméno Lyčana *O.*

ālātus, *a, um* [*ala*] okřídlený.

alauda, *ae, f.* chocholouš. Též jméno gallské legie od Caesara zřízené, zvané tak dle chocholů na přílbách: *legio Alaudarum C* legie Chocholoušů.

Alba, *ae, f.* **1)** *Alba Longa* (též *Longa Alba*), staré město v Latiu, dle pověsti metropole Říma. Odt. adj. **Albānus,** *a, um* albský: *Albanus mons C* (nyn. *Monte Cavi*) nejvyšší vrch (954 *m* vysoký) pohoří albského, na němž stál chrám Jova příjmím Latiaris; *Albani tumuli C* o pohoří albském; básn. *Albanae secures*

H římské (poněvadž Římané odvozovali původ z Alby) sekery (odznak moci); subst. a) **Albānī**, *ōrum, m.* obyvatelé Alby; b) **Albānum**, *ī, n.* (sc. *praedium*) jméno nádherných letohrádků, z nichž později povstalo *municipium Albanum* (nyn. město *Albano*); (sc. *vinum*) albské víno *H*; 2) **Alba Fūcēns** n. **Fūcentia**, město Marsů při jezeře fucinském. Odt. adj. **Albēnsis**, *e.*

Albānus, *a, um* albský 1) srov. *Alba*; 2) příslušný k Albanii, albánský: subst. **Albānī**, *ōrum, m.* Albánové. Odt. **Albānia**, *ae, f.* Albanie, krajina v Asii při moři kaspickém.

albātus, *a, um* bílým rouchem [*alba* (sc. *vestis*)] oděný, bíle, slavnostně oděný, v slavnostním rouše.

Albēnsis, *e* viz *Alba* 2).

albeō, *ēre, uī,* — [*albus*] býti bílý: *caelo albente Cs* když se svítalo, na úsvitě, za svitání. Zvl. part. *albēns, ntis* ve význ. adj. bílý, bělavý: *albentes equi Cu*; *albentia ossa T*; *albentia tempora canis O* skráně bílé šedinami, skráně stříbrovlasé.

albēscō, *ere, albuī,* — [*albeo*] běleti, bělati se: *albescens capillus*; spec. *lux albescit V* svítá.

Albicī, *ōrum, m.* Albikové, bojovní horalé v Gallii sev. od Massilie *Cs*.

albicō, *āre* [*albus*] bělavěti, bělati se.

albidus, *a, um* [*albus*] bělavý.

Albingaunī = *Ingaunī* (v. t.).

Albinovānus, římské jméno rodové; 1) *C. Albinovanus Pedo*, epický básník, přítel Ovidiův; 2) *Albinovanus Celsus*, přítel Horatiův, soukromý tajemník Tiberiův *H*.

Albintemēlium viz *Intemelii*.

Albīnus, římské příjmení v rodě Postumiů; zvl. *A. Postumius Albinus*, konsul r. 151 př. Kr., sepsal římské dějiny jazykem řeckým *C*.

Albis, *is, m.* (acc. *Albim*, abl. *Albi*) Labe.

Albius, římské jméno rodové; 1) *Albius Tibullus*, proslavený básník elegický, vrstevník Horatiův; 2) *Statius Albius Oppiānicus* viz *Cluentius*; 3) *Albius* u *H* (sat. I 4, 28; 108) milovník spěžových nádob, jinak neznámý. Odt. adj. **Albiānus**, *a, um* Albiův.

Albrūna, *ae, f.* jméno germánské věštkyně.

Albula, *ae, m.* (sc. *amnis*), *f.* (sc. *aqua*) vl. „Bělá" [nom. demin. od *albulus* bělavý], staré jméno řeky Tibery.

Albunea, *ae, f.* víla sirnatého pramene u Tiburu; sídlila v jeskyni (*domus Albuneae*) v háji při šumných vodopádech řeky Anio; též pramen zván Albunea.

Alburnus, *ī, m.* (sc. *mons*) lesnaté pohoří v Lukanii.

albus, *a, um* 1) (bezleskle) bílý (opak: *ater*): *alba et atra discernere C*; *albi equi* bělouši (byli za starověku pokládáni za nejrychlejší koně); *albis praecurrere equis H* bělouši předjížděti (t. j. daleko někoho předstihnouti); *album plumbum Cs* cín; *albus sol* (*Ennius* u *C*) = měsíc; — spec. (o chorobné barvě těla) bledý, zsinalý: *album corpus H*; *a. pallor H* zsinalá, smrtelná bledost; 2) metaf. a) jasný, světlý: *Lucifer O*; meton. jasno přivádějící, vyjasňující, mraky zaplašující: *Notus H*; *Iapyx H*; b) jasný, dobrý, šťastný, příznivý: *genius albus et ater H* dobrý — špatný; příslov. *albus an ater sit, nescio* (*ignoro*) *C* je-li bílý či černý, dobrý či špatný, nevím = neznám ho, jest mi zcela lhostejný. Subst. **album**, *ī, n.* 1) běl, bělost, bílá barva: *album in vestimentum addere L* natříti oděv (togu) bílou barvou; *sparsae pelles albo V* kůže bíle kropenaté; 2) bílá deska, sádrou natřená pro úřední návěští, na př. deska, na níž pontifex maximus zaznamenával, co památného v roce se událo; meton. obsah (desky), seznam, listina: *albo senatorio eradere T*.

Alcaeus, *ī, m.* [Ἀλκαῖος] Alkaios, znamenitý lyrik řecký z Mytileny na Lesbu (ok. r. 600 př. Kr.). Skládal hymny, písně válečné, pijácké a milostné.

Alcamenēs, *is, m.* [Ἀλκαμένης] sochař řecký, žák Feidiův.

Alcander, *drī, m.* [Ἄλκανδρος] a **Alcānōr**, *oris, m.* [Ἀλκάνωρ] vl. „silný muž" [ἀλκή, ἀνήρ] význačné jméno bojovníkův *VO*.

Alcathoē, *ēs, f.* básn. jméno Megary; viz Alcathous.

Alcathous, *ī, m.* 1) syn Pelopův, jenž zbudoval Megaru, která po něm zvána též *Alcathoë*; 2) druh Aeneův.

1. **Alcē,** *ēs, f.* [*ἀλκή* síla] význačné jméno psa Aktaionova *O.*

2. **Alcē,** *ēs, f.* město Keltiberův *L.*

alcēs, *is, f.* los (zvíře).

Alcēstis, *idis, f.* (acc. *Alcestim* i *-in,* abl. *Alcesti*) [*Ἄλκηστις*] Alkestis, šlechetná choť krále Admeta, která se za svého manžela obětovala, odhodlavši se zemříti zaň.

Alcibiadēs, *is, m.* [*Ἀλκιβιάδης*] 1) vojevůdce a státník athenský, žák Sokratův († r. 404 př. Kr.); byl velmi sličný, ale nevázaných mravů; 2) *Alcibiadēs* ze Sparty, žil v době achajského spolku *L.*

Alcidamās, *antis, m.* [*Ἀλκιδάμας*] Alkidamas; 1) řecký rhetor, žák Gorgiův; 2) *Alcidamās* z kykladského ostrova Kea *O.*

Alcidēmos, *ī, f.* [*Ἀλκίδημος, ἀλκή* síla, *δῆμος* lid] příjmení Athenino v Makedonii *L.*

Alcīdēs, *ae, m.* [*Ἀλκείδης*] Alkeovec, potomek Alkea, otce Amfitryonova (= Herkules).

Alcinous, *ī, m.* [*Ἀλκίνοος*] Alkinoos, král Faiaků na výspě Scherii, jenž hostinně přijal Odyssea a na lodi dal do otčiny dovézti; pověstná byla krása zahrad Alkinoových; *Alcinoi iuventus H* = Faiakové = rozmařilci.

Alcis, jméno germánského božstva *T.*

Alcmaeō (řídčeji *-ōn*), *ōnis, m.* [*Ἀλκμαίων*] 1) syn Amfiaraův, zavraždil svou matku Erifylu a upadl v šílenství; 2) mudřec pythagorejský.

Alcmēna, *ae,* též *Alcmēnē, ēs,* arch. *Alcumēna, ae, f.* [*Ἀλκμήνη*] Alkmena, manželka Amfitryonova, matka Herkulova.

Alcō (*-ōn*), *ōnis, m.* 1) syn Atreův; 2) výborný kovolijec z Boiotie; 3) jméno pastýře n. otroka *VII*; 4) občan saguntský *L.*

Alcyonē, *ēs, f.* 1) manželka Ceykova; spatřivši mrtvolu svého utonulého manžela, vrhla se ze zoufalství do moře a byla proměněna v lednáčka [*ἀλκυών*]; 2) Atlantovna, jedna z Plejadek.

ālea, *ae, f.* 1) kostka; 2) meton. hra v kostky: *vel in oro alea ludere C* v kostky hráti; *aleam exercere T*; *quod in alea perdiderat C*; *de alea condemnatus C* pro hraní v kostky odsouzený; 3) hra v kostky počítána byla k hrám odvážným, odt. = odvážná (hazardní) hra: *in alea, vino tempus consumere C*; 4) metaf. odvážení se něčeho, nejistota, nebezpečenství: *periculosae plenum opus aleae H* dílo plné nebezpečenství, velmi odvážné a nebezpečné; *in dubiam imperii aleam ire L* pouštěti se do pochybné hry o nadvládu, odvažovati se hry.

āleātor, *ōris, m.* [*alea*] hráč v kostky; vůb. odvážný (hazardní) hráč.

āleātōrius, *a, um* [*aleator*] hráčský: *damna aleatoria C* prohra.

ālēc (*hālec*) viz *āllēc.*

Ālēctō viz *Allēctō.*

Alēī campī [*τὸ Ἀλήϊον πεδίον*] pláně alejské v Kilikii, v nichž dle pověsti Bellerofon bloudil (srov. *ἄλη* potulování, bloudění).

Alēmōn, *onis, m.* [*ἀλήμων* toulavý] otec Myscela, zakladatele města Krotona v jižní Italii.

āles, *itis* (básn. gen. plur. *ālituum*) [*āla*] I) adj. a) okřídlený: *deus. a. O* (= *Mercurius*); *equus a O* (= *Pegasus*); *puer a. H* (= *Amor, Cupido*); b) metaf. perutný, rychlý: *passu volat alite virgo O*; II) subst. *m., f.* 1) (větší) okřídlenec, pták: *Iovis ales V* (= orel); *a. Iunonia O* (= páv); *a. Palladis O* (= sova); *Phoebeius a. O* (= krkavec); metaf. (o básníku Variovi) *Maeonii carminis ales H* pěvec vzletu homerského; spec. a) dravý pták: *canibus data praeda alitibusque V*; b) (v mluvě augurské) věštný pták; odt. 3) meton. věštné znamení: *mala alite soluta navis H*; *Troiae renascens alite lugubri fortuna H.*

Alēsia, *ae, f.* pevné místo Mandubiů v Gallii (nyn. *Alise-Sainte-Reine* v departementu *Côte d'Or*).

Alētēs, *ae, m.* [*ἀλήτης* chodec, potulný žebrák] význačné jméno Trojana z vlasti uprchlého *V.*

Aletrium, *ī, n.* město v Latiu (nyn. *Alatri*). Odt. adj. *Aletrīnās, ātis* aletrijský; subst. **Aletrīnātēs,** *ium, m.* Aletrijští.

Alexander, *drī, m.* [*Ἀλέξανδρος*] mužské jméno; **1)** syn Priamův, zvaný obyčejně Paris, obdržel jméno Alexander jako čestné příjmení [*ἀλέξω, ἀνήρ*]; **2)** samovládce ferský (*Pheraeus*) od r. 370 až 357 př. Kr.; **3)** A. I., král Molossů v Epiru; **4)** nejznamenitější A. Veliký, syn Filippa, krále makedonského.

Alexandrīa neb **-ēa,** *ae, f.* [*Ἀλεξάνδρεια*] jméno mnoha měst pojmenovaných dle Alexandra Velikého. Nejznámější a nejslavnější jest A. založená r. 332 př. Kr. při ústí nilském. Odt. adj. **Alexandrīnus,** *a, um* alexandrijský: *vita Cs* život alexandrijský (t. j. rozmařilý); subst. **Alexandrīnī,** *ōrum, m.* Alexandrijští.

Alexirhoë, *ēs, f.* [*Ἀλεξι-ρόη*] význačné jméno vodní nymfy.

Alexis, *idis,* acc. *in* (*-im*), voc. *-i, m.* [*Ἄλεξις*] jméno sličného mladíka.

Alfēnus, *ī, m.* jméno rodové; *Sex. Alfenus Varus* z Kremony, původně švec, potom na slovo vzatý právník doby Horatiovy.

Alfius, *iī, m.* jméno rodu římského; **1)** *C. Alfius,* přítel Ciceronův; **2)** lichvář *H.*

alga, *ae, f.* mořská, vodní řasa; příslov. o věci bezcenné) *vilior algā VH.*

algeō, *ēre, alsī,* — mrznouti, zimou křehnouti, zimu cítiti.

1. algidus, *a, um* [*algeo*] mrazivý, studený.

2. Algidus, *ī, m.* (sc. *mons*) Algidus, pásmo hor v Latiu. Odt. **a) Algidum,** *ī, n.* (sc. *oppidum*), tvrz Aequů na Algidu; **b)** adj. **Algidus,** *a, um*: *Algida terra O* krajina okolo Algidu.

algor, *ōris, m.* [*algeo*] zima, mráz (jakožto pocit): *corpus algoris patiens S* tělo zimě navyklé.

aliā, adv. [*alius*] jinudy: *alii alia dilapsi sunt L* každý jinou cestou.

aliās, adv. [acc. jako *forās*] **1)** (o čase): jindy, podruhé; *alias — alias,* jednou — podruhé, brzy — brzy; *alias alios venerari C* jednou toho, podruhé jiného ctíti; *alias aliter C* jednou tak, podruhé jinak; *alias aliud C*; **2)** (o způsobu) *non alias quam* ne jinak než.

alibī, adv. [*alius*; srov. *ibi, ubi*] **1)** jinde, na jiném místě; *alibi — alibi* zde — tam; *alii alibi resistentes S* porůznu, ten tu, onen tam (onde); **2)** metaf. jinde, u jiného (spisovatele): *nec spem salutis a. quam in pace esse L*; *apud auctores discrepat, alibi — alibi invenio L* u jedněch — u druhých.

alicubī, adv. [srov. *aliquis* a *ubi*] někde.

alicunde, adv. [srov. *aliquis* a *unde*] odkudsi, odněkud.

aliēnātiō, *ōnis, f.* [*alieno*] odcizení; **1)** zcizení, vzdání se čeho: *a. sacrorum C*; **2)** metaf. odcizení se, odvrácení se, znepřátelení, odstoupení, odpadnutí: *tua a me a. C* tvé znepřátelení se mnou; *a. disiunctioque amicorum C* odcizení a rozloučení; *a. patrui T* nepřízeň strýcova; *in Vitellium a. T* nepřízeň k Vitelliovi.

aliēnigena, *ae, m.* [*alienus* a *gigno*; srov. *indi-gena*] cizozemec, cizinec; v cizině zrozený, cizorodý: *alienigenas domesticis anteferre C*; *alienigenis quam domesticis testibus uti C*; *hostes alienigenae C* nepřátelé zahraniční.

aliēnō, *āre, āvī, ātum* [*alienus*] odcizovati; **1)** zcizovati, dávati do cizích rukou, do cizí moci; pass. přijíti do cizí moci: *vectigalia C*; *urbs maxima alienata S* největší město v cizí moci; *priusquam alienarentur omnia*; — spec. (osobu) oddáliti, zavrhnouti, odmrštiti, odstrčiti: *me falsa suspicione alienatum esse sentiebam S*; **2)** metaf. **a)** (cit, mysl, rozvahu) odcizovati, odvracovati, oddalovati, (rozvahy) zbavovati, (rozum) pomásti: *velut alienato ab sensu animo L* jako by duch citu (pro bolest) zbaven byl; *alienati a memoria periculi animi L* mysl odvrácená od pomnění na nebezpečenství; *paene alienata mente Cs* smyslu zbaveni, rozumu pozbyvše; *alienatae discordiā mentes L* mysli různicemi pomatené; — part. *alienatus* (*animo, sensibus*) rozumu zbavený, zaslepený, pomatený, bez sebe (ale viz také **2) b)**); — **b)** (někoho, náklonnost něčí) odcizovati, odvraceti, sváděti k odpadnutí, znepřáteliti; pass. odvraceti se, znepřáteliti se; odpadati: *eum omnibus eadem res publica reconciliavit, quae alienarat C*; *quae res alienasset plebem L*; *propter dissensionem alienatus est a Metello C* odvrátil

se; *suorum voluntates alienare*; *sociorum animos C*; *alienato erga Vitellium animo T*; — part. *alienatus* odvrácený, nepřátelský, odpadlý: *insulae alienatae N*; *a. a senatu Aemilius L*; *non vultu a. T* výrazem obličeje nejsa mu nepřátelský, ani stopy nemilosti v obličeji nejevě (ale viz také 2) a).

aliēnus, *a, um* [*alius*] 1) cizí (opak: svůj vlastní): *suos agros colebant, non alienos appetebant C*; *in alienam pecuniam invadere C* v cizí zboží vpadnouti; *liber ex alienis orationibus compositus C*; *aes alienum* cizí, vypůjčené peníze = dluhy; *clades aliena L* porážka jiných; *equitem suo alienoque Marte pugnare L* svým i cizím způsobem bojovati, obvyklým i neobvyklým (t. j. jako pěší); *alienum vulnus V* o ráně, jež zasáhla jiného, než na koho byla mířena; (příslov.) *mālis alienis ridere H* smáti se cizíma licema (t. j. způsobem, jenž se nesrovnává s vnitřní náladou), smáti se nuceně (srov. Hom. γναθμοῖσι γελοῦσιν ἀλλοτρίοισι); *hic alienis mensibus aestas V* zde v měsících (jinde létu) cizích léto; subst. **aliēnum**, *ī, n.* cizí statek, zboží, majetek: *largiri ex (de) alieno* z cizího; *exstruere aedificium in alieno C* na cizím pozemku; *nihil alieni curare C* o nic cizího (o cizí věci) se nestarati; — spec. α) (rodem) cizí, ne příbuzný: *sacerdotium genti conditoris haud alienum L*; *societatem coire de cognati fortunis cum alienissimo C* s člověkem úplně cizím, pracizím; subst. *neu malis alienos adiungere, quam sanguine coniunctos retinere S*; *aliena sanguine nostro O*; β) cizí, cizokrajný, cizozemský: *maiores nostri aliena instituta imitarentur S*; *aliena exempla et domestica C*; *dicionis alienae facti Albani L*; 2) metaf. a) (smýšlením, náklonností) odcizen, nepříznivý, nepřející, nepřichylný, nepřátelský komu (ab aliquo, a re; s dat. n. s gen.) *alienam a me plebem fuisse C*; *a. a commodis C*; *a litteris alienus C* prost znalosti písemnictví; *Muciani animus Vespasiano non a. T*; *domus aliena consilii S* dům zámyslu (spiknutí) nepovědom, neúčasten; b) cizí, nepřiměřený, nepříslušný, nepřístojný, nepřiležitý, nepříhodný, nevhodný (a re n. s abl., s dat. n. s gen.): *aliena et nihil profutura petere S*; *non alienum est* s inf.; *non alienum videtur docere* nezdá se býti nevhod, od místa; *iniquo loco, alieno tempore C* v době nepříznivé; *alieno loco proelium committunt Cs*; *huius iter necessarium, illius etiam potius alienum C* cesta neodkladná — nevhodná; *simul alienum suis rationibus existumans S* soudě, že se příčí jeho zámyslům; *a. a re publica S* odporující, odporný ústavě.

āliger, *gera, gerum* [*ala* a *gero*] okřídlený.

alimentum, *ī, n.* [*alo*] obyč. v plur. 1) pokrm, potrava, výživa; (s gen. determ.) *lactis alimenta O* potrava mléčná; 2) metaf. *alimenta igni dare Cu*; *Iris alimenta nubibus affert O*; *alimentum famae T* potrava pověsti; *a. seditionis T*.

Alimentus, římské příjmení; viz *Cincius*.

alimōnium, *iī, n.* [*alo*] strava, výživa.

aliō, adv. [*alius*] 1) jinam, na jiné místo, v jinou stranu: *reguli ... alius alio concessere S* každý jinam; *dilapsi passim alii alio L*; 2) metaf. jinam, v jinou stranu, k jinému účelu, k něčemu jinému: *a. ratus spectare Pythicam vocem L* že jinam směřuje, čelí; *plebem nusquam a. natam quam ad serviendum L* k ničemu jinému; *depulsi aemulatione a. vertunt T* jinam se obrátí, jinak se rozmyslí.

aliōquī neb **aliōquīn**, adv. [*aliō* a neurč. *quī*; srov. *ceteroqui*] (nějak) jinak, v jiné příčině; ostatně, vůbec, celkem: *sicarius aut a. famosus H*; *vitiis mediocribus mea mendosa est natura, a. recta H*; *mors Marcelli cum a. miserabilis, tum quod* jak již sama o sobě, (i) bez toho — tak (zvláště).

ālipēs, *edis*, adj. [*ala* a *pes*] 1) křídlonohý: *a. deus O* (= *Mercurius*); 2) metaf. rychlonohý, rychlý.

Aliphēra, *ae, f.* město arkadské *L*.

aliquā, adv. [srov. *aliquis*] 1) někudy; 2) metaf. nějak.

aliquam, adv. [srovn. *aliquis*] jen ve spojení: *a. multi C* dosti mnozí, dosti mnoho.

aliquamdiū, adv. po nějaký čas; (po) dlouhý čas, drahně času, dosti dlouho.

aliquandō, adv. 1) jednou, po drahném čase; kdysi; spec. konečně jednou, konečně: *egredere a. ex urbe C*; 2) časem, mnohdy, leckdy.

aliquantulus, *a, um* [adj. dem. od *aliquantus*] nepatrný, malý.

aliquantus, *a, um* [srov. *aliquis*] nějak veliký; dosti veliký, hodně veliký, dosti značný: *aliquanto numero hostium potiti S*; obyč. subst. **aliquantum,** *ī, n.* dosti velká část, (dosti) značný kus: *praedae a. fuit L* kořist byla značná; *a. spatii L* hodný kus cesty. Často jako adv. a) (acc.) **aliquantum** trochu, dosti, značně: *a. commotus C*; *remittet a. C* poleví trochu, značně; b) (abl. mensurae) **aliquantō** u kompar. neb výrazů komparativních: o něco, o hodně: *a. clarius dicere C*; *a. ante*; *a. post* o něco, o hodně dříve, později; *terra a. specie differt T* země tvářnosti jest dosti rozdílná; (ale též acc. při kompar.) *forma aliquantum humanā amplior L* postava nad lidskou (postavu) značně vznešenější.

aliquī, *aliqua, aliquod* pron. indef. [srov. *aliquis*] obyč. adj. některý, nějaký: *miracula aliqua L*; (též subst.) někdo: *iam ergo a. Oppianicum gratis condemnavit C*; *uti a. ex nostris prodiret Cs.*

aliquis, *-qua, -quid* (adj. *aliquod*) plur. *aliquī*, pron. indef. (subst. i adj.) [srov. *alius*] 1) (vůbec) někdo, něco; některý, nějaký: *quisquis est ille, si modo est a. C*; *exoriare a. nostris ex ossibus ultor V*; *quaeret a. fortasse C*; *a. fortasse dixerit C*; *is tamen aliquis non fuit Ligarius C* ten „někdo" nebyl L.; (v platnosti adj.) *sensus a.*; *a. metus C*; *a. error V*; *aliqua ratione C* vůbec nějakým způsobem (lhostejno kterým); (s gen.) *aliquid novi consilii Cs* nějaký nový úmysl; *eorum certe aliquis C*; *aliquis de familia*; *ex nostris aliqui Cs*; — spec. α) leckdo: *est a., qui... L*; β) (emfaticky) někdo znamenitý, něco podstatného, důležitého (ať velikého ať malého): *dicere aliquid C*; *esse aliquid C* býti něčím (opak: *nihil esse*); *aliquo numero esse Cs* za něco státi, něco platiti; *est aliquid nupsisse Iovi O* jest to, znamená mnoho býti manželkou Jovovou. — Zvl. po *si, nisi, ne, num*: *si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset Cs* nějaké i sebe menší křivdy; *si aliquid...* jestliže vskutku něco; γ) (u číslovek) asi: *tres aliqui aut quattuor C* asi tři neb čtyři. — Acc. **aliquid** jako adverb. něco, v něčem, poněkud: *a. differunt C* poněkud se liší; *ne honos a. libertati officeret L* aby pocta nebyla v něčem na závadu.

aliquō, adv. [*aliquis*] někam, někam jinam, pryč někam; metaf. k něčemu jinému.

aliquot, adj. indecl. několik.

aliquotiēs (*aliquotiēns*) [*aliquot*] několikrát.

Alīsō, *ōnis, m.* tvrz při řece Lupii (nyn. *Lippe*) v území Chattův *T.*

aliter, adv. [*alis* = *alius*] 1) jinak, jiným způsobem: *a. atque* (*ac*) jinak než; *non* (*haud*) *a. quam* nejinak než, právě tak jako; *a. est*; *longe a. est C* zcela jinak tomu jest; spec. α) jinak, naopak: *si recte iudicatum est, si aliter... C*; 2) metaf. (v záporných větách) jinak, sice, v jiném případě, jindy.

alium, *iī, n.* viz *allium.*

aliunde, adv. [*alius* a *unde*] 1) odjinud, odněkud jinud: *caeca timet a. fata H* odjinud, s jiné strany hrozící; 2) metaf. odjinud, od někoho jiného: *a. audire C*; *a. originem trahere T.*

alius, *a, ud* (za gen. *alīus* obyč. *alterīus*, dat. *aliī*) [srov. ἄλλος] 1) jiný, jinaký (ze tří neb více předmětů); *augur „alio die" inquit C* jiného dne, jindy, dnes nikoliv! (formule augurská označující, že pro neblahá znamení komitie na jiný den jest odložiti); *alius ac* (*atque*) jiný než; *nihil aliud nisi* n. *quam* (srov. οὐδὲν ἄλλο ἢ) jenom, jen (bez větného spojení): *tribunatus Sestii nihil aliud nisi meum nomen sustinuit*; — (také s abl. kompar.) *ne alius Lysippo* (= *quam Lysippus*) *duceret aera H*; — (neutr. subst.) *animum in alia detorsit T* k jiným věcem; *alia honorum* jiné pocty; — acc. *alia* v platnosti adverb. v jiných věcech, jinak, sice: *a. clarus T*; α) *alius — alius* ve větách distributivních: jiný — jiný, jeden — druhý; v plur. jedni — druzí: *longe aliud esse virgines rapere, aliud pugnare cum viris L*; *aliis indignum, aliis ridiculum videbatur C.* Někdy nastupují variace: *alii — plurimi, alii — partim* n. *partim — alii*; *alii — quidam*; *alii — reliqui*; *pars — alii* n. *alii — pars* a j. β) v téže větě podvojné

alius (neb místo jednoho adverbium od *alius* odvozené): *propinquos alium alia clades obpressit S* jiného jiná pohroma, jednoho ta, jiného (druhého) ona, každého jiná pohroma zhubila; *alia aliorum condicio L* každého jiné postavení. — Někdy značí také vespolnost: *alius alium hortari S* jeden druhého, druh druha, vespolek, navzájem se povzbuzovali; *alius alii subsidium ferunt Cs*; *alius atque alius* jiný a (zase) jiný, brzy ten, brzy onen, stále nový: *crescebat urbs alia atque alia adpetendo loca L* stále nová místa zabírajíc; *alius deinde alius S*; *alius ex alio* (časově) jeden po druhém: *alia ex aliis iniquiora postulando L* stále nespravedlivější požadavky činíce; *alius super alium* jeden přes druhého; 2) spec. α) jiný (než dosud), změněný, rozdílný; opačný: *velut alii repente facti L* jakoby náhle změněni; *in alia omnia ire* (*transire, discedere*) ke každému jinému návrhu přistoupiti (jenom ne k tomu, který se činí), pro opačný návrh hlasovati, hlasovati „proti"; *iocari atque alias res agere C* a jiné věci (allotria) tropiti, býti nevšímavý, nepozorný; β) (= οἱ ἄλλοι) ostatní: *ex aliis ei magnam fidem habebat Cs*; *sacra diis aliis Albano ritu, Graeco Herculi facit L*; *virgo ante alias insignis L* nad ostatní; *alia omnia* n. *omnia alia* vše ostatní; γ) (= *alter*) jeden (ze dvou): *duo Romani alius super alium corruerunt L* jeden přes druhého.

al-lābor, *ī, lāpsus sum* [*ad-labor*] 1) šinouti se, plaziti se k čemu: *angues allapsi L*; (o vodě) přitékati: *adlabitur classibus aequor V* přitéká, valí se; *modice adlabente aestu T* za přílivu mírně přitékajícího, vystupujícího; (o lidech plavících se) *Cumarum adlabitur oris V* připluje k břehu; (o pověsti) s acc. *fama adlabitur aures* dochází sluchu, přijde, dostane se, pronikne k uším; (o šípu) *viro adlapsa sagitta est V* k reku přiletěla střela.

al-labōrō, *āre* [*ad-laboro*] 1) (pracně) přičiniti, připojiti; 2) namáhati se, vynasnažiti se (s *ut*).

al-lacrimāns, *antis* [*ad* a *lacrimo*] k tomu, nad tím plačíc (Juno) *V*.

allāpsus, *ūs, m.* [*allabor*] přišinutí se, připlazení.

al-lātrō, *āre, āvī, ātum* [*ad-latro*] 1) štěkati na koho; 2) metaf. štěkati na koho, láti, tupiti, prudce (slovy) napadati: *magnitudinem Africani L.*

allātus viz *affero.*

āllēc, *ēcis, n.* rybí lák, jícha, rosol.

Allēctō, (*ūs*), *f.* [Ἀλληκτώ] jedna ze tří Lític *V*.

al-lectō, *āre* [verb. frequ. od *allicio*] vabívati.

allēgātiō, *ōnis, f.* [1. *allego*] poslání někoho k někomu se vzkazem, posílka.

allēgātus viz 1. *allego.*

1. al-lēgō, *āre, āvī, ātum* [*ad-lego*] 1) posílati, odesílati koho (se vzkazem ve věci soukromé), vypravovati (alqm alci; ad alqm); 2) metaf. přinášeti, předkládati: *munera, preces, mandata regis T.*

2. al-legō, *ere, lēgī, lēctum* [*ad-lego*] (volbou) přibírati.

allēgoria, *ae, f.* [ἀλληγορία] allegorie, jinotaj.

allevāmentum, *ī, n.* [*allevo*] ulehčení, usnadnění.

allevātiō, *ōnis, f.* [*allevo*] 1) nadzdvižení; 2) metaf. polehčení, ulehčení, lehkost.

al-levō, *āre, āvī, ātum* [*ad-levo*] vl. činiti něco lehčím; 1) nadlehčovati, nadzdvihovati, pozdvihovati, pozvédati: *quibus* (*laqueis*) *adlevati milites S*; *clipeo se a. Cu* štítem, pomocí štítu se pozdvihovati; *oculos a. Cu* oči otevříti; 2) metaf. (tělesná i duševní břemena) ulehčovati, mírniti: *hoc onus si allevabitis C* pomůžete-li nésti; *a. notas T* tresty zmírniti; pass. *allevari* zotavovati se; (s acc. vztah.) *a. animum T* nabývati mysli.

allex viz *allec.*

Allia, *ae, f.* Allia, pobočka Tibery na pravém břehu (nyn. *Aja*). U této říčky byli Římané od Gallů poraženi r. 390 př. Kr. Odt. **Alliēnsis,** *e* allijský: *clades L* porážka u Allie; *dies L* 18. červenec, pokládaný u Římanů za den neblahý (*dies religiosus*).

al-liciō, *ere, lexī,* — [*ad* a zastar. *lacio*] lákati, vábiti k čemu; přilákati, přivábiti: *animos ad benevolentiam C*; *a. Gallias T* naklonovati si, získati si; *a.*

animos T; metaf. *tempus allicit somnos O* čas přivábí, přivádí spánek.

al-lidō, *ere, līsī, līsum* [*ad* a *laedo*] přirážeti k čemu, narážeti, vrhati naň (alqm ad alqd).

Alliēnsis viz *Allia*.

Allīfae, *ārum, f.* Allify, město v Samniu na hranici Kampanie (nyn. *Alife*). Odt. adj. **Allīfānus**, *a, um* allifský; subst. *Allīfāna, ōrum, n.* (sc. *vasa*) objemné poháry allifské (jaké v Allifách byly hotoveny; srov. svrťák = hrnec na Svratecku dělaný).

al-ligō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *ligo*] **1)** přivazovati, uvazovati (alqm ad alqd): *ad palum alligatus C*; *a. ad statuam C*; *hic (naves) unco non adligat ancora morsu V* zde zubem křivým nepoutá kotva lodí; — spec. α) obvazovati: *vulnus CL*; *oculum C*; β) svázati, spoutati: *victus adligari se ac venire patitur T* kdo prohrá, nechá se spoutati a prodati; **2)** metaf. a) vázati, poutati: *topor gravis alligat artus O*; *ancora alligat navem V* pevně drží; (*mortuos*) *palus inamabilis undā adligat V*; b) vázati, zavázati, poutati, upoutati (zákony, slibem, mravní povinností); *foedere alligari L*; *beneficio*; *nuptiis C*; c) *se alligare scelere C* zavázati se zločinem, zaplésti se ve zločin; *alligatum in eo* (*crimine*) *Oppianici nomen C* že do obvinění zapleteno bylo jméno...

al-linō, *ere, lēvī, litum* [*ad* a *lino*] namazati, natříti: *incomptis* (*versibus*) *allinet atrum transverso calamo signum H* přičiní znamení, příčnou čáru (že ony verše jako špatné mají býti zničeny).

allium (*ālium*), *ī, n.* česnek.

Allobrogēs, *um, m.* (sing. *Allobrox* u *H*) Allobrogové, národ keltský, usedlý mezi Rhodanem, Isarem, jez. ženevským a Alpami. Hlavní jejich město bylo Vienna (nyn. *Vienne*). Odt. **Allobrogicus**, čestné příjmení Q. Fabia Maxima. viz *Fabius* 3).

allocūtiō, *ōnis, f.* [*alloquor*] = *alloquium* (v. t.).

alloquium, *iī, n.* [*alloquor*] **1)** oslovování koho, promlouvání na koho, ke komu; **2)** vzájemné oslovování, rozmluva: *comitate et adloquiis officia provocans T* vlídným zacházením; — spec. útěšné ujištění, útěšná slova, útěcha: *aegrimoniae dulcia adloquia H* sladké útěchy trudu.

al-loquor, *ī, locūtus sum* [*ad* a *loquor*] oslovovati koho, promlouvati ke komu (alqm); (s dvojím acc.) *quod te alloquor, hoc est V* slova, kterými tě oslovuji, tato jsou.

allūcinor viz *alucinor*.

al-lūdo, *ere, lūsī, —* [*ad* a *ludo*] **1)** pohrávaje si, laškuje blížiti se; laškovati s někým; *undae alludentes O* vlny (k němu) šplounající; **2)** žertovati při něčem, k něčemu, žertovně, žertem připojovati, prohoditi; narážeti na něco: *nec plura adludens V* více žertem (v žertu) nemluvě.

al-luō, *ere, luī, —* [*ad* a *luo*] omývati, oplachovati: *mari moenia adluuntur C* mořem jsou omývána, obtékána; *Massilia mari adluitur Cs*; (obr.) *Massilia barbariae fluctibus adluitur C* mořem nevzdělanosti jest oplachována.

alluviō, *ōnis, f.* náplav, naplavenina, nános.

Almāna, *ae, f.* město v Makedonii nad řekou Axiem *L*.

Almō, *ōnis, m.* **1)** malý potok jižně od Říma vtékající do Tibery; též zosobněný bůh potoka *O*; **2)** jméno Latina, syna Tyrrhova *V*.

almus, *a, um* [*alo*] **1)** živný; úrodný, požehnaný: *Italiae terra alma V* živná půda italská; *a. ager V*; *almae vites*; *alma Ceres V*; **2)** oživující, osvěžující, blahodárný, dobrotivý, milostný; zvl. přívlastek bohyň; též *almus dies* blahodárný, milý den.

alnus, *ī, f.* **1)** olše; **2)** meton. člun, loďka (z olšového kmene): *undam levis innatat alnus V*.

alō, *ere, aluī, altum* (později *alitum*) živiti, krmiti: *canes aluntur in Capitolio C* chovají se; *vitula alit ubere fetus V* kojí; med. *ali* živiti se čím: *lacte C*; spec. α) živiti, vyživovati, výživy poskytovati: *venatus feminas et viros alit T*; *exercitum a.* vojsko vydržovati; *equorum greges a. Cu* chovati stáda koní; β) živiti, vychovávati: *locus ille, ubi alitus et doctus est C* kde byl vyživen, vychován, kde vyrostl; *is natus et omnem pueritiam Arpini altus est S*; *puerum alendum dare cupiam OLCu* dáti na stravu, na vychování; *alitur fi-*

lius cui H vychováván jest, vyrůstá někomu syn; 2) metaf. a) živiti; chovati: *portentum* (t. *lupum*) *Daunias latis alit aesculetis H*; *amnis, quem imbres aluēre H* řeka, kterou deště napojily, naplnily, rozvodnily; *caelum, terras spiritus intus alit V* oživuje; *incendium a. L* oheň, požár udržovati, na oheň přikládati; b) živiti, síliti, posilovati, činiti silným, velkým; podporovati, posilovati: *staturam, vires Cs*; *haec studia adulescentiam alunt C* sílí mládí, vzpružují ve mládí; *spem a. C* naději živiti, vznítiti; *dulcibus verbis alitur amor O* sílí, roste; *alitur vitium V*; *civitatem a. Cs* ke zdaru obce přispívati.

Alōīdae, *ārum, m.* [*Ἀλωεῖδαι*] patronym. od *Alōēus*: Aloëovci (t. *Otos* a *Efialtes*), obrovští synové giganta Aloëa, kteří chtěli ztéci nebe.

Alopē, *ēs, f.* město v Lokridě opuntské *L.*

Alpēs, *ium, f.* (hory) Alpy. Odt. 1) **Alpicī,** *ōrum, m.* obyvatelé Alp, Alpané; 2) adj. **Alpīnus,** *a, um* alpský; subst. **Alpīnī,** *ōrum, m.* = *Alpici.*

Alphēias viz *Alpheus.*

Alphēnor, *oris, m.* syn Amfionův a Niobin *O.*

Alphēus, n. *Alphēos, ī, m.* [*Ἀλφειός*] Alfeios, hlavní řeka na Peloponnesu, teče mimo Olympii a ústí do moře jonského. Též zosobněný bůh této řeky. Odt. 1) **Alphēias,** *adis, f.* Alfeiovna (= vodní víla Arethusa), milenka Alfeiova; 2) **Alphēus,** *a, um* alfejský.

Alpicī, Alpīnus viz *Alpes.*

Alpīnus, *ī, m.* „Alpan", „pěvec Alp", přezdívka daná neznámému, nechutnému básníkovi: *turgidus H.*

Alsium, *iī, n.* [srov. *alsius* (od *algere*) chladný, chladivý] pobřežní město v Etrurii. Odt. **Alsiēnsis,** *e,* alsijský: *populus L*; subst. **Alsiēnse,** *is, n.* letohrádek Pompejův u Alsia *C.*

altāria, *ium, n.* plur. tant. 1) hořejší část oltáře: *altaria et aram complexa T* (dle jiných stupně, na nichž oltář (*ara*) stál); 2) synekd. oltář (k obětem zápalným): *Hannibal altaribus admotus L* přiveden byv k oltáři.

altē, adv. [*altus*] I (měříc zdola vzhůru): vysoko, ve výši, do výše: *a. vestigare oculis V* očima ve výši pátrati; II 1) (měříc shora dolů) hluboko, v hloubce, do hloubky: *ferrum haud a. in corpus descendisse L*; *vulnus a. adactum V*; *hasta a. bibit acta cruorem V* kopí hluboko vehnané; *altius specie O* hlouběji, než se zdálo; — *altius percellere alqm T* hlouběji, (ještě) více ohromiti, zastrašiti; *altius metuere T*; 2) (o směru na povrchu od obvodu dovnitř neb opačně) daleko (dovnitř), zdaleka: *a. petitum prooemium C* zdaleka vážená; *a. petere alqd* zdaleka bráti; *altius expedire alqd T* hlouběji, obšírněji vykládati.

alter, *a, um* [z **aliteros* k *alius*; srov. *ἀλλότριος*] (gen. *alterīus*, u básn. *alterĭus*; dat. *alterī*) 1) jeden (ze dvou), druhý (z obou): *a. consulum L*; též s předl. *e x, de*; *arbores, quae alteri saeculo prosint C* příštímu pokolení; podvojné *alter — alter* jeden — druhý; (s rhetorickou záměnou) *alter — hic, alter — iste*; *alter alteri inimicus erat Cs* jeden druhému, druh druhu, navzájem; — spec. a) (v platnosti číslovky) druhý: *anno trecentesimo altero L* r. 302; *proximo, altero, tertio die C* druhého, třetího (vl. druhého po *proximus*), čtvrtého dne; *a. ab illo V* druhý po onom (onoho do toho počítajíc), my raději: první po onom; — *unus et alter* jeden (a) druhý, některý; α) = dva (ne více): *iamque dies alterque processit V* i minul den, i minul den druhý; β) = ten onen, několik: *versus paulo concinnior unus et a.*; — *alterum tantum* jednou tolik, dvojnásobný počet: *altero tanto* (abl. rozdílu) *longior N* o jednou tolik, dvakrát delší; b) (na označení úplné podobnosti) druhý: *a. parens C*; *a. Verres C*; (o přátelích) *a. ego C* druhé „já"; (se vztahem k osobě třetí): *est enim is, qui est tamquam a. idem C* druhé „sám", druhé „já"; 2) druhý, opačný, protivný; změněný: *amicis suis potestates dederant, alterius factionis principes interfecerant N*; *metuit secundis alteram sortem H* bojí se ve štěstí opačného losu (t. neštěstí); *te speculo vides alterum H* změněného; 3) druhý, bližní: *cui placet alterius, sua nimirum est odio sors H*; (zvl. se záporem) *ne sit te ditior alter H* žádný druhý, nikdo jiný.

altercātiō, *ōnis, f.* [*altercor*] 1) (živá, prudká) výměna slov, hašteření se, hádka, váda: *ab orationibus in alter-*

cationem res vertit L; *per altercationem LT* v hádce, hádajíce se; *cum altercatione congredi L* utkati se hádkou, dostati se do hádky, pohádati se; 2) (t. t. v mluvě soudní) hádání se sporných stran (tvrzení a vyvracení) před soudem.

altercor, *ārī, ātus sum* [*alter*] ve slovech, v řeči se střídati; 1) hádati se, vaditi se, hašteřiti se: *sedemus domi mulierum ritu inter nos altercantes L* jako ženy mezi sebou se hašteříce; 2) metaf. *altercante libidinibus pavore H* an strach se střídá, ve sporu jest s vášní.

alterno, *āre, āvī, ātum* [*alternus*] jedno po druhém konati; 1) střídavě činiti, střídati, měniti: *illi alternantes proelia miscent V* navzájem boje svádějí; *a. vices O* měniti úkol, rod; 2) metaf. střídavě, jedno po druhém, na obě strany uvažovati, rozpakovati se: *haec alternanti potior sententia visa est V* (srov. Hom. ὧδε δέ οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι).

alternus, *a, um* [*alter*] jeden po druhém, střídavý, vzájemný: *alterna bracchia ducere O* střídavě ramena přitahovati (při plování); *alterno pede terram quatiunt H* střídavě nohou (jednou po druhé) tepají půdu (při tanci); *Aenean alternos nitentem cuspide gressus V* Aenea opírajícího střídavě kroky, opírajícího se krok za krokem o kopí; *hunc et Persea alterno vultu spectans O* střídavě pohlížeje; *alternis crinibus immixti angues O* střídavě do vlasů vpletení, ve vlasech propletení; *carmen alternum O* báseň, v níž se střídá šestiměr s pětiměrem, báseň v elegickém rozměru, elegická; elegie; *alterna notare* (*carmina*) *V* píseň jako střídavý zpěv zaznamenati: *alternae deceptus imagine vocis O* hlas opětující se, jenž se opáčí; (t. t. v mluvě soudní) *reicere alterna consilia*; *alternas civitates C*; *alternos iudices*; (vylosované) soudce střídavě navzájem zamítati; (neutr. plur. subst.) *alterna loqui cum alqo H* s někým rozmlouvati; *amant a. Camenae V* střídavý zpěv. — Odt. abl. isol. *alternis* v platnosti adv. střídavě: *sed tamen a. labor facilis V* střídáš-li setbu; *a. cessare novales V* ob rok.

alter-uter, *alter-utra, alter-utrum* (buď se skloňují dle původu obě části a píší se od sebe, neb se skloňuje pouze uter a pokládá se celek za jedno slovo) jeden ze dvou (z obou): *a. eorum C* jeden z nich (dvou); *de filiis C*; *ex his L*.

Althaea, *ae. f.* [*Ἀλθαία*] choť Oineova, matka Meleagrova *O*.

altilis, *e* [*alo*] krmený (zvl. o drůbeží). Odt. subst. *altilēs, ium* (sc. *aves*) krmená drůbež.

alti-sonus, *a, um* [*alte* a *sono*] vysokozvučný, vysokohlučný, vysokohřmící.

alti-tonāns, *ntis*, adj. [*alte* a *tono*] vysokohřmící.

altitūdō, *inis, f.* [*altus*] I 1) výška: *muri*; *montium*; 2) metaf. velikost, vznešenost: *animi*; II 1) hloubka: *fluminis*; *maris*; 2) metaf. hlubokost, utajenost, (v sebe) uzavřenost, nevyzpytatelnost: *a. ingeni S*; *a. animi TC* zarytost; *in altitudinem conditus T* sám do sebe se zaryv, sám do sebe uzavřen.

altivolāns, *antis*, adj. [*alte* a *volans*] vysoko létající; subst. isol. *altivolantes, f.* ptáci *Ennius* u *C*.

altor, *ōris, m.* [*alo*] živitel, pěstoun.

altrix, *īcis, f.* [*altor*] živitelka, pěstounka: *terra altrix Ulixi V* mateřská, rodná země; — spec. kojná.

1. **altus**, *a, um* part. perf. pass. od *alo* (v. t.).

2. **altus**, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *alo* „výživou, vychováním vyrostlý“] I (měříc zdola vzhůru) 1) vysoký; do výše se pnoucí, strmící; (jsoucí) ve výši; vysoko ležící: *ut quaeque est altissima tellus O* právě nejvyšší body země; *stabula alta ferarum V* vysoký úkryt zvířat (o vysokém lese); *maerentes altum cinerem ruebant V* popel vysoko nakupený, hromadu popelu prohrabávali; *signa alta O* vypuklé ozdoby; *ignis altus O* vysoko šlehající, plápolající; *postquam alta quierunt aequora V* vysoko se vzdouvající; *sol altissimus O* slunce ve výši polední; *fugit alta O* prchá vysoko vzduchem; (o městech) vysoký, strmý: *Roma V*; *Troia V* (srov. Hom. Ἴλιος αἰπεινή); — subst. neutr. výše, výšina: *arcu alta petens V* do výše míře; *Troes alta tenent V* výšiny hradeb, cimbuří;

ordo senatorius quasi editus in altum C; — spec. výše nebeská, nebe: *Maiā genitum demittit ab alto V*; *altum petiere nidis relictis V* k nebi, do výše vzlétli; 2) metaf. a) vysoký: *praecipitari ex altissimo dignitatis gradu C*; *altissima fortuna Cu* nejvyšší stupeň štěstí; *Carthago altior Italiae ruinis H* vyšší, vyvýšenější, mocnější; *alta sperare L* chovati veliké, smělé naděje; *nimis alta cupere S* bažiti po nedostižných věcech; *altissima cupere T*: spec. α) (duchem, smýšlením) vysoký, povznešený, vznešený; hrdý: *vir excelsus et altus et humana despiciens C*; *altus Iuppiter V*; *ab alto Aenea H*; *alto vultu dona reicere H* s hrdou tváří; *circumtulit alta oculos O* hrdě vzpřímena, hrdě stojíc. II 1) (měříc shora dolů) a) hluboký: *agger altiore aqua contineri non posset Cs* pro větší hloubku vody; *altum vulnus V*; *tellure sub alta O* hluboko pod zemí; *alta* (praed.) *theatri fundamenta locant V* v hloubce umisťují, hluboké kladou základy; (subst. neutr.) hlubina: *alta pelagi V*; — spec. hlubina mořská, hluboké, širé moře: *in altum vela dare VH* na širé moře se pustiti, vyplouti; *terris iactatus et alto V* na zemi i na moři; *alius alta petens V* vyjížděje na širou hladinu (vodní); b) metaf. hluboký: *somnus altus HL* hluboký, tvrdý, tuhý spánek; *sopor*; *quies*; *silentium VO*; — spec. (jsoucí) hluboko uvnitř, vnitřní: *manet alta mente repostum V* hluboko v srdci; *premit altum corde dolorem V* tají hluboko v srdci bol; *altior pavor T* hlubší, větší strach; *alta dissimulatio Cu* hluboko skrytá, veliká přetvářka; *altior iracundia T* zarytější hněv; 2) (též o směru na povrchu od obvodu dovnitř n. naopak) a) hluboko, daleko (dovnitř) zabíhající: *portus a. V* hluboko do země vnikající; *ex alto luco V* z nitra, z vnitřku háje; b) metaf. (časem do minulosti) daleko odlehlý, starý, starobylý, prastarý; (starobylostí) ctihodný: *genus alto a sanguine Teucri V*; — (subst. neutr.) dálka: *quid causas petis ex alto V* z dálky, zdaleka; *ex alto repetere C*.

ālūcinor (*all* . . ., starší tvar *hāl* . . .) *ārī, ātus sum* blouzniti, tlachati.

alumna, *ae, f.* chovanka.

alumnus [*alo*] pův. adj.: *alumnum numen O* vychovaný (od ní) bůh, (její) božský chovanec. — Zprav. subst. **alumnus**, *ī, m.* chovanec: *legionum a. T* (o Kaligulovi); *a. sutrinae tabernae T* chovanec ševčírny, ševcovský učedník; — spec. α) chovanec, syn: *Paeligni ruris a. O*; β) žák: *Platonis alumni C*; γ) mladé dobytče: *Faune, parvis aequus alumnis H*.

Aluntium, *iī, n.* město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Aluntīnus**, *a, um* aluntijský; subst. **Aluntīnī**, *ōrum, m.* Aluntijští.

alūta, *ae, f.* kůže vydělaná (kamencem [*alūmen*] na měkko), jircha.

alvārium, *iī, n.* [*alvus*] úl, oul.

alveārium, správně *alvarium* (v. t.).

alveolus, *ī, m.* [subst. demin. od *alveus*] 1) korýtko, necičky; 2) malé řečiště; 3) vrhcábnice [vysokým okrajem opatřená, na niž při hře v kostky (*alea*) kostky (*tali*) byly házeny]; meton. hra v kostky: *quantum temporum alveolo tribuunt C*.

alveus, *ī, m.* podélná prohlubenina, dutina: *alvei navium S* trup lodí, břicho; *alvei manantes per latera T*; — spec. α) koryto, necky; pánev, kotlík: *fluitans a. L*; *alvei informes L* neforemné, hrubé necky (primitivní loďky neuměle ze stromového pně vyhloubené); β) koryto řeky, řečiště: *fluminis a. VL*; γ) spodek, dno lodní: *naves planis alveis fabricatae L*; synekd. loďka, člun: (*Charon*) *accipit alveō Aenean V*.

alvus, *ī, f.* dutina břišní, břicho: *curva compagibus a. V*; (*Troianus*) *equus peditem attulit alvo V*; *summā tenus extitit alvo O* až po pás se vynořila; — spec. α) život mateřský; β) žaludek: *a. cibi et potionis est receptaculum C*; γ) (místo obyč. *alveus*) trup, břicho lodní: *camaras vocant . . . latam alvum T*.

Alyattēs, *is* n. *eī, m.* král lydský, otec Kroisův.

amābilis, *e* [*amo*] 1) milování hodný, láskyhodný, líbezný, půvabný: *amabiles vatum chori H* milené; 2) láskyplný, laskavý, něžný.

amābiliter, adv. [*amabilis*] 1) lásky hodně, líbezně; půvabně: *libertas*

lusit a. H; 2) láskyplně, laskavě, něžně.

Amalthēa, *ae, f.* [*Ἀμάλθεια*] Amaltheia, dle pověsti nymfa, jež mladého Jova na Kretě vychovala; dle jiné pověsti koza, jež svým mlékem Jova odkojila. Roh její byl vřaděn mezi souhvězdí jako symbol hojnosti (*cornu copiae*).

āmandātiō, *ōnis, f.* [*amando*] odstranění s očí, zapuzení *C.*

ā-mandō, *āre, āvī, ātum* „od sebe, pryč vykázati," odstraniti; spec. vypověděti.

Amānicus viz *Amanus.*

amāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. act. od *amo*] milující; láskyplný, laskavý, přátelský: (s gen.) *boni cives amantes patriae C* vlastenci; *amantissimus rei publicae C* veliký vlastenec; — subst. *amāns, ntis, m., f.* milovník, milenec, milenka.

amanter, adv. [*amans*] láskyplně, laskavě, přátelsky, upřímně: *melius et amantius ille T* upřímněji onen (učinil); *quocum amantissime vixerat C* v největší lásce.

Amantia, *ae, f.* město v jižní Illyrii. Odt. obyv. **Amantīnī**, *ōrum, m.* Amantijští *Cs.*

Amānus, *ī, m.* pohoří mezi Syrií a Kilikií (část Tauru). Odt. adj. **Amānicus**, *a, um* amanský.

amāracum, *ī, n.* (častější než *amāracus, ī, m., f.*) [*ἀμάρακον, ἀμάρακος*] majorán *Cat V.*

amarantus, *ī, m.* [*ἀμάραντος* nezhubitelný, nevadnoucí] amarant, laskavec.

amāror, *ōris, m.* [*amarus*] trpká, hořká chuť.

amārus, *a, um* 1) (o chuti) hořký: *sensus iudicat dulce, amarum C* sladkost, hořkost; spec. (o čichu) čpavý, štiplavý: *fumus V*; 2) metaf. a) trpký, odporný, nepříjemný, smutný: *a. curae O*; *a. rumor V* smutná, neblahá zvěst; *vita a.* trpký, trudný, klonotný život; *amara pondera senectae O* strastné břímě staroby; subst. neutr. *amara temperare risu H* hořkosti, trpkosti (života) mírniti smíchem; *a. curarum H*; b) roztrpčený, nevrlý, mrzutý, popudlivý: *amariorem me senectus facit C*; c) trpký, ostrý; urážlivý, jízlivý: *dicta*; *scripta O*; *a. hostis V* trpký, prudký.

Amaryllis, *idis, f.* (acc. *ida,* voc. *ī*) *f.* jméno pastýřky *V.*

Amarynthis, *idis, f.* příjmení Diany, ctěné v Amarynthu na Euboii.

Amasēnus, *ī, m.* řeka v Latiu, pobočka Ufenta (nyn. *Amaseno*).

Amāsis (acc. *im,* abl. *i* i *e,* u *T* též *Amaside*), *m.* aegyptský král.

Amastris, *idis, f.* město v Paflagonii (nyn. *Amasserah*). Odt. adj. **Amastriacus**, *a, um* amasterský: *ora O* pobřeží pontské.

Amāta, *ae, f.* [„milovaná, milenka"] jméno manželky krále Latina.

Amathūs, *ūntis* [*Ἀμαθοῦς*] 1) heros, zakladatel města Amathunta; 2) město na jižním pobřeží ostrova Kypru, v němž Venus měla slavný chrám. Odt. adj. a) **Amathūsius**, *a, um* amathuntský: *Venus*; b) **Amathūsiacus**, *a, um.*

amātor, *ōris, m.* (nomen agentis od *amo*) milovník; — spec. α) (v dobrém smyslu) milovník, přítel, ctitel: *urbis a., ruris amatores H*; β) (s příhanou) milovník, záletník; zhýralec, chlípník: *iners, vinosus, amator H.*

amātōriē, adv. [*amatorius*] zamilovaně.

amātōrius, *a, um* zamilovaný; milostný; záletný: *sermo a. C* rozmluva zamilovaných.

Amazōn, *onis, f.* [*Ἀμαζών*] Amazonka, obyč. v plur. **Amazonēs**, *um* Amazonky, báječný kmen bojovných žen, usedlý při řece Thermodontě na sev. pobřeží Malé Asie. Odt. adj. **Amazonius**, *a, um* amazonský: *securis*; *pharetra*; *A. vir O* (= Hippolytos, syn Theseův a Amazonky Antiopy n. Hippolyty).

amb- (*am, an*) [srov. *ἀμφί*] neodlučitelná předpona, která ve složeninách značí: na obou stranách; kolem, okolo.

ambactus, *ī, m.* [keltské slovo] služebník, man, vasal, lenník.

amb-āgēs, *um, f.* (v sing. jen abl. *ambāge*) [*amb* a *ago*] 1) oklika, zacházka, bludná cesta, bludiště: *variarum ambage viarum V* oklikou, bludištěm různých cest; *tecti ambages resolvit V* bludiště paláce odhalil; 2) metaf. okliky (v řeči), rozvláčnost: *praebuimus longis ambagibus aures O*; *missis ambagi-*

bus H bez okolků; — spec. α) okliky, kličky, vytáčky, úskoky: *mittere ambages dictator iubet L* nechati oklik, vytáček; *falsi positis ambagibus oris vera loqui O* bez klamných okolků; *a. fallendae fidei exquirere L* hledati vytáček ke zklamání víry; β) nejasnost, dvojsmyslnost, dvojsmysl; záhada, záhadnost, záhadná narážka: *haud per a. L* zřejmě, neklamně, srozumitelně, přímo; *per a. iacere L* oklikami, na polo prohoditi, napověděti; *per a. effigies ingenii L* skrytá podoba, symbol, obraz povahy; *tacitae a. L* němá pokynutí obrazná, hádankovitá znamení; *verum ambage remota condidit O* v temnou záhadu, temným dvojsmyslem zakryl pravdu; *immemor ambagum O* nepamětlivá záhad, hádanek; *Sibylla horrendas canit ambages V* záhady, záhadné věštby.

Ambarrī, *ōrum, m.* Ambarrové, kmen keltský spřízněný s Haeduy, usedlý na dolním toku Araru.

amb-edō, *ere, ēdī, ēsum* 1) ojídati, ožírati, ohlodávati; pojídati: *ambesas absumere mensas V*; 2) metaf. *flammis ambesa robora V* plameny sežehlé trámy.

Ambiānī, *ōrum, m.* Ambiani, kmen keltský, usedlý v Gallii belgické při ústí řeky Samary. Hlavní město jejich bylo *Samarobrīva* (nyn. *Amiens*).

Ambibarii, *ōrum, m.* Ambibariové, keltský národ v nyn. Normandii.

amb-igō, *ere,* —, — [*amb* a *ago*] (vl. s obou stran poháněti; jen metaf. se dvou stran o něčem přemítati) 1) pochybovati, býti na pochybách, na rozpacích, v nejistotě, míti rozpaky: *ambigitur* s nepř. ot. pochybuje se, jest pochybnost, jest pochybno; *non ambigitur* nepochybuje se, není pochybnosti; 2) (na základě pochybování o správnosti toho či onoho) příti se, míti spor; svářiti se: *de quo (fundo) nihil ambigebatur C* žádného nebylo sporu; *a. de parte finium cum vicino T*; *id, de quo verbis ambigebatur L* to, o čem slovy spor byl veden; *regni certamine ambigebant fratres L* sporem o vládu se nesnadnili bratři, o trůn se svářili; *haud ambigam, hicine fuerit Ascanius L* nebudu se příti, nehodlám rozhodovati; (s acc. neutr.) *ambigitur quid enim? H* oč vzniká, jest spor?

ambiguē, adv. [*ambiguus*] kolísavě, obojetně, dvojsmyslně, nespolehlivě; nerozhodně: *a. agere T* obojetně si počínati; *verbum a. positum C*; *a. certare T.*

ambiguitās, *ātis, f.* [*ambiguus*] dvojsmyslnost, dvojsmysl.

ambiguus, *a, um* [*ambigo*] 1) na dvě strany se klonící, mezi dvěma kolísavý; obojaký, obojetný; dvojtvárný: (o vnější podobě) *puer vultu ambiguo H* chlapec s dívčí tváří; *a. viri O* o Kentaurech; *a. virgo H* (= sfinx); *a. Proteus O* měnící se brzy v tu, brzy v onu podobu, mnohotvárný, proměnlivý; *ambiguam tellure nova Salamina futuram H* že dvojí, dvojitá bude Salamis; *a. favor L* přízeň nachýlená k oběma stranám, obojetná; *agnovit prolem ambiguam V* dvojí potomstvo; 2) metaf. α) kolísavý, pochybný, nejistý; sporný: *haud a. rex L* nepochybný král; *proeliis a. T* v bitvách se štěstím nerozhodným (t. j. brzy vítězem jsa, brzy poražen); *ambiguo lapsu refluitque fluitque O* tok, o němž se neví, jde-li ku předu nebo zpět; (s nepř. ot.) *ambiguum, precibus an ira mota O* nejisto, zda ...; (subst. neutr.) *non alias magis in ambiguo Britannia fuit T* nebylo ve větší pochybě, nebylo pochybnější držení Britannie, panství nad Br.; *spes et praemia in ambiguo T* byly pochybné, nejisté; *pro certis ambigua malebant T*; — spec. α) nerozhodný, rozpačitý: (s gen. vztah.) *a. imperandi T* nerozhodný co do (převzetí) vlády, nevěda, má-li se ve vládu uvázati; *a. futuri T* jsa na rozpacích stran budoucnosti; *a. pudoris et metus T* kolísaje se mezi studem a strachem; *a. consilii T* nejsa rozhodnut, jsa na rozpacích; β) dvojsmyslný, temný, záhadný, nejasný: *spargere voces ambiguas V*; *a. oracula C*; γ) nespolehlivý, nejistý, pochybný; podezřelý: *ambigua fide esse L* býti nespolehlivý ve věrnosti; *a. auctor O*; *domum timet ambiguam Tyriosque bilingues V*; δ) nejistý, pochybný, povážlivý, nebezpečný: *secundarum ambiguarumque rerum sciens T* zkušený ve štěstí i nebezpečenství (neštěstí); *ambiguae domi res T.*

Ambiliātī, *ōrum, m.* Ambiliati, malý kmen keltský, usedlý při dolním toku řeky Ligeru.

amb-iō, *īre*, (*īvī*) *iī*, *ītum* [*amb-eo*] 1) obcházeti: *curru vectus ambibat fundamina terrae O* objížděl; — spec. obcházeti vyhýbaje se, vyhýbati se: *deviis itineribus ambiens patriam T*; 2) metaf. obíhati, obkličovati: *quīs* (*porticibus*) *templum ambiebatur T* byl obstoupen; *cortex ambit uterum O* obestírá; *mare ambit muros Cu* obtéká; *fluctibus terram O* vodou obkličovati, obtékati; *terra ambīta O* kol obtečená; *clipei oras ambiit auro V* obehnal zlatem, zasadil do zlata; *silvas plagis O* kol lesů tenata rozestříti; *undique ambientibus ramis Cu* any větve se rozestíraly; *pluribus nuptis ambiuntur T* více ženami jsou obklopováni, mají více žen; (dle jin. čtení) *plurimis nuptiis a.* ucházejí se o ně přemnohými nabídkami k sňatku (t. j. přemnozí otcové přejí si zasnoubiti s nimi své dcery); — spec. obcházeti s úmyslem něčeho dosíci, jako prosebník obcházeti, obcházeti si někoho, obraceti se s prosbou, se žádostí, prositi někoho: *singulos ex senatu ambiundo nitebatur, ne . . . S*; *te prece ambit colonus H*; *reginam a. affatu V*; *populus facit eos* (*magistratus*), *a quibus est maxime ambitus C*; *superos a. O*; *donec ultro ambiretur T* až byl požádán, vyzván; *a primoribus ambitus T*; *alqm conubiis a. V* u někoho o sňatek se ucházeti; (zvl. o kandidátech) obcházeti po voličích, aby jim dali hlasy, ucházeti se o úřad: *vetustate familiae fretum non valde ambire C*.

Ambiorīx, *īgis*, *m.* náčelník Eburonův.

amb-itiō, *ōnis*, *f.* [*ambio*] 1) obcházení; spec. obcházení uchazečů po voličích, nadcházení si voličův, ucházení se o úřad (dovolené, zákonné; srov. *ambitus*): *qui per ambitionem sese probos simulavere S* po dobu, v době svého ucházení se; *a. timida C*; *tanta exarsit a., ut primores quoque civitatis prensarent homines L*; 2) metaf. a) ucházení se o přízeň, vyhledávání přízně (leckdy zavržení hodné), bažení, touha po přízni lidu, po oblibě u lidu; stranictví: *a. scriptoris T*; *a. consulis L* touha konsulova po popularitě; b) ctižádost: *me a. ad honorum studium duxit C*; *ambitione laborat H* stůně ctižádostí; — spec. marnivost, ješitnost, honosivost; okázalost, nádhera: *ambitione relegata H* bez honosivosti, aniž se chci honositi; *magnā ambitione Platonem Syracusas perduxit N*; *funerum nulla a. T*; c) (horlivé) usilování o něco (s gen.): *gloriae*; *conciliandae provinciae T*.

ambitiōsē, adv. [*ambitiosus*] ctižádostivě; marnivě; ze ctižádosti; z marnivosti; okázale: *regnum petere L*; *colere amicitias T*; *a. casum ferre T*.

ambitiōsus, *a*, *um* [*ambitio*] 1) obcházející kol něčeho: *hederis ambitiosior H* nad břečtan těsněji, pevněji obepínající, ovíjející se; (obr.) *ambitiosa ornamenta recīdere H* okrasy bujně (nad potřebu) vysoko se pnoucí, zbytečné; 2) metaf. a) ucházející se horlivě o úřady, horlivý v ucházení se; přízně hledající, po přízni se pachtící, dotěrný: *ita a. est, ut omnes persalutet C*; *ambitiosis precibus petere T* snažnými prosbami žádati, snažně prositi; *ambitiosum imperium T* vláda, velení o přízeň se ucházející; *quod* (*dictum, factum*) *modo ambitiosum foret S* jen kdyby na dosažení přízně bylo; *rumores ambitiosi T* řeči sobecké; *ambitiosa mors T* okázalá smrt (jíž byla zamýšlena posmrtná sláva); *ambitiosum esse pro alqo* (*alqa re*) za přízeň něčí, za milost pro někoho se ucházeti; *pro nato mater ambitiosa fuit* (= *ambiit*) *O* jala se prositi; b) ctižádostivý; spec. marnivý, honosivý, ješitný, chlubný, domýšlivý: *sexus muliebris a. T*; *turba ambitiosa sumus O*; *honor a. O* ctižádost, pocta závist vzbuzující, pocta toužebně žádaná.

amb-itus, *ūs*, *m.* [*ambio*] obcházení; I 1) oběh: *post longum saeculorum ambitum T* po uplynutí mnohých věkův; spec. (konkr.) ohyb, oklika, zátoč: *properantis aquae a. per amoenos agros H* okliky, zátoče vody (potůčku) spěchající...; 2) metaf. a) obcházka, zacházka, oklika (v řeči): *multos ambitus fecerim, si omnia exsequi velim L*; b) synekd. okraj, kraj: *cincto ratibus ambitu* (*lacūs*) *T*; spec. objem, obvod: *castra ambitu lato T*; c) (t. t. rhetor.) obvětí, perioda (περίοδος); II 1) obcházení po voličích, (nedovolené, nezákonné) ucházení se o úřad; vluzování se do úřadu,

rejdy volební, pletichy: *legem de ambitu tuli C*; *interrogati ambitūs* (gen. viny) *S* z pletich volebních k soudu pohnáni byvše; *a. suffragiorum T* nezákonné ucházení se o hlasy; 2) metaf. ucházení se o přízeň, hledání přízně; strannost; ctižádostivá dychtivost po něčem; pletichy: *a. uxorius T* pletichy manželčiny; *iudicum ambitu evaserat T* stranností soudcův; *ambitu remanendi aut eundi T* následkem pletich, které rozhodovaly o tom, zda zůstati či jíti.

Ambivaretī, *ōrum, m.* Ambivareti, keltský národ usedlý jižně od Senonů po obou březích řeky Yonny, chráněnci Haeduův.

Ambivaritī, *ōrum, m.* Ambivaritové, kmen keltský v Gallii belgické, usedlý mezi řekami Mosou a Šeldou.

L. Ambivius *Turpiō* [srov. *ambi-vium* rozcestí] znamenitý herec v Římě, vrstevník Terentiův.

ambō, *ae, ō* [srov. *ἄμφω*] oba, oba dva (spolu n. zároveň).

Ambracia, *ae, f.* [*Ἀμβρακία*] (nyn. *Arta*) město v jižním Epeiru při zálivu stejného jména. Odt. a) adj. **Ambracius**, *a, um* ambrakijský; b) subst. **Ambraciōta**, *ae, m.* Ambrakian; c) adj. **Ambraciēnsis**, *e* ambrakijský.

Ambrōnēs, *um, m.* keltský kmen.

ambrosia, *ae, f.* [*ἀμβροσία*] 1) ambrosie, pokrm božský, jehož požívali i koně nebešťanů; 2) mast bohův: *spargit salubris ambrosiae sucos V.*

ambrosius, *a, um* [*ἀμβρόσιος*] božský, nebeský: *comae V.*

Ambrȳsus, *ī, f.* město ve Fokidě na jižním úpatí Parnassu *L.*

ambūbāiae, *ārum, f.* [syrské slovo 'abbûbâ píšťala] syrské pištkyně a tanečnice, bajaderky.

ambulātiō, *ōnis, f.* [*ambulo*] 1) procházení se, procházka; 2) meton. místo ku procházení se, procházka, chodba.

ambulō, *āre, āvī, ātum* a) intrans. sem tam choditi; procházeti se; vykračovati si: *Maltinus tunicis demissis ambulat H*; b) transit. *cum Xerxes tantis copiis mare ambulavisset terramque navigasset C* mořem přešel, zemí se přeplavil.

amb-ūrō, *ere, ussī, ustum* 1) (kolem) opáliti, ožehnouti; spáliti: *ambustus tribunus C* napolo upečený tribun; *ambustus Phaëthon H* bleskem spálený; *fama est esse libris ambustum propriis H* že spálen byl, že shořel vlastními knihami; — spec. (o ničivé síle mrazu): *ambusti multorum artus vi frigoris T* silou mrazu mnohým údy zmrzly; 2) metaf. *ambustus a, um* o tom, jenž pohořel, pohořelý: *collegae damnatione et sua prope a. evaserat L* pošramocen vyvázl (ze soudu).

amellus, *ī, m.* hvězdník (květina) *V.*

Amenānus, *ī, m.* řeka vyvěrající na jižním úpatí Aetny (nyn. *Indicello*); též adj. *Amenana flumina O.*

ā-mēns, *entis* adj. bez smyslu, bez rozumu, jsoucí bez sebe; bezsmyslný; šílený, pomatený; pošetilý, nerozumný: *erat amentis pacem cogitare C* svědčilo o člověku šíleném, bylo šílenstvím . . .; *a. Tullia per patris corpus carpentum egisse fertur L* zběsile, ve své zběsilosti kázala prý vozem jeti; *ut Troïa arma a. vidit V* jsouc zmámena, jako zmámená; (s abl. causae) *a. dolore* bolestí rozumu zbaven; *a. metu*; *a. formidine*; (s locat.) *amens animi V* ve své mysli rozumu zbaven.

āmentia, *ae, f.* [*amens*] nepřítomnost mysli, bezrozumnost, nerozumnost, nesmyslnost, chování bezsmyslné; pomatenost (na rozumu), šílenost, ztřeštěnost: *mens sana cum amentia confligit C* mysl zdravá zápolí se zběsilostí.

āmentum n. lépe **ammentum**, *ī, n.* [*apio* v. *apto*] řemen na házecím kopí, švihel (smyčka na dřevci, jíž se uvádělo při hodu kopí v rotaci okolo své podélné osy); básn. *amenta torquent V* střely metají.

Ameria, *ae, f.* starobylé město v Umbrii (nyn. *Amelia*). Odt. adj. **Amerīnus**, *a, um* amerijský, z Amerie; *A. municeps C* občan municipia Amerie.

Ameriola, *ae, f.* starobylé městečko v Sabinsku.

ames, *itis, m.* rozsocha (u tenat k chytání ptáků), čihadlo: *amite levi rara tendit retia H* na hladké rozsoše řídká (s velkými oky) napíná tenata (sítě).

Amēstratus, *ī, f.* město na sev. pobřeží sicilském (nyn. *Mestretta*). Odt. adj. **Amēstratīnus**, *a, um* amestratský.

amīca viz *amicus.*

amīcē adv. [*amicus*] přátelsky, laskavě, příznivě; ochotně, rád: *a. pauperiem pati H.*

am-iciō, *īre, —, ctum* [*amb* a *iacio*] 1) obhoditi, obléci, odíti: *velis amicti, non togis C* plachtami, ne togami odění; *fulvis amicitur ab alis O* odívá se na křídlech (péry, peřím); 2) metaf. odíti, zahaliti, zastříti, zabaliti: *nube amicti V*; (s acc. vztah.) *nube candentes umeros amictus H*; *amicta vitibus ulmus H* ovinutý, opletený; *montes vitibus amicti H* obrostlé, zarostlé; *quicquid chartis amicitur ineptis H* cokoli se zabaluje do papíru nepotřebného (do makulatury).

amīcitia, *ae, f.* [*amicus*] 1) (soukromé) přátelství: *a. magna C* vroucí; spec. (politické) přátelství, poměr přátelský, přátelský svazek, spolek (na výboj i odboj): *a. populi Romani* s národem římským; často ve spojení *societas*; *foedus*; 2) meton. přátelé: *senator ex intima Libonis a. T*; *increpuit amicitias muliebres T.*

1. **amictus,** *a, um* viz *amicio.*

2. **amictus,** *ūs, m.* [*amicio*] 1) abstr. odívání se; způsob odívati se, úbor, ustrojení (se), kroj: *amictum imitari alcis C*; 2) konkret. (meton.) svrchní roucho, oblek, plášť: *Tyrii amictus O* nachové pláště; *capita Phrygio velamur amictu V* hlavy si zastíráme rouchem fryžským; 3) metaf. *multus nebulae a. V* hustý obal, plášť, závoj mlhový.

amīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *amica*] milá přítelkyně.

amiculum, *ī, n.* [*amicio*] svrchní oblek, roucho, oděv; plášť.

amīculus, *ī, m.* [subst. demin. od *amicus*] přítelíček; milý, rozmilý přítel.

amīcus [*amo*] I adj. **amīcus,** *a, um* přátelský, příznivý, milostivý, milostný, laskavý, nakloněný, oddaný (alci): *amicior* lepší přítel, více nakloněn, oddanější; *amicissimus* nejlepší přítel, nejoddanější přítel; *praesidium amicissimum Cs* průvod nejoddanější, nejvěrnější; *dives amico Hercule H* bohat přízní, požehnáním Herkulovým; *numen amicum V*; *amicas applicat aures H* milostivě nakloní sluchu; *portūs amici V*; *quam sibi non sit a. H* jak málo si přeje, jak sám sebe trápí; *quid te tibi reddat amicum H* co ti vrátí spokojenost s sebou samým; *amica luto sus H* kalu milovná, jež v kalu ráda se brodí; — spec. milý, drahý, libý, příjemný, příznivý: *Musis a. H* miláček mus; *amico vento ferri O*; *amica silentia lunae V* přátelské ticho luny; *amico quae dederis animo H* co své milé duši (= sobě) popřeješ (srov. φίλος u Hom.): *nec dis amicum est* s inf. *H* ani bohům není milé; II subst. 1) **amīcus,** *ī, m.* přítel (alcis); též v superl. *regum amicissimi C* nejlepší přátelé; — spec. α) přítel, příznivec: *nec potentem amicum largiora flagito H* (o Maecenatovi); β) druh, soudruh; γ) v plur. přátelé, spojenci (čestný název, jejž senát cizím knížatům a národům udílel) často spojeno se *socii*; δ) v plur. přátelé = dvořané, rádci, důvěrníci; družina (králova, knížecí): *reges ex amicis Alexandri N*; 2) **amīca,** *ae, f.* α) přítelkyně; β) milenka, milka: *mater amicam impuri filii sequebatur C.*

ā-migrō, *āre,* odstěhovati se.

Amīnaeus, -nēus, *a, um* aminejský (z krajiny Aminea v Picensku): *vites V.*

Amīsia, *ae, m.* (řeka) Amisia (nyn. *Emže*).

āmissiō, *ōnis, f.* [*amitto*] ztráta.

Amīsus, *ī, f.* důležité město na pobřeží Pontu (nyn. *Samsun* t. j. (εἰ)ς Ἄμ(ι)σον).

amita, *ae, f.* sestra otcova, teta.

Amiternum, *ī, n.* město v Sabinsku, rodiště dějepisce Sallustia (nyn. *Amatrice*). Odt. adj. a) **Amiternus,** *a, um* amiternský; b) **Amiterninus,** *a, um* amiternský; subst. **Amiternīnī,** *ōrum, m.* Amiterňané.

ā-mittō, *ere, mīsī, missum* vl. odeslati; 1) (dobrovolně) pustiti mimo sebe, propustiti, nepoužiti, propásti: *fidem a. N* pozbýti poctivého jména; *metum Cu* pustiti mimo sebe, zaplašiti; *tempus, occasionem* nevyužiti, propásti, promeškati; *amissos obliviscere Graios V* pusť (nech) a zapomeň; 2) (bezděčně) pustiti, ztratiti, pozbýti, přijíti o něco: *oculos Cs* přijíti o zrak, pozbýti zraku, oslepnouti; *animam a. S* pozbýti života; *causam, litem C* prohráti při; *sensum humanitatis a. C* cit lidskosti ztratiti; *honestatem omnem a. C* ztratiti poctivé jméno, státi se bezectným; často smrtí ztratiti někoho: *amissi milites fame aut frigore*

L; — subst. neutr. **āmissa**, *ōrum*, ztracené, ztráta: *a. recuperare N.*

Ammōn viz *Hammon.*

amni-cola, *ae, m. f.* [*amnis* a *colo*] při řekách bydlící, rostoucí: *salices O* pobřežní.

amniculus, *ī, m.* [subst. demin. od *amnis*] říčka.

amnis, *is, m.* (v abl. obyč. *-e*, ale též *-i*) **1)** bystřina: *ruunt de montibus amnes V*; **2)** (velká) řeka, veletok: *a. Rhenus T*; *Amisiae laevo amne T* na levé straně řeky, na levém břehu; **3)** proud, tok: *secundo amne* po řece, po proudu; *adverso amne* proti řece, proti proudu; *piscosi amnes O* rybnaté proudy řek; *Oceani amnes V*; **4)** básn. voda: *fusum labris splendentibus amnem inficit V* (jím) napustila vodu nalitou v lesklém kotlíku; *aquai alte spumis exuberat a. V* proud vody.

amō, *āre, āvī, ātum* **1)** (přátelsky) milovati, jeviti lásku, rád míti; libovati si, zálibu míti v čem; kochati se čím (alqm, alqd): *ceteris odio est, ab his amatur C*; *a. patriam*; *otium*; *litteras*; *si nos di amant L* přejí-li nám bohové; *amat ianua limen H* vl. milují dvéře práh; rády zůstávají dvéře zavřeny; (v mluvě konversační) *cura, amabo (te), Ciceronem* budu tě míti rád = buď tak laskav, prosím snažně; *si me amas, paullum hic ades H* chceš-li mi učiniti něco k vůli, máš-li mne rád; *ea, quae res secundae amant S* co štěstí rádo má (mívá) v zápětí; (s inf.) *quae ira fieri amat S* co (které zjevy) hněv rád má; *umbram amant consociare H* stín rády sdružují; *hic ames dici pater H* zde raději buď zván otcem; *amet pacare timentes H* rád upokojuj, potěšuj; *aurum perrumpere amat* (= *solet*) *saxa H* prorážívá; — (o lásce milostné) milovati, býti zamilován: *amans, ntis, m.* (v. t.) milovník; *amata, ae, f.* milenka, milka.

amoenitās, *ātis, f.* [*amoenus*] **1)** půvabná, rozkošná, romantická, malebná poloha, krajina: *riparum a. Cu* půvabné břehy; **2)** metaf. půvabnost, rozkošnost, příjemnost: *a. vitae T* rozkošný život; *a. naturae Cu* líbeznost přírody.

amoenus, *a, um* vl. o tom, co lahodí zraku **1)** (o místech a krajinách) krásný, půvabný, rozkošný, malebný, hezký, příjemný; subst. neutr. plur. *amoena Asiae T* rozkošné krajiny Asie; *a. litorum T* líbezné pomoří; **2)** metaf. rozkošný, líbezný, utěšený, příjemný: *flores amoenae rosae H*; *a. ingenium T* příjemná, vlídná povaha; *cultus amoenior, quam virginem (Vestalem) decet L* šat příliš ozdobný.

ā-mōlior, *īrī, ītus sum* [srov. *moles*] **1)** (namáhavě) odvalovati, odstraňovati: *obstantia silvarum a. T*; **2)** metaf. odstraňovati, odklízeti: *iuvenem T*; *Octaviam uxorem T*; *ab oculis mortalium amolita natura est Cu* přirozenost je odstranila s lidských očí; *crimen a partibus Vitellii amolitus videbatur T* vinu odvrátil; *amolior nomen meum L* jméno své, sebe nechávám stranou.

amōmum, *ī, n.* [*ἄμωμον*] amomum, amom, rostlina rostoucí pouze v zemích východních, z níž byl připravován vzácný balsám: *sucus amomi O.*

amor, *ōris, m.* [*amo*] **1)** láska; (v plur.) city lásky, horoucí láska; nyjící touha (lásky), milostné pletky; — spec. touha, žádost, žádostivost: *a. fraternus C* láska bratrská, k bratrovi; *a. meus O* láska ke mně; (s gen. subj.) *eius erga me a. C*; (s gen. obj.) *a. sui H* sebeláska; *a. spiritūs Cu* láska k životu; *a. pugnae* bojechtivost; *a. poenae* pomstychtivost; *a. habendi O* lakota; (básn. též s inf.) *amor casus cognoscere nostros V*; *a. in rem publicam*; *a. erga nos*; *a. adversus libertum T*; **2)** meton. **a)** milostná píseň: *tenerorum lusor amorum O*; **b)** láska, miláček, milenec, milenka: *amores vestri, L. Antonius C*; **3)** personif. bůžek lásky, Amor, Milek, syn Venušin: *aliger A. V.*

Amorgos (-us), *ī, f.* [*Ἄμοργός*] jeden ze sporadských ostrovů, jihových. od Naxu.

āmōtiō, *ōnis, f.* [*amoveo*] oddálení; odstranění: *a. doloris C.*

ā-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* **1)** (něčím hýbaje) odstraniti, (stranou) odkliditi: *poculum Cu*; *sacra ab hostium oculis L*; *amoto patre T* za nepřítomnosti otcovy; *exercitum ab urbe circumsessa L* vojsko odvésti; *se a. L* vzdáliti se; — spec. **α)** odciziti: *boves per dolum amotae H*; **β)** odstraniti, vypověděti, vyhostiti někoho; *amotus Cercinam XIV*

annis exilium toleravit T; 2) metaf. odstraniti, odkliditi: *culpam ab eo C* viny zbaviti; *amoto ludo H* nechajíce žertu stranou; *bellum a., metum L* odvrátiti.

Amphiarāus, *ī, m.* [*Ἀμφιάραος*] panovník v Argu a věštec. Když se vracel z výpravy „Sedmi (knížat) proti Thebám", byl zemí pohlcen. Odt. patronym. **Amphiarēiadēs,** *ae, m.* Amfiaraovec (Alkmaion, syn Amfiaraův).

amphibolia, *ae, f.* [*ἀμφιβολία*] dvojsmysl.

Amphictyonēs, *um, m.* [*ἀμφικτύονες* okolní sousedé] Amfiktyonové, jednota kmenů sousedních kolem svatyně jako středu. Účelem amfiktyonií byla ochrana chrámu, ale měly i mezinárodní význam politický. Nejznamenitější byla jednota delfská.

Amphilochī, *ōrum, m.* Amfilochové, obyvatelé krajiny, zvané **Amphilochia,** *ae, f.* v sev.-záp. Aitolii. Hlavní město slulo **Argos Amphilochicum.**

Amphilochus, *ī, m.* [*Ἀμφίλοχος*] bájeslovný věštec, syn Amfiaraův.

Amphiōn, *onis, m.* [*Ἀμφίων*] syn Diův a Antiopin, bratr Zethův, manžel Niobin, čarovný hudebník, zakladatel a opevnitel Theb. Kouzlem jeho hry na lyru balvany samy prý se hýbaly. *Amphionis arces O* (= Theby).

Amphipolis, *is, f.* [*Ἀμφίπολις*] město v Makedonii. Jméno pochodí odtud, že leželo mezi dvěma rameny řeky Strymonu.

Amphissa, *ae, f.* [*Ἄμφισσα*] hlavní město v krajině Lokrův ozolských. Odt. adj. **Amphissius,** *a, um,* amfisský: *A. saxa O* úskalí amfisské, lokerské předhoří v dolní Italii, v Bruttiu.

Amphissus, *ī, m.* syn Apollonův a nymfy Dryopy.

amphitheātrum, *ī, n.* [*ἀμφιθέατρον*] amfitheatr, kruhové divadlo pro štvanice dravé zvěře a zápasy šermířské (gladiatorské). Kruhy sedadel zvedaly se terasovitě nad sebou.

Amphitrītē, *ēs, f.* [*Ἀμφιτρίτη*] panovnice mořská, dcera Nereova, manželka Neptunova; meton. moře *O*.

Amphitryōn, *ōnis, m.* [*Ἀμφιτρύων*], manžel Alkmeny, thebské matky Herakleovy, král tirynthský. Odt. **Amphitryōniadēs,** *ae, m.* Amfitryonovec (= Herkules).

amphora, *ae, f.* [*ὁ ἀμφορεύς*] amfora; 1) dvouuchá nádoba, džbán (báňovitý s hrdlem štíhlým, dole obyč. zašpičatělý) sloužící nejvíce k uschování vína: *Laestrygoniā Bacchus in amphora H* víno formijské. — Hrdlo amfory vínem naplněné bylo opatřeno korkovou zátkou a smolou zalepeno. Amfora opatřena nápisem a postavena do hořejšího patra, aby tam víno kouřem zdola vystupujícím nabylo větší lahodnosti: *corticem adstrictum pice dimovebit amphorae fumum bibere institutae consule Tullo H*; 2) a) míra pro tekutiny = 2 *urnae* = asi 26 l.; b) míra k měření nákladu lodního, tuna (26 kg): *navis plus quam trecentarum amphorarum* (i *amphorum*) *L*.

Amphrȳsus, *ī, m.* [*Ἄμφρυσος*] pobřežní potok v Thessalii, při němž Apollo pásl prý skot králi Admetovi. Odt. adj. **Amphrȳsius,** *a, um,* amfrský: *A. saxa O* o předhoří Zefyriu v území Lokrův epizefyrských v jižní Italii, kteří se tam přistěhovali z Thessalie; (dle jin. čtení: *Amphissia* (v. t.) *saxa*); *Amphrysia vates V* o Sibylle, jejíž věštecké nadšení pocházelo od Apollona.

ampla, *ae, f.* držadlo, rukověť; metaf. podnět (k útoku na někoho): *a. nancisci C.*

amplē, adv. [*amplus*] 1) objemně, rozsáhle; 2) hojně, valně, bohatě: *exornat a. triclinium C*; *munera amplissime missa Cs* přehojně; *agros militibus amplissime dare Cs*; 3) vznešeně, skvostně, nádherně, skvěle: *amplissime efferri C* velmi skvěle, s velkou nádherou býti pohřben. — Kompar. **amplius** viz zvlášť.

amplector, *ī, amplexus sum* [*plecto,* srov. *ἀμφιπλέκω*] vl. „kol něčeho se oplésti"; 1) obemknouti, ovinouti: *saxa manibus L* držeti se skal rukama; *corpora natorum serpens amplexus V* ovinuv se kol těl; — spec. α) (z lásky) objímati, bráti v náruč, do náručí: *filium L*; *dextram Cu* uchopiti pravici; β) objímati, obkličovati, obsáhnouti: *terras maria amplectuntur L* obkličují, oblévají; *amnes aliquantum agri amplexi confluunt L* značný kus země obkličujíce; *murus amplectitur LXX stadia Cu*

má v objemu; *terra amplexa est artūs O* obklíčila; *nox tellurem alis amplectitur V* křídly obkličuje, zahaluje; (obr.) *magnam Brigantium partem aut victoria amplexus est aut bello T* obklíčil; *amplexus* (t. *bello*) *civitates trans Bodotriam sitas T*; 2) metaf. a) oblibovati si, milovati, vážiti si: *imperator magis eum in dies a. S*; *alcis amicitiam a. T*; *rem publicam a. C* obec v náruč pojímati; *nimis a. plebem C* příliš horlivě se ujímati lidu; *se a.* přáti si; *mortis poenam removet, ceterorum suppliciorum omnes acerbitates amplectitur C* zamítá — trestů krutosti schvaluje; b) mysli objímati, obsáhnouti, uvažovati, přemítati: *omnia consilio C*; *animo a. C*; c) (slovy, výkladem) obsáhnouti, zahrnouti; líčiti, pojednávati o něčem: *quod virtutis nomine amplectimur C*; *quos lex maiestatis amplectitur T* zahrnuje, v ochranu béře; *quod ego pluribus verbis amplecterer C.*

amplexor, *ārī, ātus sum* [verb. intens.-frequent. od *amplector*] 1) opět a opět n. vřele objímati: (*Curio*) *cum Verre consistit, hunc amplexatur C*; 2) metaf. v náručí chovati něco, držeti se čeho křečovitě; lpěti na něčem: *si ista, quae amplexamini, retinere voltis S*; *otium a. C*; *animi cognitionem a. C* dbáti o poznávací mohutnost ducha.

1. amplexus, *a, um* viz *amplector*.

2. amplexus, *ūs, m.* [*amplector*] 1) obemknutí, sevření, semknutí, objetí: (*anguis*) *longis amplexibus illos necat O*; *excutit amplexūs* (*Alcides*) *O* vyprostí se z objetí, ze sevření (při zápase); — spec. objetí (z lásky): *dare amplexus O* objímati; *amplexumque petit O* objímá ji; *te amplexu* (dat.) *ne subtrahe nostro V* nevyhýbej se objetí; *avidis amplexibus haerent O* v dychtivém, vroucím objetí jej drží.

amplificātiō, *ōnis, f.* [*amplifico*] zvětšení, rozmnožení, rozhojnění.

amplificātor, *ōris, m.* [*amplifico*] zvětšovatel, rozmnožovatel, zvelebitel.

amplificō, *āre, āvī, ātum* [*amplus* a *facio*] 1) rozšířiti, zvětšiti: *aedis Iovis amplificata L*; *urbem a. C*; 2) zvětšiti, rozmnožiti, rozhojniti: *opes C*; *patrimonium C*; 3) metaf. zvětšiti, zvýšiti, zvelebiti: *rem publicam C*; *auctoritatem C.*

ampliō, *āre, āvī, ātum* I) [*amplius* dále, ještě jednou] (na soudě) ve věci nejasné slovem *amplius* nález odložiti, odročiti: *causam a. C*; *reum a. L* přelíčení s obžalovaným odročiti; II) [ztotožněním se slovesem *amplare* od *amplus*] = *amplifico*: zvětšiti, rozmnožiti: *a. rem H* rozmnožiti majetek.

amplitūdō, *inis, f.* [*amplus*] 1) rozlehlost, rozsáhlost, prostrannost, velikost: *simulacrum modica amplitudine C*; *a. urbis CL*; *a. templi L* velkolepý chrám; 2) metaf. a) velikost, velikolepost, znamenitost, nádhernost: *a. rei publicae C*; *rerum gestarum a. N* velikolepé, veliké činy; b) vážnost, důstojnost, velebnost: *auctoritas atque a. C*; *templum dignum amplitudine tua L* chrám důstojný tvé velebnosti; *humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere C* že nízkost zápolí s důstojností o svrchovanost (jevící se v držení nejvyšších míst v obci).

amplius kompar. I (substantivně) více, větší počet: *dare a. C*; (s gen. part.) *a. negotii* více práce; *a. obsidum Cs*; *a. frumenti Cs*; II (adverb.) 1) dále, déle, více: *Metellus a. opinione morabatur S* nad očekávání déle; *ne a. morando Scaurum incenderet S* dalším prodléváním; — (t. t. v mluvě soudní, kterým předseda soudu ve věci nejasné odročoval rozsudek na dobu pozdější) *cum consules re audita „amplius" de consilii sententia pronuntiassent C* bude pokračováno; 2) a) více, u větší míře, větší měrou: *multo etiam a. Cs*; *hoc* (*eo*) *a. S* nad to, tím více; b) (u čísel) více než (bez *quam* i s *quam*): *amplius* (*quam*) *ducenti ceciderunt*; *a. sunt sex menses C*; *a milibus non a. XII Cs* v dáli ne více než 12 tisíc kročejův; (s ablat. kompar.) *a. horis sex pugnare Cs*; c) (ještě) více, (ještě) dále, ještě nad to, mimo to; (se záporem) déle ne, již ne (více): *quid vultis a. C* čeho pak ještě si přejete; *quid est quod iam a. expectes C*; *et alia a. S* a jiné nad to; *cum a. nemo occurreret Cu* když již nikdo vstříc nepřicházel; *nec iam a. ullae apparent terrae V* a dále žádné země; *nihil a.* nic více, pouze to.

amplus, *a, um* 1) prostorný, prostranný, objemný, rozsáhlý, rozlehlý; velký: *a. domus C*; *atria ampla V*; *amplior ceteris insula*; *admodum a. et excelsum signum C* socha velmi veliká; *ter a. Geryones H* trojnásob obrovský, trojtělý, (tři obrovských těl); 2) velký, hodný, valný, značný, hojný, bohatý, znamenitý: *peditatūs ampliores copiae C*; *numerus amplior vero* (abl. kompar.) *S* počet větší nad skutečnost, než skutečně; *commeatus amplior spe S* větší nad očekávání; *pecunia amplissima C* velehojné, přehojné jmění; *divitias habere tribus amplas regibus H* dosti hojné pro tři krále; *praemia parum ampla C*; 3) metaf. a) (o věcech) velký, velkolepý, vznešený, skvělý, nádherný, skvostný, slavný: *quo militibus animus amplior esset L* aby vojíni měli větší srdnatost; *locus ad agendum amplissimus C* nejvznešenější; *honores amplissimi C* nejvyšší, největší, nejvznešenější hodnosti; *amplissima gloria C*; *verbis amplissimis gratias agere L* nejslavnostnějšími slovy; *funus a.* slavný pohřeb; *amplum Tuscis ratus L* za vznešené pro Tusky pokládaje, soudě, že jest Tuskům ke cti, k slávě; b) (o osobách) vysoký, vznešený, vážený, slavný, slovutný: *genere copiisque amplissimus Cs* nejurozenější a nejzámožnější; *homines amplissimi C* velevážení; *hoc studium parvi properemus et ampli H* nízcí i vznešení; — spec. (titul) nejváženější, velevážený: *ordo amplissimus C* o senátu; *amplissimi ordines C* (t. j. *senatores, equites, tribuni aerarii*).

Ampsāncti (sc. *lacus*) jezero v Samniu.

Ampsivarii, *ōrum, m.* germánský národ, usedlý při dolním toku řeky Emže *T*.

ampulla, *ae, f.* [subst. demin. z *amphora,* ob. *ampora* z řec. *ἀμφορεύς*] 1) baňatá láhvička na olej, mast a ličidlo; 2) metaf. nadutost, bombast (řeči): *proicit ampullas H* odmítá slova bombastická (srov. v témž význ. řec. *λήκυθος*).

ampullor, *ārī* [*ampulla*] 1) užívati láhvičky na ličidlo; 2) metaf. nabubřele, bombasticky mluviti.

amputātio, *ōnis, f.* [*amputo*] ořezávání, ořezávání, oklešťování (srov. „amputace").

am-putō, *āre, āvī, ātum* 1) ořezávati, oklešťovati; vyřezávati: *vitem ferro C*; vůb. uřezávati, utínati: *falce ramos amputans H*; *manum gladio Cu*; *caput T*; (obr.) *in rei publicae corpore quidquid est pestiferum C* (srov. „amputovati"); 2) metaf. omezovati, zkracovati, zmenšovati: *a. numerum legionum T*.

Ampycus, *ī, m.* 1) kněz Cereřin při dvoře krále Kefea; 2) Lapith, otec věštce Mopsa. Odt. **Ampycidēs,** *ae, m.* Ampykovec (= *Mopsus*).

Ampyx, *cis, m.* 1) druh Fineův; 2) jméno Lapitha *O*.

Āmsāncti viz *Ampsancti*.

Amsivarii viz *Ampsivarii*.

Amūlius, *ii, m.* král města Alby Longy, mladší bratr Numitorův.

amurca, *ae, f.* [*ἀμόργη*] kal, rmut olejný (který při lisování oliv nejprve odtéká).

Amȳclae, *ārum, f.* [*Ἀμύκλαι*] Amykly, starobylé město v Lakonii, jižně od Sparty, rodiště Dioskurův, Heleny a Klytaimestry. Odt. adj. **Amȳclaeus,** *a, um* amykelský: *fratres O* (= Dioskurové); (básn.) spartský, lakonský: *canis V*.

Amȳclidēs, *ae, m.* Amyklovec (= Hyakinthos, syn Amykla, mythického zakladatele Amykel).

Amycus, *ī, m.* 1) syn Neptunův, král bithynský *V*; 2) Kentaur *O*.

amygdala, *ae, f.* [*ἀμυγδαλή*] mandloň.

amygdalum, *ī, n.* [*ἀμύγδαλον*] mandle (plod).

Amȳmōnē, *ēs, f.* [*Ἀμυμώνη*] 1) Danaovna, milenka Neptunova; 2) pramen a potok nedaleko Argu (dle ní nazvaný) *O*.

Amyntās, *ae, m.* [*Ἀμύντας* „obhájce"; srov. *ἀμύνω*] jméno několika králů makedonských. Zvl. Amyntas II., otec Filippa makedonského. Odt. **Amyntiadēs,** *ae, m.* Amyntovec.

Amyntor, *oris, m.* [*Ἀμύντωρ*; srov. *ἀμύνω*] král Dolopův, otec Foinikův. Odt. patronym. **Amyntoridēs,** *ae, m.* Amyntorovec (= Foinix).

amystis, *idis, f.* [*ἄμυστις*; srov. *μύω* oči zavírám, ustávám] vyprázdnění po-

háru jedním douškem (bez přestání); nemírné pití.

Amythāōn, *onis, m.* syn Aiolův, otec věštce Melampa. Odt. adj. **Amythāōnius**, *a, um* Amythaonův, Amythaonovec.

an rozlučovací částice tázací; **1)** uvozuje druhý člen otázky rozlučovací (přímé i nepřímé): *utrum — an*; *-ne — an*; *— an* zda (zdali) — či; *-ne — an non*; *— an non* zda (zdali) — čili nic (čili ne); *quid faciam, roger, anne* (= *an*) *rogem O.* Též třetí (čtvrtý) člen bývá připojen částicí *an*: *id non traditur, aetate an dignitatibus suis virorumve an sorte lectae sint L.* **2)** První člen rozlučovací otázky nevyjádřen, ale rozumí se: **a)** otázka s *an* dotvrzuje neb vyvrací výrok předešlý: či snad: *ipse percussit, an aliis occidendum dedit? C*; **b)** po předchozí otázce *an* = ne-li (či snad): *Quid beneficiis provocati facere debeamus? An imitari agros fertiles . . . C*; **3)** v jednoduché nepřímé otázce *an* = zda, -li: *quis scit, an adiciant tempora di H*; *exspectabat, an ibi Pompeius esset L*; **4)** *haud scio* (*nescio*), *an*; *dubito, an*; *dubium* (*est*), *an*; *incertum est, an*: nevím, pochybuji, ne-li . . ., zda ne . . ., snad (ano), asi, trvám, bezpochyby: *nescio an non* snad ne; *nescio an nemo* snad nikdo; *nescio, an nunquam* snad nikdy; *an imperare noluisset, dubium T* pochybno, chtěl-li, stěží chtěl se státi císařem; **5)** (= *sive* n. *vel potius*) *Themistocles cum ei Simonides an quis alius artem memoriae polliceretur C* Simonides neb někdo jiný; *sive fatali vecordia an ratus T* buď — buď, aneb.

Anacēs, *cum, m.* [srov. ἄναξ vladař] vladaři, vládcové, knížata (příjmí Dioskurův).

Anacharsis, *idis, m.* skythský kníže, jenž za dob Solonových cestoval po Řecku.

Anacreōn, *ontis, m.* [Ἀνακρέων] řecký básník lyrický z Tea, * 559 př. Kr. — † 478 př. Kr.

Anāgnia, *ae, f.* starobylé město Herniků v Latiu (nyn. *Anagni*). Odt. adj. **Anāgninus**, *a, um* anagnijský; obyv. **Anāgnīni**, *orum, m.* Anagnijští.

anagnōstēs, *ae, m.* [ἀναγνώστης] předčitatel (býval to vzdělaný otrok).

analogia, *ae, f.* [ἀναλογία] stejný poměr, obdoba, pravidelnost, analogie.

anapaestus, adj. [ἀνάπαιστος „odražený, obrácený“] **a)** -us *pes* stopa anapaest ⏑ ⏑ –; **b)** -us *versus* verš anapaestický; **c)** subst. -um, *ī, n.* báseň anapaestická.

Anaphē, *ēs, f.* jeden ze sporadských ostrovův (nyn. *Anafi*).

Anāpus, *ī* (i *Anapis, is*) *m.* **1)** říčka u Syrakus, do níž nedaleko ústí vtéká pramen Kyane; **2)** bůh této říčky, milovník nymfy Kyany *O.*

Anartēs, *tium, m.* Anartové, souborné pojmenování kmenů usedlých v sev. Uhrách nad prameny Visly.

1. Anās, *ae, m.* řeka v Hispanii (nyn. *Guadiana*).

2. anas, *atis, f.* kachna.

anaticula, *ae, f.* [subst. demin. od *anas*] kachnička, mladá kachna.

Anaxagorās, *ae, m.* [Ἀναξαγόρας] z Klazomen, řecký filosof z ionské školy žil 500—428 př. Kr.

Anaxarchus, *ī, m.* [Ἀνάξαρχος], řecký filosof z Abder, stoupenec Demokritův, vrstevník Alexandra Velikého.

Anaxaretē, *ēs, f.* [ἄναξ-ἀρετή „vládkyně ctnosti“] význačné jméno ctnostné dívky *O.*

Anaximander, *drī, m.* [Ἀναξίμανδρος] řecký filosof školy ionské, mladší vrstevník Thaletův, ok. r. 550 př. Kr.

Anaximenēs, *is, m.* [Ἀναξιμένης] řecký filosof školy ionské, žák Anaximandrův, ok. r. 500 př. Kr.

Ancalitēs, *um, m.* Ankalitové, kmen britanský jižně od horní Temže.

an-ceps, *cipitis* adj. [*amb* a *caput*] **1)** dvouhlavý: *ancipiti mirandus imagine Ianus O*; **2)** metaf. **a)** dvoustranný, oboustranný, na obojí stranu obrácený, se dvou (obou) stran, dvojí: *a. securis O*; *a. bipennis V* dvousečná sekyra; *a. mons O* na obě strany srázně spadlý (dle jiného výkladu: dvoutemenný); *cum anceps hostis et a fronte et a tergo urgeret L*; *ancipiti contentione distrahi C*; *animum ancipitem gerere L* mysl na dvě strany míti obrácenou, mezi dvěma stranami se kolísati, na dvě strany zamýšleti; *puppis a. V* sem tam se kolísající; — *bestiae quasi ancipites C* obojživelníci; **b)** (o tom, co vyjíti může na dvoje, v to i ono) obojetný, pochybný, nerozhodný, kolísavý, nejistý: *a. fortuna*

belli C; *ancipiti proelio* (*Marte*) *pugnare CuL* nerozhodným bojem, nerozhodně bojovati; *ancipitis certaminis victoria L* vítězství po kolísavém zápase; *agitatio a. telorum armorumque L* nic nerozhodující; *Lucanus an Apulus anceps H*; — spec. nejistý, nespolehlivý: *fides Cu*; c) dvojsmyslný: *oraculum*; *sententia L*; *ius a. novi H* dvojsmyslné právo (které ve prospěch obou stran lze vyložiti); d) povážlivý, nebezpečný: *vox pro re publica honesta, ipsi a. T* jemu samému záhubný, osudný; *eos revocare a. erat L* bylo nebezpečno; — (subst. isol.) *in ancipiti est res publica T* obec jest v nebezpečenství; *facilius inter ancipitia clarescunt T* v nebezpečenstvích (válečných).

Anchialos, *ī, f.* [ἀγχίαλος „blízko při moři“] thrácké město při Černém moři (nyn. *Akiali*).

Anchīsēs, *ae, m.* [Ἀγχίσης] vládce v Dardanu, otec Aeneův. Odt. a) adj. **Anchīsēus**, *a, um* Anchisův; b) patronym. **Anchīsiadēs**, *ae, m.* Anchisovec (= *Aeneas*).

ancīle, *is, n.* (v gen. plur. *ancilium*, u *H anciliorum*) [*amb(i)* a *caedere*] posvátný štít (podlouhlý, okrouhlý, po obou stranách vykrojený, jenž prý s nebe spadl za panování Numova jako záruka trvání říše. Numa dal dle pověsti zhotoviti ještě 11 zcela podobných, aby onen pravý nebyl poznán, a svěřil je ochraně Saliův); — básn. vůb. štít: *laevaque a. gerebat V*.

ancilla, *ae, f.* demin. [z arch. *ancula*, jež srov. s ἀμφί-πολος služebnice] služka, služebná, děvečka.

ancillāris, *e* služebným příslušný (přináležející).

ancillula, *ae, f.* [subst. demin. od *ancilla*] (malá, mladá) služka, služebná, děvečka.

Ancōn, *ōnis, f.* a **Ancōna**, *ae, f.* město v Picensku při moři jaderském. Odt. subst. **Ancōnitānus**, *ī, m.* Ankoňan.

ancora, *ae, f.* [ἄγκυρα; něm. Anker je z lat.] kotev, kotva, kotvice.

ancorāle, *is, n.* kotevní lano, velbloud.

ancorārius, *a, um* kotevní: *funes Cs*.

Ancus, na př. Ancus Marcius, čtvrtý král římský; viz *Marcius* 1).

Ancyra, *ae, f.* [Ἄγκυρα] (nyn. *Angora*) jméno města 1) v Galatii; 2) ve Frygii.

Andania, *ae, f.* město v severní Messenii jihozápadně od Megalopole.

Andecāvi (*-gavi*), *ōrum* a **Andēs**, *ium, m.* Andekavové, Andové, keltský národ, jehož sídla byla sev. od řeky Ligeru (v nyn. Anjou).

Andēs, *ium* 1) viz *Andecavi*; 2) *f.* rodiště básníka Vergilia.

Andraemōn, *onis, m.* [Ἀνδραίμων] 1) manžel Dryopin; 2) otec Thoantův, náčelník Aitolův před Trojou *O*.

Androgeōs, gen. *eō V* a *Androgeus*, *eī, m.* [Ἀνδρόγεως] syn krále kretského Minoa a Pasifaë.

androgynus, *ī, m.* [ἀνδρόγυνος] cvikýř.

Andromachē, *ēs* a **Andromacha**, *ae, f.* [Ἀνδρομάχη] choť trojského hrdiny Hektora. Po smrti svého manžela dostala se do zajetí Pyrrhovi, synu Achillovu, a později provdala se za Helena, bratra Hektorova.

Andromeda, *ae* a *-dē*, *ēs, f.* dcera aithiopského krále Kefea a Kassiopy.

Andronicus, *ī, m.* [Ἀνδρόνικος] řecké jméno mužské; *Livius Andronicus* z Tarenta. Při dobytí rodného města byl zajat a dostal se v otroctví M. Liviu Salinatorovi. Nejstarší dramatický básník římský a překladatel Odysseje (ok. r. 240 př. Kr.).

Andros, *ī, f.* [Ἄνδρος] nejsevernější z ostrovů kykladských.

ānellus, *ī, m.* [subst. demin. od *anulus*] prstýnek.

Anemūrium, *iī, n.* [Ἀνεμούριον] předhoří a město v Kilikii (nyn. *Anemúr*). Odt. adj. **Anemūriēnsis**, *e* anemurijský.

anēthum, *ī, n.* [ἄνηθον] anýz.

ān-frāctus, *ūs, m.* [*amb* a *frango*] 1) oheb, záhyb, oblouk, křivost: *est curvo anfractu* (abl. qual.) *valles V* údolí křivolaké; *a. litorum L* klikaté, křivolaké břehy; — spec. oklika (na cestě), zacházka: *a. viae N*; *anfractum capere N* dáti se oklikou, zacházkou; 2) metaf. a) okliky (v řeči), rozvláčnost: *quid opus est circuitione et anfractu? C*;

b) (právní) okliky, kličky, obmysly: *iudiciorum a. C.*

angi-portum, *ī, n.* n. **-tus,** *ūs, m.* [*ango* a *portus*] úzká ulička.

Angitia, *ae, f.* bohyně léčitelství, ctěná od Marsův u jezera Fucinského.

Angliī, *ōrum, m.* Anglové, suebský kmen, jenž měl sídla v nyn. Šlesviku *T.*

angō, *ĕre, anxī* [srov. úzký, *ἄγχω*] 1) úžiti, svírati; spec. svírati hrdlo, rdousiti: *angebar ceu guttura forcipe pressus O*; *angit (Hercules Cacī) elisos oculos et siccum sanguine guttur V* svíraje rdousí jej, až oči z důlků vystoupí a krev z hrdla zmizí; 2) metaf. soužiti, skličovati, trápiti, znepokojovati; *angere se* a *angi* (re; de re; s acc. c. inf. n. s quod) míti úzkost, soužiti se, rmoutiti se: *quae (causa) maxime angere aetatem videtur C* která nejvíce, jak se zdá, tísní; *angebatur ferox Tullia L* hnětlo vášnivou Tulii; *poëta meum pectus angit H* úzkostí naplňuje; *angi animi* (lokativ) n. *animo* v srdci se trápiti; *tot curis vigiliisque angi C* býti sužován.

angor, *ōris, m.* 1) škrcení; dušnost, záducha: *aestu et ardore vexatus L*; 2) metaf. úzkost, sklíčenost, tesknost, trampota: *quae (vita) me conficeret angoribus C* skličoval by mne zármutkem; *angoribus confici C* utrápiti se; *angorem capere C* trpěti, míti úzkost.

Angrivariī, *ōrum, m.* Angrivariové, germánský národ usedlý po obou březích řeky Vesery *T.*

angui-comus, *a, um* [*anguis-coma*] hadovlasý.

anguiculus, *ī, m.* [subst. demin. od *anguis*] hádě.

angui-fer, *fera, ferum* [*anguis-fero*] hadonosný.

angui-gena, *ae, m.* zplozený drakem, hadem, zmijí.

anguiuens, *a, um* nebo **anguinus,** *a, um* [*anguis*] hadovitý.

angui-pēs, *pedis,* adj. hadonohý; subst. v plur. hadonožci (o Gigantech).

anguis, *is, m.* a *f.* [srov. užovka] had 1) (vl. sm.) *Hercules geminos elisit angues V* zardousil hady; *totum (me) occupat anguis O* mne celého, celou mou podobu zabírá had (t. j. měním se v hada); *Phoebeïus a. O* poněvadž v hadu ztělesněn byl Aesculapius, syn Foiba Apollona; — kollekt. *atro crinitae angue sorores O*; (příslov.) *latet a. in herba V* (t. j. zde jest nebezpečno); *cane peius et angue vitabit chlamydem H* hůře, více vyhýbati se chlamydě než psu a hadu, t. j. větší ošklivost, odpor bude míti před pláštěm než před psem a hadem; 2) metaf. Had a) zhvězdění Hada, na severním nebi, mezi medvědicí větší a menší (= *Draco*); b) *Anguem tenens O* (= *Anguitenens' Ὀφιοῦχος*) hadonoš.

Angui-tenēns, *ntis* hada držící, hadonoš (souhvězdí *Ὀφιοῦχος*).

angulātus, *a, um* [*angulus*] hranatý.

angulus, *ī, m.* [srov. úhel] 1) kout; roh; cíp, hrana: *a. muri L* bašta *a. e saxo O* hrana balvanu; — spec. úhel (mathematický): *lateris a. alter ad orientem solem spectat C*; 2) metaf. kout, zákoutí, zátiší: *ille terrarum mihi praeter omnes a. ridet H*; *litterarum anguli C* zákoutí, úkryt boje (hašteření) písmenkového.

angustē, adv. [*angustus*] 1) těsně, úzce, v úzké prostoře: *a. scribere C*; *a. cohortes transportare Cs* těsně, stěží; *angustius pabulari Cs* v užších mezích, omezeněji; *quanto sit angustius imperitatum T* oč meze říše užší byly; 2) metaf. a) omezeně, krátce, stručně: *dicere, facere C*; b) těsně, skrovně, nuzně; *frumentum angustius provenerat Cs*; *angustius se habere C.*

angustiae, *ārum, f.* (velmi zřídka sing. *angustia, ae*) [*angustus*] 1) těsnost, těsnina, úzký prostor: *itinerum a. Cs*; *a. viarum Cs* těsné uličky (v táboře); *a. saltūs Cu* soutěsky lesnaté hornatiny; *a. spiritūs C* krátký dech; (obr.) *a. verborum C* úzká ulička slovní zchytralosti; — spec. úžina, úžlabina, soutěsky, průsmyk: *Corinthus posita in angustiis C* na úžině zemské, na šíji; *angustias Themistocles quaerebat N* úžina, těsnina mořská; 2) metaf. a) (o čase) omezenost, krátkost: *temporis a. C*; *hae a., quas natura nobis ad vivendum dedit C*; b) tíseň, nedostatek, nouze, chudoba: *a. stipendii T* skrovný plat vojenský; *pro angustia rerum T* dle skrovných statkův; *inter angustias T* v chudobě; *summis in angustiis esse Cs* ve svrchované nouzi býti; *comperto paternas ei*

angustias esse T zvěděv, že již otec žil v tísni, v nouzi; **c)** tíseň, nesnáz, soužení: *res est in angustiis Cs* stav jest povážlivý; *in angustias adduci C* do nesnáze býti přiveden, ocitnouti se v nesnázi; **d)** omezenost, malichernost: *a. pectoris tui C* tvá úzkoprsost.

angustus, *a, um* [*ango*] **1)** (o prostoře) úzký, těsný: *a. mare N* těsnina mořská; *angustissimae semitae L* úzounké stezky; *angusti montes Cs* úzké = strmé (těsně k moři přiléhající); *a. spiritus C* krátký dech; *angusta cornua O* těsně při sobě jsoucí, blízko u sebe, blízké; *pontus urbes angusto interluit aestu V* moře počalo téci mezi městy těsným příbojem, vlnobitím (t. j. úžinou); — subst. neutr. *angusta viarum VT* úzké cesty; **2)** metaf. **a)** omezený, skrovný, krátký; stručný: *a. nox*; *a. dies O*; *a. spes V* malá naděje; *oratio a. T* řeč omezená; subst. *res est adducta in angustum C* věc jest zúžena; **b)** omezený, stísněný, skrovný, nevalný, nuzný: *a. pauperies H* tísnící; *fides est angustior Cs* úvěr jest příliš chatrný, klesá, padá; *qua (re frumentaria) angusta utebatur Cs* kteréž měl nedostatek; **c)** stísněný, povážlivý, nesnadný, trudný: *rebus angustis animosus appare H* v tísni, v neštěstí; — subst. neutr. *res est in angusto Cs* věc jest na pováženou; *in angustum venire C* přijíti do tísně, do úzkých, do nesnází; **d)** omezený, malicherný: *est animi angusti amare divitias C.*

anhēlitus, *ūs, m.* [*anhelo*] **1)** supění, supání, supot; krátký dech: *sublimi fugies anhelitu H* budeš prchati z vysoka dechu popadaje; *quatit aeger a. artus V* těžký supot zmítá mu údy; *creber a. V* krátký dech (jenž často, rychle za sebou z hrdla vyráží); (básn.) dech: *a. oris O*; *a lasso veniebat a. ore O*; **2)** metaf. výpar, pára: *vini a. C*; *terrae a. C.*

an-hēlō, *āre, āvī, ātum* [*amb — hālo*] **1)** intrans. supěti, těžce, ztěžka oddychovati; (básn.) *fornacibus ignis anhelat V* hučí, soptí; **2)** transit. vydechovati něco, soptiti, sálati něčím: *nec ignes sentit anhelatos O* ohně chrlené; *anhelatis ignibus ardet humus O*; metaf. (básn.) *Catilina scelus anhelans C* zločinností supící.

anhēlus, *a, um* **1)** ztěžka oddychující, udýchaný, uřícený; dýchavičný: *equi VO*; *senes*; *pectus V*; **2)** meton. (o tom, co supění působí) *tussis anhela V* kašel záduchový, záducha; *cursu festinus anhelo advolat O* přikvapí rychlým během sotva dechu popadaje; *adsistunt contra certamina Martis anheli V* zápasy boje klopotného, namáhavého, prudkého (dle jiných jest *anheli* nom. pl.: *adsistunt anheli* stavějí se v zápas udýchání).

Anīcētus, *ī, m.* [ἀνίκητος nepřemožený, nepřemožitelný] zlopověstný propuštěnec Neronův *T.*

Aniciānus, *a, um* patřící Aniciovi: *nota (vini) Aniciana C* z roku konsulatu L. Anicia Galla (r. 160 př. Kr.).

anicula, *ae, f.* [subst. demin. od *anus*] stařenka; babička.

Aniēnsis, Aniēnus viz *Anio.*

Anīgros, *ī, m.* [Ἄνιγρος] pobřežní říčka v Elidě *O.*

anīlis, *e* [*anus*] stařenský: *passus a. O* krok stářím sesláblý, slabý, stařičký; *vultus a. V* tvář, podoba stařeny; *curae aniles V* péče stáří; *anima a. O* dech (stářím) slabý; *instrumenta anilia O* prostředky, jimiž někdo vypadá jako stařena, maska stařeny; *fabellae aniles H* báchorky, povídačky stařenské; — spec. (s přihanou) babský, pošetilý: *superstitiones*; *ineptiae C.*

anīliter, adv. [*anilis*] babsky, pošetile: *dicere superstitiose atque a. C.*

anima, *ae, f.* [srov. *animus*] **1)** vání, vánek, vítr: *quantum ignes animaeque valent V* dechot měchu; *impellunt animae lintea Thraeciae H* severní vítr; — spec. **α)** vzduch (jako živel): *ut inter ignem et terram aquam deus animamque poneret C*; **β)** (vdechnutý vzduch) dech: *animam laqueo claudere O*; *a. ducere C* popadati dechu; *a. anilis O* dech stařecký, slabý; *interclusā animā T* když se mu zastavil dech; *vipeream spirans animam V* jedový dech (zuřivost); **2)** meton. **a)** dech (fysiologicky jako podmínka a známka života; srov. ψυχή), duch, duše, život. Původní význam hmotný ještě se jeví ve rčeních: *animam efflare, exhalare, exspirare, emittere*; *a. agere C* pracovati k smrti viz *ago* I 2); *pariter expulit animāque rotisque O* svrhl s vozu a zbavil života; *animam*

obiectare periclis V; *animam abstulit hosti V*; *quibus relicta est a. S* holé živobytí; *precariam animam trahere T* vyžebraný život bídně tráviti; *animā litandum Argolicā V* že má býti obětován život jednoho z Argejských; (básn.) krev (jež pokládána za sídlo života): *purpuream vomit ille animam V*; b) duše zemřelých, stíny mrtvých, mánové: *recentes O* duše právě zemřelých; *indefletae vagantur animae O*; (*Mercurius*) *pias laetis animas reponit sedibus H*; c) duše, bytost duší opatřená: *fortis a. O* rekovná; *a. iners O* bojácná, zbabělá: *animae viles V* duše bezcenné; *animae, quales neque candidiores terra tulit H*; *vos, servientium animae T* duše otrocké.

animābilis, *e* [*animo*] oživující.

animadversiō, *ōnis, f.* [*animadverto*] 1) obrácení mysli, pozornosti, pozorování, pozornost: *notatio naturae et a. C*; *excitare animadversionem et diligentiam*; 2) (pozorování něčeho trestného a stíhání toho); pokárání, potrestání, důtka, pokuta, trest: *animadversionis paternae metus C*; *a. in civem nostrum L* pokárání našeho občana; *censoriae animadversiones C.*

animadversor, *ōris, m.* pozorovatel (něčeho) *C.*

animadvertō, *ere, tī, sum* [místo *animum adverto*] 1) obraceti mysl, pozornost k něčemu, pozor míti, dáti, všímati si: *sed animadvertendum est diligentius, quae natura rerum sit C*; 2) (obrácením mysli k něčemu) zpozorovati něco, znamenati, viděti, spatřiti (alqm, alqd; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *horum silentium C*; 3) (něco trestného zpozorovati a stíhati to) kárati, trestati, pokutovati, zakročiti proti někomu, něčemu (alqd; in alqm): *a. peccata C*; *neque a., neque vincire permissum T*; *si in hunc animadvertissem C* kdybych tohoto byl potrestal; *verberibus in cives a. S* potrestati mrskáním; *in Iulium Alpinum ut concitorem belli Caecina animadvertit T* Julia Alpina dal usmrtiti jako strůjce války.

animal, *ālis, n.* [vl. adj. neutr. zkrácené z *animale*] „mající život"; živočich, tvor; — spec. zvíře; metaf. s přihanou o člověku: *funestum illud a. C* netvor (kreatura).

animālis, *e* [*anima*] 1) vzdušný: *cibus a. C* dech; 2) mající život, živý.

animāns, *antis* [part. prs. act. od *animo*] „dýchající"; 1) adj. živý; 2) subst. *m., f.* a *n.* živý tvor, živočich (o zvířatech i člověku): *hic stilus haud petet quemquam animantem H* nebude útočiti na žádného člověka; *ex quibus animantia orta sunt C.*

animātiō, *ōnis, f.* [*animo*] 1) oživení; 2) živočich, živý tvor.

animātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *animo*] 1) oduševnělý, živý; 2) přivedený v náladu, smýšlení nějaké, smýšlející nějak: *insulae bene animatae N* věrně oddané; *quemadmodum in se quisque, sic in amicum sit a. C* jako pro sebe, tak má cítiti pro přítele; — spec. srdnatý, statečný: *infime a. C* málo srdnatý.

animō, *āre, āvī, ātum* 1) oživiti, obdařiti životem: (básn.) *guttas in angues O* krůpěje proměniti v (živé) hady; *classem in nymphas O*; 2) (nějakým) duchem, smýšlením, povahou nadati: *Mattiaci terrae solo et caelo acrius animantur T* jsou nadáni ohnivější myslí, jsou zmužilejší.

animōsē, adv. [*animosus*] zmužile, srdnatě, statečně: *a. et fortiter facere C.*

animōsus, *a, um* [*animus*] 1) prudce vanoucí, bouřlivý, prudký; *silvas animosi Euri frangunt V*; *a. ventus O*; 2) srdnatý, zmužilý, odvážný; hrdý, pyšný: *timidos odisse solemus, animosos servare cupimus C*; *rebus angustis a. atque fortis appare H*; (s abl. causae) *spoliis O* hrdý na . . .; *ego vobis animosa creatis O* hrda, že jsem vás porodila, že jsem vaší matkou; — spec. (s přihanou) opovážlivý: *a. corruptor T.*

animus, *ī, m.* [srov. ἄνεμος]:

A) (duševní princip života) duch, duše (proti *corpus*): *homo constat ex animo et corpore C*; *animi corporisque vires L*; *requies animi et corporis C*; *aut a. aut vires Cs* duševní (morální) neb tělesné (fysické) síly;

B) duch, duše (jako souhrn duševních mohutností), nitro: *est a. tibi H* máš ducha dokonalého, vyspělého; *animi maturus Aletes V*; *a. et mens C* duch

a mysl; (básn.) síla duševní, život: *una eademque via sanguis animusque sequuntur V*; — meton. (opisně) osoba, muž: *ab amico animo pacem petere Cu* od přátelského muže; *obstipuere animi V*; *miserere animi V* smiluj se nade mnou; *amico quae dederis animo H* co popřeješ svému milému „já"; *ad effeminandos animos Cs*; *nisi me fallit a. C.* nemýlím-li se; (s gen. osoby) *militum animi = milites* a j.

I) (duch jako mohutnost poznávací a myslicí) duch, mysl, myšlení, pozornost; rozum: *accipite haec animis V* vštipte si v mysl; *volutare alqd animo, in animo, cum animo*; *rem animo agitare Cu*; *animo praesentire C*; *animo concipere*; *animos adhibete O* dejte pozor; *animum rebus advertere* obrátiti pozornost k věcem; *adesse animo (animis) CL*; *ignotas animum dimittit in artes O*; — spec. α) vědomí: *reliquit a. Sextium Cs* omdlel; *a. relinquit euntem O*; *rediit animus O Cu*; (obr.) *nunc demum redit animus T* nyní teprve (volně) dýcháme; β) mysl, paměť: *omnia fers, aetas, animum quoque . . . nunc oblita mihi tot carmina V*; *animis dicta figere V* v paměť si vštípiti; *ea penitus animis vestris mentibusque mandate C*; *effluere, excidere ex animo* vymizeti z paměti; *recursabant animo vetera omnia T* tanuly na mysli, na paměti; γ) rozvaha, přemítání; mínění, soud: *animo spatium dare Cu* mysli (rozbouřené) času dopřáti (k utišení se), dopřáti si času k rozvaze; *meo quidem animo C* dle mého aspoň mínění, po mém soudu;

II) (duch jako mohutnost cítící) duch, mysl, srdce: *aequitas animi N* klid, mír duše, mysli, srdce; *aequo (iniquo) animo*; *uno animo* jednomyslně; *animo iras concipere O* hněvem se rozpáliti v mysli; *quid mihi fuit animi O* jaká mysl mi byla, jak mně bylo u srdce; *animum et mentem conformare C* vzdělávati srdce i ducha; často v lokativě *animi*: *stupens, suspensus animi L* užaslý, nerozhodný v mysli; *consolantur aegram animi L*; *turbidus animi* nepokojné mysli; — (často pro nás v překladě nadbytné) *iuvenem animi miserata V* smilovavši se (v srdci); — spec.: α) duch, mysl, povaha, charakter: *erat animo maximo N* velikodušný; *iuvenis ardentis animi L* prudké povahy; *a. belli ingens, domi modicus S* duch, povaha ve válce velikánská, v míru skromná; *a. parvus (pusillus) CH*; (básn.) *silvestrem animum deponere V* odložiti divokou povahu; β) mysl, nálada: *animo dispar vultus Cu*; *bono animo esse C*; *bonum animum habere Cu*; γ) mysl, smýšlení: *bono (alieno) animo in eum erat Cs*; *amicus (hostilis) a. Cu*; *non idem sibi et militibus animi (esse) Cu* že vojínové nejsou stejného s ním smýšlení; — (praegn.) příznivé smýšlení, náklonnost, láska: *pignora utriusque animi C* důkazy vzájemné příchylnosti; *notus in fratres animi paterni H* známý otcovskou láskou k bratrům; *quibus fors corpora dedisset, darent animos L* aby odevzdaly srdce, lásku; δ) mysl, odvaha, srdnatost, zmužilost, chrabrost, smělost, odhodlanost: *neutris a. est ad pugnandum L*; *animi egregius V*; *animum addere C*; *augere CL*; *a. crescit*; *animi iis accedunt C* přibývá jim mysli, bojovnosti; *a. inflammare, accendere*; *animo deficere*; *animos sustulere Britanni T* nabyli srdnatosti; *animi cecidēre O*; *animos frangere O* sklátiti mysl, odvahu; ε) hrdá mysl, hrdost, sebevědomí; pýcha, zpupnost, vzdor: (*Niobae*) *multa dabant animos O*; *divitiae animos faciebant L* hrdým činilo, vzbuzovalo sebevědomí; *super fortunam animum gerere S* nad svůj stav se vynášeti; *natis* (abl. causae) *habens sublimes animos O* pyšníc se svými rozenci; *alcis animos ac spiritus capere C* něčí zpupnosti a nadutosti stačiti; *quae tibi res animos in me facit O* činí tě zpupným proti mně; *Aeolus ventorum mollit animos V* krotí zpupnost, prudkost; ζ) hněvná mysl, hněv, nevole, vášeň: *suo animo indulgere O* povolovati hněvu; *ardor animi* prudkost hněvu; *inexorabilis a. Cu*; — nadšení, vzlet: *magnam cui mentem animumque Delius inspirat vates V*; *sectantem levia deficiunt animi H* opouští vzlet; *nervi animique H* síla nadšení; *numeros animosque secutus Archilochi H*;

III) (duch jako mohutnost chtěcí, žádací) duch, mysl, přání, touha, úmysl, vůle: *ex animo C* dobrovolně, od srdce

rád, z té duše; *omnibus idem a. V* všichni mají stejnou touhu; *a. inclinat L* mysl se kloní; *a. fert dicere O* náklonnost unáší, pudí . . ; *ad omnia et animo et consilio paratus C*; — spec. α) úmysl, předsevzetí: *bono animo alqd facere N*; *hoc animo, ut . . .* s tím úmyslem, aby . . ; β) chuť, touha, choutka, chtíč: *paucis ad moriendum a. fuit Cu* byli odhodláni, měli chuť; *animi causa CCs* pro zábavu (ducha), pro potěšení; *indulgere animis O* oddávati se radostem, zábavám; *militum animis expletis L.*

Aniō, *-ōnis* n. **Aniēn,** *-ēnis* (voc. *-e Prop*) přítok Tiberu. Odt. adj. a) **Aniēnsis,** *e* anienský; b) **Aniēnus,** *a, um*: *A. fluenta V.*

Anius, *iī, m.* kněz Apollinův a král na ostrově Delu *VO.*

Anna, *ae, f.* sestra karthaginské Didony, s níž později stotožněna byla staroitalská bohyně *Anna Perenna.*

Annaeus, *ī, m.* římské jméno rodové; viz *Seneca.*

annālis, *e* [*annus*] roku (roků) se týkající, roční: *leges annales C* zákony, jež stanovily, v kterém roce věku nejdříve možno ucházeti se o jednotlivé úřady. Odt. subst. *annalis, is, m.* (sc. *liber*), obyč. v plur. *annālēs, ium* chronologicky uspořádané seznamy událostí jednotlivých roků, letopisy, annály: *a. maximi*, které uveřejňoval *pontifex maximus*; (básn.) *annales nostrorum audire laborum V* dějiny, vypravování útrap, trampot.

an-(ad-)natō, *āre, āvī* připlouvati.

anne sesílené *an* (v. t.).

an-(ad-)nectō, *ere, nexuī, nexum,* 1) přivazovati, uvazovati, připínati, připojovati (alqd ad alqd n. s dat.) 2) metaf. připojovati, spojovati: *rebus praesentibus adnectit futuras C*; *adnectebatur crimini Vibia T* byla do žaloby zaplétána; — spec. α) příbuzenstvím, oddaností spojiti: *sanguini Augusti adnexa T* krví s Augustem spřízněná; *pars populi magnis domibus adnexa T* velkým domům oddaná; β) (slovy, písmem) připojovati, dokládati (s acc. c. inf. n. s větou žádací): *adnectebat relinqueret materiam . . . T.*

annexus, *ūs, m.* [*annecto*] spojování, spojení.

Anniānus viz *Annius.*

Annicerī, *ōrum, m.* [*Ἀννικέρειοι*] stoupenci filosofa zvaného Annikeris, jenž byl žákem Aristippa, zakladatele filosofické školy kyrenské *C.*

anniculus, *a, um* [*annus*] roční: *neptis N.*

an-(ad-)nītor, *ī, nīxus* (a také *nīsus*) *sum* 1) opírati se (ad alqd; s dat.): *natura ad aliquod tamquam adminiculum adnititur C*; *adnixi hastis V* opírajíce se, opřeni jsouce o kopí; 2) metaf. namáhati se, usilovati, snažiti se, přičiňovati se, horlivě se zasazovati (de re; pro alqo; s *ut* n. s inf.): *summa ope, summis viribus anniti, ut . . ; ad ea patranda summo studio adniti S*; (s neutr. pronom. v acc.) *hoc idem a. L* o totéž usilovati; (absol.) *adnitimini mecum S.*

Annius, římské jméno rodové. Nejznámější *T. Annius Milo*, protivník Klodiův, přítel Ciceronův. Odt. adj. **Anniānus,** *a, um* Anniův.

anniversārius, *a, um* [*annus·verto*] každého roku se vracející, opakující, výroční: *dies festi*; *a. sacrum celebrare Cu*; *Aequorum arma a. L* co rok se opakující, každoroční boje s Aequy.

annīsus, annixus viz *annitor.*

an-(ad-)nō, *āre, āvī* připlouti, připlovati, doplovati: *ad naves Cs*; *adnabam terrae V* připlouval jsem k břehu; (na lodích) *vestris adnavimus oris V*; — *equites altiores inter undas adnantes equis T* jezdci v hlubší vodě vedle koní plovající . . .

annōna, *ae, f.* [*annus*] 1) roční výtěžek, úroda (zvl. obilní); 2) obilí, potraviny (vzhledem k ceně n. výtěžku): *a. pretium nisi in calamitate fructuum non habet C*; *annonae vilitas et caritas C* láce a drahota obilí (na trhu); *Aegyptus, claustra annonae T* klíč pro dovoz obilí; *clausis annonae subsidiis T* zameziv dovážení obilí; *annonae cura T* starost o potravu, o denní chléb; *eum annonae praefecit T* správu obilí mu dal, svěřil; 3) meton. (tržní) cena obilí (i jiných potravin): *carissimam annonam tanta vilitas secuta est C*; *a. crescit Cs*; *nihil mutavit a. L* cena obilí se nezměnila; *a. vetus L* stará cena obilní; *varietates annonae L* nestálé obilní ceny; *laxior a. C* levnější cena

obilí; *saevitia annonae T* přílišná drahota; (básn.) *vilis amicorum est a. H* laciná jest cena přátel, lacino lze si přátele koupiti; — spec. veliká cena obilí, zdražení, drahota: *annonam furore suo facere L* způsobiti drahotu (obilí) svou zaslepeností; *annonae perfugia C* útočiště v drahotě; *levare annonam C* zmírniti drahotu; *annona premente L.*

annōsus, *a, um* [*annus*] letitý, letný, věkovitý, prastarý: *annosa volumina vatum H* pradávné knihy věštců, věštebné.

annōtinus, *a, um* [*annus*; co do tvoření srov. *diūtinus*] loňský.

an-(ad-)notō, *āre, āvī, ātum* 1) (písemně) poznamenati, zaznamenati; 2) (duševně) znamenati, pozorovati: *adnotatum est* s acc. c. inf. *T*; (s nom. c. inf.) *adnotatusque (est) miles praeriguisse manus T.*

an-(ad-)numerō, *āre, āvī, ātum* 1) připočítávati, vypočítávati: *pecuniam alci C* vysázeti, vyplatiti; *verba a. C* slova odpočítávati; 2) metaf. počítati někoho (něco) k něčemu: *vivis adnumerari O*; *neque bonis neque malis a. T* nepovažovati ani za dobro ani za zlo; *patronorum in grege annumerari C* býti počítán do davu obhájců, za prostředního obhájce.

an-(ad-)nuntiō, *āre, āvī, ātum* k tomu, nad to zvěstovati: *annuntiatur equites retinuisse Cu* dochází nad to zpráva, že . . .

an-(ad-)nuō, *ere, uī,* — [srov. ἐπινεύω] 1) přikyvovati, kynouti hlavou, pokyn dávati, pokynouti (alci): *adnuentibus ac vocantibus suis L* an jeho lid pokyny jej povzbuzoval a naň volal, za povzbuzujících výkřiků svého lidu; *adnuimus pariter H* pouhým mrknutím se dohodujeme; — trans. pokynem označiti: *quos iste adnuerat C*; — spec. α) (pokynem) dovoliti, svoliti, přisvědčiti, schváliti, souhlas dáti: *donec, ut considerem, annueres Cu*; (s acc. neutr. pronom.) *id*; *falsa T* ke lži přisvědčiti; s acc. c. inf.; *a. alci petenti*; *precibus, voto, optatis O*; *coeptis*; *ausis V* smělým podnikům přáti, býti milostiv; *a. facinori T*; *paci T* schvalovati; (s inf.) *ubi primum vellere signa adnuerint superi V*; β) připovídati, přislibovati: *caeli quibus adnuis arcem V*; *deditionem Cu* svoliti k poddání se; *muros ductos H* zbudování hradeb.

annus, *ī, m.* 1) rok; léto: *a. superior C* rok předešlý, loňský; *a. prior L*; *omnibus annis Cs* každoročně; *tempus anni Cs* roční počasí; *tibi faciendum est ad annum C* za rok, napřesrok; *ter in anno C* třikrát do roka, za rok, ročně; — spec. α) (o letech věku lidského) v plur. věk: *anni iuveniles O* léta mladosti, věk mladistvý; *primis ab annis V*; *Iulus ante annos animum gerens virilem V* před časem na svůj věk ukazuje ducha mužného; (o stáří) *gravis annis miles H* věkem, stářím stižený, letitý; *confectus annis S* věkem sešlý; *corpus infirmum annis S* lety (mnohými), věkem, stářím slabé; β) (rok vzhledem k jakosti a událostem v něm): *iners a. O*; *nati melioribus annis V* za lepších let, dob; γ) rok, v němž Říman, maje určitý věk, byl oprávněn ucházeti se (o úřad): *subito reliquit annum suum C* nechal ucházení se v roce naň vypadajícím; δ) synekd. dlouhá doba: *differre curandi tempus in annum H*; 2) meton. a) roční doba (= *anni tempus*): *nunc formosissimus a. V* nejpůvabnější vesna; *a. hibernus H* doba zimní; *pomifero anno H* na podzim; b) roční výtěžek, roční úroda: *arare terram et exspectare annum T*; *ager atque a. in frumentum (cedunt) T* roční úroda připadá na dávky obilné.

annuus, *a, um* [*annus*] 1) rok trvající, roční, jednoroční; celoroční: *spatium annuum H*; *a. tempus* roční lhůta, rok času; *annui magistratus C*; *annua aera habes, annuam operam ede L* celoroční plat (vojenský) máš, celoroční službu konej; *annuae copiae T* zásoby na rok; 2) co rok se vracející, výroční: *a. labor agricolarum C*; *a. ludi T*; *sacra V.*

anquirō, *ere, sīvī, sītum* [*amb-quaero*] 1) hledati, vyhledávati; 2) metaf. zkoumati, pátrati: *nec diu anquirendum, quin Agrippina anteiret T* netřeba dlouho pátrati; — spec. (soudně) vyšetřovati (a pokutu navrhnouti): *de morte T*; *de perduellione L*; *capitis (capite) a. L* vznésti hrdelní žalobu.

ānsa, *ae, f.* 1) rukověť, držadlo, ucho (u nádob): *a. poculi V*; *urcei O*; 2) metaf. podklad, podnět, příčina, příležitost: *dare tamquam ansas ad reprehendendum C*; *reprehensionis a. C.*

1) **ānser**, *eris, m* [m. *hanser*, srov. houser, husa, něm. Gans, χήν] husa.

2) **Ānser**, *eris, m.* jméno básníka („Husa").

Antaeus, *ī, m.* [Ἀνταῖος] 1) gigant, jenž, ač dotykem s matkou zemí stále nových nabýval sil, od Herkula byl přemožen; 2) vůdce Rutulův *V.*

Antandros, *ī, f.* přímořské město v Mysii na úpatí pohoří idského (nyn. *Antandro*) *V.*

ante [srov. ἀντί, ἄντα]:

I) adverb. 1) (o místě) napřed, vpředu: *ante aut post pugnare L*; *morbos agit a. V* před sebou; — spec. (na ot. kam?) napřed, ku předu, vpřed: *a. fero gressum V* napřed kráčím; *non a. sed retro ingredi C*; 2) (o čase) dříve, předtím: *quod a. dixi C* svrchu; *vita a. acta C*; *hunc sine me furere ante furorem V* ještě dříve nech tuto mou zuřivost vyburácet; *a. retro Simois fluet, quam . . . O*; (jako přívlastek) *ignari sumus ante malorum V* dřívějších, minulých trampot (τῶν πρὶν κακῶν); (s abl. mensurae) *sex annis, sexto anno a.*; *sex a. annis, sexto a. anno* o šest let dříve, před šesti lety; *paucis annis a. C*; *paucis a. annis S* před málo lety; *paulo a.* nedlouho, krátce před tím;

II) předl. s acc. před; 1) (o místě) před (obličejem k předmětu; srov. předl. *pro*): *Hannibal a. portas L*; *a. oculos omnium esse, versari C* před očima všech, na očích všem býti; 2) metaf. (o přednosti) před, nad: *gloria belli Gallos a. Romanos fuisse C* že předstihovali, že vynikali nad . .; *a. Iovem haberi Cu* za vyššího nad Jova býti pokládán; *a. alios* nad jiné; *a. omnia* především, obzvláště; *is a. alios aetate et gloria belli T* nad jiné vynikaje; (attribut.) *tua a. omnes experientia T* tvá zkušenost, kterou nade všecky vynikáš; 3) (o čase) před: *a. urbem conditam L*; *a. tempus* předčasně, příliš záhy; (básn.) *a. diem*; *a. noctem C* ještě za dne; *a. tubam V* dříve, než polnice zazní; *a. rem L* ještě před bojem; (o lhůtě) *a. certam diem exercitum dimittere Cs* před uplynutím jisté lhůty, do jisté lhůty; *invictus a. eam diem fuerat Cu* do toho dne; — (u data kalendářního) *A. D. V. KAL. NOV.* t. j. *ante diem quintum Kalendas Novembres.* dne 28. října. Výraz *ante diem* splynul v jedno a býval spojován ještě s jinými předložkami: *caedem contulisti in ante diem V. Kal. Nov. C.*

anteā, adv. předtím, dříve.

ante-capiō, *ere, cēpī, ceptum* 1) předem, napřed, dříve (než někdo jiný) osaditi, zmocniti se: *locum castris S*; *pontem T*; 2) metaf. a) napřed opatřiti: *ea, quae bello usui forent S*; b) (dobou) předstihnouti, (doby) nevyčkati: *ea omnia (famem, sitim . . .) luxu a. S* toho všeho ve zhýřilosti před časem (uměle) užívati; *noctem a. S* předstihnouti noc (t. j. přispíšiti si, než by noc nastala); *tempus legatorum a. S* předstihnouti posly časem.

ante-cēdō, *ere, cessī, cessum* předcházeti; 1) napřed jíti, kráčeti, postupovati, táhnouti a) (v prostoře): (absol.) *lictores antecedebant C*; (trans.) *equitatus agmen antecesserat Cs* jízda byla předním vojem, tvořila přední voj; b) (v čase) *aetate alci a. C* starším býti než někdo; 2) předcházeti, předbíhati, předháněti: *fama rem antecedit Cs*; *parvo momento Cs* něco málo předjeti; *fatum alcis a. Cs* smrti někoho předejíti; 3) metaf. předstihovati, předčiti, vynikati nad někoho (s acc. n. s dat.): *eum usu rerum Cs*; *magnitudine rerum fidem a. Cu* velikostí činů (všecko) očekávání předstihnouti.

ante-cellō, *ere,* — — vyčnívati; metaf. převyšovati, předčiti, vynikati nad někoho: (s dat.) *Asia ubertate agrorum omnibus terris antecellit C*; (*Archiae*) *antecellere omnibus ingenii gloriā contigit*; u *T* též transit. *omnes fortuna antecellis.*

antecessiō, *ōnis, f.* [*antecedo*] 1) předcházení; předejití; 2) metaf. (předcházející a působící) příčina.

ante-cursor, *ōris, m.* [*ante-curro*] předběh, harcovník; (voj. t. t.) *antecursores* (oddíly vojenské, které napřed byly vysílány ku prozkoumání krajiny a zvl.

k vyhledání vhodného místa pro tábor) harcovníci, sbor ohledací, rozvědka.

ante-eō, *īre, iī* 1) předcházeti, napřed jíti, kráčeti (s dat. a s acc.): *te anteit* (čísti dvojslabičně) *saeva necessitas H*; 2) (časem) předcházeti: *ut, si antissent delicta, poenae sequerentur T*; — spec. předejíti něco, (předejitím) mařiti: *a. periculum*; *damnationem T*; *incendium anteiit remedia T* požár (rychle se šířící) předstihl všecku pomoc, učinil nemožnou . . ; 3) metaf. předstihovati, předčiti, převyšovati, vynikati: (bez předm.) *operibus Cs* činy, skutky se vyznamenati; (s acc.) *a. sapientiā omnes C*; (v pass.) *ne ab aliis apud Vitellium anteirentur T*; (s dat.) *auctoritati parentis a. T* vliv matčin předstihnouti, t. j. býti mocnější než matka.

ante-fero, *ferre, tulī, lātum*, 1) napřed nésti: *legum latarum titulos T*: 2) metaf. přednost dávati někomu před někým, klásti, stavěti někoho nad někoho (alqm n. alqd alci rei): *quae* (relat.) *quibus anteferam V* před tímto jednáním kterému mám dáti přednost, t. j. hanebnějšího jednání není; může hanebnější jednání býti?

ante-fīxus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného *antefigo*] zpředu připevněný, přibitý: *truncis* (dat.) *arborum antefixa ora T* zpředu na pních stromů byly lebky přibity; (subst. neutr.) **antefixa**, *ōrum* ozdoby (zvl. sošky) na římsách domů n. chrámů připevněné, římsoví.

ante-gredior, *ī, gressus sum* [*antegradior*] napřed kráčeti, předcházeti (v prostoře i čase).

ante-habeō, *ēre* přednost dávati něčemu před něčím (alqd alci rei) *T*.

ante-hāc adverb. předtím, dříve.

Antēius, *ī, m.* římské jméno rodové.

ante-lūcānus, *a, um* [*ante* a *lux*] před svítáním jsoucí, ranný: *industria opificum C*; ale *cenae antelucanae C* hody trvající (až) do rána.

ante-merīdiānus, *a, um* [*ante* a *meridies*] předpolední.

Antemnae, *ārum, f.* Antemny, město v Sabinsku při ústí řeky Aniena do Tibery. Odt. subst. **Antemnātēs**, *ium, m.* Antemňané.

antemna (*antenna*), *ae, f.* rahno, rejna.

Antēnor, *oris, m.* [*Ἀντήνωρ*] čelný Trojan, jenž radil k vydání Heleny Paridem unesené. Po zkáze Troje založil prý město Patavium. Odt. patronym. **Antēnoridēs**, *ae, m.* Antenorovec.

ante-pēs, *edis, m.* přední noha.

ante-pīlānī, *ōrum m.* [*pilum*] před šikem triariů (= *pilani*) stojící a bojující, t. j. *hastati* a *principes L*.

ante-pōnō, *ere, posuī, positum*, 1) předkládati: *prandium alci*; 2) napřed, před něco klásti, stavěti: *equitum locos sedilibus plebis anteposuit T* místa jezdců položil, vykázal před sedadly lidu; *non antepositis vigiliis T* stráží nerozestavivše; 3) metaf. stavěti někoho nad někoho, přednost dávati (alqm alci; alqd alci rei): *tu ut mihi anteponare C* tobě že by přednost byla dána přede mnou? *ante* za důrazem odděleno: *mala bonis ponit ante C*.

ante-quam, též odděleně **ante quam** (dle původu) dříve než, (po záporu též) dokud ne.

Anterōs, *ōtis, m.* [*Ἀντ-έρως*] mstitel zhrdnuté lásky *C*.

antēs, *ium, m.* [srov. *ante*; pův. asi průčelí] řady (vinných keřů) *V*.

antesignānī, *ōrum, m.* [*ante* a *signum*] vl. před praporem (*signum*) bojující, přední řady, t. j. *hastati* a *principes*, poněvadž odznak legie byl u triariův. V době Caesarově sbor vybraných vojínů (asi 300 mužů při legii), kteří odděleně od hlavního boje porůznu bojovali; — metaf. v sing. *fueras in acie Pharsalica antesignanus C* byl jsi předákem, předním bojovníkem.

antesto viz *antisto*.

antēstor, *ārī, ātus sum* bráti (si) za svědka: *licet antestari? H*; i mimo soud: *te antestaretur C*.

ante-veniō, *īre, vēnī* 1) předejíti, předstihnouti: *per tramites occultos exercitum Metelli antevenit S*; (obr.) *ubi* (*beneficia*) *multum antevenere T* když dobrodiní mez, hranici (dříve vytčenou) daleko překročí; 2) metaf. a) předejíti něco, (předejitím) zabrániti něčemu, zmařiti něco: *consilia hostium et insidias S*; b) předstihnouti, předčiti, převyšovati: *nobilitatem per virtutem S*.

ante-vertō, *ere, vertī, versum* 1) předejíti, předstihnouti: *Clodius vidit*

necesse esse Miloni proficisci Lanuvium, itaque antevertit C; 2) metaf. a) předstihnouti, dříve něco učiniti: *id ipsum Fannius antevertit C* mne v tom předstihl; b) napřed k něčemu se obrátiti, přednost dáti.

Anthēdōn, *onis, f.* [*Ἀνθηδών*] přístavní město v Boiotii proti Euboii.

Anthemūsias, *adis, f.* město v Mesopotamii *T.*

Anthēus, *eī, m.* Trojan: *Anthea* (řecký acc.) *si quem videat V* zda by snad Anthea uzřel (t. j. zda by uzřel snad loď Antheovu).

Antiās viz *Antium.*

anticipātiō, *ōnis, f.* [*anticipo*] předem utvořené, vrozené ponětí: *deorum* o bozích *C.*

anticipō, *āre, āvī, ātum* [*ante-capio*] napřed, dříve bráti: *per compendia montis anticipata via est O* cesta dříve byla uražena, vykonána.

Anticlēa, *ae, f.* [*Ἀντίκλεια*] dcera Autolykova, choť Laërtova, matka Ulixova *C.*

antīcus viz *antiquus.*

Anticyra, *ae, f.* [*Ἀντίκυρα, Ἀντίκιρρα*] jméno dvou měst 1) ve Fokidě (proti městu Kirrha zvanému; odtud pojmenování); 2) v Thessalii. V okolí obou rostlo hojně čemeřice, která za starověku pokládána byla za výborný lék proti choromyslnosti; — meton. *tribus Anticyris caput insanabile H* hlava, kterou nelze vyléčiti ani čemeřicí ze tří Anticyr (celého světa).

antid-eā, zastar. tvar = *antea* u *L* XXII 10, 6.

Antigenēs, *is* [*Ἀντιγένης*] řecké jméno mužské 1) vojevůdce Alexandra Velikého *NCu*; 2) pastýř *V.*

Antigonē, *ēs, f.* [*Ἀντιγόνη*] Antigona, dle báje řecké 1) dcera Oidipova a Iokastina; 2) dcera trojského krále Laomedonta, proměněná od Junony v čápa.

Antigonēa, *ae, f.* [*Ἀντιγόνεια*] 1) město v Epiru *L.* Odt. adj. **Antigonēnsis,** *e* antigonejský; 2) město na Chalkidice *L.*

Antigonus, *ī, m.* [*Ἀντίγονος*] (řecké jméno mužské) jméno několika králů syrských a makedonských. První byl znamenitý vojevůdce Alexandrův, otec Demetria Poliorketa. Padl v boji proti diadochům u Ipsu r. 301 př. Kr.

Antilochus, *ī, m.* [*Ἀντίλοχος*] syn Nestorův, přítel Achillův, padl před Trojou *HO.*

Antimachus, *ī, m.* [*Ἀντίμαχος* „odpůrce v boji“] 1) Kentaur *O*; 2) epický básník z Klaru *CO.*

Antiochīa (též -ēa), *ae, f.* [*Ἀντιόχεια*] jméno několika měst, nazvaných tak dle syrských králů; 1) hlavní město syrské nad řekou Orontem. Odt. adj. a) **Antiochēnsis,** *e* antiochejský; subst. **Antiochēnsēs,** *ium, m.* Antiochejští; b) **Antiochīnus** (*Antiochēnus*), *a, um* antiochejský; 2) město v Karii.

Antiochus, *ī, m.* [*Ἀντίοχος*] 1) jméno několika syrských králů rodu Seleukova: a) Antiochus III. Veliký, ochránce Hannibalův; b) Antiochus IV. Epiphanes (*ἐπιφανής* jasný, vznešený); 2) jméno několika králů kommagenských *T*; 3) Antiochus z Askalonu, žák Filonův, akademický filosof, učitel Ciceronův v Athenách. Odt. adj. **Antiochīus** (-ēus) *a, um* Antiochův; subst. **Antiochii,** *ōrum, m.* stoupenci Antiochovi.

Antiopa, *ae, f.* [*Ἀντιόπη*] řecké jméno ženské: 1) matka Amfionova a Zethova *C*; 2) matka Pieridek *C.*

Antipater, *trī, m.* [*Ἀντίπατρος*] jméno mužské: 1) otec Kassandrův, místodržitel, později vladař v Makedonii; 2) řecký filosof a) z Kyreny, žák Aristippův; b) z Tarsu, stoik, učitel Panaetiův; c) z Tyru, stoik, přítel Katona Utického; 3) *L. Caelius Antipater,* římský letopisec, vrstevník Grakchův (viz *Caelius*).

Antipatria, *ae, f.* [*Ἀντιπατρία*] město v Makedonii, nazvané dle Antipatra 1).

Antiphatēs, *ae, m.* [*Ἀντιφάτης*] 1) ukrutný král Laistrygonův; *Antiphatae domus O* (= Formiae, které dle mythu od Laistrygonů byly založeny); 2) druh Aeneův *V.*

Antiphōn, *ōntis* a **Antiphō,** *ōnis, m.* [*Ἀντιφῶν*] řecké jméno mužské.

Antipolis, *is, f.* [*Ἀντίπολις*] osada Massilských v narbonské Gallii (nyn. Antibes) *T.*

antīquārius, *iī, m.* [*antiquus*] ctitel starobylosti, milovník starožitností; nadšený, horlivý starožitník.

antīquē, adverb. [*antiquus*] starodávně, starosvětsky, zastarale: *nimis a. dicere C.*

antīquitās, *ātis, f.* [*antiquus*] 1) starý věk, dávnověkost, starobylost, starožitnost: *fabulae ab ultima antiquitate repetitae C* ze šedé dávnověkosti; *Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitati T*; *spectaculorum antiquitatem servare T* podržeti starobylý obyčej divadel; 2) meton. a) události, dějiny starého věku, starověk: *antiquitatis memoriam colligere C* zjednati si znalost starověku; (v plur.) *laetum antiquitatibus Graecorum genus T* radující se z památek starověku, milovný starých památek; b) starověk = lidé starého věku: *Cn. Pompeius non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam virtute superavit C* památku, pamět předků zastínil; c) starý, starobylý dobrý mrav, starobylá poctivost: *antiquitatis specimen T* vzor starobylého mravu; *gravissimae antiquitatis viri C.*

antīquitus, adv. [*antiquus*] 1) od starodávna, ode dávna, od jakživa; 2) za starodávna, za pradávna, za starých dob, před věky, před časy.

antīquō, *āre, āvī, ātum* [*antiquus*] nechati při starém, uvésti ve starý stav: *legem, rogationem CL* návrh zákona zamítnouti.

antīquus, dle jiného způsobu psaní **antīcus,** *a, um* [*ante*] I) 1) (o místě) přední (pouze v tomto významu psáno *anticus,* jinak vždy *antiquus*): *antica pars C*; 2) metaf. (v kompar. a superl.) přednější, důležitější, pilnější, cennější: *antiquior in senatu sententiae dicendae locus C* přednější místo; *utilitate fides antiquior fuit L* nad prospěch věrnost světější byla; *id antiquius consuli fuit L* to bylo přednější povinností; *nihil antiquius habere, putare, existimare* nic za pilnější nepokládati; *antiquissimum ratus L* za nejpřednější pokládaje; II) (o čase) o tom, co do dřívější doby patří; 1) (relativně) dřevní, dřívější, někdejší, bývalý, starý (= *qui fuit ante*; a nyní již není): *provincia in antiquum statum restitui non potest C*; *antiquum vulnus O*; 2) (absolutně) od pradávna jsoucí, odvěký, starý, starobylý, starodávný, starožitný; — spec. (starobylostí, stářím) ctihodný: *fanum antiquissimum C*; *Iuppiter Stator, antiquissimus custos huius urbis C* nejstarší, první; *antiqua neglegimus C* starého nedbáme; *antiquissimis temporibus* v šedé dávnověkosti; *a. Troia*; *a. terra V*; — subst. *antīquī, ōrum, m.* staří, předkové; 3) meton. starý, starého, dobrého mravu, rázu, dobrý, starořímský; poctivý: *homines antiqui C* lidé starého rázu; *antiqui moris femina L*; *vestigia antiqui officii C* stopy starobylého citu pro povinnost; *Piso vultu habituque moris antiqui T* pravý Říman starého rázu; *antiqui moris retinens Italia T* starého dobrého mravu dbalá Italie.

Antissa, *ae, f.* [Ἄντισσα] přístavní město na ostrově Lesbu. Odt. subst. **Antissaeī,** *ōrum, m.* Antissané.

antistes, *itis, m.* a *f.* [*antisto*] 1) představený chrámu, představená chrámu; dozorce, dozorkyně; nejvyšší kněz, nejvyšší kněžka; arcikněz, arcikněžka: *antistites sacri L* představení oběti; *templi a. L* o Pythii; *quo antistite O* za jehož (vrchního) kněžství, když on byl nejvyšším knězem; 2) metaf. mistr: *artis dicendi a. C.*

Antisthenēs, *is, m.* [Ἀντισθένης] žák Sokratův, zakladatel filosofické školy kyniků *C.*

antistita, *ae, f.* = *antistes f.*: *Phoebi a. O* (= *Cassandra*).

Antistius, jméno plebejského rodu římského; viz *Labeo.*

anti-stō, *āre, stetī,* — 1) napřed státi; 2) metaf. předčiti, vynikati (alci alqa re).

Antium, *iī, n.* starodávné město přímořské v Latiu s proslaveným chrámem Fortuny, rodiště císaře Nerona (nyn. *Porto d'Anzio*). Odt. adj. **Antiās,** *ātis* antijský: *plebs A. L*; též jako příjmení: *Q. Valerius Antias* viz *Valerius*; subst. **Antiātēs,** *ium, m.* Antijští.

Antōnīnus, *ī, m.* jméno (adoptivní od *Antonius*) několika římských císařův.

Antōnius, jméno plebejského rodu římského: 1) *M. Antonius* příjmím *Orator*, znamenitý řečník, zavražděn ve válce občanské mezi Mariem a Sullou; 2) *M. Antonius,* s posměšnou přezdívkou *Creticus,* poněvadž v bojích s Kretany úspěchu neměl, syn předešlého, praetor r. 74

př. Kr.; 3) *C. Antonius Hybrida,* soudruh Ciceronův v úřadě konsulském r. 63 př. Kr., tajný účastník spiknutí Katilinova; 4) *M. Antonius,* známý triumvir, politický odpůrce Ciceronův (proti němu filippiky Ciceronovy). Odt. adj. **Antōniānus,** *a, um* Antoniův: *latrocinium C*; 5) *Iullus Antonius,* syn triumvirův z Fulvie *H*; 6) *Antonius Musa,* lékař, jenž studenými lázněmi vyléčil císaře Augusta z těžké choroby *H*. — Ze ženských členů toho rodu znamenity jsou dvě Antonie, dcery triumvira Antonia a Oktavie, sestry Augustovy: a) *Antonia maior,* choť Domitia Ahenobarba a babička Neronova; b) *Antonia minor,* manželka Drusova, matka Germanikova, Klaudiova a Livillina *T*.

Antrōn, *ōnis, f.* [*Ἀντρών*] město v Thessalii *L*.

antrum, *ī, n.* [*ἄντρον*] jeskyně, sluj; básn. dutina: *exesae arboris antro V*.

Anūbis, *idis, m.* aegyptský bůh, zobrazován s hlavou šakalí *V*.

ānulārius, *ī, m.* [*anulus*] prstenář.

ānulus, *ī, m.* [*ānus* kruh, kroužek, řiť]; prsten, pečetní prsten; *anuli gemmati L* prsteny vykládané drahými kameny; *ignoti anuli sigillo impresso C*; *anulo obsignare litteras Cu*; *anulum de digito suo tibi tradidit C* odevzdati pečetní prsten (který nosil každý svobodný Říman) značí: vzdáti se veškerých právních nároků. — Zlatý prsten byl odznakem hodnosti rytířské: *a. equester H*; *anulis donare, honorare T* povýšiti na rytíře.

anus, *ūs, f.* stařena: *a. Cumaea O* (= *Sibylla*); *Sabella a. H* sabellská stařena (hádající budoucnost); (jako attrib. subst.) stará, letná: *a. sacerdos V*; *a. avia Cu* stará babička.

anxiē, adv. [*anxius*] úzkostlivě, bolestně.

anxietās, *ātis, f.* úzkostlivost, tesknost.

anxi-fer, *fera, ferum* [*anxius* a *fero*] úzkost přinášející, působící, plodící.

anxitūdō, *inis, f.* = *anxietas*.

anxius, *a, um* [*ango*] a) úzkostlivý, stísněný, bázlivý, nepokojný, starostlivý, nevrlý, mrzutý, znepokojený: *nihil aeque Tiberium anxium habebat T* nic tak Tiberia neznepokojovalo; *anxius animo T* sklíčen v mysli; *anxio animo et sollicito esse C* býti úzkostliv a zkormoucen; *anxium eius iudicium T* v úsudku úzkostlivý, nerozhodný; (s abl. instr.) *a. curis O*; (s gen.) *anxia furti O* v úzkostech (jsouc) pro krádež; *a. sui T* úzkostlivý, starostlivý o sebe, v úzkosti o sebe; (s předl.) *anxius de periculo T* vzhledem k, stran nebezpečenství; věta s ne...; nepř. ot.; b) tísnící, tísnivý, znepokojující, mrzutý, trapný, traplivý: *timor*; *curae*.

1. **Ānxur,** *uris* [vedl. tvar **Anxurus,** *ī*] *m.* 1) jméno podsvětního boha u Volsků, jenž později byl ztotožňován s Jovem: *Iuppiter Anxurus V*; 2) spojenec Rutulův *V*.

2. **Ānxur,** *uris, n.* starobylé město Volsků při silnici Appiově; později přezváno *Tarracina* (nyn. *Terracina*). Odt. adj. **Ānxurnās,** *ātis* anxurský: *populus L*.

Anytus, *ī, m.* [*Ἄνυτος*] žalobce Sokratův: *Anyti reus H* (= Sokrates).

Āonēs, *um, m.* [*Ἄονες*] Aonové, mythičtí praobyvatelé Boiotie; (též attrib.) *montes Aones V* boiotské hory. Odt. a) **Āonides,** *um, f.* Aonky (= Musy, poněvadž sídelní jich hora byl aonský [= boiotský] Helikon); b) **Āonius,** *a, um* aonský = boiotský: *vir O* (= Herkules); *deus O* (= Bakchus); *fons, aquae O* (= pramen Aganippe na Helikonu); *A. vertex V* (= Helikon); *Aoniae sorores O* (= Musy); též **Āoniē** *Aganippe V*.

Aornis, *f.* acc. *Aornin* [*ἄορνις* sc. *πέτρα* „ptáky nenavštěvovaná“] strmá skála v Indii *Cu*.

Aornos, *i, m.* [*ἄορνος* sc. *lacus* „bez ptákův“] jezero avernské; viz *Avernus*.

Aōus, *ī, m.* řeka v Illyrii *L*.

apage [*ἄπαγε* isol. imperat. od *ἀπάγω*] jdi pryč, kliď se, táhni.

Apamēa (a **-īa**), *ae, f.* [*Ἀπάμεια*] 1) město v Syrii nad Orontem; 2) město ve Frygii. Odt. adj. **Apamēnsis,** *e* apamejský; subst. *Apamēnsēs, ium, m.* Apamejští.

Apella, *ae, m.* jméno několika propuštěnců židovských. Poněvadž pak Židé u Římanů byli rozhlášeni za lidi lehkověrné a pověrečné, stalo se *Apella* appel-

lativem: *credat Iudaeus A. H* tomu ať věří lehkověrný žid.

Apellēs, *is, m.* [*Ἀπελλῆς*] znamenitý malíř řecký, vrstevník Alexandra Velikého.

Apenninicola viz *Appenninicola.*

1. aper, *prī, m.* kanec, divoký vepř: *saetosi caput apri V*; *Marsus a. H*; (přislov.) *inmittere fontibus apros V* vl. pustiti do pramenů kance (kteří vodu zkalí a břehy rozryjí), dopustiti se pošetilosti, nerozvážnosti.

2. Aper, *prī, m.* římské příjmení; nejznámější *M. Aper T.*

Aperantī, *ōrum, m.* [*Ἀπεραντοί*] Aperantové, kmen v Aitolii, krajina jimi obývaná slula **Aperantia,** *ae, f. L.*

aperiō, *īre, aperuī, apertum* [**ab-verio,* srov. *operio,* č. ot-vírati, zá-vora, vrata] **I) 1)** otvírati, odmykati: *fores*; *portas*; *ianuam*; *oculos C*; *ora fatis* (dat.) *a. O* ústa otvírati k věštbám (t. j. osud zjeviti); **2)** metaf. otvírati, přístupným činiti: *viam L* cestu klestiti; *fundamenta templi a. L* kopati základy (zemi otvírati ke kopání základů); *specūs a. T* jámy vykopávati; *locum asylum a. L* místo jakožto útočiště zaříditi, na místě asyl zaříditi; *ludum a. L* školu otevříti; *ferro iter a. SL* ocelí dráhu si klestiti; *Pontum a. C* Pontus otevříti (obchodu); *si mors Germanici Syriam (Pisoni) aperuisset T*; *occasionem ad invadendum a. L* příležitost poskytnouti; *locum suspicioni a. C*; *alicui vacuos honoris menses T* prázdné (volné) měsíce k zastávání úřadu (konsulského) někomu získati; **II) 1)** (zahalené, zastřené) odhaliti, odkrýti, viditelným učiniti, obnažiti, ukázati: *caput C*; *ramum, qui veste latebat V*; *unda dehiscens aperuit terram V* odkryla dno (mořské); *aperitur Apollo V* chrám Apollinův se objevuje; **2)** metaf. odkrýti, odhaliti, objeviti, zjeviti, oznámiti; vyzraditi, prozraditi: *quos (reges) bellum aperuit T*; *rem L*; *casus futuros O*; *se a. L* prozraditi se; *secreta pectoris T*; (s acc. c. inf.) *a. hostes appropinquare L*; (s nepř. ot.) *quid agatur, aperiam C.*

apertē, adv. [*apertus*] **1)** patrně, zjevně, zřejmě: *dolorem tulit paulo apertius C* příliš okázale; *a. vincere O* zvítěziti v boji otevřeném; **2)** otevřeně, nepokrytě, upřímně, přímo, bez obalu: *a. palamque dicere C.*

apertus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *aperio*] **I) 1)** otevřený, nezavřený: *curia C*; *valvae O*; (přísl.) *ut dicitur, apertum pectus videre C* otevřené srdce, přímo do srdce viděti; **2)** metaf. otevřený, (někomu) volný, přístupný; širý: *aperta Romanis Africa C*; *a. cursus ad laudem C*; *aperta via C* volná cesta; *per apertum limitem T* po volné polní cestě; *a. impetus maris Cs* volný příval mořský; *campi apertissimi Cs* široširé pláně; *apertissimus Oceanus Cs*; *apertum proelium L* otevřený boj; *Mars a. O* bitva v širém poli; *collis Cs* pahrek holý, neporostlý; — subst. neutr. **apertum,** *ī* širé pole, pláň, planina, rovina: *castra in aperto ponere L*; (v plur.) *aperta Oceani T* širý Okeán; — *in aperto est alqd* jest volné, snadné, nasnadě: *agere memoratu digna magis in aperto erat T* bylo snáze; *hostes aggredi in aperto est T* jest na snadě (viz též **II) 2) a)**); **II) 1)** odkrytý, odhalený, nezahalený, nepokrytý, nekrytý, obnažený, viditelný: *matres apertae pectora* (acc. vztah.) *O* majíce prsa obnažena; *latus apertum Cs* bok (štítem) nekrytý, nechráněný; *naves apertae CL* lodi nemající paluby; (básn.) *aether a. V*; *apertum caelum V* mračny nepokryté, nezahalené, bezmračné, jasné, čisté; **2)** metaf. **a)** nepokrytý, zjevný, zřejmý, patrný, jsoucí na bíle dni, bijící do očí: *simultates partim apertae, partim occultae C*; *apertum est* s acc. c. inf. jest zřejmo, patrno, na bíle dni, že ...; u pozdějších: *adulatio in aperto erat T*; *ut omnia magis in aperto forent S* aby vše bylo zřejmější; *ex aperto vim per angustias facere L* zjevně (bez úskoku) násilím cestu proklestiti; **b)** (o řeči) zřetelný, srozumitelný: *narratio C*; **c)** (o povaze) nepokrytý, netajený, otevřený, přímý, upřímný: *animus C*; *apertior in dicendo C*; (iron.) *ut semper fuit apertissimus C* zcela nepokrytý (t. j. okázale své neřesti na odiv stavěl).

apex, *icis, m.* **1)** (kuželovitý) hrot, vrchol: *a. collis O*; (*apes*) *obsedere summum apicem V* včely obsadily vrchol (vavřínu); *apicem hasta tulit V* vrch

přílby; *flamma apicem duxit O* plamen měl jazýček, šlehal; *visus fundere lumen a. V* ohnivý jazýček; *flammeus a. O* šlehající oheň; — spec. prut olivový ovinutý vlněnými stuhami, připevněný na vrchu čepice flaminů; — synekd. špičatá čepice (kněžská); meton. flaminové: *lanigeri apices V*; — spec. (orientální) tiara, koruna (královská): *regum apices H*; metonym. (symbol.) a) královská moc: *apicem Fortuna sustulit H*; b) největší ozdoba, koruna: *a. est autem senectutis auctoritas C*; 2) (kovová) přílba: *ardet a. capiti V*.

Aphareus, *eī, m.* jméno mužské; 1) král messenský. Odt. adj. **Apharēius**, *a, um* Afareův: *proles O*; 2) Kentaur *O*.

Aphidna, *ae, f.* dědina v Attice.

Aphrodīsias, *adis, f.* [*Ἀφροδισιάς* „město Afroditino, Venušino“] jméno několika měst: 1) na hranici mezi Frygií a Karií. Odt. subst. **Aphrodīsiēnsēs**, *ium, m.* Afrodisiané; 2) město v Kilikii u Sol *L*.

apicātus, *a, um* [*apex*] špičatou čepicí, špičatým kloboukem ozdobený *O*.

Apīcius, *iī, m.* římské příjmení; *M. Gavius Apicius*, známý labužník a prostopášník za Tiberia *T*. Jméno jeho stalo se příslovečným = labužník.

Apidanus, *ī, m.* [*Ἀπιδανός*] přítok řeky Peneiu v Thessalii *LO*.

Apiolae, *ārum, f.* Apioly, město v Latiu *L*.

Apiōn, *ōnis, m.* [*Ἀπίων*] příjmení Ptolemaia, krále kyrenského *C*.

1. **Āpis**, *is, m.* [*Ἄπις*] posvátný býk u Aegypťanův barvy černé s bílou lysinou na čele a na zádech a různobarevnými žíněmi v ocase: *varius coloribus A. O*.

2. **apis**, *is, f.* v gen. pl. *apium* (později *apum*) včela.

apīscor, *ī, aptus sum*, vl. uchopiti, připojiti, 1) (o místě) dojíti: *mare C*; 2) metat. dojíti, dosíci, nabýti: *spes apiscendi summi honoris L*; *summa apiscendi libido T* žádost dosíci nejvyššího cíle; *artem Chaldaeorum T* osvojiti si; (s gen. dle analogie *potiri*) *dominationis T* vlády dojíti.

apium, *iī, n.* [*ἄπιον*] miřík, apich *VH*.

apoclētī, *ōrum, m.* [*ἀπόκλητοι*] „odvolaní“, stálý výbor spolku aitolského *L*.

Apollināris, Apollineus viz *Apollo*.

Apollō, *inis* (zřídka *-ōnis, -ōnī L*) *m.* [*Ἀπόλλων*] syn Jovův a Latonin, bratr Dianin, bůh slunce a světla: *Phoebus* (*φοῖβος* světlý, jasný) Apollo, bůh umění lukostřeleckého, věšteckého, nadšení básnického, hudby a lékařství; (meton.) *nautis aperitur A. V* otvírá se (pohledu) chrám Apollinův. Odt. adj. 1) **Apollināris**, *e* Apollinův, Apollinovi zasvěcený: *ludi*; *laurus*; 2) **Apollineus**, *a, um* Apollinův: *proles O* (= Aeskulapius, syn Apollinův); *urbs O* (= Delos); *vates O* (= Orfeus).

Apollodōrus, *ī, m.* [*Ἀπολλόδωρος*] rhetor z Pergamu, učitel mladého Oktavia (pozdějšího císaře Oktaviána) v řečnictví *T*.

Apollōnia, *ae, f.* [*Ἀπολλωνία* sc. *πόλις* „město Apollonovo“] jméno několika měst: 1) město v Illyrii (nyn. *Polonia* n. *Polina*); 2) v krajině Lokrův ozolských; 3) v Thrakii; 4) v Makedonii; 5) na sev. pobřeží Sicilie. Odt. a) subst. **Apollōniātēs**, *ae, m.* [*Ἀπολλωνιάτης*] (pocházející) z Apollonie; v plur. též **-tēs**, *ium*, Apolloňané; b) adj. **Apollōniēnsis**, *e* apollonijský; subst. **-ēnsēs**, *ium, m.* Apolloňané.

Apollōnis, *idis, f.* [*Ἀπολλωνίς*] město v Lydii nad řekou Hermem. Odt. subst. **Apollonidēnsēs**, *ium, m.* Apolloniďané.

apologus, *ī, m.* [*ἀπόλογος*] vypravování; zvl. bajka.

apoproēgmena, *ōrum, n.* [*ἀποπροηγμένα*] věci odmítnuté, zavržitelné (t. t. stoické filosofie).

apothēca, *ae, f.* [*ἀποθήκη*] špižírna, zásobárna; spec. sklad vína (býval umístěn v kořejším patře): *apothecae totae nequissimis hominibus condonabantur C*.

apparātē, adv. [*apparatus*] upraveně; úpravně; skvěle, skvostně, nádherně: *a. edere et bibere C*; *ludos a. facere L*.

ap-(ad-)parātiō, *ōnis, f.* [*apparo*] příprava, úprava: *munerum C*; též o přípravě řečnické.

1. **ap-(ad-)parātus**, *ūs, m.* [*apparo*] 1) (abstr.) příprava: *sine ullo belli apparatu L* bez veškeré přípravy k válce;

2) meton. (konkr.) přípravy válečné, zvl. stroje obléhací, nástroje (srov. apparáty): *totus belli a. Cs* veškeré potřeby válečné; *a. oppugnandarum urbium L*; *auxiliorum a. L* připravené sbory pomocné; *luxuriosos apparatus conviviorum mercari T* drahé náčiní, příbory k hostinám; — spec. skvělá, nákladná, nádherná úprava, výprava, nádhera: *ludorum venationumque a. C*; *Persici a. H*; *a. funerum Cu*; *exhausti conviviorum apparatibus T*; *epulae et largi apparatus pro stipendio cedunt T* strava hojně připravená, hojné množství; *sine apparatu expellunt famem T* bez jemné přípravy; 3) metaf. vystrojenost (řeči): *dixit causam nullo apparatu, pure et dilucide C.*

2. apparātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *apparo*] vystrojený, upravený, úpravný; spec. skvěle vystrojený, skvělý, skvostný, nádherný: *ludi apparatissimi C*; *spectaculum apparatissimum C*; *epulae apparatae L.*

ap-(ad-)pāreō, *ēre, pāruī* 1) objeviti se, ukázati se: *anguis, qui Sullae apparuit C*; *tympana apparentia O* zjevné, viditelné; *adparent rari nantes V* vynořují se (na povrch); — spec. (jako podřízený na pokyn) se ukázati, býti ke službám, býti ve službách, přisluhovati: *conlegis accensi apparebant L*; (*Dirae*) *Iovis ad solium apparent V* konají službu; 2) metaf. jeviti se, ukazovati se, býti zjevný, patrný: *apparuit causa plebi L* byla zjevna; *non apparere labores H* že námahy nedocházejí uznání; zvl. často neos. **appāret** jest zřejmo, patrno, vysvítá, jest na jevě, na bíle dni (s acc. c. inf., s nepř. ot.).

ap-(ad-)pāritiō, *ōnis, f.* [*appareo*] 1) přisluhování, služba (apparitora); 2) meton. služebnictvo.

ap-(ad-)pāritor, *ōris, m.* (veřejný) sluha (úředníků), podřízený úředník (písař, liktor, hlasatel a j.).

ap-(ad-)parō, *āre, āvī, ātum* připravovati, chystati, vystrojovati (alqd); chystati se, připravovati se k něčemu, strojiti se (alqd a s inf.): *convivium C*; *aggerem a. Cs* násep vrhati; *iter ad caedem faciendam a. C* nastrojiti cestu k vykonání vraždy; *bellum a. CNL* strojiti se, připravovati se k válce; *in apparando occupatus N* přípravami (válečnými) zaměstnán, zabrán, zaujat; *hoc facere apparabant Cs* k tomu se připravovali.

ap-(ad-)pellātiō, *ōnis, f.* [1. *appello*] 1) promluvení k někomu, oslovení; — spec. dovolávání se někoho, odvolání se k někomu („apelace"): *a. tribunorum C*; *a. conlegae L*; 2) meton. pojmenování, název, jméno: *debita appellatione fraudare alqm Cu*; *ut appellatione imperia cetera praemineret T* aby titulem nad ostatní úředníky vynikal; 3) jmenování, vyslovování, výslovnost: *litterarum C.*

ap-(ad-)pellātor, *ōris, m.* [*appello*] ten, jenž se dovolává úřední moci k zakročení, odvolatel *C.*

appellitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od 1) *appello*] jmenovávati, obyčejně nazývati *T.*

1. ap-(ad-)pellō, *āre, āvī, ātum* 1) promlouvati k někomu, oslovovati někoho: *comiter a. alqm C*; *legati erant appellati superbius C* osloveni byli poněkud zpupněji; *evocavit virum e curia regemque prima appellavit L* králem pozdravila; *virum a. L* pozdraviti jako muže; — spec. α) vzývati, volati k pomoci, doprošovati se, dovolávati se, za ochranu, přispění žádati: *deos O*; *vos appello C* vás se dovolávám; *quo accedam aut quos appellem S*; *senatum a. C*; β) (úřední osoby) se dovolávati, odvolávati se („apelovati"): *nemo tribunos plebis appellavit C*; *in eo praetor appellatur C* v té věci děje se odvolání k praetorovi; *cum ambo regem appellarent L* krále se dovolávali; γ) vyzývati, upomínati: *appellatus es de pecunia C* byl jsi upomenut o peníze; *creditores in solidum appellabant T* upomínali o zapravení celého dluhu, celou jistinu vypovídali; δ) žalovati, stěžovati si do někoho: *ne alii plectantur, alii ne appellentur quidem C*; 2) jmenovati, jméno dáti, nazývati (titulovati); v pass. zváti se, nazývati se, slouti (alqm, alqd; s dvěma acc.): *imperatorem a. L* ustanoviti; *nomine sponsum a. L* jménem volati; *Ennius sanctos appellat poëtas*; *appellantur perfugae Cs* spílají jim sběhův; spec. jmenovati, jmenovitě uvésti, zmíniti se: *aedes, quae in lege non appellantur C.*

2. ap-(ad-)pellō, *ere, pulī, pulsum* připuzovati; 1) přiháněti, pohybovati k něčemu: *iuvencos ad litora O*; *me vestris deus adpulit oris V* přihnal, zahnal k vašim břehům; *turres ad opus Cs* posouvati; *corpus adpulit unda O* vyplavila na břeh; — spec. (t. t. v mluvě lodníků) transit. (loď) přirážeti (ku břehu), (s lodí) přistávati: *navem ad ripam C*; *ad Delum classem a. C*; (v pass.) *classis appellitur (ad litus) Cu* přistává, zakotvuje; *oppidum facillimum adpulsu* (supinum) *T* velmi vhodné k přistání; absol. (předmět v mysli doplněn): *ad insulam appulerunt L*; *exercitus adpulit oris V*; intrans. *Germanici triremis Chaucorum terram adpulit T* přistála; *tres biremes adpulēre T*.

appendicula, *ae, f.* [subst. demin. od *appendix*] malý přívěsek.

appendix, *icis, f.* [*appendo*] přívěsek, přídavek.

ap-(ad)pendō, *ere, pendī, pēnsum*, přivažovati, odvažovati: *aurum L*; *si tibi sua omnia appendit C* tobě všechen svůj majetek odvážil, přiřknul.

Āppennīni-cola, *ae, m.* [*colere*] obyvatel Apennin, hor apenninských *V*.

Āppennīni-gena, *ae, m. f.* apenninorodý, na Apenninech vzniklý: *Thybris V*.

Āppennīnus, *ī. m.* Apenniny (pohoří poloostrova italského).

appetēns, *entis*, adj. [vl. part. pracs. act. od *appeto*] chtivý, žádostivý, dychtící, bažící po něčem (aleis rei): *alieni a. S* cizího (jmění) žádostivý; *appetentior famae (erat) T* po slávě příliš bažil; *nihil est appetentius similium sui quam natura C* nic nedychtí více po věcech sobě podobných než příroda.

appetenter adv. [*appetens*] chtivě, dychtivě: *a. agere alqd C*.

appetentia, *ae, f.* [*appetens*] chtivost, dychtivost, žádostivost (s gen. obj.).

appetītiō, *ōnis, f.* [*appeto*] 1) sahání po něčem (aleis rei); 2) metaf. dychtivost, dychtění po něčem, bažení, duševní mohutnost chtěcí, pud (s gen. obj.): *a. alieni C*; *a. principatūs C* snaha po vůdčím postavení, pud neodvislosti.

appetītus, *ūs, m.* [*appeto*] dychtění, mohutnost chtěcí, žádost, pud po něčem (s gen. obj.): *a. voluptatis C*.

ap-(ad-)petō, *ere, petīvī, petītum*, 1) spěti po něčem, spěchati, jíti: *Europam a. C*; obr. *Veios fata appetebant L* osud kvačil na Veje; — spec. α) sahati po něčem, hleděti dosíci něčeho, popadati něco: *haec sunt honorabilia . . salutari, adpeti C* býti vyhledáván; *a. loca munitionibus L* přibírati místa ohradní zdí, ohrazováním, zabírati místa v obvod města; β) hnáti se po někom (něčem), udeřovati, obořovati se, napadati: *ferro alqm a. V*; — metaf. *filii vita insidiis appetita C* úkladně napaden; 2) metaf. a) (o čase) intrans. blížiti se, nastávati: *lux appetit Cs* rozednívá se, svítá; *hiems appetebat T*; *fatum appetebat Cu*; b) (myslí) sahati po něčem, domáhati se, ucházeti se, dychtiti, toužiti, bažiti, státi oč (alqd; též s inf.): *consulatum S*; *M. Manlius regnum appetisse est iudicatus C*; *alienos agros cupide a. C*; *ego inimicitias pro te appetivi C* vyhledával jsem nepřátelství za tebe.

Appia viz *Appius*.

ap-(ad-)pingō, *ere, pinxī, pictum*, přimalovati (alqd alci rei).

Appius, římské předejmení, zvl. v rodě Klaudiův: 1) *Ap. Claudius Caecus*, jenž jako censor r. 312 př. Kr. založil důležitou vojenskou silnici (*via Appia*, též pouze *Appia*), která vedla z Říma do Kapue a za Trajána byla prodloužena až do Brundisia. Od téhož censora pocházel vodovod, kterým přiváděna byla voda od Gabij do Říma (*aqua Appia*); 2) *Ap. Claudius Pulcher*, vrstevník Ciceronův, známý svou přísností censorskou; *censor Appius H* censor přísný jako Appius. Odt. adj. **Appiānus**, *a, um* Appiův, appijský: *libido L*; *Appianae caedis molitor T* (vraždy Appia Junia Silana).

ap-(ad-)plaudō, *ere, plausī, plausum*, tleskati (ku pochvale) někomu, „aplaudovati" (alei); (trans.) *corpus palmis O* pošplouchati, popleskati tělo dlaněmi.

ap-(ad-)plicātiō, *ōnis, f.* [*applico*] připojení se, přimknutí se; jen metaf. *mihi videtur orta amicitia applicatione animi cum quodam sensu amandi C* z touhy duše po (přivinutí) sdružení s jakýmsi pudem lásky.

ap-(ad-)plicō, *āre, plicāvī, plicātum*, (později *-plicuī, plicitum*) 1) připínati, připojovati, přikládati, přibližovati: *mi-*

nor ratis adplicata L menší vor připjatý, připojený; *umeros ad saxa O* opírati o . .; *arboris stipiti se a. Cu* opříti se o kmen stromu; *scalas moenibus Cu* žebříky přistaviti ke zdem; *terrae adplicat ipsum V* k zemi přitiskne, povalí, porazí; *capulo tenus adplicat ensem V* po jílec vrazí; *oscula applicuit fratri V* zlíbal bratra; — spec. α) přiháněti: *asellum ulmo O*; *boves illuc applicat heros O*; *angues regionibus* (dat.) *O* říditi hadí spřežení ke krajům, v kraje; (obr.) *quae vis te immanibus adplicat oris V* přihání tě k břehům; β) (t. t. v mluvě plavecké) (loď) přiráží ti k zemi, (s lodí) přistati; v pass. přistati, zakotviti (u pevniny): *a. navigia Cu*; *naves ad terram Cs*; *navem ripae Cu*; intrans. *dum adplicant L*; (o lodích) *quocumque litore adplicuisse naves hostium audissent L* že lodi přistaly; (v pass.) *Ciae telluris ad oras applicor O* přistávám u . .; 2) metaf. a) připojovati, přidávati, přidružovati: *a. voluptatem ad honestatem*; reflex. *se applicare* přidružiti se, přilnouti (ad alqm; ad alqd); b) přikláněti, obraceti co k čemu: *Diana votis amicas* (laskavě) *adplicat aures H* sluchu propůjčuje; *se a. ad philosophiam C* oddati se filosofii; *omne animal adplicatum est ad se diligendum C* projevuje náchylnost k sebelásce.

ap-(ad-)plōrō, *āre, āvī* u někoho plakati, obraceti se s pláčem k někomu.

ap-(ad-)pōnō, *ere, posuī, positum* 1) klásti k něčemu, klásti vedle, přikládati, přistavovati: *columnae machina apposita C*; *scalis appositis T* žebříky přistavivše: *adpositas instruxere epulis mensas O* přistavené stoly; *appositis queritur ieiunia mensis O* za plným stolem (sedě) stěžuje si na hlad; *appositum in mensa lumen T* postavené světlo na stole; — spec. (jídla) přikládati, předkládati, nositi na stůl: *ne panis adustus apponatur H*; *exta a. L*; (o náčiní stolním) *cenabat apud eum, argentum purum apposuerat C*; 2) (osoby) přidávati, přidělovati, přidružiti, přikázati: *custodem Tullio me apponite C*; *alqm moderatorem et magistrum consulibus L*; *tribunus custodiae adpositus T*; spec. (s příhanou) zjednati k nějakému výkonu, nastražiti: *appositus erat Venuleius quidam C*; *quas (voces) adpositi custodes cum deferrent T.*

ap-(ad-)porrēctus, *a, um* vedle (někoho, u někoho) natažený, roztažený *O.*

ap-(ad-)portō, *āre, āvī, ātum* 1) přinášeti; přivážeti, dopravovati; 2) metaf. s sebou přinášeti: *senectus si nil quicquam aliud vitī adportes tecum*; *Caecilius* u *C.*

ap-(ad-)poscō, *ere* k tomu, mimo to, nad to žádati: *plus a. H.*

ap-(ad-)positē adv. [*appositus*] příležitě, příhodně: *dicere a. ad persuasionem C.*

ap-(ad-)positus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *appono*] 1) přiléhající, přilehlý, blízko ležící, blízký: *nemus O*; *regio urbi apposita Cu*; *castellum Lupiae flumini adpositum T* tvrz ležící při řece Lupii; *lapsus ignis in porticus adpositas aedibus T* zasáhl oheň sloupoví přilehlá k chrámům; 2) metaf. příležitý, příhodný: *homo bene a. ad istius audaciam C*; *menses ad agendum maxime appositi C.*

ap-(ad-)precor, *ārī, ātus sum* vzývati někoho, modliti se k někomu (alqm).

ap-(ad-)prehendō, *ere, prehendī, prehēnsum* 1) uchopiti: *manum alcis T* někoho za ruku; *quibus (adulescentulis) adprehensis T* uchopiv, vzav je za ruku; 2) metaf. (v řeči) chopiti se čeho; zadržeti: *quidquid ego apprehenderam, accusator extorquebat e manibus C.*

ap-(ad-)prīmē, adv. [*apprīmus* téměř první] zvláště (s adj.): *artifices a. boni N* zvláště výborní.

ap-(ad-)primō, *ere, pressī, pressum* [*ad-premo*] přitlačiti, přitisknouti: *scutum pectori adpressum T* štít k prsům přitištěný.

ap-(ad-)probātiō, *ōnis, f.* [*approbo*] uznání za dobré, přisvědčení, schválení, souhlas: *audientium a. C*; — spec. (v mluvě filosofické) důkaz: *haec propositio indiget approbationis C.*

ap-(ad-)probātor, *ōris, m.* [*approbo*] schvalovatel *C.*

ap-(ad-)probō, *āre, āvī, ātum* 1) za dobré uznávati, schvalovati něco, souhlasiti s něčím (alqd): *magno illud clamore a. C* schváliti s hlasitým pokřikem; *sententiam a. T*; *approbantibus consulibus C* za souhlasu konsulův; *appro-*

bant patres L (dodatečně) schvalují, potvrzují; — spec. (o bozích): *id quidem di approbent Cu* kéž to bohové požehnají; *dis approbantibus Cu* s vůlí bohův; 2) metaf. (líčiti něco jako schválení hodné), dokazovati, stvrditi: *ne obiecta crimina pro adprobatis accipiatis T* přijímati za dokázané; *fidem suam regi a. Cu*; *si tribuni innocentiam (centurionis) adprobaverant T* kdykoli bezúhonnost potvrdili; (s acc. c. inf.) *veram fuisse obnuntiationem exitus adprobavit C.*

ap-(ad-)prōmittō, *ere, mīsī, missum* k tomu, nad to, ještě (svým jménem) přislibovati *C.*

ap-(ad-)properō, *āre, āvī, ātum* 1) intrans. přispíšiti si, pospíšiti si, popíliti si: *adduc Marium . . . sed adproperate! C*; *nisi ad cogitatum facinus adproperaret C* kdyby nechvátal provésti zosnovaný zločin; (s inf.) *portas intrare patentes adpropera O*; 2) transit. uspíšiti, urychliti něco: *mortem T*; *coeptum opus adproperatum est L.*

appropinquātiō, *ōnis, f.* [*appropinquo*] blížení se: *a. mortis C* blízkost smrti.

ap-(ad-)propinquō, *āre, avī, ātum* [*propinquus*] přibližovati se; 1) (v prostoře) přibližovati se, blížiti se (absol.; ad alqd n. s dat.): (v neos. pass.) *cum eiusmodi locis esset adpropinquatum Cs* když se přiblížili; (v čase) blížiti se, nastávati: *cum lux appropinquaret C* když se rozednívalo; *hiems adpropinquat Cs*; *meus adventus appropinquat C*; 3) metaf. blízek býti něčeho, blízko míti k něčemu: *centuriones, qui iam primis ordinibus adpropinquarent Cs*; *eum (Tiberium) adpropinquare supremis T* že se k smrti blíží.

ap-(ad-)pugnō, *āre* bojovati proti něčemu, dorážeti, útok činiti na něco (alqd): *castra*; *castellum T* ztékati.

Appulēius, Appulia viz *Apuleius, Apulia.*

ap-(ad-)pulsus, *ūs, m.* [2. *appello*] přiblížení se, blízkost: *a. solis C* blízkost, působení slunce; — spec. přistání: *hostem litorum adpulsu arcere L*; *utrimque prora paratam semper adpulsui frontem agit T* má čelo lodní k přistání vždy připravené, vždy čelem k zemi přistati může; *in adpulsu litoris trucidatus T* při přistání, přistav ku břehu byl zabit; *oppidum celerrimum fidissimumque adpulsu T* k městu lze nejrychleji a nejbezpečněji přistati; — meton. *insula ob faciles adpulsus opportuna T* ostrov příhodný pro místa, kde snadno bylo lze přistati.

aprīcātiō, *ōnis, f.* [*apricor*] vyhřívání se na slunci, na výsluní.

aprīcor, *ārī, ātus sum* [*apricus*] sluniti se, vyhřívati se na slunci.

aprīcus, *a, um* [srov. *aperio*] slunci otevřený, přístupný; výslunný, slunný: (*frigidus annus aves*) *terris inmittit apricis H*; *a. arbor O*; (básn.) slunce milující, slunečný: *mergi V*; *apricos necte flores H*; 2) metaf. subst. neutr. *in apricum proferet aetas H* na světlo vynese, zjeví.

Aprīlis, *e* [z **aporos* další, druhý, komp. k ie. **apo*, lat. *ab*, srov. *Quintilis* = 5. měs. (po březnu)] dubnový; subst. **Aprīlis,** *is, m.* (sc. *mensis*) duben („april").

Apronius jméno plebejského rodu římského; 1) *Qu. Apronius*, pomahač Verrův *C*; 2) *L. Apronius* za Augusta správce Afriky, později dolejší Germánie *T.* Odt. adj. **Aprōniānus,** *a, um* Aproniův.

Apsus, *ī, m.* řeka v Illyrii *Cs.*

aptē, adv. [*aptus*] 1) těsně: *a. cohaerere C*; *a. haerere H* řádně přiléhati; *capiti a. reponit pileum L*; 2) přiměřeně, vhodně, případně: *a., distincte, ornate dicere C* přiměřeně, s náležitým rozčleněním a ozdobně řečniti.

aptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od zastar. *apere* přivazovati] 1) připojovati, přidělávati, přičiňovati (alci alqd): *dona aptat postibus V* zavěšuje; *Danaum insignia nobis aptemus V* nasaďme, připněme si; *sagittas nervo a. V* střely klásti na tětivu, *dexteris a. enses H* do pravice bráti meče; (*corpori*) *arma a. L*; *clipeo sinistram insertabam aptans V* na levou ruku štít jsem si navlékal (připojuje); 2) metaf. a) přistrojiti, připraviti, upraviti: *a. trabes V*; *a. remos V*; *classem a. V* loďstvo (k odplutí) připraviti, přichystati; *in pace aptavit idonea bello H* v míru připravil potřeby válečné; (s ablat. instrum.) vystrojiti, opatřiti něčím: *se armis a. L* ozbrojiti se *classem velis V*; *biremes remigio V*

ensem vagina V; (s dat. účel.) *aptat se pugnae V* chystá se k boji; *itineri sarcinas a. Cu* zavazadla připravovati na cestu; *loricam aptat habendo V* aby se mohlo nositi; *a. ad pugnam classem L*; b) přizpůsobovati, činiti způsobilým: *Fortunae te superbae responsare aptat H*: *animos aptent armis V* ať přizpůsobí, obrátí mysl k boji; *fidibus Latinis Thebanos a. modos H.*

aptus, *a, um* [part. perf. pass. od arch. *apio* viz *apto*] „spojen"; I) jako partic. 1) připojen, připevněn: *gladius saeta equina a. C* na žíni zavěšený, visící; 2) metaf. visící, závislý na něčem: *ex quo (honesto) aptum est officium C*; *rerum causae aliae ex aliis aptae C*; 3) (mezi sebou) spojen, sloučen, scelen, spojitý, souvislý: *apta dissolvere C*; *omnia inter se conexa et apta C* spojeno a sdruženo; 4) (náležitě) připraven, opatřen, vystrojen: *omnia sunt ad bellum apta ac parata Cs* vše připraveno a pohotově; *omnia proelio apta T*; *non itineri magis apti quam proelio L*; *profectus apto exercitu L* s vojskem k boji připraveným, hotovým; (s abl. instrum.); *caelum (axem) stellis ardentibus aptum V* nebe hvězdami ozdobené, hvězdnaté; *quinqueremes aptae instructaeque remigio L*; II) jako adj. 1) vhodný, případný, způsobilý, schopný, přiměřený: *apto cum lare fundus H* statek s přiměřeným jměním; *Mucianus aptior sermone T* řečí schopnější; (s dat.) *malum malo aptissimum L* nejvíce, nejlépe se hodí, pojí; *apta igni materies Cu* hořlavá látka; *vis venti apta faciendo igni L* prudký vítr, vichr vhodný k rozdělání ohně; *ingenium, aptius talibus flammis O* vnímavější pro . . .; *sedulitas in hoc apta tibi erit O* bude ti pomocná; *amicis aptus H* úslužný k přátelům; *solibus aptus H* pro sluneční paprsky vhodný, přítel parna; *Servilius lenibus remediis aptior L* přístupnější mírnějším prostředkům; (s *ad*): *nostros minus aptos esse ad huius generis hostem Cs* méně způsobilí proti nepříteli; (básn. s předl. *in*) *deus formas a. in omnes O* snadno se proměňující v . . .; (s inf.) *chorus a. amare O*; (s relat. účel. větou) *videbatur aptior persona, quae . . . loqueretur C.*

apud (zastar. *aput*) předl. s acc. označuje blízkost;

I) o místě 1) (u jmen místných) u, při: *incredibilis a. Tenedum pugna C*; *a. moenia Troiae V* u hradeb, před hradbami; (se jménem národa) *a. Persas aut in extrema India C* v Persii; (v některých řečních zvl. u *T* = téměř *in* s abl.) *cenam isti dabat a. villam C* v letohrádku; *a. urbem Nolam T* v městě Nole; *laude a. Germanias floruit*; *a. cunctas Asiae insulas* na všech ostrovech; 2) (u jmen osob) u, při: *esse, sedere a. alqm*; *a. memores stat gloria facti V*; — spec. α) u (někoho), v příbytku, v bytě, v domě (něčím): *erat a. Heium sacrarium C*; *domi a. P. Sestium L*; *a. te cenavit C*; *pressa tuis balanus capillis iam dudum a. me est H*; β) u (někoho), při (někom), v moci (něčí) = *penes* s acc.: *qui iudicia manere a. ordinem senatorium volunt C* aby soudy zůstaly stavu senatorskému; *consulatus uterque a. patricios manet L*; γ) *a. exercitum esse C* ve vojště dlíti (v družině vojevůdcově); *in exercitu esse* sloužiti, konati službu vojenskou; δ) u (někoho), ve spisech (spisovatelových): *a. Xenophontem Cyrus dicit C*; *a. Platonem C*; ε) v přítomnosti (někoho), před (někým) = *coram* s abl.: *a. regem verba facere C*; *a. populum res est C* jedná se o věci před národem; *habere a. senatum orationem T*; *a. concilium accusare T* před shromážděním; *a. circumfusos ita coepit T* před shluklými kol něho.

II) (o čase) u, za (doby): *non modo his temporibus, sed etiam a. maiores nostros C*;

III) metaf. (ve smyslu mravním) u (někoho), při (někom), dle soudu (někoho): *a. eum sunt in honore C*; *nec ulli auspicio maior fides non solum a. plebem, sed a. proceres T*; *a. alqm valere, posse*; *a. alqm gratum, carum esse* a j.

Āpulēius, plebejské jméno rodové; *L. Apuleius Saturninus*, demagog za doby Mariovy, na rozkaz senatu zavražděn; *lex Apuleia C* zákon Apuleiův. Odt. adj. **Āpulēiānus**, *a, um* Apuleiův.

Āpūlia, *ae, f.* Apulie, krajina v dolní Italii (nyn. *Puglia*). Adj. **Āpulus**, *a, um* apulský; subst. **Āpulus**, *i, m.* Apulan.

aput viz *apud.*

aqua, *ae* (arch. gen. *aquai*) *f.* **1)** voda: *aqua levata vento L* voda vypařená, vodní páry zdvihše se větrem; *aquae nectareae O* mok nektarový; *arcus aquarum O* hora vodstva, vlna jako hora; *aquae magnae bis eo anno fuerunt L* velká voda, povodeň; *longas eiaculatur aquas O* dlouhý vody proud vzhůru metá; *formidatis auxiliatur aquis O* vzteklině; (příslov.) *aqua et igni interdicere alci C, arcere alqm, prohibere T* zapověděti užívání vody i ohně, dáti do klatby, vyobcovati (ze země); *aquam terramque petere (poscere) L* (γῆν καὶ ὕδωρ αἰτεῖν) vody i země žádati, t. j. žádati, aby se někdo úplně podrobil; *in aqua ponere alqd C* stavěti na vodě; *is, qui praebet aquam H* hostitel (jenž na počátku hostiny kázal podávati hostům vody k umytí rukou); — spec. moře: *quos labores ego sum terra, quos ego passus aqua O* = *terra marique*; jezero: *a. Albana L* jezero albské; řeka, potok, pramen: *secundā aquā L* po vodě, po proudu; *Tusca aqua O* (= *Tiberis*); *in aquam caeci ruebant L*; *properantis aquae ambitus H*; déšť: *cornix augur aquae H* déšť věštící, dešťověštná; *speculantur aquas* pozorují deště (t. j. pozorují, bude-li pršeti); *aquarum agmen V* lijavec, příval; *subitae aquae O* náhlý lijavec; *effusae aquae O* proudy deště; (v plur.) léčivé prameny teplé, teplice, vary: *aquae salubres T*; *Aquae Sextiae Cs* město v provincii narbonské (nyn. *Aix*); **2)** vodovod: *a. Appia L*; *aquam ducere in urbem L*; **3)** voda ve vodních hodinách, vodní hodiny (klepsydra): *certis ex aqua mensuris breviores esse noctes videbamus C*; (příslov.) *aqua (mihi) haeret C* voda vázne, stojí; jsem v nesnázích, zaplétám se v rozpory, důkaz pokulhává.

aquae-ductus viz *ductus.*

aquārius, *a, um* [*aqua*] **1)** vodní, týkající se vedení vody: *a. provincia C* dozor nad vodovody (svěřený quaestoru sídlícímu v Ostii); **2)** subst. **aquārius,** *ī, m.* vodnář (souhvězdí): *contristat a. annum H* zachmuří vodnář rok (v polovici ledna, kdy vstoupí slunce ve znamení vodnáře, nastávají v Italii deště).

aquāticus, *a, um* [*aqua*] vodní; **a)** ve vodě žijící, rostoucí: *lotos O*; **b)** vodnatý, vlhký: *auster O* dešťorodý.

aquātilis, *e* [*aqua*] vodní: *bestiae C.*

aquātiō, *ōnis, f.* [*aquor*] opatřování, donášení, přivážení vody, doprava vody; napájení.

aquātor, *ōris, m.* [*aquor*] vodař, nosič vody.

aquila, *ae, f.* [srov. *aquilus,* černý, tmavý] „černý pták"; **1)** orel, orlice; **2)** metaf. **a)** orel (stříbrný, na žerdi upevněný, od dob Mariových znak římské legie): *decimae legionis a. Cs*; *aquilae, propria legionum numina T*; **b)** *aquilae* orlové (nástřešní ozdoby podobající se orlům s roztaženými křídly): *sustinentes fastigium aquilae T.*

Aquilēia, *ae, f.* kvetoucí město Venetů při moři jaderském, nyní chudé místo stejného jména v Gorici sev.-záp. od Terstu. Odt. adj. **Aquilēiēnsis,** *e* aquilejský; subst. **Aquilēiēnsēs,** *ium, m.* Aquilejští.

aquili-fer, *erī, m.* [*aquila-fero*] orlonoš, praporečník legie.

Aquīlius a **Aquīllius** římské jméno rodové; *C. Aquilius Gallus,* přítel Ciceronův, řečník a učený právník; *lex Aquilia C.* Odt. adj. **Aquīliānus,** *a, um* Aquiliův: *A. defensio C.*

aquilō, *ōnis, m.* [srov. *aquilus* temný] „nebe zatemňující"; **1)** severní, půlnoční vítr, bora, sever; zosobněný bůh: *iuvenes Aquilone creati O* synové Borcovi, Kalais a Zethes; **2)** meton. sever (strana světová).

Aquilōnia, *ae, f.* [srov. *aquilonius*] město v Samniu (nyn. *Carbonara*).

aquilōnius, *a, um* [*aquilo*] severní: *regio tum a., tum australis C.*

Aquīnum, *ī, n.* město Volsků v Latiu (nyn. *Aquino*). Odt. adj. **Aquīnās,** *ātis* aquinský: *fucus H* poněvadž tam byly nachové barvírny; obyv. **Aquīnātēs,** *ium, m.* Aquiňané.

Aquītānia, *ae, f.* Aquitanie, krajina v jihozápadní Gallii *Cs*; od doby Augustovy značí A. jako provincie zemi mezi Pyrenejemi, Okeánem, Garumnou a Cevennami *T.*

Aquītānus, *ī, m.* Aquitan, obyvatel Aquitanie.

aquor, *ārī, ātus sum* [*aqua*] vodu nositi, přivážeti: *castris aquatum* (sup.) *egredi S* jíti pro vodu.

aquōsus, *a, um* [*aqua*] vodnatý; vlhký: *campus L*; *aquosa Ida H*; *nubes aquosa V* mračno dešťonosné; *sidus piscis aquosi V* zhvězdění ryby dešťonosné; *Orion a. H*; *a. hiems V* deštivá zima; *a. languor H* vodnatelnost; *mater a. O* (= *Thetis*).

āra, *ae, f.* **1)** oltář: *a. Maxima VO* (*magna T*) oltář Herkulův na dobytčím trhu (*forum boarium*) v Římě; (často plur. ve smyslu sing.) *taurum mactabat ad aras V*; *incendimus aras V* zapalujeme oběti na oltáři; *aras tenere V* objímati oltář; (přísahající dotýkal se oltáře, odt.) *aram tangere V* přísahati; srov. *si aram tenens iuraret C*; (často ve spojení) *arae focique* oltáře i krby (na označení všech obětišť, oltářů chrámových, veřejných i domácích), stát i rodina; srov. *hic arae sunt, hic foci, hic di penates C*; *aris et focis bellum parare C*; *de aris et focis decernere C* o oltářích i krbech, o státu i rodinách činiti snesení; **2)** meton. (poněvadž stíhaní k oltáři se utíkali) ochranný oltář, útočiště, ochrana: srov. *sicut in aram confugit in huius domum C*; *curiam, aram sociorum, inflammare C*; *ad aram legum confugere C*; *quorum* (*superum*) *se devovet aris V*; **3)** (o předmětech oltářům podobných) *a. sepulcri V* hranice; *ara Virtutis C* pomník; — *Ara*, zhvězdění oltáře na jižním nebi: *pressa Ara O* stlačený, nízko ležící; **4)** (jméno vlastní) *Ara Ubiorum T* původně oltář zřízený od Ubiů na poctu Augustovu, kdež později povstalo město (nyn. *Godesberg* u Bonnu); *Arae Philaenorum S* oltáře Filaenův (přístavní město na hranici karthaginsko-kyrenské); *saxa vocant Itali ... Aras V* úskalí u ostrova Aegimuru (u Karthaginy).

Arabēs, *bum* (sing. *Arabs, bis*), různosklonně též *Arabī, ōrum, m.* **1)** Arabové; **2)** meton. Arabie: *palmiferos Arabas reliquit O.* Odt. **Arabia,** *ae, f.* (sc. *terra*) poloostrov Arabie; adj. **Arabicus,** *a, um* arabský.

Arabītae, *ārum, m.* Arabitové, národ ve vých. Gedrosii *Cu.*

Arabus, *ī, m.* říčka v Gedrosii *Cu.*

Arachnē, *ēs, f.* [ἀράχνη pavouk] lydská dívka v pavouka proměněná od Minervy, již ve tkaní o závod překonala *O.*

Arachōsiī, *ōrum, m.* Arachosiové, národ usedlý jižně od Parapamisu (v nyn. Afganistanu) *Cu.*

Arachthus, *ī, m.* viz *Aratthus.*

Aracynthus, *ī, m.* [Ἀράκνθος] hraniční pohoří boiotské: *Actaeus A. V* aktejský, ležící proti *Akte* (staré jméno Attiky).

Aradus, *ī, f.* ostrov (a město) při severním pobřeží foinickém (nyn. *Ruad*) *Cu.*

arānea, *ae, f.* [srov. ἀράχνη pavouk] **1)** pavouk; **2)** meton. pavučina.

arāneola, *ae, f.* [subst. demin. od *aranea*] pavouček.

Arar, *is* [acc. *Ararim*, abl. *Arari*(*-re*)] *m.* řeka v Gallii vyvěrající z Voges (nyn. *Saône*), přítok Rhodanu *CsT.*

arātiō, *ōnis, f.* [*aro*] **1)** orání; orba, rolnictví: *quaestuosa mercatura, fructuosa a. dicitur C*; **2)** meton. orné pole, role; v plur. státní (obecné) půdy, pozemky, polnosti (v nájem dávané): *arationes magnas conductas habere C*; *arationes et agri C* najaté obecní pozemky i vlastní.

arātor, *ōris, m.* [*aro*; srov. ἀροτήρ] **1)** oratel, oráč: *stiva innixus a. O*; (v platnosti adj.) *taurus arator O* býk orající; **2)** metaf. **a)** rolník, hospodář: *gaudet a. igni H*; **b)** nájemce státních (obecních) pozemků; zvl. v plur. *numerus aratorum quotannis publice subscribitur C.*

arātrum, *ī, n.* [*aro*; srov. ἄροτρον, dor. ἄρατρον] „oradlo", pluh, radlice.

Aratthus, *i, m.* [Ἄρατθος] řeka v Epiru (nyn. *Arta*) *L.*

Arātus, *ī, m.* [Ἄρατος] řecké jméno mužské; **1)** řecký básník ze Sol v Kilikii, složil astronomickou báseň Φαινόμενα (o zjevech přírodních), kterouž Cicero přeložil do latiny. Odt. adj. **Arātēus,** *a, um* Aratův; **2)** řecký vojevůdce ze Sikyonu (*Sicyonius*), zakladatel achajského spolku.

Araxēs, *is, m.* **1)** řeka v Armenii vyvěrající, vtéká do jezera kaspického (nyn. *Aras*) *VCu*; **2)** řeka u Persepole (nyn. *Bend-Emir*) *Cu.*

Arbēla, *ōrum, n.* [*Ἄρβηλα*] prastaré město assyrské vých. od Ninive, u něhož Alexander přemohl Dareia r. 331 př. Kr. (nyn. *Arbil*).

arbiter, *trī, m.* [od arch. *ar-* = *ad* a *baetere* jíti] „kdo k něčemu přichází"; **1)** (očitý) svědek: *arbitris remotis* (*submotis, amotis*) beze svědků, mezi čtyřma očima; *locus ab arbitris remotus*; *a. arcanorum, secretorum Cu* svědek, důvěrník tajností, zasvěcený do...; — spec. (t. t. v mluvě soudní) „kdo jako osoba nezúčastněná přistupuje ke stranám ve sporu jsoucím", rozhodčí, rozhodce, rozsudí, smírčí soudce (ne ustanovený zákonem, nýbrž za starších dob od obou stran dožádaný, později od praetora jmenovaný). Arbiter rozhoduje dle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nejsa vázán platnými zákony jako *iudex* (v. t.): *arbitrum postulare, sumere*; *alqm arbitrum dare C*; *a. litis C*; — metaf. soudce, rozhodčí; zjednavatel, prostředník: *a. formae O* soudce sličnosti (o Paridovi); *a. pugnae H* rozhodčí zápasu; *a. irae Iunonis O* vykonavatel hněvu; *a. concordiae civium L* prostředník; **2)** neobmezený rozsudí, pán, vládce, vladař: *a. armorum O* (= *Mars*); *solus a. rerum T* samovládce; *a. imperii O* kníže světovládný; *dii populorum arbitri T*; *a. bibendi H* král pitky, hostiny, jenž určoval míru pití při hostině (*συμποσιάρχος*); *Petronius, elegantiae a. T* rozhodce o věcech vkusu; *a. Hadriae H* (= *Notus*); *locus... maris a. H* místo moře ovládající (dle jiných: místo, z něhož je rozhled na moře; srov. **1)**.

arbitra, *ae, f.* svědkyně.

arbitrātus, *ūs, m.* [*arbitror*] v klass. latině jen v ablat. *arbitratu* s gen. neb pron. poss.: dle mínění, po mínění, dle zdání, dle volného uznání: *mulieris a. C*; *cuius* (*Sullae*) *a... consuleretur S* s jehož plnou mocí by bylo jednáno; *meo, tuo, suo a.* dle mého mínění, po mém zdání atd.

arbitrium, *ii, n.* [*arbiter, arbitror*] **1)** nález, rozsudek, rozhodnutí smírčího soudce: *aliud est iudicium, aliud a. C*; *permisso publice arbitrio T* když obci smírčí nález byl svěřen, když obec za smírčího soudce byla zvolena; **2)** metaf. rozhodnutí, (rozhodný) výrok, soud: *cum de te splendida Minos fecerit arbitria H*; *quorum penes plebem a. est T* čehož rozhodnutí má lid, o čemž rozhoduje lid; *id a. sui esse consilii N* rozhodnutí o tom; *a. rerum Romanarum agere T* rozhodovati o státu římském; *sui arbitrii facere L* činiti věci svého rozhodování, rozhodovati; *usus, quem penes a. loquendi H*; *multitudinis arbitrio res agere C*; *arbitrio popularis aurae H*; **3)** volné rozhodnutí, volné uznání, usouzení, soud, úsudek, uvážení, zdání; vůle: *populo Romano a. eligendi permittere T* volbu ponechati na vůli; *arbitrio rem gerere L* dle uznání; *cum victoriae arbitrium agis Cu* kdykoli pronášíš úsudek o vítězství; *miles in arbitrio ducum T* vojínové vedení vůlí vůdcův; *libertas ex alieno a. pendet L*; *Iovis nutu et arbitrio C* pokynem a vůlí; *occupare liberum mortis a. Cu* dobrovolně se napřed usmrtiti; *a. salis vendendi L* libovolné ustanovení sazby solní; *arbitria funeris C* pohřební výdaje, poplatky (stanovené dle jmění a stavu zemřelého); — spec. vůle, libovůle, zvůle, choutka; (neobmezená) vláda, moc: *ad suum a.* podle své libovůle, dle své libosti; *in a. ac potestatem venire C*; *a. Romulus urbis habet O* vládu nad městem; *rei publicae a. obtinuit Tiberius T.*

arbitror, *ārī, ātus sum* [*arbiter*] **1)** býti rozsudím, vynésti nález jako smírčí soudce; **2)** metaf. (dle nejlepšího vědomí) souditi, mníti, domnívati se, pokládati, mysliti, za to míti (s dvěma acc., s acc. c. inf.): (ve význ. praegnantním) *neque in ullam humani oris speciem adsimulare ex magnitudine caelestium arbitrantur T* domnívají se, že není dovoleno připodobniti k žádné podobě lidského obličeje následkem vznešenosti. Často lze přeložiti vloženou větou: trvám, tuším neb dle domnění, asi: *neque ad id valere arbitror L* to, tuším, nemá té platnosti, toho významu; *quo illos animo fuisse arbitramini? C* jakého že ducha byli, myslíte, jakého ducha dle vašeho domnění byli; jakého asi ducha byli.

Arbocala, *ae, f.* městečko Vakcaeů u středního toku Duera *L*.

arbor (pův. **arbōs**), *oris, f.* **1)** strom: *Iovis a. O* (= dub); *Phoebi a. O* (= vavřín); *Palladis a. O* (= oliva); (kollekt.)

stromoví, stromy: *ager arbore infecundus S*; 2) meton. (věci ze dřeva zhotovené) stěžeň: *cornua in summa locat arbore O*; (s gen. vysvětlovacím) *infigitur sagitta arbore mali V*; veslo: *centenaque arbore fluctum verberat V*; loď: *Pelias a. O* loď Argo; *infelix a. L* v. *infelix*.

arboreus, *a, um* [*arbor*] stromový: *sub pondere arboreo* (= *arborum*) *O*; — stromovitý, podobný stromu: *a. cornua V* větevnaté parohy; *a. telum V* veliký jak strom.

arbōs viz *arbor*.

Arbuscula, *ae, f.* [vl. subst. demin. od *arbos* „stromeček"] znamenitá mimická umělkyně za doby Ciceronovy *CH*.

arbustum, *ī, n.* [*arbustus*] 1) stromoví, stromy: *ager arbustis consitus S*; — spec. nízké stromy, křoviny, houštiny: *non omnes arbusta iuvant V*; 2) sad; zvl. vinice (ve které révy vedeny byly po pních jilmových a topolových): *pratis et vineis et arbustis res rusticae laetae sunt C*.

arbustus, *a, um* [*arbos*] vysázený stromy, porostlý stromy.

arbuteus, *a, um* [*arbutus*] planikový *VO*.

arbutum, *ī, n.* [*arbutus*] 1) plod planikový: *dant arbuta silvae V*; 2) = *arbutus*: *pascuntur arbuta apibus V*.

arbutus, *ī, f.* planika.

arca, *ae, f.* [*arceo*; srov. *arcanus*] vl. závěr, zámek; skříň, schránka; truhla; — spec. α) pokladnice, pokladna: *nummos contemplor in arca H*; β) rakev: *conservus vili locavit in arca H*; *vivum in arcam condidere L*; γ) žalářní komůrka (cella): *servi in arcas coniciuntur C* do samovazby jsou vrháni.

Arcades, Arcadia viz *Arcas*.

arcānō, adv. [*arcanus*] tajně, podtají.

arcānus, *a, um* [*arca*] 1) (před jinými) uzavřený; 2) skrytý, tajný; tajemný: *haec a. sacra T*; *Cereris sacrum arcanae H* Cerery tajemné (vzhledem k mysteriím Cereřiným); *a. nox O* mlčelivá noc; — neutr. subst. **arcānum**, *ī* tajnost, tajemství: *Iovis arcanis admissus H* zasvěcený do tajemství; *arcana imperii temptantur T* tajné zásady, záměry vládní (císařské vlády) se ohrožují (křižují).

Arcas, *adis, m.* [Ἀρκάς] a) bájeslovný praotec Arkadů, syn Jovův a Kallistin, po smrti umístěn jako souhvězdí (Arktofylax) na nebi; b) Arkad, obyvatel Arkadie; zvl. v plur. **Arcadēs**, *um, m.* Arkadové; c) jako adj. *Euander A. V*; *tyrannus A. O* arkadský král (= Lykaon). Odt. adj. 1) **Arcadius**, *a, um* arkadský: *dea O* (= Karmenta); *A. rex V* (= Euander); zvl. **Arcadia**, *ae, f.* (sc. γῆ, *terra*) Arkadie, hornatá krajina ve středním Peloponnesu; meton. = Arkadové: *Arcadia iudice V*; 2) **Arcadicus**, *a, um* arkadský.

Arcēns, *entis, m.* („bránící") význačné jméno válečníka sikulského, který provázel Aenea do Italie *V*.

arceō, *ēre, cuī, —* [srov. *arx, arca*; ἀρκέω] 1) zavírati, svírati, hraditi, ohrazovati; omezovati, v mezích držeti: *flumina arcenus C*; *teneras arcebant vincula palmas V* pouta svírala; metaf. *quantum saevitia glisceret, miseratio arcebatur T* zuřivost se vzmáhala, útrpnost byla omezována, útrpnosti bylo bráněno; 2) přístup zavírati, přístup zabraňovati, přístupu nedati, brániti, překážeti někomu, zadržovati; zameziti, překaziti: *saxis pilisque* (abl. instr.) *subeuntes arcebant T*; *somnos a. O* zaplašovati; *odi volgus et arceo H* straním se (lidu); (alqm, alqd) *vim a. L* násilné počínání odraziti, zabrániti; *frigus L* zimy se ubrániti, proti mrazu se opatřiti; (s abl. odl.) *alqm curiā a. L* přístup do radnice zameziti; *se provinciā arceri a legionibus T*; *alios arcet harenā Charon V* brání vstoupiti na břeh; *a. tecto T* pod střechu, pod krov nepřijmouti; *Aeneam arcete periclis V* chraňte Aenea od nebezpečenství; (abl. s předl. *ab*) *fucos a praesepibus arcent V* zaháněji; *hunc a tuis templis arcebis C* tohoto od svých chrámův odvrátíš; *ab effusa fuga flumen arcebat L* divému útěku řeka bránila, v cestě stála; *hinc arce hostes L* zde (vl. odtud) zadrž nepřítele; *unde arcentur foedere L* odkud zdržováni jsou smlouvou, kam dle smlouvy nesmějí; (s inf. n. acc. c. inf., jako *prohibere*) *nec Augustus arcuerat Taurum opes conferre T* nezabránil Taurovi . . .

Arcesilās, *ae, m.* [*Ἀρκεσίλας*] Arkesilas, řecký filosof, zakladatel novější Akademie (* 316 — † 241 př. Kr.).

Arcēsius, *ii, m.* [*Ἀρκείσιος*] otec Laërtův *O.*

arcessītū, jen v ablat. na pozvání, na zavolání, na vyzvání.

ar-cessō (též **accerso**), *ere, īvī, ītum* z arch. *ar-* = *ad* a *facesso*] vl. sem dopraviti **1)** obeslati, přivolati, povolati, zavolati: *in regnum a. L* na trůn povolati, dosaditi; *manes coniugis a. O* na svět přivolati (z podsvětí); *Gallos auxilio* (dat. úč.) *a. Cs* přivolati na pomoc; (o věcech): *si melius quid habes* (*vini*), *arcesse H* dej přinésti, pošli pro . . .; *a. tormenta aut tela T*; — spec. na soud povolati, pohnati, obžalovati; *ambitūs crimine a. C*; *iudicio capitis C*; (s gen.) *capitis a. S* viniti na smrt, z přetěžkých vin obviňovati, poháněti k hrdelnímu soudu; *maiestatis T*; **2)** přistrojiti, přivoditi, zjednati, způsobiti, připraviti: *tempus V*; *bellum L*; *quies neque molli strato neque silentio accersita L* klid ani měkkým lůžkem ani tichem nepřivolán, nezjednán; *rex periculo gloriam accersens Cu* v nebezpečenství slávy hledaje; *ex medio res arcessit comoedia H* ze života (obecného) béře látku; — *dictum arcessitum C* slovo hledané.

Archē, *ēs, f.* [*ἀρχή* počátek] jméno jedné ze čtyř prvotních Mus *C.*

Archelāus, *ī, m.* [*Ἀρχέλαος*] řecké jméno mužské; **1)** filosof z Mileta, žák Anaxagorův; **2)** král makedonský. Na dvoře jeho žili dramatický básník Euripides a malíř Zeuxis; **3)** vojevůdce Mithridatův; **4)** syn předešlého, choť královny aegyptské Bereniky, zeť Ptolemaia Auleta; **5)** vnuk předešlého, král kappadocký, byl od Tiberia povolán do Říma, kdež r. 17 po Kr. zemřel.

Archiās, *ae, m.* [*Ἀρχίας*] řecké jméno mužské; **1)** *A. Licinius Archias,* řecký básník ze syrské Antiochie, hájený před soudem od Cicerona; **2)** truhlář v Římě. Odt. adj. **Archiacus,** *a, um* Archiův.

Archilochus, *ī, m.* [*Ἀρχίλοχος*] řecký básník z ostrova Paru (ok. r. 650 př. Kr.), vynálezce jízlivých útočných básní (*iambi*). Odt. adj. **Archilochius,** *a, um* jízlivý, útočný (jako verše Archilochovy): *Archilochia edicta C.*

Archimēdēs, *is, m.* [*Ἀρχιμήδης*] znamenitý mathematik a mechanik řecký. Byl zavražděn při dobytí Syrakus r. 212 př. Kr.

archipīrāta, *ae, m.* [*ἀρχιπειρατής*] náčelník lupičů námořských.

architector, *āri, ātus sum* [*architectus*] **1)** budovati, stavěti; **2)** metaf. budovati, strojiti, uměle zjednávati, připravovati: *voluptates C.*

architectūra, *ae, f.* stavitelství.

architectus, *ī, m.* [*ἀρχιτέκτων*] **1)** stavitel, budovatel; **2)** metaf. tvůrce, původce: *a. beatae vitae*: — spec. (s přihanou) *omnium a. et machinator C* osnovatel a strůjce.

archōn, *ontis, m.* [*ἄρχων* „pán“] archont, nejvyšší úředník v Athenách po odstranění důstojnosti královské.

Archytās, *ae, m.* [*Ἀρχύτας*] z Tarenta, pythagorovec, vrstevník filosofa Platona, proslavený mathematik a politik.

Arcitenēns, *entis, m.* [*arcus-teneo*] **a)** adj. lukovládný, lukostřelný (hom. *κλυτότοξος*): *deus a. O*; **b)** lukovládce, lukostřelec: *motus erat a. O* (= Apollo); *pius a. V.*

Arctophylax, *acis, m.* [*ἀρκτοφύλαξ*] Vozataj, souhvězdí vých. od souhvězdí Vozu = *Boötes* (v. t.).

Arctos (-us), *ī, f.* [*ἄρκτος*] **1)** „Medvědice“ (Medvěd) n. Vůz větší, souhvězdí na severním nebi, seveřanům nikdy nezapadající: *esse duas Arctos O* t. j. Medvědice větší a menší; *aequoris expers O*; *metuentes Oceani aequore tingi V*; **2)** meton. točna severní; severní, půlnoční strana, sever: *iuncta aquilonibus a. O*; *opacam excipere arcton H* hleděti k severu (o sloupoví).

Arctūrus, *ī, m.* [*ἀρκτοῦρος*] „hlídač medvědice“ Vozataj, souhvězdí východně od Velkého Vozu = *Bootes* (v. t.). S večerním západem jeho (na zač. listopadu) nastává doba bouří a dešťů; — zvl. nejjasnější hvězda v Bootu.

arcuātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od neužívaného slovesa *arcuo* křiviti, ohýbati] obloučný, obloukovitý, obloukovitě klenutý: *curvamen a. O* oblouk klenutý:

currus a. L vůz s obloukovitou střechou, krytý v oblouk.

arcula, *ae, f.* [subst. demin. od *arca*] skřínka (na šperky).

arcus, *ūs, m.* **1)** luk: *arcum tendit Apollo H*; *arcūs Haemonii O* souhvězdí střelce; *a. Cupidinis O*; **2)** metaf. vše, co má podobu obloučnou: **α)** duha: *a. pluvius H*; **β)** klenutí, klenba, vítězný oblouk, vítězná brána: *a. ob recepta signa dicatur T*; (příslov.) *arcum e cloaca facere C* udělati z komára velblouda; (jiní čtou: *arcem*); **γ)** obloučná čára (na př. hada, vlny, zátoky, přístavu): *anguis sinuatur in arcus O* had se stáčí v oblouky, v kotouče, v závity; *portus curvatus in arcum O* přístav zatáčející se v oblouk, obloukem; *via quinque per arcus O* patero kruhů souběžných, jimiž pásma zemská jsou omezena; *a. aquarum O* spousta vod.

1. ardea, *ae, f.* volavka.

2. Ardea, *ae, f.* město rutulské v Latiu. Odt. adj. **a) Ardeās,** *ātis* adj. ardejský: *ager L*; subst. **Ardeātēs,** *ium, m.* Ardeané, obyvatelé Ardeje; **b) Ardeātīnus,** *a, um*: *foedus L* smlouva s Ardeany uzavřená.

ārdēns, *entis,* adj. [partic. praes. od *ardeo*] **1)** hořící, planoucí, ohnivý: *ardentes cupae* hořící kádě; *fax C* hořící pochodeň; *Volcanus a. H* rozpálený; *quinta (zona) est ardentior illis O* páté pásmo jest ohnivější nad ona; **2)** metaf. **a)** (o očích, o štítu) jiskrný, planoucí, zářící: *oculi, clipeus V*; (o víně) ohnivý, plamenný, silný, *Falernum H*; **b)** (o náruživostech) ohnivý, prudký, vášnivý, náruživý: *ira*; *avaritia*; *virtus*; *odium*; *miserere ardentis,* smiluj se nade mnou, jenž láskou planu; **c)** (o řeči) ohnivý, vroucí: *oratio*; *studium C* vroucí horlivost.

ārdenter, adv. [*ardens*] **1)** ohnivě, palčivě; **2)** vroucně, prudce, náruživě.

ārdeō, *ēre, ārsī, ārsūrus* [*ar(i)dus*] **1)** hořeti, planouti, plápolati: *domus ardebat C*; *caput arsit. Servio Tullio dormienti CL* hlava vzplanula Serviovi Tulliovi spícímu, ve spánku; *altaria ardent V* oltáře plápolají (obětmi); *ardet Ucalegon V* hoří dům Ukalegontův; *hospes ardet H*; *omnia ardent L* vše jest v plameni; **2)** metaf. **a)** (o lesku a barvě) planouti, jiskřiti se, zářiti, blýskati se: *campi armis ardent V* nivy zbraněmi planou, blyští se; *Tyrio ardebat murice laena V* plášť zářil tyrským červcem; **b)** *fauces siti ardentes L* chřtán, hrdlo žízní pálící; *omnes artus ardent* (sc. *dolore*) *C*; **c)** (o vášních) planouti; hárati: *amore, ira, avaritia*; *a. dolore C* zapláti bolem; (s význ. praegnantním) *totumque per agmen ardebat V* spěchala roznícena (za ním); (s udáním cíle) *ardet in arma V* prahne do boje, po boji; *in proelia, in caedem eius ardentes T*; *animi ad ulciscendum ardebant C* mysl hořela pomstou; (s inf.) *ardemus scitari V* prahneme touhou zvídati, vyptávati se; *mederi invidiae animo ardebat S* zhojiti nenávist, nevoli (proti bratrovi) v srdci touhou plál, horoucně toužil; láskou planouti k někomu, roznícen býti, horoucně milovati někoho: *amore hospitae C* láskou vzplanouti k cizince; *arsit Atrides virgine* (abl. causae) *H* vzplanul láskou Atreovec k dívce; *deus arsit in illa O* láskou vzplanul k ní; *Corydon ardebat Alexin V* horoucně miloval Alexia, láskou hořel (planul) k Alexiovi; též *invidiā, ignominiā a.* ve smyslu pass.: prudce býti nenáviděnu, potupenu; **d)** (o válkách) *ardet Gallia Cs* Gallie se jitří, vře; *cum bello tota Italia arderet C* když ohněm války planula celá Italie; *cum arderet acerrime coniuratio S* když spiknutí nejprudčeji planulo (t. j. když dostoupilo vrcholu).

ārdēscō, *ere, ārsī,* — [inchoat. z *ardeo*] **1)** rozhořovati se, rozpalovati se, rozžíhati se, vznítiti se: *ne longus ardesceret axis O* aby širé se nevznítilo nebe; *fulmineis ardescunt ignibus undae O* ohnivými blesky vodstvo se vzněcuje, třpytí; **2)** metaf. **a)** *pugionem in mucronem ardescere iussit T* dýku dal až v břitkost rozpáliti (t. j. broušením rozpáliti, až byla břitká špička); **b)** (vášněmi) rozpáliti se, vzplanouti, vzmáhati se: (absol.) *arsit Helene H* vzplanula Helena láskou (*comptos crines* visí na *mirata*); *Dido ardescit tuendo V* Dido roznécuje se patřením, patříc naň; *a. libidinibus T*; *caede O*; (s udáním cíle) *vulgus ardescit in iras O* lid rozpaluje se hněvem; *Claudius in nuptias incestas T* Klaudius rozpaluje se, prahne po sňatku

hříšném; *fremitus ardescit equorum V* ržání, řehot koní se vzmáhá; *ardescente pugna T* když se bitva rozpalovala; *in quam questūs magis ardescebant T* proti které stesky víc a více se ozývaly.

ārdor, *ōris, m.* [*ardeo*] 1) žár, vedro, veliké horko, úpal, požár: *solis ardores C* úpaly sluneční; *visas nocturno tempore faces ardoremque caeli C* že viděti bylo v době noční pochodně a zář na nebi; *cum domus ardore suo deflagrationem urbi minaretur C* když dům požárem svým městu hrozil spálením; *pineus a. V* žár borový, sosnový; *Sirius a. V* plamen, plamenná hvězda Siria; 2) metaf. a) lesk, jiskření, záře: *oculorum*; *vultuum C*; b) (o vášních zlých i dobrých) rozpálenost, zanícení, roznícenost, zápal, horoucí nadšení, vášeň, horoucnost, vroucnost, srdnatost: *dīne hunc ardorem mentibus addunt? V* zda bohové tuto horoucnost mysli vnukají? *idem omnes simul ardor habet V* týž zápal, horlivost, chvat všechny jímá; *incredibili ardore mentis incendi C* k víře nepodobnou vášní se rozpáliti; *a. animi* (*animorum*) *CL* nadšení, vášeň; *a. studii C* zápal pro vědu, vědecký; *ardor civium prava iubentium H* vášeň, vztek občanů vybízejících k činům nepravým; *a. edendi O* prudká lačnost; *a. pugnandi*; *a. ad bellum* zápal k boji; — spec. žár lásky, horoucí láska: *pulsus resederat ardor O* zaplašený žár srdce utichl; *ardor pueri aut puellae* (gen. obj.) *H* žár lásky k chlapci neb dívce; c) meton. předmět lásky, láska, milenka, milka: *tu primus et ultimus illi ardor eris O* ty budeš jeho první a též poslední láskou.

Arduenna, *ae, f.* (sc. *silva*) Ardenny, souborné jméno lesnatého horstva, které se táhne od Rýna na západ až k Šeldě *CsT*.

arduum, *ī, n.* [isol. subst. od *arduus*] 1) strmina, strmá výše: *quo successerit magis in arduum L* čím příkřejšího místa dostoupí; *per arduum L* po strmé výši; *in ardua montis ite O* na strmou horu jděte; *ardua Alpium L* strminy alpské; *ardua terrarum O* výšiny zemské; *ardua castellorum T* strmé tvrze; (obr.) *nil mortalibus ardui est H* nic smrtelníkům není příliš strmé, nedostupné; 2) metaf. příkrost, nesnadnost: *arduum est CT* jest nesnadno; *ardua moliri O* obmýšleti podnik nesnadný, těžký; *primas dominandi spes in arduo T* počátek naděje dosíci vlády že jest nesnadný.

arduus, *a, um* 1) příkrý, strmý, (pře)vysoký, nebetyčný, vysoko (do výše) strmící, vysoko položený: *iter, ascensus* vrch neschůdný, nepřístupný; *a. in valles clivus erat O* svah v úvaly, v údolí příkře, náhle se skláněl; *a. aether VO* převysoké nebe; *ardui Sabini* výšiny sabinské; *ardua nubes H* převysoké mračno; *monumentorum a. et operosus honor T* nebetyčná a pracná nádhera náhrobků; (v praed. určení) *petit a. astra O* spěje, tíhne vzhůru ku hvězdám; *summam petit a. arcem O* zpříkra se béře; *a. hastā V* vysoko mávaje kopím, se vztyčeným, napřaženým kopím; *equus campo se a. infert V* kůň plání hrdě vzpřímen se nese; *terras a. omnes adspectat V* na země se strmé výše pohlíží; *a. agmen agit* (*Agrippa*) *V* hrdě vzpřímen; *libravit inter cornua iuvenci caestus a. V* máchl v prostřed rohy býka pletením vzhůru se vzpřímiv; (prolepticky) *a. in nubes abiit O* vysoko do oblak se vznesl; *volvitur anguis a. ad solem V* do výše k slunci se svíjí, zvedá; *stetit a. arce O* stanul na hradě tak, že byl vysoko, stanul na výšině hradu; *sībila colla a. attollens V* šíji syčící do výše zvedaje; *frontem ostentans a. albam V* bílé čelo vysoko zvedaje; *a. altis equis V* na vysokých koních hrdě, statně sedě; 2) metaf. obtížný, nesnadný, namáhavý, pracný: *opus arduum*; *res arduae H* neštěstí; (se supinem) *id arduum factu erat L*; (s inf.) *mihi arduum videtur res gestas scribere S.*

ārea, *ae, f.* 1) volná prostora, volné prostranství: *Capitolii L* na Kapitoliu; *Vulcani L* před chrámem Vulkanovým; *campus et areae H* pole (Martovo) a volná místa, procházky (dostaveníčka mladého světa); (obr.) *patet in curas a. lata meas O* širé pole otvírá se mým strastem; 2) stavební místo, staveniště: *prata et areas emere C*; *domo quaerenda est area H* pro dům, pro zbudování domu hledati jest staveniště; 3) rejdiště, závodiště, zápasiště: *in*

mediam aream (circī) processit L; (obr.) *area sceleris C*, 4) nezastavená prostora v domě, dvořiště: *palma in area enata L*; 5) mlat, humno: *milia frumenti tua triverit area centum H* třebas humno tvé vymlátilo tisíc měr obilí; *Libycae areae H* libyjská humna.

Arecomicī viz *Volcae*.

Areios pagos viz *Areopagus*.

Arelate, *is, n.* město v Gallii narbonské (nyn. *Arles*).

Aremoricae (= přímořské; keltské *are* = lat. *ad*; *mori* = *mare*) **cīvitātēs**, přímořští kmenové gallští, kteří byli usedlí mezi dolním tokem řek Loiry a Seiny (v nyn. Bretagni a Normandii).

arēna viz *harena*.

arēnāria viz *harenaria*.

arēnōsus viz *harenosus*.

ārēns, *entis*, adj. [part. praes. od *areo*] = *aridus*, suchý, vyschlý, vyprahlý: *rivus, rosae*; *sitis arida O* palčivá žízeň.

āreō, *ēre*, —, — býti vyschlý, vyprahlý: *siccis humus aret arenis O*; *Tantalus aret O* prahne žízní; *arentibus siti faucibus L* ano hrdlo žízní bylo vyprahlé.

Arēopagus, *ī, m.* [Ἄρειος πάγος] 1) chlum Areův v Athenách záp. od Akropole; 2) nejvyšší soudní rada v Athenách, jež zasedala na pahorku Areově. Odt. **Arēopagītēs**, *ae, m.* Areopagita, člen soudu Areopagu.

Arēs, *is, m.* řecký bůh války.

Arēos, *ī, m.* [Ἄρειος] význačné jméno válečného Giganta *O*.

ārescō, *ere, āruī* [verb. inchoat. od *areo*] sušiti se, usychati, schnouti, prahnouti: *trunco arescente T* an peň usychal; *nihil lacrimā citius arescit C*.

Arestorides, *ae, m.* [patronym. od Ἀρέστωρ] Arestorovec (= Argus, syn Arestorův) *O*.

Aretē, *ēs, f.* [ἀρετή ctnost] manželka Dionova, dcera Dionysia staršího *N*.

Arethō, *ontis, m.* jiné jméno řeky *Aratthus* (v. t.).

Arethūsa, *ae, f.* [Ἀρέθουσα] pramen na ostrůvku Ortygii, na němž ležela část Syrakus. Bájeno o něm, že jest spojen s řekou Alfeiem v Peloponnesu. Odt. adj. **Arethūsis**, *idis, f.* arethuský: *Syracusae O*.

Arēus, *a, um* [Ἄρειος] Areův: *A. iudicium T* (= Areopag).

Arganthōnius, *ii, m.* král v městě Tartessu v jižní Hispanii (v VI. stol. př. Kr.) *C*.

Argēī, *ōrum, m.* 1) jméno 27 kapliček (obětnic) v Římě, v nichž pontifikové každoročně v březnu obětovali; 2) panáci ze sítí zdělaní, kteří každoročně 14. května byli od Vestálek shazováni s mostu kolového do Tibery *OL*.

Argentānum, *ī, n.* město v Bruttiu (nyn. *Argentino*).

argentārius, *a, um* [*argentum*] stříbrový, peněžní: *tabernae L* peněžnické krámky na foru římském. Odt. subst. **argentārius**, *ii, m.* (sc. *negotiator*) peněžník, směnárník; **argentāria**, *ae, f.* a) (sc. *taberna*) směnárna, krám peněžní; b) (sc. *ars*) obchod peněžnický: *argentariam facere C* peněžní obchod zařizovati, provozovati; *argentariam dissolvere C* obchod peněžní pustiti, vzdáti se ho; c) (sc. *fodina*, důl): důl, doly, báně stříbrné.

argentātus, *a, um* [*argentum*] postříbřený, stříbrem okovaný, potažený: *milites argentati L* vojínové s postříbřenými štíty.

argenteus, *a, um* [*argentum*] 1) stříbrný: *aquila C*; *argenteus Cupido C* stříbrná soška Erota; subst. **argenteus**, *ī, m.* (sc. *nummus*) stříbrňák, stříbrný denar (10 assů, *denarius* v. t.): *pro argenteis decem aureus unus valeret L*; *numerus argenteorum T* zásoba stříbrných peněz; 2) postříbřený, stříbrem ozdobený, okovaný: *scaena C*; *acies Sabinorum L*; 3) barvy stříbrné, stříbřitý, stříbroleský: *anser V*; *fons O*; 4) stříbrný, náležející stříbrnému věku: *argentea proles O*.

argentum, *ī, n.* [srov. ἄργυρος] 1) stříbro, stříbrná ruda: *a. infectum C* stříbro nezpracované, pruty stříbrné; *a. factum* stříbro zpracované, nádoby stříbrné, *a. signatum C* stříbro známkou opatřené, ražené, stříbrné peníze: *crater eodem caelatus argento O* měsidlo z téhož stříbra zdělané (t. j. rovněž z hlíny jako všecky ostatní nádoby) (žertovně řečeno); 2) meton. předměty ze stříbra zhotovené: α) stříbrné nářadí, nádoby: *argentum caelatum C* stříbrné nářadí čekaněné; *a.*

purum C nádoby stříbrné bez ozdob; *stivat carinis ingens a. V* nesmírně nádob stříbrných; β) stříbrná mince, peníze: *a. bigatum L* stříbrné denáry mající obraz dvojspřeží; *argentum aere solutum est L* stříbro zaplatilo se mědí, t. j. místo stříbrných sesterciů platilo se měděnými assy.

argestēs, *is, m.* [ἀργέστης] vítr západojihozápadní: *frigidus O.*

Argēus, Argī viz *Argos.*

Argīlētum, *ī, n.* živá část města Říma ležící mezi forem a Suburou. Četní obchodníci (zvl. knihkupci) a řemeslníci měli tam krámy (kotce).

Argilius, *ī, m.* Argilan, pocházející z města Argila v Thrakii u řeky Strymona proti městu Amfipoli.

argilla, *ae, f.* [ἄργιλος] bílá hlína hrnčířská, jíl: *fusilis a. Cs* hebký jíl.

Arginussae i **Arginūsae,** *ārum f.,* Arginusy, tři křídové ostrůvky na pobřeží aiolském naproti Lesbu, památné bitvou r. 406 př. Kr.

Argiodūs, *ontos, m.* [ἀργιόδους bělozubý] význačné jméno psa *O.*

argītis, *is, f.* druh révy menší s bílými hrozny *V.*

Argīvus viz *Argos.*

Argō, *ūs, f.* [Ἀργώ] loď, na které řečtí hrdinové pod Iasonem pluli do Kolchidy, aby odtamtud přivezli zlaté rouno. Odt. adj. **Argōus,** *a, um* [Ἀργῷος] k lodi Argo neb k plavbě na ní se vztahující: *remex H* (= Iason); **Argonautae,** *ārum, m.* [Ἀργοναῦται] Argoplavci (t. j. Iason a soudruhové plavby).

Argos, *n.* (jen v nom. a acc.) a **Argī,** *ōrum, m.* 1) krajina a slavné město v severovýchodním Peloponnesu. Odt. adj. **Argēus,** *a, um* a **Argīvus,** *a, um* argejský, argivský; (vůbec básn. místo) řecký: *colonus H* (t. j. Tiburtus, zakladatel města Tibura); *A. augur H* (= Amfiaraos); *Argiva Iūno V*; *lateri Argivum* (acc. sg.) *accomodat ensem V* řecký meč k boku si připne; subst. **Argīvus,** *ī, m.* Argejan, zvl. v plur. *Argīvī, ōrum* Argejští, Řekové: *Pallas exurere classem Argivum* (gen. pl.) *potuit?* Adj. **Argolis,** *idis, f.* [Ἀργολίς] argolská: *puppis O*; snbst. *Argolis* (sc. γῆ) krajina argolská, Argolis. Odt. adj. **Argolicus,** *a, um* argolský: *mare, gens V*; 2) **Argos Amphilochium** *L* město v Epiru při zálivu ambrackém.

argūmentātiō, *ōnis, f.* [*argumentor*] dokazování, důkazy.

argūmentor, *ārī, ātus sum* [*argumentum*] dokazovati, prokazovati, dovozovati, doličovati, na důkaz, za důvod uváděti: (absol.) *illis facultas argumentandi est C*; (s nepř. ot.) *argumentari, iure an iniuriā caesi sint L*; (s acc. neutra) *ego illa non argumentabor C* to za důvod uváděti nebudu; (s acc. c. inf.) *a. hoc esse amoris signum C.*

argūmentum, *ī, n.* [*arguo*] 1) znak, znamení; důvod, důkaz (vnitřní): *tibia et cantus animi laeti argumenta C*; *argumenta et signa C* důvody a věcné důkazy; *magno est argumento C* zřejmě dokazuje, dosvědčuje; *a. ducere, sumere, elicere ex alqua re*; 2) obsah, látka (toho, co řečí, písmem neb obrazem znázorňujeme): *epistulae, orationis, fabulae*; *auctor argumenti L* strůjce té věci; *tota fabella quam sine argumento C* jak bezobsažná; *ex ebore diligentissime perfecta argumenta C* ze sloni velmi pilně zdělaná zobrazení mythická (reliefy); (*crateram*) *longo caelaverat argumento O* na měsidle vytepal obšírné obrazy; *vetus in tela deducitur argumentum O* stará událost vetká se do tkaniny; *argumento fabulam serere L* látkou, obsahem děj (t. j. jednotlivé jeho části) těsně spojiti (aby v nich jednota byla); *sumque argumenti conditor ipse mei O* já sám jsem tvůrcem obsahu svých písní (jako básník lyrický). Odt. báseň, kus, hra (divadelní): *argumenti exitum explicare C* (zapletený) konec kusu, hry (přirozeným způsobem) rozuzliti; *criminationem ficto et composito argumento fulcire L* opírati žalobu vymyšlenou událostí.

arguō, *ere, uī,* (*argūtus* v. t.) [srov. ἀργός jasný] vyjasniti; 1) projeviti, dokázati, prokázati (proti někomu), dolíčiti: *feci, quod arguis C*; *quod arguas, non habes C* nemáš, co bys uvedl za důvod (za důkaz); (s acc. c. inf.) *arguis occisum esse a Rabirio Saturnium C*; *degeneres animos timor arguit V* duše podlé strach projevuje, prozrazuje; *pavor conscientiam arguit T*; *laudibus arguitur vini vinosus Homerus H* chválou vína Homer prozrazuje se přítelem vína;

(zřídka o něčem dobrém) *virtus arguitur* (medial.) *malis O* ctnost ukazuje se neštěstím, v neštěstí; 2) něco jako liché, nepravé vystavovati, vyvraceti; (o osobách) usvědčovati: *quas (leges) ne usus quidem argueret L* ani užívání by nedokázalo, že zákony jsou špatné; *ut sua confessione argueretur T* aby vlastním doznáním byl usvědčen; *facta arguebantur, dicta impune erant T* skutky byly dokazovány, trestány, se pokutovaly, ale slova se netrestala; (*Pythagoras*) *animalia mensis arguit imponi O* Pythagoras odsoudil (jako zlé), zavrhl, aby živočichové (maso jejich) na stoly byli kladeni; 3) viniti, obviňovati koho z čeho, nařknouti, klásti za vinu: (s gen. crim.) *se pessimi facinoris arguit C*; (s abl. crim.) *te hoc crimine non arguo C*; (s *de*) *de quibus verbo arguit C* o kterých věcech jen slůvkem pronesl obvinění; *ea, de quibus arguebantur L*; (s acc. vnitřním neutra) *reus id, quod arguitur, confessus est C*; *qui arguunt L* žalobci; *qui arguuntur L* obžalovaní; *culpam a. L* vytýkati vinu.

Argus, *ī, m.* stooký hlídač Ioin, jejž zabil Hermes z rozkazu Diova.

argūtē, adv. [*argutus*] důmyslně, duchaplně, vtipně, důvtipně; chytře, zchytrale, chytrácky.

argūtiae, *ārum, f.* [*argutus*] důmyslnost, důvtip, bystrost; — spec. (s příhanou) zchytralost: *argutiis persequi alqd C* záludně něco probírati.

argūtus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *arguo*] 1) zřetelný, výrazný, živý: *haec exta argutissima C* tyto útroby zcela zřetelné (k věštění); *manus arguta C* ruka výrazná, výrazně gestikulující; 2) (o zvuku) ostrý, hlasný, jasný, pronikavý: *fistula V* zvučná píšťala; *arguto pectine percurrens telas V* drnčícím brdem; *hirundo V* švitořivá; *ilex V* šumící, šumný; *serra V* skřípající; *nemus V* háj písněmi se ozývající; *forum O* hlučné; (též o osobách) *Thalia, Neaera H* zpěvná (srov. λιγεῖα); *arguti poëtae H* zpěvní, libohlasí; 3) (o duš. vlastnostech) důmyslný, duchaplný, vtipný, důvtipný: *dicta argutissima C*; *genus dictionis argutum C*; *iudicis argutum acumen H* soudcův jemný bystrozrak; — spec. (s příhanou) obmyslný, zchytralý, prohnaný: *meretrix H* zchytrale úlisná.

argyraspides, *idum* (acc. *ăs*) *m.* [Ἀργυράσπιδες] stříbroštítníci (vybraná vojenská stráž makedonská) *LCu.*

Argyrippa viz *Arpi.*

Ariadna, *ae, f.* (také *-ē, ēs*) [Ἀριάδνη] dcera kretského krále Minoa a Pasifay. Theseovi pomohla z bludiště a prchla s ním. Ale na ostrově Naxu byla od něho opuštěna. Tam ji nalezl Dionysos (Bakchus) a učinil svou chotí. Odt. **Ariadnaeus**, *a, um* Ariadnin: *sidus O.*

Ariarāthēs, *is* (acc. *ēn* a *em*) *m.* jméno několika králů kappadockých.

Ariaspae viz *Arimaspi.*

Arīcia, *ae, f.* 1) starobylé město v Latiu na silnici Appiově jihových. od Říma, s proslaveným chrámem a hájem Dianiným (nyn. *Ariccia* neb *Riccia*); 2) eponymní heroina, manželka Hippolytova, matka Virbiova. Adj. **Arīcīnus**, *a, um* aricijský, z Aricie; subst. **Arīcīnī**, *ōrum, m.* Aricijští.

āridus, *a, um* [*areo*] 1) vyschlý, vysušený, vyprahlý, suchý: *folia, lignum*; *aridus fragor V* suchý, praskavý rachot; *arida nubila V* bezvlahá, bezdeštná mračna; *Iubae tellus, leonum arida nutrix H* země Jubova, vyprahlá živitelka lvů; *a. viator V* žízní vyprahlý pocestný; *arida ora V* vyprahlé hrdlo; *arida febris V* palčivá horečka; subst. **āridum**, *ī, n.* sucho, suchá, pevná země, souše, pevnina: *in aridum naves subducere Cs* na sucho lodi vytáhnouti; *ex arido tela conicere Cs* s pobřeží kopí metati; *quae humi arido atque harenoso gignuntur S* které (druhy stromů) na půdě vyprahlé a písčité rostou, se daří; 2) metaf. a) (o těle) suchý, hubený, schřadlý: *arida canities H* (proti *lēvis iuventas*); (o lidech) *āridī, ōrum* lidé sešlí, vysílení; b) hubený, nuzný: *cibus, victus, vita*; c) (o slohu) suchý, suchopárný, hubený: *genus sermonis aridum C.*

ariēs, *etis, m.* 1) beran; 2) souhvězdí berana ve zvěrokruhu; 3) beran, taran (mohutné břevno opatřené z předu kovovou hlavou beraní k boření hradeb): *priusquam murum a. attigisset Cs* prve než beran hradby se dotkne; *a. murum*

percussit C; *admovere arietem moenibus L*; *labat ariete* (čti: *arjětě*) *crebro ianua V* brána častými údery, ranami se viklá; 4) koza, trám (šikmo postavený k ochraně mostu proti proudu): *sublicae pro ariete subiectae Cs.*

arietō, *āre, āvī, ātum* [*aries*] 1) práti do něčeho, trkati jako beran; 2) metaf. narážeti, dorážeti: *pars equitum arietat in portas V* část jízdy na brány doráží, útočí; (transit.) *Macedonem Dioxippus arietavit in terram Cu* Makedonem Dioxippus mrštil o zemi.

Ariī, *ōrum, m.* Ariové, obyvatelé krajiny zvané Aria, východní to provincie říše perské (v nyn. Iranu).

Arimaspī, *ōrum, m.* Arimaspové, arský kmen bydlící v provincii Drangianě.

Arīminum, *ī, n.* pomořské město v Umbrii (nyn. *Rimini*). Odt. **Arīminēnsis**, *e*, ariminský; obyv. **Arīminēnsēs**, *ium, m.* obyvatelé Arimina, Ariminští.

Ariobarzānēs, *is, m.* jméno satrapy perského a několika králů kappadockých.

ariolātiō, ariolor, ariolus viz *hariolatio* atd.

Arīōn, *onis, m.* 1) básník dithyrambů a citarník z Methymny, města na ostrově Lesbu, přítel korinthského Periandra. Žil ok. r. 600 př. Kr. Adj. **Arīonius**, *a, um*: *nomen O* jméno Arion; 2) Pythagorovec z doby Platonovy *C.*

Ariovistus, *ī, m.* král germánských Suebův, poražen od Caesara r. 58 př. Kr.

Arisba, *ae, f.* město v Troadě nedaleko Abyda *V.*

arista, *ae, f.* 1) konec klasu, osina: *nec teneras cursu laesisset aristas V* nebyla by poškodila v běhu konce klasů (osin); 2) (synekd.) klas: *post aliquot mea regna videns mirabor aristas V* později jednou panství své spatře (navštívě) budu se diviti několika klasům; *si solis instabis aristis V* budeš-li státi pouze o klasy, o plod; 3) klasový plod: *nardi aristae O.*

Aristaeus, *ī, m.* [*Ἀρισταῖος*] dle báje syn Apollonův a Kyrenin, jenž naučil lidi chovati dobytek a včelařiti *VO.*

Aristander, *drī, m.* [*Ἀρίστανδρος*] věštec Alexandrův z Telmessu v Lykii *Cu.*

Aristarchus, *ī, m.* [*Ἀρίσταρχος*] ze Samothraky, znamenitý grammatik a kritik alexandrijský (v pol. II. stol. př. Kr.); proslul přísnou kritikou podezřelých veršů Homerových. Odt. meton. přísný soudce, kritik vůbec: *fiet A. H.*

Aristīdēs, *is* (a *-ī*) *m.* [*Ἀριστείδης*] 1) příjmím „Spravedlivý", známý státník a vojevůdce athenský, soupeř Themistokleův († r. 473 př. Kr.); 2) Milečan, spisovatel lascivních novell *O.*

Aristippus, *ī, m.* [*Ἀρίστιππος*] z Kyreny (* 440 př. Kr.), žák Sokratův a zakladatel filosofické školy t. zv. hedoniků, kteří učili, že všecko naše konání má k tomu směřovati, abychom si opatřili požitky a rozkoš. Odt. adj. **Aristippēus**, *a, um* [*Ἀριστίππειος*] Aristippův.

Aristius, *ī, m.* římské jméno rodové; 1) *M. Aristius*, Caesarův tribun vojenský; 2) *Aristius Fuscus*, básník a grammatik, přítel Horatiův.

Aristō, *ōnis, m.* [*Ἀρίστων*] 1) z ostrova kykladského Kea (odt. adj. *Κεῖος*, *Cīus*) byl filosof peripatetický (květ života ok. r. 225 př. Kr.); 2) náčelník jízdy paionské ve vojště Alexandrově *Cu.* Adj. **Aristonēus**, *a, um* Aristonův.

Aristodēmus, *ī, m.* [*Ἀριστόδημος*] 1) král messenský 729—722 př. Kr.; 2) tragický herec v Athenách *C*; 3) samovládce kumský v Kampanii r. 502 př. Kr. *L.*

Aristogītōn, *onis, m.* [*Ἀριστογείτων*] Atheňan, jenž spolu s Harmodiem zavraždil Hipparcha, syna Peisistratova. V tradici athenské byli pokládáni a ctěni za zakladatele svobody athenské.

aristolochia, *ae, f.* [*ἀριστολοχία*] (rostlina) podražec *C.*

Aristomachē, *ēs, f.* [*Ἀριστομάχη*] choť samovládce Dionysia staršího, sestra Dionova.

Aristophanēs, *is, m.* [*Ἀριστοφάνης*] 1) nejznamenitější básník staré komoedie attické (ok. 450—385 př. Kr.), vrstevník Sokratův; 2) Aristofanes z Byzantia, grammatik a kritik, správce knihovny alexandrijské, učitel Aristarchův. Odt. adj. **Aristophanēus**, *a, um* [*Ἀριστοφάνειος*] Aristofanův.

Aristotelēs, *is, m.* [*Ἀριστοτέλης*] znamenitý filosof a zakladatel mnohých věd, z města Stageir v Makedonii (384 až 322 př. Kr.), žák Platonův, učitel Alexandra Velikého a zakladatel filoso-

fické školy peripatetické. Odt. adj. **Aristotelēus**, *a, um* Aristotelův, Aristotelský.

Aristoxenus, *ī, m.* [*Ἀριστόξενος*] filosof a rhytmik řecký z Tarenta (ok. r. 320 př. Kr.), žák Aristotelův.

Aristus, *ī, m.* [*Ἄριστος*] akademický filosof athenský, přítel Ciceronův, učitel M. Bruta.

Ariūsius, *a, um* ariuský, pocházející z vínorodé krajiny Ariusie na Chiu; synekd. chijský: *vinum V.*

arma, *ōrum, n.* [od koř. *ar-*; srov. *ἀραρίσκω* pojím] **1)** náčiní, nářadí: *naves omni genere armorum* (= *armamentorum*) *ornatissimae Cs* lodi náčiním všeho druhu (lanovím) silně opatřené; *a. equestria OL* postroj koňský; *Cerealia a. V* náčiní k úpravě jídla; *Aeneas paribus accingitur armis V* opásá se, opatří se týmž nástrojem (t. sekerou); *remigium supplet, socios simul instruit armis V* opatří vesly; *colligere arma* (sc. *navis*) *V* stáhnouti plachtovi, plachty spustiti; *navis spoliata armis V* loď zbavená kormidla; *materiem, calcem, caementa, a. convexit C* nástroje (k stavění) svezl; **2)** nástroj válečný, zbroj, zbraň, zvl. zbraň ochranná, štít: *arma his imperata: galea, clipeum, ocreae, lorica, haec ut tegumenta corporis essent*; *tela in hostem hastaque et gladius L*; *arma atque tela S* zbraně ochranné a útočné; *a. induere Cu* odíti se v brnění; *armis tecti Cu* štíty se kryjíce; *arma de Danais V* (o štítě Abantově); *super arma ferre V* nésti na štítě; *se colligere in arma V* vl. chouliti se ve zbroj; krýti se štítem; *a. capere* zbraně se chopiti; *in armis esse Cs* býti ve zbrani, býti hotov k boji; *a. ponere, deponere* zbraň odložiti, odhoditi; *a. tradere* vydati zbraně; *ab armis discedere Cs* složiti zbraň; *ad a. conclamare* volati do zbraně; *ad a. concurrere* shluknouti se do zbraně; *a. cum aliquo conferre* polem se potkati s někým; *a. ferre adversus aliquem* vytrhnouti válečně proti někomu; *a. ferre posse Cs* moci zbraní vládnouti, býti k boji způsobilým; *a. expedire Cs* zbraně k boji připraviti; *sub armis morari* v plné zbroji prodlévati; *vi atque armis C* brannou silou, mocí; **3)** meton. válka, boj: *Galli inter arma nati L* za válek zrození; *ad vim atque a. descendere Cs* sáhnouti k brannému násilí; *a. inferre Italiae* zdvihnouti válku proti Italii; *cedant arma togae C* nechť ustoupí válka míru; *in arma feror V* ženu se do boje, do vřavy válečné; *arma refero V* obnovuji boj; *me pater misit in arma V*; *arma virumque cano V* boje a hrdinu opěvám; *compositis armis H* po ukončení války; *arma Saturnini oppressa sunt C* vzbouření bylo potlačeno; *arma dicere* opěvati válečné činy; **4)** cvičení ve zbrani, vojenské: *plurimum studii in armis consumo V* nejvíce píle vynakládám na výcvik ve zbrani; **5)** branná, válečná moc, vojsko: *a. levia L* lehkooděnci; *a. auxiliaria* vojsko pomocné; *a. vobis negamus L* brannou moc, pomoc vám odpíráme; *alia a. quaerenda sunt V* jiné pomoci (válečné), jiných spojenců jest hledati; *nulla iam publica a. T*; *neutra a. sequi O* k žádné z obou válčících stran se nepřidati (zůstati neutrálním); **6)** obrana, záštita, prostředky: *a. senectutis, iudiciorum, legum*; *quaerere a. V* hledati prostředků, pomýšleti na prostředky (proti někomu); *leo a. movet V* lev staví se k obraně.

armamaxa (*harmamaxa*) *ae, f.* [*ἁρμάμαξα*] cestovní vůz *Cu.*

armāmenta, *ōrum, n.* [*arma*] náčiní lodní, lanoví, plachtoví.

armāmentārium, *iī, n.* zbrojnice, zbrojovna: *in armamentario ac navalibus L* v arsenálu a loděnicích.

armārium, *iī, n.* [*arma*] skříň, pokladna.

armātūra, *ae, f.* **1)** ozbrojení, úprava vojenská, výzbroj, zbroj: *levis armaturae pedites Cs* pěší lehce odění, lehkou zbraní opatření; *cohortes nostrā armaturā* (abl. qual.) *C*; **2)** meton. ozbrojenci, vojáci: *levis a.* vojáci lehce odění, lehce ozbrojení, lehkooděnci, lehcí ozbrojenci.

1. armātus, *ūs, m.* (= *armatura*) **1)** ozbrojení, výzbroj; **2)** meton. ozbrojenci: *relicto graviore armatu L* zůstaviv těžkooděnce.

2. armātus, *a, um* [vl. partic. perf. pass. od *armo*] ozbrojený: *quos inermes timuissent, hos postea armatos superassent Cs*; *armati inermesque S*; *concilium armatum Cs* branný sněm; *armata*

(= *armatorum*) *milia Cs*; *copiae armatae Cs* branný lid; *armatissimi C* ozbrojení až po zuby; subst. *armātī, orum, m.* ozbrojenci, vojíni: *armatos ... fundit equus V.*

1. **Armenius,** *a, um* armenský; subst. 1) *Armenius, iī, m.* Armen; zvl. plur. **Armeniī,** *ōrum, m.*: *Armenii, quos minores vocant Cu* Maloarmenové; 2) subst. **Armenia,** *ae, f.* (sc. *terra*), krajina v sev.-vých. Malé Asii. Řekou Eufratem byla rozdělena v Armenii severní (*maior*) a jižní (*minor*).

2. **Armenius,** *iī, m.* kníže germánských Cherusků, jenž porazil vojsko římské pod Varem v lese Teutoburském r. 9 po Kr.

armentālis, *e* [*armentum*] stádní, *equa V.*

armentārius, *iī, m.* [*armentum*] pastýř skotu, skoták: *a. Afer V.*

armentum, *ī, n.* [srov. jarmo, jařmo] vl. spřežení, tažný dobytek; 1) stádo dobytka, dobytek (velký), skot: *laeta boum armenta videmus V*; *quinque greges balantum, quina armenta V* pět stád ovcí (bravu), pět stád skotu; *mille greges illi totidemque armenta errabant O*; *accensis cornibus armenta concitare L* voly popohnati; 2) stádo, dav: *tota armenta cervorum V*; *armenta militum T*; *armenta immania Neptuni V* hrozné množství oblud mořských.

armifer, *fera, ferum* [*arma-fero*] zbraň nesoucí, zbrojí oděný, ozbrojený, bojovný, válečný: *Minerva O*; *Leleges O.*

armiger, *gera, gerum* [*arma* a *gero*] zbraň nesoucí, ozbrojený; subst. **armiger,** *erī, m.* zbrojnoš; ozbrojenec: *Iovis armiger VO* o orlu, jenž Diovi nese zbraň (blesky); *a. Catilinae C* pomahač, pochop Katilinův; subst. fem. **armigera,** *ae* zbrojnoška *O.*

armilla, *ae, f.* [*armus* rámě] náramek. Náramky byly udělovány také jako vyznamenání statečným vojínům.

Armilūstrium, *ī, n.* [*arma-lustrum*] místo v Římě na vrchu Aventinském, kdež 19. října byla slavena slavnost téhož jména *L.*

Arminius viz 2. *Armenius.*

armipotēns, *entis,* adj. [*arma* a *potens*] vládnoucí zbraněmi, válečný: *Mars, Achilles*; *diva a. V* (= Minerva).

armisonus, *a, um* zbrojí zvučící, s třesknými zbraněmi: *Pallas V.*

armō, *āre, āvī, ātum* [*arma*] opatřovati nářadím, zbrojí, vypravovati, vyzbrojovati (něčím): *naves CsL* lodi přistrojiti; *equos bello* (dat.); *ferrum a. veneno V* ocel, střely opatřiti, napustiti jedem; *spoliis se quisque recentibus armat V*; — spec. zbrojiti, zbraní opatřiti někoho k boji, k válce připraviti, ozbrojiti: *milites Cs*; *Hannibal regem armavit N* Hanibal zjednal, opatřil králi brannou moc; *fratres in proelia V* roznítiti bratry k boji; *Arcadas pudor armat in hostes V* Arkady stud nutká, podněcuje na nepřátele; (absol.) *milites armari iubet Cs* vojínům ozbrojiti se káže; 2) metaf. opatřiti někoho něčím (jako zbraní): *Archilochum proprio rabies armavit iambo H* Archilocha vztek opatřil k boji vlastními iamby; *se armat imprudentiā Dionis N* neprozřetelnosti Dionovy užije za zbraň.

Armoricae civitates viz *Aremoricae c.*

armus, *ī, m.* [srov. rámě, *Arm*] a) (u zvířete) přední ohyb, plece: *ex humeris armi fiunt O*; (v širším význ.) bok, slabiny: *equi foderet calcaribus armos V*; b) (u člověka) hořejší rámě: *complecti armis T*; *hasta per armos acta V* kopí skrze bedra prohnané.

Arnē, *ēs, f.* dívka z ostrova Sifnu, která zradivši vlast za zlato, byla proměněna v kavku *O.*

Arnus, *ī, m.* řeka v Etrurii (nyn. *Arno*). Odt. adj. **Arniēnsis,** *e* arnský: *tribus L.*

arō, *āre, āvī, ātum* [srov. orati, ἀρόω] 1) orati, vzdělávati půdu: (absol.) *cives Romani, qui arant in Sicilia C* kteří orají, rolničí, provozují orbu, živí se orbou na Sicilii; (trans.) *terram, agrum, iugera centum a. H*; *alienum fundum arat*; (přísl.) *litora bubus aras O* břeh býky zoráváš (t. j. konáš marnou práci); (praegn.) *quidquid arat impiger Apulus H* cokoliv orbou vytěží neúnavný Apulan; *quae homines arant, navigant S* cokoliv lidé činí orajíce, plavby konajíce...; 2) metaf. brázditi: *vastum maris aequor*

arandum V; *Allecto obscenam frontem rugis arat V* Allekto zbrázdí škaredé čelo vráskami.

Arpī, *ōrum, m.* město v Apulii. Dle pověsti bylo založeno od Diomeda z Arga a jmenovalo se dříve *Argyrippa*; obyv. **Arpīnī**, *ōrum, m.* obyvatelé Arp, Arpští.

Arpinēius, *ī, m.* římské jméno rodové; *C. Arpineius*, římský rytíř *Cs.*

Arpīnum, *ī, n.* město v Latiu, rodiště Mariovo a Ciceronovo. Odt. adj. *Arpīnās, ātis* arpinský: *fundus C*; subst. *Arpīnās, ātis, m.* Arpiňan; neutr. subst. (sc. *praedium*) statek Ciceronův u Arpina: *in Arpinati nostro C.*

arquātus, arquitenēus, arquus viz *arcuatus, arcitenens, arcus.*

arrēctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *arrigo*] vztyčený, vzpřímený; strmý, příkrý *L.*

ar-(ad-)rēpō, *ere, rēpsī,* — přilézati; metaf. připlížovati se, přikrádati se, přilouditi se: *ad istius amicitiam C*; *leniter in opem (hereditatis) adrepe officiosus H* pozvolna v naději na dědictví se vkrádej, jsa úslužný, úslužnostmi; *libellis saevitiae* (dat.) *principis adrepit T* tajnými dopisy k ukrutnosti knížete, k ukrutnému knížeti se plazil; *non virorum animis, sed muliercularum adrepit T* nikoliv k mužům, nýbrž k ženštinám (slabým) se vtírá.

Arrētium, *iī, n.* město v Etrurii, rodiště Maecenatovo (nyn. *Arezzo*). Odt. adj. **Arrētinus**, *a, um* arretijský; obyv. *Arrētīnī, ōrum, m.* obyvatelé Arretia, Arretijští.

Arrhidaeus (*Arrid., Arid.*), *ī, m.* [Ἀρρίδαιος] syn Filippa II., krále makedonského, nevlastní bratr Alexandra Velikého, byl po smrti tohoto od vojska provolán za krále a vládl pod jménem Filippa III.

Arria, *ae, f.* viz *Arrius.*

ar-(ad-)rīdeō, *ēre, rīsī, rīsum* **1)** s jinými, spolu se smáti: *ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent humani vultus H*; **2)** usmívati se: (absol.) *tum Crassus arridens . . . inquit C*; (s dat.) *vix notis familiariter arridere L* usmáti se na známé; (s acc.) *video, quid arriseris C* vidím, čemu jsi se usmál, čemu se směješ; **3)** metaf. líbiti se někomu: *quibus (amicis) haec adridere velim H* přál bych si, byl bych rád, aby se jim to líbilo.

ar-(ad-)rigō, *ere, -rēxī, -rēctum* [*adrego*] **1)** vztyčiti, vzpřímiti: *hastas*; *pectora V* vypnouti; *arrectae* (sc. *sunt*) *horrore comae V* hrůzou zježily se vlasy; *tollit se adrectum quadrupes V* zpřímá se čtvernožec (kůň) vzepne; (o osobě) *adrectus in digitos uterque V* oba na prsty se staví; *arrectis auribus V* se vztyčenýma, nastavenýma ušima, uši nastavujíce (t. j. pozorně poslouchajíce); *arsere coruscae luminibus flammae arrectis V* zasálaly, zaplály plameny jasné z očí upřených, upjatých (t. j. rozevřených na znamení hněvu); **2)** metaf. **a)** (duševně) vzpřímiti někoho, pozornost napnouti: *adrexere animos Itali V* napjali mysl svou Italové; *laudum adrecta cupido V* po pochvale vznícena touha; *arrectae amborum acies V* napjata jsou vojska jich obou; *adrecta omni civitate T* při čemž celá obec s napjatou mysli pozorovala; **b)** povzbuditi, mysl posilniti, mysli dodati, vzmužiti někoho: *aliquem oratione S*; *Etruria arrecta est S* Etrurie jest pobouřena; *animum* (acc. vztah.) *adrecti dictis V* na mysli vzpruženi těmito slovy; *arrectae stimulis irae V* hněv se roznítil, rozdráždil ostny; *arrecti ad bellandum animi sunt L* povzbuzeny byly k válčení mysli.

ar-(ad-)ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*adrapio*] **1)** přitrhnouti k sobě něco, chvatně uchopiti, popadnouti, uchvátiti: *arma*; *telum*; *manum*; *caballum H* rychle vsednouti na koně; *aliquem manu* chopiti někoho za ruku, uchopiti ruku něčí *CsH*; *comā puellam O*; *filiam parvulam N*; *Tarquinius medium arripit Servium L* Tarquinius v půli (těla) popadne Servia; *cohortes arreptas in urbem inducit L* kohorty kvapně vzav do města uvede; *naves arripere T* na rychlo lodí se zmocniti; — spec. **α)** (t. t. soudní) jímati do vazby, zajmouti, zatknouti: *arreptus a viatore L*; **β)** pohnati k soudu: *est arreptus de pecuniis repetundis C*; *consules abeuntes magistratu tribunus plebis arripuit L*; *primores populi arripuit H* přední muže národa pohnal před svou soudnou stolici; *luxuriam arripe mecum H*; **2)** metaf. **a)** rychle, horlivě něčeho se chopiti, uchvátiti si, rychle

užiti, osvojiti si, pochopiti, porozuměti: *hanc arripe velis V* této země hleď dostihnouti loďmi; *adripuit locum V* rychle obsadil místo; *facultatem C*; *arrepto tempore V* uchopiv se příhodné chvíle; *impedimentum pro occasione arripuit L* překážky za vítanou příležitost se chopil; *legem ex natura ipsa arripuimus C* zákon z přírody samé jsme si osvojili; *maledictum C* nadávku si osvojiti; *celeriter arripere aliquid C* rychle něco chápati; *studium litterarum a. N* horlivě se chopiti vědeckého zaměstnání; *imperium, cognomen a. C* vládu, příjmení si přivlastniti; **b)** dáti se do někoho, obořiti se, udeřiti na někoho, přepadnouti: *turbata adripe castra V* přepadni, udeř na tábor zmatený; *integri fessos adripiunt T.*

Arrius, římské jméno rodové; **1)** *Qu. Arrius* pocházel z nízkého rodu a stal se praetorem r. 72. R. 59 vystrojil lidu nádherné hry gladiatorské a hody, aby si zjednal přízeň jeho *CH*; **2)** *Arrius Varus,* náčelník tělesné stráže císařské *T*; **3)** *Arria, ae, f.* šlechetná manželka Paeta Thrasey.

ar-(ad-)rōdō, *ere, rōsī, rōsum* ohlodati, nahlodati: *mures coronam auream arrosere L*; metaf. *ut illa nitedula rem publicam conaretur adrodere C.*

ar-(ad-)rogāns, *antis,* adj. [part. praes. od *arrogo*] osobivý, zpupný, domýšlivý: *homo, dictum a. aut superbum C*; (s dat.) *minoribus a. T* k, proti nižším nadutý.

ar-(ad-)roganter, adv. [*arrogans*] osobivě, domýšlivě, zpupně.

arrogantia, *ae, f.* [*arrogans*] osobivost, zpupnost, domýšlivost, nadutost, vypínavost: *adrogantiam sibi sumere Cs* zpupnost si osvojiti, státi se zpupným; *adrogantiā uti C* zpupně si vésti.

ar-(ad-)rogō, *āre, āvī, ātum* **1)** dotazem (*rogatio*) k národu vzneseným úředníkovi jiného úředníka přidati: *dictatorem adrogare consuli L* diktatora přidati konsulovi; **2)** metaf. připojiti, zjednati (alci alqd): *chartis pretium quotus adroget annus H* básním ceny kolikátý rok dodává; *nihil non adroget armis H* vše zbraním nechť přivlastňuje, výhradní moc zbrani ať přiřkne; **3)** *sibi aliquid arrogare* osobovati sobě něco, přivlastňovati si něco, přikládati si něco: *non mihi tantum derogo, tametsi nihil adrogo C* neujímám si tolik, ačkoli si nic neosobuji; *nihil nobilitatis sibi adrogare T* vznešeným rodem se nechlubiti.

Arrūns, *untis, m.* etrurské jméno vlastní: **1)** bratr Lukumonův *L*; **2)** syn Tarquinia Priska *L*; **3)** syn Tarquinia Zpupného *L*; **4)** spojenec Aeneův *V.*

Arruntius, římské jméno rodové; *L. Arruntius,* římský státník za doby Augustovy a Tiberiovy, povahy bezúhonné *T.*

ars, *tis, f.* [kořen **ar-,* srov. *arma*] dovedné spojení a schopnost k němu; **I** (v oboru rozumovém) **1)** umělost; zručnost, obratnost, dovednost (umělecká): *opus est vel arte vel diligentia C*; *arte* (abl. modi) *laboratae vestes V* dovedně, umělecky; *exercitatio artem paravit, ars decōrem T*; **2)** meton. **a)** řemeslo, živnost, umění (nižší): *a. lanifica O* umění přádelné, tkalcovské; *a. fabra O* umění stavitelské; *ars bellandi C* umění válečné; *artem profiteri, factitare C*; *artem repono* (= *depono*) *V* své umění, řemeslo (zápasnické) odkládám; *morsus arte* (*medicandi*) *levabat V* uštknutí uměním lékařským tišil, hojil; *si quid artis in medicis est Cu* je-li nějaká dovednost, zručnost; **b)** (vyšší umění), umění, věda (které za staré doby nebyly tak přesně od sebe lišeny jako nyní): *artes ingenuae, liberales* krásná, svobodná umění, svobodné nauky (hudba, básnictví, filosofie, řečnictví, dějepisectví); *artes optimae Cu* vědy; *multarum artium disciplina C*; **3)** souhrn pravidel, soustava vědecká, theorie (proti praxi): *disciplinae et artes C* vyučování praktické a theoretické; *ad artem et praecepta revocare aliquid C* na theoretické předpisy; *rem arte comprehendere C* uvésti věc v soustavu vědeckou; *si caret arte H* nemá-li uměleckého porozumění. Odt. *artes* = učebné knihy: *hoc ex antiquis artibus elegit C*; **4)** meton. umělecká tvorba, umělecké dílo: *artes, quas Scopas protulit H*; *clipeus, Didymaonis artes V*; **II** (v oboru mravním) **1)** způsob jednání, vlastnost (dobrá i špatná): *hac arte* (t. *iustitiā*) *Pollux . . . ar-*

ces attigit igneas H; zvl. v plur.: *artes animi S*; *artibus bonis malisque mixtus T* v něm byly smíšeny dobré i špatné vlastnosti; — spec. (s přihanou) jednání špatné, lest, obmysl, úskoky, pletichy, úklady: *ars Pelasga V*; *at Cytherea novas artes versat V* nové úskoky obmýšlí; *non bello aperto, sed suis artibus, fraude et insidiis, est circumventus L*; 3) způsob, prostředek, cesta k něčemu: *imperium eis artibus retinetur, quibus initio partum est S*; *mille nocendi artes V* nesčetné způsoby škoditi někomu.

Arsacēs, *ae* (*-is*), *m.* zakladatel panovnického rodu parthského Arsakovců. Odt. plur. *Arsacidae, ārum, m.* Arsakovci, potomci, nástupci Arsakovi.

Arsamōsata, *ae, f.* pevnost ve Velké Armenii *T*.

Arsaniās, *ae, m.* přítok řeky Eufratu jižně od Arsamosaty T.

Arsia silva, les Arsijský v Etrurii *L*.

Arsinoē, *ēs, f.* dcera Ptolemaja, syna Lagova, a Bereniky, provdána za Lysimacha, po jehož smrti pojal ji za manželku její bratr Ptolemajos Filadelfos.

Artabānus, *ī, m.* 1) náčelník osobní stráže krále perského, zavraždil krále Xerxa *N*; 2) jméno parthských králů z rodu Arsakova *T*.

Artabāzus, *ī, m.* 1) vojevůdce Xerxův a později náměstek v Malé Frygii *N*; 2) vojevůdce perský a náměstek v Malé Asii za Artaxerxa II. a III. *Cu*.

Artaphernēs, *is, m.* synovec krále Dareia Hystaspovce, velitel v druhé válce řecko-perské (s Datidem) *N*.

Artavasdēs, *is, m.* král Velké Armenie za doby námořské bitvy u Aktia. Syn jeho byl Artaxias *T*.

Artaxata, *ōrum, n.* neb *-a, ae, f.* hlavní město Velké Armenie nad řekou Araxem *T*.

Artaxerxēs, *is, m.* jméno několika králů perských.

Artaxias, *ae, m.* viz **Artavasdes**.

artē, adv. [2. *artus*] 1) těsně, úzce, ztuha, pevně: *trabes arte continentur Cs*; *artius complecti aliquem C*; *aciem, quam arte statuerat, latius porrigit S*; *quam artissime ire S*; 2) metaf. a) těsně, stručně, pevně: *artissime constringere sententiam C*; *arte dormire C* tvrdě spáti; b) stísněně, chatrně; ztuha, přísně: *spiritus arte meat Cu* dech chatrně, jen těžce, stěží proudí; *ceteris arte modum statuere S* ostatním (zlořádům) přísně míru stanoviti; *milites arte colere S* přísně držeti.

Artemīsia, *ae, f.* královna karská, manželka Mausola, jemuž v Halikarnassu dala zbudovati (ok. r. 350 př. Kr.) nádherný náhrobek (*Mausōlēum*).

Artemīsium, *iī, n.* [τὸ Ἀρτεμίσιον ὄρος] předhoří a město s chrámem Artemidiným v sev.-vých. Euboji.

artēria, *ae, f.* [ἀρτηρία] 1) průdušnice, chřtán, zvána také: *a. aspera*; 2) tepna, srdečnice.

articulātim, adv. [*articulus*] 1) po článcích, po údech, po kusech; 2) metaf. (o řeči) členitě, kus po kuse, zřetelně: *a. dicere*.

articulus, *ī, m.* [subst. dem. od 1. *artus*] 1) ohbí, kloub, kotník: *crura sine nodis et articulis Cs*; *in articulo, quo iungitur capiti cervix L* krční kloub; *auxerat articulos macies O* zvětšila klouby hubenost (t. j. vyzáblostí zdály se klouby býti většími); *illa articulorum dolores habet C* má dnu, jest stižena dnou, pakostnicí; *illi cheragra contudit articulos H*; 2) metaf. a) (u rostlin) kolínko, uzlík: *ad articulos sarmentorum C*; b) článek, prst: *supputat articulis O* počítá na prstech; (*anulum*) *articulis induat suis O*; c) (o řeči) článek, oddíl, část; *oratio articulis membrisque distincta C*; d) (o době) chvíle, doba, okamžik (rozhodný), obrat: *in articulo rerum mearum Cu* v rozhodném okamžiku mého stavu.

artifex, *icis* [*ars* a *facio*] 1) adj. obratný, dovedný v umění, umělý, znalý něčeho, mistrný v něčem: *a., ut ita dicam, stilus C*; *scriptor a. C*; *artifices manūs O*; (s gen.) *per homines talis negoti artifices S*; 2) subst. *m., f.* a) (pojem obsáhlý) pracovník, obratný řemeslník; znalec, umělec, umělkyně; mistr, mistryně: *artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat N* ostatní řemeslníci; *talium operum artifices L*; *natura artifex dicitur C*; *qui distingues artificem ab inscio C* jak rozeznáš znalce, mistra od nevědomce? *a. simulatorque O* dovedný, mistrný napodobitel; *a. Cupidinem fecit C* sochař;

artifices scaenici C herci divadelní; *a. dicendi* řečník; *artifices improbi L* (o lékařích) mastičkáři; *athletae ceterique artifices N* (o závodnících); b) metaf. mistryně v něčem: *deligitur a. talium vocabulo Locusta T*; c) způsobitel, tvůrce, původce, strůjce: *mundi a. C*; *a. comparandarum voluptatium C*; — spec. (s přihanou) strůjce špatnosti, pletichář, podvodník, úskočník: *artificis* (o Odysseovi) *scelus V*; *artificem ... Terea O.*

artificiōsē, adv. [*artificiosus*] dovedně, uměle, umělecky; mistrně: *a. dicere C.*

artificiōsus, *a, um* [*artificium*] a) akt. (o osobách): dovedný, umělý, mistrný: *rhetores artificiosissimi C*; b) pass. (o věcech): úpravný, umělý, umělecký, mistrovský: *opus, res*; *genera divinandi non naturalia, sed artificiosa C.*

artificium, *iī, n.* [*artifex*] zaměstnání, činnost, již vykonává *artifex*; 1) dovednost, zručnost, zběhlost; (nižší) umění řemeslné, řemeslo; (vyšší) umění, umělecká činnost, umělecký výkon: *ancillare a. C* práce, kterou konají služky; *a. gubernatorum Cs* dovednost; *pocula summo artificio facta C* poháry velmi umělecky provedené; 2) meton. umělecké dílo, umělecký výtvor: *artificii cupidus C*; *magna artificia fuisse in ea insula C*; *opera atque artificia C* díla (ruční) řemeslná a umělecká (řemesla a umění); 3) soustava (umění), nauka, předpisy, návod, theorie umění: *eloquentia non ex artificio, sed a. ex eloquentia natum est C*; 4) umění, umělost, obratnost; — spec. (s přihanou) obmysl, úskok, lest: *opus est artificio C*; *tu in isto artificio accusatorio C* ty ve svém umění (řemesle) žalobnickém; *non virtute vicisse Romanos, sed artificio quodam Cs*; *a. simulationis C* obratnost v přetvářce.

artō, *āre, āvī, ātum* [2. *artus*] 1) stísniti, zúžiti, sevříti; 2) metaf. omeziti: *in praemiis, in honoribus omnia artata L.*

1. artus, *ūs, m.*, obyč. v plur. 1) ohyby, klouby, údy, končetiny: *ut artubus omnibus contremiscam C* že se třesu, chvěji na všech údech; (básn.) *tremit artūs* (acc. vztah.) *V* třese, chvěje se na údech; *primi artus O* konce, špičky prstů; *magnos membrorum artus exuit V* silné klouby údů, silné údy těla obnaží; 2) metaf. části: *totam infusa per artus mens agitat molem V* duše po všech částech rozlitá hýbe celou hmotou.

2. artus, *a, um* 1) úzký, těsný, stísněný, pevný: *a. catena* (opak: *laxa*) *O*; *a. toga* těsná, těsně přiléhající, přilehlá; 2) těsný, jsoucí těsně při sobě, hustý: *artiores silvae Cs*; *artissimae tenebrae*; *a. theatrum H* plné, nabité divadlo; *a. convivia H* hostiny, při nichž sedí hosté namačkáni, jeden na druhém; 3) metaf. a) těsný, pevný, vroucí: *artissimum societatis vinculum C*; *a. familiaritas C*; b) (na mysli) stísněný, sklíčený; skrovný, nuzný, chudý; povážlivý: *ut artum solveret hospitiis animum H* že při hostinách stísněnou (skonpou) mysl uvolnila; *artae res O* povážlivý stav. Odt. isol. subst. **artum,** *i, n.* 1) těsnina, těsná prostora: *ne spem sibi ponat in arto O* aby nestavěl naději její na těsném, malém základě, aby jí naději neomezoval; *desilire in artum H* (o otrockém napodobiteli) vrhnouti se, vkročiti do těsniny; *in arto pugna aptior videbatur T*; *in arto et inglorius labor T* práce omezená a neslavná; 2) tíseň: *in arto esse commeatum T* dovoz špíže že jest v tísni, obtížný; *res in arto est L.*

ārula, *ae, f.* [demin. z *āra*] malý oltář, oltářík.

arundifer atd. viz *harundifer* v dodatcích.

Ārūns viz *Arruns.*

aruspex viz *haruspex.*

Arvernī, *ōrum, m.* Arvernové, jeden z nejmocnějších kmenů v Gallii keltské (v nyn. *Auvergne*) *Cs.*

arvīna, *ae, f.* sádlo, tuk *V*; také přezdívka Aula Kornelia Kossa *L.*

arvus, *a, um* [*aro*] orný: *ager C*; Odt. subst. **arvum,** *ī, n.* (sc. *sōlum*): orná půda, role, pole; zvl. v plur. synekd. pláně, nivy, luhy, kraje: *squalent abductis arva colonis V*; *repleta arva cultoribus S*; *saltum dedit arvis V* seskočil na půdu, na zemi; *laeta arva V* (v Elysiu); *iamque arva tenebant V* (protiva k moři) a již dopluli pevné půdy, břehu; (o písčitém břehu mořském) *praetenta Syrtibus*

arva V; *arva Neptunia V* nivy Neptunovy (= moře); 2) meton. co na půdě orné roste, výtěžek orné půdy, obilí, osení: *Numidae pabulo magis quam arvo student S* starají se více o pastvu (píci pro dobytek) než o vzdělávání půdy, o obilí; *fundus arvo pascat erum H* zda statek výtěžkem (z polí) živí pána.

arx, *cis, f.* [srov. *arceo*] hráz, ohrada; 1) pevnost, tvrz, hrad (na výšině): *ex arce Alesiae Cs*; *Priami arx alta V*; zvl. (ohrazený) vyšehrad (akropolis) proti dolejšímu městu: *relinquere oppidum et arcem munire coguntur C.* V Římě slula *arx* severní výšina vrchu Kapitolského (nyn. kostel *S. Maria in Araceli*): *Capitoli atque arcis obsessio*; *ne quis patricius in arce aut in Capitolio habitaret L*; (o celém Kapitoliu) *Galli arcem tenebant V*; *scelere empta arx L*; — (v širším smyslu) hradby, budovy, tvrze: *novae pateant Carthaginis arces V*; *adversas adspectat desuper arces V* shůry zírá na protější hradby; *ubi me in arcem removi H* (o ville Horatiově); (přísl.) *arcem facere e cloaca C* viz *arcus*; 2) výšina (horská), pahorek, vrchol hory: *Iuppiter sacras iaculatus arces H*; *Roma... septem una sibi muro circumdabit arces V* o sedmi opevněných pahorcích Říma; *arces Palatinae H* palatinský chrám Apollinův; *arces igneae, aetheriae H O* výšiny nadvzdušné, nebeské; *caeli quibus adnuis arcem V*; *sideream mundi qui temperat arcem O*; obr. *a. eloquentiae* vrchol *T*; 3) metaf. a) tvrz, bašta, záštita, útočiště, ochrana: *haec urbs* (Řím), *a. omnium gentium C*; *civium perditorum C*; *Africa, a. omnium provinciarum C*; *praesidia defensionis in arce legis C*; *tribunicium auxilium et provocatio, duae arces libertatis L*; *tutā latet arce viator V* v bezpečném úkrytu skrývá se pocestný; b) pevnost, hlavní sídlo: *caput atque a. belli L*; *a. Stoicorum C* hlavní důvod, důkaz.

as, *assis, m.* (gen. plur. *assium*) 1) jednotka (jakožto celek), celek: *heres ex asse C* hlavní dědic; 2) jednotka v obchodu peněžním; určena byla librou; odt. libra (mědi). Tato jednotka dělila se dle duodecimálního systemu ve 12 uncií. Části jsou: *uncia* = $^1/_{12}$; *sextans* = $^1/_6$; *quadrans* = $^1/_4$; *triens* = $^1/_3$; *quincunx* (= *quinque unciae*) = $^5/_{12}$; *semis* [*semi-as*] = $^6/_{12}$; *bes* [srov. *bis*] (= *binae partes assis*) = $^2/_3$; *dodrans* = $^3/_4$; *dextans* (t. j. *de*[*se*]*xtans*) = $^5/_6$; *deunx* (*deest uncia*) = $^{11}/_{12}$; 3) (jakožto mince) *as.* Nejstarší jednotkou peněžní byl těžký librální *as* (*as librarius*), t. j. kus mědi o 1 římské libře váhy. Během doby *as* postupně byl redukován, nejprve na $^1/_6$, později na $^1/_{12}$, až klesl na $^1/_{24}$ své původní váhy: *asses semiunciales.* Odt. užíváno slova *as* ve významu nepatrné mince, haléř: *assem se negat daturum C* praví, že nedá ani haléře; *ad assem perdiderat H* do posledního haléře, o vše přišel; *quod si comminuas, vilem redigatur ad assem H* mohl by se (poklad) scvrknouti až na bezcenný haléř.

Asbolus, *ī, m.* [ἄσβολος saze] 1) významné jméno černého psa Aktaionova *O*; 2) jméno Kentaura *O*.

Asbytēs n. **Asbūtēs**, *ae, m.* Trojan *V*.

Ascalaphus, *ī, m.* [ἀσκάλαφος sova] dle pověsti syn Acherontův. Byl od Proserpiny za to, že na ni vyzradil, že v podsvětí pojedla granátového jablka a tím jí návrat k matce zamezil, proměněn ve výra *O*.

Ascanius, *iī, m.* 1) syn Aeneův a Kreusin, zvaný též *Iūlus* (v. t.); také syn Aeneův z Lavinie, zakladatel Alby Longy *VL*; 2) řeka v Bithynii, vycházející z jezera téhož jména *V*.

a-(ad-)scendō, *ere, scendī, scēnsum* [*ad-scando*] intrans. a) (nahoru) vystoupiti, vstoupiti, vylézti, vzhůru jíti, dostoupiti čeho: *in caelum ascendere C*; *Ligus regreditur, uti ascenderat S* jak nahoru se dostal; *eādem ascendens descendensque S* touž cestou vystupuje...; (s udáním cíle) *in Capitolium, in oppidum C*; *in turrem Cu*; *in contionem C* vystoupiti jako řečník; b) metaf. vystoupiti, povznésti se, vyvýšiti se: *qui ascendit per alterius incommodum C*; *multis gradibus ad regium nomen C*; *ad honores a. C*; *liberti super ingenuos ascendunt T* povyšují se nad svobodné; 2) transit. a) vystoupiti nač, slézti co, vylézti: *montem*; *summum iugum montis*; *murum scalis Cs* vylézti, dostati se na hradby po žebřících; *a. vallum Cs* osa-

diti násep; *suggestum C*; **b)** metaf. dosíci, dojíti něčeho (alqd): *a. gradum dignitatis C.*

ascēnsiō, *ōnis, f.* [*ascendo*] **1)** vystoupení, výstup; **2)** metaf. vzlet, rozmach, postup: *oratorum C.*

ascēnsus, *ūs, m.* [*ascendo*] **1)** vystupování, vylézání, zlezání, výstup: *ascensum dare Cs* výstup usnadniti; *ascensum tardare, prohibere* zdržeti, zabrániti; *scalis ascensūs temptare L* pokusiti se vystoupiti (na hradby na rozličných místech); *ascensus in Capitolium*; *a. Capitolii* (gen. obj.) *C* vystoupení na Kapitol; *fastigia tecti ascensu supero V* hřeben střechy přelézám; **2)** meton. místo, cesta, kudy se vystupuje, výstup, přístup, vchod (přirozený i umělý): *a. arduus Cs*; *a. difficilis C*; *qualis ascensus Cs* jaká vzchůdnost; *tanto collis ascensu Hirt.* ježto velmi nesnadný byl výstup na vrch, pro příkrost chlumu; *a. aequus L* výstup snadný; *Tmolus arduus alto in ascensu O* strmý na vysoké, příkře vystupující stráni (straně); **3)** metaf. vystoupení, přístup, povznesení, stupeň: *ad honoris amplioris gradum a. C* přístup k vyššímu úřadu; *in virtute multi sunt ascensus C* mnohé stupně, odstíny.

ascia, *ae, f.* [srov. ἀξίνη] sekyra, širočina *C.*

Asciburgium, *iī, n.* město v Gallii belgické na dolejším Rýnu *T.*

a-(ad-)sciō, *īre* přijmouti, přibrati k sobě: *socios a. V*; *ex commendatione centurionem a. T* dle, na odporučení bráti si centuriona; *adsciri per adoptionem T* přijat býti za syna; *inter comites T.*

a-(ad-)scīscō, *ere, īvī, ītum* **1)** přivzíti, přijmouti, přibrati, připojiti sobě: *bonos boni adsciscant sibi C*; *Archiam non modo non segregandum a numero civium, verum etiam adsciscendum fuisse C*; (s dvojím acc., v pass. s dvojím nom.) *Boios socios sibi adsciscunt Cs*; *Tiberium successorem adscitum (ab Augusto) T*; (s udáním cíle) *ad hoc incredibile sceleris foedus a. C*; *a. in (ad) societatem L* přibrati do spolku; *in civitatem C*; *in conscientiam facinoris T* zasvětiti někoho v tajemství zločinu; *inter patricios T*; (básn.) *superis* (dat.) *adscītus Caesar O* vzatý mezi bohy; **2)** metaf. **a)** přijmouti, přejmouti, osvojiti si; osobiti si: *sacra adsciscere C*; *ritus L*; *neque istam mihi ascisco sapientiam C* ani si neosobuji této moudrosti; *eloquentiae laudem uni sibi adsciscere T*; **b)** přibírati, přijímati, schvalovati; uznávati za dobré: *omnia, quae natura aspernatur, in malis sunt, quae adsciscit, in bonis C*; *amicitiam a. et comprobare C* vyhledávati a schvalovati.

ascītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *ascisco*] odjinud převzatý, přibraný, vypůjčený, cizí: *lepos nativus, non a. N* vtip přirozený, ne vypůjčený, naučený; *genitos esse vos mihi, non adscitos milites credite Cu* pokládejte se za vojsko domácí, nikoli za najaté.

Asclēpiadēs, *is (-ae), m.* [Ἀσκληπιάδης] **1)** lékař z Prusie v Bithynii, přítel Ciceronův; **2)** mudřec z Fliunta, přívrženec filosofické školy Eretrijské *C.*

Asclēpiodōrus, *ī, m.* [Ἀσκληπιόδωρος] **1)** jeden z náčelníků vojska Alexandrova; **2)** panoš Alexandrův *Cu.*

Asclēpiodotus, *ī, m.* [Ἀσκληπιόδοτος]; *Cassius Asclepiodotus* z Bithynie, věrný přítel Soranův (ok. r. 66 po Kr.) *T.*

Ascra, *ae, f.* [Ἄσκρα] ves v Boiotii na úpatí pohoří Helikonu, bydliště básníka Hesioda. Odt. **Ascraeus,** *a, um* askerský: *A. senex VO* (= Hesiod); *vivet A. O* (= Hesiod); *Ascraeae oves O* ovce askerské (t. j. které pásl Hesiodus); *Ascraeum carmen V* hesiodská báseň, složená dle vzoru Hesiodova.

a-(ad-)scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* **1)** připsati, připojiti, přidati (do listiny): *suum nomen emptioni a. C*; *ut censores motis e senatu notas adscriberent L* aby censoři ku jmenům vyloučených ze senatu připsali poznámky; *quod Dareus sibi regis titulum ascripserat Cu* královský titul připojil; — spec. **α)** (do seznamu, do stavu nějakého) připsati, zapsati, přijmouti, zaznamenati: *ascribi in eam civitatem voluit C*; *Heracliaene hunc esse tum adscriptum negabis C* popřeš, že byl přijat do seznamu občanů v Heraklei? (*in*) *foederatis civitatibus adscribi C*; *colonos novos ascribi posse C* že noví osadníci mohou býti pojati do seznamu; *urbanae militiae adscribi T* býti zařaděn do vojenské služby

v Římě, do městské posádky; 2) metaf. a) přijmouti, počísti koho kam, zařaditi mezi: *eum tertium ad amicitiam* (dvojí acc.) *C* jej jakožto třetího do přátelství přijmouti; *utinam ego tertius vobis amicus adscriberer! C* kéž bych byl vzat jakožto třetí ve váš spolek přátelský; (s dat.) *adscribi ordinibus deorum H* přijat býti do řad bohů; *Fennorum nationes Germanis a. T* počítati ke Germánům; b) (písemným pořízením) ustanovovati, zřizovati: *tutorem liberis a. C*; *Gabinius Pompeio socius ascribitur C* jest přikázán za pomocníka; c) připisovati, přičítati, připočítati komu co, přivlastňovati: *bonos exitus diis immortalibus C*; *hoc incommodum Scipioni adscribendum videtur C.*

ascrīptīcius, *a, um* jako nový do seznamu občanů zapsaný, nově přijatý.

ascrīptiō, *ōnis, f.* připsání, připojení.

ascrīptor, *ōris, m.* spolupodepsaný na něčem (na znamení, že věc schvaluje): *legis agrariae C*; metaf. *a. dignitatis meae C* podporovatel.

Asculum, *ī, n.* hlavní město Picenska (nyn. *Ascoli*) *Cs C.* Viz také *Ausculum.* — Odt. adj. **Asculānus,** *a, um* askulský; obyv. *Asculānī, ōrum, m.* Askulané.

asella, *ae, f.* [subst. demin. z *asina*] oslice.

asellus, *ī, m.* [subst. demin. od *asinus*] oslík, osel: (přísl.) *agas asellum* (sc. *non curret*) *C* poháněj si oslíka, přece rychle nepoběhne (t. j. jsi a zůstaneš stále týmž); *narrare asello fabulam surdo H* (t. j. kázati hluchým uším).

Asia, *ae, f.* Asie 1) = díl světa: *ex Asia in Europam exercitu traiecto N*; 2) Malá Asie (poloostrov): *Graeca lingua loquentes, qui Asiam incolunt N*; 3) římská provincie Asie (západní polovice poloostrova maloasijského; v tomto smyslu u římských spisovatelů nejčastěji): *equitibus Romanis adferuntur ex Asia litterae C.* Odt. adj. a) **Asiānus,** *a, um* asijský: *exercitus L*; b) **Asiāticus,** *a, um* asijský: *bellum C* (o válce s Mithridatem); *A. oratores C* řečníci asijští (jejichž sloh ozdobami řečnickými byl přeplněn); *A. orationis genus C.* — Čestné příjmení L. Cornelia Scipiona, jenž v Asii porazil krále Antiocha *L.*

Asiagenēs, *is, m.* [*Ἀσιαγενής* „v Asii zrozený"] čestné příjmení L. Kornelia Scipiona *L.*

asīlus, *ī, m.* (moucha) ovad, střeček.

Asinius, římské jméno rodové; *C. Asinius Pollio,* římský vojevůdce, vynikl také jako dějepisec, kritik a básník. Zemřel r. 4 po Kr.

asinus, *ī, m.* osel; meton. (nadávka) osel, hlupák.

Āsis, *idis,* adj. *f.* asijská: *Asida terram O.*

Āsius, *a, um* asijský, náležející k bažinaté krajině u řeky Kaystra v Lydii (Hom. *Ἄσιος λειμών*): *Asia palus*; *Asia prata Caystri V.*

Āsōpiadēs, *ae, m.* Asopovec, mužský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aiakos *O*; **Āsōpis,** *idis, f.* Asopovna, ženský potomek boha řeky Asopa, t. j. Aigina *O.*

Āsōpus, *ī, m.* [*Ἀσωπός*] 1) řeka v Boiotii. Bůh této řeky, dle mythu syn Okeana a Tethye, byl otcem Aiginy, ze které se narodil Aiakos (Aeacus) a Euboie; 2) řeka v jižní Thessalii.

asōtus, *ī, m.* [*ἄσωτος*] hýřil, zhýralec, marnotratník, prostopášník.

Aspar, *aris, m.* jméno Numidy *S.*

Asparagium, *iī, n.* město v Illyriku jižně od Dyrrhachia *Cs.*

Aspasia, *ae, f.* z Mileta, vzdělaná milenka Perikleova *C.*

a-(ad-)spectābilis, *e* [*aspecto*] viditelný, zřejmý *C.*

a-(ad-)spectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *aspicio*] 1) často hleděti, pohlížeti, pohlédati, dívati se na koho (alqm): *quid me aspectas? C*; *terras unde adspectat V*; 2) metaf. a) (o místech) hleděti na něco, ležeti (přímo) proti něčemu: *qui (collis) aspectat desuper arces V* shora dolů zírá na hradby; *mare Hiberniam insulam aspectat T*; b) hleděti k něčemu, dbáti něčeho: *iussa principis a. T.*

aspectus (*adspectus*) *ūs, m.* [*aspicio*] I akt. 1) hledění, patření, pohled na někoho, na něco: *pudore aspectum hominum vitare C* ze studu, z hanby vyhý-

bati se lidem; *ut aspectum, quo vellent, converterent C*; *aspicite voltum hominis et aspectum C*; *teque adspectu* (dat.) *ne subtrahe nostro V* a našeho pohledu se nevzdaluj; **2)** obhled, obzor: *orbes aspectum nostrum definiunt C*; *templum in aspectu positum est C*; *Rhenum esse in adspectu T* Rýn že jest v dozoru, před očima; **3)** hled, zrak: *quae sub aspectum veniunt* (*cadunt*) *C* věci viditelné; *a. amittere C* oslepnouti; **II** pass. pohled (na to, co vidíme), zjev, vzezření, podoba: *me plura dicere parantem horum* (gen. obj.) *a. repressit C*; *pomorum a. C*; *aspectum habere C*; *litorum gravis a. T*; *horridiores aspectu Cs* strašlivější na pohled.

Aspendos, -us, *ī, f.* [*Ἄσπενδος*] město v Pamfylii na řece Eurymedontu. Odt. adj. **Aspendius,** *a, um* aspendský; obyv. *Aspendiī, ōrum, m.* Aspenďané.

asper, *era, erum* [srov. *sperno*] (*sentibus asprīs V* tvar synkopovaný) (vl. odpudivý) **1)** (vzhledem ku hmatu a povrchu) drsný, drsnatý, krabatý, kostrbatý, hrbolatý, nerovný (opak *lēvis* hladký): *loca aspera et montuosa Cs*; *saxa aspera O*; *asperi colles Cs*; (o uměleckých dílech polovypuklých) *signis extantibus a. crater O* měsidlo drsné od vypuklých ozdob (oproti nádobě hladké); *pocula aspera signis V* poháry s vypuklými obrazy; — *rubus a. V* ostružina bodavá, trnitá; *asprīs sentibus V* v bodavém trní; *asperior tribulis O* pichlavější nad oset; *asperi capilli H* ježaté vlasy; (básn.) *stetimus tela aspera contra V* stanuli jsme proti ostrým (břitkým) zbraním; *aspera aequora ventis H* moře vzdutá (vzbouřené) větry; *aspera ponti hiems V* vzdutá bouře mořská; *mare asperum VL* moře bouřlivé; *Germania aspera caelo T* drsná podnebím, mající drsné podnebí; *aspera hiems S* krutá zima; (o sluchu) drsný, hrubý, tvrdý: *vox asperior Cu*; *aspera mutata est in lenem littera O* (*r* se proměnilo v *l*); *a. verborum concursus C*; (o chuti) drsný, trpký: *a. in ore sapor V*; **2)** metaf. (obor duševní) **a)** (o věcech) drsný (položením), obtížný, trudný, nesnadný, těžký; povážlivý, nebezpečný: *aspera tempora C*; *res asperae C* protivenství, nehody, neštěstí; *via aut aspera... aut plena periculorum C*; *gravior atque asperior oppugnatio Cs*; *asperum atque arduum videri L*; *aspera multa pertulit Ulixes H* mnoho trampot, svízelův; *asperam militiam tolerare T* těžká, svízelná služba vojerská; *asper victu venatus V* drsný, těžký život lovecký; *custodia aspera T* přísná, tuhá vazba; *pugna aspera surgit V* prudký boj; *bellum asperrimum S* válka velmi krutá; *verbis odia aspera movi V* (těmi) slovy prudké záští jsem vzbudil; (o řeči) trpký, jízlivý: *a. verba O*; *eius voluntatem asperiobus facetiis perstrinxit*; *asperum genus orationis C*; **b)** (o vlastnostech bytostí živých) drsný, neuhlazený; příkrý, přísný, krutý, nelítostný; divý, divoký, rozhořčený, surový; vzdorný, zpurný, urputný: *homo a. et durus C*; *non mitior plebs, sed asperior L*; *ne asperior aut inhumanior fuisse videare C*; *gens dura atque aspera cultu V* národ drsný mravy, národ drsných mravů; *Carthago studiis asperrima belli V* velmi divoká snahami válečnými; *rebusque veni non a. egenis V* a vstup nejsa přísný k mému skrovnému majetku, t. j. nezhrdni mým skrovným majetkem (skrovným obydlím a stravou); *cladibus a. O* roztrpčen porážkami; *aspera Pholoë H* bezcitná, zdráhavá; *iuvenis monitoribus* (dat.) *a. H* k napomínatelům vzdorný; *anguis a. siti V* žízní divý; *a. tactu leo H* drsný, lítý lev, dotkne-li se ho kdo = nedotknutelný; (personif.) *fata aspera V* sudby kruté, nelítostné (smrt); *aspera positis mitescent saecula bellis V* kruté věky (lidé v nich) zjemní odložením válek. — Subst. neutr. **asperum,** *ī,* zvl. v plur.: *aspera maris T* nehody moře; *aspera multa TH* četné svízele, nehody, útrapy; *asperrimo hiemis T* za nejtužší zimy; *promptum ad asperiora ingenium T* k přísnějším opatřením.

asperē, adv. [*asper*] **1)** drsně: *vestitus a. C* jsa oděn drsně, prostě; *a. loqui C* mluviti drsně (ne plynně, uhlazeně); *quod acceptum a. T* to přijato bylo drsně, nehladce; to vzbudilo pohoršení; **2)** drsně, trpce, jízlivě: *a. in Metellum scribere S* psáti trpce proti Metellovi; *libere facere, non a. C* činiti ušlechtile, nikoli trpce; **3)** drsně, hrubě, přísně, krutě: *a. agere L* počínati si

přísně; *a. ius dicere L*; *quaestio exercita a. violenterque S.*

1. a-(ad-)spergō, *ere, spersī, spersum* [*ad* a *spargo*] přistříknouti; **1)** stříkati něco na něco n. do něčeho (alqd alci rei, in alqa re): *pecori a. virus V* nakaziti dobytek; *aspersa temere pigmenta in tabula C*; metaf. přimísiti, připojiti, přičiniti, přidati: *Aebutio sextulam aspergit C* připojí, odkáže; *comitatem gravitati a. C* připojiti vlídnost k vážnosti; *labem (labeculam) alci a. C* způsobiti někomu poskvrnu, úhonu; **2)** postříkati, pokropiti, potřísniti někoho (něco) něčím (alqm alqa re): *aspergit sanguine mensas O*; *sanie adspersa limina V*; *imbre lutoque adspersus H* potřísněn deštěm a blátem; *iam mihi deterior cānis aspergitur aetas O* prokvétá šedinami; metaf. potřísniti, pokáleti: *vitae splendorem maculis a. C*; *ne infamiā quidem est aspersus C* ani zlou pověstí nebyl pokálen, zlehčen; *patrem suspicione a. L* učiniti podezřelým; *quavis* (sc. *ratione*) *a. cunctos H* potřísniti slinou pomluvy, pomluviti; *quos rumor asperserat Cu* jimž (tato) pověst způsobila úhonu.

2. aspergō (*adspergo*), *inis, f.* [**1.** *aspergo*] **1)** pokropení, pokrop: *sanguis virides adspergine tinxerat herbas O* krve proud stříkem zelené zbarvil byliny; **2)** meton. tekutina, mok vystříklý, pěna, kapka: *salsā spumant adspergine cautes V* solnou pěnou; *fetus adspergine caedis vertuntur in faciem O* kapkami krve; *multā aspergine rorant O* (hojnou vystřikovanou vodou krápají) = vystřikují déšť krůpějí; *pontus aspergine tangit nubes O* moře stříká, tryská až k oblakům.

asperitās, *ātis, f.* [*asper*] **1)** drsnost, drsnatost, kostrbatost: *a. viarum CL*; *a. saxorum C*; *angustiae locorumque asperitas L*; *omnes asperitates* (sc. *locorum*) *supervadere S* překročiti všecka drsná, neschůdná místa; (o zvuku) *adfectatur asperitas soni T* drsnost zvuku, drsné zvuky; *frigoris asperitas O* tuhost mrazu; *a. hiemis T* tuhá zima; **2)** metaf. **a)** (o povaze) drsnost, drsné chování, příkrost, hrubost; přísnost, nevlídnost, surovost: *pro asperitate animi L*; *si quis asperitate eā est et immanitate naturae, ut ... C*; *hinc militum, inde locorum a. T*; *Stoicorum tristitia atque a. C* zasmušilost a drsnost (drsný způsob života); *a. agrestis H* selská hrubost; *a. remedii T* přísnost trestu; **b)** (o době, okolnosti) povážlivost, trudnost, těžkost, protivenství, nesnadnost: *belli asperitatem ostendere S*; *asperitates rerum C* nebezpečenství: *in tanta asperitate C*; **c)** (o řeči, slovech) urážlivá příkrost, prudkost, jízlivost, trpkost: *verbi a. C* urážlivé slovo; *a. verborum O*; *verba inerant quaesita asperitate T*; *iudicialis a. C.*

aspernātiō, *ōnis, f.* [*aspernor*] zamítání, zamítnutí, pohrdání, opovrhování, zhrdání: *rationis C.*

aspernor, *ārī, ātus sum* [*a* a *sperno*] (s opovrhováním) od sebe zamítati, odmítati, zavrhovati, zhrdati, pohrdati něčím, nevšímati si (alqd): *amicitiam, preces, proscriptionem C*; *alterum esse appetendum, alterum aspernandum C*; *talem condicionem N*; *peregrinum regem L*; *disciplinam T*; *consilia earum aspernantur T* nestojí o rady jejich; *honorem a. T*; *haud aspernanda precantes V* prosíce za věc nikterak zamítnutí hodnou, za věc zcela slušnou, spravedlivou; (s inf.) *Thraeces pati dilectus aspernabantur T* vzpírali se, zpěčovali se.

asperō, *āre, āvī, ātum* [*asper*] **1)** drsniti: *hiems aquilonibus asperat undas V* vzdýmá, vzbuřuje vlny; *pugionem asperare saxo T* na-, přiostřiti, brousiti. Ale: *Fenni sagittas inopiā ferri ossibus asperant T* šípy z nedostatku železa opatřují ostřím kostěným; **2)** metaf. popouzeti, drážditi, podrážditi: *Tiberium asperavere carmina T*; *asperatus proelio miles T*; *ne lenire neve a. crimina videretur T* obvinění mírniti — zvětšovati.

aspersiō, *ōnis, f.* [*aspergo*] stříknutí, postříknutí: *a. aquae C*; *Veneris pulchritudinem efficere aspersione fortuita C* nahodilým nastříknutím, pokládáním (barvy).

a-(ad-)spiciō, *ĕre, spēxī, spectum* [*ad-specio*] **1) a)** pohlížeti, hleděti, pohleděti, patřiti, dívati se na někoho (na něco), pozorovati (aliquem, alqd): *aspicite ipsum, contuemini os! C*; *aspicite hominem religiosum C*; *simulacrum Cereris a viro ne aspici quidem fas fuit*

C; *sic furtim inter sese aspiciebant C* pokradmu na sebe vespolek hleděli; *nemo lucem aspicere vult C* patřiti na denní světlo (= žíti); *Lacedaemonios in acie a. N* Lacedaemoňanům do očí (směle) se dívati, nebáti se jich; (básn.) *haec oculis pater adspicit aequis V*; *adspicit hanc torvis* (sc. *oculis*). (Imperativ parentheticky) *quantas ostentant, adspice, vires! V* jen pohleď; (s nepř. otázkou) *aspice, qui coeant populi! V*; **b)** dívati se na něco, přihlédati k něčemu, prohlížeti si něco: *tabulas C*; *situm omnem regionis L*; *legati Euboeam adspicere iussi L*; *operibus aspiciendis operam dare L*; *Claudium ad eas res aspiciendas senatus misit L*; **c)** spatřovati, viděti, uviděti, zočiti, uzříti někoho (něco): *navem a. O*; *corpus Cu*; *Sol oculis adspicit omnia O* spatřuje, vidí; *videre et aspici T*; *sibi e contuberniis hostem aspici T* oni že (přímo) ze stanů vidí nepřítele; *propter quos hanc lucem aspexit C* světlo světa spatřil; *nec rubor inter comites aspici T* viděnu býti mezi, patřiti k..., býti v družině; **2)** metaf. **a)** (o místech) hleděti, patřiti na něco, ležeti proti něčemu: *quae (pars) Hiberniam adspicit T*; *quā terra Noricum adspicit T*; **b)** (duchem) přihlédnouti k něčemu, ohledati něco, uvážiti; (hledě) zkoumati, pozorovati: *aspice primordia gentis O*; *aspicite nunc eos homines C* přihlédněte, pozorujte; *propius res aspice nostras V*; *adspice nos hoc tantum V* shlédni na nás milostivě aspoň nyní; *qualem commendes, etiam atque etiam adspice! H* uvažuj; *si genus aspicitur O* přihlíží-li se k rodu; *malorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur T* na pomocníky zlých činů se pohlíží jako na vyčitatele; vidí se v nich, spatřují se v nich vyčitatelé.

a-(ad-)spīrātiō, *ōnis, f.* [*aspiro*] **1)** přivívání, ovívání, ovanutí: *animantes aspiratione aëris sustinentur C*; *caeli a. gravis*; *a. terrarum C* výpar (přivívající); **2)** (t. t. mluvnický) aspirace, přídech *C*.

a-(ad)-spīrō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *spiro*] **I** transit. **1)** přidechnouti, přivanouti, přidouvati, vanouti příznivě: *pulmones se contrahunt aspirantes C* vydychujíce; *adspirant aurae in noctem V* na noc vanou (příznivé) vánky; *adspirans auster V* vanoucí jih; *mollis amaracus illum floribus et dulci adspirans complectitur umbra V* přivívaje (chládek); *tibia adspirare choris erat utilis H* provázeti (svým dechem = zvukem) zpěvy sborové; **2)** metaf. **a)** (obraz vzatý od příznivého větru) vanouti příznivě, pomáhati, přispívati, býti příznivý, nápomocen, přáti, zdaru, přízeň propůjčovati: *felicitas adspirare videtur Cu*; *quā (fortunā) adspirante Cu* s jejíž přízní, pomocí; *adspirat primo Fortuna labori V* příznivo jest prvnímu pokusu štěstí; *vos, precor, adspirate canenti V*; *di, coeptis adspirate meis O*; **b)** (k osobě, věci) blížiti se, měřiti k..., odvažovati se, dychtiti po něčem, domáhati se něčeho, státi o něco: *ne non modo intrare, verum aspicere aut a. possim C*; *Februario mense aspirabit in curiam C*; *a. in campum C* jíti na pole (Martovo), t. j. účastniti se volebních rejdův; *tu ad eum numquam aspirasti C* nikdy jsi se mu nepřiblížil, k němu se nepřiklonil; *omnes aditus interclusi, ut ad me adspirare non posses C*; *ex bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest C* slávou válečnou Afrikanovi se vyrovnati; *ad alienam causam accedere aut a. C* ujmouti se cizí věci neb se jen připlésti k ní; *quo neque Carthaginiensium classes aspirare potuerunt, neque... C* kam se loďstva nemohla odvážiti; (s dat.) *equis adspirat Achillis V* baží, dychtí po...; **II** transit.: přivívati, přiváti někomu něčeho (něco), ovívati, ovanouti koho, dechnouti na někoho: *Iuno ventos adspirat eunti* (sc. *Iridi*) *V* větry (dechem větrů) podporuje (Iridu) jdoucí, posílá jí příznivé větry; *dictis divinum adspirat amorem V* vdechuje.

aspis, *idis, f.* [ἀσπίς] zmije.

Aspis, *idis* (acc. *Aspim*) *m.* vladař v Kataonii (v Malé Asii) za Artaxerxa II. *N.*

asportātiō, *ōnis, f.* [*asporto*] odnesení, odvezení, odpravení, odklizení *C*.

asportō, *āre, āvī, ātum* [*abs* a *porto*] odnášeti, odvážeti, odklizovati, odpravovati, bráti s sebou: *ut Orcus Proserpinam asportasse videretur C* že unesl; *asportare ad virum uxorem L*;

rapiebat et asportabat, quantum a quoque volebat C; *quibus (vehiculis) asportarent res L.*

asprētum, *ī, n.* [*asper*] drsné, nerovné kamenitě.

Assaracus, *ī, m.* král trojský, syn Troův, otec Kapyův, děd Anchisův. Odt. *Assaraci tellus* (= Troas); *Assaraci domus* (= Římané); *Assaraci gens* (= rod julský); *Assaraci nurus* (= Venus); *Assaraci frater* (= Ganymedes).

assecla a **assecula,** *ae, m.* [*assequor*] průvodce, průvodčí. Obyč. s příhanou o takovém, jenž se rád přiživí: nohsleda, lichotník, pochlebník, úlisník, stranník.

as-(ad-)sectātiō, *ōnis, f.* [*assector*] ustavičné doprovázení (zvl. uchazečův o nějaký úřad).

as-(ad-)sectātor, *ōris, m.* [*assector*] stálý průvodce; přívrženec, stoupenec.

as-(ad-)sector, *ārī, ātus sum* ustavičně jíti za někým, provázeti někoho: (absol.) *cum adsectaretur H* když stále byl v patách za mnou; (často o klientech a přátelích) *cum eum consularis Galba assectaretur C*; *suos necessarios* (jako kandidáty) *assectari C.*

assecula viz *assecla.*

as-(ad-)sēnsiō, *ōnis, f.* [*assentior*] přisvědčování, přivolení, souhlasení, souhlas, schválení, pochvala: *quibus assensionibus universi ordinis (est causa acta in senatu) C* jakými projevy pochvaly, souhlasu; (v mluvě filosofické) přisvědčování dojmům smyslovým, uznávání, prohlašování jich za pravdu (συγκατάθεσις) *C.*

as-(ad-)sēnsor, *ōris, m.* [*assentior*] přisvědčovatel, pochlebník.

as-(ad-)sēnsus, *ūs, m.* [*assentior*] = *assensio*: *alii partes assensibus implent O* projevy souhlasu, pochvaly (přisvědčujíce); ohlas, ozvěna: *vox assensu nemorum geminata V*; *adsensu conspirant cornua V.*

as-(ad-)sentātiō, *ōnis, f.* [*assentor*] přisvědčování, souhlasení; (s příhanou) pochlebné potakování, pochlebování, lichocení, úlisnost: *nulla in amicitiis pestis est maior quam a. C*; *regum opes saepius a. quam hostis evertit Cu.*

assentātiuncula, *ae, f.* (subst. demin. z *assentātio*) pochlebnůstka *C.*

as-(ad-)sentātor, *ōris, m.* [*assentari*] (podlý) lichotník, pochlebník, patolízal: *a. mulierum C* dvořílek, záletník; *assentatores regii L* podlí dvořané.

assentātōriē, adv. [*assentatorius*] lichotně, pochlebnicky.

assentior, *īrī, assēnsus sum* (v klass. prose zřídka *assentio, īre, assēnsī, assēnsum*) přisvědčovati, míněním se srovnávati s někým, souhlasiti, schvalovati: (s dat.) *dicam, quod* (v čem) *tu mihi assentiare C*; *ut* (byť) *ego assentiar orationi C*; *utrumque* (v obém) *tibi assentior C*; *verbo assentiri (alicui) S* (pouhým) slovem (bez delšího odůvodnění); *vultu assentiri Cu* hlavou přikyvovati; ncos. pass. *Bibulo assensum est de tribus legatis C.* — (Aktivně) *adsensēre omnes V*; *cavendum est, ne his rebus temere assentiamus C.*

as-(ad-)sentor, *ārī, ātus sum* [*assentior*] přisvědčovati, (přisvědčováním) pochlebovati, lichotiti: *ne me tibi adsentari putes C*; *adulator etiam adversando saepe adsentatur C*; *libido adsentandi T.*

as-(ad-)sequor, *sequī, secūtus sum* **1)** doháněti, dostihovati někoho (alqm): *Pisonem nuntius adsequitur excessisse Germanicum T*; *in Bruttios, ne Gracchus assequeretur, concessit L*; *vehiculum Darii assecuti Cu*; **2)** metaf. **a)** dostihnouti někoho, vyrovnávati se někomu: *Demosthenem imitemur, at non assequimur C*; *consularium auctoritatem adsequebatur C*; **b)** dojíti, dosáhnouti něčeho: *honores, magistratus, laudem, immortalitatem C*; *quod antea ipsi scelere et ferro* (abl. instrum.) *assequi consuerant C*; (následuje věta s *ut, ne*) *nihil aliud assequeris, nisi ut audacia tua cognoscatur C*; *foedere assequi potuerunt, ne navem darent C*; **c)** mysli dostihovati, chápati, rozuměti, domýšleti se, dovtipovati se: *apertis obscura adsequamur C*; *coniecturā a.* dohádnouti se, dovtípiti se· uhodnouti *C*; *aut animo a., aut oratione complecti Cu.*

asser, *eris, m.* sloupec, kůlec, kůl, tyč, žerď, lať: *asseres cuspidibus praefixi Cs*; *asseres falcati L.*

1. as-(ad-)serō, *ere, sēvī, situm* přisázeti vedle, podél sázeti: *pōpulus ad-*

sita H topol podél hranic, podél meze vysázený.

2. **as-(ad-)serō**, *serere, seruī, sertum* 1) přiřaďovati, připojovati; (v mluvě právní) (vložením ruky) připojovati někoho ke stavu nějakému; a) prohlašovati někoho za svobodna; b) prohlašovati za otroka: *ii, qui adseruntur in libertatem L*; *virginem in servitutem adserere L*; *Latium in libertatem a. L* osvoboditi; (absol.) *eum, qui adserebatur C* jenž byl za svobodna prohlašován; *asserui me O* osvobodil jsem se; 2) metaf. přivlastňovati, osobovati si něco: *nec laudes adsere nostras* (sc. *tibi*) *O*; *si sum caelesti stirpe creatus, assere me caelo O* přidruž mne k nebešťanům; *Iovem sibi patrem a. Cu* prohlašovati Jova za svého otce; *omnia a se* (sc. *ab Alexandro*) *data sibi asserentem Cu* jenž vše, co mu od Alexandra bylo dáno, připisuje sobě samému.

as-(ad-)sertor, *ōris, m.* [*asserere*] 1) kdo si někoho před soudem za svého otroka přivlastňuje, přivlastnitel, osobitel: *a. virginis L*; 2) ochránce, osvoboditel: *a. Galliarum T.*

as-(ad-)serviō, *īre* přispívati, pomáhati: *contentioni vocis C.*

as-(ad-)servō, *āre, āvī, ātum* 1) chovati, opatrovati; stříci, držeti ve vazbě někoho: *Appii tabulae neglegentius asservatae C*; *custodes praedam asservabant V*; *dum res iudicetur, hominem adservent C*; *in carcere eum adservari iussit L*; 2) hlídati, ostříhati, hájiti (zvl. o místech): *portas murosque Cs*; *arcem neglegentius Cu*; (obr.) *ius a. C* bdíti nad právem.

as-(ad-)sessor, *ōris, m.* [*assideo*] přísedící (v úřadě), pomocník.

as-(ad-)sevēranter, adv. [*assevero*] vážně, opravdově.

as-(ad-)sevērātiō, *ōnis, f.* [*assevero*] 1) vážné, opravdové ujišťování, tvrzení: *secutā adseveratione Caesaris T* an Caesar opravdově ujišťoval; *magna cum adseveratione principis, non se ius dedisse T* za slavnostního ujišťování, při čemž slavnostně ujišťoval; 2) vážnost, opravdovost, přísnost: *accusatio apud patres adseveratione eādem peracta T*; *Scipiones haec adseveratione multa censebant T*; *respondit Blaesus specie recusantis, sed neque eadem adseveratione ... T.*

as-(ad-)sevērō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *severus*] 1) intrans. vážně, opravdově jednati: *bella ironia, si iocaremur*; *sin adseveramus, vide, ne ... C*; *utrum adseveratur in hoc, an temptatur? C*; 2) trans. (vážně, opravdově) tvrditi, ubezpečovati, dokládati: *idque se facturum esse adseveravit C*; *quorum neutrum adseveraverim T* s jistotou bych netvrdil; *ordinem agminis a. T* určitě naznačiti; *viri gravitatem adseverantes T* dodávající si vážnosti, vážně se tvářící; *magni artus Germanicam originem adseverant T* původ germánský (skutečně) dosvědčují, svědčí o ...

as-(ad-)sideō, *ēre, sēdī, sessum* [*adsedēre*] 1) seděti, dlíti, meškati u někoho (u něčeho): *cum mater in carcere adsideret C*; *adsidet inde Iovi* (*maiestas*) *O* sedí při Jovovi, jest nerozlučnou družkou; *defuncto adsidens corpori Cu* sedíc při mrtvole; (obr.) *parcus adsidet insano H* sedí (hned) vedle blázna, podobá se mu; — spec. seděti při někom, býti k ochraně a podpoře; ošetřovati, opatrovati, pomáhati: (u nemocného) *si condoluit corpus, habes, qui adsideat H*; *Alexander adsidens aegrotanti C*; *adsidet aegrae* (dat.) *O*; *adsidens aegro collegae L*; *a. valetudini T* seděti při loži nemocného, ošetřovati v nemoci; *a. pullis H* seděti při mláďatech, chrániti, ošetřovati mláďat; (na soudě) *principes civitatum periculo commoti huic assident C* jsou mu k pomoci; (o přísedících na soudě) *rarus in tribunali Caesaris Piso et, si quando adsideret, atrox T*; *Tiberius iudiciis adsidebat T* sedal při soudech; 2) (t. t. vojenský) před místem (s vojskem) meškati, polem ležeti, obléhati: *assederunt prope moenia Romana L*; (s dat.) *a. muris L*; *ruinis urbis a. T* meškati u zřícenin města; (s acc.) *muros adsidet hostis V*; *adsidendo castellum T* obléháním tvrze; (též) býti, státi na stráži při něčem (alci rei): *statio cohortis a. ludis solita T*; *miles theatro adsideret T.* — *Tiberius saepe moenia urbis adsidens T* před hradbami, při (samých) hradbách Říma meškaje.

as-(ad-)sīdō, *ere, sēdī* sedati si, posazovati se: *peroravit, adsedit*; *sur-*

rexi ego C; *simulatque adsedisti, subsellia reliquerunt C*; (s dat.) *adsedit proximus Laelio C*; (s acc.) *dextrā Adherbalem adsedit S* posadil se po pravici Adherbalově.

as-(ad-)siduē, adv. [*assiduus*] trvale, vytrvale, ustavičně, stále, neustále.

as-(ad-)siduitās, *ātis, f.* [*assiduus*] vl. „sedění při někom"; **1)** ustavičná přítomnost (při někom), péče, ustavičná (čestná) služba; stálé doprovázení, dvoření se: *qualem hunc putent, adsiduitate declarant C*; *non occupatorum amicorum a. C*; *a. medici C* stálá péče, ošetřování; *adsiduitatis putat esse consulatum C* hodnost konsulskou pokládá za ovoce stálého dvoření se (lidu); *assiduitatem tibi praebuit C* ustavičně u tebe byl přítomen; **2)** metaf. **a)** vytrvalost, snažnost, bedlivost: *propter assiduitatem in causis et industriam*; *eam urbem adsiduitate* (abl. instrum.) *periculis* (abl. odluky) *liberavit C*; **b)** neustálé trvání, opětování se, opakování se: *a. molestiarum C* častá, neustálá protivenství; *a. bellorum C* neustálé války; *a. exercitationis C* neustálé cvičení se.

as-(ad-)siduus, *a, um* [*assideo*] **I** usedlý; zvl. v plur. *assidui, ōrum, m.* občané zámožní, poplatní (na rozdíl od proletariův): *cum locupletes assiduos appellasset C*; **II a)** (o osobách) ustavičně, stále přítomný, ustavičně se ukazující, neúnavně činný, stálý, vytrvalý, bedlivý, přičinlivý, neúnavný: *cum hic filius a. in praediis esset C* stále, ustavičně trávil na statcích; *flaminem Iovi adsiduum sacerdotem creavit L*; *accusator a. C*; *Thraseam adsiduum olim et indefessum triennio non introisse curiam T*; *suos liberos agricolas adsiduos esse cupiunt C* pilnými (pracovitými) rolníky míti si přeji; *semper boni adsiduique domini referta cella est C*; *hostis a. magis quam gravis L* stále přítomný; *campus adsiduis pulsatus equis O* rovina neustále koňmi (dupotem komoňů) tepaná; *aequor assiduum O* moře stále se vlnící; **b)** (o věcech) stálý, trvalý, neustálý, ustavičný, nepřetržitý: *consuetudo*; *labor*; *imbres*; *voces Cs*; *adsidui cotidianique sermones C*; *assidua rapitur vertigine caelum O*; *adsiduum aratrum O* neustálé orání.

as-(ad-)signātiō, *ōnis, f.* [*assigno*] **1)** přidělení, vykázání: *agrorum*; **2)** meton. vykázaný pozemek: *Sullanarum assignationum possessores C.*

as-(ad-)signō, *āre, āvī, ātum* opatřiti značkou, pečetí; **1)** přikazovati, vykazovati, přidělovati (alci alqd): *colonis agros C*; *locum sepulcro C*; *alci a. equites L* přikázati jízdu; **2)** metaf. **a)** přikazovati, přidělovati, svěřovati; ustanovovati, určovati: *munus adsignatum a deo C*; *quibus deportanda Romam regina Iuno adsignata erat L* jimž za úkol dáno bylo dopraviti...; *quod cuique assignatura fortuna est Cu* co každému štěstí přikáže; *transfugae imperium adsignabant T* zadávali trůn; **b)** udělovati, připisovati, přičítati (za zásluhu, za vinu), klásti na vrub: *nobilitas principis dignationem etiam adulescentulis adsignat T* uděluje hodnost náčelníka; *Manno tres filios adsignant T*; *sua fortia facta gloriae principis a. T*; *mortem Clodii virtuti Milonis a. C* klásti na vrub Milonovy srdnatosti; *uni a. culpam T* uvalovati vinu na jednoho; *culpae fortunam a. C* náhodu klásti na vrub osobní viny.

as-(ad-)siliō, *īre, siluī* [*ad-salio*] **1)** přiskakovati; **2)** metaf. **a)** (o vodstvu) valem přitékati: *adsiliunt fluctus O* proudy perou (do lodi); *tactus adsilientis aquae O* dotek vody (k ní) proudící, se valící; **b)** (o bojovnících) útokem hnáti na něco, dobývati něčeho: (s dat.) *miles adsiluit moenibus urbis O.*

as-(ad-)similis, *e* [srov. *adsimulo*] značně, velmi podobný (s dat. i s gen.).

as-(ad-)simulātiō, *ōnis, f.* [*adsimulo*] stavění na roveň: *vanus adsimulatione T* jsa ješitný pro to, že jest mu stavěn na roveň.

as-(ad-)simulō, *āre, āvī, ātum* **1)** činiti stejným, podobným, připodobovati; part. perf. pass. *adsimulatus, a, um* připodobený, podobný: *deos in humani oris speciem a. T* bohy si představovati v podobě lidské; *adsimulavit Vertumnus anum O* stařeně se připodobil, vzal na sebe podobu stařeny; (s acc. vztah.) *formam adsimulata Iuturna Camerti V* vzavši na sebe podobu Kamertovu; **2)** (slovy) podobným činiti, prohlašovati za podobné, přirovnávati;

grandia si parvis a. licet O; *formam Britanniae ... bipenni adsimulavere T*; *suis laboribus defectionem sideris adsimulans T*; 3) (úskočně) napodobiti, předstírati, přetvařovati se, stavěti se; part. perf. pass. líčený, pokrytecký, neupřímný: *quo (veneno) morbus adsimularetur T* aby nemoc byla napodobena; *adsimulabat iudicis partes T* stavěl se soudcem; *alia vera, alia adsimulata L*; *adsimulata familiaritas C.*

as-(ad-)sistō, *ere, stitī*, — 1) stavěti se k něčemu, u něčeho, přistupovati; stanouti (ad alqd, s dat.): *cum ad Achillis tumulum astitisset C*; *ad fores a. C*; *adsistunt contra certamina Martis anheli V* stavějí se v zápas; *adsisto divinis H* zastavuji se u věštcův; *a. tabernaculis T*; *qui proximi adstiterant consulum tribunalibus T* předstoupili před soudnou stolici konsulů; *recto trunco* (abl. modi) *a. O* stanouti se vzpřímeným trupem; 2) státi u něčeho, při něčem, býti přítomen: *milites solito adsistentes ordine T* v obvyklé řadě stojíce; *adsistentes amicos in hunc modum adloquitur T*; *ad epulas regis a. C* přisluhovati při ...; 3) metaf. (před soudem) pomáhati [srov. assistovati, assistent]: *orant ut causae suae deprecator adsistat T* aby se za jejich věc přimlouval; *periclitantibus a. T.*

as-(ad-)soleō, *ēre*, —, — obyč. ve vložené větě: *ut adsolet* jak obyčejně bývá, jakož bývá zvykem, obyčejem; jak jest zvyk, jak obyčej, dle zvyku (svéllo): *comitia ubi ..., nisi ubi adsolent, fieri possunt? L* sněmy kde mohou konány býti, než tam, kde obyčejně.

as-(ad-)sonō, *āre*, —, — zvučeti při něčem; přizvukovati: (s dat.) *plangentibus adsonat Echo O.*

Assōrus, *ī, f.* město na Sicilii. Odt. adj. **Assōrīnus**, *a, um* assorský; subst. **Assōrīnī**, *ōrum, m.* Assorští *C.*

as-(ad-)suēfaciō, *ere, fēcī, factum* navykati někoho něčemu, zvykati; učiti čemu; part. perf. pass. *assuefactus, a, um* uvyknuv, zvyklý (alqm alqa re, ad alqd; s dat. n. s inf.): *adsuefactus frigore et fame ... perferendis C* uvyknuv snášeti zimu i hlad; *ad supplicia patrum plebem a. L*; *iuventutem a. libidini L*; *adsuefacti superari Cs* zvykše porážkám; *conficere eam (vestem) neptes suas assuefaceret Cu* aby dala vyučiti.

as-(ad-)suēscō, *ere, ēvī, ētum* 1) intrans. zvykati (si), přivykati si něčemu, (někomu); perf. praesens *assuevi* mám zvyk (alqua re, ad alqd; alci rei; s inf.): *genus pugnae, quo assueverant L*: *ad homines a. Cs*; *militiae a. L*; *frigora atque inediam assuerunt* (se. *tolerare*) *T*; *quo se demittere rivi adsuerant O* kam proudy stékávaly; — spec. zvyknouti někomu, oblíbiti si někoho (s dat.): *quibus (amicis) maxime adsueverat Cu*; 2) transit. (zřídka) = *assuefacio*: *qui pluribus assuerit mentem corpusque H*; *ne tanta animis adsuescite bella V* nenavykejte mysli hrozným válkám, neoblibujte si (v mysli) hrozných válek; — **adsuētus**, *a, um* a) zvyklý, uvyklý něčemu (s abl., s dat. n. s inf.): (básn.) *non illa colo femineas adsueta manus V* nemajíc ruce zvyklé kuželu, jejíž ruce nebyly zvyklé kuželu; b) obvyklý, obyčejný, známý: *onus adsuetum O*; *a. oculis regio L*; *a. cohors O*; *adsueto* (abl. kompar.) *tardius O* nad obyčej později.

as-(ad-)suētūdō, *inis, f.* zvyk, návyk: *seu naturā seu adsuetudine T*; *degenerabat miles adsuetudine voluptatum T* vojín prostopášnostem navyknuv; — spec. důvěrný styk, obcování s někým (gen. obiect.): *Nero adsuetudine Actes devinctus T* upoután láskou k Aktě.

as-(ad-)suētus viz *assuesco.*

as-(ad-)sultō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ.-intens. od *assilio*] 1) divoce vyskakovati, skákati: *feminae adsultabant ut Bacchae T*; — spec. (nepřátelsky) dorážeti, dotírati, útok činiti: *adsultante per campos milite T*; (s dat.) *a. tergis pugnantium T* dorážeti na týl; (neos. pass.) *adsultatum est castris T* nepřátelé útok učinili na tábor; (též transit.) *hostes latera et frontem adsultantes T.*

as-(ad-)sultus, *ūs, m.* [*assilio*] přískok, náběh; útok: *Dares variis adsultibus urget V* rozličnými náběhy doráží; *adsultibus uti T* užívati prudkých útokův, prudce útočiti.

as-(ad-)sum, *adesse, af-(ad-)fuī, af-(ad-)futurus* (k tomu: *afforet* = *affuturus esset, adesset*; *affore* = *affuturum esse*) 1) a) tu, zde býti, býti přítomen (absol.; ad alqd; in re; apud alqm a j.):

omnes, qui adsunt (*aderant*) všichni přítomní; *coram adesse Cs* osobně býti přítomen; *omnibus locis umbra adero V* jako stín budu přítomna, budu s tebou, budu tě pronásledovati; (básn.) *tibia a. choris erat utilis H* doprovázeti sborové zpěvy; *portis alii adsunt V* jsou u bran; **b)** při tom býti, něčemu býti přítomen, býti svědkem, býti účasten, účastniti se, míti účast, činným býti, býti po boku: *a. in contione*; *in pugna*; *in agmine atque ad vigilias multus adesse S* často (= pilně) byl přítomen, dohlížel; (s dat.) *pugnae, proelio a. S*; *vis adest verbo O* ve slově jest síla; *decor adest arti O* dílo má půvab; *cocto* (*pavoni*) *num adest honor idem H* má-li pečený (páv) touž nádheru; *humani vultus adsunt flentibus H* jeví účast, pláčí s plačícími; — spec. pomoci býti přítomen, pomáhati, přispívati, přáti někomu, ujímati se (alci in re n. ad rem): (o ochranné přítomnosti) *adsit bona Iuno V* buď, stůj při nás, buď nám milostiva, příznivá; *te precor, Alcide, coeptis ingentibus adsis V* buď příznivý, žehnej podnikům, podniky milostivě podporuj; *fortunam adesse consiliis, adfore conatibus T* že štěstí přeje . . .; *semper Deiotaro adfui C* vždy ujal, zastal jsem se; (zvl. na soudě) ujímati se, hájiti, zastupovati: *hunc defendunt, huic adsunt C*; *reo non adfui C*; *paulum hic* (*mihi*) *ades H* přispěj (mi); **c)** (s udáním směru odkud, kam) přijíti, dostaviti se, doraziti, přitrhnouti: *oratores aderant ex urbe V* přišli, přibyli; *hostem adfore Cu* že nepřítel přitrhne; *Galli per dumos aderant V* vylezli, připlížili se; *cum creber ad aures visus adesse pedum sonitus V* když se zdálo, že doléhá; *huc ades, puer V* sem pojď; *Turnus improvisus urbi adest V* přikvapil k městu, objevil se před městem; — spec. dostaviti se na soud (jako žalobce neb obžalovaný): *cum die dicta non adesset L*; *adsunt, queruntur Siculi C* dostavili se na soud; *orabat, sibi adesses ad Puteal cras H* abys dostavil se a ujal se ho; **2)** metaf. (srov. též **1) b)** spec.) **a)** býti tu, býti pohotově, přichystán: *frumentum adest Cs*; *lac mihi adest O*; *nec classis aut commeatus aderant T*; **b)** duchem býti přítomen, pozor dáti; býti odhodlán, nepozbývati mysli (srdce): *adeste animis, qui adestis corporibus C*; *adeste animis et timorem deponite C*; **c)** (o čase) tu býti, přijíti, nadejíti, nastávati: *nox aderat Cu*; *iamque dies infanda aderat V* již nadešel, přiblížil se; *cum usus adesset C* když by potřeba nastávala, když by na to došlo, po případě; *quod adest, memento componere aequus H* přítomnost hleď klidně spořádati (proti budoucnosti); *quod adest quodque praesens est C* bezprostřední přítomnost.

as-(ad-)sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* **1)** bráti k sobě, k tomu, nad to přibírati; přidružovati, připojovati: *caestus a. T* bráti, dávati si na ruce šermířské řemeny; *humeris alas a. O* na ramena křídla dostati; *solet a ventis alimenta a. scintilla O* přibírá, dostává potravu, rozmáhá se; *vires, robora a.* dostati sílu, zmohutněti; *amorem pugnae O* nabýti chuti k boji; *cautus dignos a. H* hodné přibírati (v přátelství); *Livia in familiam Iuliam nomenque Augustum adsumebatur L* byla přijata, adoptována do rodu julského a dáno, uděleno jí jméno (titul) „Augusta"; *novos socios a. L*; *socius consiliorum adsumitur Scaurus S* za soudruha předsevzetí jest přibrán Skaurus, do záměrů zasvěcen jest; *adsumptus pater O* lživě přibraný, vymyšlený otec; *uxoris consilium a. T* bráti radu s manželkou, raditi se; *reconciliationis speciem a. T* stavěti se, jakoby se smířil; *ad reliquos labores etiam hanc molestiam adsumo C* k ostatním námahám beru, přibírám ještě tuto obtíž; **2)** dávati si, osobovati si, přivlastňovati si: *conservatoris sibi nomen Graeco vocabulo a. T* dáti si jméno „zachranitel" po řecku (t. j. σωτήρ); *regni insignia T*; *laudem sibi a. C*; *prudentiam sibi a. L* osobovati si důvtip, přikládati si (vynikající) znalost; *si id mihi adsumo C* to-li si přivlastňuji.

as-(ad-)sūmptiō, *ōnis f.* [*assumo*] přibrání, osvojení v syllogismu přibraný soud C.

as-(ad-)suō, *ere, adsuī, adsūtum* přišívati.

as-(ad-)surgō, *ere, surrēxī, surrēctum* **1)** zdvihati se, zvedati se, vstávati, vzpřimovati se: *manibus in assurgendo se adiuvare L*; *a. dextrā V* zvedati se pravicí, pravici pozvednouti,

napřáhnouti (k ráně); *in clipeum a. V* se štítem (vl. ke štítu) se pozvedati; *a. ex morbo LT* povstati z nemoci, zotaviti se; — spec. vstávati z úcty před někým (dat.): *an quisquam in curiam venienti assurrexit? C*; (neos. pass.) *haec ipsa sunt honorabilia salutari ... adsurgi C* již tyto věci jsou vyznamenáním, (totiž) když jest pozdravován, když na počest před ním vstáváno, totiž pozdravy ... vstávání na počest; *cum assurrectum ei non esset L*; 2) metaf. povstávati, zvedati se, vystupovati: *a. in auras V* do výše se vznášeti; *fluctibus et fremitu adsurgens Benace marino V* zvedající se vlnobitím i burácením, mocně se vzdouvající a burácející; *adsurgens Orion V* vystupující, vycházející; *non coeptae adsurgunt turres V* nezvedají se, nerostou; *colles assurgunt L* zvedají se, vystupují; *terra gelu septem adsurgit in ulnas V* půda sněhem se zvedá na sedm loket; *adsurgunt irae V* hněv se bouří, kypí; *querellis* (dat.) *adsurgis V* dáváš se do nářkův.

assus, *a, um* [*areo*; srov. *aridus*] sušený; pražený; pečený: *mergi assi H*; subst. neutr. *assum, ī* pečeně: *a. vitulinum C* telecí pečeně; *assis miscere elixa H* přidati k pečeným jídla vařená.

Assyrius, *a, um* assyrský; básn. = syrský: *A. venenum V* syrský (t. j. foinický) nach; subst. **Assyria,** *ae, f.* (sc. *terra*) Assyrie, v širším smysle říše assyrská (zvaná od Římanův obyčejně Syria); **Assyriī,** *ōrum, m.* Assyrové.

ast arch. spojka adversativní; užívána od básníků doby Augustovy ve smysle spojky **at** (v. t.).

Asta, *ae, f.* město v Hispanii baetické nedaleko Gad. Odt. adj. **Astēnsis,** *e* astský: *ager L.*

Astapa, *ae, f.* město v Hispanii baetické (nyn. *Estepa*).

Astartē, *ēs, f.* (foinicko-syrská) bohyně měsíce, od Ciccrona stotožněná s Venuší.

Asteria, *ae, f.* [*Ἀστερίη* „hvězda"] 1) dcera titána Koia; 2) jméno sličné dívky *H.*

a-(ad-)sternō, *ere, strāvī, strātum* vedle prostírati; med. vedle se položiti, vrhnouti se na něco: *sepulcro* (dat.) *O.*

asticus, *a, um* [*ἀστικός*] městský.

a-(ad-)stipulātor, *ōris, m.* [*astipulor*] 1) svědek smlouvy, jenž od jednoho z kontrahentů jsa přibrán, vymíní si právo, aby v případě potřeby ve prospěch jeho mohl vymáhati připověď danou od druhé strany; 2) metaf. přisvědčovatel.

a-(ad-)stipulor, *ārī, ātus sum* 1) býti svědkem při smlouvě (*stipulatio*); 2) metaf. přisvědčovati, souhlasiti (alci).

a-(ad-)stō, *āre, stitī,* — 1) státi u něčeho, vedle něčeho, při něčem: *alii portis* (dat.) *adstant V* stojí u bran; *adstante ipso Cs* za jeho přítomnosti; 2) (zpříma) státi, trčeti, strměti: *Penates visi ante oculos a. V*; (*equus*) *arduus in moenibus adstans V* do výše strmě; *squamae adstantes V* šupiny zježené; *mihi supra caput adstitit imber V* mně nad hlavou vyvstalo mračno (bouřné); *astante ope barbarica Ennius* u *C* pokud stála, trvala moc barbarská.

Astraea, *ae, f.* [*ἀστραία* hvězdná] dcera Jovova a Themidina, bohyně spravedlnosti *O.*

Astraeī *fratres,* Asteršti bratři slovou větrové jako synové titána Astraia a Aurory *O.*

a-(ad-)strepō, *ere, strepuī, strepitum* hřmotiti k něčemu, při něčem, hlučeti; — spec. hlučně přisvědčovati, hlučně schvalovati, hlučnou pochvalou provázeti: *adstrepebat vulgus T*; (s acc. neut. pronom.) *ut eadem adstreperent, hortari T* povzbuzoval, aby totéž křičeli, hlučně schvalovali; *quae pauci incipiant, reliquos adstrepere T* co jen málokteří začnou, k tomu ostatní že přizvukují.

a-(ad-)strictē, adv. [*astrictus*] utaženě; vázaně, rhytmicky; stručně.

a-(ad-)strictus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *astringo*] 1) uvázaný, utažený: *non adstricto socco H* ve střevíci neutaženém, nepřiléhajícím, volném; *adstrictae aquae O* zamrzlé vody; *ventis glacies adstricta pependit O* (mrazivými) větry ztuhlý (umrzlý) led uvízl; *adstrictum gelu O* tuhý mráz; 2) metaf. a) utažený, šetrný, skrbný: *adstricti moris auctor Vespasianus T* původce spořivosti; b) rhytmem poutaný, rhytmický: *poeta numeris adstrictior C*; c) úsečný, stručný: *adstricta eloquentia C* sporá výmluvnost.

a-(ad-)stringō, *ere, strīnxī, strictum* 1) pevně, ztuha utahovati, zadrhovati, zavazovati: *iugum astrictum nodis Cu* jho přivázané uzly (k oji); *serie vinculorum astrictā Cu* poněvadž řada uzlů byla zadrhnuta; (básn.) *hederā adstringitur ilex H* břečťanem jest obepínána svída; 2) stahovati, svazovati; svírati: *adstringit vincula motu O*; *adstrictae fauces T* stažené, sevřené hrdlo; *pedes adstricti crepidis T* opánkami utažené; — metaf. *pectora adstricta dolore*; 3) metaf. a) stahovati, srážeti, tuhým činiti; v pass. tuhnouti, křehnouti: *imbrem vis frigoris astrinxerat Cu* třeskutá zima učinila liják tuhým, proměnila v led; *vis frigoris corpora astringebat Cu* těla tuhou zimou křehla; *cortex adstrictus pice H* zátka smolou zalitá; b) (duševně, mravně) poutati, vázati, zavázati: *maioribus adstrictus S* důležitějšími věcmi vázán, zabrán; *a. fidem iure iurando C*; *religione adstrictus C* svatou přísahou vázaný; *aliqm condicionibus a. C*; *se scelere a. C* zločinem se zavázati, proviniti se; *servitutem adstringebam testimonio C* porobu utvrzoval jsem; *fraus adstringit, non dissolvit periurium C* lest váže, zavazuje křivou přísahou (= *a. nos periurio*) *C*; c) omezovati, držeti v mezích: *regio milites parsimonia adstringit L* nutí k šetrnosti.

astrologia, *ae, f.* [ἀστρολογία] hvězdářství, astronomie.

astrologus, *ī, m.* [ἀστρολόγος] znalec hvězd; 1) hvězdář, astronom; 2) hvězdopravec, astrolog: *quid habet a., cur stella Iovis salutaris sit C.*

astrum, *ī, n.* [ἄστρον; srov. ἀστήρ, *Stern*; dem. *stella*] 1) zhvězdění, souhvězdí: *a. natale H* (souhvězdí) hvězda, která při narození má vliv na osud člověka; (v plur.) hvězdy: *fugat astra Phoebus H*; 2) metaf. (v plur.) hvězdy, nebe = klenba nebeská neb sídlo bohů nesmrtelných: (hyperbolicky) *turris educta sub astra V* věž pnoucí se až k hvězdám, do nebe, nebetyčná; *clamor ad astra venit O*; — *sic itur ad astra V* tak zjednává se sláva nesmrtelná, nesmrtelnost; *in (ad) astra tollere VO*; *in astra ferre V* povznášeti, vynášeti až do nebe.

a-(ad-)struō, *ere, strūxī, strūctum* 1) přistavovati: *hanc insuper contignationem latericulo* (dat.) *adstruxerunt Cs*; 2) metaf. připojovati, přičiňovati: *nobilitatem ac decus Othoni T* vznešený rod a důstojnost zvyšovati.

astu, indecl. *n.* [ἄστυ] město, spec. Atheny.

a-(ad-)stupeō, *ēre,* —, — žasnouti nad někým (dat.): *adstupet ipse sibi O.*

Astura, *ae, f.* říčka a městečko v Latiu *L.*

astus, *ūs, m.* (obyč. v ablat. *astu*) lest, úskok, chytrost, zchytralost; úklady, úskoky: *coniugis astu O* pletichami choti; *quae provideri astu ducis oportuerit T* důmyslem, věhlasem vůdcovým; *machinamenta et a. oppugnantium T* umění dobyvatelův.

astūtē, adv. [*astutus*] úskočně, chytře, obmyslně: *a. et callide facere C.*

astūtia, *ae, f.* [*astutus*] chytrost, zchytralost, úskočnost, lest, lstivost.

astūtus, *a, um* lstivý, chytrý, obmyslný, zchytralý, vychytralý, úskočný.

Astyagēs, *is, m.* 1) poslední král medský *C*; 2) soudruh Fineův *O.*

Astyanax, *actis, m.* [ἄστυ-ἄναξ „městovládný"] syn Hektora a Andromachy.

Astypalaea, *ae, f.* sporadský ostrov jihových. od Naxu. Odt. adj. **Astypalēius,** *a, um* a **Astypalaeēnsis,** *e* astypalajský; obyv. *Astypalaeēnsēs, ium, m.* Astypalajští.

asȳlum, *ī, n.* [ἄ-συλον (neutr. od ἄσυλος) místo bezpečné od loupení] útočiště, místo ochrany, asyl.

at [srov. ἀτάρ] spojka odporovací; 1) uvádí (náhlou, neočekávanou) protivu: než, naproti tomu; ale, avšak, za to však. Často sesíleno: *at vero* než v pravdě; *at e contrario, at contra*; 2) uvádí námitku, kterou mluvící a) ve smyslu svých odpůrců sám si činí: než (namítne někdo, řekne snad někdo); b) vyvrací: (ano), ale (namítám já, pravím zase já): *insipienter sperat iuvenis. ‚At senex ne quod speret quidem habet.' „At est eo meliore condicione ..." C*; 3) *si non — at, at tamen, at certe, at saltem* ne-li, tož (toť) přece, přece alespoň, aspoň zajisté; 4) při přechodu k novému odstavci; zvl. v řeči pohnuté (na vyjádření údivu, nevole, kletby)

než, avšak, ale: *at vero quanta maris est pulchritudo C.*

Atābulus, *ī, m.* palčivý vítr jihovýchodní v Apulii, jih (italsky: *scirocco*).

Atacīnus viz *Atax.*

Atalanta, *ae, f.* [*Ἀταλάντη*] 1) Arkaďanka, výborná lovkyně, účastnice lovu kalydonského *O*; 2) ostrůvek v zálivu opuntském (nyn. *Talanda*) *L.*

Atanagrum, *ī, n.* hlavní město Ilergetů v Hispanii tarrakonské *L.*

atavus, *ī, m.* [srov. *abavus, proavus*] 1) děd pradědův n. pramateřin, otec prapradědův; 2) (básn. v plur.) pradědové; předkové: *Maecenas atavis edite regibus H.*

Atax, *acis, m.* pobřežní řeka v Gallii narbonské (nyn. *Aude*) a dědina při ní. Odt. adj. **Atacīnus,** *a, um* atacký: *Varro A.,* římský básník za doby Caesarovy *H.*

Atēius, římské jméno rodové; 1) *C. Ateius Capito,* tribun lidu r. 55 př. Kr. *C*; 2) *C. Ateius Capito,* syn předešlého, znamenitý právník, konsul r. 5 po Kr., zemřel r. 22 po Kr.

Ātella, *ae, f.* starobylé město Osků v Kampánii. Odt. adj. **Ātellānus,** *a, um* atellský; obyv. **Ātellānī,** *orum, m.* Atellští; zvl. *fabella Atellana L* neb prostě *Atellana, ae, f.* fraška atellská, která záhy dostala se do Říma a tam od mládeže byla provozována. Odt. adj. **Ātellānius,** *a, um*: *versus C* verš z frašky atellské.

āter, *ātra, ātrum* 1) tmavý, temný, černý (bez lesku): *atrae vestes O* smuteční roucha; *lictores atri H* sluhové černě odění (při pohřbech); *fax atra V* pochodeň černě čadící; *sequar atris ignibus absens V* stíhati (tě) budu pochodněmi černavým dýmem hořícími, umrlčími; *nivei atrique lapilli O* (o hlasovacích kaménkách); *a. sinus Hadriae H* vzbouřený; *a. hiems V*; 2) metaf. a) černý, chmurný, zasmušilý, hrůzný, smutný, žalný, zhoubný, neblahý, nešťastný; zvl. o smrti a o všem, co s ní jest v souvislosti: *atra cupressus V* smuteční cypřiš; *me mors atris circumvolat alis H* černými perutěmi, perutěmi smrti; *atra fila sororum H* (o niti osudu, kterou předou Parky); *atra cura H* příšerná starost; *atri dies VL* neblahé dni; b) jedovatý, jízlivý: *atra venena V*; *versūs atri H.*

Ateste, *is, n.* město v území Venetů jižně od Padue (nyn. *Este*) *T.*

Athamānes, *um, m.* [*Ἀθαμᾶνες*] Athamanové, národ usedlý v jižním Epeiru. Krajina slula **Athamānia,** *ae, f.* Athamanie.

Athamās, *antis, m.* [*Ἀθάμας*] syn Aiolův, král orchomenský, manžel Nefely, s níž měl dvě dítky, Frixa a Hellu. Později pojal za manželku Inou, dceru Kadmovu, která mu porodila dva syny, Melikerta a Learcha. V záchvatu šílenství, kterým jej potrestala Juno za to, že odchoval Bakcha, Athamas zavraždil Learcha. Ino, prchajíc před ním, vrhla se s Melikertem se skály do moře, kdež oba zázračně byli proměněni, ona v mořskou bohyni Leukotheu, Melikertes v mořského boha Palaimona. Odt. a) adj. **Athamantēus,** *a, um* Athamantův, athamantský; b) patronym. mužské **Athamantiadēs,** *ae, m.* Athamantovec (= Palaimon); c) patronym. ženské **Athamantis,** *idis, f.* Athamantovna (= Helle).

Athēnae, *ārum, f.* [*Ἀθῆναι*] Atheny, hlavní město Attiky. Odt. adj. **Athēniēnsis,** *e* athenský; obyv. **Athēniēnsēs,** *ium, m.* Atheňané.

Athēnaeum, *ī, n.* [*Ἀθήναιον*] pevnost v území Athamanův *L.*

Athēniō, *ōnis, m.* [*Ἀθηνίων*] sicilský pastýř, náčelník otroků v druhé válce s otroky r. 102 př. Kr.

Athesis, *is, m.* Adiže, řeka v hořejší Italii.

Athis, *idis, m.* soudruh Fineův, rodem Ind *O.*

āthlēta, *ae, m.* [*ἀθλητής*] zápasník (gymnastický), zápolník.

Athōs (*Athō* n. *Athōn*), *ōnis, m.* [*Ἄθως*] předhoří na nejvýchodnějším výběžku poloostrova Chalkidiky.

Atīlius, římské jméno rodové; 1) *A. Atilius Calatinus* byl dvakrát konsulem za první války punské, potom diktátorem a censorem; 2) *M. Atilius Regulus* viz *Regulus*; 3) *C. Atilius Serranus,* tribun lidu, odpůrce Ciceronův.

Ātīna, *ae, f.* město Volsků v Latiu (nyn. *Atina*). Odt. adj. **Ātīnās,** *ātis,* atinský; obyv. **Atīnātēs,** *ium, m.* Atiňané.

Ātīnius, římské jméno rodové; *C. Atinius Labeo,* tribun lidu r. 130 př. Kr.

Atintāuia, *ae, f.* krajina v Illyrii *L.*

Atius, římské jméno rodové.

Atlās i *Atlāns, antis, m.* [Ἄτλας] **1)** pohoří v Mauretanii (v záp. Africe); **2)** syn Iapetův a Klymenin, otec Pleiad a Hyad, jenž dle pověsti na svých mohutných ramenou nese klenbu nebeskou. Od Persea, jemuž odepřel pohostinství, hlavou Medusinou byl proměněn v horu. Odt. **1)** adj. **Atlantēus,** *a, um* atlantský, západoafrický, libyjský: *finis H* nejzazší břeh africký, nejzazší západ; **2)** adj. **Atlanticus,** *a, um* atlantský: *mare, aequor* moře Atlantské, Atlantský okeán; **3)** patronym. **a)** mužské: **Atlantiadēs,** *ae, m.* [Ἀτλαντιάδης] Atlantovec: *α)* = Hermes (Mercurius) jakožto syn Pleiady Maie, dcery Atlantovy; *β)* = Hermafroditus, jakožto syn Merkuriův; **b)** ženské **Atlantis,** *idis, f.* [Ἀτλαντίς] Atlantovna (= Elektra, jedna z Pleiad); v plur. *Atlantides, um* Atlantovny (= Pleiady a Hyady) *V.*

atomus, *a. um* [ἄτομος] nedělitelný; subst. *atomus, ī, f.* [ἡ ἄτομος sc. ὕλη] nedělitelná částečka, atom.

atque [*ad-que*], zkráceně **ac** (*ac* neklade se před samohláskami, ani před *h,* a zřídka před *c, g, qu*) a k tomu; **1)** vysvětluje zevrubněji neb připojuje cosi závažnějšího: a k tomu, a to, a nad to, a také, a též, jakož i: *pauci ac ferme optimus L; multis ac summis viris; vestros portus atque eos portus, qui . . . C; naturā loci ac vallo tutabantur; nationes multae atque magnae concitabantur C* a to, a k tomu (ještě); *eum verberasse ac necasse L; magna dis immortalibus habenda est atque huic ipsi Iovi Statori gratia C* a nad to, jakož i zvláště: *sensus moresque repugnant atque ipsa utilitas H* ano i. — Význam stupňovací bývá sesílen částicemi: *quae omnia atque etiam alia multo maiora C* a také jiné, a ještě jiné; *atque adeo* ano i, ba i: *intra moenia a. adeo in senatu;* ve smysle opravovacím (= *ac potius*) či spíše: *adducitur a. adeo attrahitur C; hoc consilio a. adeo hac amentia impulsi C; si prodierit a. adeo cum prodierit C* jestliže vystoupí, či spíše, až vystoupí; **2)** prostě slučuje a, i (ale často druhým členem připojuje se něco důležitějšího): *intra moenia atque in sinu urbis S* uvnitř zdí, (ano) v lůně (v srdci) města; *bello ac pace.* Často spojuje dva pojmy v ἓν διὰ δυοῖν: *petere atque orare Cs* snažně prositi; *vita ac licentia Cs* bezuzdný život; *per lusum ac lasciviam L* ve skotačivé rozpustilosti; *ius iurandum ac fides Cs* věrná přísaha; **3)** po výrazech stejnosti a podobnosti neb jich opaku *atque, ac* = jako; než: *pariter atque in conspectu hostium S; cuius ego salutem non secus ac meam tueri debeo C;* **4)** (spojuje protivné myšlenky) a přece, než, však: *Cyrsilum quendam lapidibus cooperuerunt. Atque ille utilitatem sequi videbatur C;* (po záporné myšlence) nýbrž (naopak): *impetum ferre non potuerunt ac terga verterunt Cs; ne Verginio commeatum dent atque etiam in custodia habeant L;* **5)** (vyjadřuje výsledek) a tak: *ita pugnans concidit ac suis saluti fuit Cs;* — spec. v souvislosti vyjadřuje rychlé následování dvou dějů za sebou: a ihned, a tu najednou: *eumhasta transfigit, atque ille procidit L; multa inter sese vario sermone serebant. Atque illi Misenum vident V* a tu náhle; o *simul atque, simul ac* viz *simul;* **b)** (při přechodech k novému, od všeobecného ku zvláštnímu): *ac primum quidem C* za prvé; *atque ut inde oratio mea proficiscatur C* tož aby . . .; *ac ne forte roges H* než abys snad se neptal . . .

atquī [*at* a adverb. *qui* „než, jak?“] avšak, přece však, a přece, nicméně však: *magnum narras, vix credibile: a. res sic se habet H.*

Atracidēs viz *Atrax.*

ātrāmentum, *ī, n.* [srov. *ater, atratus*] černá šťáva, tekutina, černidlo; — spec. *α)* inkoust: *notam remittunt atramenta H* skvrny, kaňky od sebe vydává, zanechává inkoust; *β)* skalice modrá (roztok), kterou ševci kůži barvili.

1. ātrātus, *a, um* [*ater*] černě oděný, (jsoucí) ve smutku: *atrata plebes T* prostý lid černě oblečený, ve smutku.

2. Ātrātus, *ī, m.* řeka italská (nám neznámá) *C.*

Ātrax, *acis, f.* [Ἄτραξ] město thessalské nedaleko Larissy. Odt. **a) Atracidēs,** *ae, m.* Atračan, Thessal; **b) Atracis,** *idis, f.* Atračanka, Thessalka *O.*

Atrebātēs, *ium* (sing. *Atrebās*), *m.* Atrebati, národ usedlý v belgické Gallii.

Atrēus, *eī, m.* [Ἀτρεύς] syn Pelopův, bratr Thyestův, král mykenský. Odt. patronym. **Atrīdēs,** *ae, m.* [Ἀτρείδης] Atreovec (= Agamemnon neb Menelaos).

ātriēnsis, *is, m.* [*atrium*] dozorce v atriu, otrok, jenž zároveň dohlížel na čištění a udržování celého domu a domácího nářadí.

atrium, *iī, n.* [snad *ater*] atrium; v prvotním staroitalském příbytku jediný prostor obytný, obydlí, v němž byl krb. Jméno pochodí snad odtud, že dým hledaje si východu začoudil strop i stěny jeho. Srov. řecké μέλαθρον a u Rusů „černaja izba" (podle nov. vykl. z ř. αἴθριον = světlík): *atrium regium L* obydlí krále Numy: *a. Vestae O* obydlí Vestálek. V pozdějších dobách, kdy příbytek byl více rozčleněn, *atrium* = přijímací pokoj (salon) pána domu, do něhož se vstupovalo hned z předsíně. Střecha atria skláněla se ze čtyř stran dovnitř, nechávajíc uprostřed čtyrhranný otvor (*compluvium*), jímž do atria linulo světlo a stékala také dešťová voda. Proto v podlaze atria byla umístěna mělká nádržka, která vodu zachycovala (*impluvium*). Básn. plur. místo sing. *atria servantem postico falle clientem H*; *atria longa patescunt V*. Také ve veřejných budovách byly takového druhu síně, dvorany, na př. *a. Libertatis* při chrámu bohyně Svobody (od fora na sever), kdež byl chován censorský archiv a kde Pollio zřídil první veřejnou knihovnu v Římě; — metonym. v plur. příbytky, paláce: *patentibus atriis principum L* poněvadž paláce čelných občanů (mužů) otevřeny byly; *dextrā laevāque atria nobilium deorum O*; (plur. místo sing.) *atria Circes O* obydlí Kirčino.

atrōcitās, *ātis, f.* [*atrox*] 1) ohavnost, mrzkost, děsnost, hrůznost: *a. rei C*; *a. criminis C* hrůznost obvinění, hrozné obvinění; *criminum atrocitatem intuebantur Cu* ohavnost zločinů; *rem pro atrocitate vindicandam L* že má býti věc podle své ohavnosti potrestána; 2) metaf. přísnost, příkrost, krutost, divokost: *a. animi C*; *ob atrocitatem morum T* pro nelidskost; *non atrocitate, non clementia mutari T* ani přísností, ani povolností.

atrōciter, adv. [*atrox*] 1) strašně, hrozně, hrůzně: *aliquid a. fieri videmus C* způsobem hrůzným; *malum, quod tot cives atrocissime sustulit C* nejhroznějším způsobem; 2) zuřivě, krutě, prudce, příkře, vzdorně: *atrocius in urbe saevitum T*; *nimis a. minitari C*; *a. invehi in aqm L*; *a. dicere C*; *labores atrocius accipere T*.

atrōx, *ōcis,* adj. [*ater?*] co se jeví černým, hrozí tedy neštěstím, chmurný; 1) děsný, strašný, hrozný: *res scelesta, a., nefaria C* skutek zločinný, hrozný, zlopověstný; *proelium, caedes L* boj, vraždění krvavé; *a. tempestas L*; *flagrantis a. hora Caniculae H* strašně horká; *atroces nuntii T*; *opus a. proeliis T*; 2) metaf. příkrý, přísný, vzdorný; divý, krutý, zuřivý, hrozný: *a. animus Catonis H* vzdorný, nepoddajný duch; *Agrippina semper a. T* prchlá; *dolore a. T* bolem roztrpčen; (s gen.) *a. odii Agrippina T* hrozná v záští.

Atta, *ae, m.* [*atta* „cupálek"] římské příjmení; *C. Quinctius Atta* (ok. r. 100 př. Kr.) skladatel veseloher ze života římského (*fabula togata*) *H*.

attāctus, *ūs, m.* [*attingo*] pouze v abl. *attactu* dotknutím se: *a. nullo V* bez všelikého dotknutí.

attagēn, *ēnis, m.* [ἀττάγην] divoká slípka, jeřábek *H*.

Attalēnsēs, *ium, m.* Attalijští, obyvatelé města Attalia v Pamfylii *C*.

Attalus, *ī, m.* [Ἄτταλος] jméno několika králů pergamských. Nejznámější jest *Attalus III.* (příjmím Φιλομήτωρ), jenž Římany učinil dědici říše své a svých pokladův. Odt. a) adj. **Attalicus,** *a, um* attalský: *Attalicae condiciones H* nabídky attalské, t. j. takové, jaké jen nějaký Attalos může učiniti, nabídky nejskvělejší; b) **Attalis,** *idis, f.* jedna z fyl athenských, nazvaná tak na poctu krále Attala II. *L*.

at-tamen, spojka než přece, přece však; viz též *tamen*.

at-(ad-)temptō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *attendo*] vl. natahovati ruku, sahati po něčem; 1) pokoušeti se o někoho, o něco, zkoušeti koho, co (alqm, alqd): *Cicero locos laetiores attentavit T*; — spec. α) sváděti (k proněvěře, k odpadnutí): *inimicos a. C*; *classem a. C*; β) dorá-

žeti, dotírati: *vi attemptantem acriter reppulerat T* násilně naň dorážejícího ostře odrazil; *mecum facientia iura attemptas H* útočíš na práva jsoucí na mé straně.

at-(ad-)tendō, *ere, dī, tum* natahovati, napínati k něčemu; v klass. lat. jen metaf. napínati mysl, pozornost, dávati pozor: *attendite animos ad ea C*; (absol.) *iudices diligenter attendunt C*; (s acc.) pozorně poslouchati, pozorovati, znamenati: *quoniam me diligenter attenditis C*; *a. silentium C*; *a. stuporem C* znamenati tupost; (s acc. c. inf.) *non attendit eum hoc curasse C.*

attentē, adv. [*attentus*] napjatě, pozorně, bedlivě.

attentiō, *ōnis, f.* [*attendo*] napjatost, pozornost.

attentō viz *attempto.*

attentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attendo*] napjatý (pozorností k něčemu), upjatý, pozorlivý, pozorný: *attenta auris H*; — spec. dbalý (ze šetrnosti), šetrný, skoupý: *mus a. quaesitis* (dat.) *H* šetrně hospodaříc se zásobami, šetrně užívajíc toho, co si uschránila; *durus nimis attentusque esse videris H*; *pater a. H* skoupý otec.

at-(ad-)tenuō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *tenuis*] 1) ztenčovati: *attenuatus amore O* láskou zhublý, přepadlý; 2) metaf. ztenčovati, zmenšovati, oslabovati: *opes O*; *vires morbo attenuatae L*; *bellum attenuatum atque imminutum est C* válka pozbyla síly a velikosti; *insignem attenuat deus H* ponižuje.

at-(ad-)terō, *ere, trīvī, trītum* 1) tříti (o něco): *Cerberus leniter atterens caudam* (sc. *terrae*) *H* otíraje ohon (o zemi), vrtě ohonem, lísaje se; 2) otírati, třením umenšovati, poškozovati, opotřebovati: *a. herbas O* pošlapati; 3) metaf. umenšovati, oslabovati, ničiti, přiváděti ve zkázu: *atteruntur copiae Cu* vojska ubývá; *alteri alteros aliquantum attriverant S* jedni druhé značně oslabili; *quae* (sc. *alimentorum pretia*) *plebem attriverant T* které lid vysílily; *nec publicanus atterit T* nevyssává; *pabulo attrito T* poněvadž píce byla strávena, došla; *attritis opibus T* když jmění bylo promarněno; *attritis Italiae rebus T* když Italie zchudla; *a. famam S* zničiti (dobrou) pověst; *et vincere inglorium et atteri sordidum arbitrabatur T* porážku utrpěti pokládal za potupné.

at-(ad-)texō, *ere, texuī, textum* 1) připlétati, přidělávati; 2) metaf. přičiňovati, připojovati.

Atthis, *idis, f.* [Ἀττίς] vl. Atheňanka; jméno přítelkyně básnířky Sapfy.

Attica, *ae, f.* viz *Atticus.*

Atticus, *a, um* [Ἀττικός] attický, athenský: *Attica virgo H* = κανηφόρος (panny athenské nosívaly při slavnostních průvodech obřadní věci v košíčkách na hlavě); *apis O* včela z pohoří Hymettu u Athen; *A. stilus C* sloh attický, t. j. prostý, jednoduchý (proti bujnému asijskému); meton. *Atticae aures C* jemné uši. Subst. 1) **Attica,** *ae, f.* [Ἀττική sc. γῆ] krajina Attika s hlavním městem Athenami; 2) *Atticus, i, m.* obyč. v plur. **Atticī,** *ōrum* Attičané; zvl. attičtí řečníci; (jako čestné příjmení pro zásluhy o Athenу) *T. Pomponius Atticus.*

Attilius viz *Atilius.*

at-(ad-)tineō, *ēre, tinuī,* — [*ad* a *teneo*] I trans. 1) držeti, zadržovati, zdržovati: *dextram vi T*; *carcere a. T* ve vězení držeti; *argentum aerario attinebatur T* stříbro ve státní pokladně bylo drženo; metaf. *impetum a. T* kvapný úmysl zastaviti; *ni exercitum attinuisset obscurum noctis T* kdyby noční tma nebyla zdržela; *dum discordiis attinemur T*; — spec. α) udržovati, poutati: *Bocchum spe pacis a. S* udržovati v (klamné) naději; β) v moci držeti: *ripam Danuvii a. T*; II intrans. držeti se (až) k něčemu, někam; 1) sahati, dosahovati, prostírati se: *Scythae inde ad Tanaim attinent Cu*; 2) metaf. sahati kam, zasahati někoho (něco), příslušeti, patřiti k něčemu, týkati se koho (čeho); zvl. *alqd ad alqm* n. *ad alqd attinet*: *quod ad me attinet C* co se mne týká, pokud na mně jest; *id, quod ad me non* (*nihil*) *attinet* co se mne netýká, po čem mně nic není, co mně je lhostejno; *quid attinet* (*nihil attinet*) s inf. n. acc. c. inf. co (kolik) na tom záleží, proč jest důležito, k čemu jest třeba, co platno; *quid attinuit eum potissimum nuntiare? C* co na tom tolik záleželo, aby . . . . proč právě on podával zprávu; *quid attinebat quaeri de eo C* k čemu bylo třeba vyšetřovati.

at-(ad-)tingō, *ere, tigī,* — [*ad* a *tango*] 1) dotýkati se čeho, zavazovati oč (alqd): *pulsum venarum a. T* tepot žil, tepnu ohmatati, ohledati; *mento aquam C*; *telas a. V* zpracovati (předivo) přízi; *attingit solium Iovis H* (triumfátor na konci slavnosti vystoupil v chrámu Kapitolském k trůnu Jovovu a položil palmovou ratolest bohu na klín); — spec. α) dotýkati se (za účelem odcizení): *pecuniam publicam C* zpronevěřiti: β) (o svatyních) sahati na něco: *ex illo fano victor nihil attigit C* nic si nevzal; γ) (nepřátelsky) se dotýkati, dávati se do někoho, uhoditi, bíti, tlouci: *murum aries attingit Cs* buší do hradeb; *Sullam primum hostes attigerant S* na Sullu se obořili, učinili útok, s ním se srazili; *si Vestinus attingeretur (bello) L* kdyby Vestinové byli ohroženi (válkou); δ) (pokrmu, nápoje) se dotkuouti, okoušeti, požívati, jísti, žráti, píti: *cibos T*; *graminis herbam V*; *quae (bestiae) tantum scelus attigissent C* která by se byla dotkla, sežrala tak velikou ohavu; *summo tenus attigit ore V* rtoma dotkla se, upila vína; 2) metaf. a) (o místech) dostati se kam, dojíti, dostihnouti, doraziti: *Siciliam C* přistati k Sicilii; *forum non a. C* o forum nezavaditi, fora (t. j. veřejného života) straniti se; *loci auctoritatem a. C* vystoupiti na vážené, slavné místo; *lumina a. V* vstoupiti, přijíti na práh světla, na svět; *arces a. igneas H* vystoupiti, dostati se do výšin, sídel nebeských; *si te his attigerit terris Aurora morantem V* zastihne-li tě; b) (ve smysle zeměpisném) dotýkati se, hraničiti, mezovati: *Macedoniam attingunt gentes C* s Macedonií hraničí; c) (mysli, srdce) se dotýkati, zasahovati, stihnouti, potkati: *antequam dolor attigerit C*; d) dotýkati se, blízek býti, býti ve spojení, býti příbuzný, patřiti, příslušeti: *te causa non attingit C*; *mors vivos non attinget C*; *ut quisque te cognatione, adfinitate, necessitudine aliqua attingebat C* jak kdo s tebou byl spřízněn pokrevenstvím, svakovstvím a jiným ještě příbuzenstvím; e) chápati se něčeho, pouštěti se, dávati se do něčeho, pokoušeti se o něco, zaměstnávati se čím: *a. rem publicam C*; *a. rem militarem Cs*; *a. bellum S* pustiti se do války; *studia a. C* zabývati se studiemi, zabrati se do studií; *Cimbricas res attigit C* obral si (za látku) válku s Cimbry; f) (slovy) se dotýkati, zmiňovati se: *quem (Chrysogonum) simul atque attigi C*; *crimina in accusando a. C.*

Attīnius viz *Atinius.*

Attis, *idis, m.* [Ἄττις] pastýř fryžský, jejž bohyně Kybela učinila svým knězem.

Attius, římské jméno rodové; *P. Attius Varus*, správce provincie Afriky, horlivý Pompejovec *Cs.* Odt. adj. **Attiānus**, *a, um* Attiův: *milites Cs.* Viz též *Accius.*

at-(ad-)tollō, *ere,* —, — 1) zdvihati, pozvedati, pozdvihovati: *ab humo attollit amicum V*; *a. malos V* vztyčiti stěžně; *attollens umero famamque et fata nepotum V* pozdvihuje, nesa na rameni slávu i osudy potomkův (na štítu zobrazené); *manus ad caelum L*; *vix oculos attollit humo O* sotva oči pozdvihne od země; (obr.) *adversus dictatoriam vim a. oculos L*; *quercus caelo* (dat. směr.) *attollunt capita V* až do nebe tyčí hlavy (koruny); (obr.) *caput attollit Romana plebes L*; *attollit globos flammarum (Aetna) V* kotouče plamenů chrlí do výše; *anguis attollens iras V* hněvně se pozdvihující, hněvivou hlavu zvedající; — reflex. a med. *se attollere, attolli* zdvihati se, vstávati, povstávati: *se a. in auras V* vznésti se do výše; *nigrae attolluntur harenae V* vznášeti se; *a. se a casu L*; *immensum attolli T* (o řece) nesmírně se dmouti, vzdouvati; *terra se a. visa V* bylo viděti zemi zvedati se; *attollit se diva Lacinia V* zvedá se chrám bohyně Lacinské (t. j. Junony); — spec. (do výše) budovati: *hanc immensam* (praed.) *Calchas a. molem iussit V* do ohromné výše stavbu vyvésti; *murorum moles a. V*; *arcem a. tectis V*; 2) metaf. a) pozvedati, povznášeti, povyšovati, zvelebovati: *attollit animos Turnus V* nabývá odvahy; *Punica se quantis attollet gloria rebus V* povznese se; *immensum attolli T* nesmírně povýšen býti; *super omnes attolli T*; *ceteros praemiis attollit T* odměnami daří, dary odměňuje; *triumphi insignibus T* vyznamenati; *belloque et armis rem publicam a. T* válkou i zbraní proslaviti obec; b)

(slovy) pozvedati; vynášeti, vychvalovati: *laudibus a. T*; *famam Germanici exercitus attollebant T*; *studiis senatūs attollebatur* (*Priscus*) *T* náklonností, souhlasem senátu byl vynášen, senát jej (za to) chválil; *cuncta in maius a. T* nad míru vynášeti, zveličovati.

at-(ad-)tondeō, *ēre, tondī, tōnsum* **1)** přistřihovati, přiklesťovati, oklestovati, ořezávati: *vitem V*; (básn.) *attondent virgulta capellae V* okusují; **2)** meton. umenšovati, zlehčovati: *laudem C.*

attonitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attono*] **1)** omámený hromem: *attonitae aures Cu* uši hromobitím ohluchlé; **2)** metaf. ohromený, omráčený, omámený, vyděšený, užaslý, vyjevený: *attonitae similis O* jakoby omráčena; *voce a. O* hlasem očarován; *metu attoniti Cu* strachem polekáni; *a. insolito silentio Cu* zaražen; *novitate a. L* překvapen, užaslý; — spec. nadšený, (jsoucí) u vytržení: *a. vates H*; *Baccho matres V*; *mulier attonitae mentis Cu* prorockého ducha; *attonito non tacearе sono O* nadšenými zvuky hlučně buď opěván.

at-(ad-)tonō, *āre, tonuī, tonitum* **1)** zahřmíti na někoho; **2)** metaf. ohromiti, omráčiti, zmámiti.

at-(ad-)torqueō, *ēre* točiti, mávati něčím: *iaculum V.*

at-(ad-)trahō, *ere, trāxī, tractum* **1)** přitahovati: *magnes lapis ferrum ad se attrahit C*; *attractus ab alto spiritus V* dech z hluboka (z hloubi prsou) vážený, dech těžký; — spec. α) natahovati, napínati: *arcum*; *lora O*; β) (násilím) přitahovati, přivlékati: *adducitur atque adeo attrahitur C*; *ite ducemque attrahite huc vinctum O*; **2)** metaf. **a)** přitahovati, přiváděti, pohnouti k příchodu: *quae causa attraxerit* (*nos*) *Arpos V* která příčina přivedla nás do Arp; *in crimen a. T* zaplésti do viny; **b)** přitahovati, přivábiti: *allicit et attrahit ad amicitiam similitudo C*; *tale nemus vates attraxerat O.*

attrectātus, *ūs, m.* [*attrecto*] jen v abl. *attrectatu amplificare dolorem C* dotýkáním, dotykem.

at-(ad-)trectō, *āre, āvī, ātum* [*ad* a *tracto*] **1)** dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *me a. nefas V*; *a. deum Cu*; (obr.) *blanditia aspicitur, non attrectatur C* lichocení jest viděti, ale nelze (ho) ohmatati; **2)** metaf. **a)** bráti do rukou, zabývati se něčím (alqd): *feralia T* zanášeti se věcmi umrlčími, pohřbem; **b)** sahati po něčem, domáhati se něčeho: *regias etiam adtrectamus gazas L*; *indecorum a., quod non obtineret T* domáhati se něčeho, čeho provésti by nemohl.

at-(ad-)tribuō, *ere, tribuī, tribūtum* **1)** přidávati, dávati, přidělovati, přikazovati: *regiam supellectilem a. Cu* nábytek dáti; *alci equos a. Cs* koně dáti; — spec. α) (místo, pozemky) přidělovati, vykazovati, určovati: *urbes agrosque*; β) (peníze) poukázati: *quaestori pecunia attributa numerata est C*; *viduae attributae, ut penderent L* ženy neprovdané byly vykázány, aby . . .; oni byli poukázáni na nevdané, aby . . .; γ) (lidi) přidělovati, podřizovati, (vládu) odevzdati: *Suessiones Remis attributi Cs* podřízeni, podrobeni; *oppidum civibus Romanis Cs* podříditi; *regnum filio a. Cu*; δ) (správu, úkol) přiděliti, svěřiti; dáti: *attribuit nos trucidandos Cethego C* přidělil nás k povraždění; *pecus agundum equitibus attribuit S* dal odvésti; **2)** metaf. **a)** přidělovati, ukládati: *horas labori L* vykázati hodiny práci; *metum a. C* strach vnuknouti; *auctoritatem a. Cs* nadřízené postavení uznati; **b)** (vinu) uvalovati, (za vinu, zásluhu) přičítati, klásti, na vrub klásti: *ne scelus sibi attribuerent L* aby naň zločin neuvalovali; *uni a. culpam C*; *aliis causam calamitatis C*; *bonos exitus diis a. C*; *id attribuito litteris Graecis C* to klaď na vrub literatury řecké; *quis istuc Apronio attribuebat? C.*

attrītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *attero*] otřený, opotřebovaný: *attritae harenae O* omletý písek; (*simulacri*) *mentum paulo attritius C.*

Attus Navius, v pověsti slavný augur za časů Tarquinia Priska *LC.*

Atuatuca, *ae, f.* tvrz v území Eburonův, v okolí nyn. Limburka *Cs.*

Atuatucī, *ōrum, m.* Atuatukové, germánský kmen v belgické Gallii (mezi nyn. řekami Mosou a Šeldou) *Cs.*

Atys, *yos, m.* [Ἄτυς] 1) syn Herkulův a Omfalin, praotec lydských králův *T*; 2) praotec rodu Attiova (*gens Attia*) *V*.

auceps, *cupis, m.* [*avis* a *capio*] čižbář, ptáčník.

auctiō, *ōnis, f.* [*augeo*] 1) rozmnožení; spec. dražba: *auctionem facere C* dražbu konati, udělati; *reliqua constituta auctione vendebat C* v dražbě prodával; 2) meton. statek dražební: *auctionem vendere C*.

auctiōnārius, *a, um* [*auctio*] dražební, dražebný: *atria C* dražební síně; *tabulae C* desky, seznamy dražebné.

auctiōnor, *ārī, ātus sum* [*auctio*] konati dražbu, prodávati v dražbě, dražbou.

auctitō, *āre* [dvojnásobné verb. frequ. od *auctare* (rozmnožovati), což jest zase frequent. od *augere*] (často a velmi) rozmnožovati: *pecunias fenore T*.

auctō, *āre* [verb. frequ. od *augeo*] rozmnožovati.

auctor, *ōris, m.* (jako *fem.*: *sum inventrix auctorque carminis O*; *muneris auctorem* (*Medeam*) *O*; *ira, spe, fallacibus auctoribus L* a j.) [*augeo*] (přímý i nepřímý) rozmnožovatel, napomahatel, podporovatel, podpůrce: *carminum auctores O*; *a. libidinis O*; **I** (o tom, kdo hodnověrnost sesiluje) rukojmí, ručitel, dotvrditel, zpravodaj, svědek: *isto auctore ad Sullam legati non adierunt C* na jeho zaručení, na záruku od něho danou; *harum rerum auctores testesque produco C*; *credita res auctore suo est O* uvěřeno tomu vzhledem ku zpravodaji, vypravovateli; *in libellis uno auctore prolatis C* v seznamech jediným Antoniem pověřených a vydaných; *se id auctoribus certis comperisse C* z jistého, dobrého pramene; *legati auctores sunt concilia haberi L* dotvrzují, že...; *a. pluviae O* ručitel deště, zvěstovatel, věstitel; *lucis a. V* zvěstovatel dne (o kohoutu); *quamvis magnae rei a. L* třeba sebe podivnějšího zjevu svědek; *vani sermonis a. L* šiřitel; *sublato auctore S* zamlčevši jméno vypravovatelovo; — spec. α) vzor, příklad, předchůdce, osobnost, učitel, autorita: *Cratippo auctore C* dle příkladu Kratippova; *habes auctorem, quo facias hoc H* máš příklad; *Pythagoras non sordidus a. naturae verique H* učitel, badatel, zpytatel; *nihil a. Apollo subvenit V* učitel lékařství; β) (o spisovatelích) svědek, zpravodaj, vypravovatel, jistitel, pramen, autorita; dějepisec, spisovatel dějin: *nullus scriptor, quo satis certo auctore stetur L*; *famae Piso a. est L* pověst uvádí; *auctores tradunt L* prameny zaznamenávají; *ut quidam auctores sunt L* jak někteří, některé prameny vypravují, píší, tvrdí; *auctores habeo LT* mám dějepisce, dějepisci vypravují; *pluribus auctoribus L* dle více pramenů; *auctores antiquissimi L* nejstarší dějepisci; *hos sequor auctores L* držím se svědectví těchto; — vůb. spisovatel: *a. rerum Romanarum C*; *Homerus, optimus a. C*; *carminis a. H*; **II** (o tom, kdo jest původcem, podporovatelem děje, snesení a pod.) 1) původce konání, rádce, návodce, navrhovatel, doporučitel: *hunc rei publicae actorem et auctorem habebant N* jeho činem i radou se spravovali; *me* (*te, illo*) *auctore* na radu, radou mou, návodem, přičiněním mým, slovem mým; *auctoribus, qui aderant L* na radu přítomných; *deditionis a. et suasor C*; *multarum legum aut auctor aut dissuasor L* zákony doporoučel (navrhoval) neb proti nim mluvil; *auctorem esse alcis rei* raditi k čemu, schvalovati něco, naléhati na něco, zasazovati se o něco; *a. belli sum L* ženu do války; *pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt L* radili k míru a k vydání Heleny; *a. ego audendi V* já radím odvážiti se; radím ti, „jen se odvaž"; *a. tibi sum, ut..., ne...* radím ti, aby...; *donec labantes consilio patres firmaret a. H* až utvrdil otce udělením rady (jež od něho vycházela); — spec. α) stvrditel: *patres auctores fiunt CL* (patricijský) senát dává stvrzení, schvaluje, prohlašuje platným; β) strůjce: *a. sceleris C*; 2) původce, původ: *scriptor et auctor rerum S* spisovatel a konatel činů; (často s gen.) *a. beneficii* dobrodinec; *a. muneris O* dárce; *miscuerat auctorem muneris O* (= *Bacchum* = *vinum*); *consilii a. Cu* rádce; *a. concilii L* svolavatel schůze; *a. caedis L* vrah; *auctor cladis O* zhoubce; *a. salutis meae C*; *legum a. O* zákonodárce; *ne supplicii a. esset L*

aby trest smrti od něho nepocházel; *neque enim is teli nec vulneris a. V* ani střely nevyslal ani neranil; *a. in incerto O* kdo střelu vyslal, nejisto; — spec. α) zakladatel, vynálezce: *Iliacae urbis VCu*; *templi a. O*; β) praotec: *generis a. V*; *a. sanguinis O*; *mihi Tantalus a. O*; **III** (t. t. v mluvě právní) zástupce, poručník, kurátor: *quod mulier sine tutore auctore promiserit C* bez pravoplatného souhlasu kuratorova; — spec. zástupce jmění, statku při koupi (bývalý vlastník, nynější) prodavač: *a. fundi C*; *quod a malo auctore emissent C.*

auctōrāmentum, *ī, n.* [*auctoro*] **1)** závazek; **2)** meton. závdavek, mzda.

auctōritās, *ātis, f.* [*auctor*] vliv podporující; **I** zaručenost, rukojemství, záruka, jistota; platnost; spolehlivost, hodnověrnost: *a. publicarum tabularum C*; *tanta a. est in hominum fidelitate C*; *a. divinationis Cu* potvrzení božství; *a. meorum testium C*; meton. (písemně zaznamenaný) doklad, listina: *publicae auctoritates ac testimonia C*; — spec. α) (mocný) příklad, vzor: *Italiae auctoritatem sequi C*; *a. maiorum C* příklad předkův; β) (osobní) vážnost, (vážný) vliv, váha, moc; důraz, ráznost, úsilí: *valere auctoritate N* míti vliv; *vir summa auctoritate C*; *nemo id auctoritatis aderat, ut T* nebylo nikoho, jenž by byl měl takovou vážnost; *qui auctoritate antecedebat C* vážností vynikal; *id quod maxime facit auctoritatem C* nejvíce dopomáhá k vážnosti; *comites (principibus) consilium simul et a. adsunt T* jsou přítomni na poradu a na vážnost, t. j. ku zvýšení vážnosti; *magna cum auctoritate bellum gerere Cs*; *maiore auctoritate eventum consilii incusare L*; *quid expectas auctoritatem loquentium C* co čekáš na rázný výrok mluvících; (o věcech) *a. huius loci C* toto závažné místo; *huius rei a. C*; — meton. vlivná, závažná, vážná osoba, osobnost; autorita: *circumstant te summae auctoritates C*; *corruptela servi a tanta auctoritate adprobata C*; **II** rada, přímluva, domluva, návod, návrh: *eius auctoritate impulsi N*; *eorum auctoritate eam coniunctionem defugi C*; *ex auctoritate eius L* na její radu; *consilium et a. T* sbor poradný; — spec. α) závažné, vážné mínění, vůle (hlasováním vyřčená), usnesení, nález, rozhodnutí, schválení: *audire clarissimi viri auctoritatem C*; *eorum auctoritatem aspernari C*; *Catuli a. et sententia C* závažné mínění; *auctoritates contrariae C* váha odporujících si vývodův; *auctoritati vestrae obtemperare C* říditi se míněním; zvl. často *senatus auctoritas* vůle, usnesení, schválení senátu (ale také vážnost senátu: *de auctoritate senatus detrahere C*); *ex huius ordinis auctoritate C* usnesením tohoto stavu; *patimur hebescere aciem horum auctoritatis C* necháváme tupěti břitké usnesení těchto mužův (senátorův); *in auctoritate senatus esse L* vůli senátu se podrobiti; *a. collegii L* usnesení sboru; β) zmocnění, plná moc, pravomoc, plnomocenství (též písemné): *habere auctoritatem legum dandarum a senatu C*; *legati a. T*; *legatos cum auctoritate mittere C*; *sua cuique procuratio auctoritasque est restituta C* každému vrácen obor jeho úřední činnosti a moci; **III** (t. t. v mluvě právní) platnost vlastnictví, vlastnictví, právo vlastnické: *adversus hostem aeterna a. (esto) C* vůči cizinci stálé vlastnictví, právo vlastnické nikdy se nepromlčí; *iure auctoritatis C* na základě práva vydržecího.

auctōrō, *āre, āvī, ātum* [*auctor*] **1)** za mzdu k nějaké práci zavázati, najmouti; part. *auctoratus* jenž se dal najmouti (jako gladiátor), zjednaný; **2)** metaf. zavázati: *eo pignore velut auctoratus L.*

auctumnālis, auctumnus viz *autumnalis, autumnus.*

1. auctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *augeo*] zvětšený, zveličený, zvelebený: *eos honore auctiores esse volo Cs* chci, aby jim cti přibývalo; (adverb.) *auctius di fecere H* bohové hojněji obdařili.

2. auctus, *ūs, m.* [*augeo*] **1)** přímnožek, přibývání, vzrůst: *date sementibus auctus O*; *a. fluminum T* rozvodnění řek, rozvodněné řeky; (meton.) *Civilem auctibus Germania extollebat T* posilami sesilňovala; **2)** metaf. zvětšení,

vzrůst, úspěch: *a. imperii T*; *auctibus crescere L* vzmáhati se úspěchy.

au-cupium, *iī, n.* [*auceps*] 1) čižba, ptáčnictví, chytání ptákův; 2) metaf. shon po něčem: *verborum a. C* slovíčkářství.

aucupor, *ārī, ātus sum* [*auceps*] 1) provozovati čižbu, číhařiti, číhati na ptáky, chytati ptáky; 2) metaf. sháněti se, pásti po něčem: *tempus a. C* vyhlížeti čas, číhati na (vhodnou) dobu.

audācia, *ae, f.* [*audax*] 1) odvážnost, odvaha, odhodlanost: *quanta cuiusque animo a. naturā aut moribus inest S*; *praerupta a. C* prchlá odvaha; (básn.) *si verbis a. detur O* lze-li užiti smělého výrazu; — spec. α) (v dobrém sm.) odvaha, srdnatost, zmužilost, neohroženost, chrabrost: *dux rem Romanam animo atque audacia sustinebat L* srdnatou odvahou; *maiores neque consilii neque audaciae eguere S*; β) (s příhanou) smělost, opovážlivost, drzost: *ex avaritia erumpit a. C*; *vir contra audaciam fortissimus C*; *cupiditas et avaritia et a. C*; *a. et impudentia*; 2) meton. odvážný, smělý čin; drzost, opovážlivý skutek: *nihil materiae in viro ad audaciam esse L* že muž nemá žádného nadání k odvážnému činu; *alcis audaciam expectare T* na smělý skutek, smělé vystoupení čekati; *inhabilis (est) audaciae valetudo T* nepostačuje (chatrné) zdraví k odvážlivosti; (v plur.) *audaciae hominum T* drzé skutky lidí; *tolerandae audaciae C* snesitelné kousky opovážlivosti.

audāciter, obyč. sraženo v **audācter,** adv. [*audax*] odvážně, s velikou odvahou; spec. α) srdnatě, směle: *a. libereque dicere C*; b) opovážlivě, drze: *multa scelerate, multa audaciter fecisti C.*

audāx, *ācis,* adj. [*audeo*] smělý, odvážný: *a. poeta H* smělý (v neobyčejných obratech); (s abl. causae) *viribus audax V* spoléhaje ve svou sílu; *audaces dithyrambi H*; *a. volatus O* smělý let; *paupertas audax H* (dle jiných: *paupertas impulit, audax ut versus facerem* nouze mne dohnala, abych odvážně skládal verše, abych se odvážil psáti verše). — Spec. α) (v dobrém sm.) odvážný, srdnatý, chrabrý, neohrožený: *a. Turnus V*; β) (s příhanou) smělý, opovážlivý, drzý: *Verres, homo audacissimus C*; *quo te nomine appellemus? improbum? audacem? C* odvážlivcem; *ad facinus audacior C* k zločinu opovážlivější; *conscius audacis facti C* svědom opovážlivého skutku; *a. Iapeti genus H*; *a. omnia perpeti H* odhodláno snášeti vše (všecky následky své opovážlivosti).

audēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *audeo*] (zprav. v dobrém sm.) odvážný, odvážlivý, smělý, zmužilý: *audentissimus quisque T* nejodvážlivější (z barbarů); *audentes fortuna iuvat V*; *ne cede malis, sed contra audentior ito V.*

audenter, adv. [*audens*] = *audacter.*

audentia, *ae, f.* [*audens*] odvaha, zmužilost, srdnatost.

audeō, *ēre, ausus sum* (konj. perf. *ausim* ve významu možnosti) [od *avidus* m. **avideo*] 1) býti dychtivý, dychtiti, míti chuť, chtíti; odhodlati se: *a. in proelia V* míti chuť do boje; *si audes* chceš-li, libo-li; obyč. bývá sraženo v *sōdes* (v. t.); (s inf.) *aude contemnere opes* odhodlej se zhrdati; *sapere aude H* pokus se, zkus to býti moudrý; *puerum est ausus Romam portare docendum H* odhodlal se, rozhodl se; 2) míti odvahu, smělost, drzost; osměliti se, pokusiti se, nebáti se, odvážiti se, opovážiti se: (absol.) *hi magistri nihil docent quam a. T* býti smělým, drzým, míti drzé čelo; (slovní hříčka) *ut ad audendum proiectus, ita paratus ad audiendum C*; *longius a. T* dále se odvážiti; (s inf.) *aude id dicere C*; srov. *dic, aude C* (jen) pověz a neboj se; (neos. pass.) *animadvertunt auderi adversus se dimicari N* že jest odvaha, že se nepřátelé odvažují; (s acc.) *quidlibet audendi semper fuit aequa potestas H* čehokoliv se odvážiti, pustiti se do čehokoliv; *sibi alia omnia audebant C*; *ausum talia deposcunt O* na potrestání vyžadují toho, jenž tak hrozných skutkův se odvážil, takového odvážlivce, smělce; *ultima a. V* nejkrajnějšího se odvážiti; *periculum*; *proelium*; *aciem a. T*; — (part. v pass. význ.) *ausis ad Caesarem codicillis T* odváživ se poslati prosebný list k císaři.

audiēns, *entis, m.* [vl. part. praes. od *audio*] posluchač.

audientia, *ae, f.* [*audio*] slyšení, pozornost: *audientiam facere praeconem*

iussit L rozkázal vyvolavači zjednati mu slyšení, rozkázal mu, aby poručil ticho; *facit ipsa sibi audientiam oratio C* zjednává si, vzbuzuje pozornost, láká posluchače.

audiō, *īre, īvī* a *iī, ītum* (básn. impf. *audibam*) [srov. *ἀΐω* slyšeti, *αἰσθάνομαι* pozorovati] **1)** (absol.) slyšeti, míti sluch: *audiendi sensus C*; **2)** transit. **a)** slyšeti; doslýchati, zaslechnouti; dovídati se, zvídati (alqm, alqd; ab, ex, de alqo od někoho; de alqa re o něčem; s particip.; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *non laboravit, quid in iudicio audiret C* co o sobě bude slyšeti, co se o něm bude mluviti; *audiente exercitu Cs* u přítomnosti vojska; *tantum Camillus auditus imperator terroris intulerat L* o němž se doslechlo, že . . ., zpráva, že Kamillus jest velitelem . . .; *auditi* (praed.) *advertitis aequore cursum V* jako lidé, o nichž jsme již slyšeli, ne neznámí (t. j. jsme zpraveni o vaší plavbě po moři k nám); *quae audita aliter patres ac plebem adfecere L* tato zpráva; *auditos praeponere visis caelestes O* přednost dávati nebešťanům, o nichž pouze doslechli, před viděnými; srov. *audiebamus Alexandriam, nunc cognoscimus C* slýchali jsme o Alexandrii; **audītō** (abl. abs. s acc. c. inf.) když se doslechlo, uslyšev, že . . .; subst. neutr. **audītum**, *ī* doslech: *nihil habeo praeter auditum C* nic jiného nemohu uvésti mimo to, co jsem slyšel; — spec. *α)* poslouchati, poslyšeti někoho, naslouchati někomu, sluchu propůjčiti: (o žácích) *studiosus audiendi N*; *Archias audiebatur a M. Aemilio C* M. Aemilius byl posluchačem (žákem) Archiovým; *rex vel princeps audiuntur auctoritate suadendi T* králi neb náčelníku dostává se sluchu tím, že podávají vážnou radu; *si quid loquor audiendum H* mluvím-li něco, co stojí za poslech, co hodno jest poslechu (t. j. podaří-li se mi báseň); *nusquam benigne legatio audita est L* vyslanectví nebylo slyšeno, nebylo přijato; *β)* (o soudci) vyslýchati: *testes a. C*; *audit dolos V*; *γ)* vyslyšeti: *audivere di mea vota HC*; *auditae preces L*; *audiit Iuppiter V*; *levare pauperem vocatus atque non vocatus audit H*; *δ)* slyšeti a schvalovati, přisvědčovati, připouštěti: *„istum exheredare in animo habebat“*. *Audio*: *nunc dicis aliquid C* dobrá: nyní pravíš něco; *non audio C* o tom nechci slyšeti, věděti, to nepřipouštím; *Socratem audio dicentem cibi condimentum esse famem C* od Sokrata snesu výrok, že . . .; **b)** meton. poslouchati, uposlechnouti, býti poslušný, na slovo dáti: *si se audiant L* poslechnou-li ho; *praecepta sponsae a. V*; *non audit currus habenas V*; *sagitta audit arcum O*; *dicto audientem esse alci* na slovo poslouchati, býti poslušen někoho; **3)** slyšeti (své jméno), býti jmenován, nazýván, vzýván; slyšeti o sobě, platiti za něco, slouti nějakým: *matutine pater, seu Iane libentius audis H* buďže raději chceš býti vzýván jménem „Jane“; *rexque paterque audisti H*; *si curas esse, quod audis H* zač platíš, zač jsi pokládán; — spec. *bene, male a.* míti dobré, zlé jméno, pověst, býti v dobré, zlé pověsti (jako *καλῶς* a *κακῶς ἀκούειν*); *bene a. ab alqo* býti v dobré pověsti u někoho.

auditiō, *ōnis, f.* [*audio*] **1)** akt. slyšení, poslouchání: *pueri fabellarum auditione ducuntur C*; **2)** pass. (co se slyší) doslech, řeč, pověst: *fictae auditiones C* smýšlené, jalové povídačky; *falsas auditiones depellere T* nepravdivé pověsti zaplašiti.

auditor, *ōris, m.* [*audio*] posluchač: *multitudo auditorum C*; — spec. posluchač učitelův, žák: *Platonis a. C.*

auditōrium, *iī, n.* [*auditor*] **1)** posluchárna; **2)** meton. posluchačstvo: *a. semper novum ex invidis et faventibus T.*

auditus, *ūs, m.* [*audio*] **1)** slyšení; **a)** sluch; **b)** poslouchání, poslechnutí: *brevi auditu quamvis magna transibat T* i sebe důležitějším zprávám naslouchal jen napolo; **2)** meton. doslech, pověst: *auditune an oculis comperta haberet Cu* zná-li to z doslechu, či uzřel-li na vlastní oči.

au-ferō, *ferre, abs-tulī, ab-lātum* **I 1)** odnášeti, odstraňovati, odklizovati: *multa domum auferebat*; reflex. a med. vzdalovati se, pryč se ubírati, mizeti: *a. se ex oculis*; *a. se ex conspectu*; *ex oculis auferri T* mizeti s očí, s pohledu; *conversis fugax aufertur habenis V* uniká, prchá; *pennis aufertur*

Olympum V na perutích se vznáší, odlétá; v pass. býti unášen, uchvacován: *impetu amnis ablati Cu* proudem řeky uneseni, uchváceni, strženi; — spec. (získané, cenu) si odnášeti, vzíti s sebou; nabýti, dojíti: *spolia O*; (obr.) *gloriam secum sempiternam C* slávu nesmrtelnou s sebou vzíti; *gaudium mihi aufero L* odcházím maje radost; *aufert Pacuvius docti famam senis H* má pověst; *ex priore actione abstulit omnia scelera aequari posse C* odnesl si přesvědčení, nabyl přesvědčení; 2) metaf. a) odnášeti, unášeti, odváděti: *in illud cornu omnes fugā abstulerat Cu* útěk všecky strhl, útěkem byli strženi; *eum fuga longius abstulerat Cu* dál a dále prchal; *flaminem a caede a. L* od zavraždění uchrániti; b) odkládati: (s inf.) *aufer me vultu terrere H* nech toho, ustaň; II 1) (proti vůli) odnášeti; odnímati, odcizovati, loupiti: *per vim signa pulcherrima Verres abstulit C*; — spec. α) odnášeti od koho, vynucovati, vydírati na někom: *sestertium quadringenties contra leges C*; *ab sociis impudenter C*; β) odníti: *caput aufert domino V* hlavu utne pánovi; 2) metaf. odníti: *prospectum oculorum Cu* vyhlídku překaziti; *voces oculorum usum abstulerant Cu* hlasy způsobily, že nemohli viděti; *ille sibi ablatus O* své podoby zbaven; *curas a. H* zaplašiti; *fructum voluptatum a. C* zmařiti požitek rozkoší; *iudicia a senatu a. C* odníti soudnictví senátu; — spec. uchvátiti, zachvátiti, zničiti, zahubiti: *abstulit mors Achillem H*; *hunc hosticus auferet ensis H* schváti; *quodcumque fuit populabile, Mulciber abstulerat O* oheň strávil, zničil.

Aufidēna, *ae, f.* město v Samniu (nyn. *Alfidena*) *L*.

Aufidius, římské jméno rodové; 1) *Cn. Aufidius*, praetor r. 108 př. Kr. složil římské dějiny po řecku; ve stáří oslepl; 2) *Aufidius Bassus*, dějepisec za Augusta.

Aufidus, *ī, m.* prudká řeka v Apulii (nyn. *Ofanto*); zosobněný bůh řeky: *tauriformis H*.

au-fugiō, *ere, fūgī* [*ab* a *fugio*] uprchnouti, uniknouti (odněkud).

Augē, *ēs, f.* [αὐγή jas] dívčí jméno; zvl. dcera Aleova, matka Telefova *O*.

Augēās a **Augīās**, *ae, m.* [Αὐγείας] král v Elidě, jehož chlév vyčistil Herakles za jeden den tím způsobem, že obrátil do něho tok řeky Alfeia. (Srov. chlév Augeiův, Augiášův.)

augeō, *ēre, xī, ctum* [srov. αὔξω, αὐξάνω] 1) podporovati ve vzrůstu, rozmnožovati, zvětšovati; v pass. množiti se, přibývati, růsti: *aucta in altitudinem* (*silex*) *S* vyrostlý, pnoucí se do výše; *amnis nimbis auctus O* rozvodněná; *turres auctae T* věže sesíleny; *Iuppiter augeat annos O* kéž dopřeje dlouhého věku; *pomerium a. T* rozšířiti; *auget Esquilias L*; *a. cognomentum T* rozšířiti jméno (o slabiku); 2) metaf. a) zvětšovati, sesilovati, zvyšovati, podporovati, zvelebovati, povznášeti, oslavovati; v pass. růsti, mohutněti, vzmáhati se, nabývati moci: *invidiam a. T* roztrpčenost proti někomu zvětšovati; *opes augentur* moc se povznáší; *bellum augetur Cs* válka se vzmáhá; *animus augetur Cs* srdnatosti přibývá; *augebatur ad inpensas regis animus L* chuť k výdajům se zvyšovala, král nabýval větší chuti k výdajům; *familiaritas augetur L* přátelství se množí, počet důvěrných přátel roste; *omnia aucta senescunt S* vše, co dospělo, stárne (schází); *ter quinque natalibus auctus O* dospěv patnácti let věku; *tu a me auctus es in petitione quaesturae C* byl jsi podporován, dostalo se ti podpory; *auctus omine T* povznesen, povzbuzen věštným znamením; b) (nad pravdu) zvětšovati, zveličovati, nadsazovati: *terrorem belli a. L* zvětšovati postrach válečný; *crimen a. C*; *quae aucta rumore T* pověsti zvětšené; *omnia in maius metu augente L*; *immodice numerum a. L*; 3) něčím, o něco rozmnožiti, hojně opatřiti, obdařiti, obohatiti, zahrnouti, povznésti, vyznamenati: *Cereale solum pomis augent V* Cereřinu půdu (t. j. koláče, které jim sloužily za stoly) ovocem pokryjí, ovoce na stůl nakupí; *agro augeri N* pozemky býti obohacen; *spoliis aucti C* válečnou kořistí obohaceni; *Aeneas regno natique Latini auctus erat O* byl obdařen, povznesen; *quibus rebus* (abl. causae) *et agris et urbibus et nationibus*

rem publicam auxerunt C proto i polnostmi i městy i národy zveličili obec; *divitiis a. C* obohatiti; *dignitate non augeri C* v hodnosti nepokročiti.

augēscō, *ere*, —, — 1) vzrůstati, růsti, přibývati: *corpora lente augescunt T*; *augescente flumine T*; 2) metaf. růsti, přibývati, vzmáhati se: *Iugurthae animi augescunt S* Jugurtha nabývá mysli; *augescente licentia T.*

augur, *uris, m.* [*au-* snad m. *avi-* od *avis*, druhá část nejistá; srov. *auspex*] pozorovatel ptákův; 1) ptakopravec, ptakověštec, augur. Auguři tvořili v Římě sbor kněžský velmi vážený; 2) synekd. věštec, prorok: *a. imaginis O* vykladač snu; jako fem. *aquae a. cornix H* vrána, věštitelka deště.

augurālis, *e* [*augur*] ptakopravecký, augurský; subst. neutr. **augurāle**, *is* místo, kde vůdce v táboře konal auspicie. Dle *T* bylo přímo spojeno se stanem vojevůdcovým: *Caesar nocte egressus augurali adit castrorum vias T.*

augurātiō, *ōnis, f.* [*auguro*] věštění (na základě pozorování posvátného ptactva).

augurātō, viz *auguro.*

augurātus, *ūs, m.* (*auguro*) úřad augurský, hodnost ptakopravecká, augurství.

augurium, *iī, n.* [*augur*] 1) pozorování a vykládání znamení z letu ptáků, ptakopravectví, ptakověštba: *a. agere C* ptakověštbu konati; *a. capere L*; 2) meton. věštné znamení letem ptáků dané; vůb. věštné znamení, předzvěst: *a. accipere L* věštné znamení jako příznivé přijímati; 3) (vůb. každé) věštění, předpověď, věštba; spec. tušení, předtucha: *auguria rerum futurarum C*; *inhaeret in mentibus a. futurorum saeculorum C*; 4) meton. umění věštecké, dar věštecký: *non augurio potuit depellere pestem V*; *coniugis augurio Titania mota est O* výkladem věštby.

augurius, *a, um* = *auguralis.*

augurō, *āre, āvī, ātum* [*augur*] 1) ptakověštbu konati, konati auspicie, pozorovati znamení z letu věštných ptáků a je vykládati: *auguratum templum L* chrám (auspiciemi) posvěcený; abl. absol. *augurato* po vykonání auspicií, po zpytování věštného ptactva, vyzkoumání vůle boží, s vůlí boží; 2) metaf. ze znamení věštiti; vůb. věštiti, prorokovati, předvídati; — spec. předvídati, tušiti: *si quid mens augurat veri V.*

auguror, *ārī, ātus sum* = *auguro* (v. t.): *pugnae fortunam cantu a. T* výsledek boje předpovídati; *quantum ego opinione auguror C* se dohaduji.

Augusta, *ae, f.* [2. *Augustus*] 1) čestný titul Livie, manželky císaře Augusta (srov. Veličenstvo). Po tomto příkladě čestné jméno i jiných manželek, matek a sester římských císařův; 2) jméno několika měst, na př. *Augusta Taurinorum T* (nyn. Turin).

Augustālis, *e* [2. *Augustus*] Augustovský: *ludi Augustales L* hry slavené ke cti zbožněného Augusta.

augustē, adv. [*augustus*] velebně; uctivě.

Augustiānī, *ōrum, m.* [2. *Augustus*] Augustiani, mladí římští rytíři, od Nerona vybraní, kteří mu tleskali při jeho uměleckých výkonech *T.*

Augustodūnum, *ī, n.* hlavní město Haeduův (nyn. *Autun*).

1. **augustus**, *a, um* [*augeo*] povznesený; vznešený, velebný, posvátný, majestátní: *vestis a. L* slavnostní, vzácný, skvostný. Odt.

2. **Augustus**, *ī, m.* čestné příjmení, které římský senát udělil Oktaviánovi 17. ledna r. 27 př. Kr. (srov. Veličenstvo). Od něho přešlo i na ostatní císaře a nabylo významu „císař, Veličenstvo". Odt. adj. **Augustus**, *a, um* Augustův; císařský: *mensis Augustus* srpen; *domus Augusta O* císařský palác.

aula, *ae* (zastar. gen. *aulāī*) *f.* [*αὐλή*] 1) dvůr, nádvoří, ohrada; předsíň; 2) atrium; síň, sál: *lectus genialis in aula H* (t. j. někdo jest ženat); *aulai medio V* uprostřed sálu; — spec. (vladařský, knížecí) dvůr, palác: *caret invidenda sobrius aula H*; *illa se iactet in aula (Aeolus) V*; (též o říši Plutonově) *inmanis ianitor aulae H*; meton. dvořanstvo, dvořané: *puer ex aula H* páže, dvořenín; *prona in eum a. Neronis T*; *haudquaquam aulae accommodatus ingenio Cu* nehodě se ke způsobu života na dvoře.

aulaeum, *ī, n.* [*αὐλαία* koberec) obyč. v plur. 1) záclona; — spec. opona diva-

delní (která rozdílně od našeho způsobu na počátku kusu byla spouštěna a ke konci vytahována): *aulaea premuntur H* my: opona se vytahuje; *aulaeum tollitur CH* my: opona padá; *aulaea manere H* čekati až do konce (kusu); 2) koberec (uměle vyšívaný); *cenae sine aulaeis et ostro H* (hendiadyoin) bez nachových koberců; též koberec u stropu rozestřený, baldachýn: *suspensa aulaea H*; synekd. *aulaeis se regina composuit V* (o jídelně baldachýnem vystrojené, vyzdobené).

Aulercī, *ōrum, m.* Aulerkové, velký národ keltský. Dělili se ve čtyři větve: 1) *A. Brannovīcēs.* sídlili mezi Ligerem a Ararem; 2) *A. Diablintēs*; 3) *A. Cenomanī*; 4) *A. Eburovīcēs.* Tři poslední kmenové bydlili mezi dolním tokem Seiny a Loiry.

Aulestēs, *ae, m.* kníže etrurský, spojenec Aeneův; meton. *it gravis A. V* loď Aulestova.

aulicus, *a, um* [*aula*] dvorský; subst. **aulicī**, *ōrum, m.* dvořané.

Aulis, *idis, f.* [*Αὐλίς*] přístavní město v Boiotii proti Euboii.

auloedus, *ī, m.* [*αὐλῳδός*] zpěvák flétnou provázený *C.*

Aulōn, *ōnis, m.* [*αὐλών* úval] vínem úrodný úval nedaleko Tarentu *H.*

Aulus, *ī, m.* římské předejmení, obyčejně psáno zkratkem **A.**

aura, *ae* (zastar. gen. *aurāī*), *f.* [*αὔρα*] 1) vání, vánek, větérek: *nunc me omnes terrent aurae V* každý šelest; — spec. α) vánek (dující do lodních plachet), vání větru, vítr: *a. secunda*; *a. rapida O*: *multa a. H* bohatý vánek, hojná síla vánku; β) lehké vání (vycházející od zářivého tělesa), záblesk, třpyt, kmit, bleskot: *a. auri V*; *dulcis crinibus spiravit a. V* libá vůně zadýchla z vlasův; 2) synekd. vzduch; v plur. vzdušiny, vánky: *quidquid aurae fluminis adpropinquabant L* čím více se přibližovali k ovzduší (atmosféře) řeky; — spec. α) vzduch, který dýšeme, dech: *vesci aura aetheria V* požívati vánku vzdušného (t. j. býti na živu); ale *aurae aetheriae O* vánky nebeské: *auras vitales carpere V* vdechovati vzduch životný; β) vzduch nad námi jsoucí: *Fama se attollit in auras V* do vzdušin, do výše; *stat turris ad auras V* strmí k nebesům; γ) (oproti podsvětí) *superas venire ad auras V* přijíti na svět; *omnia ferre sub auras V* na světlo vynésti, odhaliti; *auras aegra fugit V* štítí se světla; *illos ad auras reddit equus V* vydává na světlo; 3) metaf. lehký vánek; příznivý vánek, přízeň: *honoris a. C*; *aurā, non consilio ferri L* dávati se unášeti okamžitou přízní, ne rozvahou; *popularis a. C* prchavá, nestálá přízeň lidu; *nescius aurae fallacis H* klamavé, šálivé přízně.

aurārius, *a, um* [*aurum*] náležející k zlatu; subst. *auraria, ae, f.* (sc. *fodina*) důl, báně zlaté (na zlato).

aurātus, *a, um* [*aurum*] 1) pozlacený, zlatem ozdobený: *vestis*; *amictus O* zlatotkaný; *bos a. L* býk obětní (jehož rohy byly pozlaceny); *tecta a. O* zlatem zářící; *a. tempora V* skráně zlatitou přílbou pokryté; *a. milites L* vojíni s pozlacenými, zlatem zdobenými štíty; 2) básn. = *aureus*: *auratus cornua* (acc. vztah.) *Eridanus O* maje zlaté rohy.

Aurēlius, římské jméno rodové; *C. Aurelius Cotta*, přítel tribuna lidu M. Livia Drusa, konsul r. 75 př. Kr., výborný řečník. Adj. *lex Aurelia C* zákon Aureliův. R. 70 př. Kr. zavedl praetor *L. Aurelius Cotta* tři dekurie soudců: senátorů, rytířů a aerárních tribunů; *Aurelia via C* silnice Aureliova vedla z Říma podél záp. pobřeží Etrurie do Pisy; *Forum Aurelium C* městečko v Etrurii ležící při silnici Aureliově; *tribunal Aurelium C* na foru v Římě.

aureolus, *a, um* [adj. demin. od *aureus*] 1) zlatinký, zlatičký (jemně ze zlata zhotovený); 2) metaf. zlatičký, zlatý, drahý, drahocenný: *a. libellus C.*

aureus, *a, um* [*aurum*] 1) zlatý: *a. virga V* zlatý prut; *a. nummus* neb subst. **aureus**, *ī, m.* zlatý peníz Caesarem zavedený, dukát (= 25 stříbrným denárům = 100 sesterciům); *vis aurea O* síla zlatotvorná; — spec. α) (= *auratus*) zlatem zdobený, pozlacený: *Turnus fulgebat a. V* zářil (celý) ve zlatě; *milites a. L* zlatoštítí vojínové; *a. vestis V* roucho zlatotkané; *a. Pactolus O* zlatopísečný, zlatonosný; β) zlatý, zlatobarvý, zlatobarevný, zlatožlutý, zlatoskvoucí: *aurea caesaries V* zlatý vlas; *a. sidera O* zlatoskvoucí; 2) metaf. zlatý, drahocenný, výtečný, znamenitý,

krásný, vábný, půvabný, luzný, milostný: *illud nomen aureum C* žertovně (= *Chrysogonus*); *a. mediocritas H* zlaté středocestí; *a. aetas O*; *mores aureos educit in astra H* v zlatém lesku; *aurea Aeneae genetrix O* zlatitá, milostná.

auri-comus, *a, um* [*aurum-coma*] 1) zlatovlasý; 2) metaf. zlatolistý: *auricomi fetus V* zlatolisté plody (t. j. zlatolistá větev).

auricula, *ae, f.* [subst. demin. od *auris*] ouško: *infima a. C* ušní laloček; *auriculam opponere H* ucho ochotně nastaviti, chtíti svědčiti.

aurifer, *fera, ferum* [*aurum* a *fero*] zlatonosný: *aurifera arbor C* zlaté plody (jablka) nesoucí.

aurifex, *ficis, m.* [*aurum* a *facio*] zlatník.

aurīga, *ae, m.* [od zastar. *aurea* udidlo, otěž a *ago*] 1) vozataj; (básn. u fem.) *a. soror V* sestra řídící spřežení; 2) metaf. kormidelník: *aurigam video vela dedisse rati O*; 3) (souhvězdí severní) Vozka.

auri-gena, *ae, m.* [*aurum* a *gigno*] zlatem zplozený, zlatorozenec *O* (o Perseovi). Viz *Danaë*.

auri-ger, *gera, gerum* [*aurum* a *gero*] zlatonosný: *a. taurus C* býk zlatorohý, obětní (jehož rohy byly pozlaceny).

auris, *is, f.* [m. **ausis*; srov. οὖς, čes. uši, něm. Ohr] 1) ucho: *sensus aurium L* sluch; *adrectis auribus adstant V* se vzpřímenýma ušima, pozorně naslouchajíce; *ire per aures V* dojíti sluchu; *in aurem dicere H* do ucha šeptati; *Cynthius aurem vellit V* zatahá (mne) za ucho (na znamení upomenutí); 2) meton. a) sluch, pozornost; též sluch, jímž libozvuk se posuzuje, (kritický) úsudek, vkus: *commodare aurem alci rei H* sluchu popřáti; *aequis auribus audire Cu* s povděkem poslouchati; *auribus alcis servire Cs* lichotiti někomu; *tritae hominum nostrorum aures C* vytříbený vkus; *gemitus et planctus militum aures advertēre T* pozornost obrátily; *aures alcis capere O* poutati někoho; *studium atque aures adhibere C* zálibu i vkus vstříc přinésti; *ingenium temporis eius auribus accommodatum T* vkusu té doby přiměřené, hodící se; b) posluchač: *cum tibi sol plures admoverit aures H*; c) (o předmětech uchu podobných) sháněčka (u pluhu) *V*.

aurītus, *a, um* [*auris*] 1) ušatý, s dlouhýma ušima: *asellus O*; 2) metaf. pozorně naslouchající: *auritae quercus H*.

aurōra, *ae, f.* [srov. alol. αὔως, att. ἕως] 1) zora, jitřenka, dennice, ranní záře, červánky; (ranní) úsvit, svítání: *primā aurorā L* za první ranní záře, za prvních červánků, za (prvního) úsvitu; 2) *Aurora,* bohyně Zora, dcera boha slunečního Hyperiona, manželka Tithonova, matka Memnonova; 3) meton. strana východu, východ: *ab aurorā V* od východu.

aurum, *ī, n.* 1) zlato: *a. pluvium O* zlatý déšť; 2) meton. a) (zlaté předměty) zlaté náčiní (stolní), nádobí: *auro cenare L*; zlatá díla umělecká: *aurum, gemmas coëmere C*; zlatý pohár: *caelata in auro facta patrum V*; (hendiadyoin) *pateris libamus et auro V* obětujeme ze zlatých misek (obětních); zlaté šperky: *dives pictai vestis et auri V*; zlatá záponka, spona; zlatý náhrdelník; *iungit equos auro V* ve zlato, do zlatého jha zapřahuje koně; *regali conspectus in auro H* v zlatohlavu; zlaté rouno: *auro heros Aesonius potitur O*; zlaté šupiny: *anguis cristis praesignis et auro O*; zlaté holeně: *suras incluserat auro V*; zlaté peníze, zlato; vůb. bohatství, poklady: *auri sacra fames V* proklatá touha po zlatě, po penězích; *auro vi potitur V* pokladů se zmocní; b) zlatý věk: *redeant in a. tempora priscum H* byť se vrátily doby v dřevní podstatu zlatou (t. j. byť se vrátil zlatý věk); *argentea proles, auro deterior O*; c) zlatý lesk: *spicae flaventes auro O* klasy žlutavé jako zlato.

Aurunci, *ōrum, m.* = *Ausones* (v. t.) Aurunkové, starobylý národ v Latiu. Adj. **Auruncus,** *a, um* aurunský: *senes V* kmetové Aurunků.

Aurunculēius, římské jméno rodové.

Ausci, *ōrum, m.* Auskové, kmen keltský usedlý v Aquitanii *Cs*.

auscultō, *āre, āvī, ātum* [*aus-* srov. *auris* vzniklé z *ausis*] 1) nakláněti ucho, upjatě poslouchati, naslouchati něčemu (alqd); 2) metaf. poslouchati,

býti poslušen: *mihi ausculta C* mne poslouchej, sleduj mne.

Ausētānus, *a, um* ausetánský (příslušný k městu Ausa v nejseverovýchodnějším koutě Hispanie). Odt. obyv. **Ausētāni,** *ōrum, m.* Ausetánští.

ausim potentiální konjunktiv perfecti slov. *audeo* (v. t.).

Ausonēs, *num, m.* Ausonové, praobyvatelé střední a dolní Italie. Odt. **1)** **Ausona,** *ae, f.* město nedaleko Minturn *L*; **2)** **a)** adj. **Ausonius,** *a, um* ausonský, jihoitalský: *salis Ausonii aequor V*; synekd. italský, římský: *Ausonia terra V* t. j. Italie; **b)** subst. **Ausonia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Ausonie, dolní, jižní Italie; synekd. Italie; **c)** subst. **Ausoniī,** *ōrum, m.* Ausonové, jižní Italikové; synekd. Italikové; **3)** adj. fem. **Ausonis,** *idis* ausonská: *ora O*; **4)** dle obdoby patronymik **Ausonidae,** *ārum, m.* = *Ausonii.*

au-spex, *spicis, m.* [*avi* (v. *avis*) sloveso *specio* pozorovati] **1)** = *augur* pozorovatel ptáků, auspex; **2)** metaf. (poněvadž právo auspicií měl vojevůdce) = vůdce, ochránce: *auspice Teucro H* pod ochranou Teukrovou; *dis auspicibus V* pod ochranou bohů, s pomocí boží; *auspice Musa H* s milostivou pomocí Musy; *auspices operum coeptorum V* příznivci; — spec. zprostředkovatel sňatku: *nubit genero socrus nullis auspicibus C.*

auspicātō, viz *auspico.*

auspicātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *auspico*] **1)** ptakopravectvím, auspiciemi zahájený, posvěcený, slavnostně zasvěcený: *auspicato in loco C*; **2)** metaf. šťastně zahájený, šťastně začatý, šťastný, příznivý, zdárný: *non auspicati impetus H* (= *sine auspiciis suscepti* = *infausti*) nešťastné, neblahé útoky; *auspicatissimum initium T.*

auspicium, *iī, n.* [m. **avi-spicium*; *auspex*] **1)** pozorování věštných ptáků, ptakozor, auspicium; **2)** meton. **a)** (věštné) znamení, vůb. věštba: *exitus auspicio gravior O*; *perpetuitatis a. L* znamení věštící věčné trvání; *ipsis incipientis matrimonii auspiciis admonetur T* již hned počátečnými obřady při uzavírání sňatku uvádí se jí na paměť; *facere a. H* dáti znamení, pokyn; **b)** právo auspicií, právo konati auspicie (jež příslušelo pouze úředníkům): *auspicia habere L*; *a. deponere C* úřad složiti; **c)** (právo auspicií ve válce měl pouze vrchní velitel, odtud) = vrchní velitelství, velení, řízení; nejvyšší, vrchní moc: *recepta signa ductu Germanici, auspiciis Tiberii T* za vedení Germanikova, za vrchního velitelství Tiberiova, z moci T.; *huius auspiciis V* za vedení tohoto, vedením tohoto; *ductu auspicioque*; *imperium auspiciumque L* (osobní) vedení a velení (řízení); básn. *maioribus ire per altum auspiciis V* po moři se plaviti pod vyšší ochranou; metaf. moc, vůle: *populum paribus regamus auspiciis V* stejnou mocí; *meis ducere vitam auspiciis V* dle své vůle; *intonsi Catonis auspicia H*; **d)** (auspicie konány byly před každým důležitým podnikem, odtud) = počátek, podnik: *a. infaustum V*; *auspicia incipere T.*

auspicō, *āre, āvī, ātum* (zastaralé) = významem *auspicor* (v. t.). Často v abl. abs. *auspicato* (v platnosti adv.) **a)** po vykonání auspicií, po zpytování věštného ptactva; **b)** metaf. za šťastných znamení, šťastně, zdárně: *nec a. nec litato instruunt aciem L.*

auspicor, *ārī, ātus sum* [*auspex*] **1)** konati auspicie, dotazovati se věštných ptáků; **2)** metaf. **a)** zdárně, šťastně začínati; **b)** vůb. začínati; počínati: *Drusus auspicandi causa tribunal ingressus T* když Drusus chtěje počíti úřadování vstoupil na tribunál.

auster, *strī, m.* **1)** jižní vítr (obyčejně vlhký): *tellus pluvio madescit ab austro O*; — spec. žhavý vítr jižní vanoucí v Italii na jaře a na podzim (ital. *scirocco*, chorv. *jug*): *plumbeus a. H* olověný, tísnivý; *nocens corporibus a. H*; **2)** meton. jižní, polední strana, jih.

austērē, adv. [*austerus*] jen metaf. drsně, přísně: *agit mecum a. C.*

austērus, *a, um* [αὐστηρός] **1)** (o chuti) trpký, kyselý; **2)** metaf. drsný, přísný, nevlídný: *utrum severe agere malit an remisse*; *sin illo austero more C*; *austera poëmata H* vážné básně; *a. labor H* trpká, namahavá práce.

australis, *e* [*auster*; srov. Austrálie] jižní: *nimbi O*; *polus a. O*; *a. ora O* jižní pás.

austrīnus, *a, um* [*auster*] jižním větrem způsobený: *calor V.*

ausum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *audeo*] odvážný čin, podnik, odvážlivost, opovážlivost: *tibi pro talibus ausis di persolvant grates dignas V*; (*Phaëthon*) *magnis excidit ausis O* minul se s velmi odvážným podnikem, činem; (v sing.) *auso potiti sunt V* provedli odvážný čin, provedli to, čeho se odvážili.

aut, spojka rozlučovací; **1)** (při úplné protivě) aneb, anebo: *hic vivendum aut moriendum est L*; *quod est verum aut falsum C*; *serius aut citius O* my: dříve neb (či) později; — spec. α) sice, jinak: *ne flectat retro lumina, aut* (sc. *si flexerit*) *irrita dona futura O*; β) (stupňuje, opravuje) aneb, aneb spíše, či spíše: (*quod imperium*) *si bene crediderint cives, aut si creditum illud et non raptum parricidio sit L*; (důrazněji) *a. potius* aneb (či) spíše; *a. etiam* či také; *a. omnino* nebo zcela, či vůbec; γ) (oslabuje protivu) neb alespoň, nebo přece: *cuncti a. magna pars S*; (důrazněji) *a. certe*; *a. saltem*; *a. denique* aneb konečně: **2)** podvojné *aut — aut* buď — aneb(o), buďto — anebo: *horae momento aut cita mors venit aut victoria laeta H*; *quidquid dicam aut erit aut non H*; *nemo aut — aut* nikdo ani — ani: *nemo a. miles a. eques transibat C*; (*nec*) *neque aut — aut* a (někdy: ale) ani — ani; *ne aut — aut* aby ani — ani.

autem [srov. *αὖ, αὖτε, αὖτις*] nejslabší spojka odporovací (klade se na druhé místo); **1)** (značí protivu) však, ale: *Gyges a nullo videbatur, ipse a. omnia videbat C*; **2)** (vyjadřuje pokračování v myšlence, přiřaďování jako *δέ*) pak, dále: *unum iter per Sequanos, angustum et difficile ..., mons a. altissimus impendebat Cs.*

authepsa, *ae, f.* [*αὐθέψης*; od *αὐτός* a *ἕψω*] samovar *C.*

Autolycus, *ī, m.* [*Αὐτόλυκος*] syn Hermův (Merkuriův), děd Ulixův, zlopověstný lupič.

Automatia, *iās, f.* [*Αὐτοματία*; srov. *αὐτόματος* sám od sebe, jednající z vlastního popudu] Štěstěna (bohyně, která řídí běh světa, zcela mimo lidské přičinění) *N.*

Automedōn, *ontis, m.* [*Αὐτομέδων*] vozataj Achilleův *V*; meton. rychlý a obratný vozataj *C.*

Autonoē, *ēs, f.* [*Αὐτονόη* „mající svůj rozum, svéhlavá“] dcera Kadmova, matka Aktaionova. Odt. adj. **Autonoēius,** *a, um* Autonoin: *A. heros* (= *Actaeon*) *O.*

Autrōnius, římské jméno rodové.

autumnālis, *e* [*autumnus*] podzimní, jesenní.

1. autumnus, *a, um* (básn. = *autumnalis*): *frondes autumno frigore tactae O.*

2. autumnus, *ī, m.* **1)** doba zrání ovoce; podzim; jeseň, podletí: *pomifer a. H*; v Italii doba nezdravá, plodící horečky: *a. gravis, Libitinae quaestus acerbae H*; *autumno adulto T* v podzimku (již) pokročilém; *autumno vergente T* na sklonku podzimu; **2)** zosobněný bůh podzimu *O*; **3)** synekd. rok: *septem egerat autumnos O* sedm let.

autumō, *āre, āvī, ātum* (zastaralé slovo) **1)** praviti, tvrditi: *eum insanum Chrysippi grex autumat H* praví o něm, že jest šílený; **2)** v duchu něco si praviti, domnívati se.

auxiliāris, *e* [*auxilium*] pomáhající, pomocný: *carmen auxiliare canit O* kouzelné říkání, kouzelná formule zaříkací; — spec. náležející k vojům pomocným, pomocný; subst. *auxiliārēs, ium, m.* pomocná vojska, pomocné voje; též v sing. voják pomocného vojska: *Gannascus a. T.*

auxiliārius, *a, um* [*auxilium*] = *auxiliaris.*

auxiliātor, *ōris, m.* [*auxilior*] pomocník.

auxilior, *ārī, ātus sum* [*auxilium*] pomáhati, přispívati na pomoc; — spec. *medicina non formidatis auxiliatur aquis O* nepomáhá, nevyléčí vztekliny.

auxilium, *iī, n.* [*augeo*] přírůstek, sesílení; pomoc, podpora, přispění: *a. ferre homini Cs*; *pecuniae Cs* poklad (chrámový) zachrániti; (zhusta v dat. účel.) *auxilio esse alci* přispěti na pomoc; *a. venire, proficisci, mittere*; *auxilio populi supersunt V* na pomoc zbývají, jsou tu ještě; (ve spojení s gen.) *a. Palladis V* ochrana Palladina; *abiit auxilio* (abl. instrum.) *tempestatis Cs* bouří

jsa podporován; (v plur.) *cura, ut omnium auxilia tibi adiungas C* pomoc všech; *a. deorum S*; (meton. o osobě) (*Perseum*) *a. domus servatoremque fatentur O* pomoc, pomocník; *auxilia studentia C* horliví (nadšení) pomocníci; — spec. α) zvl. v plur. pomůcky, (pomocné) prostředky: *minui populi Romani a. C*; *a. rei publicae C*; *detrahere alci a. L*; (v sing.) *ad extremum auxilium descendere Cs* chopiti se nejkrajnějšího, posledního prostředku; β) (t. t. vojenský) v plur. pomocná vojska, pomocné pluky, voje: *neutris a. mittere Cs* zůstati neutrálním; v protivě k jízdě = pomocné vojsko pěší: *a. equitatumque comparare Cs* pomocné voje pěší i jízdné; vůb. vojsko, válečná moc: *infirmis auxiliis proficisci Cs.*

Auximum, *i, n.* město v Picensku (nyn. *Osimo*); obyv. **Auximātēs,** *ium, m.* Auximští.

Auzea, *ae, f.* tvrz v Numidii (nyn. *Hamzah*) *T.*

avārē, adv. [*avarus*] lakomě, lakotně, hrabivě: *superbe avareque imperitare victis L* zpupně a hrabivě.

Avaricum, *ī, n.* hlavní město Biturigů (nyn. *Bourges*) *Cs.* Odt. adj. **Avaricēnsis,** *e* avarický.

avāritia, *ae, f.* [*avarus*] 1) dychtivost: *gloriae a. Cu*; 2) zvl. dychtivost peněz, jmění; lakota; zištnost, skoupost, hrabivost: *ex luxuria existat a. necesse est, ex avaritia erumpat audacia C*; *neque avaritiam neque sordes obiciet vere quisquam mihi H* lakotu a špinavost, špinavou lakotu; *sordem et avaritiam Fontei mutaverat T* špinavou lakomost napravil (hendiadyoin).

avārus, *a, um* [srov. 2. *aveo, avidus*] vl. chtivý něčeho; 1) dychtivý něčeho (alcis rei): *venter a. H*; *Acheron a. H* nenasytný; *animus laudis a. H* bažící po chvále; *Graii praeter laudem nullius avari H* po ničem jiném netoužící; ničeho jiného toužebně si nepřející; 2) chtivý peněz, hrabivý, lakotný, lakomý, skoupý: *fuge litus avarum V* břeh lakotný (t. j. kde lakotní lidé obývají); subst. *avārus, ī, m.* lakomec: *semper a. eget H*; *quantum discordet parcus avaro H* jak velice se různí spořil od lakomce.

ā-vehō, *ere, vēxī, vectum* [*ab* a *veho*] odvážeti, odvézti, zavézti někam; odklízeti, odstraňovati: *plaustro coniugem ac liberos avehens L*; *ater quos turbo alias avexerat oras V* do jiných zahnal končin; *quorum tot manus unam mulierculam avexerint T* odvlekly; (v pass.) *post avectam Medeam T* po odvezení Medeje, odvez Medeu; med. *avehi* odjížděti, vzdalovati se: *creditis avectos* (sc. *navibus*) *hostes? V* že odpluli; *citato equo ad cohortes avehitur L* tryskem odjede.

ā-vellō, *ere, vellī, vulsum* 1) odervati, odtrhnouti, utrhnouti: *avolsa saxis* (abl.) *saxa V* skály od skal utržené; *a. templo Palladium V* vyrvati, odciziti; *caput humeris V* hlavu utíti: *primo avolso* (*ramo*) *non deficit alter V* když první větev utržena; 2) metaf. a) násilně odtrhnouti, vyrvati: *hunc de matris amplexu C* z objetí, z náručí vyrvati; *complexu avulsus Iuli V*; *a meis avulsus C* od svých (násilně) odloučen; *ut avellerentur castris veterani T* aby z ležení byli vzdáleni; reflex. *se avellere* a med. *avelli* odtrhnouti se, odloučiti se: *non potes avelli O*; b) vyrvati, odníti (někomu něco): *tibi mavis pretium avellier* (inf. praes. pass.) *H*; *liberalitas Augusti avulsa T* dar Augustův oddělen.

avēna, *ae, f.* [srov. čes. oves] 1) oves; spec. ovsíř (polní plevel): *steriles avenae V*; 2) meton. (ovesné) stéblo: *fistula disparibus surgit avenis O*; meton. pastýřská píšťala: *silvestrem musam meditaris avenā V*; (v plur.) *structis cantat avenis O* píská na spojená (v píšťalu) stébla, na syringu.

Aveuticum, *ī, n.* hlavní město Helvetiův (nyn. *Avenche*).

Aventīnus, *a, um* aventinský: *Aventinum iugum O* (o pahorku aventinském); subst. *Aventīnus ī, m.* a) Aventin, jeden ze sedmi vrchů starého Říma; b) heros, od něhož prý vrch tento obdržel jméno, král albský *VL.* Vedlejší tvar **Aventīnum,** *ī, n.*: *A. novae multitudini datum L.*

1. **aveō** (*haveō*) *ēre,* verb. defect. jen v imperat. *(h)avē, (h)avēte, (h)avēto!* pozdravné oslovení a) při příchodu: buď vítán! b) při odchodu: buď zdráv! s Bohem!

2. aveō, *ēre,* —, — [srov. *avidus*], (nedočkavě) dychtiti, toužiti po něčem; nemoci se dočkati něčeho; (s acc. předm.) *parto, quod avebas H* nabyv, získav (to), po čem jsi toužil; (s inf.) *scire avemus C*; *aventes moenia subrepere H.*

Avernus, *ī, m.* (sc. *lacus*) [bývalo nespr. vykl. ἄορνος „bez ptákův" viz *Aornos*] Avernské jezero u města Kum v Kampánii, z něhož vystupovaly sírové páry omamující, tak že prý ptáci přes ně nemohli letěti (odtud prý jméno): *portus Averni V* přístav kumský. Ježto pak pověst kladla tam také vchod do podsvětí, meton. = podsvětí, říše stínů: (*Homerum*) *summa dies submersit Averno O.* Odt. adj. **1) Avernus,** *a, um* **a)** avernský: *fons*; *lacus*; *luci*; subst. *Averna, orum, n.* (sc. *loca*) kumský kraj; ale: *imis Acheronta adfatur Avernis V* v hlubinách podsvětních; **b)** podsvětní: *Iuno Averna O* (= *Proserpina*); **2) Avernālis,** *e* avernský: *Nymphae O*; *aquae H.*

ā-verrō, *ere, verrī,* — smésti; (básn.) *pisces a. mensā H* ryby se stolu (rybářského) dáti smésti (do síťky), t. j. skoupiti ryby (neohlížejíc se na cenu).

a-verruncō, *āre* (starobylý t. t. v mluvě kněžské) odvraceti něco zlého, zažehnávati: *a. deum iram L*; *prodigia*; (absol.) *di averruncent C.*

1. āversor, *ārī, ātus sum* [verb. frequent. od *averto*] **1)** (z nevole, z pohrdání, ze studu) odvraceti se od někoho (alqm), štítiti se: *a. filium L*; *a. aspectum T* obličej od někoho odvraceti; **2)** metaf. odvraceti se od někoho (něčeho), zamítati: *neve se ut parricidam aversarentur T* a aby se od něho jako otcevraha neodvraceli; *a. adoptionem T*; *a. honorem O*; *a. preces L*; (s dvojím acc.) *a. Philippum patrem Cu* odmítati Filippa jako otce, neznati se k němu jako k otci.

2. āversor, *ōris, m.* odcizitel, zpronevěřitel, krádce: *pecuniae publicae C.*

āversus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *averto*] **1)** (čelem, tváří, obličejem) odvrácený od někoho, obrácený zády, týlem k někomu: *aversi tenuere facem V* obličej majíce odvrácený; *aversus et adversus impudicus es C* ze zadu i z předu; *aversas boves in speluncam traxit L* po zpátku vtáhl; *hominem aversum figere V* probodnouti ze zadu, od zadu; *occupat aversum* (*draconem*) *O* vrhne se naň ze zadu; *aversos sternere V* porážeti odvrácené týlem k nepříteli, t. j. utíkající; *aversi passus O* kročeje v zad obrácené (při couvání); — spec. jsoucí v zadu, v pozadí, vzdálený, odlehlý: *porta aversa L* zadní brána; *quae* (*porta*) *aversissima ab hoste erat L* nejvíce odvrácená, nejodlehlejší; *nec tam a. Sol equos iungit ab urbe V* tak vzdálený, v tak veliké vzdálenosti od našeho města; subst. neutr. *aversa, ōrum* odlehlá místa: *a. urbis L*; *a. insulae L*; **2)** metaf. (náklonností) odvrácený, nepříznivý, nepřející; nepřátelský: *a. a Musis C* (= ἄμουσος) nevzdělaný, nepřítel básnictví; *a. a vero C* pravdě nepřístupný; *aversi amici H* rozdvojení přátelé; *aversa deae mens V* odvrátila se od nás náklonnost bohyně; (s dat.) *nobis animis aversi T* od nás smýšlením, srdcem odvrácení.

ā-vertō, *ere, vertī, versum* (starší *avorto*) **1)** odvraceti; odváděti (alqm n. alqd ab, ex re ad n. in alqd): *oculos LO iter ab Arari Cs* odchýliti se, odbočiti; *falces laqueis a. Cs* od zdí odvraceti, zachycovati; *flumen a. Cs* řeku, tok řeky odvésti; (básn.) *regnum Italiae Libycas oras* (acc. směru) *a. V* říši italskou přenésti do libyjských končin; — med. a intrans. odvraceti se, obraceti se: *avertere! O* (jen) se obrať; s acc. *equus fontes avertitur V* odvrací se od —; *tum prora avertit V* se obrátila; — spec. **α)** (nepřátele) odvraceti, odrážeti, odháněti, zaháněti: *hostem*; *classem LCu*; *Italiā a. regem V* odvrátiti, zdržeti od Italie; *instantem reginam a. V* pohnouti, aby se obrátila; **β)** (cennou věc) odstraniti, tajně vzíti, odciziti: *pecuniam a. C* zpronevěřiti; *a. tabulas*; *argentum C*; *tauros a stabulis a. V* odháněti; *praedas a. domum V* kořist vléci domů; **2)** metaf. **a)** (zlé, neštěstí a pod.) odvraceti: *quod omen Iuppiter avertat C*; *pestem a. terris* (dat.) *V* záhubu odvrátiti od krajin; *incendia Teucris V*; *bellum in se a. L* válku (od jiných odvrátiti a) na sebe uvaliti; *Veios a. terrorem L* na Veje obrátiti; *noxam ab coacta in auctorem delicti a. L* svalovati vinu od znásilněné na vinníka, vinu dávati vinníku; *ne cura*

militem a proelio averteret Cu; *cogitationem a miseriis a. C* myšlenky odváděti od běd, nemysliti na bídy; *animum ab re C*; *sanos sensus a. V* zdravé smysly (od pravé cesty) odvrátiti, pomásti; *curas dictis* (abl. instrum.) *a. V* (útěšnými) slovy odvraceti, zaplašovati starosti; *ferro averte dolorem V* mečem si odejmi bolesti, učiň konec bolestem; **b)** (osoby, jich smýšlení) odvraceti od někoho, odcizovati; odraditi: *a. civitates ab amicitia alcis Cs* odvraceti od přátelství s někým, pohnouti k odpadnutí; *totum se ab eius amicitia averterat Cs* úplně, zcela se s ním rozešel, rozdvojil, přerušil přátelské styky.

1. avia, *ae, f.* [*avus*] bába, babička: *mater et a. C*; *anus avia Cu* stará babička.

2. āvia, *ōrum* viz *avius*.

aviārium, *iī, n.* [*avis*] **a)** místo v lese, kde se ptáci zdržují, odlehlý háj *V*; **b)** klec, posada *C*.

avidē, adv. [*avidus*] **1)** dychtivě, chtivě, žádostivě, nedočkavě: *reciperare gloriam avidius quam consultius T* spíše chtivě než rozvážně; — spec. *pransus non a. H* ne hltavě; *avidius in eas (voluptates) se merserant L* příliš vášnivě, prudce.

aviditās, *ātis, f.* [*avidus*] dychtivost, chtivost, nedočkavost: (s gen. subjekt.) *animi a. Cu*; (s gen. objekt.) *sermonis a. C* touha po rozprávce; *a. dimicandi L* bojechtivost; *a. imperi dandi T*; *fluminis a. T* přílišná žádost po vodě (t. j. mýti se a koupati); — spec. dychtivost peněz, hrabivost, lakota, lakomost: *pro consule in omnem aviditatem pronus T* prokonsul nakloněný ku všeliké lakotě; *a. hostium T*.

avidus, *a, um* [**2.** *aveo*] dychtivý, chtivý, žádostivý, nedočkavý, lačný něčeho: (s gen. objekt.) *pacis avidissumus erat S* po míru velice dychtil, míru toužebně si přál; *a. rerum novarum S* bažící po novotách; *a. futuri H* (o starci) po budoucnosti, po zítřku, po (dalším) žití dychtivě toužící; *a. caedis O* krvelačný; (s předl.) *avidae in direptionem manus T* hrabivé po kořistění; *in omne fas et nefas avidi T* všeho, ať to bylo dovoleno nebo ne, dychtiví; (s inf.) *avidi committere pugnam O*; — spec. **α)** peněz, majetku žádostivý, hrabivý, lakotný, lakomý: *fraudasse dicitur liberalis avidum C* štědrý lakotného; *a. in pecuniis locupletium C*; *avidae manus heredis H*; *avidum domare spiritum H*; *a. ingenium S* panovačná povaha; **β)** pokrmu dychtivý, hladový, lačný, hltavý, nenasytný, dravý: *avidi aegri H* nemocní stále hlad mající; *convivae a. H*; *avidi leones O*; *a. flamma O* dravý, sžíravý plamen; (od ohně přeneseno na boha) *a. Volcanus H*; *avidum mare H* nenasytné; **γ)** vášnivý, prudký, divý: *rex avidior fuit quam patientior Cu* více msty žádostivý byl; *a. amplexus O* vášnivé, horoucí objetí; *a. cursus V* prudký, divý běh.

Avionēs, *um, m.* Avioni, kmen suebský, usedlý v severní Germánii *T*.

avis, *is, f.* [srov. *οἰωνός* pták z pův. **ἀϝιωνός*] **1)** pták: *aves Romanas sequerentur T* (o orlech); *aves aestivae H* tažní, stěhovaví ptáci; (básn.) *velatur avibus O* odívá se šatem z ptačích per; — spec. věštný pták: *visam consulit augur avem O*; *nisi aves addixissent L*; **2)** meton. znamení věštnými ptáky dané: *tuis iussus avibus L*; vůb. (věštné) znamení: *secundis avibus in proelium mittere L* za blahověstných znamení; *ite bonis avibus O*; *mala avi H* za neblahého znamení, v nešťastnou hodinu; *ave deceptus falsa O*; **3)** metaf. souhvězdí Ptáka *O*.

avītus, *a, um* [*avus*] **1)** dědovský: *hospes tuus a. C*; *agro paterno avitoque L* na statku zděděném po otci a po dědovi; **2)** metaf. (po předcích) zděděný, dědičný, prastarý: *avitum malum L* dědičná choroba; *virtus a. V*; *a. decus recoluit T* obnovil čestný pomník svých předků.

āvius, *a, um* [*ā viā*; srov. *ob-vius*] od (hlavní n. pravé) cesty stranou ležící, odlehlý; neschůdný, osamělý, pustý: *avia itinera S* pochody stranou (od hlavních cest); *in montes sese avius* (praedik.) *abdidit V* do hor (stranou) od cesty odbočuje, bezcestím se ukryl; *a. nemora V* odlehlé lesy, lesní pustiny; subst. neutr. plur. *āvia, ōrum* odlehlé cesty, neschůdné cesty, scestí, bezcestí; samoty, vzdálené krajiny, pustiny: *aditum per a. quaerit V* hledá přístupu

místy odlehlými, na místech odlehlých; *a. cursu sequor V* po odlehlých cestách běžím, prchám; *a. nemorum O*; *a. saltuum T* neschůdné hvozdy; *a. Oceani T* pustý Okeán; (s gen. partit.) *a. Armeniae T* neschůdné části Armenie; *per a. Moesiae T.*

āvocātiō, *ōnis, f.* [*avoco*] odvolání od něčeho; odvracení se: *a. a cogitanda molestia C* odvrácení mysli od obtíže.

ā-vocō, *āre, āvī, ātum* 1) odvolati: *pubem in arcem L* povolati; 2) metaf. odvolávati, odvraceti, odraditi: *quos iam aetas a proeliis avocabat C* které jejich věk již zdržoval od boje, kterým již věk bránil bojovati; *quod senectus avocet a rebus gerendis C* vzdaluje od..., zbavuje veřejné činnosti; *Pompeium a Caesaris coniunctione a. C* odvrátiti od spolku s Caesarem; *metus a foedissimis factis potest a. C* odvrátiti, odstrašiti; *avocare algm a spe capiendae urbis L* odvolati někoho a tím zmařiti naději dobýti města.

ā-volō, *āre, āvī, ātum* 1) odlétati, ulétati; 2) metaf. odkvapiti: *iuvenis avolat V* kvapí pryč; *citatis equis avolant Romam L*; *voluptas corporis avolat C* prchá, mizí; *hinc a. C* odtud (s tohoto světa) odejíti (= zemříti).

Avona, *ae* řeka v Britannii (nyn. *Avon*) *T.*

avunculus, *ī, m.* [subst. demin. od *avus*; srov. něm. Onkel] ujec (bratr matčin); *magnus a. C* ujec matčin, bratr babiččin (praujec); často v tomto význ. prostě *a.*: *Germanicus avunculum Augustum ferens T.*

avus, *ī, m.* 1) děd; 2) vůb. praděd, předek: *Turnus avis atavisque potens V* předky i prapředky mocný; *tumuli avorum O*; *bustis exisse feruntur avi O* duše (zemřelých) předkův.

Axenus, *a, um* [ἄξενος] a *Axīnus, a, um* [ἄξεινος] nehostinný: *Pontus A.* dřívější jméno Černého moře, zvaného později (ominis causa) *Pontus Euxinus* [εὔξεινος] hostinný.

1. axis, *is, m.* [srov. ἄξων, osa, něm. Achse] 1) osa, náprava u vozu: *a. temone revulsus O*; 2) synekd. vůz: *in igniferо axe consistere O*; (též v plur.) *solis fessi axes O*; (srov. voziti po nápravě); 3) metaf. osa zemská i nebeská: *terra circum axem se torquet C*; *timuit, ne longus ardesceret a. O* aby nevznítila se osa nebeská (kol níž koule, klenba nebeská se otáčí) a tím celý svět (vesmír). Odt. a) točna, pól zvl. severní: *loca posita sub axe O*; *medium Rhodope porrecta sub axem O*; b) klenba nebeská, obloha nebeská, koule nebeská, nebe: *Atlas candentem sustinet axem O*; *nudo sub aetheris axe V* pod širým nebem; *Aurora iam medium aetherio cursu traiecerat axem V*; *ne te citus auferat a. O* rychle se otáčející klenba (koule) nebeská; *progenies magnum caeli ventura sub axem V* pod oblohu nebes (t. j. na svět); c) světová strana: *axe sub hesperio V* na západě; *a. borēus O* sever.

2. axis, *is, m.* (správněji *assis*) deska, prkno, fošna: *trabes axibus religare Cs.*

Axius, *ii, m.* [Ἄξιος n. Ἀξιός] řeka v Makedonii (nyn. *Vardar*).

Axona, *ae, f.* řeka v belgické Gallii (nyn. *Aisne*), pobočka Isary (nyn. *Oise*).

B

Babylōn, *ōnis, f.* [*Βαβυλών*] Babylon, zvaný též Babel, hlavní město babylonskochaldajské říše nad Eufratem. Odt. adj. **Babylōnius,** *a, um* babylonský: *Babylonii numeri H* babylonské počty, astrologické výpočty chaldajských kněží, t. j. věštění ze souhvězdí; subst. **Babylōniī,** *ōrum, m.* Babyloňané; **Babylōnia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Babylonie, jižní část roviny prostírající se od šíje mezi Eufratem a Tigridem až po záliv perský (nyn. Mesopotamie).

bāca, *ae, f.* 1) bobule: *bacae olivae H*; *baca Minervae O* = oliva, poněvadž olivový strom zasvěcen byl Minervě; (v širším sm.) vůb. plod: *arborum bacae C*; — spec. bobule olivová, ovoce olivové, oliva: *certat b. Venafro* (dat.) *H* zápolí, může se měřiti oliva (tarentská) s Venafrem, t. j. s olivou venaferskou (co do jakosti); 2) metaf. perla: *aceto diluit bacam H*; *nitebant auribus geminis circum tempora bacae O.*

bācātus, *a, um* [srov. *baca* 2)] ozdobený perlami, perlový: *monile bacatum V.*

baccaris, *is, f.* [*βάκκαρις*] odolen, kozlík (rostlina s vonným kořenem, z něhož se připravoval olej).

Baccha, *ae, f.* [*Βάκχη*] bakchantka, nadšená ctitelka Bakchova (při slavnostech Bakchových). Bakchantky se satyry tvořily bujnou a rozpustilou družinu boha Bakcha; meton. *Bacchis initiare aliqm L* zasvětiti v tajné bohoslužby Bakchovy, v službu Bakchovu.

bacchābundus, *a, um* [*bacchor*] po způsobu bakchantek rozpustilý, jásající: *agmen Cu.*

Bacchānal, *ālis, n.* [*Bacchus*] obyč. v plur. *Bacchānālia, ium* n. *iōrum* Bakchanalie, slavnost Bakchova, která se časem zvrhla v necudné noční orgie, tak že r. 186 př. Kr. od senátu byla zakázána; meton. místo, kde se koná slavnost Bakchova: *omnia Bacchanalia diruere L*; metaf. *pervigilia ac bacchanalia T* prostopášnosti (při hýřivých hostinách).

bacchantēs, viz *bacchor.*

bacchātiō, *ōnis, f.* [*bacchor*] bakchantské těkání a povykování; prostopášnost, hýření.

Bacchēius n. **-chēus,** *a, um* [*Βακχήϊος, Βακχεῖος*] bakchijský, bakchovský: *Baccheia dona V* (= víno); *Bacchei ululatus O* výskot bakchantek.

Bacchiadae, *ārum, m.* [*Βακχιάδαι*] Bakchiovci, potomci Herakleovce Bakchia, panovnický rod v Korintu.

Bacchicus, *a, um* bakchijský, bakchovský: *serta O.*

Bacchīus, *a, um* = *Bacchēus.*

bacchor, *ārī, ātus sum* [srov. *Baccha* a *βακχεύειν*] 1) býti nadšen jako bakchantky, blouzniti, bujně slaviti Bakchovu slavnost; part. v platnosti subst. *bacchantēs, um (ium), f.* (= *Bacchae*) bakchantky: *Cithaeron bacchantum voce sonabat O*; part. perf. v pass. význ. *Naxos bacchata iugis V* jásotem, rykem, skřeky bakchantek rozechvěný, se ozývající; *Taygeta bacchata virginibus Lacaenis* (dat. původ.) *H* na němž dívky lakonské jako bakchantky těkají a výskají (jásají); 2) metaf. (rozkoší, láskou, radostí) býti nadšen, jásati, plesati; (nadšením, hněvem, šílenosti) blouzniti, býti opojen, vztekati se, zuřiti: *in voluptate bacchabere C* budeš plesati; *aspectus Cethegi in vestra caede bacchantis C* pohled Cethega, jak vraždě vás jásá; *in antro bacchatur vates*

V běsní (ve věšteckém nadšení a opojení); *bacchante vento H* an vítr zuří; — spec. (šíleně) těkati, pobíhati: *regina per urbem bacchatur V* jako šílená pobíhá; *bacchatur Fama per urbem V.*

Bacchus, *ī, m.* [*Βάκχος*] syn Jovův a Semelin, bůh vína a nadšenosti: *audito Baccho V* uslyševši jásavý výkřik „*io Bacche*"; meton. a) vinná réva, víno: *Ismara Baccho conserere V*; *vertunt felicia Baccho Massica V*; b) vinný mok, víno: *implentur veteris Bacchi V* do syta se napijí starého vína; *Bacchum ministrant V.*

Bacēnis, *is, f.* (sc. *silva*) Bacenský les, lesnaté pohoří, které dělilo Sueby od Cheruskův *Cs.*

bāci-fer, *fera, ferum* [*baca* a *fero*] bobule plodící; spec. olivonosný: *b. Pallas O* (= oliva).

bacillum, *ī, n.* [subst. demin. od *baculum*] hůlka; spec. hůlka liktorská (místo *fasces* v. t.): *anteibant lictores non cum bacillis, sed cum fascibus C.*

Bactra, *ōrum, n.* hlavní město perské provincie Baktrie nedaleko řeky *Oxu* (nyn. *Balk*); meton. a) = Baktrové: *secum Bactra vehit V*; b) = provincie Baktrie. Odt. adj. 1) **Bactriānus,** *a, um* bakterský; subst. *Bactriāni, ōrum, m.* Baktrové; 2) **Bactrius,** *a, um* bakterský.

Bactrus, *ī, m.* pobočka řeky Oxu, nad níž leželo město Baktra *Cu.*

baculum, *ī, n.* a **-lus,** *ī, m.* [srov. *βάκτρον* hůl] hůl, berla.

Baduhennae lūcus, háj v zemi Frisův *T.*

Baebius, jméno plebejského rodu římského; *C. Baebius Sulca,* tribun lidu r. 111 př. Kr. od Jugurthy podplacen *S*; adj. *lex Baebia L* zákon Baebiův.

Baecula, *ae, f.* město v Hispanii baetické (nyn. *Baylen*).

Baetis, *is, m.* řeka v jižní Hispanii (nyn. *Guad-al-quivir* arabsky = velká řeka).

Bagrada, *ae, m.* řeka mezi Utikou a Karthaginou (nyn. *Medžerda*).

Bāiae, *ārum, f.* město na půvabném pomoří kampánském, proslulé teplými lázněmi, jakož i rozmařilým životem lázeňským; meton. *Baias, convivia iactare C* rozmařilý život v lázních. Odt. adj. **Bāiānus,** *a, um* bajský.

balaena, *ae, f.* [*φάλαινα*] velryba.

balanus, *ī, f.* [*βάλανος*] žalud; — spec. *pressa b. H* (voňavý) olej z ořechu behenového vytlačený.

balatrō, *ōnis, m.* tlachal, šašek.

bālātus, *ūs, m.* [*balo*] bečení, mečení: *balatum exercere V* mečeti.

1. **balbus,** *a, um* [srov. čes. blbý, blaboliti] koktavý: *balba verba H* koktavě pronesená.

2. **Balbus,** římské příjmení.

balbūtiō, *īre* 1) intrans. a) koktati; b) metaf. bleptati, nesrozumitelně mluviti (*de re*); 2) transit. koktaje jmenovati: *illum balbutit scaurum H* mazlivě nazývá kulhánkem.

Baleāris (*Baliāris*), *e* baleárský: *Baleares insulae L* t. j. Mallorka a Minorka na vých. od poloostrova Hispanie; *funditores B. Cs L* prakovníci baleárští (výborní); subst. **Baleārēs,** *ium, m.* Baleářané, obyvatelé baleárští. Odt. adj. **Baleāricus,** *a, um* baleárský; také čestné příjmení Q. Caecilia Metella, jenž podrobil Baleáry.

balineum [*βαλανεῖον*], sražený tvar **balneum,** *ī, n.* 1) koupelna: *e balneo exire C*; 2) koupel, lázeň; v plur. **balinea** n. **balnea,** *ōrum, n.,* obyč. však **balneae,** *ārum, f.* lázně (místo zařízené ke koupání).

ballaena, viz *balaena.*

Balliō, *ōnis, m.* jméno kuplíře v komoedii Plautově; jakožto appellativum = ničemný člověk *C.*

ballista, *ae, f.* [srov. *βάλλω*] kamenomet (válečný přístroj, z něhož metány byly balvany).

balnea, balneae viz *balineum.*

balneāria, *ōrum, n.* [*balneum*] koupelny; lázně.

balneātor, *ōris, m.* [*balneum*] lázeňský, lazebník.

bālō, *āre, āvī,* — mečeti; (básn.) *bālantēs, um, f. V* (mekavé) ovce, brav.

balsamum, *ī, n.* [*βάλσαμον*] 1) živičník, balsám (keř); 2) meton. šťáva balsámová, balsám: *ubi tura balsamaque sudantur T* balsám se vypocuje, prýští.

balteus, *ī, m.* (zřídka — *um, ī, n.*) pás, opasek; — spec. závěsník (meče): *humero apparuit alto balteus V.*

Bambalio, *ōnis, m.* [vl. kokta; srov. *βαμβαλίζω*] příjmení M. Fulvia, otce Fulvie, manželky Antoniovy.

Bandusia, *ae, f.* pramen u rodného místa Horatiova Venusie. Dle něho nazval básník také pramen na svém statečku sabinském.

Bantia, *ae, f.* město v Apulii (nyn. *Banzi*). Odt. adj. **Bantīnus**, *a, um* bantijský.

barathrum, *ī, n.* [*βάραθρον*] 1) prohlubeň, propast, jícen; — spec. propast pekelná: *immane b. V*; *barathro donare alqd H* vhoditi do propasti, promarniti; 2) metaf. *b. macelli H* nenasytný jícen trhu (o nenasytovi).

barba, *ae, f.* [srov. brada, něm. Bart] vousy, brada; chupy.

Barbāna, *ae, m.* řeka v Illyrii (nyn. *Bojana*).

barbarē, adv. [*barbarus*] 1) cizozemsky, cize; 2) hrubě, nevzdělaně: *b. loqui C.*

barbaria, *ae, f.* (a — **iēs**, *iēī, f.*) [*barbarus*] barbarství, cizozemství; 1) země barbarů (v protivě k Řecku a Římu), cizozemsko, cizina: *Graecia barbariae* (= *Troiae*) *lento collisa duello H*; meton. barbarstvo, barbarský národ: *quale bellum nulla umquam b. cum sua gente gessit C*; 2) metaf. a) (duševní) nevzdělanost; b) (mravní) nevzdělanost, surovost, hrubost („barbarství").

barbaricus, *a, um* [*βαρβαρικός*] cizozemský, cizokrajný, cizí (t. j. neřímský, neřecký); — spec. *ope barbarica* u *C Ennius* fryžský, trojský; *b. carmen O* fryžská píseň.

barbarus, *a, um* [*βάρβαρος*] 1) barbarský, cizozemský, cizomluvný, cizí; subst. *barbarus, ī, m.* barbar, cizozemec, cizinec (v protivě k Řekům a Římanům) Nerek, Neřiman; zvl. o Peršanech (jakožto nepřátelích Řekův) a jejich králi; *in barbarum* (v platnosti adv.) *T* dle cizího způsobu: *in b. corrupta civitas* obec barbarskými mravy porušená; 2) meton. a) (duševně) nevzdělaný, hrubý; b) (mravně) hrubý, surový, barbarský: *immanes et barbari mores C.*

barbātulus, *a, um* [adj. demin. od *barbatus*] s malým vousem, fousek.

barbātus, *a, um* [*barba*; srov. bradatý] vousatý: *si quem delectet barbatum H* vousatého, t. j. dospělého; subst. bradáč, vousáč (na označení Římanů ze starých dob, kdy si vousů neholili): *antiqui illi et barbati C* (srov. šosák).

barbitos, *ī* (voc. *barbite*) *m. f.* [*βάρβιτος*] 1) varyto (strunný nástroj podobný lyře, ale poněkud větší a hlubšího zvuku); 2) meton. píseň, zpěv (provázený loutnou).

barbula, *ae, f.* [subst. demin. od *barba*] bradka, bradička; vousky.

Barca (*Barcas*), *ae, m.* [semitské slovo = blesk] praotec rodu, z něhož pocházeli Hamilkar a Hannibal. Odt. adj. **Barcīnus**, *a, um* barkovský; subst. *Barcīnī, ōrum, m.* Barkovci.

Barcaeī, *ōrum, m.* Barčané, kočovný kmen nazvaný dle města *Barce* (v severní Africe).

barditus, *ūs, m.* válečný pokřik Germánův *T*; viz též *barritus*.

bardus, *a, um* nechápavý; hloupý.

Bargūsiī, *ōrum, m.* Bargusiové, národ v sev.-vých. Hispanii *L.*

Bargyliae, *ārum, f.* Bargylie, přímořské město v Karii *L.* Odt. adj. **Bargyliēticus**, *a, um* bargylský: *sinus L.*

Bārium, *iī, n.* přístavní město v Apulii (nyn. *Bari*).

bārō, *ōnis, m.* člověk, jehož síla tělesná převážně jest vyvinuta (duch zakrnělý); hlupák, troup, hňup.

barrītus (*barītus*), *ūs, m.* jiné čtení místo *barditus T*: válečný pokřik Germánův.

barrus, *ī, m.* [indské slovo] slon.

basilicus, *a, um* [*βασιλικός*] královský; subst. **basilica**, *ae, f.* [*βασιλική* sc. *στοά*] basilika (budova, v níž byly konány veřejné soudy i vyřizovány záležitosti obchodní).

Basilus, příjmení rodu Minuciova (*gens Minucia*).

basis, *is, f.* [*βάσις*] základ, podstavec, pata (sloupu): *b. statuae C*; — spec. základna: *b. trianguli C.*

Bassānia, *ae, f.* město v Illyrii (nyn. *El-bassan*); obyv. **Bassānitae**, *ārum, m.* Bassaňané.

Bassarēus, *eī, m.* [*Βασσαρεύς* od *βασσάρα* liška, jejíž koží bakchantky (*Βασσαρίδες*) se odívaly] příjmení Bakchovo *H.*

Bassus, *ī, m.* římské příjmení, jež měla na př. *gens Aufidia, Caesia* a j.

Bastarnae, *ārum, m.* Bastarnové, germánský národ, mající sídla v poříčí Prutu *T.*

Batāvī, *ōrum, m.* Batavové, kmen keltský, usedlý na ostrově mezi ústím Rýnu a Mosy, kterážto krajina slula odtud *Batavorum insula Cs.*

Batāvo-dūrum, *ī, n.* město v území Batavů *T.*

Bathyllus, *ī, m.* 1) miláček Anakreontův *H*; 2) propuštěnec Maecenatův, jenž zavedl v Římě pantomimu *T.*

batillum, viz *vatillum.*

Battus, *ī, m.* [*Βάττος*] 1) Řek Theřan, jenž založil město Kyrenu v Libyi. Odt. **Battiadēs**, *ae, m.* [*Βαττιάδης*] Battovec, Kyreňan = básník Kallimachos, rodák kyrenský *O*; 2) pastýř koní Neleových *O.*

Batulum, *ī, n.* město v Kampanii *V.*

Baucis, *idis, f.* [srov. *βαυκός* něžný; „něžná“] manželka Filemonova *O.*

Baulī, *ōrum, m.* Bauly, místo v Kampanii (nyn. *Bacolo*).

Bavius, *iī, m.* jméno veršotepce *V.*

beātē, adv. [*beatus*] šťastně, blaženě.

beātitās, *ātis, f.* a **beātitūdō**, *inis, f.* blaženost *C.*

beātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *beo*] obdařený, oblažený, požehnaný; 1) zámožný, bohatý, majetný: *Thyna merce b. H*; *homo non beatissimus N* nehrubě zámožný; *satis b. unicis Sabinis H* jsa dosti bohat, spokojen jediným statkem sabinským; — spec. požehnaný, úrodný: *beatum rus H*; 2) blažený, šťastný: *o terque quaterque beati, quīs ... V*; *b. ille, qui procul negotiis H*; *nihil est ab omni parte beatum H* nic není s každé strany (úplně) šťastného, dokonalého.

Bebrȳcius, *a, um* příslušný k zemi *Bebrycia* = pozdější *Bithynia*, bebrycký, bithynský *V.*

Bedriācum, *ī, n.* ves v hořejší Italii mezi Kremonou a Mantuou (nyn. *Beverara*). Odt. adj. **Bedriācēnsis**, *e* bedriacký: *pugna B. T* bitva u Bedriaka.

Belgae, *ārum, m.* Belgové, obyvatelé sev. části Gallie t. zv. belgické mezi řekami Sequanou, Matronou, Mosellou a Rýnem. Odt. adj. **Belgicus**, *a, um* belgický: *Gallia B. Cs.*

Belgium, *iī, n.* souborné pojmenování belgické Gallie.

Bēlides, viz *Belus.*

bellātor, *ōris, m.* [*bello*] 1) válečník, bojovník; 2) v platnosti adj. válečný, bojovný, zmužilý, hrdinný, bohatýrský: *b. equus V*; *b. Turnus V.*

bellātrīx, *īcis, f.* [*bellator*] 1) bojovnice, bohatýrka; 2) v platnosti adj. *diva b. O* válečná, bojovná bohyně (= Minerva).

bellē, adv. [*bellus*] hezky, pěkně, roztomile: *b. se habere C* dobře se míti.

Bellerophōn, *phontis, m.* [*Βελλεροφῶν*] a **Bellerophontēs**, *ae* [*Βελλεροφόντης*] bohatýr korinthský, syn Glaukův, vnuk Sisyfův, zahubil obludu Chimaeru (pomocí okřídleného oře Pegasa).

bellicōsus, *a, um* [*bellicus*] 1) bojný, bohatý válkami: *annus bellicosior L*; 2) bojechtivý, bojovný, válečný, války milovný: *ipse bellicosus, at ille imbellis S*; *quod multo bellicosius est L* což jest větším uměním válečným.

bellicus, *a, um* [*bellum*] 1) válečný, vojenský: *laus bellica C*; *res bellicae S* věci válečné, vojenství, válečnictví; *bellica peregrinaque mors C* smrt ve válce a v cizině; subst. *bellicum, ī, n.* (sc. *signum*) znamení k boji: *b. canere L* dáti znamení k bitvě, k boji (troubou); metaf. *iidem me b. cecinisse dicunt C* že jsem strhl pokřik válečný, že jsem je podnítil; 2) (= *bellicosus*): *hostis L*; *dea*; *virgo O* (= Minerva).

belli-ger, *gera, gerum* [*bellum* a *gero*] války vedoucí, válečný, vojenský.

belli-gerō, *āre, āvī, ātum* [*bellum-gero*] (zastaralé slovo) válčiti, bojovati.

belli-potēns, *entis*, adj. [*bellum* a *potens*] mocný ve válce; subst. *V* vladyka války (= Mars).

bellō, *āre, āvī, ātum* (zastar. vedl. tvar **bellor**, *ārī V* Aen. XI 660) válčiti, bojovati: *homines bellandi cupidi Cs* bojechtiví, bojovní, váleční; *hoc bellum bellatum est L* válka byla vedena.

Bellōna, *ae, f.* Bellona, bohyně války, sestra Martova. V jejím chrámu, jenž stál na poli Martově za hradbami Serviovými, scházel se senát, když měli býti slyšeni cizí vyslanci neb římští vojevůdcové, kteří žádali za triumf.

Bellovacī, *ōrum, m.* Bellovakové, bojovný národ belgický usedlý mezi řekami Sekvanou, Isarou a Samarou *Cs.*

bellum, *ī, n* [starolat. tvar *duellum* (v. t.). tedy vl. zápas mezi dvěma stranami] 1) válka, vojna: *non proelio, sed bello devictus L*; *b. facere* válku způsobiti, vzbuditi, začíti (s někým); *domi bellique* n. *belli domique* doma i v poli, v míru i ve válce; meton. *b. deferre alci C* vedení války svěřiti někomu; *usus belli Cs* zkušenost ve válečnictví; 2) meton. bitva, boj: *b. deposcere Cu*; *ceu cetera nusquam bella forent V*; *Nereus bella non transfert O* válečné voje nepřepravuje (přes moře); 3) metaf. válka, boj, hádka, různice: *b. tribunicium L* a tribuny; *Venus bella movet H* milostné pletky; *ventri bellum indicere H.*

bellus, *a, um* [tvar. synkop. z **ben(u)lus* m. **duenulos*, deminutiva od **duenos*, staršího tvaru adj. *bonus*] 1) hezký, pěkný, roztomilý: *bella fama H* pěkná, dobrá pověst; 2) roztomilý, způsobný: *homo b. et humanus C.*

bēlua (*bellua*), *ae, f.* 1) zvíře (v protivě k člověku); — spec. veliké (a nemotorné) zvíře, obluda, zvl. slon: *manus beluarum Cu* choboty slonů; *b. centiceps H* o psu Kerberovi; 2) metaf. netvor, obluda (o lidech).

bēluōsus, *a, um* [*belua*] bohatý obludami: *Oceanus H.*

Bēlus, *ī, m.* 1) pobřežní řeka ve Foinikii *T*; 2) bájeslovný zakladatel říše assyrsko-babylonské a zbudovatel Babylonu; 3) král aegyptský, otec Danaův a Aegyptův. Odt. patronym. a) **Bēlidēs**, *ae, m.* Belovec (= Lynkeus n. Palamedes); b) **Bēlidēs**, *um, f.* [*Βηλίδες*] Belovny (t. j. Danaovny, vnučky Belovy).

Bēnācus, *ī, m.* (sc. *lacus*) jezero Benakus v severní Italii (nyn. jezero gardské, *lago di Garda*).

Bendidīus, *a, um* náležející ke thrácké bohyni měsíce Bendis zvané: *templum L* chrám Bendidin.

bene, adv. [**duenos* = *bonus*] komparativ. **melius**, superl. **optimē**; 1) (při slovesech a participiích) dobře, řádně, náležitě: *b. mereri de alqo* zasloužiti se, zásluhy si získati o někoho; *b. audire* míti dobrou pověst, býti v dobré pověsti; *b. polliceri S* hojně slibovati; *b. mori L* slavně umírati; *b. iudicare* dobře, správně souditi; *b. sperare de alqo* dobré, utěšené naděje skládati v někoho, dobrého se nadíti do někoho; *b. credere imperium alci L* se svým prospěchem, ku svému zdaru svěřiti vládu; *b. emere* dobře (= lacino) koupiti; *di melius* (sc. *vertant*) *O* kéž bohové v lepší obrátí; *melius peribimus L* lépe bude, když zahyneme, raději zahyneme; *melius lugebitis ambo O*; *non bene ferre O* těžce, bolestně; *fidere O* pošetile; *complere O* ne dobře, ne zcela vyplniti; *vix bene desierat O* sotva ustal (v řeči), jen domluvil ...; — spec. šťastně; *vivitur parvo b. H*; *re bene gesta*; *b. cedere O* dařiti se; *quod b. vertat Cu* kéž se to zdaří, zdař bůh; **bene dīcere** dobře řečniti, býti výmluvný; *b. dicere alci* dobře mluviti o někom, chváliti někoho; subst. *bene dictum, ī, n.* chvála; **bene facere**: *b. fecisti, quod ...* dobře jsi učinil, že ..., vhod ...; *b. facere alci* dobrodiní prokazovati; *b. facere rei publicae S* dobré služby konati obci; *sibi b. facere* popřáti si čeho; subst. *bene factum, ī, n.* dobrý, šlechetný skutek, zásluha; dobrodiní; **bene est** jest dobře, jsem spokojen, dobrá; *b. est alci* někomu se vede dobře, někdo má se dobře, jest šťasten; (*nobis*) *b. erat pullo atque haedo* (abl. instrum.) *H* pochutnávali jsme si na kuřeti a kůzlátku; 2) (u adjektiv a adverbií) dobře, velmi, hodně: *b. multa carmina O*; *b. magna caterva C*; *b. sanus H* vpravdě rozumný; *b. nummatus H.*

benedico, benedictum, benefacio viz *bene* 1).

bene-ficentia, *ae, f.* [*beneficus*] dobročinnost.

bene-ficiārius, *iī, m.* [sc. *miles*] t. t. ve vojenství: sproštěnec, vojín sproštěný přízní (*beneficio*) důstojníkovou konání nižších služeb (jako: nositi vodu, konati práce opevňovací).

bene-ficium, *iī, n.* [*bene* a *facio*] 1) dobrodiní; milost, přízeň, laska-

vost, úsluha, úslužnost, slnžba: *concedere rem homini beneficii causa* n. *per beneficium* z úslužnosti, z ochoty; zvl. abl. *beneficio*: *b. sortium Cs* příznivým losů vrhem; *b. deorum Cs* milostí boží; *b. Fortunae Cs* milostí Štěstěny, šťastnou náhodou; *b. silvarum Hirt.* ochranou, záštitou lesů; — spec. (ve správě obecní) důkazy přízně, vyznamenání, pocta, povýšení (často o úřadech od lidu udílených): *b. populi Romani C* důstojnost od národa římského propůjčená; *in beneficiis ad aerarium delatus est C* byl navržen ke státní pokladně jako muž zasluhující odměnu; výsada, přednost: *fecisti, ne cuius beneficii tabula figeretur Cs* aby žádná deska s výsadou nebyla vyvěšena; *tribunos creare consulum fuerat b. L.*

bene-ficus, *a, um* [*bene facio*] dobročinný; úslužný, ochotný.

Beneventum, *ī, n.* město v Samniu vých. od Kapue (nyn. *Benevento*). Odt. adj. **Beneventānus**, *a, um* beneventský.

benevolē, adv. [*benevolus*] dobromyslně, příznivě, laskavě, s přátelskou laskavostí: *haec b. fiunt C* tyto výtky dějí se v dobrém úmyslu.

bene-volentia (*benivolentia*) *ae, f.* [od zastaralého *benevolens* = *benevolus*] a) akt. dobrá vůle, dobromyslnost, laskavost, přízeň, oddanost, náklonnost (erga n. in alqm); b) pass. přízeň u lidí, obliba: *id benevolentiā* (*eius*) *factum est N.*

bene-volus (*benivolus*) *a, um* dobromyslný, příznivý, laskavý; oddaný.

benignē, adv. [*benignus*] dobrotivě; a) laskavě; ochotně: *b. polliceri operam L* ochotně, laskavě svou činnost přislibovati; *b. arma capere L*; b) dobročinně; hojně, štědře: *b. facere alci C* (= *bene facere*) prokázati dobrodiní; *praedam b. ostentare S*; *b. praedam concedere L* štědře kořist darovati; *benignius depromere merum H* hojněji (než obyčejně), hojně vína dáti přinésti (ze sklepa); c) (v mluvě pospolité značí *benigne* [sc. *dicis* n. *facis*] zdvořilou odpověď, jíž oslovený nabídnutou jemu věc buď přijímá neb odmítá): laskavě (pravíš, činíš), jsi velmi laskav, děkuji, díky, prosím.

benignitās, *ātis, f.* [*benignus*] dobrotivost; a) (ve smýšlení) dobrota, laskavost: *b. animi T* dobrosrdečnost; — spec. milost: *deum immortalium b. C*; b) (ve skutcích) dobrotivost, dobročinnost, štědrost: *satis superque me b. tua ditavit H.*

benignus, *a, um* [**duenos* = *bonus* a (*gignо*, srov. dobro-děj] dobrotivý; 1) a) (smýšlením) laskavý, přívětivý, dobrosrdečný, nakloněný: (s dat.) *fortuna nunc mihi, nunc alii benigna H* přející; b) (skutky) dobrotivý, dobročinný, štědrý; úslužný: (s gen.) *vini somnique b. H* dopřávající si; 2) metaf. štědrý, bohatý, hojný; úrodný: *benignum cornu H* roh hojnosti; *b. daps H*; *ingeni b. vena H* bohatá žíla nadání; *benigna vice H* bohatou splátkou, bohatou měrou; *b. ager O.*

beō, *āre, āvī, ātum* 1) obdarovati, obdařiti: *divite linguā H*; 2) oblažovati: *Musa caelo beat H* nebem daří, oblažuje; *se b. interiore notā Falerni H* oblažovati se, pochutnávati si na lepším druhu, na lepší známce vína falernského.

Berecyntae, *ārum*, n. **ntēs**, *ntum m.* Berecyntové, bájeslovný národ usedlý ve Frygii. Odt. adj. **Berecyntius**, *a, um* berecyntský, fryžský: *Berecyntia mater* n. pouze *Berecyntia* = Kybele; *B. heros O* (= Midas, syn Kybelin); *B. tibia H* (ohnutá) flétna fryžská.

Berenīcē (*Berunīca*), *ae, f.* [Βερενίκη „Veronika“] ženské jméno; zvl. sličná sestra krále judského Heroda Agrippy *T.*

Beroē, *ēs, f.* [Βερόη] jméno ženské; 1) pěstounka Semelina *O*; 2) Okeanovna *V*; 3) manželka Doryklova *V.*

Beroea, *ae, f.* [Βέροια] město v Makedonii. Odt. adj. **Beroeaeus**, *a, um*; subst. *Beroeaeī, ōrum, m.* Beroeané.

Bērytus, *ī, f.* přímořské jméno foinické (nyn. *Beirut*).

bēs, *bessis, m.* dvě třetiny (assu); viz *as.*

Bessī, *ōrum, m.* Bessové, thrácký národ. Odt. adj. **Bessicus**, *a, um*: *gens C* národ besský.

1. **bēstia**, *ae, f.* zvíře (proti člověku); *fera b.* šelma *CLCu*; — spec. dravé zvíře, šelma („bestie“); meton. *ad bestias mittere C* odsouditi k zápasu se šelmami.

2. **Bēstia**, příjmení rodu Kalpurniova (*gens Calpurnia*); viz *Calpurnius.*

bēstiārius, *iī, m.* zápasník se šelmami (o veřejných hrách).

bēstiola, *ae, f.* [subst. demin. od *bestia*] zvířátko.

bēta, *ae, f.* cvikla (červená řepa) *C.*

Biās, *antis, m.* [*Βίας*] z Prieny v Ionii, jeden ze sedmi mudrců, vrstevník Kroisův.

bibliothēca, *ae, f.* [*βιβλιοθήκη*] knihovna.

bibō, *ere, bibī,* — [vl. redupl. praes. assim. z **pibo* ke kof. **pō(i)* —, srov *potus πίνω*, píti] **1)** píti: *Circae pocula b. H* napiti se z pohárů, vyprázdniti poháry; *Digentia rivus, quem Mandela bibit H*, potok, jejž (jehož vodu) pijí obyvatelé Mandely; *qui Tiberim bibunt V* kteří pijí vodu z Tibery, bydlí na Tibeře (Hom. *πίνοντες ὕδωρ μέλαν Αἰσήποιο Τρῶες*); *extremum Tanain si biberes H*; **2)** metaf. vpíjeti, vssávati do sebe, ssáti, vstřebati, napájeti se: *hasta bibit cruorem V* dřevce napilo se, nassálo (do sebe) krve; *arcus bibit V* duha pije, táhne (vodu); *sat prata biberunt V* dosti luka se napojila, napila vláhy; *amphora fumum b. instituta H* dým do sebe natáhnouti; *pugnas bibit aure vulgus H* sluchem vpíjí (do sebe), t. j. dychtivě naslouchá; *Dido bibebat longum amorem V* vpíjela dlouhou lásku.

Bibracte, *is, n.* hlavní město Haeduů, leželo mezi Ararem a Ligerem *Cs.*

Bibrax, *f.* město Remů v belgické Gallii *Cs.*

Bibrocī, *ōrum, m.* Bibrokové, kmen usedlý v jihových Britannii *Cs.*

1. bibulus, *a, um* [*bibo*] **1)** pijavý, rád pijící, (stále) žíznivý: (s gen.) *b. Falerni H*; **2)** metaf. (vlhkost) vpíjející do sebe, vlhký, žíznivý: *b. lana O* o vlně, jež barvu vpíjí; *b. nubes O* žíznivá mračna (jež táhnou vodu).

2. Bibulus, příjmení v rodě Kalpurniově; viz *Calpurnius.*

bi-ceps, *cipitis,* adj. [*bis* a *caput*] dvouhlavý: *Ianus O* se dvěma obličeji; *Parnassus O* dvoutemenný.

bi-color, *ōris,* adj. [*bis* a *color*] dvoubarevný, dvoubarvý: *b. baca Minervae O* oliva (jež z počátku jest temně zelená, později černá); *pōpulus b. V* t. j. bílý topol, jehož listy na líci jsou temně zelené, na rubu bělavé; *b. myrtus O* poněvadž na myrtovém stromě současně bývají plody zelené a černé (zralejší).

bi-corni-ger, *gera, gerum* [*bis* a *corniger*] dvourohý: *Bacchus O.*

bi-cornis, *e* [*bis* a *cornu*] dvourohý: *Rhenus V* (říční bohové představováni byli s rohy na hlavě); *luna b. H* půlměsíc; *furca b. VO* vidlice dvouzubá, rozsochatá.

bi-corpor, *oris,* adj. [*bis* a *corpus*] dvoutělý.

bi-dēns, *entis,* subst. [*bis* a *dens*] **1)** *f.* (sc. *hostia*) obětní dobytče (jež má na dolejší čelisti dva zuby delší než ostatní; to platí zvl. o ovcích, obyčejných zvířatech obětních, u nichž ona známka se jeví na konci druhého roku); — spec. ovce: *lanigeras mactabat rite bidentes V*; **2)** *m.* (sc. *raster*) dvouzubá motyka.

bidental, *ālis, n.* hrob blesku, t. j. místo, do něhož blesk udeřil. Blesk byl za určitých obřadů pohřben a ono místo opatřeno obrubní. Jméno *b.* pochodí od *bidens* **2)**, symbolu blesku: *b. movere H* (hnouti bleskovou obrubní a tím) znesvětiti.

Bidis, *is, f.* městečko na Sicilii nedaleko Syrakus (nyn. *S. Giovanni di Bidini*). Odt. adj. **Bidīnus,** *a, um* bidský; obyv. *Bidīnī, ōrum, m.* Biďané.

bi-duum, *ī, n.* [*bis* a **diuom*, srov. *dies*] doba dvou dní (jdoucích po sobě): *biduo* ve dvou dnech; (acc.) *biduum* (po) dva dny; *biduo post, b. ante C* o dva dny později n. dříve; *via bidui Cs* dva dni cesty.

bi-ennium, *iī, n.* [*bis* a *annus*] dvouletí, dvě léta, dva roky.

bi-fāriam, adv. na dvě strany, na dvé: *b. castra facere L* zříditi tábor na dvou místech.

bi-fer, *fera, ferum* [*bis* a *fero*] dvakrát do roka rodící: (enallage) *biferi rosaria Paesti V* růžové sady v Paestu kvetoucí dvakrát do roka.

bi-fidus, *a, um* [*bis* a *findo*] dvojklaný.

bi-foris, *e* [*bis* a *fores*] dvoudveřný, dvoukřídlý: *biforem dat tibia cantum V* dvojí zvuk (vyšší a nižší, z rozličných otvorů vycházející).

bi-formātus *a, um* [*bis* a *forma*] dvojtvárný.

bi-formis, *e* [*bis* a *forma*] dvojtvárný, dvoutvarý, dvoutělý: *monstrum O* (= *Minotaurus*); *Scylla V*; *Ianus, Centaurus O*; *b. vates H* jako básník a jako labuť (dle jiných označení dvou druhů poesie Horatiovy, t. lyrické a hexametrické).

bi-frōns, *ontis,* adj. [*bis* a *frons*] dvoučelý; se dvěma obličeji: *Ianus V.*

bi-furcus, *a, um* [*bis* a *furca*] dvouklaný, rozsochatý, vidlatý: *ramus O.*

bīgae, *ārum* (jen u pozdějších sing. **bīga,** *ae*) *f.* [staženo z *bi-iugae* (*bis* a *iugum*)] **1)** dvouspřeží, t. j. dvě tažná zvířata zapřažená do jednoho vozu; **2)** meton. dvouspřežný vůz, dvouspřeží.

bīgātus, *a, um* [*biga*] (jen o stříbrných mincích) obrazem dvouspřeží opatřený: *argentum L*; subst. **bīgātī,** *ōrum, m.* (sc. *denarii*) t. j. stříbrné denáry, na nichž vyražena byla bohyně vítězství, ana řídí spřežení.

Bigerra, *ae, f.* město v jihových. Hispanii *L.*

Bigerriōnēs, *um, m.* Bigerrioni, kmen keltiberský usedlý v jižní Aquitanii *Cs.*

bi-iugis, *e* a **bi-iugus,** *a, um* [*bis* a *iugum*] dvojspřežný: *biiuges equi V* dvojspřeží koní; *biiugum certamen V* dvojspřežný zápas, závod dvojspřežím; subst. **biiugī,** *ōrum, m.* (sc. *equi*) dvojspřeží, válečný vůz.

bi-libra, *ae, f.* [*bis* a *libra*] dvoulibra, dvě libry.

bi-lībris, *e* [*bis* a *libra*] dvouliberní.

bi-linguis, *e* [*bis* a *lingua*] **1)** dvoujazyčný; **2)** metaf. **a)** mluvící dvěma jazyky, řečmi: *Canusinus b. H* obyvatelé města Kanusia mluvili směsí slátanou z řečtiny a latiny (dříve oštiny); **b)** obojetný, neupřímný, pokrytecký, potměšilý, lstivý, klamavý.

bīlis, *is, f.* **1)** žluč (jako tekutina); **2)** metaf. žluč, zlost, hněv: *meum iecur urere* (inf. histor.) *b. H* má játra pálil hněv, žluč mi kypěla v útrobách; *ut mihi bilem vestri movere tumultus H* vaše řádění vznítilo hněv, žluč mi vzkypěla vaším řáděním; — spec. *atra b.* těžkomyslnost, melancholie.

bi-līx, *īcis,* adj. [*bis* a *licium* nit] dvounitý; dvoudrátý, dvoudrátový: *lorica V* (pancíř řetízkový, jehož řetízky spleteny jsou z dvojnásobného drátu).

bi-lustris, *e* [*bis* a *lustrum* pětiletí] trvající dvě pětiletí, desítiletý.

bi-maris, *e* [*bis* a *mare*] dvoumořský, ležící při dvou mořích: *Corinthus H*; *Isthmus O.*

bi-marītus, *a, um* dvojženatý; subst. manžel, muž dvou žen.

bi-māter, *tris, m* [*bis* a *mater*] mající dvě matky (příjmení Bakchovo) *O.*

bi-membris, *e* [*bis* a *membrum*] dvojúdý, dvojtvárný: *nubigenae bimembres V* mrakozrozenci dvojtvární; (též subst.) *illic lavēre bimembres vulnera O* dvojúdci (o Kentaurech, jichž tělo bylo odpola lidské, odpola koňské).

bi-mēstris, *e* [*bis* a *mensis*] dvouměsíční; na dva měsíce.

bīmus, *a, um* [staženo z **bi-himos* (*hiems*)] „dvouzimní", dvouletý: *b. honos O* (o dvojím konsulátu).

Bingium, *iī, n.* město v belgické Gallii (proti nynějšímu *Bingen*) *T.*

bīnī, *ae, a* [*bis*] **1)** po dvou, dva a dva: *pocula bina et duo crateras V* dva páry (čtyři) pohárů a dvě měsídla; *bis bina quot sunt? C* kolik je dvakrát dvě; **2)** (u subst. pomnožných neb těch, jež v plur. mají jiný význam než v sing.) dva: *binae litterae C* dva dopisy; **3)** dva, dvé; pár: *binā manu crispans hastilia V*; *b. scyphi C* pár pohárů.

bi-noctium, *iī, n.* [*bis* a *nox*] dvounocí; dvě noci *T.*

bi-nōminis, *e* [*bis* a *nomen*] dvoujmenný: *Ister* (= *Danuvius*) *O*; *Ascanius* (= *Iulus*) *O*; *Irus* (= *Arnaeus*) *O.*

Biōn, *ōnis, m.* (*Βίων*) kyrenský filosof (v III. stol. př. Kr.), známý jízlivým vtipem. Odt. adj. **Biōneus,** *a, um* Bionův: *B. sermones H* jízlivé satiry, kritiky (psané způsobem Bionovým).

bi-palmis, *e* [*bis* a *palma* dlaň] dvoupídní; dvě pídě dlouhý.

bi-partītus (*bipertītus*), *a, um* [vl. part. perf. pass. od *bipartio* děliti ve dva díly] rozdělený ve dva díly, dvojitý, dvojnásobný; abl. **bipartītō** n. **bipertītō** (v platnosti adv.) dvojako, na dvě strany, dvojím směrem; ve dvou odděleních.

bi-patēns, *entis,* adj. [*bis* a *pateo*] dvojako otevřený: *portae bipatentes V* brány dvoukřídlé; *tecta V* sál, síň,

dvorana (na Olympu), jejíž dvoukřídlé dvéře jsou otevřeny.

bi-pedālis, *e* [*bis* a *pedalis* stopu dlouhý] dvoustopý.

bipenni-fer, *fera, ferum* [*bipennis* a *fero*] třímající dvousečnou sekyru, ozbrojený dvousečnou sekyrou.

bi-pennis, *e* [*bis* a *penna*] dvoukřídlý; dvousečný; subst. **bipennis,** *is, f.* (sc. *securis*) dvousečná sekyra (s dvojím ostřím), oboručnice; válečná sekyra; meton. *ornus accisa crebris bipennibus V* údery, ranami sekyr.

bipērtīto, viz *bipartitus.*

bi-pēs, *edis,* adj. [*bis* a *pes*] dvounohý: *equi V* o koních bohů mořských, jichž zadek vybíhal v rybí ocas; subst. **bipedēs,** *um, m.* dvounožci (s přihanou o lidech) *C.*

bi-rēmis, *e* [*bis* a *remus*] 1) dvouveslý; o dvou veslech: *scapha H*; 2) subst. **birēmis,** *is, f.* (sc. *navis*) loď o dvou řadách vesel, dvojřadka.

bis, adv. [ze starolat. *duis*; srov. δίς z **duis*, čes. dvůj] dvakrát: *bis quinque viri H* decemvirové, desítipáni; *bis sex locis thorax perfossus V* (okrouhlé číslo) na mnoha místech; *bis terque H* dvakrát i třikrát, často, častěji; ale *bis terve bonus H* dvakrát neb (nanejvýš) třikrát, jen zřídka.

Bīsaltae, *ārum, m.* Bisaltové, thrácký národ při řece Strymonu *VL.* Odt. adj. **Bīsalticus,** *a, um* bisaltský; subst. *Bisaltica, ae, f.* (sc. *terra*) země Bisaltův.

Bīsaltis, *idis, f.* dcera heroa Bisalta, od něhož země Bisaltů dostala jméno (= *Theophane*) *O.*

Bīsanthē (*Bīzanthē*), *ēs, f.* tvrz v thráckém Chersonesu při Propontidě *N.*

Bistonēs, *num, m.* Bistonové, kmen thrácký v okolí Abdery. Odt. 1) **Bistonis,** *idis, f.* Thrákyně, thrácká bakchantka; 2) adj. **Bistonius,** *a, um* bistonský, thrácký.

bi-sulcus, *a, um* [*bis* a *sulcus*] dvoubrázdý; rozštípený, rozeklaný: *b. pes O* kopyto.

Bīthynī, *ōrum, m.* Bithyňané, obyvatelé Bithynie. Odt. adj. a) **Bīthynus,** *a, um* bithynský; b) **Bīthynius,** *a, um*; subst. *Bithynia, ae, f.* (sc. *terra*) Bithynie, krajina na severozápadu Malé Asie; c) **Bīthynicus,** *a, um* bithynský.

Bitias, *ae, m.* jméno mužské; 1) Trojan, bratr Pandarův *V*; 2) Tyran *V.*

Bitōn, *ōnis, m.* [*Βίτων*] syn argejské kněžky Heřiny Kydippy, bratr Kleobiův *C.*

bitūmen, *inis, n.* zemské klí, zemní pryskyřice, smůla, asfalt.

bitūminius (*bitumineus*), *a, um* [*bitumen*] klejovitý: *vires O* klejovité, smolné hmoty.

Biturīgēs, *gum, m.* Biturigové, mocný kmen keltský, sídlící jižně od řeky Ligeru *Cs.*

bi-vius, *a, um* [*bis* a *via*] dvojcestý: *biviae fauces V* t. j. úzký vchod a východ z úvozu; subst. **bivium,** *iī, n.* dvojcestí, rozcestí: *b. portae V.*

1. **blaesus,** *a, um* [*βλαισός*] šeplavý, breptavý: *lingua*; *sonus O.*

2. **Blaesus,** příjmení rodu Juniova; viz *Iunius.*

Blandae, *ārum, f.* Blandy, město na pomoří v Lukanii *L.*

blandē, adv. [*blandus*] lichotivě: *blandius Orpheo* (abl. kompar.) *moderari fidem H* vábněji nad Orfea hráti na lyru.

blandi-loquentia, *ae, f.* [*blande* a *loquor*] lichotná řeč.

blandīmentum, *i, n.* [*blandior*] 1) lichocení, úlisný způsob; často v plur. *blandimenta muliebria*; *b. adversus plebem T*; 2) metaf. vnadidlo, lahoda, půvab: *blandimenta plebi dare L* poskytnouti vnadidla lidu; *b. vitae T*; — spec. dráždidlo: *sine blandimentis expellunt famem T* bez koření.

blandior, *īrī, ītus sum* [*blandus*] 1) lichotiti někomu, lichotiti se k někomu, pochlebovati (alci): *pavidum* (acc. vnitřní) *blandita dixit O* úzkostlivě k němu se lichotíc; *blandiebatur coeptis Fortuna T*; *Hannibal patri pueriliter blandiens, ut . . . L* lichotivě prose, aby . . .; 2) metaf. lichotiti, lahoditi, vábiti (k požitku): *blandiente inertia T* ana zahálka jim lahodila; *ignoscere vitiis blandientibus T* odpouštěti neřestem lahodícím.

blanditia, *ae, f.* [*blandus*] 1) lichocení, pochlebování, úlisnost; zvl. v plur. lichotivá slova, lichotné řeči: *blan-*

ditias adhibere O lichotně mluviti; 2) metaf. půvabnost, lahodnost: *b. voluptatum O.*

blandus, *a, um* 1) lichotivý, lichotný, pochlebný: *amor b. O* něžná láska; *Orpheus b. ducere quercus H* umějící lichotným zvukem vábiti duby; *docta prece b. H* prosbou naučenou (od básníka) se lichotě; *amicus b. C* pochlebující; 2) metaf. vábný, poutavý: *aquae O.*

blaterō, *āre, āvī, ātum* tlachati, žvaniti, pleskati, nesmyslně mluviti.

blatta, *ae, f.* šváb; mol.

Blossius, římské jméno rodové; *C. Blossius* z Kum (*Cumanus*), filosof stoický, přítel staršího Grakcha *C.*

boārius, *a, um* [*bos*] dobytčí: *forum b.* n. pouze *boarium* dobytčí trh (v Římě mezi Tiberou, Velikým cirkem a Palatinem).

Bocchar (*Boccar*), *aris, m.* 1) král mauretánský za doby Hannibalovy; 2) vojevůdce Syfakův *L.*

Bocchoris, *is, m.* bájeslovný král aegyptský *T.*

Bocchus, *ī, m.* král mauretánský, tchán Jugurthy, jejž vydal Římanům *S.*

Bodotria, *ae, f.* mořská zátoka na vých. pobřeží Britannie (nyn. *Firth of Forth*) *T.*

Boebē, *ēs, f.* [*Βοίβη*] město a jezero v Thessalii *LO.*

Boeōtarchēs, *ae. m.* [*Βοιωτάρχης*] boiotarch; nejvyšší úředník v Boiotii *L.*

Boeōtī, *ōrum* (gen. *Boeotum H*) *m.* [*Βοιωτοί*] Boiotové, obyvatelé Boiotie; pokládáni byli ve starověku za obmezené na duchu. Odt. adj. 1) **Boeōtus,** *a, um* boiotský: *tellus O*; 2) **Boeōtius,** *a, um* boiotský; subst. **Boeōtiī,** *ōrum, m.* = *Boeoti*; **Boeōtia,** *ae, f.* (sc. *terra*) [*Βοιωτία*] Boiotie, krajina ve středním Řecku mezi Fokidou a Attikou s hlavním městem Thebami.

Boēthus, *ī, m.* [*βοηθός* „pomocník“] 1) stoický filosof *C*; 2) řecký umělec v ciselování ok. r. 370 př. Kr.

Bōī, n. také **Bōiī,** *Boiōrum, m.* Bojové, keltský národ v Gallii a v sev. Italii *CsLT.* Odt. **Boihaemum** (*Boihēmum*), *ī, n.* [odt. Böhmen] země Bojů (nyn. Čechy, kdež Bojové prvotně byli usedli).

Boihaemum viz *Boī.*

Bōla, *ae* (*V*) n. **Bōlae,** *ārum* (*L*) *f.* starobylé město Aequů v Latiu. Odt. adj. **Bōlānus,** *a, um* bolský; subst. *Bōlānī, ōrum, m.* Bolané.

Bōlānus, *ī, m.* člověk horkokrevný a prudký *H.*

bōlētus, *ī, m.* [*βωλίτης*] hřib.

Bomilcar, *aris, m.* důvěrník Jugurthy, od tohoto pro zradu utracen *S.*

Bona Dea („Dobrá bohyně“) staroitalská bohyně, jež od římských paní byla ctěna jako bohyně úrody a počestnosti. Hlavní slavnost její, k níž muži neměli přístupu, světila se v prosinci v domě konsulově nebo praetorově.

bonitās, *ātis, f.* [*bonus*] 1) dobrota věci; (o polích) úrodnost; 2) dobrota (ducha), dobrosrdečnost, šlechetná povaha; štědrost: *b. naturae, ingenii C* dobrá, přirozená povaha; *b. causae C* spravedlivá věc.

Bonna, *ae, f.* tvrz na levém břehu Rýnu (nyn. *Bonn*) *T.* Odt. adj. **Bonnēnsis,** *e* bonnský: *proelium T* bitva u Bonny.

Bonōnia, *ae, f.* město v předalpské Gallii (nyn. *Bologna*). Odt. adj. **Bonōniēnsis,** *e* bononský.

bonum, *ī, n.* [*bonus*] dobro; 1) dobro, prospěch, užitek, výhoda: *bonis amici quasi diffundi C* štěstím přítelovým takořka se rozplývati (radostí); *cui bono fuerit C* komu byl čin na prospěch, s prospěchem; *b. publicum T* dobro, blaho obecné; 2) a) (hmotné) dobro, statek, majetek, jmění, bohatství: (jen v plur.) *bona patria C* dědičné statky; b) (duševní) dobro, nadání, přednost: *finis bonorum T* svrchované, nejvyšší dobro; *b. naturale CN* dar přírody, přirozený dar, nadání.

bonus, *a, um* (kompar. **melior,** superl. **optimus**) dobrý; I hmotně a zevně 1) dobrý, zdatný, výborný: *bonae* (*optimae*) *artes C* krásná umění; ale *avaritia artes bonas subvortit S* dobré vlastnosti; *Claudius bonarum artium cupiens erat T*; *nummos adulterinos pro bonis accipere C* falešné, padělané peníze místo pravých; *ignorantia bonarum rerum N* pochoutek; — spec. dobrý, zdravý, svěží:

melior sanguis V svěžejší, čerstvější, mladší krev; *color b. O* zdravá barva; *vultus boni O* jasná, vlídná, veselá tvář; *b. aetas C* mladý věk, mladá léta; 2) dobrý k něčemu, vhodný, příhodný, prospěšný, užitečný: (s dat.) *ager b. pecori*; (s předl. ad) *campi militi ad proelium boni T*; (s abl. supina) *vitatu melius H* lépe vyhnouti se; — spec. α) zručný, obratný; (s inf.) *b. calamos inflare leves V* znalý; (s abl.) *hic iaculo b. V* výborný oštěpometce: *b. remis V* výborný, obratný veslař; *b. pedibus V* výborný běžec; *sagittis melior Dacus H* obratnější lukostřelec: β) zmužilý, udatný, statečný: *imperium b. ignavus aeque sibi exoptant S*; *iuxta boni malique obtruncari S*; γ) rodem dobrý, vznešený, urozený: *bono genere natus C*; *fortes creantur fortibus et bonis H*: δ) dobrý, pěkný, krásný, jemný: *scyphos optimos aufert C*; *signa optima C*; *plena domus caelati argenti optimi C* překrásných prací vypuklých ve stříbře; ε) hojný, značný, valný: *bona copia C*; *bona pars hominum H* dobrá, převážná část; ζ) dobrý, zdárný, příznivý, šťastný: *b. annus V*; *melius omen V*; *quod bonum faustum felix fortunatumque sit C*; *ite bonis avibus O* za šťastných znamení (věštných): *di meliora* (sc. *dent, velint*) chraň Bůh; II 1) (v ohledu mravním) mravně dobrý, řádný, poctivý, hodný, šlechetný, počestný: *sanctissima femina atque optima C*; *bonā* (*optimā*) *fide C* svědomitě, poctivě; *causa optima C* věc zcela čestná; *optimo iure* plným právem; *vir b. C* čestný muž, poctivec; (ve smyslu filosofickém) mudřec; (někdy ironicky) dobrák (εὐήθης); (ve smyslu politickém) vlastenec n. aristokrat; *oderunt peccare boni virtutis amore H*; (v oslovení) *bone!* můj milý; *optime! V* můj drahý; — spec. α) poctivý, nezištný: *bona Cinara H*; β) sm. polit. dobrý s hlediska konservativců a aristokratů, vlastenecký; subst. dobrý občan, vlastenec: *optimi cives C*; *optimus quisque* každý přítel vlasti; *pars melior L* strana vlastenecká; *civitas est in potestate optimorum C* aristokratů. Proto *boni* u *C* (= *optimates*) dobře smýšlející, konservativci; 2) dobrý k někomu, laskavý, přívětivý, dobromyslný, dobrotivý, milostivý: *bona* (*cum*) *venia C* s laskavým dovolením; *des veniam b. H* milostivě; *boni divi V*; *iam melior mihi V* laskavější, milostivější ke mně; *te, Capitoline, quem propter beneficia populus Romanus optimum nominavit C* nejvýš dobrotivý.

boō, *āre, āvī* [z řec. βοάω] 1) křičeti, volati; 2) metaf. hlukem se rozléhati, ozývati: *foro boante O*.

Boōtēs, *ae, m.* [βοώτης] Vozataj (vl. pohaněč volů), souhvězdí vých. od Velkého Vozu. Jiné jméno jeho jest *Arctophylax* (v. t.).

Bora, *ae, m.* horský uzel v Makedonii *L*.

boreās, *ae, m.* [βορέας; srov. bora] 1) severovýchodní vítr; (u básn. často) severní vítr, severní bouře, severice (ryze lat. *aquilo*); zosobněný bůh severního větru, Sever, syn Aristaiův a Aurořin, bydlí v Thrákii; 2) meton. sever, severní, půlnoční strana: *boreae finitimum latus H*.

Borestī, *ōrum, m.* Borestové, národ v severním Škotsku *T*.

borēus, *a, um* [βόρειος] severní.

Borysthenēs, *is, m.* [Βορυσθένης] řeka v Sarmatsku (nyn. Dněpr). Odt. adj. **Borysthenius**, *a, um*: *amnis O* řeka Borysthenes.

bōs, *bovis m. f.* [βοῦς, dor. βῶς; srov. hov-ado] (hovězí) dobytče; *m.* býk, vůl; *f.* kráva, kravice; (v plur.) skot, dobytek.

Bosphorus a **Bosporus**, *ī, m* [Βόσπορος „dobytčí brod" dle báje nazván tak po Ioi těkající v podobě krávy] úžina mořská, průliv; 1) *B. Thracius*, průliv mezi Pontem Euxeinem a Propontidou (nyn. průliv Cařihradský); 2) *B. Cimmerius* průliv mezi Maiotidou a Pontem Euxeinem (nyn. průliv Kerčský). Odt. adj. a) **Bosporius** (*Bosphorius*) *a, um* bosporský; b) **Bosporānus** (*Bosphoranus*), *a, um*; subst. *Bosporānī, ōrum, m.* Bospořané.

Bottiaea, *ae, f.* [Βοττιαία] krajina makedonská mezi Axiem a Pierií *L*.

Boviānum, *ī, n.* hlavní město samnitského kmene (nyn. *Bojano*).

Bovillae, *ārum, f.* Bovilly, městečko v Latiu, jihových. od Říma při silnici Appiově. Odt. adj. **Bovillānus**, *a, um* bovillský.

bovillus, *a, um* = *bubulus*.

brācae, *ārum, f.* (široké) kalhoty.

brācātus, *a, um* 1) oděný (širokými) kalhotami, nohavicemi, nosící kalhoty; 2) meton. cizozemský, barbarský.

bracchium (*brachium*), *iī, n.* [βραχίων] 1) předloktí: 2) synekd. rámě, paže: *collo dare bracchia circum V* kolem krku obejmouti; 3) metaf. (o věcech rameni podobných) α) klepeto (račí n. štírovo): *curvantem bracchia cancrum O*; β) větev, haluz, výhon: *annosa bracchia pandit ulmus V*; γ) ramena luku; δ) ramena kružidla; ε) ráhno; ζ) rameno zátoky; η) rameno náspu, výběžek, příčná hráz: *consul muro Ardeae b. iniunxerat L* spojil rameno náspu s hradbou Ardce.

bractea viz *brattea*.

Branchidae, *ārum, m.* [Βραγχίδαι] Branchovci, potomci Branchovi, dědiční kněží věštírny Apollonovy v Didymech u Mileta *Cu*.

Brannovīcēs, *um, m.* viz *Aulerci*.

brattea (*brattia*), *ae, f.* kovový lupínek, lístek; — spec. zlatý lupínek *V* (srov. „české brakteaty" stříbrné peníze tenké jako lupínek).

Bratuspantium, *iī, n.* pevnost v území Bellovakův *Cs*.

Brennus, *ī, m.* vůdce 1) Gallů senonských, kteří r. 390 př. Kr. dobyli Říma *L*; 2) Gallů, kteří r. 278 př. Kr. dobyli Makedonie a vtrhli do Řecka *C*.

Breunī, *ōrum, m.* Breunové, rhaetský národ usedlý v údolí řeky Innu *H*.

brevis, *e* [srov. βραχύς] krátký; I (v prostoře) 1) krátký, malý: *breve caput H* malá, hezká hlava; *librum in breve cogere H* knihu těsně svinouti; *brevissimus traiectus Cs* nejkratší přechod; — spec. α) (neširoký) malý, úzký, těsný: *confinium breve artis et falsi T* úzké rozhraní vědy a klamu; β) (nevysoký) krátký, malý, nízký: *iudex brevior ipse quam testis C*; γ) (nehluboký) nízký, mělký: *brevia vada V* mělké brody; subst. **brevia**, *ium, n.* mělčiny, písčiny [τὰ βραχέα]: *neque discerni poterant b. a profundis T*; (*naves*) *Eurus in b. urget V*; (kollekt. sing.) *naves plano alveo adversus breve T*; 2) metaf. a) malý, skrovný, nepatrný, chatrný: *census b. H* malé jmění; b) (o řeči) krátký, stručný, úsečný: *breve carmen O*; *quod ego brevi explicabo C* stručně; (též o osobě) *b. esse laboro, obscurus fio H*; II (o čase) 1) krátký: *ad breve tempus C* (jen) na krátký čas; *brevi* (*tempore*) v brzku, za krátko; *brevi post* krátce potom; 2) krátký, jsoucí krátkého trvání, krátko trvající, krátkodobý, pomíjející: *cena b. H* hostina krátká, (tudíž) prostá; *dapes mensae brevis H*; *rosa H* rychle odkvétající; *breve lilium H* rychle vadnoucí; *dominus b. H* pán na krátko; (v metrice) *b. syllaba H*.

brevitās, *ātis, f.* [*brevis*] 1) (v prostoře) a) krátkost, nepatrnost: *b. spatii Cs* malá vzdálenost; *magnitudo Gallorum . . . b. nostra Cs* malá naše postava; b) metaf. stručnost: *haec brevitatis causa relinquo C*; 2) (v čase) krátkost: *vitae C* krátká doba života.

breviter, adv. [*brevis*] a) (v prostoře) krátce, na krátkou, malou vzdálenost: *Sarmatae omisso arcu, quo brevius valent T* jímž na kratší vzdálenost střílejí (t. j. ne tak daleko jako Parthové); b) metaf. krátce, stručně, úsečně: *quod ego pluribus verbis, illi brevius C*.

Briarēūs, *eī, m.* storuký obr.

Brigantēs, *um, m.* Briganti, mocný národ v sev. Britannii. Odt. adj. **Brigantīcus**, *a, um* brigantský.

Briniātēs, *um, m.* Briniati, národ usedlý v Ligurii *L*.

Brīsēis, *idis, f.* Briseovna, dcera kněze Brisea, kořistí vzatá od Achillea *HO*.

Britannia, *ae, f.* Britannie (nyn. Velká Britanie, t. j. Anglicko a Škotsko). Adj. a) *Britannus, a, um* britanský; subst. **Britannī**, *ōrum, m.* Britannové; b) **Britannicus**, *a, um* britanský: *legiones T*; subst. *Britannicus, ī, m.* Britannikus, syn císaře Klaudia a první jeho manželky Messaliny.

Brixellum, *ī, n.* pevnost na pravém břehu Padu, sev.-vých. od Parmy (nyn. *Brescello*).

Brixia, *ae, f.* město v hořejší Italii (nyn. *Brescia*).

Bromius, *iī, m.* [βρόμιος hlučný] jméno Bakchovo „Jásavec".

Bructerī, *ōrum, m.* Brukterové, národ usedlý mezi nyn. řekami Lippou

a Emží. Odt. adj. **Bructerus**, *a, um* bruktersky.

brūma, *ae, f.* [synk. z **brev(i)ma*, superl. od *brevis*] 1) doba nejkratších dní; zimní slunovrat; 2) synekd. zima: *b. iners H.*

brūmālis, *e* [*bruma*] zimní: *horae brumales O* krátké zimní hodiny (Římané totiž dělili přirozený den ve 12 stejných hodin; byly tudíž hodiny zimní kratší letních).

Brundisium, *iī, n.* přístavní město v Kalabrii, z něhož Římané obyčejně se plavili do Řecka (nyn. *Brindisi*). Odt. adj. **Brundisīnus**, *a, um* brundisijský; obyv. *Brundisīnī, ōrum, m.* Brundisané.

Bruttiī, *ōrum, m.* 1) Bruttiové, obyvatelé nejjižnějšího cípu Italie; 2) meton. země Bruttiů, Bruttijsko: *in Bruttiis CCs*; *in Bruttios L.* Odt. adj. **Bruttius**, *a, um* bruttijský.

1. **brūtus**, *a, um* 1) těžký: *bruta tellus H* nehybná země; 2) metaf. (jen za doby archaické v užívání) těžkopádný, nejapný, blbý.

2. **Brūtus**, *ī, m.* [srov. slovo předcházející „Hlupák"] příjmení rodu Juniova; 1) *L. Iunius Brutus*, jenž z Říma vypudil rod královský; 2) *M. Iunius Brutus*, Caesarův miláček a vrah, přítel Ciceronův, proslulý řečník a filosof; 3) *Dec. Iunius Brutus*, legát Caesarův, jeden z vrahů Caesarových.

Būbastis, *is, f.* aegyptská bohyně měsíce, dcera Osiriova a Isidina *O.*

Būbasus, *ī, f.* město v Karii. Odt. **Būbasis**, *idis, f.* bubasská žena *O.*

būbō, *ōnis, m.* výr; fem. *sola b. V.*

bubulcus, *ī, m.* [*bos*] volák, pacholek (od volů).

būbulus, *a, um* [*bos*] hovězí.

Būcar viz *Bocchar.*

bucca, *ae, f.* 1) (nafouklá) tvář, líce: *quin Iuppiter illis ambas buccas inflet H* aby na ně obě tváře nenadul (t. j. aby se na ně nerozhněval); 2) huba, ústa: *quidquid in buccam venit C* cokoliv do huby přijde, cokoliv komu napadne.

buccula, *ae, f.* [subst. demin. z *bucca*] 1) líčko; 2) metaf. náliček, lícnice (u přilby), hledí.

Bucephalās, *ae, m.* [srov. βουκέφαλος mající býčí hlavu] válečný kůň Alexandra Velikého. Dle něho nazval Alexander osadu **Bucephala**, *ae, f.*, kterou založil při středním Hydaspu *Cu.*

būcerus, *a, um* [βουκέρως] býkorohý, krávorohý: *bucera armenta O* rohaté stádo skotu, stádo rohatého skotu.

būcina, *ae, f.* [**bovicina* od *bos* a *cano*] 1) (pastýřský) roh, jímž dáváno znamení k shromáždění neb k rozchodu; 2) (ve vojenství) roh, polnice (jíž dáváno znamení k nastoupení a vystřídání stráží): *ad tertiam bucinam praesto esse L* na třetí zatroubení polnicí, o třetí stráži býti pohotově; 3) metaf. lastura, ulita Tritonova.

būcinātor, *ōris, m.* trubač (na roh, na polnici); *b existimationis C* hlasatel.

būcolicus, *a, um* [βουκολικός od βουκόλος pastýř] pastýřský *O.*

būcula, *ae, f.* [subst. demin. od *bos*] jalovička, jalůvka.

buf̄o, *ōnis, m.* (žába) ropucha.

bulbus, *ī, m.* [srov. βολβός, bulka] cibule, bulva.

būleutērium, *iī, n.* [βουλευτήριον] radnice (v řeckých městech) *C.*

bulla, *ae, f.* 1) bublina *O*; 2) pukla, vypouklá ozdoba (k okrášlení pasů, dveří); 3) (zlaté n. stříbrné) pouzdro, které bylo nošeno na hrdle jako amulet proti uřknutí a kouzlům.

Bullis (*Byllis*), *idis, f.* město a krajina v Illyrii blíž Apollonie. Obyvatelé **Bullidēnsēs** n. **Bulliēnsēs**, *ium, n.* **Bullīnī**, *ōrum, m.* Bulliďané.

bumastus, *a, um* [βού-μαστος prsnatý] velkohrozný; subst. *f.* **-us**, *ī* velkohrozná réva.

Burī, *ōrum, m.* Burové, národ usedlý v údolích řeky Váhu.

1. **būris**, *is, m.* kleč (zadní část pluhu) *V.*

2. **Būris**, *is, f.* pobřežní město v Achaii, které zemětřesením r. 373 př. Kr. do moře se propadlo.

Būsīris, *idis, m.* bájeslovný král v Aegyptě, jenž obětoval cizince *VO.*

bustuārius, *a, um* [*bustum*] týkající se žároviště: *gladiator b. C* gladiator, jenž bojoval na počest zemřelého na žárovišti.

bustum, *ī, n.* [povstalo chybným dělením v *com-buro* místo v *comb-uro*] 1) žáro-

viště; 2) synekd. a) hranice: *semiusta servant busta V*; b) rov, mohyla (pův. na žárovišti zřízená), náhrobek; 3) metaf. hrob: *Piso, b. rei publicae C*; *b. nati O* (o Tereovi, jenž snědl svého syna).

Būthrōtum, *ī, n.* i **Būthrōtos,** *ī, f.* pobřežní město v Epiru (nyn. *Butrinto*).

Butrōtus, *ī, m.* řeka v Bruttijsku (nyn. *Bruciano*) *L.*

Buxentum, *ī, n.* město v Lukanii (nyn. *Policastro*) *L.*

buxus, *ī, f.* n. **buxum,** *ī, n.* [*πύξος*] 1) zimostráz, dřevo zimostrázové; 2) meton. věci ze zimostrázu zhotovené: *tympana nos buxusque vocant O* zimostrázová píšťala; *volubile b. V* kotouč, vlk, vlček; *crines depectere buxo O* hřeben zimostrázový.

Byblis, *idis, f.* bájeslovná dcera Miletova, jež byla proměněna v pramen *O.*

Byblus, *ī, f.* starobylé město foinické (nyn. *Džebajl*) *Cu.*

Byllis viz *Bullis.*

Byrsa, *ae, f.* hrad v Karthagině *L.*

Byzantium, *iī, n.* [*Βυζάντιον*] nyn. Cařihrad. Odt. adj. **Byzantius,** *a, um* byzantský; subst. *Byzantiī, ōrum, m* Byzanťané.

C

C. jako zkratek značí 1) předjmení *Gaius*; 2) na hlasovacích tabulkách porotců *C* (= *condemno*), pročež *littera tristis C*; 3) *C* (= *centum*) 100.

caballus, *ī, m.* [srov. *καβάλλης*, kobyla, komoň] kůň; herka: (přísl.) *optat arare c. H* orati chce kůň, t. j. nikdo není svým stavem spokojen (k polním pracím užíváno bylo za starověku jen skotu).

Cabillōnum, viz *Cavillonum.*

Cabīrī, *ōrum, m.* [*Κάβειροι*] Kabeirové, mystická božstva ctěná zvláště na ostrovech Lemnu a Samothrace.

cachinnātiō, *ōnis, f.* [*cachinno*] rozpustilý, hlasitý smích, chechtot, řehot.

cachinnō, *āre, āvī, ātum* [srov. *καχάζω*, čes. chechtati se] smáti se nahlas, chechtati se, řehtati se.

cachinnus, *ī, m.* hlasitý, hlučný smích, řehot: *tollere cachinnum H* spustiti hlasitý smích.

cacūmen, *inis, n.* ostrý výběžek, špička, hrot; vršek; vrchol, témě.

cacūminō, *āre* zašpičatiti: *aures O.*

Cācus, *ī, m.* [*Κᾶκος*] syn Vulkanův, loupežný pastýř, jejž zabil Herkules *VOL.*

cadāver, *eris, n.* [*cado*] vše, co padlé leží; padlina; 1) mrtvé tělo, mrtvola; zdechlina; 2) metaf. (nadávka) mrcha *C.*

Cadmus, *ī, m.* [*Κάδμος*] I dle pověsti syn tyrského krále Agenora, jenž hledaje unesené sestry Europy, přišel do Boiotie, kdež založil (thebský) hrad Kadmeiu. Odt. adj. a) **Cadmēus,** *a, um.* Kadmův; subst. *Cadmēa, ae, f.* (sc. *arx*) Kadmeia, vyšehrad thebský; b) **Cadmēis,** *idis, f.* kadmejská, thebská; subst. Kadmovna, dcera Kadmova; II jakýsi kat za doby Horatiovy *H.*

cadō, *ere, cĕcĭdī, cāsūrus* 1) padati: *poma cadunt O*; *vela cadunt VO* plachty se spouštějí; *cadunt de montibus umbrae V* padají, snášejí se; *cadunt arma de manibus C* vypadnou z rukou; *colus digitis cecidit O* kužel z prstů vypadl; — spec. α) (o střelách) padati (bez účinku), dopadati: *pila levius cadunt Cs* s menší silou (prudkostí) dopadají; *fulmina cadentia Cu* sjíždějící blesky; β) (o tekutinách) padati, téci, vytékati, stékati, vtékati: *lacrimae per genas O* stékají po lících; (obr.) *Graeco fonte c. H* plynouti z řeckého pramene (o slovech); γ) (o hvězdách) zapadati, zacházeti, chýliti se, skláněti se k západu: *cadentibus astris V* když hvězdy mizejí (s oblohy); *cadente die O* k večeru; 2) padati, klesati: *c. de equo C*; — spec. (mrtev) padnouti, klesnouti, zahynouti, seklán býti: *in acie c.*; *ignavo leto c. O* nectnou smrtí zajíti; metaf. (o městech) padnouti, klesnouti (v prach), sřítiti se, býti dobyt: *arces casurae O* pádu blízké (propadlé), zkáze usouzené; 3) metaf. a) padati, klesati, poklesnouti, podléhati, pozbývati síly (vážnosti), ochabovati: (na soudě) *c. in iudicio C*; *causā c. C* prohráti při, spor; (absol.) *si caderet Marcellus T*; *cecidit flamma Chimaerae H* vzala za své plamenná tlama; *quod si forte ceciderunt* (*tyranni*) *C* jsou-li náhodou svrženi; *ceciderunt animi CLO* mysl, srdnatost ochabla; *c. animo* (*animis*) klesati na mysli; *cadit vis venti L*; *ventus cecidit L* vítr ochabl, utišil se; *cadit ira OL* hněv klesá, přestává, utišuje se; *cadent, quae nunc sunt in honore vocabula H* zapadnou, přijdou v zapomenutí; *securus, cadat an recto stet fabula talo H* nemaje starostí, propadne-li kus či udrží-li se na

jevišti (či bude-li přijat s oblibou); *lingua cadit inter verba H* jazyk umlká, vázne; b) upadati, dostati se, přijíti v něco, do něčeho (in alqd): c. *in morbum*; c. *in suspicionem N*; *in id saeculum cecidit aetas C* připadl; *sub oculos* c. bíti do očí; c. *in conspectum C* býti viditelný; c. *in deliberationem C* přicházeti v úvahu, býti předmětem úvahy; *quod ne in cogitationem quidem cadit C* na co se ani nepomýšlí; *fiunt ex ipsis et in ipsa cadunt O* do sebe se vracejí; v sebe se rozpadají (pralátky); — spec. α) spadati v moc něčí, připadati, dostávati se někomu: *regnum ad servitia cadit L* připadá, dostává se otrokům; *quibus cecidit custodia sorte V* připadla stráž; β) připadati, hoditi se na někoho, slušeti někomu (in alqm): *superbia in te non cadit Cu* nemůžeš viněn býti ze zpupnosti; *cadit in quemquam tantum scelus? V* může-li někdo tak ohavný zločin spáchati; *sapientia non cadit in hanc aetatem C* nehodí se do..., nesrovnává se s touto dobou; c) (obraz vzatý od hry v kostky) padnouti, přihoditi se, udáti se; vypadnouti, dopadnouti nějak: *fortuna secunda, haud adversa cadat V* kéž osud šťastný, ne nešťastný padne, kéž jen štěstí nás provází, štěstí budiž se mnou, ne proti mně; *praeter opinionem res ceciderat N* věc se sběhla; *non omnia cadunt secunda N* nedopadá vše dle přání, nedaří se; *si minus fortissimi viri virtus civibus grata cecidisset C* kdyby byl skvělý čin připadl jako méně milý občanům, kdyby nebyl býval s díky přijat od občanstva; c. *ad* (*in*) *inritum LT* přijíti na zmar, býti marný; *misericordia in perniciem cadit S* zvrací se, zvrhá se v záhubu; *quo res cumque cadent V* jakkoli věci dopadnou; *quo promissa cadant H* jak dopadají, jak se splňují sliby.

cādūceātor, *ōris, m.* [*caduceus*] hlasatel, mluvčí; vyjednavatel (parlamentář).

cādūceus, *eī, m.* [dor. *καρύκιον* = att. *κηρύκειον*] (hlasatelská) berla, hůl; zvl. o berle Merkuria, posla bohův. Též **-um** *n.*

cādūci-fer, *fera, ferum* [*caduceus* a *fero*] nosící berlu; subst. berlonoš *O* (příjmí Merkuriovo).

cadūcus, *a, um* [*cado*] 1) padající; opadávající; spadlý: *aliquid tamquam in arborum bacis ... caducum C*; *Titanas fulmine sustulerit caduco* (*Iuppiter*) *H* bleskem na ně (dopadajícím) mrštěným, bleskem náhlým zdrtil; — spec. padavý, k pádu náchylný, zralý k pádu: *vitis naturā est c. C* réva svou přirozeností k zemi se kloní; *lignum c. in domini caput H* ochotné spadnouti, jež chtělo padnouti na hlavu pánovu; (básn.) *mora leti caduco oratur iuveni V* mladíku (předčasně) smrti propadlému, jenž brzy klesne; *bello caduci* (= *occisi*) *Dardanidae V* ve válce (předčasně) padlí, oběti války; 2) metaf. a) nestálý, vratký, prchavý, pomíjející: *res humanae fragiles sunt et caducae C* život lidský jest křehký a vratký; *caduca fortunae munera C*; b) (t. t. v právní mluvě) *hereditas caduca C* dědictví připadající státu, odúmrtní, odúmrť.

Cadurcī, *ōrum, m.* Kadurkové, keltský národ usedlý na pravém břehu hořejšího toku Garumny *Cs.*

cadus, *ī, m.* [*κάδος*] 1) větší hliněná nádoba s úzkým krkem, džbán (zvl. na víno); — spec. popelnice: *ossa lecta cado texit aëno V*; 2) meton. víno: *quo Chium pretio cadum mercemur, taces H* za jakou cenu koupíme, co stojí soudek chijského vína.

Cadūsii, *ōrum, m.* Kadusiové, medský kmen na jihozápadu moře Kaspického *NLCu.*

Caecilius, jméno plebejského rodu římského (*gens Caecilia*), jehož nejznamenitější rodina byla Metellů; viz *Metellus*; 1) *Caeciliae* dcery Q. Caecilia Metella Makedonského; 2) *Caecilia C* dcera Q. Caecilia Metella Balearského; 3) *C. Caecilius Statius* z Insubrie, básník komoedií, vrstevník Enniův. Odt. adj. **Caeciliānus**, *a, um* Caeciliův: *fabula*; *senex C* stařec v komoedii Caeciliově.

Caecina, *ae, m.* příjmení rodu Liciniova, jenž pocházel z Etrurie; *A. Licinius Caecina*, jehož hájil (r. 69 př. Kr.) Cicero v řeči nás dochované.

caecitās, *ātis, f.* [*caecus*] 1) slepota; 2) metaf. slepota, zaslepenost: *mentis C.*

caecō, *āre, āvī, ātum* [*caecus*] 1) oslepiti; 2) metaf. zaslepiti, zatem-

niti: c. *mentes imperitorum largitione C*; *pectora serie laborum caecata* ● srdce otupělé; *celeritate caecata oratio C* zatemněná, nesrozumitelná.

Caecubus, *a, um* caekubský, z krajiny caekubské v jižním Latiu u zálivu kajetského: *vinum Caecubum* neb pouze *Caecubum, ī, n. H* víno caekubské (ušlechtilé, jehož pěstění později pokleslo): v plur. *absumere Caecuba H.*

Caeculus, *ī, m.* staroitalský heros, syn Vulkanův, zbudovatel města Praeneste *V.*

caecus, *a, um* nemající světla, slepý; I akt. nevidoucí; 1) slepý, nevidomý: *nudum et c. corpus S* část těla jsoucí bez ochrany a nemající očí, nechráněná a nevidomá, t. j. záda, týl; subst. **caecus**, *ī* slepec, slepý: *si c. iter monstrare velit H*; 2) metaf. slepý, zaslepený (duševně i mravně): *arcem caeci reliquere Sabini L* ve své slepotě, zaslepenosti; c. *cupiditate*; c. *animo C*; c. *ad has belli artes L* slepý pro takové lsti válečné; (o vášních) c. *cupiditas C*; c. *pavor T* lichý, panický strach (jehož původ nelze si vysvětliti); — spec. slepý, nejistý, nemající cíle, bezúčelný: c. *fortuna C*; (básn.) *caeca regens filo vestigia V* slepé kroky, v temnotě bloudící; *caeci ignes V* slepé blesky (které nebijí do pravého), blesky na slepo, maně bijící; *caeco Marte resistunt V* v beznadějném boji; c. *sors H* slepý osud, nemající rozvahy; II pass. neviděný; 1) a) (na čem, v čem nelze nic rozeznati) temný, tmavý, neprůhledný: c. *nox CVO* temná, čirá noc; *corpora includunt caeco lateri V* muže uzavrou v temný bok; c. *pulvis V* neprůhledný; c. *acervus O* temná spousta, směs; (básn.) pro sluch nesrozumitelný: *caeca murmura V* temné hučení; *murmure caeco saxa sonant V* temným bzučením (včel); b) (o tom, čeho nelze viděti) neviditelný, ukrytý, skrytý, tajný, nepozorovaný: *caecae fores V*; *saxa caeca V*; *vada caeca V*; *res caecae et ab aspectu remotae C*; *caecum dare cuspide volnus V* nepozorovaná rána, rána do týla; c. *ictus L*; 2) metaf. neprohledný, nevyzpytatelný, tajemný, záhadný, neurčitý, nejistý: c. *scelus omne retexit V*; c. *crimen T*; *caeci terrores V* tajemná hrůza; *caeco pavere metu O*; *caecos volutat eventus animo V*; *caeca fata H* nevyzpytatelný, nenadálý; *anceps et caeca existimatio Cu* domněnka pochybná a nejistá; *caecis obscura latebris verba datae sortis O* slova dané věštby pro neprohlednou tajnost temná.

caedēs, *is, f.* [*caedo*] porážení; 1) zabití, zabíjení, pobití; a) (jednotlivce) zabití, vražda: *vivere in caede atque ex caede C* žíti ve vraždách i z vražd; (básn. o vražedném záměru) *nostrae iniuria caedis V*; b) (hromadné) pobití, vraždění, krveprolití, seč; porážka: *caedem facere, efficere* krveprolití způsobiti, povražditi; *quamdiu c. facta est N* pokud vraždění se dálo, trvalo; c. *atque incendia C* vraždění a pálení; *caede atque cupidine ferri V* (hendiadyoin) vražedná touha; c. *magis quam proelium L* více zabíjení (vraždění) než bojování (boj, bitva); *nusquam proelium, omnibus locis c. est L*; *in hostes vertere caedem L* porážka; — spec. porážení obětních dobytčat, oběť, žertva: *multa c. bidentium H* hojná oběť; 2) meton. α) místo krveprolití, bojiště: *non longius ab ea caede abesse Hirt.*; β) lidé zabití, padlí, mrtvoly (= *caesa corpora*): *caedis acervi V* hromady zabitých, mrtvol; *strata innocentium caedibus urbis pars T* mrtvolami poseta; c. *utrimque par fuit L* počet padlých; γ) vražda, krev (vraždou prolitá): *terrae caede madentes O* vraždou, krví mokvající, zvlhlé; *adspergo caedis O* postřiknutí krve.

caedō, *ere, cecīdī, caesum* 1) a) tlouci, bíti, tepati (alqm n. alqd alqa re): c. *calcibus arva V* patama tepati půdu (o těžce raněném); *alci terga c. L* někoho do zad, ze zadu bíti; *caesae* (medial.) *pectora palmis O* bijíce se v prsa (zraněné na prsou) rukama; b) bičovati, šlehati, mrskati: *virgis c. securique ferire L* bičovati a sekerou popraviti; *virgis ad necem c. C*; *flagellis ad mortem c. H*; 2) a) (dříví) porážeti, káceti: *silvam c. Cs* les mýtiti; *materiam c. CCu* káceti dřeva, sekati dříví; (přísl.) *vineta sua c. H* vlastní vinici káceti (o těch, kteří vědomě sobě škodí), sám k své chybě se přiznati; — spec. α) (kamení) lámati, tesati: c. *saxum L* skálu vylámati; *murum c.* zeď prolámati, vybourati; β) rozřezávati, rozbíjeti, roztloukati: *caesum caput repetitur in extis O* rozříznutá hlava; *dola-*

bris vasa c. Cu; b) (lidi) pobíjeti, zabíjeti, rubati, vražditi, usmrcovati; (vojsko) pobiti, potříti, poraziti; (jednotlivce) zavražditi, zabiti, skláti: *caesus in acie C*; *exercitus caesus fususque C*; *legiones c. L*; *Ti. Gracchum c. C*; — spec. α) (žertvu) zabiti, obětovati: *deos caesis hostiis placare C* obětí zvířat; *victimas Minervae c. Cu* dobytčata Minervě v žertvu obětovati; *piaculum hostiam c. L* na smíření žertvu konati; — *caesus sanguis V* krev obětovaných; β) (zvěř) kláti, pobíjeti: *cervos V*.

caelāmen, *inis, n.* [*caelo*] polovypuklá, tepaná, ciselovaná, reliefová práce, dílo: *c. clipei O* na štítu.

caelātor, *ōris, m.* [*caelo*] umělec díla polovypuklého, ciselíř, rytec.

caelebs, *libis*, adj. 1) neženatý, svobodný; mládenec: *c. vita H* život mládenecký; 2) metaf. *platanus c. H* nesnoubený (s révou), jejž réva neobepíná; *c. sine palmite truncus* (*ulmi*) *O* (srov. *marito*).

caeles, *itis*, adj. [*caelum*] nebeský; subst. (obyč. v plur.) nebešťané.

caelestis, *e* [*caelum*] jsoucí na nebi, v nebi, přicházející s nebe; 1) a) nebeský: *c. minae T* hrozby nebeské; *c. vox L* hlas s nebe; *aquae caelestes L* přívaly; subst. *caelestia, ium, n.*: *pleraque caelestium T* největší část nebeských těles; b) božský: *signum caeleste O* socha boha; *caelestes caerimoniae L* uctívání nebeských božstev, obřady pro nebešťany; *mihi caelestia sacra placebant O* služba bohů, hlavně Mus (= básnictví); subst. α) **caelestēs**, *ium, m.* zřídka v sing. nebešťané, bohové; β) **caelestia**, *ium, n.*: *persuasio caelestium T* přesvědčení o říši nebeské, o nebi; 2) metaf. božský, výtečný, znamenitý: *c. ingenium O*; *quos Elea palma reducit caelestes H* uvádí domů jako bohorovné; *c. vox T*.

caeli-cola, *ae, m.* [*caelum* a *colo*] obyvatel nebes, nebešťan.

Caeliculus, *ī, m.* část caelijského pahorku v Římě *C*.

caeli-fer, *fera, ferum* [*caelum* a *fero*] nebenosný: *c. Atlas V*.

Caeli-montānus (*Caelemontanus*), *a, um* příslušný k Caelimontiu, což bylo obyčejné jméno caelijského vrchu; caelijský: *porta C*.

Caelius mōns caelijský vrch, jeden ze sedmi pahorků římských na jihovýchodě města (nyn. krajina kolem Lateránu).

Caelius a správněji **Coelius**, jméno pleb. rodu řím. 1) *C. Coelius Caldus*, konsul r. 94 př. Kr., zavedl hlasovací tabulky také při soudech pro velezrádu; 2) *M. Caelius Rufus*, státník a řečník, mladší vrstevník a přítel Cicerona, jenž ho hájil v řeči nás dochované; 3) *L. Coelius Antipater*, římský letopisec, vrstevník Grakchů.

caelō, *āre, āvī, ātum* [*caelum* m. **caid slom* (od *caedo*) rydlo, jehla] 1) (v kovu) vypukle pracovati, ciselovati; zdobiti, krášliti dílem, obrazem (polo-) vypuklým. Zvl. part. perf. pass. **caelātus**, *a, um* vypukle, vypuklinou, vypuklým dílem zdobený, čekaněný; tepaný, ciselovaný: *c. argentum C* čekaněné stříbro, nádoby z tepaného stříbra; *vasa c. C*; *arma auro et argento c. Cu* zbroj zlatem a stříbrem vykládaná; *si quid caelati aspexerat C* kdykoli spatřil nějaké dílo reliefové; *clipeus c. imagine mundi O* štít vypukle zdobený obrazem všehomíra; *caelata in auro fortia facta V* hrdinské činy (polovypuklinou) ve zlatě zobrazené; 2) metaf. (o díle básnickém) *opus novem Musis caelatum H* dílo všemi devíti Musami vyzdobené, vytvořené.

caelum, *ī, n.* nebe 1) a) (vzhledem k povětrným úkazům nebeským) nebe, klenba nebeská: *de caelo tangi LV* hromem, bleskem býti zasažen, zabit; *de c. percuti C*; *ici e caelo C*; (t. t. mluvy augurské) *de caelo servare* pozorovati znamení na nebi; *caelo albente C* když se dnilo, na úsvitě; *c. vesperascente N* za (večerního) šera, za soumraku; (přísl.) *c. ac terras miscere VL* nebe i země pobuřovati; b) (v protivě k zemi) α) nebe, výšina nebeská: *it caelo* (dat.) *clamor V*; (hyperbolicky) *iuncta caelo montium iuga L* nebetyčné; *nec caelo contenta Iovis ira O* nespokojujíc se lijavci (s nebe dštícími); (proti podsvětí) *falsa ad c. mittunt manes V* k nebi, na svět; β) vzdušný prostor, vzduch; povětří, počasí; podnebí, pásmo, kraj: *c. adimere C*; *animam ducere de caelo C* dech popadati ze vzduchu; *alius caeli status Cu* jiná doba; *salubre c. C*; *incognita illi caelo siccitas T*; *c. imbribus ac nebulis*

foedum T podnebí lijavci a mlhami hrozné, pošmourné; *c., sub quo natus educatusque essem L*; *c., non animum mutant, qui ... H* podnebí, kraj mění; c) nebe (jako sídlo bohů): *Pompeius de caelo delapsus C* jenž s nebe sestoupil; od bohů seslaný; meton. bohové; božské uctění, božská pocta; nesmrtelnost: *caelo gratissimus amnis V*; *commercia caeli O* styk s bohy; *c. sperare V* doufati v božskou poctu, nadíti se božské pocty; *Aeneam deberi caelo V* že Aeneas jest povinován nebi, že bude přijat do nebe, mezi bohy; *c. decernere alci T* přisouditi božství, vřaditi mezi bohy (o apotheose); 2) metaf. nebe, nesmrtelná sláva, svrchované štěstí, svrchovaná blaženost, nesmrtelnost: *caelo Musa beat H* nebem, nesmrtelností daří; *in c. laudibus efferre, tollere* do nebes chválami vynášeti, do nebe vychvalovati; *de caelo detrahere alqm C* strhnouti s nebe slávy.

Caelus, *ī, m.* (jako *Οὐρανός*) zosobněný bůh nebe, syn Aetherův, otec Saturnův, Vulkanův, Merkuriův a Venušin.

caementum, *ī, n.* [z **caid-smentom* od *caedo*; srov. „cement"] lámaný kámen; zdicí, stavební kámen, kamenné zdivo.

Caenēus, *eī, m.* [*Καινεύς*] 1) syn krále Lapithův, Elata. Byl dříve dívkou, zvanou Caenis, později proměněn od Neptuna v muže. Byl zabit v boji s Kentaury *OV*; 2) Trojan, drnh Aeneův *V*.

Caenīna, *ae, f.* městečko severovýchodně od Říma *L.* Odt. a) adj. **Caenīnus**, *a, um* caeninský; b) subst. **Caenīnēnsēs**, *ium, m.* Caeninští.

Caenis viz *Caeneus.*

caenum, *ī, n.* 1) nečistota, kal; bláto; bahno; 2) metaf. kal: *ex caeno consulatum extrahere L* z bláta plebejského vytáhnouti konsulství; (nadávka osobě) *c. illud ac labes C* ona ohava (onen ohavník) a špinavec.

caepa viz *cepa.*

Caepiō, příjmení rodu Serviliova; viz *Servilius.*

Caere, *n.* (nesklonné) jedno ze dvanácti spolkových měst etrurských (nyn. *Cervetri*). Odt. a) adj. **Caeres**, *itis* (*ētis*) caerský; b) subst. **Caeres**, *ētis, f.* (sc. *urbs*) město Caere: *qui Caerete domo V* kteří domovem z Caere byli; c) subst. **Caeritēs**, *um, m.* Caeriťané, kteří sice byli římskými občany, ale bez aktivního i passivního práva volebního, bez politických práv (*cives sine suffragio*). *Tabulae Caeritum* seznam občanů nemajících práv politických: *Caerite cera digni H* hodni seznamu cerského, t. j. hodni, aby (za trest) vřaděni byli do nižší třídy občanstva, aby potrestáni byli odnětím práv politických.

caerimōnia a **caeremōnia**, *aef.* 1) posvátné uctívání, posvátná úcta, posvátnost, náboženská bázeň: *summā c. colere N* ve svrchované úctě chovati; *c. loci T* posvátnost místa; *non religione nec caerimoniis imminens exitium differebat T* ani posvátností místa aniž bázní boží hrozící sobě záhubu zdržoval; 2) meton. posvátný obřad, posvátný výkon, náboženský obyčej (srov. „ceremonie"): *caerimoniae publicae T* veřejná pobožnost.

Caerōsī (*Caeroesi*), *ōrum, m.* Caerosové, kmen usedlý v Gallii belgické *Cs.*

caeruleus a **caerulus**, *a, um* [snad od *caelus* nebe místo **caelulus*, dissimilací *caerulus*] 1) modrý jako nebe (jižní, italské), tmavomodrý, azurový, blankytný: *caeruleus aether V*; subst. neutr. plur. *quem tu tolles in caerula caeli O* do blankytu nebes (= do nebe); 2) (o barvě moře, řek a vodních božstev) modrý jako moře, tmavomodrý, sivý: *c. pontus V*; *Thybris V*; subst. plur. neutr. *verrunt caerula V* brázdí (tmavomodré) moře; *caeruleos habet unda deos O*; *caeruleus deus O* (= *Neptunus*); *mater caerula* (Achillis) *H* (= *Thetis*); (o mořských zvířatech) *caerulei canes* (*Scyllae*) *V*; 3) (o barvě vzdálených vrcholů horských) modravý: (o Tmolu) *quercu coma caerula cingitur O* (poněvadž modravá mlha rozkládá se nad vzdálenými vrcholky hor); 4) (o barvě stromů) modrošedý: (o olivě) *caerula Palladis arbor O*; 5) (o barvě očí) jasněmodrý: *truces et caerulei oculi T*; *nec fera caerulea domuit Germania pube H*; (též o barvě draků a hadův) modravý: *caeruleus serpens O*; *draco caeruleus V*; (o tetování borytem) *omnes se Britanni vitro inficiunt, quod caeruleum efficit colorem Cs* tmavě modrá, tmavá barva; 6) (o podsvětí

a předmětech tamějších) temně modrý, temný, chmurný, ponurý: *stant mānibus arae caeruleis maestae vittis V*; *caerulei equi* (*Plutonis*) *O*; *caerulea puppis* (*Charonis*) *V*.

Caesar, *aris, m.* [po řec. *Καῖσαρ*, odt. Kaiser; císař] jméno proslulé rodiny rodu Juliova (*gens Iulia*); 1) *L. Iulius Caesar*, konsul r. 90 př. Kr., přívrženec Mariův; 2) *C. Iulius Caesar Strabo*, řečník, bratr předešlého, zároveň s ním zavražděn r. 87 př. Kr.; 3) *C. Iulius Caesar* diktátor, geniální vojevůdce a státník, znamenitý spisovatel, zavražděn r. 44 př. Kr.; 4) *C. Iulius Caesar Octavianus*, vnuk sestry Caesarovy, od diktátora Caesara adoptovaný, pozdější císař Augustus. Všichni nástupcové jeho na trůně přijali vedle „Augustus" titul „Caesar", takže tento nabyl významu obecného. Odt. adj. a) **Caesarēus**, *a, um* Caesarův; b) **Caesariānus**, *a, um* Caesarův, caesarský.

Caesarēa, *ae, f.* [*Καισάρεια*, „město Caesarovo"] 1) hlavní město Judaee (nyn. *Kaisarieh*); 2) město v Mauretanii, jejíž východní část zvána dle něho *Mauretania Caesariensis T.*

caesariēs, *ēī, f.* 1) (dlouhé, splývající) vlasy, vlas; kštice: *c. longae barbae O* dlouhé vousy (na bradě); 2) metaf. listí: *capilli horrida c. fieri* (*coeperunt*) *O* (o listech cypřišových).

Caesennius, jméno rodové; *Caesennius Paetus*, konsul za Nerona *T.*

Caesia silva, Caesijský les v severozáp. Germánii (nyn. *Häserwald*).

caesim, adv. [*caedo*] 1) sečmo: *c. ensem deicere L* títi mečem; 2) metaf. úsečně, (jedním) rázem: *c. dicere C.*

1. **caesius**, *a, um* modrošedý, sivý: *oculi C.*

2. **Caesius**, římské příjmení; *Caesius Cordus*; *Caesius Nasica T.*

Caesō (*Kaeso*) příjmení, na př. v rodě Fabiů.

Caesōnius, římské jméno rodové; *M. Caesonius*, aedil zároveň s Ciceronem *C.*

caespes, *itis, m.* 1) kus drnu, drn: *primum caespitem extruendo tumulo Caesar posuit T*; 2) a) synekd. drn, trávník, pažit; b) meton. oltář zdělaný z drnu: *positus carbo in caespite vivo H.*

caestus, *ūs, m.* [místo **caed-stus* od *caedo*] (tvrdý) řemen, řemení, pletivo z řemení, pošité olověnými kuličkami, jímž za zveličením rázů pěstní zápasníci (bitci) si ovíjeli ruku od zápěstí až přes dlaň; olovnice.

caetra, *ae, f.* [gallské slovo] lehký štítec hispanský, pavéza: *pelta caetrae haud dissimilis est L.* Odt.

caetrātus, *a, um* lehkým štítem hispanským opatřený: *caetratae ulterioris Hispaniae cohortes L.* Subst. *caetrātī, ōrum, m.* štítonoši, (hispanští) lehkooděnci.

Caīcus, *ī, m.* 1) řeka v Mysii *VO*; 2) druh Aeneův *V.*

Caīēta, *ae, f.* 1) Aeneova pěstounka; 2) předhoří a přístavní město na rozhraní Latia a Kampanie, kdež dle pověsti pěstounka Aeneova byla pochována (nyn. *Gaëta*).

Calaber, *bra, brum* kalaberský: *Calabrae Pierides H* kalaberské musy, t. j. básně Ennia, jenž pocházel z města Rudií v Kalabrii; subst. *Calabri, ōrum, m.* Kalabrové; meton. Kalabrie.

Calabria, *ae, f.* Kalabrie, jihovýchodní výběžek polostrova italského.

Calactē, *ēs, f.* [*καλὴ ἀκτή* krásné pobřeží] město na sev. pobřeží sicilském. Odt. adj. **Calactīnus**, *a, um* (pocházející) z Kalakty *C.*

Calagurris, *is, f.* město v severovýchodní Hispanii. Odt. subst. **Calagurritānī**, *ōrum, m.* Kalagurští *Cs.*

Calaïs, *is, m.* 1) okřídlený syn Boreův *O*; 2) [srov. *καλός*] význačné jméno sličného mladíka *H.*

Calamis, *idis, m.* [*Κάλαμις*] řecký sochař z doby Periklcovy *OC.*

calamister, *strī, m.* 1) železko na pálení vlasů; 2) metaf. (v plur.) řečnické ozdůbky, kudrlinky: *calamistri Maecenatis T.*

calamistrātus, *a, um* [*calamister*] železkem kadeřený: *saltator c.* tanečník s napálenými vlasy, kadeřemi.

calamitās, *ātis, f.* [srov. *incolumis*] 1) škoda, pohroma na obilí, na osení (zvl. krupobitím způsobená): *c. fructuum C* neúroda; 2) obecně škoda, nehoda, úraz, neštěstí, pohroma: *calamitati sum N* jsem na škodu, působím škodu; *magnum numerum civium calamitate prohibere C*

odvrátiti pohromu od ...; *videbam perniciem meam cum magna calamitate rei publicae esse coniunctam C*; v plur. *calamitates rei publicae C.* — Spec. α) (ve voj.) válečná pohroma, porážka (v boji): *calamitatem accipere Cs*; *proeliis calamitatibusque fracti Cs* nešťastnými bitvami jsouce zkrušeni, vysíleni; *accidit illa c. apud Leuctra N*; *Cannensis illa c. C*; β) (s gen. osoby) pohroma, zkáza něčí, záhuba, smrt: *neque eius calamitate de tanta voluptate quicquam Fortuna deminuerat Cs*; *Titurii c. Cs.*

calamitōsē, adv. [*calamitosus*] strastiplně, nešťastně: *c. vivere C.*

calamitōsus, *a, um* [srov. *calamitas*] 1) akt. pohromu přinášející, zhoubný: *incendium plebi c. S*; 2) pass. plný pohrom; nešťastný, zbědovaný: *defendere miseros et calamitosos C.*

calamus, *ī, m.* [*κάλαμος*] 1) třtina, stéblo (rákosové), stonek: *dispares calami O* nestejná stébla (syringy); 2) meton. (o věcech ze třtiny zhotovených) a) šíp: *arcum frangere et calamos V*; b) prut udičný, udice: *calamo ducere pisces O*; c) (v plur.) píšťala pastýřská složená z několika stébel rákosových nestejně dlouhých, syringa: *calamos inflare V* pískati, hráti na píšťalu.

Calānus, *ī, m.* indský gymnosofista *C.*

calathus, *ī, m.* [*κάλαθος*] 1) pletený košík (podoby rozvitého květu liliového) zvl. na květiny, plody a p.; 2) metaf. koflík, číše: *vina fundam calathis V.*

Cālātia, *ae, f.* město v Kampanii (nyn. *Guajazzo*). Odt. adj. **Cālātīnus,** *a, um* kalatijský; též příjmení rodu Atiliova (viz *Atilius* 1)); subst. **Cālātīnī,** *ōrum, m.* Kalatijští.

Calaurēa, *ae, f.* [*Καλαύρεια*] ostrov v saronské zátoce *O.*

calcar, *āris, n.* [*calx* pata; místo **calcāre* (sc. *ferrum*) patní ocel]; 1) ostruha: *equo calcaria subdere L* vzíti koně na ostruhy, ostruhami pobodnouti; 2) metaf. ostruha, pobídka, podnět: *c. adhibere alci C* ostruhy dávati, pobízeti; *vatibus addere c. H* básníky, pěvce nadchnouti.

calceāmentum, *ī, n.* [*calceus*] obuv.

calceō, *āre, āvī, ātum* opatřiti obuví, obouti (do střevíců).

calceolus, *ī, m.* [subst. demin. od *calceus*] střevíček.

calceus, *ī, m.* [2. *calx*] střevíc (jenž kryl celou nohu, často též kotníky až k lýtkům): *c. male laxus in pede haeret H* střevíc (příliš) volný na nohu dobře nepřiléhá; *Milo calceos et vestimenta mutavit C* přezul se a převlekl; ale obr. *calceos mutare* státi se senátorem, povýšen býti do stavu senátorského; senátoři totiž nosili střevíce, jichž řemení křížem na nártě spočívajíc kolem nohy až k lýtkům se otáčelo. Mimo to střevíce jejich zdobeny byly na nártě stříbrným půlměsíčkem (*lunula*).

Calchās, *antis, m.* [*Κάλχας*] syn Thestorův, slavný věštec řecký před Trojou *CV.*

Calchēdōn, *ŏnis, f.* viz *Chalcedon.*

calcitrō, *āre* [2. *calx*] 1) bíti, tepati patama, nohama; (zadkem) vyhazovati: *resupinus harenā calcitrat O* v písku se třepetá, sebou hází (o umírajícím); 2) metaf. vzpouzeti se, vzpírati se, býti tvrdošíjný.

calcō, *āre, āvī, ātum* [2. *calx*] 1) (patou, nohama) šlapati, dupati po něčem n. na něco (alqd): *pede ac vestigio calcari T*; *mixtā cruor calcatur harenā V*; *calcatae uvae O* tlačené hrozny; (o místech) *calcanda (est) via leti H* kráčeti jest cestou smrti; *durum calcavimus aequor O* po ztuhlé, zamrzlé hladině jsme kráčeli; *scopulum c. O* vstoupiti na ...; 2) metaf. nohama šlapati, zdeptati, utiskovati, potlačovati; pohrdati: *libertas calcatur L.*

calculus, *ī, m.* [subst. demin. od 1. *calx*] (hladký) kamének; — spec. α) kamének na početnici; meton. počet (srov. kalkulovati): *calculos subducere C* spočítati; *ad calculos alqm vocare L* činiti účty, účtovati s někým; *nimis exiliter ad calculos vocare amicitiam C* příliš malichernému počtu podrobovati přátelství, bráti přátelství na vážky příliš malicherné; β) kamének vrhcábní *O*; γ) kamének hlasovací.

caldus, synkopovaný tvar místo *calidus* (v. t.).

Calēdonia, *ae, f.* Kaledonie (nyn. Škotsko).

cale-faciō (*calfacio*), *ere, fēcī, factum* [*caleo* a *facio*] 1) oteplovati, zahřívati: *calefacta ora V* horká tvář

(obličej); 2) metaf. rozpalovati, rozohňovati, drážditi, znepokojovati: *calefacta corda tumultu V.*

cale-factō, *āre* [verb. intens. od *calefacio*] silně, hodně ohřáti.

cale-fīō, pass. ke *calefacio* (v. t.).

Calendae viz *Kalendae.*

Calēnus, *a, um* viz *Cales.*

caleō, *ēre, uī* (*caliturus O*) 1) býti teplý, horký, vříti, páliti: *ture c. V* pláti kadidlem; part. *calens O* horký, teplý; *epulae O* jídla horká, kouřící se; *arae O* planoucí; *caliturae ignibus arae O* oltáře, které by měly pláti (plápolati) ohněm (obětním); *terrae alio sole calentes H* jiným sluncem zahřívané; 2) (touhou, vášní) hořeti, planouti: *scribendi studio H*; *animi spe calent Cu* srdnatost naději jest rozehřáta, plane, jest sílena; *feminā c. H* pláti ohněm lásky k . . .; *quo calet iuventus H* jímž (jehož krásou) se rozehřívá, pro nějž jest nadšena; — *crimen caluit re recenti C* obvinění pro novotu ohnivě, živě bylo přetřásáno; *calebant nundinae C* kupčení ohnivě (horlivě) bylo provozováno.

Calēs, *ium, f.* Kaly, město v Kampanii, proslavené výborným vínem (nyn. *Calvi*). Odt. adj. **Calēnus,** *a, um* kalský.

calēscō, *ere, uī,* — [verb. inchoat. od *caleo*] 1) otepleti, rozehřáti se, zahořeti, rozpáliti se: *volucres medio caluere Caystro O* ptáci (labutě) se ohřáli; 2) metaf. (myslí) rozehřáti se, vzplanouti: *mero c. H* vínem se rozehřáti, rozjařiti; *agitante deo calescimus O* nítíme se, rozněcujeme se (láskou).

Caletī, *ōrum* (*Caletēs, um*) *m.* Kaletové, kmen usedlý v belgické Gallii při ústí Sequany *Cs.*

calfacio viz *calefacio.*

caliandrum (*caliendrum*), *ī, n.* vysoký účes (zhotovený z cizích vlasů); paruka.

Calidius, římské jméno rodové; *M. Calidius,* řečník a státník *Cs.*

calidus (*caldus*), *a, um* [*caleo*] 1) teplý, horký: *aqua calida* neb jen *calida* (*calda*) *T* teplá voda; 2) metaf. ohnivý, horlivý; horkokrevný, prudký: *c. redemptor H*; *c. iuventa H* horkokrevný, vášnivý mládím; *caldior est H* jest příliš zhorka nakvašený; *calida consilia C* ukvapené, nerozvážné záměry.

caliendrum, *ī, n.* viz *caliandrum.*

caliga, *ae, f.* (šněrovací) střevíc (jenž sahal až na konec holenní kosti), polobotka; zvl. vojenský střevíc, škorně.

cālīginōsus, *a, um* [1. *caligo*] pochmurný, zachmuřený, zakaboněný; zahalený v mrákotu, mrákotný, chmurný, temný: *c. nox H* (o budoucnosti).

1. **cālīgō,** *inis, f.* [srov. kal, kalný; *κηλίς* skvrna] 1) temná pára, (hustá) mlha, dým, mrákava: *picea caligine tectus O* černým dýmem obestřen, zahalen; *c. atra V* černý mrak (prachu); *quasi per caliginem cernere C* pozorovati jakoby skrze mlhu; 2) mrákota, temnota, temno: *oculis c. offunditur Cu* mrákota se rozlévá před očima, oči se zatmívají, tmí se v očích; *res caligine mersae V* věci v mrákotu pohřížené; 3) metaf. chmura (doby): *c. illorum temporum C* chmurné ony doby (v obci). Odt.

2. **cālīgō,** *āre, āvī, ātum* 1) intrans. býti temný, tmavý, býti zachmuřen, zahalen v mrak: *caligans nigra formidine lucus V* háj temnící se černou hrůzou; *mundus caligans Cu* svět zachmuřený; *nubes hebetat visus et . . . caligat V* mrak temnotu šíří; metaf. býti slepý, neviděti: *ad cetera c. Cu* k ostatním věcem býti slepý, ostatních věcí neviděti; 2) trans. zachmuřovati, haliti v mrak, v temno, zastiňovati.

Caligula, *ae, m.* [vl. subst. demin. od *caliga* „škornička"] přezdívka Gaia Caesara, syna Germanikova, jenž po Tiberiovi dosedl na trůn *T.*

calix, *icis, m.* [*κύλιξ*; odt. kalich] 1) pohár, číše: *calices siccare H* poháry vyprazdňovati; meton. *fecundi calices quem non fecere disertum? H*; 2) miska: *minor* (*calix*) *fabas, holus alter habebat O.*

Callaïcus, *a, um* kallaický: *hostis O* t. j. Kallaikové (Gallaekové), národ usedlý v severozáp. Hispanii.

calleō, *ēre, uī,* — [*callum*] 1) intrans. míti tvrdou, mozolovitou kůži, míti mozoly: *venae callent O* žíly tvrdnou; metaf. zkušeností otužen býti, míti zkušenost; býti zkušený: *usu c. L.*; 2) trans. (ze zkušenosti) znáti, věděti, rozuměti, vyznati se v něčem (alqd; s inf.): *iura c. L*; *sonum digitis c. et aure H* dovésti po-

souditi i na prstech i sluchem; *callet pauperiem pati H* zná, dovede . . .

Callicratidās, *ae, m.* [*Καλλικρατίδας*] spartský vojevůdce.

Callicula, *ae, f.* hora v Kampanii (nyn. *Cajanello*) *L.*

callidē, adv. [*callidus*] α) (v dobrém smyslu) chytře, důvtipně, obratně: *callidius interpretari T*; β) (s přihanou) chytře, zchytrale, lstivě, úskočně: *c. cogitare N* osnovati chytré zámysly; *simultates c. nutrire T.*

calliditās, *ātis, f.* [*callidus*] mozolnost; zkušenost, znalost; — spec. α) (v dobrém sm.) zběhlost, chytrost, důvtip: *c. atque prudentia C*; *c. et celeritas ingenii N*; β) (s přihanou) chytrost, zchytralost, úskočnost, ošemetnost: *c. fori T* právnická zchytralost (při soudním jednání na foru).

Callidromus, *ī, m.* [*Καλλίδρομος*] část pohoří Oity nedaleko Thermopyl *L.*

callidus, *a, um* [*calleo*] mozolovitý; zkušený, znalý; — spec. α) (v dobrém smyslu) zběhlý, dovedný, obratný, důvtipný, chytrý, důmyslný: *callidum imperitus fraudavit? C*; *callida iunctura H* dovedná vazba; (s dat.) *amici accendendis offensionibus callidi T* znalí v podněcování k nenávisti; (s gen.) *militaris rei c. T* znalý vojenství; *callidi temporum T* znalci časových poměrů; (s inf.) *testudo resonare callida H* zručná, dovedná ozývati se; β) chytrý, zchytralý, lstivý, úskočný: *gens non astuta nec callida T*; *c. incendendis offensionibus T* obmyslný v rozněcování pohoršení; *c. liberalitas N* vypočítavá, zištná štědrost.

Callifae, *ārum, f.* Kallify, město v Samniu *L.*

Callimachus, *ī, m.* [*Καλλίμαχος*], Kallimachos z Kyreny, znamenitý básník a literární historik (v 3. stol. př. Kr. v Alexandrii).

Calliopē, *ēs* (básn. též **-pēa,** *ae*) *f.* [*Καλλιόπη* „krásnohlasá“] výmluvné jméno musy epického zpěvu. Dle pověsti byla matkou Orfeovou. — U básn. též musa kteréhokoli druhu básnictví; meton. píseň, báseň: *quem mea C. laeserit O.*

Calliphōn, *ōntis* [*Καλλιφῶν*] a **Calliphō,** *ōnis, m.* řecký filosof, jenž hleděl spojiti učení Epikureovcův o rozkoši (*voluptas*) s učením stoikův o mravnosti (*honestas*) *C.*

Callipolis, *is, f.* [*Καλλίπολις*] 1) město na thráckém Chersonesu (nyn. *Gallipoli*); 2) aitolské město na Chersonesu taurském *L.*

Callirhoë n. **Calliroē,** *ēs, f.* [*Καλλιρόη* „krásnotoká“] dcera říčného boha Acheloa *O.*

callis, *is, m. f.* (horská) stezka, stezník; (lesní) pěšina: *iter callium Cu* cesta po stezníciích; pl. meton. (horská) stráň, pastvina: *rara* (praed.) *per occultos lucebat semita calles V* (jen) zřídka temným hvozdem prosvítala stezka; *nudae calles Cu* holé stráně.

Callisthenēs, *is, m.* [*Καλλισθένης*] řecký přírodozpytec a dějepisec, vnuk Aristotelův, provázel Alexandra Velikého na jeho výpravě proti Peršanům *CCu.*

Callistō, *ūs, f.* [*Καλλιστώ* „nejkrásnější“] dcera arkadského krále Lykaona, porodila Jovovi syna Arkada a byla od Junony proměněna v medvědici. Když ji jednou syn Arkas na lovu chtěl zabiti, proměnil jej Juppiter v medvěda a přeložil matku i syna mezi hvězdy (velký a malý medvěd) *O.* Viz *Arctos.*

callōsus, *a, um* [*callum*] mozolovitý, tvrdokožný: *callosa ova H* celá vejce (mající skořápku — *callum*).

callum, *ī, n.* 1) mozolovitá, tvrdá kůže; mozol; 2) metaf. otupělost, otužilost, otrlost: *labor quasi c. obducit dolori C* činí otužilým, otužuje proti bolesti.

1. **calō,** *āre, āvī, ātum,* [srov. *clamo καλῶ*] volati, svolávati, vyvolávati.

2. **cālō,** *ōnis, m.* vojenský vozataj, záškodník, pakostník; vůb. pacholek u koní, štolba, kočí.

1. **calor,** *ōris, m.* [*caleo*] 1) teplo, horko, vedro, parno; — spec. *mediis caloribus L* uprostřed letních veder, uprostřed léta; *c. ossa reliquit V* teplo (životné) opustilo kosti, mráz projel kostmi; 2) metaf. zápal, žár (lásky), horoucí láska: *trahere calorem O* láskou vzplanouti; *calores Aeoliae puellae H* žáry lásky Sapfiny.

2. **Calor,** *ōris, m.* řeka nedaleko Beneventa *L.*

Calpurnius, jméno rodu římského (*gens Calpurnia*), z něhož nejznámější jest rodina Pisonů; 1) *C. Calpurnius Piso,* konsul r. 180 př. Kr., navrhl zákon o nezákonném ucházení se o úřady (*lex Calpurnia de ambitu*); odt. adj. **Calpurniānus,** *a, um* Kalpurniův: *equites L* sloužící pod Kalpurniem; 2) *L. Calpurnius Piso Frugi,* jenž jsa tribunem lidu r. 149 př. Kr. navrhl zákon o vydírání peněz (*lex Calpurnia de repetundis*); 3) *L. Calpurnius Bestia,* tribun lidu r. 121 př. Kr. *S*; 4) *L. Calpurnius Piso Caesonius,* jehož dcera *Calpurnia* byla manželkou Caesarovou; 5) *L. Calpurnius Bibulus,* nevlastní syn M. Bruta, jehož choť Porcia provdána byla po prvé za M. Kalpurnia Bibula, soudruha Caesarova v konsulátě r. 59 př. Kr.

caltha, *ae, f.* žlutá květina; nejspíše měsíček n. pampeliška *V.*

calumnia, *ae, f.* [m. **calumnia* od zastar. *calvor* strojiti úklady, klamati]; 1) (t. t. v mluvě právní) utrhání na cti, křivé nařknutí, lživé obvinění, křivá, zlomyslná žaloba; ošemetné vykládání zákona, soudní pletichy: *calumniā litium fundos petere C* domáhati se majetku soudními pletichami; *calumniae condemnari T*; meton. pokuta, trest plynoucí z dokázané křivé žaloby: *illo iudicio calumniam non effugiet C*; 2) vůb. klam a mam, úklad(y), úskok(y), obmysl; překrucování, vykrucování: *calumniam adhibere C* užívati úskoků; *Arcesilae calumniae C* sofismata.

calumniātor, *ōris, m.* [*calumnior*] křivý žalobce, zlomyslný žalobník; překrucovatel práva.

calumnior, *ārī, ātus sum* [*calumnia*] lživě, křivě viniti; pomlouvati, utrhati na cti alqm, pozd. alci.

calva, *ae f.* [srov. *calvus*] leb, lebka.

Calvīnus, římské příjmení; *T. Veturius Calvinus,* konsul r. 321 př. Kr., byl se svým soudruhem v úřadě konsulském i s vojskem sevřen od Samnitů v soutěskách Kaudijských.

Calvisius, římské jméno rodové; 1) *C. Calvisius Sabinus,* podvelitel Caesarův *Cs*; 2) *C. Calvisius Sabinus,* konsul r. 26 po Kr., skončil za Kaliguly sebevraždou *T.*

calvitium, *iī, n.* [*calvus*] pleš.

1) **calvus,** *a, um* [srov. *calva*] lysý, holohlavý, plešatý.

2. **Calvus** [„Plešák"] římské příjmení; *C. Licinius Calvus,* vrstevník Ciceronův, básník a řečník.

1. **calx,** *cis, f.* (a *m.*) [χάλιξ; něm. Kalk z lat.] 1) vápenný kámen, vápenec, vápno; 2) meton. cíl v závodišti vápnem pobílený: *ad carceres a calce revocari C* od cíle závodiště zase k jeho východišti, od konce k začátku býti povolán.

2. **calx,** *cis, f.* (a *m.*) pata: *ferrata c. V* pata ostruhou opatřená, ostruha; *calcemque terit iam calce V* tře nohu svou o nohu odpůrcovu, jest mu v patách, v patách za ním běží; *certare pugnis calcibus C* rukama nohama (srov. πύξ καὶ λάξ); (o zvířatech) kopyto: *calces remittere N* vyhazovati zadníma nohama; *calce petere H* útočiti kopytem; (*quadrupes*) *calcibus auras verberat V* předníma nohama.

Calycadnus, *ī, m.* řeka a předhoří v Kilikii.

Calydōn, *ōnis, f.* [Καλυδών] hlavní město Aitolie, sídlo krále Oinea (nyn. *Aidon*). Odt. adj. a) **Calydōnis,** *idis, f.* kalydonská; subst. Kalydoňanka (= *Deianira*) *O*; b) **Calydōnius,** *a, um* kalydonský, aitolský: *amnis O* (= *Achelous*); *heros O* (= *Meleager*); *Calydonia regna O* o říši, kterou v Apulii založil Diomedes, vnuk Oineův.

Calymnē, *ēs, f.* malý ostrov v aegejském moři poblíž Rhodu *O.*

Calypsō, *ūs, f.* [Καλυψώ] dcera Atlantova, nymfa na ostrově Ogygii, u níž Ulixes prodlel sedm let.

camara viz *camera.*

Camarīna (*Camerina*), *ae, f.* [Καμαρίνα] město na jižním pobřeží sicilském.

Cambūniī montēs, kambunské pohoří, tvoří přirozenou hranici mezi Makedonií a Thessalií (nyn. *Voluzza*).

Cambȳsēs, *is, m.* 1) otec staršího Kyra; 2) syn staršího Kyra a nástupce jeho.

camella, *ae, f.* [subst. demin. od *camera*] číše.

camēlus, *ī, m.* [κάμηλος] velbloud: *dromades cameli Cu* dromedáři.

Camēna, *ae, f.* 1) pěvkyně, bohyně zpěvu, Kamena; Musa, Uměna; 2) meton.

zpěv, píseň, báseň: *prima, summa c. H.*

camera (*camara*) *ae, f.* [*καμάρα*; něm. Kammer z lat., č. komora z něm.] klenutí, klenutý strop; sklepení; — spec. lehká loď, barka pontská (překlenutá) *T.*

Cameria, *ae, f.* a **-ium,** *ii, n.* sabinské město v Latiu. Odt. adj. **Camerīnus,** *a, um* kamerijský, z Kamerie.

Camerīna viz *Camarina.*

Camerīnum, *ī, n.* město v Umbrii (nyn. *Camerino*). Odt. adj. a) **Camers,** *tis* kamertský; subst. *Camertēs, ium, m.* Kamerťané; b) **Camertīnus,** *a, um* kamertský.

Camillus, příjmení v rodě Furiů (*gens Furia*). Zvl. *M. Furius Camillus,* jenž dobyl Vej; vítěz nad Gally r. 390 př. Kr.; — (v plur.) *Camilli* mužové jako Kamillus; metaf. *novus C. L* nový K. (zachranitel vlasti); — *Camilla, ae, f.* dcera krále Volskův Metaba, pomáhala Turnovi v boji proti Aeneovi *V.*

camīnus, *ī, m.* [*κάμινος*; něm. Kamin z lat., č. komín z něm.] 1) pec; krb; — spec. výheň (Vulkanova n. Kyklopů): *Cyclopum educta caminis moenia V* hradby zdělané ve výhni, v kovárně, v dílně Kyklopů; 2) meton. oheň: *oleum addere camino H* oleje přilévati do ohně.

Camīrus, *ī, m.* [*Κάμειρος*] bohatýr ctěný na ostrově Rhodu, zakladatel stejnojmenného města tamže *C.*

Camisarēs, *is, m.* otec Datamův *N.*

Campānia, *ae, f.* [? *campus* rovina] Kampanie, úrodná krajina ve střední Italii. Odt. adj. **Campānus,** *a, um* kampanský: *urbs V*; *colonia C.* (= *Capua*); *C. morbus H* nemoc v Kampanii rozšířená, která hyzdila obličej bradavicemi; *Campana supellex H* (laciné) hliněné nádobí (z kampanských továren); subst. *Campānī, ōrum, m.* Kampanové.

campester, *-stris, -stre* [*campus*] plochý, na rovině (ležící), rovinatý: *c. iter L* pochod rovinou, po rovině; *hostis c. L* bojující v rovině; *loca campestria* místa plochá, rovina; *munitiones Cs* hradby na rovině; *Scythae c. H* stepní; subst. *campestria, ium, n.* rovina, kraj; — spec. jsoucí, konaný na rovině, na poli Martově (v Římě). Pole Martovo bylo a) místem volebním; odt. *gratia campestris L* vliv při volbách; b) cvičištěm mládeže; odt. *campestria arma H* tělocvičné nářadí; subst. **campestre,** *is, n.* zástěra, podpáska, hace (nošená zvl. při hrách tělocvičných; též za letního parna místo tuniky pod togou).

campus, *ī, m.* 1) ploché pole, rovina, pláň, planina, niva, luh, úhor: *quod campi* (gen. quantit.) *est L* co roviny jest, celá rovina; — (zorané, oseté) pole: *opimi atque uberes campi C*; širé pole ku svádění bitvy (odt. něm. Kampf boj): *credere campo V* důvěřovati boji v širém poli; 2) metaf. plocha, pláň: *campi lati aëris V* širé nivy vzdušné; *campi liquentes V* tekuté pláně (= moře); *campi salis V* pláň, hladina mořská; — spec. rovina, pole Martovo (v Římě při Tibeře), na němž konány a) komitie centuriátní; odt. = komitie, volby: *descendat in campum petitor H*; *dies campi C* den voleb; *Fors domina campi*; *campum corrupit L* sněm (volební) porušil, podplatil voliče; *c. aget gemitus V* pole (Martovo), davy lidu (římského tam shromážděné) povedou nářky; b) shromaždiště lidí cvičících své síly, bavících se hrou a procházkou: *apricum odit campum H*; metaf. (širé) pole, obor (činnosti), rejdiště: *hic tantus c. C.*

Camulodūnum, *ī, n.* město v Britannii (nyn. *Colchester*) *T.*

camur, *a, um* [srov. *camera*] sklenutý, dovnitř zahnutý.

Canacē, *ēs, f.* [*Κανάκη*] dcera Aiolova *O.*

Canae, *ārum, f.* Kany, pobřežní město v Aiolidě, proti Lesbu *L.*

Canachē, *ēs, f.* [*καναχή* hřmot] výmluvné jméno psa *O.*

canālis, *is, m.* [*canna* třtina] trouba, koryto, žlab, stoka, kanál: *arundinei canales V* trubky rákosové.

Canastrum, *ī, n.* jižní výběžek poloostrova pallenského. Odt. adj. **Canastraeus,** *a, um* kanasterský: *C. promuntorium L.*

cancellī, *ōrum, m.* [subst. demin. od *cancer, cri* mříž, což povstalo dissimilací z *carcer*] 1) mříže, mřížoví, mřížový plot, přepažení, zábradlí; 2) metaf. meze (někomu uložené).

cancer, *crī, m.* [srov. *καρκίνος*] 1) rak; 2) metaf. znamení, zhvězdění raka ve zvěrokruhu, v něž slunce vstupuje za

letního slunovratu (21. června); odt. meton. jih: *ter cancri bracchia vidit O*; parno, úpal; 3) rak, rakovina.

Candāvia, *ae, f.* hornatá krajina v Illyrii.

candēla, *ae, f.* [*candeo*] voskovaný provazec, vosková (lojová) svíce, svíčka.

candēlābrum, *ī, n.* [*candela*] nosič svíček; svícen (kandelabr).

candeō, *ēre, uī,* — býti běloskvoucí; (bělostně) skvíti se, zářiti, lesknouti se; part. *candens,* v platnosti adj. běloskvoucí, zářivý: *c. elephantus V* (= slonová kost); *saxa candentia H* t. j. křídové skály; *villa c. H* mramorem zářící (t. j. z bílého mramoru); subst. neutr. *candentia, ium* běl: *de candentibus atra facere O* z bílého učiniti černé; — spec. (do běla) žhavý, řeřavý, rozpálený: *candenti carbone capillum adurere C.*

candēscō, *ere, canduī,* — rozzařovati se, zastkvívati se (bílým leskem); — spec. (do běla) rozpalovati se, řeřavěti: *aër canduit O.*

candidātus, *a, um* oděný bílou togou, bíle oblečený; subst. *candidātus, ī, m.* uchazeč o úřad, kandidát (poněvadž uchazeči odívali se togou běloskvoucí barvy): *c. consulatūs L* o konsulát.

candidē, adv. [*candidus*] 1) jasně bíle, sněhobíle; 2) metaf. upřímně, poctivě.

candidulus, *a, um* [adj. demin. od *candidus*] jasně bílý, běloskvoucí.

candidus, *a, um* [*candeo*] 1) běloskvoucí, sněhobílý, (jasně) bílý: *c. toga CL* běloskvoucí toga uchazečův o úřady; *c. barba V* stříbrný (bělavý, šedý) vous; *c. turba O* dav bíle oděný; *c. sententia O* hlas osvobozující (bílým hlasovacím kaménkem); *c. ferrum Cu* bílé železo, cín (?); 2) leskem zářící, skvoucí se, zářivý, jasný (o zářné kráse): *c. Maia V*; *c. dies H* jasný den; 3) metaf. a) (o slohu) jasný, průzračný: *c. genus dicendi C*; b) (o smýšlení a povaze) čistý, ryzí, bezúhonný, poctivý, nestranný; ušlechtilý, šlechetný, upřímný, srdečný: *c. iudex H*; *animae candidiores H*; *c. ingenium H*; c) veselý, bujarý, utěšený, radostný, příjemný, šťastný: *c. hora O*; *c. fatum O.*

candor, *ōris, m.* [*candeo*] 1) (zářící) bělost; vůb. jas, záře, lesk: *candore notabilis ipso O* patrná již svou bělostí, jasem (o mléčné dráze); 2) metaf. čistota smýšlení, nelíčenost, ryzost, upřímnost, poctivost: *animi c. O.*

Cănēns, *entis, f.* [vl. part. praes. act. od *cano* „pěvkyně“] italská nymfa, dcera Janova a Veniliina *O.*

cānens viz *caneo.*

cāneō, *ēre,* —, — [*cānus*] býti bělošedý, bělavý, sivý, šedivý: *ager cānebat aristis O* pole bělalo se klasy: zvl. part. *cānens, entis* (= *canus*): bělošedý, bělavý, šedý: *oliva O* (vzhledem k šedozeleným listům); *gelu O* šedý mráz (pokrývající věci jiním); *colla canentia O* šíje pokrytá pěnou, zpěněná; *c. senecta V* stříbrošedé stáří; *canentia lumina V* hasnoucí zrak (o umírajícím).

canēphoros, *ī, f.* [ἡ κανηφόρος] dívka nesoucí košík; v plur. *canēphoroe* dívky athenské, které při náboženských průvodech slavnostních nosily v nádherných košících na hlavě posvátná nářadí.

cānēscō, *ere,* —, — [verb. inchoat. od *cāneo*] šedivěti, bělati; — spec. stárnouti.

Cangī viz *Ceangi.*

canīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *canis*] vl. malý pes, psík; (ve hvězdářství) psí hvězda, Sirius (vychází ráno ke konci července, odtud horké „psí dni“).

Cānidia, *ae, f.* stará mastičkářka, již Horatius pronásleduje jako travičku; pravé její jméno bylo prý *Gratidia.*

Caninefātēs, viz *Canninefates.*

Canīnius, římské jméno rodové; *C. Caninius Rebilus,* legát Caesarův *Cs.*

canīnus, *a, um* [*canis*] psí.

canis, *is m. f.* [srov. κύων, gen. κυνός] 1) pes: *multa c. H* smečka psů; spec. tuleň; 2) metaf. a) (s přihanou o lidech) pes, kousavý, jízlivý člověk; slídič; patolízal; b) (ve hře v kostky) nejšpatnější vrh; c) (ve hvězdářství) = *canicula* (v. t.).

canistrum, *ī, n.* [κάνιστρον] (jen v plur.) pletený košík, košíček (na ovoce, dary obětní a p.).

cānitiēs, *ēī, f.* [*canus*] 1) šedost, šedivost: *c. capitum Cu* šedivé hlavy; 2) meton. šedivé vlasy, šediny, stříbrný vlas (stáří): *Charon, cui mento c. iacet V*; stáří.

canna, *ae, f.* [κάννα] 1) třtina, rákos, sítí: *cannae flexae O* věnec z rákosí; 2) meton. (v plur.) pastýřská píšťala (zdělaná ze stébel rákosových nestejné délky), syringa.

Cannae, *ārum, f.* Kanny, město v Apulii, proslulé porážkou Římanů r. 216 př. Kr. (nyn. *Canne*). Odt. adj. **Cannēnsis,** *e* kanenský.

Canninefātēs (*Caninefates*), *ium, m.* Kanninefati, batavský národ, bydlící v rýnské deltě; adj. *ala Canninefas T* četa Kaninefatů; *Canninefas tumultus T* vzpoura Kaninefatů.

canō, *ere, cecinī, cantātum* [srov. καναχή chřest, hlahol] vydávati melodický zvuk, melodicky zníti; **I** intrans. 1) (hlasem) zpívati, pěti: *lapides movere canendo H* zpěvem; *lunam deducere canendo O* měsíc s nebe stáhnouti kouzelnou písní, kouzelným říkáním; *ad tibicinem* (*tibiam*) *c. C* při flétně zpívati; — spec. o zvířatech: (o kohoutu) kokrhati; (o vráně, krkavci) krákati; (o sově, kulichu) houkati; srov. *ranae cecinere querelam O* žáby skřehotaly stesk; 2) (nástroji) α) (o lidech) hráti, pískati: *symphonia canit C* hudba hraje; *c. fidibus C* hráti na lyru; *arundine c. O* pískati na píšťalu; *receptui c. CL* troubiti k ústupu (srov. též II 3)); β) (o nástrojích samých) zníti, zazníti, zvučeti, zazvučeti: *tubae cornuaque cecinerunt L*; *signa canunt L* znamení troubou daná se ozývají, trouby, rohy zní; *repente a tergo signa c. S* znamení (t. polnice) zaznívala; *classicum canit L* znamení k útoku se vytrubuje, dává (srov. též II 3)); **II** transit. 1) zpívati, pěti něco: *carmen c.* zpívati, pěti píseň; (ale též) skládati báseň; *carmen auxiliare canit O* (kouzelnou) píseň pomocnou pěje, odříkává; *Fama facta atque infecta canens V* zvěstujíc, rozhlašujíc; *Iunoni cane vota V* slib Junoně učiň (slavnostními slovy); — spec. opěvovati, (zpěvem, písní) slaviti, oslavovati: *Herculem canunt T* opěvají, oslavují písní; *arma virumque cano V*; *regum facta c. H*; *Galli canentes Caesarem H* volajíce slávu Caesarovi; 2) (o věštbách) pěti, prorokovati, věštiti, přenes. přednášeti): *horrendas canit ambages V* hrozné věští záhady; *mihi multi canebant scelus V* prorokovali zločin; *veraces cecinisse* (*Parcae*) *H* Parky pravdomluvné; *ut haec c. dii immortales viderentur C*; *anser Gallos adesse canebat V* zvěstovala (jako nějaký věštec); 3) (t. t. voj.) *tubicines signa c. iubet S* troubiti k útoku; *bellicum c. CL* troubiti k boji; *classicum c. CsT* (znamení vojenské) troubiti (aby vojíni se shromáždili), troubiti vzhůru; (básn.) *tuba canit commissos ludos V* dává znamení (k) početí her; *receptus c. O* (= *receptui c.*) troubiti k ústupu, k odtoku.

Canōpus, *ī, m.* město při západním ústí nilském, pověstné rozmařilostí; meton. (rozmařilí) obyvatelé jeho.

canor, *ōris, m.* [*cano*] (jen básn.) zpěv; zvuk.

canōrus, *a, um* [*cano*] zvučný, hlasný; zpěvný, libohlasý, libozvučný: *c. aves V* zpěvaví ptáci; *c. ales H* (= zpěvná labuť); subst. *canorum, ī, n.* libozvučnost, lahoda (hlasu).

Cantaber, *brī, m.* Kantaber; též koll. *C. bellicosus H*; obyč. v plur. *Cantabrī, ōrum* Kantabrové, bojovný národ na sev. pobřeží Hispanie. Odt. adj. **Cantabricus,** *a, um* kantaberský.

cantērius viz *cantherius.*

cantharis, *idis, f.* [καανθαρίς] puchýřník lékařský, španělská moucha (jedovatá).

cantharus, *ī, m.* [κάνθαρος] konvice s dvěma dlouhými obloukovými uchy, z níž naléváno víno do menších pohárův.

canthērius, *iī, m.* [καανθήλιος] valach.

canticum, *ī, n.* [*cano*] 1) kantikum, monodie, samozpěv, jehož obsah herec pantomimicky znázorňoval, kdežto zpěv přednášel zpěvák (*cantor*) k průvodu flétny (podobno nyn. melodramatu): *c. agere L* zpěv mimicky provázeti; 2) vůb. zpěv, píseň.

cantilēna, *ae, f.* [*canto*] 1) známá, stará písnička; 2) metaf. (s přihanou o řeči často opakované) stará písnička.

cantiō, *ōnis, f.* [*cano*] zpěv; kouzelný zpěv, říkání.

cantitō, *āre* [verb. frequent. od *canto*] často zpívati.

Cantium, *iī, n.* jihovýchodní kout ostrova Britannie proti Gallii (nyn. Kent) *Cs.*

cantiuncula, *ae, f.* [subst. demin. od *cantio*] písnička.

cantō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *cano*] I intrans. 1) (hlasem) zpívati: *cantando victus V* ve střídavém zpěvu překonán, podlehnuv; — spec. (o zvířatech): *galli cantant C* kohouti kokrhají; 2) (nástroji) α) (o lidech) hráti na ... (abl.): *tibiis c. N* pískati na flétnu; *structis c. avenis O*; β) (o nástrojích samých) zníti, zaznívati, zvučeti: *cantabat tibia ludis O*; II transit. 1) zpívati, pěti; básniti něco: c. *Catullum H* zpívati, omílati písně Katullovy; *qui Pythia cantat tibicen H* kdo o závod na flétnu píská při hrách pythijských, kdo ve hrách pythijských závodí jako pištec; — spec. α) opěvovati, (zpěvem, básní) slaviti, velebiti: *dum meam canto Lalagen H*; *cantatus Achilles O* opěvaný, slavený; (s přihanou) *tota cantabitur urbe H* po celém městě v (posměšných) písničkách bude přetřásán, tepán; β) říkati píseň kouzelnou, slova kouzelná, očarovati: *carmen cantatum O* kouzelné říkání, zaříkávání; *cantatae herbae O* očarované, kouzelné byliny; srov. *cantando rumpitur anguis V* písní kouzelnou puká had.

cantor, *ōris, m.* [*cano*] 1) zpěvák; c. *Apollo H* pěvec Apollo (jako citharoed); spec. zpěvák v kantiku veselohry: *donec c. „vos plaudite" dicat H* až řekne herec; 2) metaf. a) pochlebný vychvalovatel: *cantores Euphorionis C*; b) odříkávatel: c. *formularum C.*

cantus, *ūs, m.* [*cano*] znění; 1) (o lidech) zpívání, zpěv; píseň; — spec. (o zvířatech): c. *corvi C* krákání; *gallorum C* kokrhání, zpěv kohoutí; (o sově) houkání; (o křepelce) tlukot; 2) (o nástrojích) zvuk(y), hudba, hra: *tubarum c. V* zvuk, hlas trub; *truci cantu deterritus Cu* děsným zvukem (trub) odstrašen; 3) kouzelná píseň, kouzelné říkání, slova kouzelná.

Canulēius, jméno plebejského rodu římského; zvl. *C. Canuleius*, tribun lidu r. 445 př. Kr., původce zákona, jímž se dopouštěly právní sňatky (*conubium*) mezi plebeji a patricii.

cānus, *a, um* [m. **cas-nus*; srov. *casnar* (v nář. Paeligně) stařec] 1) šedý, šedivý, šedavý, bělošedý, popelavý: *canae aquae O* zpěněné vody; c. *seges O* bělavé osení; zvl. *cani capilli* (neb s vypustkou pouze) *cānī* šedivé vlasy, šediny: *falsi cani O*; 2) metaf. šedý, starobylý, prastarý; ctihodný, velebný: c. *Vesta V.*

Canusium, *iī, n.* město v Apulii, jehož obyvatelé mluvili řecky a oskicky (nyn. *Canosa*). Odt. adj. **Canusīnus**, *a, um* kanusijský; subst. *Canusinus, ī, m.* Kanusian, obyvatel Kanusia: *bilinguis H.*

capācitās, *ātis, f.* [*capax*] 1) schopnost moci v sebe něco pojmouti; 2) meton. prostor.

Capanēūs, *eī, m.* [*Καπανεύς*] jeden ze sedmi bohatýrů bojujících před Thebami. Byl od Dia bleskem usmrcen.

capāx, *ācis*, adj. [*capio*] 1) schopný mnoho pojmouti, prostorný, objemný, velký: c. *urna H*; *moles tam c. T* budova tak prostranná; *insula magnae sedis haud c. Cu* ne dosti prostranný pro velké sídlo (město); (*homo*) *cibi vinique capacissimus L* jenž snesl mnoho jídla i vína; silný, náramný jedlík i piják; 2) metaf. obsáhající, obsáhlý; schopný něčeho, k něčemu, chápavý: (absol.) *ingenium c. O* obsáhlé, velké nadání; (s gen.) *aetas honorum nondum c. T* věk neschopný ještě hodností; c. *imperii* (*principis loci*) *T* schopný vladaření, vlády; *animal mentis c. O* tvor schopný rozumu (o člověku); *solam Augusti mentem tantae molis capacem* (*fuisse*) *T* že pouze duch Augustův obsáhl (dovedl obsáhnouti) tak velikou spoustu (o vládě); c. *fortuitorum mare T* nic v sobě neskrývá tolik náhod; *capacia bonae spei pectora Cu* duše vnímavé pro dobré naděje.

capēdō, *inis f.* [*capis*] obětní miska.

capēduncula, *ae, f.* [subst. demin. od *capedo*] obětní mistička.

capella, *ae, f.* [subst. demin. od *capra*] 1) kozička; 2) metaf. (hvězda) Koza: *Olenia c. O* (v souhvězdí Vozky).

Capēna, *ae, f.* město v Etrurii. Odt. adj. a) **Capēnās**, *ātis*, kapenský; subst. **Capēnātēs**, *ium, m.* Kapeňané; b) **Capēnus**, *a, um* kapenský.

caper, *prī, m*, [srov. *κάπρος* kanec] (se změněným významem) kozel.

capessō, *ere, īvī* (*iī*), *ītum* [verb. desid. od *capio*] 1) horlivě chápati se čeho, pojímati co (alqd): *corde c.* básn. u *C*; 2)

metaf. a) chvátati, usilovati, dospěti někam; snažiti se oč, pachtiti se po něčem: *c. Italiam V*; *oras V*; *tuta capessunt V* octnou se v jistotě (v bezpečí); *pars turres capessat V* ať vstoupí na věže; b) horlivě chápati se něčeho, horlivě bráti na sebe, podstupovati něco (alqd): *pugnam c. L* dávati se v boj; *fugam c. L* (chutě) dávati se na útěk; *pericula c. L* podnikati, podstupovati; *regna c. V* uvázati se ve správu říše; *iussa c. V* chápati se rozkazů, vykonati rozkazy; *magistratum c. T* nastupovati na úřad; *c. provincias T* uvazovati se ve správu provincií; *rem publicam c.* vstoupiti na dráhu politickou; ale *capessite rem publicam S* ujměte se obce, vlasti; *c. accusationes T* prováděti žaloby; *c. caerimonias T* obstarávati náboženské obřady; *iustitiam c. T* dbáti spravedlnosti; *noctem c. T* noc tráviti.

Capetus, *ī, m.* král albský *L.*

Caphāréus (*Caphēréus*), *eī, m.* [*Καφηρεύς*] mys na jihových. konci Euboie, kdež se ztroskotalo loďstvo Řeků vracejících se od Troje; meton. *perpetimur Capharea O* zakoušíme pohromu (loďstva) u Kafarea. Odt. adj. **Caphāréus**, *a, um* Kafarejský.

capillātus, *a, um* [*capillus*] vlasatý.

capillus, *ī, m.* [*caput*] (v slng. koll. i v plur.) vlas, vlasy, kadeř, kadeře: *hiems cana capillos* (acc. vztah.) *O* zima se sněhobílými vlasy; též vous, vousy: *Dionysius sibi adurebat capillum C.*

capiō, *ere, cēpī, captum*

I 1) jímati, bráti, chápati, popadati; chápati se (alqm; alqd): *arma c.* chápati se zbraně; *cibum c. S* pojísti; srov. *somnum c.* usnouti; *moderamina navis c. O* chopiti se řídidla lodního (= kormidla); — spec. (o místech) zaujímati, zabírati, obsaditi: *montem*; *locum*; — (na místo) doraziti, dostati se, dostihnouti: *portum*; *insulam* doplouti k...; *terras aves c. videntur V* že doletují, snášejí se k zemi; 2) metaf. (jednání) chápati se, uchopovati, před se bráti: *occasionem* (*tempus*) *c. LC*; *ex consiliis hostis conatūs c. L* podle záměrů nepřátel zaříditi své podniky (své kroky); *coniecturam c. C* dohadovati se, domýšleti se; *initium c. C* počínati se; *ex* (*de*) *alqa re exemplum* (*documentum*) *c.* bráti si příklad; *fugam c. Cs* dávati se na útěk; *consilium c.* konati úradu, raditi se; pojímati záměr (úmysl); osnovati, kouti záměr (obmysl); zůstávati na něčem, umíniti si, odhodlati se, rozhodnouti se (nějak); *capite orgia mecum V* slavte orgie se mnou; oddejte se opojným radovánkám se mnou; — spec. (úřady) na se vzíti, převzíti: *magistratus CS*; *honores C*; *regnum ab alqo O*;

II (za jistým účelem) bráti, vybrati, vyhledati, zvoliti (si): *locum castris idoneum Cs*; *anfractum viae c. N* voliti zacházku; *prospectum ad urbem c. L* rozhled na město si zjednati; (s dvojím acc.) *hunc cape consiliis socium V* tohoto si vezmi za účastníka porad, přibeř na poradu;

III 1) (osoby, věci) bráti, odnímati, (u)chvátiti, (po)lapiti, chytati, zajímati, loviti: *capti* (= *captivi*) zajatci; *praedas c.* kořisti uloviti, kořistiti, loupiti; *navem c. O* (po)lapiti loď; *id* (*lumen*) *cepisse manu O* že oko (lstí) odcizil (srov. IV 2) β)); (obr.) *rem publicam c. S* uchvátiti vládu obce, opanovati stát; *poenas verborum c.* (= *sumere*) *O* ztrestati slova, pomstiti se za slova; — (o místech) vzíti, dobýti, zmocniti se: *castra*; *urbem*; *Troiā captā H* po dobytí Troje; (se slovní hříčkou) *Graecia capta ferum victorem cepit H* Řecko pokořené pokořilo, podmaněné podmanilo; 2) metaf. a) (o síle tělesné; jen v pass.) býti chycen, ochromen: *capti auribus et oculis L* (jsouce) ohlušeni a oslněni; *auribus captus C* ohluchlý, hluchý; *pedibus* (*membris*) *captus CS* ochromen na nohy; *caput leto captum V* hlava smrtí stižená, zachvácená; (o síle duševní) *mente esse captum C* rozumem býti pominulý, býti ztřeštěný, na hlavu padlý; *captus animi* (lokativ) *LT* na rozumu pomatený; b) (mysl) jímati, dojímati; uchvacovati; (při)vábiti, zvábiti; (při)poutati: *senatum metus cepit L*; *nos laudis satietas cepit Cu* nás jala sytost slávy, jsme nasyceni slávou; *ubi periculum quenique ceperat S* zastihlo; *aures, lumina c. O* sluch, zrak poutati, vábiti; *compendio capti Cs* (jsouce) zaslepeni výdělkem; *capti* (*sunt*) *dolis V* oslepeni; — spec. (s příhanou) polapiti někoho, získati; podskočiti, přelstíti, oblouditi, okla-

mati: *legatos plerosque capit* (*Iugurtha*) *S* lapí, získá (pro sebe); *hac* (*ratione*) *exercitūs c. Cs* tímto způsobem vojska obelstíti; *errore capi L*; *amicitiae imagine c. O*; — zvl. často part. *captus* (byv, jsa) jat, dojat, překonán, sveden, okouzlen, zváben, zaslepen, podskočen; **IV** (přijímajíc od jiného) bráti (= *accipere*); **1)** přijímati, obdržeti, dostávati (*aliquid ab alqo n. ex re*): *praemia c. V* získati odměny; (s dvěma acc.) *vaccam praemia c. O* kravici za odměnu, odměnou dostati; *honorem c.* docházeti pocty; — spec. α) (peníze) bráti, dáti se podplatiti: *quos pecuniae captae accersebat S* z úplatku poháněl (na soud); β) (o důchodech) bráti, vybírati: *stipendium Cs*; **2)** metaf. bráti, obdržeti, dostávati; *alter ab undecimo me iam ceperat annus V* první po jedenáctém mne obdržel rok (t. j. byl jsem ve dvanáctém roku života); *fructum oculis* (dat.) *c. N* míti požitek pro oči, zrakem se pásti (na něčem); *cape dicta memor V* vštěp si; — spec. α) (radost, žal) míti, pociťovati: *voluptatem*; *laetitiam ex alqa re*; *pro me cepisse timorem V* že za sebe pocítil jsem strach; *dolorem c.* rmoutiti se; *detrimentum c.* škodu vzíti, utrpěti; *infamiam c. Cs* hanbu (si) utržiti; β) (proměnou) dostati, vzíti na sebe: *formam*; *novas figuras O*; *lumen c. O* dostati světlo, zazářiti; *duritiam c. O* tvrdnouti; **V** (o prostoru) **1)** v sebe bráti, pojímati, obsáhnouti něco; míti místo pro něco: *non capiet tuus venter plus ac meus H* nepojme; *officium populi vix capiente domo O* an dům stěží pojímá úslužný, zdvořilý lid; *portae non capiebant funera O* nemohly pojmouti, nestačily pohřbům; *onera c. L* pojmouti náklad (o člunech); *populi, quos Achaia cepit O* v sebe pojala, chová; *in formam, quantam ipsa capit* (zabírá), *reducit O*; *iram non capit ipsa suam O* nemůže pojmouti, vměstnati (do hrudi) velikost hněvu, hněv nevejde se do hrudi; *nec capiunt* (= *non continent*) *inclusas pectora flammas O* hruď nestačí pro plamen (lásky), jejž v sobě chová; *nec iam se capit unda V* a voda (vroucí) nemůže se již udržeti (v kotli), var vystoupne; (obr.) *nec te Troia capit V* nemůže tě pojmouti, jest pro tebe (příliš) malá; *quae* (sc. *gloria*) *vix caelo capi potest C* kteréž ani nebe nemůže pojmouti; **2)** metaf. **a)** pojmouti něco, stačiti, býti přiměřen něčemu; míti sílu, býti s něco: *cepisset genitor si Phaëthonta Merops O* kdyby Faëthontovi byl stačil; *magnitudinem c. Cu* velikosti býti přiměřen; *quanta* (*promissa*) *ipsius fortuna capiebat Cu* sliby, které s jeho stavem se srovnávaly; *concupiscis, quae non capis Cu* toho žádáš, seč nejsi; *quidquid mortalitas c. poterat Cu* co lidská přirozenost mohla vykonati, seč byla; *sapientiam c. Cu* býti schopen moudrosti; *c. nomen Cu* snésti jméno, býti hoden jména; **b)** (v ducha) pojímati, duchem obsáhnouti, chápati, vystihovati, rozuměti: *vix spes suas animo capit O* duchem neobsáhne, netuší velikosti svých nadějí; *veram speciem Romani senatus c. L.*

capis, *idis, f.* [srov. *capedo*] miska, číše s uchem, zvl. obětní.

capistrō, *āre, āvī, ātum* [*capistrum*] dáti ohlávku: *tigres capistratae O* mající ohlávku, s ohlávkou.

capistrum, *ī, n.* ohlávka, náhubek.

capital, *ālis, n.* [vl. subst. neutr. adj. *capitalis*; pův. *capitale*] úhlavní, hrdelní zločin (trestaný ztrátou hrdla neb občanství): nejč. *c. est, si* ... n. s inf. jde o hrdlo.

capitālis, *e* [*caput*] **1)** týkající se hlavy, hrdla (= života), při čem jde o hlavu, hrdelní, úhlavní: *res c.* věc, zločin hrdelní; *noxa c. L* zločin hrdelní; *c. supplicium Cu* trest hrdelní, poprava; **2)** metaf. **a)** život ohrožující, úhlavní; záhubný, zhoubný: *c. hostis C* úhlavní nepřítel; *c. odium C* úhlavní, smrtelné záští, záští na život a na smrt; *ira c. H*; *c. pestis C* zkázonosný jed; *c. oratio C*; **b)** (týkající se hlavy jakožto sídla rozumu) hlavní, znamenitý, výborný: *c. ingenium O.*

Capitīnus, *a, um* kapitijský (od města *Capitium* na Sicilii) *C.*

1. capitō, *ōnis, m.* [*caput*] hlaváč.

2. Capitō, *ōnis, m.* (vl. Hlaváč) příjmení římské.

Capitōlium, *iī, n.* [srov. *caput*] hlavní místo; **1)** (v užším významu) Kapitolium, jihozápadní výběžek (homole) vrchu kapitolského (*mons Capitolinus*) s proslaveným chrámem trojice bořstev, t. Jova,

Junony a Minervy (u básníků za příčinou metrickou často v plur.); 2) (v širším významu) vrch kapitolský, i se severových. výběžkem, na němž stál hrad (*arx*) (nyn. *Campidoglio*). Odt. adj. **Capitolīnus**, *a, um* kapitolský.

capitulātim, adv. [*capitulum*] ve hlavních věcech, (jen) zhruba, stručně.

capitulum, *ī, n.* [subst. demin. od *caput*] hlavička, hlavice.

Cappadox, *docis, m.* [*Καππάδοξ*] Kappadok; obyč. v plur. *Cappadocēs, um* Kappadokové. Odt. adj. *Cappadocius, a, um* kappadocký; subst. **Cappadocia**, *ae, f.* (sc. *terra*) Kappadokie, krajina v jihovýchodní Malé Asii.

capra, *ae, f.* [*caper*] 1) koza: *ferae caprae V* (snad) kamzíci (n. kozorožci); 2) metaf. hvězda (= *Capella* v. t.) Koza; 3) meton. zápach kozí (kozlí), kozina: *olidae caprae H.*

Caprae (*Capreae*) **palūs**, Kozí močál, místo na poli Martově, kde dle pověsti Romulus zmizel *LO.*

caprĕa, *ae, f.* divoká koza, srna, srnka; *Capreae palus* viz *Caprae palus.*

Capreae, *ārum, f.* [vl. Kozí ostrov] Kapreje, ostrov kaprejský u pobřeží kampanského (nyn. *Capri*).

capreolus, *ī, m.* [subst. demin. od *capreus* srnec] 1) mladý srnec, (srnčí) kolouch; 2) metaf. (ve stavitelství) podpěrka, záporník, krokev *Cs.*

capricornus, *ī, m.* [*caper-cornu*] (souhvězdí, znamení) kozorožec.

caprifīcus, *ī, f.* [*caper-ficus*] vl. kozí fík; planý fík.

capri-genus, *a, um* [*caper-gigno*] z kozího rodu, kozorodý, kozí.

caprīnus, *a, um* [*caper*] kozí; (přísl.) *rixari de lana caprina H* hádati se o kozí chlup (my: o komáří sádlo), t. j. o malichernost.

capri-pēs, *pedis*, adj. [*caper-pes*] kozonohý, kozlonohý: *satyri H.*

1. **capsa**, *ae, f.* [srov. *capio* pojímati v sebe] (kovové) pouzdro, schránka přenosná na listiny, spisy a p.

2. **Capsa**, *ae, f.* město v Africe na západ od Malé Syrty (nyn. *Gafsa* v Tunisu). Obyv. **Capsēnsēs**, *ium, m.* Kapsané.

Capta, *ae, f.* Zajatka, Zajatkyně, příjmí Minervy, jež měla chrám na vrchu Caeliu *O.*

captātiō, *ōnis, f.* [*capto*] lapání, chytání; jen metaf. *c. verborum C* slovíčkářství, puntíčkářství.

captātor, *ōris, m.* [*capto*] kdo lapá, pase po něčem, lapač: *c. aurae popularis L* jenž se honí, honec za vánkem přízně lidu; — spec. *c. Nasica H* mamič, ludař dědictví.

captiō, *ōnis, f.* [*capio*] 1) chytání, lapání; 2) metaf. (v klass. lat.) klička, úskok, zálud, podvod; — spec. (v logice) klamný důkaz, závěr, sofisma.

captiōsē, adv. [*captiosus*] úskočně, podvodně.

captiōsus, *a, um* [*captio*] lapavý; klamavý, úskočný, podvodný, šalebný; chytající za slova; subst. *captiōsa, ōrum, n.* klamné závěry: *c. solvere C.*

captīvitās, *ātis, f.* [*captivus*] zajetí, vazba; meton. poroba; spec. (o městech) vzetí, dobytí; též v plur.

captīvus, *a, um* [part. *captus*] chycený; 1) (o živých bytostech) chycený, jatý, zajatý: *captivi pisces O* chycené, ulovené ryby; subst. *captivus, ī, m.* (válečný) zajatec; *captiva, ae, f.* žena zajatá, zajatkyně; (enallagou) patřící zajatému: *lacerti captivi O* paže zajatých (žen); *c. sanguis V*; *c. cruor T* krev zajatců; 2) (o věcech) (ve válce) ukořistěný, plenem vzatý: *aurum argentumque L*; *currūs O*; *portatur captiva Corinthus H* kořist z celého (dobytého) Korinthu; — *inicere captivo* (prolepticky) *bracchia caelo O* vztáhnouti paže na sídlo nebeské, aby ho dobyli (o Gigantech).

captō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *capio*] 1) prudce sahati po něčem (alqd), chytati, lapati: *plumas c. O* chytati pírka, honiti se za pírky; *c. naribus auras V* lapati vzduch; *undam* (*flumina H*) *c. O* lapati vodu (o Tantalovi); *pisces harundine c. O* ryby chytati prutem; *in vices c. anhelitum oris O* dech úst navzájem ssáti; *auras graves hiatu c. O* morový vzduch vdechovati; (obr.) *aure admota sonitum c. L* přikloněným uchem lapati, zachycovati zvuk; *auribus aëra captat V* ušima lapá vzduch (vání větru) (o úsilném naslouchání); — *saepe*

captata Hesperie O často chytaná, stíhaná (od Aesaka); 2) metaf. a) honiti se, pachtiti se po něčem, číhati na něco, státi o něco, dychtiti po něčem (alqd): *c. occasionem C*; *tempus O* číhati na příhodnou dobu; *c. plausus C*; *c. populi suffragia H* usilovati o hlasy, sháněti se po hlasech; *misericordiam c. C* domáhati se; *voluptatem c. C* pachtiti se po rozkoši; *tempestates c. L* na povětří (příznivé) čekati; *libertatis auram c. L* (dychtivě) čekati na vánek (paprsek) volnosti; *testamenta c. H* číhati na závěti (o majetku dědictví); (s inf.) *prendere captans O* dychtě jej uchopiti; b) hleděti polapiti, podskočiti někoho, číhati na někoho: *quā viā te captent C* jak by tě polapili, dostali; *consilium insidiis hostem captandi L* zámysl dostati do tenat nepřítele.

captus, *ūs, m.* [*capio*] 1) chopení; 2) metaf. pochopení, chápavost, vnímavost, schopnost: *ut est c. hominum C* jak jest schopnost lidí, pokud lidé schopni jsou.

Capua, *ae, f.* hlavní město kampanské.

capūdo, *inis, f.* viz *capedo.*

capulus, *ī, m.* [*capio*] držadlo, rukověť: *c. aratri O* kleč; — spec. jilec (meče): *capulo tenus V* až po jilec.

caput, *itis, n.* 1) a) (o bytostech živých) hlava (lidská i zvířecí): *c. aut collum petere C* mířiti na hlavu; *belua multorum capitum H* obluda mnohohlavá; *consules capita conferunt L* sestrkují hlavy, potajmo se smlouvají; (jako sídlo myšlení) *negotia per c. saliunt H* hlavou probíhají, víří; *incolumi capite es H* jsi při zdravém rozumu; (přísl.) *supra c. esse* býti na hrdle, býti v týle (někomu); b) (o věcech) nejhořejší, nejkrajnější část; hlava, vrch, vrchol, kraj, konec něčeho: *capita papaverum L* hlavičky máků, makovice; *c. tignorum Cs* trámové zhlaví; *c. iecinoris CO* vypuklina (pravého) laločku játrového; *capita vitis C* révové úponky; *c. molis Cu* konec hráze; *capita arcūs V* konce luku; *c. pontis* předmostí; *capitum iugatio C* spojování svislých podpor příčkami; — spec. (o vodách) počátek, zřídlo, pramen; též ústí: *aquae c. H* pramen (vody); *celsis c. urbibus exit V* na výšinách (můj) temení se pramen; *Rhenus multis capitibus in Oceanum influit Cs*; metaf. zdroj, pramen, původ, příčina; původce: *fons et c. miseriarum C*; *se clamat c. malorum V* sebe nazývá původcem pohrom; 2) synekd. hlava, člověk, jednotlivec, osoba, duše: *carum c. VH* drahá hlava, duše (srov. αὐτάδελφον Ἰσμήνης κάρα); *liberum c. C* muž svobodný; *c. noxium, innoxium L* vinný, nevinný člověk; *Augustum* (adj.) *c. O* (= *Augustus*); *c. insuperabile bello O* hrdina ve válce nepřemožitelný; *detestatus c. euntis O* (= *euntem*); (při sčítání) *hostium numerus capitum C milium fuit* sto tisíc duší; *sextantibus conlatis in capita L* když šestina assu připadla na (každého) jednotlivce; *capite censi SL* odhadnutí pouze dle hlavy, dle počtu (nikoli dle jmění), nejnižší třída občanstva; (o zvířatech) *bina boum capita V* po dvou kusech; *triginta capitum fetus V* třicet kusů; 3) meton. hlava jakožto podstata života, život; a) fysický život, hrdlo: *c. vovere C*; *vim a capite propulsare C*; *salvo capite C* se zdravou hlavou, bez nebezpečenství; *capitis periculum N* nebezpečenství hrdla, života; *iudicium capitis N* soud, při němž běží o život, soud hrdelní; *capitis poena Cs* trest smrti; *capitis dimicatio C* boj na život a na smrt; *reum capitis esse C* býti obžalován ze zločinu hrdelního; *pro capite et fortunis causam dicere C* hájiti hrdla i statků (o obhájci); ale *causam capitis dicere N* hájiti se ve věci hrdelní, před soudem hrdelním, býti žalován ze zločinu hrdelního; *capitis accusare N* žalovati na život a na smrt; *capitis damnare* hrdla, na smrt odsouditi; *capitis absolvere N* trestu smrti sprostiti; b) občanství, obč. existence, souhrn práv týkajících se osobní svobody, práv občanských i rodinných; odt. *capitis deminutio* umenšení n. ztráta práv občanských; *capitis minor H* (= *capite deminutus*) (jako zajatec) zbavený práv občanských a (tím i) rodinných (o Regulovi); 4) o tom, co jest nejhlavnější, nejdůležitější; a) (o osobách) hlava, hlavní osoba, náčelník, přední muž; vůdce: *capita coniurationis L*; *capita rerum L* náčelníci obce; *senatus, c. publici consilii L* hlava vlády; b) (o věcech) hlavní věc, hlavní bod, (hlavní) zásada: *hoc c. est* to jest hlavní věc; *c.*

defensionis C hlavní bod, část obrany; *c. litterarum C* (hlavní) obsah listu; *c. cenae H* hlavní jídlo (při hostině); c) (o místech): hlava, hlavní místo, hlavní město: *c. gentis Artaxata T*; (o Římu) *c. rerum (orbis)* hlavní město říše (římské) n. světa; *Praeneste, c. belli L* střediště; d) (o spisech) hlavní část, hlavní článek, hlava, kapitola, odstavec: *capita legis C*; e) (o penězích) jistina, kapitál (*τὸ κεφάλαιον*): *de capite deducere L* z (dluhované) listiny, z dluhu odpočítati, sraziti; *quinas hic capiti mercedes* (= *usuras*) *exsecat H* 5% měsíčně, t. j. ročně 60% z půjčené jistiny si srazí, odrazí.

Capys, *yos, m.* 1) otec Anchisův *O*; 2) druh Aeneův; meton. loď Kapyova: *Anthea si quem videat aut Capyn V*; 3) král kapujský *L*; 4) král albský *LVO*.

Cār, *Cāris, m.* Kar, obyvatel Karie; obyč. v plur. *Cārēs, um* [*Κᾶρες*] Karové. Odt. 1) **Cāria**, *ae, f.* Karie, krajina v jihozáp. Malé Asii; 2) adj. **Cāricus**, *a, um* karský; subst. *cārica, ae f.* (sc. *ficus*) karský, sušený fík.

Caralēs, *ium, f.* Karaly, město v Sardinii (nyn. *Cagliari*) *L*. Odt. adj. **Caralītānus**, *a, um* karalský; subst. *Caralitani, ōrum, m.* Karalští.

carbaseus, *a, um* [*carbasus*] z jemného plátna, kmentový.

carbasus, *ī, f.* [*ἡ κάρπασος*] 1) jemné plátno, kment; 2) meton. α) kment, roucha kmentová (jemná); (zvl. v různorodém plur.) **carbasa**, *ōrum, n.* β) plachty lodní: *c. deducere O* spustiti, rozvinouti; *c. contrahere O* stáhnouti, svinouti; *c. mota sonant O* třepetavé plachty šustí.

1. **carbō**, *ōnis, m.* uhel (buď zhaslý neb žhavý); (obr.) *creta an carbone notati H* označeni křídou neb ublem, bíle neb černě t. j. pochváleni neb zavrženi (od přirozené symboliky barev přeneseno na povahu).

2. **Carbō**, *ōnis, m.* příjmení rodu Papiriova (*gens Papiria*).

carcer, *eris, m.* [odt. něm. Kerker] ohrazení, uzavření; 1) vazba, vězení, žalář; též obr. o poutech tělesných; 2) v plur. *carceres* (zř. v sing.) ohrada (ohrady), zábradlí, šraňky, kolna (kolny) v závodišti (odkud jízda o závod počínala): *carceribus missos rapit ungula currūs H* z ohrady vypuštěné chvátí, unáší podkova (t. j. koně) vozy; metaf. začátek: *ad carceres a calce revocari C* viz *calx*.

carchēsium, *iī, n.* [*καρχήσιον*] pití pohár s dvěma uchy nad hořejší kraj silně vyvýšenými *VO*.

cardacēs, *cum, m.* perské čety námezdné *N*.

Cardea, viz *Carna*.

cardiacus, *a, um* [*καρδιακός* od *καρδία* ústí žaludku] chorý žaludkem.

Cardiānus, *a, um* kardijský, (pocházející) z Kardie (města na severozápadu thrackého Chersonesu); subst. Kardian.

cardō, *inis, m.* 1) stěžej, čep dveřní Čepy otáčely se v bronzových pánvicích nalézajících se v hořejším a dolejším podvoji dveří: *emoti cardine postes V* dvéře z čepů vypáčené; *cardinem vertere, versare O* stěžejemi otáčeti, t. j. otvírati dvéře; 2) metaf. a) točna, osa zvl. severní: *cum sim sub cardine mundi O* pod točnou půlnoční; hraniční čára, rozhraní; b) stěžejný bod (kol něhož vše se otáčí), hlavní věc, obrat: *tanto cessabit cardine rerum V* v tak rozhodném obratu (chvíli).

carduus, *ī, m.* bodlák.

cārē, adv. [*carus*] draze: *dimidio carius emere C* o polovici dráže koupiti.

cārectum, *ī, n.* [*carex*] rokytí *V*.

careō, *ēre, caruī, caritūrus* býti prost něčeho, býti bez něčeho, nemíti (alqa re): *suspicione c. C* býti prost podezření; *metu c. C* býti beze strachu; *lacrimae fine carent O* nemají konce; *morte c. H* býti ušetřen smrti, býti nesmrtelný; *ripa caret ventis H* na břehu nevějí, nevanou větry; *quae caret ora cruore nostro? H* který kraj není skropen, napojen krví; *lacrimae pudore carerent O* neplodily by studu; *utinam munere caruissem* kéž bych nebyl došel daru; *carent quia vate sacro H* poněvadž se jim nedostalo pěvce; part. *carēns*: *aditu carentia saxa O* nepřístupné; *sole c. domus O* slunce nemající; *gravitate c. aether O* váhy prostý, vzdušný; *viribus c. O* bez vlády; *labe vita c. O* bezúhonný; *verba virtute carentia H* mdlé (postrádající síly) výrazy; *lux fine caritura O* nekonečné; — spec. α) (dobro-

volně) býti bez něčeho, obejíti se bez něčeho, zdržeti se, neužívati něčeho, odříci si něco (= *abstineo*): *amicorum caruit facultatibus N* neužil prostředkův; *cibo c. Cs* pokrmu nepožíti, nic nejísti; (o místech) straniti se, vyhýbati se: *caruit foro Pompeius, caruit senatu, caruit publico C* neukázal se na...; β) (nerad) býti bez něčeho, míti nedostatek, nemíti, nedostávati se někomu, postrádati něčeho, pohřešovati něco: *haud facile lubidinibus c. S* nerad pohřešovati rozkoší; *commodis c. C* postrádati výhod; *aspectu civium c. C* zmizeti občanům s očí; *munere c. V* nebýti účasten tryzny; *matre carentes privigni H* toužící po matce, jimž se stýská po matce; *nivibus caritura Rhodope O* jež mělo býti prosto, jež mělo (jemuž bylo usouzeno) postrádati sněhu; *patriā c. NCT* (nuceně) vyhýbati se vlasti, býti vyhnancem (eufemismus); *Appia via carebamus C* musili jsme se vyhýbati, nebyli jsme v bezpečnosti na silnici Appiově.

Cārēs viz *Car.*

cārex, *icis, f.* ostřice *V.*

Cāria, cārica viz *Car.*

cariēs, *ēī, f.* zetlelost, zpuchřelost: *cymba vertitur in cariem O* kocábka puchří, tlí.

carīna, *ae, f.* [srov. *κάρ-υον* ořech] vl. ořechová skořápka; metaf. 1) spodek, dno lodní; 2) synekd. loď, koráb.

Carīnae, *ārum, f.* Kariny, část města Říma, prostírající se na záp. výběžku Esquilina.

cariōsus, *a, um* [*caries*] 1) zpuchřelý, zetlelý; 2) metaf. vetchý: *senectus.*

Caristia viz *Charistia.*

cāritās, *ātis, f.* [*cārus*] 1) velká cena, drahota: *tanta vilitas annonae ex summa caritate rei frumentariae consecuta est C*; *nummorum c. C* nedostatek peněz; 2) metaf. vážnost, úcta; láska, obliba: (s gen. subj.) *c. civium* láska spoluobčanů; (s gen. obj.) *patriae c.* láska k vlasti; *c. in regem*; *c. erga patriam*; *apud milites tanta caritate esse L* býti tak oblíben; plur. *omnes omnium caritates patria una complexa est C* všechny city lásky ke všem.

Carmānia, *ae, f.* Karmanie, krajina při Perském zálivu *Cu.*

Carmēlus, *ī, m.* Karmelské pohoří v Galilei (nyn. *Karmel*).

carmen, *inis n.* [m. **canmen* srov. *cano*] 1) zpěv, píseň; zvuk: *casu fuit miserabile c. O* při pádu zazněl žalostný nápěv; *carmina vocum O* zpěvy písní; (básn.) *ferali carmine bubo V* houkání; *carmina moriens canit cycnus O* zpěvné hlasy vydává, zpívá; 2) zpívaný text, píseň, báseň, (básnická) skladba: *carmine tragico certare H* závoditi básní dramatickou; *c. famosum, malum H*; *probrosum T* hanlivá, posměšná, potupná píseň (báseň); též úryvek, (jednotlivé) verše (z větších skladeb): *Euripidis rettulit c. Cu* pronesl úryvek z dramatu Euripidova; — spec. α) lyrická báseň: *carmine tu gaudes, hic delectatur iambis H* (básně lyrické — básně satirické); β) báseň, skladba dramatická: *Pomponius carmina scaenae dabat T*; γ) nápis, nadpis (metricky složený): *tumulo superaddite c. V*; *rem carmine signo V* (o nápise obětním); *notum est c. incisum in sepulcro C*; 3) formule, průpověď (pův. oděná v rhytmickou formu); spec. α) mravní průpověď: *Appi Caeci c. C*; β) formule zákona, právnická formule, vzorec, obsah (zákona); formule obřadů náboženských, posvátná, zažehnávací píseň, modlitba: *lex est horrendi carminis L* zákon má strašlivý obsah, znění, formule zákona jest strašná; *c. rogationis L*; *saliare c. H* (liturgická) píseň Saliův; *audientem carmina Vestam H* modlitby; γ) věštebný výrok, věštba, proroctví: *Cumaeum c. V* o věštbě Sibyllině; *foliis ne carmina manda V* nesvěřuj věštcb svých listům, nepiš na listy; δ) kouzelná píseň, kouzelné říkání, zaříkávání; vůb. čáry, kouzla: *c. auxiliare canit O*; *carminibus promittit solvere mentes V*; *carminibus Circe socios mutavit Ulixis V.*

Carmentis, *is* neb **-ta,** *ae, f.* Karmenta, matka Euandrova, věštkyně a bohyně porodní. Odt. adj. **Carmentālis,** *e* Karmentin: *porta C.* brána v Římě na jižním úpatí Kapitolia *LV.*

Carmō, *ōnis, f.* město v Hispanii Baetické *L.* Odt. obyv. **Carmōnēnsēs,** *ium, m.* Karmonští.

Carna, *ae, f.* bohyně, jež maso (*caro*) udržovala zdravým. *O* ji ztotožňuje s Kardou (*Carda*) n. Kardeou (*Cardea*), bohyní stěžejí (*cardo*).

Carneadēs, *is, m.* [*Καρνεάδης*] z Kyreny, * 215 — † 130 př. Kr., výmluvný filosof řecký, původce nového (třetího) směru v platonské akademii. Odt. adj. **Carneadēus**, *a, um* Karneadův.

Carnī, *ōrum, m.* Karnové, keltský národ usedlý v zemi dle nich zvané Korutany (a v Krajině) *L.*

carni-fex, *icis, m.* [*caro* a *facio*] jenž dělá kusy (masa), rozsekává v kusy; 1) kat, popravčí; 2) metaf. a) kat, tryznitel, mučitel, trapič; b) (nadávka) šibeničník, lotr.

carnificīna, *ae, f.* [*carnifex*] 1) úřad, řemeslo katovské, katovství; 2) mučení, muka; 3) metaf. muka, trápení, trýzeň.

carnificō, *āre* rozsekávati v kusy; stínati.

Carnutēs, *um, m.* Karnutové, mocný národ keltský, usedlý na obou březích řeky Ligeru *Cs.*

carō, *carnis* (zastar. *carnis, is*) *f.* [srov. *carnifex*] odřezek, úkrojek; 1) kus, díl; — spec. díl masa: *carnem Latinis petere C*; 2) maso: *c. ferina S* zvěřina; *carnes O* kusy masa; metaf. *c. putida C* smrduté maso, mrcha (o člověku).

Carpathus, *ī, f.* [*Κάρπαθος*] ostrov v moři aegejském mezi Kretou a Rhodem (nyn. *Scarpanto*). Odt. adj. **Carpathius**, *a, um* karpatský: *mare HV* t. j. jihovýchodní část moře aegejského neb též (celé) moře aegejské; *C. vates O* (= Proteus, jenž se tam zdržoval).

carpentum, *ī, n.* [gallské slovo] dvoukolý kočár, vozík, vůz.

Carpētānī, *ōrum, m.* Karpetané, bydlící v Hispanii Tarrakonské; jejich země slove **Carpētānia**, *ae, f.*

carpō, *ere, psī, ptum* [srov. *καρπός* vl. utržené, plod] bráti kus po kuse; 1) škubati, trhati, rváti: *poma c. V* česati; obr. *undique flosculos c. C* odevšad vybírati květy, ozdoby řečnické; *gramen carpsere capellae O* trávu škubaly, spásaly, ve trávě se pásly; *alia animalia sugunt, alia carpunt C* se pasou; *c. thyma H* ssáti (o včele); *inter cornua saetas c. V* vytrhávati; *carpentes pensa puellae V* cupující vlnu, předoucí; *cacumina c. O* vrcholky (stromů) strhovati, srážeti, lámati; *Tityi iecur c. O* vyžírati, klovati játra; *viscera dente c. O* sápati; *ora alimenta carpant O* ústa požívejte potravy, živte se potravou; *oscula c. O* bráti, krásti polibky; 2) metaf. a) (povlovně, klidně) k sobě bráti, požívati: *somnos, quietem, soporem V*; *auras vitales c. V* dýchati vánky životné; *regni commoda c. O* okoušeti; ale *carpe diem H* (rychle) užij dneška; b) (z cesty, již jest vykonati) kus po kuse urážeti, cestou (prostorem) kráčeti, bráti se, ubírati se: *c. iter O*; *carpe vias O* vydej se na cesty; *carpitur trames* (sc. *ab iis*) *O* stoupají stezkou, po stezce; *supremum iter c. H* kráčeti poslední cestou (o smrti); *litora carpens O* kráčeje, procházeje se po ...; *curru carpebam litora O* jel jsem po břehu; *aëra alis c. O* letěti vzduchem; *mare c. O* letěti přes moře; c) utrhati někomu, hlodati, zlehčovati: *maledico dente c. C*; *carpit et carpitur unā O* hlodá jiné i zároveň sebe samu (o závisti); *carpit livor opus O*; d) (slovy) strhati, tupiti, haněti: *Sabinus militum vocibus nonnihil carpebatur Cs*; *alqm sermonibus c. L* tupiti v rozmluvách; e) (t. t. voj.) stále trhati někoho, dorážeti, dotírati, zuepokojovati (a tím oslabovati): *c. agmen Cs*; *novissimos c. L* dotírati na zadní voj; f) (znenáhla) sžírati, tráviti, soužiti, oslabovati, snižovati: *virgo carpitur igni OV* jest sžírána žárem (lásky); *carpēre iuventā V* budeš se sžírati, trápiti; *tuos labores carpunt obliviones H* tvé námahy (činy) hlodá, tráví zapomenutí; 3) a) roztrhávati, rozdělovati, rozdrobovati: *Etymandrus carpitur Cu* řeka Etymandrus jest rozváděna (k zavodňování); *exercitum in multas partes c. L*; b) metaf. rozptylovati, rozdrobovati, oslabovati: *summam unius belli in multa proelia c. L* rozhodnutí jediné války rozdrobovati na mnohé potyčky; *carpuntur vires damnis L* ztrátami se oslabují.

carptim, adv. [*carpo*] trhaně; metaf. a) po částech, úryvmo, úryvkovitě: *res gestas c. perscribere S*; b) na různých místech, sem tam, opětovně: *c. aggredi*; *c. lacessere hostem L*; c) (ne najednou)

jednotlivě, porůznu, znenáhla: *seu c. partes seu universi L*; *dimissi c. ac singuli T.*

Carrhae, *ārum, f.* Karrhy, město v Mesopotamii (biblické *Haran*).

carrus, *ī, m* [odt. něm. Karren, č. kára] čtyrkolý vůz dopravní *Cs.*

Carseolī, *ōrum, m.* Karseoly, městečko Aequů v Latiu (nyn. *Arsoli*). Odt. adj. **Carseolānus**, *a, um* karseolský.

Carsulae, *ārum, f.* Karsuly, město v Umbrii.

Cartēia, *ae, f.* 1) město v jižní Hispanii *L*; 2) hlavní město Olkadů (nedaleko Toleda v střední Hispanii) *T.*

Carthaeus (*Carthēus, Carthēius*), *a, um* karthejský, příslušný městu Karthaea na západním pobřeží kykladského ostrova Kea.

Carthāgō (*Karthago*), *inis, f.* 1) znamenité město obchodní v sev. Africe, rozbořené r. 146 př. Kr. od Scipiona mladšího. Odt. adj. **Carthāginiēnsis**, *e* karthaginský; obyv. *Carthaginienses, ium, m.* Karthaginští, Karthagiňané; 2) **Carthāgō nova**, město v jihovýchodní Hispanii (nyn. *Cartagena*).

caruncula, *ae, f.* [subst. demin. od *caro*] kousek masa *C.*

1. **cārus**, *a, um* 1) (o vnější ceně) drahý, drahocenný: *carissima annona C* převeliká drahota; *c. harenae O* (o zlatém písku); *non in caro nidore voluptas H* ve vůni draze koupené; 2) (srdci) drahý, milý, oblíbený: *alcis vitam sua salute cariorem habere Cs* něčí život ceniti nad vlastní své blaho; *dis c. H* bohům milý, miláček bohů (o člověku, jemuž bohové přejí štěstí); *c. amplexus O* sladké objetí.

2. **Cārus**, *ī, m.* příjmení rozličných rodů římských.

Carventānus, *a, um* karventský, příslušný městu *Carventum* v Latiu *L.*

Caryae, *ārum, f.* Karye, městečko v Lakonii na hranici arkadské s chrámem Dianiným.

Carystos, *ī, f.* [*Κάρυστος*] město na jižním pobřeží ostrova Euboie. Odt. adj. **Carystius** (básn. též *Carystēus*), *a, um* karystský, z Karystu; obyv. *Carystiī, ōrum, m.* Karysťané.

casa, *ae, f.* chyše, chatrč, barák, bouda: *aedificare casas H* stavěti si domečky (o dětské hře).

Casca, *ae, m.* příjmení rodu Serviliova.

cascus, *a, um* [srov. *canus* z **casnus*] pradávný.

cāseus, *ī, m.* [srov. čes. kvas; něm. Käse z lat.] sýr.

cāsia, *ae, f.* [*κασία*] 1) kasie, druh skořice; 2) libovonná rostlina.

Casilīnum, *ī, n.* město v Kampanii nad řekou Volturnem *C.*

Casīnum, *ī, n.* město v Latiu (nyn. *S. Germano* s klášterem *Monte Cassino*) *L.*

Casperia, *ae, f.* městečko sabinské v Samniu *V.*

Caspius, *a, um* kaspický, příslušný moři Kaspickému (Chvalinskému): *fretum, mare Caspium*; *Caspiae* (sc. *portae*) *T* kaspický průsmyk (v pohoří kavkazském nejspíše u nyn. Vladikavkazu); zván též *Caspia via T.* Odt. **Caspiāni**, *ōrum, m.* Kaspiové, kmen u moře Kaspického.

Cassander, *drī, m.* [*Κάσσανδρος*] syn Antipatrův, král makedonský († r. 297 př. Kr.).

Cassandra, *ae, f.* [*Κασσάνδρα*] dcera Priamova, věštkyně, potrestána od Apollona, že nedbala lásky jeho, tím, že věštbám jejím nikdo nevěřil.

Cassandrēa (-īa), *ae, f.* [*Κασσάνδρεια*] město v Makedonii, jež dříve slulo Potidaia. Odt. **Cassandrēus**, *eī, m.* Kassandřan (= samovládce Apollodoros); **Cassandrēnsēs**, *ium, m.* Kassandřané.

cassē, adv. [*cassus*] marně, nadarmo (pochybné čtení u *L*).

Cassī, *ōrum, m.* Kassové, národ v jihovýchodní Britannii při Temži *Cs.*

Cassiānus, *a, um* viz *Cassius* 2) 3).

cassida, *ae, f.* [vedl. tvar slova 1. *cassis*] kovová přilba *V.*

Cassiepīa, *ae, f.* [*Κασσιέπεια*] = *Cassiope* (souhvězdí) *C.*

Cassiopē, *ēs, f.* [*Κασσιόπη*] 1) manželka aithiopského krále Kefea, matka Andromedina; po ní nazváno souhvězdí v mléčné dráze *O*; 2) město na ostrově Korkyře *C.*

1. **cassis**, *idis, f.* kovová přilba, přilbice.

2. **cassis**, *is* obyč. v plur. **cassēs**, *ium, m.* 1) síť, tenata, léče; — spec. pavučina; 2) metaf. tenata, osidlo, úklad.

Cassius, římské jméno rodové; zvl. 1) *Sp. Cassius Viscellinus,* konsul r. 502 a 493 př. Kr., navrhl první zákon pozemkový; byl svržen se skály Tarpejské, že prý bažil po samovládě; 2) *L. Cassius Longinus* byl, jsa konsulem r. 107 př. Kr., od Helvetiů na hlavu poražen a sám padl. Odt. *Cassianum bellum Cs* válka (Helvetiů) proti Kassiovi; 3) *L. Cassius Longinus Ravilla* navrhl jsa tribunem lidu r. 137 př. Kr. t. zv. lex Cassia tabellaria, aby také při soudech národa hlasování dálo se tajně hlasovacími tabulkami (*tabellae*). Byl znám jako přísný, opravdový soudce. Odt. *Cassiani iudices C* přísní soudcové (jako Kassius); *Cassianum illud C* Kassiova zásada, výrok (t. *cui bono fuerit*); 4) *C. Cassius Longinus,* jeden z vrahů Caesarových; 5) *Cassius Parmensis* (z Parmy), básník, jeden z vrahů Caesarových *H*; 6) *Cassius Etruscus,* skladatel mnohých knih *H*; 7) *C. Cassius Longinus,* učený právník za císaře Tiberia; 8) *T. Cassius Severus,* řečník a básník za Augusta a Tiberia.

cassus, *a, um* 1) a) (absol.) prázdný, dutý, jalový: *cassa nux H* hluchý ořech; *c. canna O* neplodné rokytí; b) (s předm. v abl.): *c. lumine V* zbavený světla (života); *c. aethere V*; 2) metaf. jalový, daremný, marný; zvl. adv. *in cassum* naprázdno, nadarmo, marně, bez úspěchu.

Castalia, *ae, f.* [*Κασταλία*] pramen vyvěrající z Parnassu, zasvěcený Apollinovi a Musám. Odt. **Castalius,** *a, um* kastalský: *antrum O* věštná jeskyně delfská (nedaleko pramene kastalského).

castaneus, *a, um* kaštanový: *castaneae nuces V* kaštany; subst. **castanea,** *ae, f.* [*κάστανον*] kaštan (jedlý, strom n. plod).

castē, adv. [*castus*] čistě, neposkvrněně, nevinně: *c. integreque vivere C* čistě a bezúhonně; — spec. α) nezištně, poctivě; *c. integreque versari C*; β) cudně, mravně; γ) nábožně, zbožně: *Iuppiter castissime colitur a matribus C.*

castellānus, *a, um* [*castellum*] týkající se tvrze, hradní: *castellani triumphi C* triumfy na oslavu dobytých tvrzí; subst. *castellānī, ōrum, m.* obyvatelé tvrze neb hradu.

castellātim, adv. [*castellum*] po tvrzích *L.*

castellum, *ī, n.* [subst. demin. od *castrum*] 1) (malá) tvrz, pevnost, pevnůstka, bašta; srub: *castella communire Cs* zříditi pevné bašty; *Norica castella V* dvorce a dědiny; 2) metaf. hrad, bašta, útočiště: *c. omnium scelerum L.*

castīgātiō, *ōnis, f.* [*castigo*] kárání; α) (slovy) domluva, napomenutí, vyplísnění: *c. verborum L* káravá slova, napomenutí; β) (skutkem) pokárání, důtka, trest.

castīgātor, *ōris, m.* [*castigo*] karatel, mravokárce: *c. minorum H* mravokárce mladších, mládeže.

castīgō, *āre, āvī, ātum* [srov. *castus*] činiti čistým, opraviti něco nesprávného; 1) kárati; α) (slovy) kárati, plísniti, domlouvati; (s ut) důtklivě napomínati; β) (skutkem) kárati, trestati: *pueros c. verbis et verberibus C*; *castigantque moras V* kárají opozdění, průtahy (t. j. líné mravence, opozdilce); 2) metaf. napravovati, opravovati: *carmen ad unguem H*; 3) držeti na uzdě, krotiti: *equum frenis c. L.*

castimōnia, *ae, f.* [*castus*] 1) tělesná čistota (jaké bylo třeba k nábožným úkonům); zdrželivost (od smyslných požitkův a jistých jídel): *decem dierum c. L* půst po deset dní; 2) mravní čistota, mravnost, bezúhonnost, (mravní) zachovalost.

castitās, *ātis, f.* [*castus*] mravní čistota, bezúhonnost, cudnost.

1. **castor,** *oris, m.* [*κάστωρ*] bobr.

2. **Castor,** *oris, m.* [*Κάστωρ*] 1) syn Tyndarea, krále lacedaemonského, a Ledy, bratr Pollukův a Helenin, výborný krotitel ořů. Kastor a Pollux (= Dioskurové) byli jako jasné dvojhvězdí vzýváni zvláště od plavců na moři. *Aedes Castoris* (neb *Castorum aedes*) chrám Dioskurů, stál na jižní straně fora římského. Zbytky jeho spatřují se dosud; *Castores T* = Kastor a Pollux; 2) vnuk krále Deiotara *C*; 3) Trojan *V.*

castoreum, *ī, n.* [1. *castor*] bobrový stroj *V.*

castra, viz *castrum.*

castrātus, viz *castro.*

castrēnsis, *e* [*castrum*] táborový: *c. iurisdictio T* soudnictví, soudy v táborech vojenských, vojenské.

castrō, *āre, āvī, ātum* 1) klestiti: *homo castratus* neb pouze subst. *castrātus, ī* kleštěnec, eunuch; 2) metaf. oslabovati.

castrum, *ī, n.* 1) (v slng.) opevněné místo, pevnost, tvrz, hrad. Častěji jako jméno vlastní: a) *Castrum Album L* („Bělehrad") v Hispanii; b) *Castrum novum L* („Nový hrad") na pobřeží etrurském; c) *Castrum Vergium L* tvrz v Hispanii Tarrakonské (nyn. *Berga*); d) *Castrum Inui V* („Hradec Inuův") pobřežní město v Latiu; 2) (v plur.) vojenské ležení, tábor (opevněný náspem a příkopem): *c. ponere, facere* klásti se táborem; *c. habere* (*contra alqm*) ležeti polem, v poli, táborem; *c. movere, promovere, proferre* hýbati táborem, táhnouti dále, postupovati s vojskem; *c. removere, referre* táhnouti zpět, nastoupiti zpátečný pochod; (básn.) *egreditur castris miles ab isdem O* z domu téhož (jenž byl jakoby táborem celé rodiny); *invadit trepidantia c. V* tábor (strachem) se chvějící, t. j. vojsko v táboře; — spec. *castra* (*praetorianorum*) *T* tábor, kasárna praetorianů (císařské stráže) na severovýchodě Říma, zřízená za císaře Tiberia od Sejana; (obr.) *apum cerea c. V* voskový tábor, úl; — meton. a) válka, služba válečná, vojenská: *magnum in castris usum habere Cs*; *alcis c. sequi N* táhnouti s někým do pole; *cedat forum castris C*; b) denní pochod (poněvadž po denním pochodu na večer zpravidla byl zřizován tábor): *quintis castris Gergoviam pervenit Cs* po pěti dnech pochodu, po pětidenním pochodu; c) metaf. tábor, (bojující) strana: *nil cupientium c. peto H* spěchám do táboru těch, kteří nic (více) nežádají, do táboru spokojenců.

Castulō, *ōnis, m.* město v Hispanii Tarrakonské, (nyn. *Cazlona*). Odt. **Castulōnēnsis**, *e* kastulonský: *saltus Cs* (východní část pohoří Sierry Moreny).

castus, *a, um* mravně čistý, mravný, neposkvrněný; bezúhonný, nevinný: *c. a cruore civili C* nesposkvrněný krví občanskou; — spec. α) úplatkem neposkvrněný, nezištný: *homo c. ac non cupidus C*; β) cudný, panenský: *casti vultūs O* cudná tvář; *c. Minerva*; *signa casta O* známky cudnosti; *c. cruor O* panenská krev; *c. pudor O* panenský stud; γ) nábožný, zbožný; posvátný; ctihodný: *c. Aeneas H*; *c. lucus H*; *c. verbenae H* posvátná zeleň (na oltáři); *casti crines O* posvátné vlasy (kněze).

cāsus, *ūs, m.* [*cado*] 1) padnutí, padání, pád, klesnutí, sřícení se: *graviore casu decidunt turres H* těžším pádem sřicují se věže; *casu fuit miserabile carmen O* při pádu zazněl žalostivý nápěv; *pluma levat casūs O* peří (t. j. křídla) zmirňuje pád; *c. nivis L* padání sněhu, chumelice; 2) metaf. a) pád, úpadek, zánik, konec; zkáza, záhuba, smrt: *noster et rei publicae c. C*; *c. in servitium ex regno S* pád v otroctví s trůnu; *adulescentiae viae lubricae, quibus sine casu aliquo insistere vix possit C* bez nějakého poklesku; *c. Cremonae T* (= *excidium*); *c. urbis Troianae V*; *sub casum hiemis V* na sklonku zimy; *Gracchorum c. C* zahynutí, smrt; *c. insontis amici V*; b) případ, náhoda, příhoda, příběh, událost; stav, osud: *plures casūs mortis C* četnější případy smrti, větší úmrtnost; *ad novos casus rationes accommodare C* dle nových (případů) okolností činiti opatření; (často v abl.) *casu* náhodou, právě: *nescio quo casu N* nevysvětlitelným způsobem; *non consulto, sed c. C* ne schválně, nýbrž náhodou; *dubii variique casus C*; *casus secundi et adversi N* příhody šťastné i nešťastné; štěstí i neštěstí; *casibus variis venire L* (za) po rozličných příhodách, změnách osudu; *in eum casum deduci Cs* v ten stav; *ad extremum casum res deducta est Cs* ve svrchovaném nebezpečenství věc se ocitla; *loci casūs narrare O* příběhy místní; *eius diei c. Cs* výsledek toho dne; *casūs loqui O* vypravovati příběhy své, osudy; *aliorum respice casūs O*; — spec. α) šťastná (vítaná) příhoda, příležitost: *c.* (= *occasio*) *invadendae Armeniae T* příležitost vtrhnouti do Armenie; *casum victoriae invenire S*; *si c. daretur T* kdyby se naskytla příležitost; β) nešťastná příhoda, nehoda, neštěstí, pohroma: *satis iam eventuum, satis casuum T* dosti úspěchů, dosti nehod; *eventūs casūsve T*; *meum casum dolere C*; *res casūs recipit Cs* věc připouští ne-

hody, nehody mohou stihnouti (někoho); *casūs cognoscere nostros V* naše pohromy; *communes belli casus Cs* obyčejné nehody válečné; *forte tulit c., ut ... L* nešťastná náhoda; c) (t. t. mluvnický) pád (při skloňování) *C.*

Catabathmos, *ī, m.* [*Καταβαθμός*] sklonitá pláň mezi Aegyptem a Libyí (nyn. *Akabah*) *S.*

Catabolum, *ī, n.* město v Kilikii při zálivu Isském *Cu.*

Catadūpa, *ōrum, n.* [*Κατάδουπα*] jméno vodopádů (prahů) nilských na hranicích aithiopských *C.*

Catamītus (*Catamīdus*), *ī, m.* italský tvar řeckého slova *Ganymedes*; meton. záletník, milec.

Cataonia, *ae, f.* [*Καταονία*] horská krajina v Malé Asii na úpatí Tauru; obyv. **Cataonēs,** *um, m.* Kataonové.

cataphractēs, *ae, m.* [*καταφράκτης* od *φράσσω* krýti, chrániti] šupinový pancíř (kovový neb kožený) *T.*

cataphractus, *a, um* [*κατάφρακτος*] oděný pancířem (šupinovým), obrněný.

catapulta, *ae, f.* [*καταπέλτης*] šípostříl (metací stroj válečný, z něhož vodorovně metány byly velké oštěpy).

cataractēs, *ae, m.* a **-ta,** *ae, f.*, [*καταῤῥάκτης*] 1) vodopád, ručej; 2) metaf. zdvihací brána (pevnostní) *L.*

catē, adv. [*catus*] chytře, obratně, opatrně.

catēia, *ae, f.* [slovo keltské] házecí kopí, dřevce *V.*

catēlla, *ae, f.* [subst. demin. od *catena*] řetízek.

catellus, *ī, m.* [subst. demin. od *catulus*] štěňátko, psíček; (lichotné slovo) *sume, catelle! H* vezmi, drahoušku! (kočičko)!

catēna, *ae, f.* 1) řetěz; (v plur.) okovy, pouta: *catenas inicere* alci *C* pouta dáti někomu: (obr.) *Cantaber serā domitus catenā H* pozdě pokořený pod jarmo, pozdě podmaněný; 2) metaf. a) pouta, meze: *legum catenae C*; *hunc (animum) tu compesce catenā H* drž na řetěze, na uzdě; b) (právnická) pouta, výhrady: *mille adde catenas H* vymysli si ještě tisíc pout (na dlužníka).

catēnātus, *a, um* spoutaný, (jsoucí) v poutech.

caterva, *ae, f.* hromada, dav, zástup: *magna c. togatorum C* veliký dav občanů v togách; (o ptácích) *catervae avium V* hejna ptákův; — spec. α) vojenská četa, sbor, zástup (zvl. o vojenských shorech pomocných a námezdných proti legiím): *catervae conducticiae N* čety žoldnéřské, námezdné, najaté vojsko; *catervis et cuneis concurrere T* po zástupech i klínovitě; *catervis* (= *catervatim*) *decurrere T* po zástupech, hromadně sbíhati; β) tlupa, sbor divadelní: *c. tota clarissima concentione contionata est C.*

catervātim, adv. [*caterva*] v tlupách, v davech, valem, po zástupech; hromadně: *non acie, sed c. incurrunt S*; *c. dat stragem V* hromadně ničí.

cathēdra, *ae, f.* [*καθέδρα*] sedadlo, křeslo, lenoška.

Catilīna, *ae, m.* příjmení rodu Sergiova; zvl. *L. Sergius Catilina,* zlopověstný spiknutím proti státu zosnovaným r. 63 př. Kr. Odt. adj. **Catilinārius,** *a, um* Katilinův, katilinský.

1. **catīllus,** *ī, m.* [subst. demin. od *catīnus*] miska, talířek.

2. **Cātillus** (a *Cātilus*), *ī, m.* vnuk argivského krále Amfiaraa vystěhoval se dle pověsti do Italie a založil město Tibur: *moenia Catili H* (= *Tibur*).

Catina, *ae, f.* [latinisované řecké jméno *Κατάνη*] město na jižním úpatí Aetny (nyn. *Catania*). Odt. adj. **Catinēnsis,** *e* katinský; obyv. *Catinēnsēs, ium, m.* Katinští.

catīnus, *ī, m.* mísa, talíř.

Catius, *iī, m.* 1) epikurský filosof ok. r. 50 př. Kr.; 2) labužník *H.*

Catō, *ōnis, m.* příjmení v rodě Porciů; 1) *M. Porcius Cato maior* n. *Censorius* (bývalý censor) * 235 — † 149 př. Kr., muž přísných mravů, vzor starořímské prostoty. Vynikl též jako spisovatel a řečník; (jako jméno obecné) *vocabula priscis memorata Catonibus H* Starořímané; 2) *M. Porcius Cato,* * 95 — † 46 př. Kr., pravnuk předešlého, jemuž též mravy i smýšlením se podobal. Po nešťastné pro republikány bitvě u Thapsu usmrtil se v Utice; odtud příjmení jeho *Uticensis.*

Catullus, *ī, m.* římské příjmení; *C. Valerius Catullus* z Verony, lyrický básník římský (* 87 — † asi r. 52 př. Kr.).

1. catulus, *ī, m.* [srov. kotiti se], mládě zvířecí: *c. leaenae H* lvíče; zvl. (psí mládě) štěně: *venaticus c. H* mladý pes myslivecký (honící).

2. Catulus, *ī, m.* příjmení v rodě Lutatiů (*gens Lutatia*).

Caturīgēs, *um, m.* malý národ usedlý v římské provincii Gallii.

catus, *a, um* [slovo sabinské = *acutus*] 1) ostrý; 2) metaf. bystrý, vtipný, chytrý, obratný; rozumný; (s příhanou) potměšilý.

Caucasus, *ī, m.* Kavkaz; 1) pásmo hor v Asii mezi mořem Černým a Chvalinským. Odt. adj. **Caucasius,** *a, um* kavkazský; obyv. *Caucasiī, ōrum, m.* Kavkazané; 2) (= *Caucasus Indicus*) obyč. zvaný *Parapamisus* (nyn. *Hindukuš*).

cauda, *ae, f.* ocas, ohon; (přísl.) *caudam trahere H* ocas vléci za sebou (jako zvířátko), t. j. blázna dělati ze sebe, býti za blázna; (dvojsmyslně) *c. Verrina C* vl. kančí ocas, t. j. ocásek, přívěsek ku jménu *Verres,* totiž *Verr-ucius.*

caudex, *icis m.* viz *codex.*

Caudium, *iī, n.* město v Samniu při silnici Appiově. Odt. adj. **Caudīnus,** *a, um* kaudijský: *furculae Caudinae L* soutěsky, průsmyk kaudijský, v němž Římané od Samnitů byli zaskočeni (r. 321 př. Kr.); *C. saltus L.*

caulae, *ārum, f.* stáj; ovčinec.

caulis (vulgární tvar *colis*) *is, m.* [*καυλός*; něm. Kohl] 1) lodyha, stonek; — spec. stonek kapusty, košťál; 2) kapusta, zelí.

Caulōn, *ōnis, m.* (vedl. tvar *Caulōnia, ae, f.*) přímořské město v Bruttiu *L.*

Caunus, *ī, f.* [*Καῦνος*] přímořské město v Karii, založené dle pověsti od Kauna, syna Kreťana Mileta a nymfy Kyanee. Odt. adj. **Cauneus** (*Caunius*), *a, um* kaunský, karský: *Cauneae* (sc. *ficūs*) *C* kaunské, karské fíky; obyv. *Cauniī, ōrum, m.* Kauňané.

caupō, *ōnis, m.* krčmář, hospodský.

caupōna, *ae, f.* krčma, hospoda.

caupōnor, *ārī, ātus sum* [*caupo*] krčmařiti, kramařiti: *c. bellum* u *C Ennius* kramařiti s válkou.

caupōnula, *ae, f.* [subst. demin. od *caupona*] bídná krčma, hospůdka.

Caurus, *ī, m.* severozápadní vítr.

causa, *ae, f.* I (skutečná) příčina, důvod, podnět (s gen., s quod, eur, ut, s inf.): *felix qui potuit rerum cognoscere causas V*; *satis causae putare Cs* pokládati za dostatečnou příčinu, dostatečnou příčinu shledávati; *causam in alqm transferre N* vinu svalovati; *c. doloris* pramen bolesti; ale *causam fassus amoris* (gen. epexegetický) *O* příčinu vyznav, (totiž) lásku; *causa falsae suspicionis Cs* příčina, totiž křivá domněnka; *appellationis c. Cs* příležitost k oslovení; *sparsi c. veneni O* účinek jedu; *alci causae esse L* podnět dáti. Velmi často abl. **causā** (jako předložka s gen., kladena obyčejně za tímto pádem) za příčinou, k vůli, pro: *custodiae c. Cs* za osobní stráž; *timoris c.* ze strachu; *animi c. Cs* pro radost; *aggeris petendi c. Cs* pro stavivo k náspu; *belli c. L* aby byla příčina k válce; ale *meā, tuā, nostrā . . . causā* pro mne, mně k vůli, na mou přímluvu; — spec. α) důvodná, závažná příčina, spravedlivá věc, plné právo: *cum causā accedere ad accusandum C*; *non sine causa H* (opak *sine causa*); β) příčina, již někdo uvádí na omluvu, (důvodná) omluva, námitka: *causam accipio C* uznávám omluvu; *parum precibus, parum causā proficere L* málo omluvou pořizovati; *causae nihil dicimus, quin C* nic nenamítáme, aby ne; *quid causae est, quin . . . H* co tomu překáží (brání), aby ne; *causas nectis inanes V* osnuješ liché námitky (proti mé účasti); γ) předstíraná příčina, záminka, zástěra, výmluva: *causam inferre, interponere* bráti si za záminku; *alius aliā causā illatā C* každý jinou výmluvu uved, každý pod jinou záminkou; *per causam* pod záminkou, předstíraje; II příčina, věc (na níž něco se zakládá), záležitost: *qui super tali causa eodem missi erant N* v té příčině, v té věci; *c. Milonis a senatu probata est C* senát schválil věc, záležitost Milonovu; *alci causam dare C* svěřiti věc, záležitost; a) (před soudem) právní věc, pře, rozepře, spor, soud: *his de causis* (z těchto důvodů) *ego huic causae* (této při) *patronus extiti C*; *causae publicae et privatae C* pře veřejné (věci trestné) a soukromé (pře občanské); *c. capitis* pře, soud hrdelní; *de re et de causa iudicare C* rozhodnouti o případě

i při; *actor causae C* zástupce práva (něčího); *causam dicere* (jak o obžalovaném) (= *reum esse*; opak *accusare*) hájiti se, býti obžalován, (tak také o obhájci) zastávati něčí věc, hájiti někoho; *indictā causā* bez řádného výslechu, bez obhájení; *causam cognoscere* vyšetřovati, vésti vyšetřování; *causam agere* vésti spor; *causam obtinere* (*tenere, sustinere*) právo podržeti, práva svého obhájiti proti někomu, vyhráti spor; opak *causam perdere* n. *causā cadere* prohráti (při); *c. prior O* (= *pars prior causae*) výslech; **b)** (mimo soud) sporná věc, sporná otázka: *c. disserendi C* otázka, látka, o níž jest jednati; **c)** věc, jíž se někdo ujímá, zájem, prospěch: *non laedetur c. nobilitatis C* věc šlechty; *causam foederis egit L* zastal se smlouvy; *Sulla a populi causa remotissimus C*; *dictator rem in causam plebis inclinavit L*; *pietatem publica c. vicit O* lásku otcovskou překonalo blaho obecné (prospěch obecný); **d)** (vnější) stav, položení, okolnosti: *in meliore causa erat Regulus C* lépe byl na tom; **e)** stav, poměr k někomu, styk, spojení s někým: *quae mihi c. sit cum Caesare C* v jakém poměru jsem k Caesarovi; *causam amicitiae cum alqo habere Cs* přátelské styky; *causae necessitudinis C Cs.*

causārius, *a, um* [*causa*] z (důvodných) příčin, pro nemoc (neb zmrzačení) propuštěný ze služby vojenské, neduživec, invalida *L.*

causi-dicus, *ī, m.* [*causa* a *dico*] právní zástupce, advokát.

causor, *ārī, ātus sum* [*causa*] uváděti, udávati za záminku, omlouvati se, předstírati: (s acc.) *hiemem aut negotia T*; (s acc. c. inf.) *causatus se consulere velle T* stavě se na oko, jako by se chtěl poraditi.

cautē, adv. [*cautus*] **1)** ostražitě, opatrně, obezřele; **2)** s (náležitou) právní jistotou: *partitionis caput scriptum c. C.*

cautēs, *is, f.* (obyč. v plur. *cautes, ium*) ostrá skála, úskalí, skalisko, skalina, bradlo.

cautiō, *ōnis, f.* [*caveo*] **1)** opatrnost, ostražitost: (s gen. obj.) *horum vitiorum una c. est C* jediný jest prostředek, abychom se uvarovali těchto chyb; pass. (*beneficentia*) *habet multas cautiones C* mnohé stránky, kterých je třeba se varovati; **2)** zabezpečení, jistota, záruka, úpis.

cautor, *ōris, m.* [*caveo*] ručitel: *c. alieni periculi C* (= *is qui cavet alteri periculum*) odvratitel nebezpečenství od jiného, ochránce bezpečnosti.

cautus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *caveo*] **1)** zajištěný, zabezpečený, jistý: *cautos expendere nummos H* vyplatiti peníze na dostatečnou jistotu; *res C* zajištěné jmění; **2)** ostražitý, opatrný, obezřelý: *vulpes cauta H* chytrá liška; (*bestiae*) *in eam partem peccant, quae est cautior C* (zvířata) chybují po té stránce, která jest opatrnější, t. j. chybují tím (tak), že jsou příliš opatrna.

cavea, *ae, f.* [srov. *caulae*] **1)** ohrada, klec; (o včelách) úl; **2) a)** metaf. hlediště (divadla neb cirku s polokruhovými řadami sedadel povlovně nad sebou se zvedajícími): *qui in prima cavea spectat C* divák v prvních řadách, sedící v popředí hlediště; *in ultima* (*cavea*) v posledních řadách, v zadu (na poslední galerii); **b)** synekd. divadlo.

caveō, *ēre, cāvī, cautum est* [srov. čes. zkoumati] **1)** stříci se, vystříhati se, hleděti se něčeho, varovati se, býti na stráži před někým n. něčím (alqm. n. ab alqo, alqd. n. a re, s ne n. ut ne, s inf.): (absol.) *neque illi ad cavendum dolus aut astutiae deerant S* k ostraze, k ostražitosti; *cave!* pozor! (před někým); *socium c. C* míti se na pozoru před společníkem; *c. ab homine impuro C*; *hoc caverat mens provida Reguli H* toho se vystřehla; *malum caveri potest S* zlu lze se vyhnouti; *numquam homini* (dat. pův.) *satis cautum est in horas H* (nikdy od člověka není dosti vystříháno) nikdy člověk dosti nemůže se míti na pozoru, člověku nelze se dosti stříci. Pomocí imper. *cave* bývá opsán často prohibitiv: *c. ignoscas C* střez se, abys odpouštěl, neodpouštěj; *cave te fratrum misereat C* neměj slitování s bratry; *cave faxis H* nečiň (toho); **2)** býti na stráži ve prospěch někoho, péči míti, pečovati o někoho, opatrovati, chrániti někoho od něčeho (alci a re): *veteranis cautum esse volumus C* chceme, aby bylo postaráno o vysloužilce; *orant ac monent, ut ipsis ab invidia caveatur L* aby chráněni byli od nenávisti; — spec. α) (o právním zástupci) radou právnic

kou při zabezpečení na soudě pomáhati: *in iure c. C*; *haec urbana militia respondendi, cavendi C*; β) dáti jistotu někomu, státi, ručiti, zaručovati se někomu za něco: *civitates obsidibus* (abl. instr.) *de pecuniis cavent Cs* rukojměmi se zaručují, že peníze složí; *cavetur a Caesare, ne . . . Cs* Caesar se zaručí; γ) dáti si zaručiti něco od někoho, vyhraditi si jistotu: *ab sese caveat, quemadmodum velit C*; δ) (zákonem, smlouvou, závětí) vyhraditi, stanoviti, nařiditi (alqd n. de re, s ut n. ne): *testamento c., ut C*; *in quo (foedere) cum caveretur sociis, nihil de Saguntinis cautum est L* když opatření se dálo ve prospěch spojenců, nic nebylo vyhrazeno ve příčině Sagunťanův.

caverna, *ae, f.* [*cavus*] dutina, nitro, jeskyně, sluje, rozsedlina: *cavernas milite implent V* dutiny, nitro koně (trojského); *cavernae ingentes ad accipiendum impetum fluminis Cu* vodojemy.

cavillātiō, *ōnis, f.* [*cavillor*] škádlení, škádlivý vtip, vtipkování, špičkování, úštěpek.

cavillātor, *ōris, m.* vysměvač, posměváček.

Cavillōnum, *ī, n.* město Haeduů nad Ararem (nyn. *Chalon-sur-Saône*) *Cs.*

cavillor, *ārī, ātus sum* 1) škádliti, špičkovati, vtipem si dobírati, uštěpačně vtipkovati, úštěpky si činiti: (alqd n. cum alqo) *verba patrum c. T* úštěpky si činiti z řečí senátorů; (*centuriones*) *tribunos plebei cavillans vocare L* úštěpky si čině, uštěpačně; 2) vytáčeti se; hledati vytáček, vymlouvati se: *c. tum tribuni L* věc vytáčeli tribunové.

cavō, *āre, āvī, ātum* [*cavus*] hloubiti, vyhlubovati, vydlabávati: (přísl.) *gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo O* vymílá; *parmam (gladio) c. O* proraziti; *firma cavavit robora V* pevná prorazil, rozbil prkna dubová; **cavātus**, *a, um* vyhloubený, vydlabaný, dutý: *c. rupes V* skalní sluj; *baculum cavatum L* vyhloubená hůl; — spec. *naves lintresque c. ex arboribus L* lodi z kmenů vyhlubovati, t. j. vyhlubováním dělati; *tegmina* (sc. *capitum*) *cavant V* přílby vyhlubují, dělají.

cavus, *a, um* [srov. κοῖλος z *κοϝιλος] 1) dutý, vydutý, vyhloubený, (dovnitř) vyklenutý: *cavae aedes V* klenuté síně, komnaty (dle jiných: zadní dvůr); *colles cavi V* roklinaté pahorky; *cavae viae L* úvozy; *cava vallis L* úžlabina; *cava tempora O* vyklenutá skráň; *c. lumina O* vpadlé oči; *aes cavum O* měděný kotel; *palude cava submergere O* ponořiti v hlubinu bažiny; *pocula, quā cava sunt O* dutiny, vnitřky pohárů; 2) dutý, t. j. zahalující, obestírající: *nubes cava O*; *cava umbra V*; *cava imago formae V* prázdný přízrak podoby; — subst. **cavus**, *ī, m.* n. **cavum**, *ī, n.* dutina, díra.

Cāÿstros, *ī, m.* [Κάυστρος] řeka v Lydii, jež teče asijskými nížinami na labutě bohatými. Odt. adj. **Cāÿstrius**, *a, um* kaysterský: *ales O* (= labuť).

Cēa, Cīa, *ae, f.* (sc. *insula*) ostrov Keos; viz též *Ceos.*

Ceangī, *ōrum, m.* Ceangové, britannský národ *T.*

Cebenna *mons, m.* Cevenny, pohoří v jižní Gallii, které tvořilo hranici mezi vlastní Gallií a římskou provincií *Cs.*

Cebrēnis, *idis, f.* Kebrenovna (ženské patron.) (= *Hesperie*) dcera Cebrena (Κεβρήν), říčního boha v Troadě *O.*

Cecrops, *opis, m.* [Κέκροψ] bájeslovný zakladatel Vyšehradu athenského (Akropole) a nejstarší král athenský, zpola člověk, zpola had (*geminus O* dvojtvárný). Odt. 1) (patronym.) **Cecropidēs**, *ae, m.* [Κεκροπίδης] Kekropovec (= *Theseus*); (v plur.) *Cecropidae, ārum, m.* Kekropovci (= Atheňané); 2) **Cecropis**, *idis, f.* a) Kekropovna; (= *Aglauros*, dcera Kekropova) *O*; *Cecropides O* (= Prokne a Filomela, dcery Pandionovy); b) adj. attická: *terra O*; 3) **Cecropius**, *a, um* a) kekropský: *arx O*; **Cecropia**, *ae, f.* Vyšehrad athenský; b) athenský, attický: *C. cothurnus H* attická tragoedie.

1. **cēdō**, *ere, cessī, cessum* I intrans. 1) (odměřeným krokem) jíti, stoupati, kráčeti, ubírati se: *per ora c.* (= *incedere*) *H* před očima si vykračovati; — metaf. a) přecházeti někam, v něco, měniti se (in alqd), platiti za něco (pro re): *vis aurea cessit in animem O*; *temeritas in gloriam cesserat Cu* slepá odvážlivost ve slávu se změnila, zvrátila; *Chattis fortuna in sapientiam cessit T*

štěstí bylo vyloženo za moudrost; *huc aratri cessit amor V* sem, v toto (ve válečnou zbraň) přešla, změnila se láska k pluhu, t. j. pluh, jenž se těšil (dříve) lásce; *largi apparatus pro stipendio cedunt T* platí, jsou počítány za vojenský plat, jsou na místě platu; **b)** přecházeti (vlastnictvím) na někoho, dostávati se, připadati někomu (in alqm, alci): *res Albana in Romanum imperium cessit L* přešla, dostala se pod římskou svrchovanost; *Lepidi arma in Augustum cessere T* Lepidova válečná moc přešla na Augusta, Augustus strhl na sebe Lepidovu válečnou moc; *bona in medium cedunt T* statky stávají se jměním obecným; *in praedam* (n. *praedae*) *c. L* státi se kořistí; *cui proxima caelo potestas cessit O*; *praeda victoribus cessit T*; *cesserunt piscibus undae habitandae O* připadly za pobyt; *cedat Lavinia coniunx V* dostaniž se za něho; **c)** (o podniku) jíti (ku předu), vésti se, dopadati, dařiti se nějak (alci s adv.): *munus bene cedit O* dar dobře slouží; *res male cedit* špatně se vede; *prout prima cessissent T* dle toho, jak první podniky dopadnou; *quia temptatum antea* (*bellum*) *secus cesserat S* jinak (než doufal, t. nešťastně) dopadla; *ubi insidiae parum cessēre T* když se lest nepodařila; *Parcae sinebant c. res Latio V* aby Latinům dobře se vedlo; (bez podm.) *utcunque cesserit Cu* jakkoli věc dopadne; *si male* (*bene*) *cesserat H* vedlo-li se (mu) špatně (dobře), v neštěstí (ve štěstí); **2)** ustupovati, odcházeti odněkud (s abl., ex n. de re): *nec mea loco sententia cedit V* a s místa se nehýbe, t. j. pevně (neochvějně) trvá mé předsevzetí; *senatū c. T* vystoupiti ze senátu; *e vita* (*vitā*) *c. C* rozžehnati se s životem, zemříti; *patriā c. C* opustiti vlast; (absol.) *plagam cedendo arcebat O* ustupuje; *aër naturā cedens est maxime C* je povolný; — spec. (o vojsku) ustupovati, couvati: *hosti c. V* ustupovati před nepřítelem; *cedentes violari vetuit N* ustupující, prchající (nepřátele); *confessionem cedentis pro victoria habere L* přiznání nepřítele, že ustupuje, pokládati za vítězství; — metaf. **a)** ustupovati, zanikati, tratiti se, mizeti, míjeti: *cessit pudor O*; *furor V*; *cessit in auras O* zmizel do vzdušin, do vánků; (*e*) *memoriā c. C* mizeti, tratiti se z paměti; *quo tibi fiducia cessit V* kam se poděla; *horae cedunt et dies C* uplývají, plynou; **b)** odstupovati, upouštěti od čeho, vzdávati se, zříkati se čeho, přenechávati, postupovati něco (alci alqa re): *alci possessione hortorum c. C* postoupiti zahrady; *possessione rei publicae c. L* vzdáti se správy obce; *imperio c. T* odstoupiti od vlády; *captae urbis titulo c. Cu* postoupiti (někomu) slávy, že města dobyl; *collegae* (dat. commodi) *honore c. L* k vůli soudruhu zříci se pocty; **c)** ustupovati, povolovati, poddávati se, podrobovati se někomu (alci): *tu ne cede malis V* neustup, nepodlehni; *nulli cessura dearum O* já, jež bych neustoupila, jež bych nedala přednost žádné z bohyň; *pluribus c. Cu* podrobiti se většině; *auctoritati viri c. C* uposlechnouti rady; *fortunae c. CCs* podrobiti se osudu; *fato c. L* osudu ustoupiti (eufem. o samovraždě); (absol.) *ebur cedit O* sloň povoluje, poddává se; **d)** (co do hodnosti) ustupovati, přednost dávati, nevyrovnávati se někomu v něčem, býti za někým (alci re n. in re): *salix cedit olivae V* nevyrovná se; *Minervae* (dat.) *laudibus* (abl.) *c. O* chválami nedosahovati Minervy; *ut in hoc Graeciae nihil cedamus C* nikterak nejsme za Řeckem, nezadáváme Řecku; *nulli in regem caritate c. N* každému se vyrovnati, býti roven, moci závoditi; *Troianis studio ac fide c. L* ostávati za Trojany co do oddanosti a věrnosti; **II** transit. postoupiti, přepustiti, přenechati někomu něco, povoliti někomu, aby (alci alqd, s acc. c. inf., s ut): *ei currum O*; *multa multis de iure suo c. C*; *plebes cessit patribus, ut . . . L.*

2. cēdŏ, v plur. *cette* [povstalo z ukazovacího přívěsku *ce-* (srov. *hi-ce, hic*) a z imper. **do, date*] **a)** dej sem, dejte sem, sem s něčím (s acc.); *c. mihi litteras et testimonium C*; **b)** sem s tím, ukaž, pověz, řekni: *unum c. auctorem tui facti C*; *c. tandem, qui sit ordo C*; **c)** považ, pomni.

Cedrōsia, *ae, f.* Cedrosie, pobřeží při moři Arabském (nyn. *Beludžistan*); obyv. **Cedrōsii,** *ōrum, m.* Cedrošští.

cedrus, *ī, f.* [κέδρος] **1)** cedr; **2)** meton. **a)** cedrové dřevo, dříví: *urit*

nocturna in lumina cedrum V páli cedr (cedrové louče) k osvětlení noci; b) cedrový olej (jímž natírány, napouštěny byly závity papyrové, aby byly chráněny od molů a zpuchření): *carmina linenda cedro H* básně hodné, aby byly napuštěny cedrovým olejem (t. j. básně hodné, aby byly uchovány, výborné); *nec cedro charta notetur O* a blána (papyrová) nebudiž natřena cedrovým olejem.

Celadon, *ontis, m.* [*κελάδων* hlučící, křičící] význačné jméno válečníkův *O.*

Celaenae, *ārum, f.* [*Κελαιναί*] Kelainy, město ve Veliké Frygii *LCu.*

Celaenō, *ūs, f.* [*Κελαινώ* „chmurná, černá“] význačné jméno 1) jedné z Pleiadek *O*; 2) jedné z Harpyí *V.*

celeber, *celebris, celebre* (později též *celebris, e*) 1) často a hojně navštěvovaný, hlučný, živý, lidnatý (s abl. neb absol.): *celebres mergis undae O* vody hojně navštěvované, hlučné, bohaté potápkami; *Ide fontibus celeberrima O* prameny přebohatá; *celebre convivium feminis virisque T* hostina hojně navštívená ženami i muži; *Niobe comitum celeberrimā turbā O* hojně obklopena davem družek, v přečetném průvodu družek; *urbs celebris et copiosa C* město lidnaté a zámožné; *celeberrimus urbis locus C*; *celeberrimo fori T* na nejlidnatější části náměstí (dle jiných: v době, kdy náměstí jest nejživější); 2) meton. a) (četným shromážděním účastníků) slavený, hojný, četný, slavnostní: *celeberrimus virorum conventus C* velmi hojné shromáždění; *funus amore civium celebre L* slavný pohřeb; *funus per laudes et memoriam virtutum eius celebre fuit T* pohřeb oslaven byl pochvalnou zmínkou o jeho statečných činech; *celeberrima totā Cypro dies O* nejslavnější den, největší svátek, slavnost; *quos (dies) in vita celeberrimos viderit C* jež zažil jakožto nejslavnější, v nichž se dožil v životě největší slávy; *dea celeberrima* (pracd.) *colitur O* velmi slavně jest ctěna; *Diana celebris H* slavená (jejíž chrám pln jest ctitelů); b) hojně užívaný, obvyklý, často jmenovaný, rozhlášený, známý, slavný: *sagittarum celebri usu Cu* poněvadž střílení šípy jest všeobecné; *minus c. auditū Cu* o němž méně (často) se slýchává; *res totā Siciliā celeberrima C*; *celebre per Hispaniam responsum L* rozhlášená po Hispanii odpověď; *famā celeberrimus O* pověstí veleslavný, proslulý; — spec. velebný, slavný, proslulý: *clarissimarum urbium excidio celeberrimi viri L*; c) často opětovaný: *vox illa fuit celeberrima O* ona slova byla nejčastěji (ode mne) opakována.

celebrātiō, *ōnis, f.* [*celebro*] 1) četné shromáždění, valná schůze: *hominum celebrationes C* slavnostní shromáždění (lidí); 2) hlučné shromáždění k nějaké slavnosti, hlučné oslavování: *c. ludorum C*; *c. ad praetorem translata (est) T* konání, řízení slavnosti bylo přeneseno na praetora.

celebrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass od *celebro*] 1) hojně navštěvovaný, hlučný: *forum maxume celebratum S*; 2) od mnohých účastníků slavený, slavný, slavnostní: *celebratior supplicatio L* slavnější, hlučnější slavnost děkovná; 3) často užívaný, běžný, všeobecný, rozšířený, rozhlášený, známý; — spec. slavený, slavný, proslulý: *scio me in rebus celebratissimis omnium sermone versari C* vím, že se nalézám u věcí z obecného hovoru obecně (zcela) známých; *Haterius eloquentiae celebratae* (gen. qual.) *T* slavený řečník.

celebris viz *celeber.*

celebritās, *ātis, f.* [*celeber*] 1) hojné navštěvování, hlučnost (místa): *c. loci CT*; *oppidorum c. C* lidnatost měst; 2) hlučné shromáždění se ku slavnosti, slavení, oslavování, oslava, slavnost: *supremi diei c. C* slavnost posledního dne (t. j. slavnost pohřební, slavný pohřeb); *ludis celebritatem addere L* dodati oslavy, hry vypraviti skvěleji; 3) a) hlučná návštěva, hlučný zástup, hojné obecenstvo: *c. et frequentia occurrentium T* hlučný a četný zástup vstříc jdoucích; *in maxima celebritate atque in oculis civium vivere C* žíti ve stálém styku a před očima spoluobčanů; b) časté naskytování se něčeho, časté opakování se, obecnost; známost: *c. periculorum T* časté opakování se nebezpečenství; — spec. vyhlášenost, proslavenost, proslulost: *c. famae C* (rozhlášená) slovutnost, slavná pověst, proslulé jméno.

celebrō, *āre, āvī, ātum* [*celeber*] 1) často a hojně navštěvovati, hlučně

oživovati: *atria celebrantur O* síně se plní, se hemží (četnými návštěvníky); *carmine ripas c. O* hlučným zpěvem oživovati, naplňovati; *viae multitudine celebrabantur C* byly naplňovány; a) v hlučném davu provázeti: *frequentia et plausus me usque ad Capitolium celebravit C*; b) hojně se scházeti k slavnosti, míti hojné účastenství, hlučně slaviti, světiti: *totā celebrante Siciliā N* za valné účasti celé Sicilie; *festos dies ludorum c. C*; *sacrum c. L* světiti svátek; *diem natalem c. T*; *natalem O*; *convivium c. L* hostiny slaviti, na hostiny často přicházeti, hostin často se účastniti; *funus omni apparatu atque honore celebratum est Cu* pohřeb byl oslaven, byl vystrojen se vší nádherou a poctou; *mors funere censorio celebrata T* pohřeb byl vystrojen nákladem obce, na státní útraty; *celebramus litora ludis V* hlučně oživujeme pobřeží hrami, hlučně slavíme hry na pobřeží; 2) metaf. často (a horlivě) konati, často provozovati něco, často užívati čeho: *celebrari de integro iuris dictio L* konáno bylo, začalo znova odsuzování (dlužníků); *seria ac iocos c. L* tráviti chvíle vážné i žertovné, oddávati se horlivě opravdovým věcem i žertům; *postea celebratum id genus mortis T* ten způsob smrti byl oblíben; a) často připomínati, rozhlašovati, ústy roznášeti, činiti známým: *qua re celebrata C*; *consulem factum esse Murenam nuntii litteraeque celebrabant C*; *caedes omnium sermone celebrata C*; — spec. velebíc rozhlašovati, velebiti, oslavovati, činiti slavným: *seque remque publicam c. S* proslaviti sebe i obec; *Palladis urbem carmine c. H* básní oslavovati, opěvati; *gens tuos celebrabit honores V* tvé pocty slavnými učiní (t. j. tebe poctami oslaví); *rem in maius c. LS* z míry vynášeti, chválou nadsazovati; *facta pro maxumis c. S* činy vyhlašovati za největší.

Celēiātēs, *um, m.* Celeiatové, ligurský kmen *L.*

Celemna, *ae, f.* město v Kampanii.

Celenderis, *is, f.* tvrz v Kilikii *T.*

celer, *eris, e* [srov. κέλλω strkati] 1) hbitý, rychlý, ruči: *celerius omnium opinione venit Cs*; (s abl.) *pedibus c. V* rychlonohý; *c. iaculo V* rychlý kopím, zručný oštěpometce; *anser c. pennā O* rychlokřídlý; (s inf.) *c. sequi H* rychlý ve stíhání (nepřátel); 2) metaf. a) rychlý, kvapný, brzký: *celeria remedia N* léky rychle (brzy) působící; *c. subsidium Cs* brzká, okamžitá pomoc; — spec. příliš kvapný, ukvapený, náhlý, prudký: *oderunt sedatum celeres H* nenávidí rozvážlivého rázní; *irasci c. H* vznětlivý, prchlý; subst. **celerēs**, *um, m.* jezdci, rytíři: *tribunus celerum L* náčelník jízdy.

celeripēs, *pedis,* adj. [*celer* a *pes*] rychlonohý.

celeritās, *ātis, f.* [*celer*] 1) hbitost, rychlost, prudkost: *c. itineris Cs* chvatný příchod; *c. persequendi C* rychlé pronásledování; 2) metaf. rychlost, živost, čilost: *mortis c. C* rychlá smrt; *veneni c. C* prudkost, rychlý účinek jedu; *c. animorum C* čilost ducha; *c. ingenii N* bystrost, vynalezavost ducha; *c. consilii N* duchapřítomnost, rozhodnost, ráznost.

celeriter, adv. [*celer*] hbitě, rychle, kvapně, spěšně.

celerō, *āre, āvī, ātum* [*celer*] 1) (transit.) urychliti, uspíšiti něco: *in silvas c. fugam V*; *oppugnationem T*; *haec celerans iter ad naves tendebat V* chtěje rychle toto obstarati spěchal k lodím; *celerandae victoriae intentior T* (tím) horlivěji usiluje urychliti vítězství; 2) (intrans.) kvapiti, chvátati, pospíšiti si: *cum exercitu celeraret T* aby spěšně (rychle) přitáhl; *agere et c. statuit T* rozhodla se jednati a pospíšiti si, odhodlala se k činu a urychliti jej.

Celetrum, *ī, n.* město v Makedonii *L.*

Celēus, *ī, m.* [Κελεός] otec Triptolemův, dávný král eleusinský, jejž bohyně Ceres naučila orbě a tajemné bohoslužbě *VO.*

cella, *ae, f.* 1) schránka, komora; podzemní komůrka (otroků): *servorum cellae C*; *angustis eiecta cadavera cellis H.* zvl. 2) zásobní komora, zásobárna, špižírna; sklep: *Cato Siciliam cellam penariam rei publicae nominabat C* nazýval obilní komorou; *cella vinaria, olearia, penaria C*; (o úředníku v provincii) *frumentum sibi in cellam imperare C* poručiti si obilí do (své)

zásobárny, pro domácí potřebu. Podobně: *in cellam dare, emere, sumere*; *quod tibi senatus cellae nomine concesserat C* k vydržování domácnosti; *huic praedae cellae nomen imponis C* toto kořistění nazýváš opatřováním domácnosti; 3) buňka medového plástu: *apes distendunt nectare cellas V*; 4) (v chrámě) síň chrámová, cella, do níž se vcházelo z předsíně. V celle stála socha božstva: *cella Iovis, Minervae, Iunonis* v chrámu Kapitolském *L*; (synekd.) svatyně, chrám: *armatos in cella Concordiae includere C.*

Celmis, *is, m.* (vok. *Celmi*), jeden z idaejských Daktylů na Kretě; byl proměněn v ocel *O.*

cēlō, *āre, āvī, ātum* a) zakrývati, skrývati, zastírati: *c. vultus, uterum manibus O*; *Sol, qui diem promis et celas H*; b) ukrývati, tajiti, chovati (v sobě): *aequora pisces celant H*; *c. sucum H* c) skrýti, ukrýti, utajiti, schvalovati; smlčeti, neprozraditi: *plerosque ii, qui receperant, celant Cs*; *c. arma Cs*; *sacra terrae* (lokativ) *celavimus L* v zemi jsme skryli; *factum V*; *commissa N* svěřená tajemství smlčeti, zachovati; *c. sententiam C*; *ingenium res adversae nudare solent, celare secundae H*; *celata virtus H* utajená statečnost, básní pěvcovou neoslavená; *praecepta canam, celabitur auctor H* předpisy vyjevím, původce (jich) bude (ode mne) zamlčen, jich původce jmenovati nebudu; *celanda effari L* vyjevovati to, co má býti zatajeno; *non est celandum N* toho netřeba smlčovati; *id cum minus diligenter esset celatum*; *c. se tenebris V* ukrýti se v temnu; d) tajiti něco před kým, tajiti se někomu něčím, zatajiti před někým něco, nic neříci někomu (alqm alqd, alqm de alqua re): *mortem regis omnes celat L* přede všemi zatají; *iter quo habeat, omnes celat N*; pass. *id Alcibiades celari non potuit N* nebylo lze před Alkibiadem tajiti, nemohlo zůstati tajným; *de insidiis celare te voluit C*; *non est profecto de illo veneno celata mater C* podání onoho jedu před matkou nebylo zatajeno; *credo celatum esse Cassium de Sulla uno C.*

celōx, *ōcis, m. f.* [srov. *celer*; pův. adj. sc. *lembus* (malý člun) neb *navis*]; rychlá, hončí loď; čejka: *celoces viginti deducti L*; *piratici celoces et lembi L.*

celsus, *a, um* [part. perf. od (*ex*)*cellere* srov. *collis*, české čelo, čeliti] 1) vztyčený, vzpřímený, vyvýšený, vysoký, strmý; *vertice celso V* na vysokém temeni hory; *celsae turres H*; *celsae urbes V* vysoko ležící; *Acherontia celsa H*; *c. puppis V* vysoká korma; *celsum super aequora collum O* vztyčená šíje; *si celsior ibis O* jestliže příliš vysoko poletíš; *celsior ipse loco O* sám na povýšenějším místě: *cervus in cornua c. V* jelen s vysokými parohy, vysoký paroháč; 2) metaf. povznesený; spec. α) (v dobrém smysle) vznešený, povznešený, velikomyslný, velikodušný: *qui poterit esse c. et erectus C*; β) (s příhanou): domýšlivý, hrdý, pyšný: *erectum et celsum vagari toto foro C*; *celsi Ramnes H* hrdí Ramnové.

Celtae, *ārum, m.* Keltové 1) (v širším smysle) souborné pojmenování všech národů gallských, bydlících za starodávna mezi Rýnem, Pyrenejemi, Apenninami, říčkou Rubikonem a v Britannii; 2) (v užším smysle) obyvatelé střední Gallie mezi řekami Seinou, Garonnou, Okeánem a Alpami *Cs.* Odt. adj. **Celticus**, *a, um* keltský; (subst. isol.) *Celticum, ī, n.* veškerost národů keltských, říše, oblast Keltův *L.*

Celt-ibērī, *ōrum, m.* Keltiberové, národ ve střední Hispanii na jih od řeky Ebra povstalý smíšením Keltův a Iberův. Odt. a) **Celtibēria**, *ae, f.* Keltibersko, země Keltiberův; b) **Celtibēricus**, *a, um* keltiberský.

Celtillus, *ī, m.* náčelník arvernský, otec Vercingetorigův *Cs.*

cēna, *ae, f.* hlavní jídlo u Římanů, bylo podáváno dle našeho času mezi 3. až 4. hod. odp., oběd; hostina: *cenam alcui dare C*; *cenae pater H* hospodář; *caput cenae C* hlavní jídlo; *super cenam Cu* při stole, při hostině; *pontificum cenae H* hostiny pontifikův (pověstné bohatostí a nádherou).

Cēnabum, *ī, n.* město Karnutů v Gallii (nyn. *Orléans*). Odt. adj. **Cēnabēnsis**, *e* cenabský; subst. *Cēnabēnsēs, ium, m.* Cenabané.

cēnāculum, *ī, n.* [*ceno*] 1) jídelna; 2) (poněvadž jídelny Římanů za starodávna nalézaly se v hořejším patře domů) meton. hořejší patro; podkrovní světnice, obydlí chudých: *quid pauper? mutat cenacula H* mění svou podkrovní světničku, (stále) se stěhuje.

Cēnaeum, *ī, n.* sev.-záp. konec ostrova Euboie. Odt. adj. **Cēnaeus**, *a, um*: *C. Iuppiter O* Juppiter na Cenaeu uctívaný.

cēnātus, viz *ceno*.

Cenchreae, *ārum, f.* [Κεγχρέαι] Kenchreje, přístav korinthský v zátoce saronské (nyn. *Kenkri*) *LO*.

Cenchrēus (*Cenchrius*), *ī, m.* říčka u Efesu *T*.

Cenimāgnī, *ōrum, m.* Cenimagnové, národ v jih.-vých. Britannii *Cs*.

cēnitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *ceno*] obědvávati, jídati *C*.

cēnō, *āre, āvī, ātum* [*cena*] 1) obědovati, stolovati, jísti: *bene c. H*; *ille apud te postea cenavit C*; *cenas hodie mecum H* se mnou, u mne; *quīs* (= *quibus*) *cenantibus* (abl. abs.) *unā? H* kteří hodovali zároveň (s tebou), ve které společnosti hodovní, stolní; 2) transit. jísti, pojídati, pojísti, stráviti něco: *aprum, aves, olus H*. Part. perf. *cēnātus, a, um* (ve význ. akt.) naobědvav se, jenž se naobědval, najedený, jenž pojedl: *quid excogitari potest, cur te lautum voluerit, cenatum noluerit occidere? C* proč by byl chtěl zavražditi tě vykoupaného (po lázni), ale nechtěl (zavražditi) najedeného. Srov. *statim milites cenatos esse iubet S*.

Cenomanī, viz *Aulerci* 3).

cēnseō, *ēre, suī, sum* 1) počítati: *capite censi S* občané počítaní pouze dle hlav, dle množství, nikoliv dle jmění odhadnutí; nejnižší, nejchudší třída občanův; 2) a) (t. t. o činnosti censorů) odhadovati jmění římského občana a vepsati jej v seznam občanstva: *censores populi aevitates, suboles, familias pecuniasque censento C* spočtětež a odhadnětež; *censum censere* konati odhad; *censendi formula, lex L* zákon a zásada, podle které se census vykonával; *legem censui censendo dicere L* ustanoviti zásadu k odbývání censu; *quinto quoque anno Sicilia tota censetur C*; *haec classis censetur XI milibus aeris L* tato třída, občané této třídy počítají se na 11 tisíc assů jmění; *milia octoginta eo lustro civium censa dicuntur L* bylo prý odhadnuto, napočteno 80 tisíc; *census equestrem summam nummorum H* jenž byl odhadnut, jehož jmění bylo odhadnuto na výši jmění rytířů, jenž má jmění stavu rytířského; b) dáti své jmění vepsati v seznam k odhadu, přihlásiti jmění k odhadu: *convenerunt censendi causa C*; *in qua tribu ista praedia censuisti? C*; (též mediálně) *voluisti magnum agri modum censeri C*; *quaero, sintne ista praedia censui censendo C* mají-li býti k odhadu přihlášena; 3) (vůbec) odhadovati, určovati cenu, hodnotu něčeho, ceniti, páčiti; vážiti si: *rem c. atque aestimare C*; — spec. α) *censeri de aliquo* za něčího býti pokládán: *hoc domui debes, de qua censeris O* za jehož příslušníka jsi pokládán; β) *censeri aliquem inter comites O* přijmouti mezi průvodčí, do družiny, pokládati za průvodčího: *hos est dea censa parentes O* tyto pokládala za své rodiče; 4) (v mysli odhadovati), míti za to, mysliti, domnívati se, souditi, pokládati, (za dobré) uznávati; *quid censetis? C* co soudíte, myslíte; *de ea re ita censeo C*; (s inf.) *Antenor censet belli praecidere causam H* uznává za dobré; (s acc. cum inf.) *maiores nostri censuerunt causam morbi esse quaerendam C*; *maturandum sibi censuit Cs* rozhodl se, že...; *aequum* (*esse*) *censere N* za slušné uznávati; (s *ut*): *censuerunt, ut tribuni hac lege tenerentur C*; (s pouhým konj.) *vereamini, censeo C* tuším, máte se obávati; *magno opere censeo, desistas C*. Odt. 5) a) (t. t. o senátorech) činiti návrh, navrhovati, hlasovati pro něco, býti pro něco, raditi k něčemu: *quo loco censebis, Caesar? T* na kterém místě, Caesare, budeš hlasovati; *captivos reddendos* (*esse*) *in senatu non censuit C*; (s pouhým acc.) *pars deditionem, pars eruptionem censebat Cs* část radila ku vzdání, druhá k výpadu; b) (t. t. o senátu) usnášeti se na něčem, učiniti nález, ustanoviti, usouditi, rozhodnouti, nařiditi: *quae patres censuerunt L*; *bellum Samnitibus patres censuerunt L*; *senatus censuit, ut* (*proconsul*) *Haeduos defenderet Cs*; (zřídka s dat. u *T*) při-

řknouti, uděliti někomu něco: *censentur Octavio triumphi insignia*; *aram Clementiae censuere T* usnesli se zasvětiti oltář Milosti.

cēnsor, *ōris, m.* [*censeo*] censor, odhadce. Censoři (počtem dva) byli římští úředníci volení z nejvážnějších občanů, kteří měli za úkol konati odhad (*census*; viz t.) a vše, co souviselo s výkonem tímto. Censura jako samostatný úřad byla zavedena v polovici V. stol. př. Kr. Před tím vykonávali census konsulové. Censoři byli voleni v komitiích centuriátních každého pátého roku a úřad jejich trval nejdéle 18 měsíců. Pravomoc censorů lze shrnouti takto: 1) censoři konali odhad (*census*; viz t.); 2) dohlíželi na veřejnou mravnost (*regimen morum*) a provinění stíhali četnými tresty (viz *nota censoria*). Odt. *censor* = přísný karatel, přísný soudce, posuzovatel: *castigator censorque minorum H* karatel a přísný soudce mladších; 3) vedli vrchní správu státních financí. Censoři pronajímali státní důchody, zadávali veřejné stavby a práce, dodávky a p.

cēnsōrius, *a, um* 1) censorský, mravokárný: *censoriae leges* censorská nařízení neb nájemní smlouvy; *c. tabulae* censorské listiny; *animadversio, ignominia, nota c. L* trest, pokárání censorské; *gravitas censoria C*; *illud minime censorium est C* nikterak se nesrovnává s vážností censorskou; *opus c. C* věc podléhající mravokárnému právu censorskému; 2) subst. *censorius, iī, m.* bývalý censor: též *homo c.*; *Cato Censorius*.

cēnsūra, *ae, f.* censura, censorství, úřad censorský: *censuram gerere C* zastávati censuru, úřad censorský; *c. agere O*; *c. sublata est C* úřad, hodnost censorská byla odstraněna, zrušena.

cēnsus, *ūs, m.* [*censeo*] počítání; 1) (t. t. v Římě) odhad jmění římského občanstva a spojené s tím sčítání, popis (občanů). Census konán byl od censorů každého pátého roku na poli Martově. Každý občan římský byl povinen dostaviti se před censory a přísežně udati své jméno, členy rodiny, jmění nemovité i movité. Dle tohoto přiznání vyměřena byla práva politická i berně válečná: *censum habere CCs*; *c. agere L* konati sčítání. Odt. také = přiznání jmění: *censum accipere L* vzíti na vědomí přiznání jmění; *censum deferre T* učiniti přiznání jmění; 2) meton. a) seznam odhadní, seznam občanů (občanstva): *censu prohibere C*, *censu excludere aliqm L* vyloučiti ze seznamu občanů, nepojmouti v seznam; *in censum irrepere C*; *in censum referre L*; *census nostros requiris? C* dovoláváš se našich odhadních seznamů; b) při odhadu přiznané jmění; a vůb. majetek, bohatství: *c. equester* = 400.000 sesterciův; *c. senatorius* = 1,000.000 sesterciův; *infra Lucili censum (esse) H* býti pod jměním, pod stavem Luciliovým, nerovnati se stavu Luciliovu; *homo sordidus, sine honore, sine censu C* beze jmění; *dat census honores O*; *ars* (t. *piscatoria*) *illi sua census erat O* rybářství bylo (veškerým) jeho majetkem; *demisso in viscera censu* (abl. absol.) *O* když břich pohltil bohatství; *c. privatus brevis H* soukromé jmění malé; *cultus maior censu H* nádhera jdoucí nad jmění.

centaurēum, *eī, n.* [κενταύρειον] zeměžluč *V*.

Centaurus, *ī, m.* [Κένταυρος] 1) Kentaur; (v plur.) *Centaurī, ōrum* Kentaurové, divý a obrovský kmen thessalský mezi Peliem a Ossou. Dle pozdějšího mythu dvojtvárné obludy, půl člověka a půl koně: *nobilis C. H* (= Cheiron). Odt. adj. *Centaurēus, a, um* kentaurský; 2) jméno lodi: *Centauro invehitur magnā* (fem., doplniti jest *navi*) *V*; 3) jméno souhvězdí.

centēnus, *a, um*, adj. číselné podílné: po stu. V sing. jen básn.: *centenā arbore fluctus verberat V* sterými (t. j. mnoha) vesly tepe vlny. Obyč. v plur. *centenī, ae, a* po stu: *deciens centena milia* = 1,000.000 sesterciův.

centēsimus, *a, um* [*centum*] stý. Subst. isol. *centesima, ae, f.* (sc. *pars*) stý díl, jeden díl ze sta, jedno procento: *centesimae vectigal H* daň jednoprocentní; *centesima rerum venalium T* jednoprocentní poplatek, daň z věcí prodávaných; (v plur.) *centēsimae, ārum*: úroky a sice 1% ze sta na měsíc čili 12% ročně: *binae centesimae C* 24% ze sta.

centiceps, *cipitis,* adj. [*centum* a *caput*] stohlavý, mnohohlavý: *belua c. H* (= Kerberos).

centiēs neb *centiēns* [*centum*] stokrát; *HS centies* t. j. *centiens* (*centena milia*) *sestertium* = 10,000.000 sesterciův.

centimanus, *a, um* [*centum* a *manus*] storuký: *Gyas H*; *Typhōeus O.*

centō, *ōnis, m.* vycpanina, polštář (sešitý z čerstvých koží, řasou a plevami naplněný a v octě smáčený, aby bránil střelám a kamení) *Cs.*

centum, čísl. zákl. neskl. 1) sto; 2) synekd. (velmi) mnoho, nesčetní: *centum puer artium* (gen. qual.) *H* jenž se vyzná v nesčetných uměních; *centum clavibus servari H* býti zavřen na sto zámků; *non mihi si linguae sint centum oraque centum V* kdybych měl sebe více jazykův a úst.

centumgeminus, *a, um* stonásobný: *c. Briareus V* storamenný, storuký.

centumvirālis, *e,* adj. [*centum* a *vir*], centumvirální: *iudicium, causa C.*

centumvirī, *ōrum, m.* [*centum* a *vir*] cetumvirové, stovka (sbor soudcův o 105 členech, kteří rozhodovali hlavně ve sporech dědických).

centunculus, *ī, m.* [subst. demin. od *cento*] malá pokrývka *L.*

centuria, *ae, f.* [*centum*] pův. oddíl obsahující počet sto; 1) (ve vojenství) setnina, centurie (= $^1/_{60}$ legie = $^1/_2$ manipulu = $^1/_6$ kohorty); 2) (ve smyslu politickém) centurie. Dle podání rozdělil král Servius Tullius, vzav za základ roztřídění vojenské, římské občanstvo dle censu ve 193 centurie, které hlasovaly v komitiích centuriátních.

centuriātim, adv. po centuriích, po setninách: (o vojsku) *c. milites producere Cs*; (o národu) *in campo Martio cum c. populus citaretur L.*

1. centuriātus, *ūs, m.* [1. *centurio* a)] hodnost centuriona *C.*

2. centuriātus, *ūs, m.* [1. *centurio*] dělení na centurie, dělení v setniny: *ad decuriatum aut centuriatum convenire L.*

1. centuriō, *āre, āvī, ātum* [*centuria*] děliti na centurie, na setniny: a) (o vojsku) *iuventutem c. L*; *centuriati pedites coniurabant L* pěší vojínové rozdělení v centurie, dle centurií, dle setnin společně přísahali; b) (o občanstvu) *comitia centuriata,* komitie, shromáždění centuriátní, v nichž národ hlasoval dle centurií. Obor pravomoci kom. cent. byl: 1) volby vyšších úředníků; 2) zákonodárství; 3) usnášení se o válce; 4) rozhodování o zločinech hrdelních v případě provokace; *lex centuriata* zákon přijatý v komitiích centuriátních, zákon centuriátní.

2. centuriō, *ōnis, m.* [*centuria*] centurio, náčelník, velitel centurie (setniny), měl hodnost mezi tribunem vojenským a poddůstojníky. V legii bylo 60 centurionův; *c. classiarius T* lodní centurio.

centuriōnātus, *ūs, m.* [2. *centurio*] volba centurionů: *c. agere T* konati volbu centurionů.

Centurīpae, *ārum, f.* město sicilské (nyn. *Centorbi*) 25 km sv. od Etny. Odt. adj. **Centurīpīnus,** *a, um* centuripský; subst. *Centurīpīnī, ōrum, m.* Centuripané, obyvatelé Centurip.

cēnula, *ae, f.* [subst. demin. od *cena*] malý oběd, malá hostina.

Ceōs, (acc. *Ceō,* abl. *Ceō*) *f.* [*Κέως*] ostrov kykladský. Odt. adj. **Cēus** (**Cīus**) *a, um* [*Κεῖος*] kejský: *Simonides Ceus C*; *Cea nēnia H* kejský (t. j. Simonidův) žalozpěv; *Ceae camenae H* písně, básně Simonidovy.

cēpa (*caepa*), *ae, f.* a **cēpe** *n.* cibule.

Cephallēnia, *ae, f.* [*Κεφαλληνία*] Kefallenie, největší ostrov v moři ionském (nyn. *Cefalonia*). Odt. subst. *Cephallēnēs, um, m.* Kefallenští, Kefalleňané.

Cephaloedium, *iī, n.* pobřežní město na Sicilii, vých. od Palerma (nyn. *Cefalì*). Odt. adj. *Cephaloedītānus, a, um* cefaloedský; subst. *Cephaloedītānī, ōrum, m.* Cefaloedští.

Cephalus, *ī, m.* [*Κέφαλος*] Athéňan, vnuk thessalského krále Aiola, manžel Prokridy, dcery attického krále Erechthea *O.*

Cēphēnēs, *um, m.* Cefenové, národ aithiopský, ovládaný králem Cefeem, od něhož obdržel jméno. Odt. adj. *Cēphēnus, a, um* cefenský, aithiopský *O.*

Cēpheus, *eī, m.* [*Κηφεύς*] král aithiopský, syn Belův, bratr Aigyptův, Danaův a Fineův, manžel Kassiopin, otec Andromedin, proměněn ve hvězdu. Odt.

adj. *Cēphēïus* a *Cēphēus, a, um* Κεφεῦν: *virgo* (= Andromeda); *Cephea arva* (= Aithiopie).

Cēphīsus, *ī, m.* [*Κηφισός*] 1) řeka protékající Fokidou a Boiotií a ústící do Kopajského jezera. Odt. adj. *Cēphīsius, a, um* kefiský; subst. = *Narcissus*; *Cēphīsis, idis* (adj. fem.) kefiská: *Cephisidas undas O*; 2) řeka attická. Odt. adj. fem. *Cēphīsias, adis* kefiská: *ora O.*

cēra, *ae, f.* [*κηρός*] 1) vosk: *cerā circumfundere N* obliti voskem (mrtvolu); *flavam ceram mollire O*; *fingere e cera C* dělati voskové podoby; 2) meton. a) voskova podoba, podobizna (předků), poprsí voskové: *cum maiorum imagines intuerentur, vehementissume accendi. Scilicet non ceram illam neque figuram tantam vim in sese habere S*; *dispositas per atria ceras O*; b) voskova buňka: *c. sexangula O* šestihranná; c) (voskem potažená) voskova tabulka, deska psací, do níž se písmo rylo rydlem (*stilus*); dopis: *ex illis tabulis cerave recitare L*; *codicis extrema cera C* poslední list, strana; *Caerite cera digni H* (viz *Caere*); *quid prima secundo cera velit versu H* co napsáno jest v druhém řádku první strany (tam bylo uvedeno jméno dědice); *vacuam tenet altera* (sc. *manus*) *ceram O*; *correctae cerae O*; *se cerae committere O*; d) voskova pečeť: *in illo testimonio cera est C*; e) bílé líčidlo: *inductā candorem quaerere cerā O.*

Cerambus, *ī, m.* [*Κέραμβος*] pastýř na pohoří othryském, byl proměněn v brouka roháče *O.*

Ceramīcus, *ī, m.* [*Κεραμεικός*] „čtvrt hrnčířská", sev.-záp. část města Athen, rozdělená branou zvanou Dipylon v Kerameikos vnitřní, obydlený z největší části řemeslníky, a Kerameikos vnější, kdež bylo pohřebiště výtečných mužův, obzvl. v boji padlých.

cērārium, *ii, n.* poplatek z vosku spotřebovaného k pečetění, voštěné *C.*

cerastēs, *ae, m.* [*κεράστης*] roháč. Odt. **Cerastae,** *ārum, m.* Cerastové, praobyvatelé ostrova Kypru; měli dle báje rohy na čele *O.*

cerasus, *ī, f.* [*κερασός*] třešně (strom i plod).

cērātus, *a, um* [partic. pf. pass. z *cerare* voskem polepovati] olepený, potažený voskem: *c. harundo O* píšťala voskem spjatá, spojená; *ceratae ope Daedaleā pennae H* křídla uměním Daedalovým voskem stužená, spjatá.

Ceraunii montēs, *m.* neb zvl. u básn. **Ceraunia,** *ōrum, n.* [*Κεραύνια ὄρη*; srov. *κεραύνιος*, hromový, bleskový] vl. „hromové hory", skalnaté pohoří táhnoucí se podle pobřeží epeirského.

Cerberus, *ī, m.* [*Κέρβερος*] tříhlavý (u *H* „stohlavý" *centiceps*) pes báječný, jenž střehl vchodu do podsvětí. Odt. adj. **Cerbereus,** *a, um* cerberský, Cerberův: *rictūs Cerberei O* tlama cerberská (t. j. tak hrozná jako tlama Cerberova).

Cercetius, *iī, m.* (sc. *mons*) horstvo na rozhraní Epeiru a Thessalie.

Cercīna, *ae, f.* ostrov s městem soujmenným na pobřeží africkém před Malou Syrtou (nyn. *Kerkine*).

Cercōpēs, *pum, m.* [*κέρκωψ* opice] báječný národ, sídlící (dle *O*) na „opičím ostrově" (*Πιθηκοῦσσα*); byl proměněn od Jova v opice.

cercūrus, *ī, m.* [*κέρκουρος*] lehká (a rychlá) loď *L.*

Cercyōn, *onis, m.* [*Κερκύων*] lupič, jenž zle řádil u attického města Eleusiny; byl zabit od Thesea *O.* Odt. adj. **Cercyonēus,** *a, um* Kerkyonův.

cercȳrus, viz *cercurus.*

Cercālis, viz *Ceres.*

cerebrōsus, *a, um* [*cerebrum*] prchlý, ztřeštěný, zbrklý, zhorka nakvašený.

cerebrum, *ī, n.* [srov. řecké: *κάρ, κάρη* hlava] 1) mozek: *sparso infecta cerebro* (*arma*) *V* zbraň (roztříštěným) mozkem potřísněná; *truncus inlapsus cerebro H* kmen, jenž padl na lebku; 2) metaf. a) (mozek, sídlo rozumu) rozum: *c. Perilli H*; b) (mozek, sídlo prchlivosti): prchlost, prchlivost: *o te, Bolane, cerebri felicem! H* o šťastný Bolane se svou prchlou hlavou, pro svou prchlivost.

Cerēs, *eris, f.* 1) staroitalská bohyně orby a tím vzdělanosti i úrody, dcera Saturnova a Opina, sestra Jovova, matka Proserpinina; kladena úplně na roveň řecké bohyni Demetře: *C. arcana H* tajemná (vzhledem k mysteriím Demetřiným); *munus Cereris O* dar Cereřin, potrava; 2) meton. Cereřin plod, C. plody, osení,

obilí a potrava z něho, chléb: *reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis H* obilí vydává; *inmetata iugera liberas fruges et Cererem ferunt H; medio Ceres succiditur aestu V* obilí se požíná; *C. corrupta undis V* obilí vodou zkažené, smočené; *dona laboratae Cereris V* dary namáhavě (pracně, lopotně) získaných plodův obilných; *Cererem canistris expediunt V* chléb z košíků vybírají; *vertere morsus exiguam in Cererem V* zatínati zuby do skrovných koláčův. — Odt. adj. **Cereālis** (*Cerialis*), *e* Cereřin, obilný: *dona, munera O* chléb; *C. semina O* obilná zrna; *C. arma V* náčiní k mletí obilí a pečení chleba; subst. **Cereālia** (*Cerialia*), *ium, n.* Cerealie, slavnost Cereřina (19. dubna).

cēreus, *a, um* [*cera*] **1)** voskový, voštěný; *cerea imago, effigies H*; *neque ficto in peius voltu proponi c. opto H* (o nepodařeném poprsí voskovém); *cerea castra V* tábor včelí, úl; *cerea regna V*; **2)** metaf. **a)** jemné barvy voskové, voskovitý, žlutavý: *addam cerea pruna V; cerea bracchia H* lesklá ramena (ale obyčejně se čte na tomto místě: *lactea bracchia*). **b)** měkký jako vosk, ohebný, povolný: *c. in vitium flecti* (*iuvenis*) *H* jako z vosku zlému podajný. Subst. *cēreus, ī, m.* (sc. *funis*): vosková svíce, pochodeň, voskovice: *tus et cerei C.*

cērintha, *ae, f.* [κηρίνθη] voskovka (květina od včel oblíbená) *V.*

cernō, *ere, crēvī, crētum* [srov. κρίνω] **1)** tříbiti, rozlučovati, rozlišovati, oddělovati; **2)** metaf. **a)** (očima, zrakem) zřetelně rozeznávati, zříti, viděti, pozorovati: *nos ne nunc quidem oculis cernimus ea, quae videmus C; quae c. et videre non possumus C* na vlastní oči viděti; *c. acutum H* bystře viděti; *cerno animo insepultos acervos civium C* vidím v mysli předvídám...; *aliquid coram cernere Cs* osobně na něco patřiti; *acies cernebatur Cs* šik bitevní bylo viděti; *constitit alma Venus nulli cernenda V* nikomu viditelna; *neque cernitur ulli* (dat. pův.) a není viděn od nikoho, a nikdo ho nevidí *V*; (s acc. c. inf.) *Aenean ad fore cernetis V*; (i v pass.) *cernebatur novissimos premi Cs*; (s part.) *migrantes cernas ex urbe ruentes V; Antonius descendens cernebatur Cs* Antonia bylo viděti, an sestupuje; (s nepř. ot.) *cernis, ut insultent Rutuli V*; *cerneres, quanta audacia fuisset in exercitu Catilinae S* byl by mohl člověk viděti...; *eum ipsum cernunt grati C* k němu samému vděčně mají zření; **b)** (duchem, myslí) rozeznávati, poznávati, znamenati: *cogitationes sic intuentur, ut ea cernimus, quae videmus C; ille nullum cernens sibi locum esse tutum N*; *cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus O*; *amicus certus in re incerta cernitur u C Ennius* poznává se; *hae virtutes cernuntur in agendo C*; *beata vita honestate cernitur C*; **c)** (= *decernere*) rozhodovati: *prius quam id sors cerneret L*; — spec. **α)** rozhodnouti bojem: *inter se coiisse viros et cernere ferro V*; *ferro, non auro vitam cernamus u C Ennius* ocelí, ne zlatem rozhodněmež o životě; **β)** učiniti nález, rozsouditi, ustanoviti se, usnésti se na něčem: *quodcunque senatus creverit, agunto C*; *quid de Armenia cernerent T*; **γ)** (t. t. právní) rozhodnouti se pro něco, ujmouti se něčeho: *quam hereditatem iam crevimus C*; *cum Adranodorus hereditatem regni creverit L.*

cernuus, *a, um* [srov. *cerebrum, κάρ*] hlavou dolů, na hlavu padající, střemhlav se káceje: *equus incumbit c. V.*

cerrītus, *a, um* [*Cer(r)us* duch (pod-)zemní] vl. Cerrem posedlý; bláznivý, šílený, potřeštěný.

certāmen, *inis, n.* [*certo*] **1)** zápas, závod, zápolení; závodění, řevnivost, soupeření; pře, spor, svár: *sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit Cs* tak štěstěna s oběma při namáhavém zápase zatáčela; *certamen venit ad impar O* v nerovný dá se zápas; *c. disci O*; *c. cursūs*; *c. pedum O* běh o závod; *c. iaculi* závod v metání oštěpem; *biiugo certamine V* při jízdě o závod na dvojspřeží; *navali certamine victor V* vítěz v závodě lodním; *c. classis V*; *c. ponere V* závod zařizovati, ustanovovati (srov. ἀγῶνα προτιθέναι); *velocitatis certamina inire L* v zápasy o rychlost se pouštěti; *c. honoris et dignitatis C*; *de urbis possessione inter deos c. fuit C*; *c. est alicui cum aliquo N* zápasí s někým; *c. regni ac cupido L* zápas o...; *summo certamine matres*

tela iaciunt V v největším zápalu; *diu inter mortales c. fuit, vine . . ., an . . . S* byl spor o to, zda . . . či . . .; *atrox cum plebe c. L*; *c. irarum L* vášnivá sváda, vášnivé rozhořčení; *verborum certamina L*; **2)** (konkr.) věc, o niž při zápasu jde, předmět zápasu, základ, sázka: *tanti certaminis heres O* dědic takového základu (t. zbroje Achillovy); **3)** zápas (brannou mocí), boj, půtka, potyčka: *fit proelium acri certamine Cs* přijde k bitvě s krutým zápasem, strhne se tuhá (krutá) bitva; *vario certamine pugnatum est Cs*; *cuius certamine pugnae cognitus? O* v zápase kterého boje byl od tebe seznán, seznal jsi jej; *c. inire L* v boj se dáti; *c. temptare L Cu.*

certātim, adv. [**2.** *certo*] o závod, o přítrž, o překot.

certātiō, *ōnis, f.* [**2.** *certo*] **1)** závodění, zápasení, zápolení: *certationes corporum C*; *c. honesta inter amicos C*; **2)** spor, pře: *relinquitur virtuti cum voluptate c. C*; (o zápase na soudě) *multae, poenae certatio C L* soudní jednání o uložení pokuty, trestu.

certē, adv. [*certus*] **1)** (ve význ. jisticím) jistě, zajisté, dojista, skutečně, vskutku, opravdu: *c. illud eveniet C*; *de ceteris c. sciebat C* jistě, dojista věděl (t. j. jisto jest, že věděl); *c. nescio quid velle loqui te aiebas mecum H* ano, říkal jsi . . .; (v kompar.) *certius explorare L*; *certius amittere O*; *c. cognoscere Cs* jistěji, bezpečněji. Často v odpovědech: *venerat haec res in iudicium? Certe C* zajisté, jistě, ovšem, věru; *num quisnam est vestrum? Certe nemo C*; **2)** (ve význ. omezovacím, s vytčením jistoty) (jistě) aspoň, alespoň, přece: *ego c. Cs* já aspoň; *quidem c. Cs* alespoň jistě; *si non patriam victam, domum c. L*; *c. constat L* (tolik) alespoň jest jisto; *at certe* alespoň zajisté.

1. certō, adv. [*certus*] jistotně, určitě, nepochybně, bezpečně: *c. scio C* jistotně, určitě vím.

2. certō, *āre, āvī, ātum* [srov. *certus, cerno*] vl. zápolíc rozhodovati; **1)** jíti v zápas, v závod, zápasiti, závoditi; zápoliti, potýkati se: *vobiscum de amore rei publicae certant C*; *labore cum ultimis militum c. L*; *cursu cum aequalibus c. S*; *gaudio certare L* o závod se radovati; *oratione c. L* řečí odporovati; *cum usuris fructibus praediorum c. C* upláceti úroky (svých dluhů) úrodami svých popluží (statků); *de virtute c. S*; (zřídka s acc. věci, o niž jest spor) *certatā lite deorum Ambraciā O* Ambracie, o niž při mezi bohy bylo zápaseno, A., předmět hádky bohův; (s dat.) *solus tibi certet Amyntas V* jediný Amyntas mohl by se s tebou měřiti; (neos. pass.) *factionibus inter ordines certabatur L* straněním mezi stavy bylo zápaseno; (s inf.) (o závod) usilovati, snažiti se: *certat Phoebum superare canendo V*; *neque vincere certo V*; *aequales certat superare legendo O*; *certant inludere capto V* o závod ze zajatce úsměšky si tropí; *certat tollere H* o závod povyšuje; **2)** (slovy a řečmi zvl. před soudem) zápasiti, potýkati se, soudně jednati: *iure c.*; *provocatione c. L* odvoláním při vésti; *multae certandae dies L* den jednání soudního o pokutě; *si quid* (acc. vnitř. předm.) *se iudice certes H* jestliže bys o něco před jeho soudnou stolicí se přel; *foro si res certabitur H* bude-li o věci (soudně) jednáno na foru; **3)** (ve válce) zápasiti, potýkati se s někým, bojovati: *de imperio cum populo Romano c. C*; *proelio c. S*; *acie c. V*; (neos.) *Bedriaci certabatur T* v Bedriaku bylo bojováno; *multum, diu certato* (abl. abs.) *T* když prudce, dlouho bylo bojováno, po prudkém, po dlouhém boji.

certus, *a, um* [staré part. perf. pass. k *cerno*, srov. κριτός] **1) a)** ustanovený, rozhodnutý, jistý: *certum est mihi* s inf. jest ustanoveno ode mne, jsem pevně odhodlán, jest můj pevný úmysl; **b)** rozhodnut, odhodlán (odhodlaný) k něčemu, jenž si něco pevně umínil, ustanovil: (absol.) *Aeneas c. fluctūs secabat V* odhodlaně, směle; (s inf.) *illa certa mori V*; (s gen.) *c. eundi VO* odhodlán jíti (odplouti); *relinquendae vitae c. T* jsa odhodlán zemříti; **2) a)** ustanovený (počtem, velikostí), určitý, přesně určený, jistý: *certo die C*; *certa lex O* pevná podmínka; *c. gradus Cs* pevný, určitý, stejný krok; *c. orbis O* vytčený kruh (v zápasišti); *certa manus Cs* pravidelný sbor (vojenský); *certae naves Cs* určitý počet lodí; *certi exploratores Cs* pravidelně vysílaní; (subst.) *certo anni T* (= *certo anni tempore*);

b) o osobách; α) jistý, bezpečný, spolehlivý, hodnověrný, neomylný, neklamný, pravdivý: *per litora certos dimittam V* spolehlivé lidi; *c. Apollo H* neklamný, pravdomluvný: *c. accusator C* žalobce své věci jistý; (s oslabeným významem) *certi homines* nejen spolehliví lidé, ale i lidé sice známí, jež však nechci zevrubněji označiti, jistí (známí) lidé: *nihil de conspiratione audiebat certorum hominum C*; β) jist něčím, přesvědčen; (jistě) dobře zpraven o něčem: *exitii c. T* jist smrtí; *senatus spei c. T* jsa pevné naděje; *consilii c. T* jist úmyslem, pevný úmysl maje před očima; *c. incerta pericula lustret Aeneas? V* jsa jist (již předem, že mu nic nehrozí) má podstupovati nejistá nebezpečenství; *alqm certiorem facere* alcis rei, de alqa re n. acc. c. inf. zpravovati někoho, dávati zprávu někomu o něčem; (básn. též positiv) *Anchisen certum facio V*; *lacrimae matrem certam fecere ruinae O*; c) (nejčastěji o věcech) jistý, pevný, bezpečný, patrný, zřejmý, nepochybný, nesporný: *sortes certae O* nezměnitelné sudby; *certa hasta V* jisté, trefné kopí (t. j. jistě zasahující, nechybující se cíle); *c. sagitta H*; *certi liberi T* děti manželské (legitimní); (subst.) *certa maris opperiebatur V* čekal na bezpečnou plavbu po moři; *res certissimae Cs* nejpatrnější důkazy; *certius argumentum C* přesvědčivější důkaz; *certum crimen C* odůvodněné obvinění; *linguae certa loquentes O* mluvící jasně (zřetelně); *pro certo habere, affirmare* a j. pokládati, tvrditi za jisté; *deum certissima proles V.*

cerva, *ae, f.* [*cervus*] laň.

cervīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *cervix*] (malá) šíje: *iactare cerviculam C.*

cervīnus, *a, um* [*cervus*] jelení: *c. pellis H* vycpaná kůže jelení; *c. vellera O.*

cervix, *īcis* obyč. v plur. *cervices, cum f.* [snad *cer(s)-* srov. *cerebrum* a *vincio*] vl. svazy hlavy, svaly poutající hlavu s trupem: 1) šíje, týl, vaz. krk: *c. equina H* koňský krk; *cervices frangere C* lámati vaz, rdousiti; *bracchia cervici dare H* obejmouti někoho; *cervici imponere* (imperat.) *nostrae! V* posaď se na mou šíji, na má ramena; 2) metaf. a) týl: *quos (homines) a vestris cervicibus depuli C*; *suis cervicibus rem publicam sustinere C* na svých bedrech nésti tíhu (břímě) správy státní; *dare cervices crudelitati C* podrobiti se ukrutnosti; *in quorum cervicibus stamus Cu* na jichž šíji stojíme (my: sedíme), t. j. jež jsme podmanili; b) síla, odvaha, statečnost k podniku (k vydržení): *tantis esse cervicibus C* býti tak statečný.

cervus, *ī, m.* [srov. κέρας roh] vl. parohatý, paroháč; 1) jelen; 2) metaf. (ve voj.) rozsocha, rohatina, vidlice, rohatka (větve neb tyče s vidlicovitými nahoře ratolestmi na hradbách upevněné): *lorica pinnaeque cervis eminentibus Cs.*

cessātiō, *ōnis, f.* [*cesso*] ustávání, váhání, otálení; nečinnost, zahálka.

cessātor, *ōris, m.* [*cesso*] otaleč, váhavec, louda, povaleč, lenoch: *nequam c. Davus H.*

cessiō, *ōnis, f.* [*cedo*] odcházení, odstoupení; (t. t. v soudní mluvě) *H in iure c. C* postoupení (majetku) před soudem.

cessō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequent. od *cedo*] vl. opět a opět ustupovati, ustávati (od nějaké činnosti); 1) prodlévati, meškati, opozďovati se, otáleti, váhati s něčím: *quid tua fulmina cessant? O* proč otálejí, proč nebijí; *Tartara quid cessant? O* proč váhá podsvětí (podrobiti se nám); *cessans morbus H* choroba, jež v těle otálí, nehýbe se s místa, vleklá (chronická) nemoc; *cessatum* (= *qui cessavit*) *ducere somnum H* přivoditi spánek, jenž (dlouho) otálel, se nedostavoval; (s acc. vnitřn.) *quidquid cessatum est apud moenia Troiae V* kolik let bylo prodleno před hradbami trojskými; *praestat* (sc. *te*) *metas lustrare Pachyni cessantem V* třebas se opozdíš (v plavbě); byť i oklikou; *cessas in vota? V* váháš, otáliš s modlitbou; (s inf.) *quid mori cessas? H*; 2) upouštěti, ustávati, ochabovati, liknavěti v něčem (in re, a re, s abl.); býti nečinný, zaháleti, odpočívati: *numquam in suo studio cessavit C* neochabl nikdy ve studiích; *numquam cessaverunt ab opere L*; *muliebri cessat audacia L* jest daleka odvahy ženy, neosvědčuje, nemá odvahy ženy; *nec ullum erat tempus, quod a novae cladis spectaculo cessaret L* a nebylo chvíle prosté pohledu (podívané) na novou pohromu; *arae cessant O* zahálejí, t. j. neobětuje se na

nich; *in arvis cessatis O* na nivách, jež zahálely, na nivách ustálých; *nihil agere et c. C*; *c. nunc videor, cum bella non gero C* zdá se, že jsem nyní nečinný; *haud tanto cessabit cardine rerum V* nebude nečinna, nebude zaháleti při tak rozhodném obratu; *nec ullum telorum cessat genus V* nezahálí, neodpočívá žádný druh zbraní; *oculorum cessabat usus Cu* zrak nesloužil; *multum c. H* často chybovati (o spisovateli); — (transit.) *cessata tempora O* zameškaný, prozahálený čas.

cestrosphendonē, *ēs, f.* [κεστροσφενδόνη] druh metacích strojů válečných *L.*

cētārium, *iī, n.* rybník, sádka, nádrž, nádržka na větší ryby mořské hlavně na tuňáky (κήτη): *cetaria crescent H.*

cētārius, *a, um* rybářský: *ludis cetariis T* o hrách rybářských (nejisté čtení); subst. rybář, prodavač ryb.

cētē, viz *cētus.*

cēter, *a, um,* zpravidla v plur. *ceteri, ae, a* ostatní: *cetera nox O* ostatní, zbývající část noci; *creditur, quia non abhorret ab cetero scelere T* od ostatku zločinu, od dalšího zločinu; subst. *cetera, ōrum, n.* ostatní věci, ostatek: *c. pontus habet O* (vše) ostatní; *c. tristia eius anni L* ostatní smutné události toho roku. — V platnosti adverb. **a)** acc. neutr. sing. **cēterum α)** (zvl. při přechodu k jiné věci) ostatně: *id bellum serius fuit, c. libertas prope amissa est L*; **β)** (v protivě ke quidem neb k záporu) ostatně však, avšak, ale, však, pak: *simulabat sese negoti gratiā properare*; *c. proditionem timebat S* v pravdě však; *non omnibus locis pugnandi copiam facit*; *c. . . . reges opperitur S* naopak, nýbrž; *illis merito accidet, c. vos . . . considerate S* ale vy uvažte; *neque . . . abnuere audebat, c. supplementum etiam laetus decreverat S* naopak; **b)** acc. neutr. plur. **cētera** ostatně, jinak: (*vir*) *c. Graius V* ostatně (celým vzezřením) Řek; *c. parce, puer, bello V* ostatně varuj se války; (*rex*) *c. ignarus populi Romani S*; **c) dē cēterō** vzhledem k ostatnímu, co do ostatního, ostatně, příště: *de cetero parce Cu* ostatně ušetř (našich rodičů); *de cetero, cum mihi scribes, memento . . . Cu* ostatně, příště.

cēterō-quī ostatně, mimo to, nehledíc k tomu: *ego c. animo aequo fero C.*

Cethēgus, *ī, m.* příjmení v rodě Korneliů. Rodina Cethegů byla proslulá šetřením staré prostoty; **1)** *M. Cornelius Cethegus,* konsul r. 204 př. Kr., nejstarší umělý řečník římský, slavený zvláště od básníka Ennia; *fingere non exaudita Cethegis H* tvořiti slova, jichž Cethegus a jeho vrstevníci neslyšeli, jichž staří Římané neznali; (*vocabula*) *memorata priscis Catonibus atque Cethegis H*; **2)** *C. Cornelius Cethegus,* účastník spiknutí Katilinova; byl popraven *S.*

cētra, viz *caetra.*

cētus, *ī, m.* [τὸ κῆτος] v plur. *cētē n.* [κήτεα, κήτη] obluda, potvora mořská (velryba, žralok, plískavice): *immania cete V.*

ceū, adv. (právě tak) jako: (položeno za slovesem) *lupi ceu V* jako vlci; (s konj.) jako by: *ceu cetera nusquam bella forent V.*

Ceutronēs, *um, m.* Ceutronové **1)** horalé vých. od Allobrogů na severových. pomezí Provincie (v nyn. Savojsku); **2)** malý národ v Gallii belgické, chránění Nerviův.

Cevenna, viz *Cebenna.*

Cēyx, *ȳcis* (acc. *ȳca*) *m.* [Κήϋξ] král trachinský, manžel Alkyony, s níž byl proměněn v ledňáčka *O.*

Chaerōnēa, *ae, f.* [Χαιρώνεια] město v Boiotii na hranicích fokidských (památné bitvou r. 338 př. Kr.).

chalcaspides, *um, m.* [χάλκ-ασπις] kovoštítníci, vojsko makedonské opatřené kovovými štíty *L.*

Chalcēdōn, *onis, f.* [Χαλκηδών] město v Bithynii na Bosporu thrackém proti Cařihradu (nyn. *Kadikjo*). Obyvatelé: **Chalcēdonii**, *ōrum, m.* Chalkedonští.

Chalcioecos (*chalcioicos*), adj. [χαλκίοικος] „v kovovém domě obývající", příjmí bohyně Atheny (Minervy) ve Spartě *N*; subst. chrám Minervin *L.*

Chalcis, *idis, f.* [Χαλκίς] jméno mnoha měst řeckých, z nichž nejznámější bylo hlav. město na ostrově Euboii při Euripu, rodiště básníka Euforiona. Odt. adj. **Chalcidicus**, *a, um* chalkidský: *Ch. versus V* verš Euforionův; *arx V* brad kumský (v Kampanii), poněvadž

Kumy byly založeny osadníky chalkidskými; subst. **Chalcidēnsēs,** *ium, m.* Chalkidští, Chalkiďané.

Chaldaeī, *ōrum, m.* Chaldeové v Babylonii mezi řekami Eufratem a Tigridem; byli proslulí hvězdářstvím. Odt. meton. = astrologové, hvězdáři, planetáři. **Chaldaea,** *ae, f.* Chaldea, země chaldejská; adj. **Chaldaeïcus,** *a, um* chaldejský.

chalybēius, *a, um* [srov. *χάλυψ* ocel] ocelový *O.*

Chalybēs, *um, m.* Chalybové, národ na jižním pobřeží Černého moře, proslulý ocelnictvím.

chalybs, *ybis, m.* [*χάλυψ*] ocel.

Chamāvī, *ōrum, m.* Chamavové, národ v sev.-záp. Germánii *T.*

Chāōn, *onis, m.* Trojan, syn Priamův, bratr Helenův, eponymní heros Chaonie *V.*

Chāonēs, *num, m.* Chaonové, národ v sev.-záp. Epiru okolo Dodony. Odt. adj. **Chāonius,** *a, um* chaonský, epirský, dodonský: *Ch. pater V* (= *Juppiter*); *Chaoniae columbae V* věštné holubice dodonské; adj. fem. **Chāonis,** *idis* chaonská, dodonská: *ales O* dodonská holubice; *Ch. arbor O* (posvátný) dub dodonský; subst. isol. **Chāonia,** *ae* (sc. *terra*) Chaonie 1) krajina epirská *L*; 2) město v syrské krajině Kommagene *O.*

chaos, *n.* (abl. *chaō*) [*χάος*; srov. *χά-σκω* zeji] 1) bezmezný, prázdný a mrákotný prostor podzemní, podsvětí: *possidet alter* (*Neptunus*) *aquas, alter* (*Pluto*) *inane ch. O*; *chaos ingens vastique silentia regni O*; (zosobněn) podzemní bůh, syn Noci a Ereba; 2) změť prvků beztvárné prahmoty před stvořením světa, kolotajících v bezmezném prostoru; jich odloučením od sebe povstal svět; spousta, směs, chaos: *ch., rudis indigestaque moles O*; meton. stvoření světa: *a chao O.*

chara, *ae, f.* jedlý kořen katránu východního; (dle jiných) kořen kmínový *Cs.*

Charax, *acis, f.* pevnost v údolí Tempe v Thessalii (nyn. *Carisso*) *L.*

Charēs, *ētis, m.* [*Χάρης*] athenský vojevůdce, vrstevník Demosthenův *N.*

charistia, *ōrum, n.* [*τὰ χαρίστια*] slavnosť svornosti. Byla slavena 22. února k narovnání různic mezi příbuznými *O.*

Charites, *um, f.* Charitky, Gracie, (tři) bohyně půvabu a krásy (srov. *χάρις* půvab). Viz také *Gratia.*

Charmādās, *ae, m.* filosof školy akademické, žák Karneadův (ok. r. 110 př. Kr.).

Charōn, *ontis, m.* [*Χάρων*] 1) syn Erebův a Noci, převozník duší zemřelých přes řeku Acheron do podsvětí *CV*; 2) Theban *N.*

Charōndās, *ae, m.* [*Χαρώνδας*] z Katany, moudrý zákonodárce Lokrův epizefyrských na Sicilii (v VII. stol. př. Kr.) *C.*

charta, *ae, f.* [*χάρτης*] 1) list papyrový, papír: *chartae litterarum notas capiunt Cu* listy papyrové přijímají známky písma, t. j. lze na nich psáti; *calamum et chartas et scrinia posco H*; *quodcunque semel chartis inleverit H* vše, co jednou na papír namaže, napíše; 2) meton. co na papír jest napsáno: písmo, báseň, kniha, spis: *si chartae sileant H* básně; *chartae Socraticae H* spisy sokratovské (ethické); *chartae Graecae H* spisy řecké; *quidquid chartis amicitur ineptis H* cokoli se zabalí do nejapných plodů (duševních).

Charybdis, *is, f.* Charybdis, nebezpečný vír v úžině sicilské naproti Skylle, za starověku zosobněn v hltavou mořskou obludu; metaf. hltavost, lakotnost: *Ch. bonorum C*; *quanta laborabas Charybdi H* (o lakotné dívce).

Chasuāriī, *ōrum, m.* národ germánský na dolním Rýnu *T.*

Chattī, *ōrum, m.* Chattové, národ germánský, jenž byl usedlý v nyn. Hessensku a Durynsku *T.*

Chaucī, *ōrum, m.* Chaukové, národ germánský usedlý při sev.-záp. pobřeží Germánie *T.*

chēlae, *ārum, f.* [*χηλή* nůžky] (v astronomii) klepeta štírova; poněvadž mezi nimi bylo zhvězdění „Váh“, proto meton. „Váhy“.

Chelīdōn, *onis, f.* [*χελιδών* vlaštovka] necudná milovnice Verrova *C.*

chelīdonius, *a, um* vlaštovčí: *Chelidoniae insulae,* ostrovy vlaštovčí proti mysu chelidonskému v Lykii (nyn. *Chelidoni*) *L.*

chelydrus, *ī, m.* [χέλυδρος] zmije želvová *V.*

chelys, *yos* (acc. *-yn*, voc. *-y*) *f.* [χέλυς] 1) želva; 2) meton.: lyra, lontna, (která původně hotovena byla ze želvího štítu) *O.* Viz též *testudo.*

cheragra, viz *chiragra.*

Cherronēsus neb *Chersonēsus, ī, f.* [χερρό-νησος, χερσό-νησος] vl. ostrov připevněný z části k pevnině, poloostrov; — spec. *Ch. Thracia* thrácký poloostrov mezi Hellespontem a sev.-vých. mořem aegejským (druhý Chersones byl taurský, nyn. Krim): (často prostě *Ch.*) *se domum Chersonesi habere N* na Chersonesu.

Chersidamās, *antis, m.* [χερσι-δάμας „rukama přemáhající"] význačné jméno Lyčana *O.*

Cheruscī, *ōrum, m.* Cheruskové, národ v sev.-vých. Germánii mezi řekami Veserou a Labem, oddělený od Suebů lesem bacenským *CsT.*

chīliarchus, *ī, m.* [χιλίαρχος neb **-chēs**, *ae* [χιλιάρχης] 1) chiliarch, tisícník (náčelník nad tisícem mužův), plukovník *Cu*; 2) první dvořan (ministr) říše perské *N.*

Chilō, *ōnis, m.* [Χείλων] ze Sparty, jeden ze sedmi mudrcův *C.*

Chimaera, *ae, f.* [χίμαιρα koza] 1) bájeslovná nestvůra v Lykii soptící ohněm. Měla podobu lví v předu, kozí uprostřed, dračí vzadu (Hom. πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα). Zahubena byla od Bellerofonta. Podnět k báji dala vulkanická rokle v pohoří Kragu v Lykii (nyn. *Kullechimari*). Dle *V* má své sídlo u vchodu do podsvětí; 2) metaf. jméno lodi Aeneovy *V.* Odt. adj. **chimaerifer**, *fera, ferum* [*Chimaera* a *fero*] chimaeroplodný: *Lycia O.*

Chionē, *ēs, f.* [Χιόνη „sněhobílá"; srov. χιών sníh] 1) dcera Daedalionova, milenka bohů Herma (Merkuria) a Apollona; 2) matka Eumolpova. Odt. **Chionidēs**, *ae, m.* Chionovec (= *Eumolpus*) *O* (jiné čtení: *Edonides*).

Chios neb **Chius**, *iī, f.* [Χίος] velký a bohatý ostrov ionský ve vých. moři aegejském (nyn. *Scio*). Odt. adj. **Chīus**, *a, um* (Χῖος) chijský: *vinum H*; *tellus O*; subst. **Chīum**, *ī, n.* (sc. *vinum*) chijské víno: *Chio nota si commixta Falerni est H*; **Chīa**, *ae, f.* Chijanka, jméno dívky *H*; **Chii**, *ōrum, m.* Chijští.

chīragra neb **chĕragra**, *ae, f.* [χειράγρα, χέραγρα] dna ruky: *nodosa H* uzlovitá.

chīrographum, *ī, n.* [χειρόγραφον] 1) písmo vlastnoruční, vlastní ruka, rukopis: *convincere aliqm chirographo C*; *imitari chirographum alcis C*; 2) metaf. vlastnoruční spis; vlastnoruční úpis, zápis, směnka: *falsorum chirographorum officina C*; *chirographa Caesaris defendere C.*

Chīrōn, *ōnis, m.* [Χείρων] Cheiron, Kentaur proslulý v hudbě, lékařství a věštění, učitel Achillův. Byl proměněn ve zhvězdění Střelce.

chlamydātus, *a, um* [*chlamys*] oděný chlamydou, t. j. řeckým pláštíkem.

chlamys, *ydis, f.* [χλαμύς] u Řeků krátký plášť vojenský střihu oválového, spínaný na prsou neb na pravém rameni; (básn.) plášť paní i dítek: *Sidonia chlamys V* (o plášti Didonině); *fert Phrygiam Ascanio chlamydem V*; *chlamys Tyria O* nachový plášť.

Chloē, *ēs,* acc. *-ēn, f.* [χλόη mladá tráva, listí] význačné jméno dívky *H.*

Chlōrēus, *eī* (acc. *-ea*) *m.* 1) Trojan zabitý od Turna; 2) fryžský kněz Kybelin *V.*

Chlōris, *idis, f.* [χλῶρις „zelenající se"] 1) bohyně květin, kladena na roveň Floře *O*; 2) jméno dívky *H.*

Choaspēs, *is, m.* 1) řeka v Susianě (nyn. *Karun*) *Cu*; 2) řeka v Indii (nyn. *Attok*) *Cu.*

Choerilus, *ī, m.* [Χοιρίλος] z města Iassu v Karii, špatný básník epický v družině Alexandra Velikého.

Chŏrasmiī, *ōrum, m.* Chorasmiové, kmen v Sogdianě při řece Oxu.

chorda, *ae, f.* [χορδή] 1) struna (střevová): *chordae sunt intentae C*; *ch. sonum reddit H*; *cantare ad chordarum sonum N* zpívati ke zvuku strun (s průvodem strunného nástroje, loutny); *impellere pollice chordas O*; *citharoedus, chordā qui semper oberrat eādem H* jenž falešně hmatá na téže struně; 2) meton. hra na loutnu, na lyru: *verba loquor socianda chordis H* slova pěji

která mají býti provázena loutnou, hrou na loutnu.

chorĕa, *ae, f.* [χορεία] rej, kolo, tanec (kolový): *choreas ducere O* provozovati tance; *iuvat indulgere choreis V*; *lustrantque choreis (regem) V* oslavují krále tanci; *pars pedibus plaudunt choreas V* část nohama dupají tance (= tančí), povznášejí nohy v tanci.

chorēus, *ī, m.* [χορεῖος] *C* = *trochaeus* 1) v. t.

chorus, *ī, m.* [χορός] 1) kolo, rej, tanec do kola (sborový), chorovod: *in chori ludunt speciem O* na způsob kolového tance si hrají; *choros exercere V* vésti, říditi reje, tance; *choros ducere H*; 2) meton. a) (o osobách) sbor tančící neb shromážděný k tanci, zpěvu, hře; zvl. sbor dramatický: *doctus ch. dicere laudes H*; *actoris partes chorus defendat H*; b) (vůbec) sbor, zástup, tlupa, družstvo: *Catilina stipatus choro iuventutis*; *ch. philosophorum C*; *ch. virtutum C*; (*olli*) *agmina diductis solvēre choris V* onino rozdělením oddílů (jízdy) voj uvolnili (o hře trojské).

Chremēs, *ētis, m.* stálé jméno lakomého starce v nové attické komoedii a u Terentia *H.*

Chrīstiānus, viz *Christus.*

Chrīstus, *ī, m.* [Χριστός pomazaný (Páně) od χρίω maži] Kristus. Odt. adj. **Chrīstiānus,** *a, um* křesťanský; subst. *Chrīstiānī, ōrum, m.* křesťané: *Nero quaesitissimis poenis affecit Christianos. Auctor nominis Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat T.*

Chromis, *is, m.* [srov. χρέμω řehtati] 1) jméno satyra *V*; 2) průvodčí Aeneův *V*; 3) Kentaur *O.*

Chromius, *iī, m.* Lyčan *O.*

Chrȳsās, *ae, m.* řeka na Sicilii.

Chrȳsē, *ēs, f.* město v Troadě *O.*

Chrȳsēs, *ae, m.* kněz v chrámu Apollonově v městě Chryse. Odt. ženské patronym. **Chrȳsēis,** *idos, f.* [Χρυσηΐς] Chryseovna.

Chrȳsippus, *ī, m.* [Χρύσιππος] ze Sol v Kilikii, slavný náčelník stoické školy, vlastní vědecký zakladatel její, žák Zenonův, žil v III. stol. př. Kr. v Athenách. Odt. adj. **Chrȳsippēus,** *a, um* Chrysippův.

Chrȳsis, *idis, f.* jméno dívky.

chrȳsizon [= χρυσίζον] v. *sipho.*

Chrȳsogonus, *ī, m. L. Cornelius Chrysogonus,* propuštěnec a miláček Sullův, jenž zároveň s dvěma Roscii zmocnil se jmění jich příbuzného S. Roscia z Amerie a obžaloval jej z otcovraždy. *C* narážeje na původ jména Χρυσόγονος praví: *venio nunc ad illud aureum nomen Chrysogoni.*

chrȳsolithus, *ī, m.* [χρυσόλιθος „zlatokam"] *m. f.* chrysolit, topas.

Chthonius, *iī, m.* [χθόνιος domácí] jméno Kentaura *O.*

Chytros, *ī, f.* město na ostrově Kypru *O* (jiní čtou: *Cypron*).

cibārius, *a, um* [*cibus*] 1) příslušný k jídlu, jídelní, pokrmný; 2) metaf. obyčejný, sprostý: *c. panis C* hrubý, černý chléb; subst. isol. **cibāria,** *ōrum, n.* strava, potrava, pokrmy; potraviny, zásoby: *inopia cibariorum Cs*; *c. molita Cs* mouka; *anseribus cibaria publice locantur C* dodávky potravy husám zadávají se veřejně; *menstrua c. C* obrok (jehož stát poskytoval úředníkům v provinciích).

cibō, *āre, āvī, ātum* [*cibus*] krmiti: *cibari nolle* nechtíti žráti *L.*

cibōrium, *iī, n.* [κιβώριον] 1) semeník aegyptského bobu; 2) metaf. pohár kovový (aegyptskému bobu podobný) *H.*

cibus, *ī, m.* 1) jídlo, pokrm, krmě, strava, potrava; píce: *cibo et potione fames depulsa est C*; *cibum sumere N* potravu přijímati, pokrmu požiti; *lauti cibum capiunt T* umyvše se posnídají; *non multi cibi* (gen. qual.) *hospes C* nevelký jedlík; *c. omnis in illo causa cibi est O* všeliké jídlo v onom jest (novou) touhou po jídle; *equus cibo utitur N* požívá píce, žere; — spec. vnadidlo (na ryby): *pendentia parvo aera cibo celas O*; *cibi fallaces O*; 2) metaf. pokrm, potrava: *quasi quidam humanitatis c.*; *c. flammae*; *c. furoris O*; *c. animalis C* vzdušná potrava (o vzduchu, potravě plic).

Cibyra, *ae, f.* město v jihozápadní Malé Asii. Odt. **Cibyrātēs,** *ae, m.* Cibyřan: *fratres Cibyratae C* bratří cibyrští; adj. **Cibyrāticus,** *a, um* cibyrský.

cicāda, *ae, f.* cikáda, cvrček.

cicātrīx, *īcis, f.* 1) jízva: *cicatrices adversae* n. *adverso corpore exceptae C* jízvy na prsou; — spec. vrub, nářez, zářez (na rostlině): *signata in stirpe c. V*; 2) metaf. jízva, rána: *refricare obductam iam rei publicae cicatricem C* opět zjitřiti zacelenou již ránu obce.

cicer, *eris, n.* cizrna *H.*

Cicerō, *ōnis, m.* [srov. *cicer*; „pěstitel cizrny"] příjmení rodu Tulliova; 1) *M. Tullius Cicero,* slavný řečník římský, narodil se v Arpinu r. 106 př. Kr., na rozkaz Antoniův zavražděn r. 43 př. Kr.; 2) *Qu. Tullius Cicero,* mladší bratr předešlého, legát Caesarův, svak Attikův, zavražděn rovněž r. 43 př. Kr.; 3) *M. Tullius Cicero,* syn 1).

cichorēum, *ēī, n.* [*κιχόρειον*; české přejaté slovo: cichorie] čekanka.

Ciconēs, *um, m.* [*Κίκονες*] Kikonové, národ thracký na Hebru.

cicōnia, *ae, f.* čáp, bočan.

cicur, *uris,* adj. (od přírody) krotký: *in bestiis agrestibus, cicuribus, feris C.*

1. **cicūta,** *ae, f.* 1) bolehlav, ze kterého se připravoval jed: *tollet anum cicuta H* odstraní stařenu bolehlav; (také v plur.) listy bolehlavové (jako chladící obkladek proti horečce): *quae poterunt umquam satis expurgare cicutae H* (žertovně o básnické horečce); 2) třtina bolehlavová, píšťala (z ní): *disparibus septem compacta cicutis fistula V.*

2. **Cicūta,** *ae, m.* jméno lichváře *H.*

cidaris, *is* (acc. *-im*), *f.* [slovo perské] cidara, tiara (homolovitý klobouk, odznak perských králů) *Cu.*

cieō, *ēre, cīvī,* — [srov. *κίω* jíti, *κινέω* hýbati] buditi, vzbuzovati; 1) a) uváděti v pohyb, hýbati: *quod est animal, id motu cietur C*; *venti et aurae cient* (*mare*) *L*; — spec. prudce hýbati, otřásati, vzbouřiti: *tonitru caelum ciebo V* otřesu; *imo aequora fundo Nereus ciet V* vzdouvá, vzbuřuje moře z hlubin; *animus molem irarum ex alto ciens L* duch vynášející z hloubi náramný hněv, náramný hněv z hlubokosti bouřící; b) (osoby) volati, povolávati, přivolávati: *aere c. viros V*; *ad arma ceteros ciens L*; *Allecto c. ab infernis tenebris V*: *ab ultimis subsidiis cietur miles T* volán jest (na pomoc); *Germanos in nos ciet Vitellius T* volá (na pomoc) proti nám; 2) metaf. a) volati jménem, jmenovati, vzývati: *c. nomina singulorum T* volati jména jednotlivých, volati jménem jednotlivé; *singulos nomine ciens T*; *animam supremum voce ciemus V* voláme duši poslední „s Bohem"; *terrena numina civit O* jal se vzývati; (s dvojím acc.) *consulem patrem c. possum L* konsulem mohu jmenovati otce; b) vzbuzovati, podněcovati, tropiti, působiti: *pugnam c. L* podněcovati boj, rozohňovati k boji, počínati boj; *pugnae simulacra ciebat V* sváděl zdánlivý (ne opravdový) boj; *bellum c. L*; *procellas c. L*; *gemitūs c. V* vydávati nářky, lkáti; *lacrimas c. V* prolévati slzy; *mugitūs c. V* vydávati řev; *tinnitūs aere c. V* zvoniti kovem; *stragem c. V* vznítiti vraždění (krve prolití).

Cilix, *icis, m.*; plur. **Cilicēs,** *um* (acc. *-ăs*) [*Κίλικες*] Kilikové, obyvatelé Kilikie, pověstní námořští lupiči: *Cilix Taurus O* kilický Taurus. Adj. fem. **Cilissa,** *ae*: *C. spica O* (= šafrán). Adj. **Cilicius,** *a, um* kilický: *Ciliciae portae N* brány kilické (průsmyk vedoucí od pohoří taurského do Kappadokie); subst. 1) **cilicium,** *iī, n.* vlněná pokrývka (zhotovená ze srsti kilických koz); 2) **Cilicia,** *ae, f.* (sc. *terra*) Kilikie, krajina na jihovýchodním pobřeží Malé Asie. Odt. adj. **Ciliciēnsis,** *e* kilický.

Cilla, *ae, f.* [*Κίλλα*] město v Troadě se slavným chrámem Apollonovým *O.*

Cilnius, jméno vzácného rodu původně etrurského v Arretiu, ze kterého pocházel *C. Cilnius Maecenas.* Viz *Maecenas.*

Cimberius, *iī, m.* náčelník Suebův *Cs.*

Cimbrī, *ōrum, m.* Cimbrové, národ germánský, usedlý původně v nyn. Jutsku (*Chersonesus Cimbrica*). Cimbrové spojivše se s Teutony zaplavili r. 113 př. Kr. Gallii a znepokojovali po několik let také severní Italii. Posléze poraženi byli od Maria v krvavé bitvě u Vercell v horní Italii. Adj. *Cimber triumphus O* triumf nad Cimbry; (jakožto příjmení) *L. Tillius Cimber* jeden z vrahů Caesarových. Adj. **Cimbricus,** *a, um* cimberský: *pictus Gallus in Mariano scuto Cimbrico C* (štít cimberský

jako vývěsní tabule obchodu peněžního na foru).

cīmex, *icis, m.* štěnice (posměšně o člověku): *c. Pantilius H.*

Ciminius, *a, um* ciminský: *mons, saltus, silva L* (v jižní Etrurii); (básn.) *Ciminī cum monte lacus V* jezero a hora ciminská.

Cimmerius, *a, um* kimmerský; subst. **Cimmeriī,** *ōrum, m.* Kimmeriové, báječný národ ani světla ani tepla slunečního neúčastný, bydlící na nejzazším západě při Okeanu. V době klassické kladena sídla tohoto národa buď na Krym neb do jižní Italie mezi města Baje a Kumy.

Cimōlus, *ī, f.* [*Κίμωλος*] kykladský ostrov nedaleko Mela *O.*

Cimōn, *ōnis, m.* [*Κίμων*] 1) otec mladšího Miltiada; 2) syn Miltiadův.

Cinara, *ae, f.* „dívka z Cinary", ostrova kykladského, domova to artyčoků (*κινάρα*), milenka Horatiova.

1. **cincinnātus,** *a, um* [*cincinnus*] kadeřavý, kučeravý, kudrnatý: *c. consul C.*

2. **Cincinnātus,** *ī, m.* [srov. Kučera, Kudrnáč] příjmení římského rodu Quintiův. zvl. *L. Quintius Cincinnatus,* konsul r. 460 př. Kr., za diktátora r. 458 od pluhu povolán; po druhé diktátorem r. 439 v 80. roce věku *CL.*

cincinnus, *ī, m.* [*κίκιννος*] 1) (umělá) kučera, kudrna, kadeř; 2) metaf. strojená a nepravá ozdobnost řeči: *oratoris cincinni C.* kudrlinky.

Cinciolus, *ī, m.* [subst. demin. od *Cincius*] malý, milý Cincius *C.*

Cincius, římské jméno rodové (*gens Cincia*), z něhož nejznámější jsou: 1) *L. Cincius Alimentus,* římský annalista za války hannibalovské *L*; 2) *M. Cincius Alimentus,* tribun lidu r. 205 př. Kr., původce zákona *„lex Cincia de donis et muneribus"*, dle něhož žádný právní zástupce neměl hájiti za mzdu *LT.*

cīnctus, *ūs, m.* [*cingere*] 1) opásání; zvl. *c. Gabinus* odívání se togou zvláštním způsobem, přejatým dle podání od obyvatelů města Gabij. Cíp togy totiž, který se posléze měl přes levé rámě do zadu přehoditi, Římané při některých náboženských slavnostech otáčeli okolo těla a zauzlovali; 2) meton. (konkret.) pás, zástěra (kteráž od prsou až k nohám sahajíc nosila se za starých dob místo tuniky).

cīnctūtus, *a, um* [*cinctus*] opásaný zástěrou, nosící zástěru (kol beder). Zástěru (*cinctus*) nosili staří Římané, prve než v obyčej u nich vešla tunika. Odt. *cinctuti Cethegi H* (na označení starobylých Římanův).

Cineās, *ae, m.* [*Κινέας*] moudrý a výmluvný Thessal, jejž Pyrrhus po vítězství nad Římany u Herakleie (r. 280 př. Kr.) poslal do Říma jednat o mír.

Cinga, *ae, m.* řeka v Hispanii Tarrakonské (nyn. *Cinca*) *L.*

Cingetorīx, *īgis, m.* 1) náčelník Treverů, přítel Římanův; 2) král v krajině *Cantium* v Britannii.

cingō, *ere, cīnxī, cīnctum* 1) opásati, obložiti pásem: *zonā aureā muliebriter cinctus Cu*; (často o zbraních) *ense latus cinxit O* mečem bok opásal, t. j. k boku si připjal meč; *Hispano cingitur gladio L* opásá se; *cingi armis, telis V*; (básn. s acc.) *inutile ferrum cingitur V* neužitečný meč si opásá, neužitečným opásá se mečem; (absol.) *cingitur in proelia Turnus V* zbrojí se do boje; — spec. α) (o oděvu) opásati, podpásati, podkasati: *cinctas resolvere vestes O* vykasané uvolniti šaty; *cinctae ad pectora vestes O* oděv majíce podkasaný až po prsa; *puer alte cinctus H* vysoko podkasaný; β) ovinouti, ověnčiti: *cingunt vittae comas O*; *cinctus coronā O*; *c. tempora ramis V* ověnčiti skráně větvemi; *Hydra serpentibus cincta V* obepjatá hady; *flammis cincta starem V* stála bych obepjatá plameny, uprostřed plamenů; *insignibus c. T* ozdobiti odznaky; — (o hadu) *ipse cingitur O* krouží (stáčí) se; 2) metaf. obklopovati, obkličovati, uzavírati: *colles oppidum cingunt Cs*; *flumen oppidum cingit Cs* obtéká; *nondum oppida fossae cingebant O* dosud nesvíraly; *saltus indagine cingunt V* leči zatáhnou hvozdy; *cycni coetu cinxere polum V* labutě v hejnu kroužily na nebi; — spec. α) ochranně obstoupiti, uzavříti, osaditi, chrániti: *urbem moenibus c. V* město obehnati hradbami; *equitatus latera cingebat Cs* jízda chránila, kryla; β) nepřátelsky kolkolem sevříti, obklíčiti:

urbem obsidione c. V; *totum opus coronā militum c. Cs* veškero dílo obsaditi kolkolem vojiny; γ) (osoby) obstupovati, jíti po boku (jich), provázeti: *ne pantomimos equites Romani cingerent T*; *latus cingit tibi turba senatūs O* dav senátorů tě obstupuje.

1. cingulum, *ī, n.* [*cingo*] (u básn. jen v plur.) pás, opasek; — spec. závěsník (meče): *notis fulserunt cingula bullis Pallantis V.* Srov. také *cingulus.*

2. Cingulum, *ī, n.* horská pevnost v Picensku jiho-vých. od Ankony (nyn. *Cingolo*) *Cs.*

cingulus, *ī, m.* [*cingo*] pásmo zemské *C.*

ciniflō, *ōnis, m.* [*cinis* a *flo*] otrok, jenž želízka potřebná ke kadeření vlasů v žhavém popelu rozpaloval, kadeřník *H.*

cinis, *eris, m.* zř. *f.* [srovn. κόνις prach] 1) prach, popel: (obr.) *incedis per ignes suppositos cineri doloso H* kráčíš po plamenech doutnajících pod popelem šalebným; *neque iam cineres ferre potest O* déšť popelu; zvl. o popelu z mrtvol: *c. mortui C*; *cinis atque ossa alcis C*; *postquam collapsi cineres et flamma quievit V*; *ossa cinisque iacent O* kosti leží popelem; *post cinerem O* po spálení mrtvoly; 2) metaf. a) hromada spáleného popelu, spáleniště (o městech lehlých popelem): *Iliaci cineres et flamma extrema meorum V*; *barbarus heu cineres insistet victor H*; b) popel, zkáza, hrob: *in cinere deflagrati imperii C* v popelu ohněm zničené říše; *omne vertere in fumum et cinerem H* obrátiti v dým a v popel, t. j. promarniti.

Cinna, *ae, m.* římské příjmení; 1) *C. Helvius Cinna,* římský básník, vrstevník Vergiliův; 2) *L. Cornelius Cinna,* přívrženec Mariův, zuřivý protivník Sullův, muž povahy ukrutné; 3) *L. Cornelius Cinna,* syn předešlého, republikán, jeden z vrahů Caesarových; 4) *C. Helvius Cinna,* tribun r. 44 př. Kr., přívrženec Caesarův, zabit omylem (místo č. 3)) při pohřebních slavnostech Caesarových. Adj. **Cinnānus,** *a, um* Cinnův: *C. tumultus N* válka občanská vznícená od Cinny (č. 2)); *Cinnanae partes N* strana Cinnova; *C. cruor C.*

cinnamum, *ī, n.* [κίνναμον] skořice: *cinnama quassa O* rozdrobená skořice, kousky skořice.

Cinyphius, *a, um* cinyfský (*Cinyps,* řeka v Libyi); básn. = africký: *Iuba O.*

Cinyrās, *ae, m.* 1) král assyrský, jehož dceru Juno proměnila ve stupně chrámové *O*; 2) kníže na ostrově Kypru, otec Myrrhy a Adonida *O.* Odt. adj. **Cinyrēius,** *a, um* Cinyrův: *Cinyreia virgo* (= *Myrrha*); *C. heros, C. iuvenis* (= *Adonis*).

Cios n. **Cius,** *ī, f.* město v Bithynii (nyn. *Ghio*). Odt. subst. **Ciānī,** *ōrum, m.* Ciané *L.*

cippus, *ī, m.* 1) zašpičatěný (špičatý) kůl (jako překážka před opevněním), špičák *Cs*; 2) náhrobní sloup (kámen), náhrobek (podoby čtyrhranné) *H.*

circā (vedl. tvar slovce *circum*) [co do tvoření srov. *suprā, extrā*] I adv. vůkol, kolem, kolkolem, na blízku: (*ii*), *qui c. sunt* (*erant*) lidé z (jeho) okolí, z družiny, (jeho) druhové; *fluvius a tergo*; *ante circaque velut ripa praeceps L*; *quod c. muri* (gen. quantit.) *erat L* co hradby bylo kolem; *montes, qui c. sunt L* okolní vrchy, t. j. (jsoucí) na obou březích; *certi c. termini L* jisté s obou stran mezníky; (attributivně) *multae c. civitates L* mnohé vůkol (= okolní) obce; *agrum c. Romani depopulati sunt L* okolní (sousední) území; *omnibus c. solo aequatis L* všecky sousední budovy; *cetera c. L* ostatní okolí; *pacati c. omnes populi L*; (subst.) *postquam satis tuta c. sopitique omnes videbantur L* okolí; II předl. s acc. kolem čeho; 1) (o místě) a) *ligna contulerunt c. casam N* kol, okolo, kolem chyše; (položeno za slovo) *quem c. tigres iacent O* kol kterého; b) *cum Capuam et urbes c. Capuam occuparint C* města okolo, na blízku, blízko Kapue; *c. ludum Aemilium H* nedaleko školy Aemiliovy; *est c. murum locus L* podél hradby, při hradbě; c) (vůkol) po: *c mite solum Tiburis et moenia Catili H* po nivě a kolem hradeb; *c. pectus H* v prsou; *c. nemus uvidique Tiburis ripas H* po háji (v háji) a při březích; *moror c. vilem orbem H* pohybují se ve všedním kruhu; *esse c. campos H* těkati po nivách; *legatos c. vicinas gentes misit L* kolkolem do

sousedních obcí, po sousedních obcích; 2) (o čase) c. *eandem horam copias admovit L* okolo téže hodiny, asi o téže hodině; 3) (při počtu) *fuere oppida c.* (= *circiter*) *septuaginta L* okolo sedmdesáti, k sedmdesáti, na sedmdesát, asi sedmdesát; 4) (o vztahu) c. *bonas artes socordia T* lhostejnost co do užitečných umění, (vzhledem) k užitečným uměním; c. *summa scelera distentus T* zabrán (zaměstnán) největšími zločiny.

circā-moerium, *iī, n.* [*circa* a zastar. *moerus* (= *murus*)] (= *pomoerium*) *L* volné místo s obou stran hradeb, obhradbí, kolemhradbí.

Circē, *ēs* a **Circa,** *ae, f.* [*Κίρκη*] dcera Heliova, sestra Aietova, pověstná kouzelnice: *Circae pocula H* poháry Kirčiny, t. j. kouzelný, otravný nápoj. Odt. adj. **Circaeus,** *a, um* [*Κιρκαῖος*] Kirčin: *terra V*; *litus O* pobřeží circejské v Latiu (kam dle mythu Kirke z Kolchidy se odebrala). Viz *Circēi*; *Circaea moenia H* (= Tuskulum, jež prý vystavěl Telegonos, syn Kirčin).

Circēī, *ōrum, m.* Circeje, předhoří a město v Latiu (nyn. ves *Circello*). Odt. jméno obyvatel *Circēiēnsēs, ium, m.* Circejští, Circejané.

circēnsis, *e* [*circus*] příslušný k cirku, cirkusový, v cirku slavený: *ludis circensibus C* o hrách, v den her cirkusových (v cirku slavených); *magnis circensibus* (sc. *ludis*) *actis V* po skončení velkých her cirkusových (v cirku); *populus optat panem et circenses* (sc. *ludos*) lid žádá chleba a her.

circinō, *āre* [*circinus*] kroužiti: *easdem circinat auras O* týmiž vzdušinami (vánky) krouží, týmž kruhem vzduchu se ubírá.

circinus, *ī, m.* [*κίρκινος*] kružidlo, kružítko: *flumen ut circino circumductum Cs* řeka jakoby kružidlem (dle kružidla, kruhem) kolkolem vedená, jakoby kružítkem jí byl směr kolem města vytčen.

circiter [srov. *circum*; co do tvoření srov. *brev-iter*] I adv. *ita dies c. XV iter fecerunt Cs* okolo, asi 14 dní; *media c. nocte Cs* okolo, asi o půlnoci, k půlnoci; II předl. s accus. (= *circa*) c. *meridiem Cs* okolo poledne, k poledni, asi o polednách; c. *horam octavam H.*

circlus, *V* sražený tvar z *circulus* (v. t.).

circueō, viz *circumeo.*

circu-(circum-)itiō, *ōnis, f.* 1) obcházení; — spec. (t. t. voj.) strážní obchůzka, patrolování: c. *aedilium plebis erat L*; 2) metaf. (o řeči) obcházka, oklika, zacházka: *quid opus est circuitione et anfractu? C* nač potřebí zacházek a oklik; *circuitione quadam deos tollens C* oklikou jakousi odstraňuje bohy.

circu-(circum-)itus, *ūs, m.* [*circueo*] obcházení; 1) oběh: c. *solis C*; 2) obcházení, obcházka: c. *fluminis Cs* řeka kolem tekoucí; 3) obvod, objem: *munitionis c. Cs*; *in circuitu* v objemu, vůkol, kolkolem, se všech stran, odevšad; *vallum in oppidi circuitum ducere Cs* kolem (kolkolem) města; *circuitu curvare bracchia longo O* u velikém objemu; *omnem pererrat undique circuitum V* a kol do kola se všech stran krouží; 4) obcházka, zacházka, zajížďka, oklika: *longo petere aequora circuitu V maris terrarumque c. L* oklika po...; 5) (metaf.) obvětí, perioda (překlad řeckého *περίοδος*) *C.*

circulor, *ārī, ātus sum* [*circulus*] tvořiti kruh kolem sebe, shromažďovati se v kruhy (ku společnému hovoru), shlukovati se, hromaditi se *Cs.*

circulus, *ī, m.* [subst. demin. od *circus*; odt. něm. Zirkel] 1) kruhová čára, kruh, kolo: *priusquam hoc circulo excedas L*; *coronae modici circuli* (gen. qualit.) nepatrného objemu; *ultimus c. O* polární (točnový) kruh, ledové pásmo; — spec. oběh (hvězd), kruhová dráha: *stellae circulos suos conficiunt C*; 2) meton. (konkr.) a) kruhové těleso, kroužek, obruč, točenice, prstenec: *tenui de vimine circli* (sražený tvar) *V*; c. *auri V* (básn. opis = *torques aureus*); *subnectit crines c. auro V* vínek ze zlata; b) kruh (skupina) přátel; (společenský) kroužek, shromáždění, společnost: *sermones inter se serentium circuli L* skupiny mužů rozpřádajících hovory; *de circulo se subducere L*; *in circulis conviviisque celebrata res L.*

circum, [adverb. acc. od *circus* kruh; srov. *circa*] vl. do kruhu; I adv. kolem, kolem do kola, vůkol: *opera, quae c. sunt Cs* vůkolní dílo (hradební); (básn. položeno za slovem) *portis c. omnibus in-*

stant V kol do kola na všecky brány dorážejí; II předl. s acc. (o místě) a) kolem, vůkol, okolo něčeho: *terra se convertit c. axem suum C*; *c. se solitudines habere Cs* kolem sebe, kolem svého území; b) kolem, v okolí, na blízku něčeho: *c. Aquileiam hiemare Cs*; *c. flumina V* kolem břehů, na březích řek; c) (kolem) po, v, na: *c. haec loca commorabor C*; *c. pagos et c. compita H* po dědinách a na křižovatkách: *custos c. omnes doctores aderat H* u všech učitelů; (básn. položena za slovem) *oras et litora c. errare V* blouditi vůkol po březích; *errabant maria omnia c. V* po všech mořích; (oddělena od pádu) *quae* (sc. *vulnera*) *c. plurima muros accepit V* (= *quae plurima accepit c. muros*); d) kolem do, vůkol do, po: *dimittere c. municipia litteras C* vůkol do municipií; *in Apuliam circumque ea loca missi S* a do okolí té krajiny; *pueros c. amicos dimittere C* po přátelích; (oddělena od pádu) *c. vectari rura H* projížděti se po (svých) polích; e) (o osobách) kolem někoho, v družině něčí: *qui c. aliquem sunt* (srov. *οἱ περί* n. *ἀμφί τινα*) průvod, družina něčí; *homines c. pedes habere C* míti kol nohou, t. j. za sluhy, za noh sledy; (položena za slovem) *Hectora c. pugnas obibat V* po boku Hektorově ubíral se do bojů.

circum-agō, *ere, ēgī, āctum* 1) v kruhu, kolem hnáti, kolem voditi, obváděti; otáčeti, obraceti: *c. equos frenis L* otočiti koně za uzdu, otočiti se koni; *c. signa* (*aciem*) *L* obrátiti, otočiti se s vojskem; *circumagente se vento L* ježto vítr se obracel; (přísl.) *circumagetur hic orbis L* kostka (karta) se obrátí; 2) metaf. a) (o kruhu časovém) medial. a reflex. *circumagi* n. *se circumagere* otáčeti se, obíhati, otáčením dokonávati se, uplývati: *nobis in ipso apparatu annus circumagitur L* rok se dokonává, uplývá; *circumacto anno* (*anni tempore*) *L* po uplynutí roku, po roce; b) s místa na místo, sem tam voditi: *nil opus est te circumagi H* není potřebí, aby ses plahočil (trmácel); *huc illuc clamoribus hostium circumagi T* sem tam dáti se vésti, běhati po křiku nepřátel; c) (něčí mysl) obraceti, převáděti na jiné smýšlení, měniti smýšlení: *in quo exercitu imperator rumoribus vulgi circumagitur L* vůdce mění své smýšlení dle řečí sprostých vojínů.

circum-arō, *arāre, arāvī*, — oborávati.

circum-cīdō, *cīdere, cīdī, cīsum* [*circum* a *caedo*] 1) ořezávati, osekávati, oklešťovati, okrajovati, otesávati: *gladiis caespites c. Cs* vykrajovati; 2) metaf. ořezávati, zmenšovati, ztenčovati, zkracovati: *multitudinem c. C*: *sumptūs c. L*.

circumcīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. z *circum-cīdo*] kol do kola oříznutý; příkrý, strmý, srázný: *collis ex omni parte c. Cs*.

circum-clūdō, *clūdere, clūsī, clūsum* [*circum* a *claudo*] 1) kolem zavříti; ovroubiti, obložiti: *cornua argento c. Cs*; 2) (nepřátelsky) kolem (se všech stran) sevříti, obklíčiti: *circumcludi duobus exercitibus Cs*; (obr.) *Catilina consiliis meis circumclusus C* sevřen mými opatřeními.

circum-colō, *ere* obývati kolem něčeho: *sinum c. maris L*.

circum-dō, *dare, dedī, datum* dáti kolem, obložiti; 1) kolem nastavěti, zříditi: *turres toto opere c. Cs* rozestaviti věže po celém díle (obléhacím); 2) (alqd alci rei) a) postaviti, nastavěti kolem něčeho: *murus monti circumdatus Cs* zeď, jíž jest hora obehnána; *toti urbi ignes circumdatos restinximus C* uhasili jsme ohně založené kol celého města; *c. bracchia collo O* lokty obejmouti šíji (srov. *collo dare bracchia circum V*); *c. vincula collo V* vhoditi pouta na šíji; *arma humeris c. V* opásati se zbraní; *vincula plantis c. V* připnouti si sandály; *circumdatur Romana legio* (sc. *Albanis*) *L* postaví se kolem; *circumdato exercitu ad spectaculum L* rozestaviv vojsko do kola na podívanou (k divadlu), t. kol místa, kde souboje měly býti konány; b) metaf. *c. ministeria principi T* dáti knížeti služebníky; *egregiam famam paci circumdedit T* výbornou pověst zjednal míru; *supremis suis secretum c. T* svůj konec haliti v temnost (v tajemství); *maiores necessitates alci c. L* sevříti koho nutnějšími příčinami; *hinc patre, hinc Catulo lateri circumdatis L* když s této strany

postavil se po bok otec, s oné Katulus; 3) (alqm n. alqd alqa re) obklopovati, obkličovati, ohrazovati někoho něčím: *lapis circumdatur auro V* obkládá se; *portus moenibus circumdatus est N* byl obehnán, ohrazen; *saltūs canibus c. V* zatáhnouti; *opere se c. L* obklopiti se příkopem; *circumdata turbine venti O* (zahalena) uchvácena vírem větru (vichřice); (med.) *uvis circumdatus frontem O* ověnčiv si (ověnčeno maje) čelo hrozny; (o oděvu) *circumdatus amiculo N* jsa oděn v plášť; (medial.) *Sidoniam chlamydem circumdata V* oděvši si plášť, oděvši se pláštěm sidonským (srov. ἐνδυομένη χλαμύδα); *Venus faciem circumdata nimbo V* zastřevši si obličej; *figuram mundi lēvitate circumdedit C* svět opatřil hladkým zevnějškem; *Britannici pueritiam robore c. T* opatřiti Britannikovo mládí silnou oporou.

circum-dūcō, *dūcere, dūxī, ductum* kolem do kola vésti, prováděti, vésti okolo: *cohortes longiore itinere c. Cs*; *flumen ut circino circumductum Cs* (viz *circinus*); (s dvojím accus.) *quos omnia praesidia circumduxit Cs* od stráže ke stráži je (kolem) provedl; (absol.) *praeter castra hostium circumducit* (sc. *exercitum*) *L* táhne mimo tábor, tábor obejde.

circum-eō i circu-eō, *īre, iī, itum* 1) jíti kolem něčeho, obcházeti (obejíti), objížděti: *c. munitiones Cs*; *trunci circuiēre modum O* obkročily (obstoupily) míru (objem) pně; *iaculo Camillam circuit V* plíží se kol Kamilly; *Leucada freta circumeunt O* Leukadu moře obtéká; — spec. α) obcházeje vyhýbati se něčemu, obejíti zacházkou: *brevi spatio eluviem c. Cu*; *locum insidiarum c. Cu* vyhnouti se místu nástrah; (metaf.) *Vespasiani nomen circumibant T* obcházeli (opisovali) jméno Vespasianovo, t. j. Vespasiana nejmenovali přímo; β) (t. t. voj.) obejíti, obklíčiti, obstoupiti, zaskočiti: *aciem a latere aperto c. Cs*; 2) obcházeti někoho (něco), choditi po někom (něčem): *c. fores N* choditi ode dveří ke dveřím; *urbes c. L* obcházeti města, choditi po městech; *c. domos T*; *c. saucios T* navštěvovati raněné; — spec. α) (t. t. voj.) dozíraje obcházeti (hlídky), prohlížeti, dozírati, konati obhlídku: *hiberna c. Cs*; *c. vigilias SL*; *provinciam c. L* cestovati po provincii; β) obcházeti prose n. vybízeje: *c. ibi et prensare homines coepit L* (při ucházení se o úřad); *c. senatum L*; *c. ordines et hortari Cs.*

circum-equitō, *āre* koňmo (na koni) objížděti: *moenia L.*

circum-ferō, *ferre, tulī, lātum* 1) kolem nositi, otáčeti, obraceti (zvl. podávajíc něco, ukazujíc): *sanguinem in pateris c. S* krev kolem podávati; (med.) *sol circumfertur C* slunce se otáčí; *circumfert tegmine silvam V* les (t. j. množství) střel otáčí na štítu; *arma ad oppida c. L* zbraň obraceti proti městům; *arma circumferens Cu* zbraň na všecky strany obraceje (t. j. na všecky strany bojuje a bráně se); *clipeum ad ictus circumferebat Cu* štít otáčel proti nárazu střel; *socios purā circumtulit undā V* soudruhy obešel čistou vodou, očistil; *oculos c. L* oči obraceti, očima točiti; kolem se rozhlížeti; *oculos circumtulit alta superbos O* vzpřímena hrdě vůkol se rozhlédla; *acies huc atque huc c. V* sem i tam se rozhlížeti; *vultūs c. O* obraceti obličej; *clamor circum latus L* křik kolem nich povstalý; 2) metaf. kolem roznášeti, šířiti, rozšiřovati: *incendia et caedes et terrorem c. T* páliti, vražditi a strach vůkol šířiti; *bellum c. L*; *arma c. ad oppida L* válku nésti dokola od města k městu.

circum-flectō, *ere, flexī, flexum* obraceti, zatáčeti: *longos cursus c. V* zatáčeti se dlouhou objížďkou (zajížďkou).

circum-flō, *āre* ovívati: *a ventis invidiae circumflari C.*

circum-fluō, *ere, flūxī* (*fluxum*) I 1) téci kolem, obtékati: *utrumque latus circumfluit aequoris unda O*; *spuma circumfluit rictūs O* pěna teče kol tlamy; 2) metaf. (v hojnosti) obklopovati někoho: *quae* (*secundae res*) *circumfluunt vos Cu*; II 1) přetékati (o řeči): *circumfluens oratio C* řeč přetékavá; 2) (o osobách) oplývati: *rebus omnibus c. atque abundare C*; *gloriā c. C.*

circum-fluus, *a, um* [*circum* a *fluo*] 1) akt. vůkol obtékající: *c. humor*; *c. amnis O*; 2) pass. obtékaný, obtečený: *circumflua Thybridis alveo insula O*; *campi Euphrate circumflui T* nivy Eufratem obtékané.

circum-forāneus, *a, um* [*circum* a *forum*] 1) jsoucí na trhu, tržní: *aes circumforaneum C* peníze, jež někdo si vypůjčil od peněžníků majících své krámy na foru = dluhy; 2) potulující se, chodící po trzích: *pharmacopola C.*

circum-fundō, *ere, fūdī, fūsum* I intrans. 1) líti kolem něčeho, oblévati, rozlévati; obyč. med. *circumfundi* n. reflex. *se circumfundere* oblévati se: *amnis circumfunditur insulae* (dat.) *L* rozlévá se, teče kol ostrova; *circumfusum mare urbi L* moře rozlité kol města; (absol.) *circumfundit se repente nubes V* rozleje se, rozestře se; *circumfūsus ignis L* oheň (ohnivá záře) kol rozlitá, kolem se rozlévající, zářící kolem; 2) metaf. shlukovati; obyč. med. rozlévati se, shlukovati se, hrnouti se vůkol, osypati se, přivaliti se: *densis circumfundimur armis V* obsypeme se kol nich, obklíčíme je hustými zbraněmi (ozbrojenci); *circumfusa turba est L* shlukl se zástup; *magna multitudine circumfusa Cs* přívalem velikého množství; *circumfusus satelles* (kollekt.) *O* průvodčí (hustě) obklopující; *circumfusae texere Dianam O* shlukše se kolem; (s dat.) *cedentibus circumfusi Cs* shlukše se na couvající; *collo parentis circumfusa O* zavěsivši se na krk (na hrdlo); *equites Hannoni se circumfudēre L* shlukli se kol Hannona; *Troiana iuventus circumfusa ruit V* mládež obklopivši jej kolkol naň se hrne; (akt. ve význ. intrans.) *et circumfudit eques T* a jízda shlukla se kolem nich, obklíčila je; II transit. 1) oblévati, obestírati, zastírati, zahalovati někoho n. něco něčím: *Agesilaum mortuum amici cerā circumfuderunt N* polili voskem (po orientálském způsobu, aby mrtvolu uchránili hniloby); *terram circumfundit aër C* oblévá, obklopuje; (básn.) *multo nebulae circum dea fudit amictu* (sc. *eos*) *V* hustý kol nich rozlila háv mlhy, hustým pláštěm (hávem) mlhy zastřela je bohyně; 2) metaf. obsypati, obkličovati, obklopovati, uzavírati, svírati: *in cornibus circumfudit decem milia equitum L* na křídlech postavil...; *praefectum milites circumfundunt T*; *circumfusus hostium concursu N* obsypán, obklopen shlukem nepřátel; *Pompeius copiis circumfusus C* obklopen brannou mocí; *Ascanium fusis circum* (= *circumfusis*) *complectitur armis* (od *armus*) *V* ovinuvši paže obejme Askania.

circum-gemō, *ere* sténati kolem něčeho: *circumgemit ursus ovile H* bručе obchází medvěd ovčinec.

circum-gredior, *gredī, gressus sum* [*circum* a *gradior*] obcházeti: *terga hostium T*; *exercitum c. Armeniā S* od, se strany Armenie.

circum-iaceō, *ēre,* —, — ležeti kolem (vůkol) něčeho: *circumiacentes populi T* okolní národové.

circumiciō, *ere, iēcī, iectum* [*circum* a *iacio*] 1) házeti, vrhati, stavěti, klásti kolem čeho: *vallum c. L* násep kolem vésti; *custodes circumiecti T* strážci rozestavení; *anguis vectem circumiectus C* had kolem tyče ovinutý. — (zvl. part. perf. pass.) **circumiectus,** *a, um*: (o místech) ležící kolem něčeho, okolní: *viculi circumiecti L*; *oppida, nationes T*; (s dat.) *aedificia c. muris L* budovy kolem (u) hradeb; *silvae c. itineri L* lesy prostírající se (táhnoucí se) po obou stranách cesty; subst. (*milites*) *circumiecta* (= *circumiacentia loca*) *populabantur* okolí, okolní dědiny; 2) obklopovati, obkličovati: *planities saltibus circumiecta T* rovina obklíčená hvozdy.

1. circumiectus, *a, um* viz *circumicio.*

2. circumiectus, *ūs, m.* [*circumicio*] 1) objetí; 2) okolí.

circum-ligō, *āre, āvī, ātum* obvázati, obvinouti něco kolem něčeho, něčím: *natam mediae hastae* (dat.) *c. V* uvázati, připnouti dceru na ratiště; (s ablat. instr.) *ferrum stuppā c. L.*

circum-linō, *ere,* —, *litum* 1) mazati kolem, omazati, nalepiti na něco (alqd alci rei): *sulphura circumlita taedis O* síra namazaná na pochodně, pochodně v síře smočené; 2) pomazati, polepiti něco něčím (alqd alqa re): *musco circumlita saxa H* balvany mechem porostlé, omšené; (obr.) *Midas auro circumlitus O* zlatem pokryt (obtížen).

circum-luō, *ere,* —, — omývati, oplakovati: *Rhenus circumluit insulam T* omývá, obtéká.

circum-mittō, *ere, mīsī, missum* 1) poslati oklikou, kolem: *qui castra aggrederentur, post montes circummi-*

sit L oklikou za horami poslal zástupy, jež měly udeřiti na ležení; *iugo circummissus Veiens L* Vejané vyslaní kolem návrší; 2) poslati kolem, rozeslati, vypraviti vůkol: *praecones c. Cs*; *legationes in omnes partes c. Cs.*

circum-mūniō, *īre, īvī (iī), ītum* kolem, dokola ohraditi, opevniti, zdí obehnati: *castellis circummuniti Cs*; *paene ut ferae circummuniti Cs* sevření.

circum-mūnītiō, *ōnis, f.* [*circummunio*] sevření (města) *Cs.*

circum-padānus, *a, um* ležící kolem (podél) řeky Padu: *campi L.*

circum-pendeō, *ēre* viseti kolkolem (vůkol).

circum-plaudō, *ere* tleskáním, potleskem přivítati: *manibus circumplaudēre tuorum O.*

circum-plector, *ī, plexus sum* obvinouti, objímati, obkličovati: *pharetram circumplectitur balteus V* toulec oviji řemen (pás); *collem opere c. Cs* chlum (návrší) obemknouti sruby.

circum-plicō, *ārē, āvī, ātum* ovinouti, obtočiti.

circum-pōnō, *ere, posuī, positum* klásti kolem, postaviti kolem: *piper c. catillis* (abl.) *H* kolem na stůl postaviti; *nemus stagno c. T* háj založiti kol jezera; *Valentem et Caecinam sellae curuli circumposuit T* posadil vedle kurulské stolice své.

circumpōtātiō, *ōnis, f.* [*circum* a *poto*] pití do kola (při kvasu pohřebním) *C.*

circum-rētiō, *īre, īvī, ītum* oplétati, obkličovati *C.*

circum-rōdō, *ere, rōsī,* — ohlodávati; metaf. *qui dente Theonino cum circumroditur H* jenž zubem závisti jest hlodán, jejž zub závisti (pomluvy) hlodá.

circum-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* oplotiti, (plotem) ohraditi; metaf. (na ochranu) obklíčiti, obklopiti (za ochranou): *armatis corpus c. L* obklíčiti se osobní stráží; *circumsaeptus lectis hominum viribus C.*

circum-scindō, *ere* trhati oděv s někoho: *c. et spoliare L.*

circum-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* obepsati; 1) opsati kruh okolo někoho n. něčeho (alqm n. alqd): *virgā stantem c. C*; *virgulā regem c. L*; 2) metaf. a) (opsáním) vymeziti, vyměřiti, ohraničiti (okres), určiti (hranice): *quibus regionibus vitae spatium circumscriptum est C*; *nullis terminis c. aut definire ius suum C*; *quibus* (dat.) *circumscriptus est habitandi locus C* bydliště jest vymezeno, vyměřeno, vykázáno; *exiguum nobis vitae curriculum natura circumscripsit C*; *ante circumscribitur mente sententia C* napřed myšlenka v duši (v mysli) se vymezí, se pojme; b) obmeziti zvl. ve vykonávání moci úřední, odkázati v meze: *praetorem c. C*; c) slovy (otázkami) sevříti, zkrátiti, ošiditi, oklamati, podskočiti, podvésti: *fallacibus interrogationibus circumscripti atque decepti C*; *adulescentulos circumscribunt C*; *dic nunc te ab Roscio HS IƆƆƆ circumscriptum esse C*; d) (opsáním) vyloučiti, nechati stranou, pominouti, odstraniti, vynechati, obejíti, zrušiti: *hoc omne tempus Sullanum ex accusatione c. C*; *c. sententias C* vyloučiti mínění.

circumscrīptē, adv. [*circumscriptus*] vymezeně, přesně, náležitě: *c. complecti res singulas*; (v řečn.) *c. dicere C* v periodách (v obvětích).

circumscrīptiō, *ōnis, f.* [*circumscribo*] 1) vl. opsání, vedení kruhu kolem něčeho; (konkr.) kruh kolem něčeho opsaný (obepsaný), obvod: *ex circumscriptione exire C*; 2) metaf. a) obmezení, obrys, objem: *terrae c. C*; *temporis c. C*; (odt. t. t.) obvětí, perioda (περίοδος); b) podvod, podskok: (s gen. obj.) *c. adulescentium C.*

circumscrīptor, *ōris, m.* [*circumscribo*] podvodník, úskočník, šibal.

circumscrīptus, *a, um* [part. perf. pass. od *circumscribo*] přesně (náležitě) omezený, úsečný: *brevis et circumscripta quaedam explicatio C*; odt. periodicky zaokrouhlený: *c. verborum ambitus C.*

circum-secō, *āre* ořezati.

circum-sedeō, *ēre, sēdī, sessum* 1) seděti okolo; 2) metaf. (odevšad) uzavírati, obléhati, obkličovati: *oppidum c. S*; *Capitolium L*; *hinc mari, hinc terrā arcem c. L*; (obr.) *circumsessus muliebribus blanditiis L.*

circumsessiō, *ōnis, f.* [*circumsedeo*] obléhání, obležení.

circum-sīdō, *ere, sēdī,* — obsednouti něco; oblehnouti: *regem urbemque T.*

circum-sistō, *ere, stetī,* — postaviti se kolem někoho n. něčeho (alqm, alqd), obstoupiti: *aliquem Cs*; *signa sua T*; — spec. (smyslem nepřát.) obstoupiti, obklíčiti, sevříti: *naves Cs*; *armati circumsistunt ipsumque domumque V*; *circumsteterat Civilem et alius metus T* sklíčil Civila i jiný ještě strach; *me circumstetit horror V* obstoupila, obešla hrůza; *a civitatibus circumsisti Cs* býti obstoupen, býti tísněn.

circum-sonō, *āre* 1) intrans. zníti kolem, rozléhati se (zvukem), ozývati se: *circumsonans undique clamor L*; *aures circumsonant vocibus C*; 2) trans. zníti vůkol někoho (něčeho), hučeti, ozývati se (alqm, alqd): *Rutulus murum circumsonat armis V* zbraní řinčí kol hradeb; *Nereus circumsonat orbem O* moře hučí kol pevniny; *armis circumsonor O* hřmotem (řinkotem) zbraní jsem ohlušován, zbraň řinčí vůkol mne; *circum clangore sonantem* (= *clangore circumsonantem*) sc. *castra O* (ptáka) pronikavě křičícího (kol táboru).

circumsonus, *a, um* [*circumsono*] ozývající se, hlučící kolem: *quem turba canum circumsona terret O* smečka psů naň (se všech stran) štěkajících.

circumspectiō, *ōnis, f.* [*circumspicio*] ohlížení se; obezřelost, opatrnost.

circum-spectō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *circumspicio*] 1) intrans. bedlivě kolem se rozhlížeti, hleděti, ohlížeti se: *bestiae in pastu c. C*; *circumspectans ratio C*; 2) transit. a) pozorně (bedlivě) obzírati něco, hleděti na někoho (na něco): *alius alium circumspectant L* druh pohlíží (čeká) na druha; *ora principum c. L*; *omnia c. CS* (úzkostlivě) na vše pohlížeti, po všem se rozhlížeti; *Vespasianus bellum armaque circumspectabat T* válku a zbraň přehlížel (bedlivě uvažoval); (v pass.) *tectum et parietes circumspectabantur T* každý podezřivým okem se rozhlížel po stropě a stěnách; b) ohlížeti se po něčem, čekati, číhati na něco, slíditi po něčem: *locum insidiis L* ohlížeti se, slíditi po místě k nástraze; *defectionis tempus c. L* číhati na vhodnou chvíli; *fugam circumspectabant T.*

1. circumspectus, *ūs, m.* [*circumspicio*] 1) obzírání, rozhlížení se, rozhled: *facilis est c., unde exeam C*; *unde in omnes partes c. est L*; 2) metaf. duševní rozhlížení se, uvažování, úvaha: *detinere aliquem ab circumspectu rerum aliarum L*; *c. mali sui O.*

2. circumspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumspicio*]: rozvážený, rozvážný, opatrný, obezřelý: *verba non c. O* slova nerozvážná.

circum-spiciō, *ere, spēxī, spectum* [*circum* a zastar. *specio* hleděti] 1) intrans. vůkol (kolem) hleděti, ohlížeti se, rozhlížeti se: *quidquid habet, circumspice, mundus O* jen se rozhlédni; *diversi circumspiciunt V* na rozličné strany, každý jinam se rozhlíží; (s nepř. ot.) *suus coniunx ubi sit, circumspicit O*; *magnifice c. C* hrdě se rozhlížeti; 2) transit. a) (bedlivě) obzírati, prohlížeti si, přehlížeti něco (alqd): *sua c. Cs* své věci; *urbis situm c. L*; *circumspice utrumque* (*polum*) *O* pohlédni na obě točny, ohlédni se po obou točnách; *c. amictūs O* prohlížeti si roucho; — spec. rozhlížeje se spatřiti: *montibus fluminibusque clausam regionem circumspicit L* vůkol spatří; *saxum circumspicit ingens V*; b) ohlížeti se po někom, hledati někoho: *Ambiorigem Cs*; *Oriona V*; — metaf. a) (dle 2 b)): rozhlížeti se v mysli, rozvažovati, uvažovati, bráti v úvahu, přemítati: *alcis consilia animo Cs*; *circumspicite mentibus hosce homines C* přemítejte v mysli o...; *dicta factaque c. L*; (s nepř. otázkou) *cum circumspicerent patres, quosnam consules facerent*; *pericula c. C* chrániti se nebezpečenství; *non circumspectis viribus O* neuváživ svých sil; b) žádoucně se ohlížeti po něčem, žádati, hledati něčeho: *externa auxilia L*; *diem bello c. S*; *locum fugae c. Cu*; *fugam c. T* pomýšleti na útěk.

circum-stō, *āre, stetī,* — 1) intrans. státi kolem někoho (něčeho): *circumstant properi aurigae V*; subst. *circumstantēs, ium* okolo stojící (lidé); 2) transit. a) (nepřátelsky) státi kolem něčeho, obstupovati, obkličovati (alqd): *desinant c. tribunal praetoris C*; *senatum c. C*; *circumsteterat Palatium publica exspectatio T* zvědavý lid obstoupil

císařský palác; b) metaf. *nos undique fata circumstant C* nás obstupují; nám odevšad hrozí; *te circumstant pericula V*; *scio acerba odia circumstare (me) V* vím, že trpké, prudké záští mně hrozí.

circum-strepō, *ere, strepuī, strepitum* hlučeti vůkol, křičeti kolem někoho: *ceteri circumstrepunt, iret in castra T* vůkol křičí, aby se odebral do táboru; *clamore seditiosorum circumstrepitur T* křikem odbojných vojínů jest přivítán; *quidam atrociora circumstrepebant T* někteří hlučně připomínali ještě děsnější události.

circum-textus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *circumtexo*] obetkán, obrouben, lemován.

circum-tonō, *āre, tonuī,* — hřímati, hlučeti kolem něčeho: *Nereus circumtonat orbem O* hlučí kol...; *hunc circumtonuit Bellona H* tohoto ohromila Bellona.

circum-vādō, *ere, vāsī,* — obstupovati, obcházeti, obkličovati, (odevšad) přepadati: *Claudium circumvasēre clamoribus T* obstoupili s výkřiky; metaf. *terror circumvasit barbaros L* hrůza obstoupila, obešla...

circum-vagus, *a, um* těkající, kroužící kolem: *Oceanus c. H* (zemi) obtékající (dle jiných čte se odděleně: *circum vagus*).

circum-vāllō, *āre, āvī, ātum* obehnati náspem (valem), obklíčiti, sevříti: *oppidum c. Cs*; (o osobách) vůkol zatarasiti, sevříti: *c. Pompeium Cs*; *hostes L.*

circumvectiō, *ōnis, f.* [*circumveho*] oběh: *c. solis C.*

circumvector, *ārī* [verb. intens. od *circumvehor*] jezditi kolem něčeho, objížděti, plaviti se kol něčeho (alqd): *oram c. L* křižovati u pobřeží; metaf. *singula c. V* popisovati jednotlivosti, podrobně líčiti.

circum-vehor, *ī, vectus sum* jeti okolo, objížděti, plouti, plaviti se mimo, obeplouti: *navi (navibus)*; *classe*; *equo* neb i prostě bez těchto slov: *c. Peloponnesum N*; *classem c. L* obeplouti loďstvo (na lodi); *navibus circumvecti Cs* na lodích...; *pars libero spatio circumvecti L* na volné prostoře; *collibus c. Cs* (vůkol) po výšinách, přes návrší.

circum-vēlō, *āre* obestírati, zastírati, zahalovati.

circum-veniō, *īre, vēnī, ventum* 1) obcházeti, obstupovati: *homines circumventi flammā Cs* obklíčeni...; *media Cocytus sinu circumvenit atro V* obchází, obtéká: *Rhenus insulas circumveniens T* obtékaje; *planities locis superioribus circumventa S*; — spec. nepřátelsky obcházeti, obstupovati, obkličovati, svírati, zaskočiti: *hostes a tergo c. Cs*; *castra S*; *moenia oppidi exercitu c. S*; *insidiis circumventus N* ze záloh, úkladně zaskočen, do tenat vlákán; *multitudine circumventus est N* přesilou byl zaskočen; 2) metaf. a) obstupovati, vydávati v nebezpečenství, uvádeti v nesnáze, skličovati, ohrožovati: *multa senem circumveniunt incommoda H* skličují; *circumventus difficultatibus S*; *falsis criminibus c. S*; b) obejíti, obelstiti, podvésti, úskočně lapiti: *acerbum est ab aliquo circumveniri, acerbius a propinquo C*; *innocentem pecuniā c. C*; *per fidem circumveniri Cs*; *suos c. Cs* zkracovati své.

circum-vertō, *ere, vertī, versum* obraceti (obrátiti), otáčeti: *rota circumvertitur axem O* otáčí se kol osy jiné čtení: *circumvolvitur*).

circum-volitō, *āre* vůkol poletovati, oblétati, obletovati: (absol.) *circumvolitantes alites T*; (u *V* tmese) *circum late volitans fama*; (transit. s acc.) *lacūs c. V*; *thyma c. H.*

circum-volō, *āre* létati kolem, obletovati: (*Harpyiarum*) *turba praedam circumvolat V*; *me mors atris circumvolat alis H*; *nox caput umbrā circumvolat V* obletuje, vznáší se kol hlavy.

circum-volvō, *ere* váleti kolem něčeho, otáčeti: (medial.) *sol circumvolvitur annum V* roční dokonává běh (dráhu); srov. *circumverto.*

circus, *ī, m.* [srov. κίρκος] 1) kruh: *inter flammas c.* (= *orbis lacteus*) *elucens C*; 2) (okrouhlá) závodní dráha, závodiště, cirkus (rovina širá, obdélná, na obou koncích okrouhlá): *longo decedere circo V.* V cirku konány byly jízdné závody. Cirků bylo v Římě několik; nejslavnější z nich a největší byl *Circus maximus* v údolí mezi Palatinem a Aventinem, jenž byl vystavěn od krále Tar-

quinia Priska. Na úbočích zřízeny byly dřevěné tribuny pro diváky a po slavnosti opět strženy. Teprve Caesar zřídil dolní patro kamenné a nad ním dvě dřevěná; cirkus jeho pojal prý 150.000 diváků. Později byl cirkus často přestavován a rozšířen. Délka cirku byla 600 *m*, šířka 160 *m*. Na zevních stranách cirku byla sloupoví, v nichž zřízeny byly rozličné krámy (*tabernae*) a rozkřičené krčmy. V těchto hledali útulku lidé pochybné pověsti, rozliční kejklíři, planetáři a j. Odt. *c. fallax H.* Často nazývá se prostě: *circus*: *ut locus et in circo et in foro daretur amicis C*; *in circo tabernas compararunt C*; *quartus in circo dies ludorum Romanorum.* — Jiný cirkus byl zřízen r. 221 př. Kr. v jižní části pole Martova t. *c. Flaminius.* Také prostě cirkus zván u *O*: *altera pars circi custode sub Hercule tuta est.*

cīris, *is, f.* [κεῖρις] mořský pták, v nějž proměněna byla Skylla, dcera Nisova *O.*

Cirrha, *ae, f.* [Κίρρα] přístavní město Delf *L.*

Cirta, *ae, f.* hlavní město Numidie (později *Constantina*, nyn. *Constantine*) *L.* Odt. **Cirtēnsēs**, *ium, m.* Cirťané.

cis [srov. *citra*] předl. s acc. s této strany, před: *cis Rhenum Cs*; *cis Padum ultraque L.*

cis-alpīnus, *a, um* (jsoucí) s této strany Alp, předalpský: *Gallia C.*

cisium, *iī, n.* [gallské slovo] lehký cestovní vozík dvoukolový, dvoukolka, bryčka: *quinquaginta milia passuum cisiis pervolavit C.*

cis-rhēnānus, *a, um* bydlící s této strany Rýna, před Rýnem, předrýnský: *Germani Cs.*

Cissēus, *eī, m.* [Κισσεύς] 1) král thracký, otec Hekaby, jež dle něho slove **Cissēis** (*idis, f.*) Kisseovna *V*; 2) Rutul *V.*

cista, *ae, f.* [κίστη; srov. něm. přejaté slovo „Kiste"] bedna, skříně, schránka, truhla, truhlice (k chování peněz i nádob posvátných).

cisterna, *ae, f.* nádržka vodní, cisterna: *cisternae servandis imbribus T.*

cistophorus, *ī* (gen. pl. *-ŭm*) *m.* [κιστοφόρος] (sc. *nummus*) stříbrná mince v Asii běžná (12·6 g) = 4 attickým drachmám. Na ní vyražena byla mystická skříně (*cista*); odtud její jméno. Souborně: *in Asia cistophorum flagitare C* peníze v Asii vymáhati (sháněti).

citātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cito* rychle hnáti] urychlený, zrychlený: kvapný, rychlý, čerstvý: *citati decurrunt hostes L* úprkem; *Rhenus c. fertur Cs* prudce proudí, prudkým tokem se nese (spěje); *citatior solito amnis L* řeka nad obyčej prudčí; *citato (citatiore, citatissimo) agmine L* rychlým (rychlejším, velmi rychlým) pochodem; *citato equo, equis citatis Cs L* tryskem.

citerior, *ius* komp., se sup. **citimus** (od zastar. positivu *citer*) [*cis*]: 1) ležící s této strany, přední: *Gallia citerior* (= *citerior provincia*) *et ulterior CCs* Gallie předalpská a zaalpská; *Hispania c.* přední Hispanie (severovýchodní část poloostrova); 2) metaf. bližší: *citeriora considerare C*; *stella ultima a caelo, citima terris C.*

Cithaerōn, *ōnis, m.* [Κιθαιρών] hraniční pohoří mezi Attikou a Boiotií.

cithara, *ae, f.* [κιθάρα] 1) kytara (pův. čtyrstrunná), citera, lyra, loutna: *citharam cum voce movere O*; *Orpheus Threicia fretus cithara fidibusque canoris V*; 2) meton. hra na kytaru (loutnu): *cui liquidam pater vocem cum cithara dedit H*; *citharae et cantus peritus T.*

citharista, *ae, m.* [κιθαριστής] citerník.

citharizō, *āre* [κιθαρίζω] hráti na kytaru (na loutnu).

citharoedus, *ī, m.* [κιθαρῳδός] zpěvák, který zpívá k citeře, doprovazeč citery.

citimus, *a, um* superlativ nejbližší; viz *citerior.*

Citium, *iī, n.* [Κίτιον] město Kition 1) při jihových. břehu ostrova Kypru. Odt. adj. **Citiēus**, *a, um* kitijský; obyvatelé **Citiēī**, *ōrum, m.* Kitiané; také **Citiéūs**, *eī, m.* [Κιτιεύς]: *Zeno C.* Zeno kitijský, z Kitia; 2) město v Makedonii, záp. od Pelly

citius viz 1. *cito.*

1. citō, adv. [*citus*] 1) honem, spěšně, rychle, rouče: *c. discere C*; *duo-*

bus mensibus citius L o dva měsíce dříve; *dicto citius VIIL* rychleji, než lze vyřknouti; *serius aut citius O* dříve či později; *inde se citissime recipere consueverant*; 2) metaf. a) (se záporkou) = ne hned, ne snadno: *quem tu rhetorem non cito dixeris C*; b) *citius* (= *potius*) spíše, snáze: *tempus te citius quam oratio deficiet C*; *citius diceres, citius dixerim quam ... C.*

2. **citō**, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *cieo*] prudce vzbuzovati; 1) uváděti v prudký pohyb, rozhýbati, rychle (prudce) hnáti: *is motus aut boni aut mali opinione citatur C* jest vzbuzován: 2) hlasem uváděti v pohyb; a) hlasem zváti, přivolávati, vyvolávati, vzývati: *victorem c. alqm N* provolávati, vyhlašovati vítězem; *citavi numina Iovis O* vzýval jsem ...; b) předvolávati, obcsílati: *senatum c. L*; *patres in curiam c. L*; *citati milites nominatim L* jménem byvše zavoláni (předvoláni); — spec. (t. t. soudní) na soud předvolávati, žalovati: *c. testem*; *c. reum C* vyvolávati (jménem, zda jest přítomen); *citatus accusator nescio quo modo non respondit C* žalobce jménem vyvolaný nebyl přítomen; (s gen.) *capitis citari C* býti žalován u hrdelního práva; (s dvojím acc.) *alqm testem c. L* volati někoho za svědka, vésti (uváděti) za svědka; dokládati se (dovolávati se) svědectví něčího; *quamvis citetur Salamis clarissimae testis victoriae C*; c) stále provolávati, prozpěvovati: *ab ovo usque ad mala citaret, io Bacche! H*; *paeanem c. C*; adj. *citatus* viz zvláště.

citrā [pův. abl. sing. fem. od zastar. adj. *citer* jsoucí s této strany; *citrā* sc. *parte*] (významem = *cis*) I příslovce: s této strany: *inque petendo dextera deriguit, nec citra mota nec ultra O* nepohnuvši se ani sem ani tam; *tela hostium c. cadebant T* střely padaly s této strany (cíle), padaly před nepřátelský šik, nedoletovaly nepřátel; *paucis c. milibus lignatores ei occurrunt L* několik tisíc (kročejů) před tím místem; metaf. *culta quidem c., quam debuit O* méně, ne v té míře, jak jí náleželo; II předl. s acc. 1) (o místě) s této strany, před a) na ot. kde?: *quartam partem c. flumen reliquam esse Cs* před řekou; *pars citra, pars ultra Taurum est L*; *vinum c. mare natum* (= *vinum Italum*) *H*; (položeno za slovo) *natus mare c. H* narozený na této straně moře (ionského), t. j. rozený Ital; *quos* (sc. *fines*) *ultra citraque H* za nimiž i před nimiž; b) na ot. kam?: *exercitum c. Rubiconem educere C* na tuto stranu, přes Rubikon; *c. flumen elicere Cs*; 2) metaf. před (věcí), před cílem, před hranicí (této nedosahujíc); a) *nec virtus c. genus est O* není mužnost menší než rod; *peccavi c. scelus O* chybil jsem, ale nikoliv až ke zločinu, t. j. abych se byl dopustil zločinu; *c. necem tua constitit ira O* hněv tvůj stanul před hranicí smrti, t. j. hněv tvůj nežádal mé smrti; b) (o čase) před: *c. Troiana tempora O*; *c. iuventam carpere flores O* před dospělým věkem mladickým; c) bez, mimo, kromě, vyjma: *et est ea facies* (*Britanniae*) *c. Caledoniam T* nehledě ke Kaledonii, vyjma Kaledonii; *materia utuntur deformi et c. speciem* (= *sine specie*) *T* stavebního dříví užívají neúhledného a (jsoucího) bez krásy; *nec id Rutilio c. fidem fuit T* a nebylo nad víru, přece se Rutiliovi věřilo, nebyl ze lži viněn; *c. damnum T* bez zlých následků.

citreus, *a, um* [*citrus*] z dřeva citrového, citrový, t. j. ze stromu zvaného *citrus* (*Thuia orientalis* Linnée), jehož dřeva bylo užíváno ke zhotovování přepychového nábytku.

citrō, adv. [srov. *cis, citra*] sem (jen ve spojení s *ultrō*); 1) *ultro citroque* sem a (i) tam; *cursare ultro et citro non destiterunt C*; (asynd.) *ultro citro C* sem tam; 2) metaf. *beneficiis ultro et citro datis acceptis C* navzájem; *verbis ultro citroque habitis C*; *data ultro citroque fide L.*

citus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cieo*] uvedený v rychlý pohyb, zrychlený; rychlý, čerstvý, hbitý, kvapný, roučí, spěšný, prudký: *citus modo, modo tardus incessus S* chůze kvapná — zdlouhavá; *c. eques T* rychlý posel jízdný; *cito agmine militem antevenire T* rychlým pochodem; *c. axis O* osa rychle se otáčející; *citae horae O* rychlé, rychle plynoucí; (s ablat.) *naves remis citae T* lodi rychlé vesly, rychloveselné; *aderat c. equo Numida T* přijel kvapně na koni jezdec numidský; (často praedik.) c.

haec subscribe libello H rychle připiš; *solvite vela citi V* rychle, ruče; *ferte citi ferrum V*; *ite citi O*; *navis cita ducitur O*; *si citi advenissent T.*

Cīus, viz *Ceos.*

cīvicus, *a, um* [*civis*] občanský: *corona civica CT* t. j. věnec dubový (vyznamenání vojenské, které udíleno bylo tomu vojínu, jenž zachránil v boji život římského občana). Jinak jen básn. *motus c. H* (o válce občanské); *civica arma O*; *civica iura respondere H* poučovati o právu občanském; *ferre arma civica pro reis O* chopiti se zbraně práva občanského ve prospěch obviněných.

1. cīvīlis, *e* [*civis*] **1)** občanský: *c. cruor C* krev občanův; *c. exercitus L*; *bellum civile C*; *tempestas c. C* bouře války občanské; *omnis civilis victoria funesta NCS* vítězství nad spoluobčany; *quercus c. V* (= *corona civica*). Zvl. *ius civile* **a)** (občanské) právo státní (opak *ius naturale*); **b)** právo soukromé (opak *ius publicum*): *in civili causa C* v soukromé při; *plus quam civilia agitare T* povyšovati se více než na občana sluší; nad svůj stav občanský se povyšovati; **2)** metaf. **a)** občanský, (jsoucí) smýšlení (vpravdě) občanského; vlastenecký, patriotický: *hoc civile odium, quo omnes improbos odimus C*; *si quidquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset L* kdyby ve vás byla jen jiskra citu, nedím vlasteneckého, ale lidského; **b)** prostě občanský, blahosklonný, vlídný, přívětivý, demokratický: *sermo c. L*; *quid enim civilius illo (Augusto)? O*; *iuveni civile ingenium (erat) T* svobodomyslná povaha; *civilia de se loquebatur T* skromně mluvil o sobě; **c)** občanský (opak: vojenský), civilní: *civilia et bellica officia C*; *militaria et civilia munera L*; *civiles res* (opak *bella*) *L*; **3)** státní, politický, veřejný: *rerum civilium cognitio C* (= *civilis scientia*) věda státní, politická; *vir civilium rerum peritus T* státník, politik; *civiles procellae N* bouře života veřejného, politického; *mersor civilibus undis H* nořím se do vln života veřejného, veřejnosti; *in civili ratione C* v politice.

2. Cīvīlis, *is, m.*: *Claudius Civilis,* vůdce povstání Batavů proti Římanům r. 69 a 70 po Kr. *T.*

cīvīliter, adv. [1. *civilis*] **1)** občansky, jak se na občana sluší, slušně: *tribunis magis pie quam civiliter vim fecisse L* více z lásky bratrské, než jak se na občana slušelo, tribunům násilí učinil; *exercet plus quam c. iras O* více než na občany slušno, přísněji (krutěji), než jest slušno; **2)** prostě občansky, vlídně, přívětivě, demokraticky: *odio c. usus est O*; *quod c. acceptum T*; *quae Tiberius c. habuit T* to Tiberius mírně snesl.

cīvis, *is, m. f.* (abl. starší *civi*, klass. zprav. *cive*) **1)** občan, občanka: *c. Romanus C*; *c. Acarnana N*; *cives Romanae L* Římanky; *utrum mucrones in cive an in hoste figantur C*; *et civibus et sociis gratissimus*; *se pro cive gerere C* chovati se, vésti si jako občan; (obr.) *civis totius mundi C*; — spec. **α)** spoluobčan, spoluobčanka: *cives mei, tui C*; *in suspicionem venit suis civibus C*; **β)** poddaný: *imperare corpori, ut rex civibus suis C.*

cīvitās, *ātis, f.* [*civis*] **1)** abstr. občanství, právo občanské: *civitatem dare C*; *civitate donare alqm C*; *civitatem adipisci, amittere*; *quorum civitati invidetis C* jimž závidíte práva občanského; *in civitatem accipere C* přijmouti ve svazek občanského práva (do obecního svazku), přijmouti za občana; **2)** metaf. (konkr.) občanstvo, občané; obec (místní), obec zemská, stát: *c. augetur L* počet občanstva se rozmnožuje (vzrůstá); *ei obviam universa civitas in Piraeum descendit N*; *prudentissima c. Atheniensium C*; *ingrata c.* nevděční spoluobčané; *cum c. exspectatione erectā staret* když občané stáli v napjatém očekávání; *c. Helvetia Cs*; *c. foederata C*; *civitates sine foedere immunes ac liberae C*; (obr.) *c. Stoicorum T* obec stoikův; *una c. deorum atque hominum C*; **3)** (v době poklass.) (= *urbs*) město (soubor domův): *c. potens, saepta muris T* (o Seleukii); *muros civitatis augere T.*

clādēs (a **clādis**), *is, f.* [srov. *percello*, čes. kladivo] vl. potlučení; **1)** poškození, škoda, ztráta: *Mucio Scaevolae cognomen inditum a clade dextrae manus L* od ztráty pravice; *c. lucis ademptae* ztráta zraku; *neque ulla praetermissa c. est L* ohavnost, mrzkost; **2)** metaf. ne-

hoda, úraz, neštěstí, pohroma; zkáza, záhuba: *hora adfert magnas saepe clades C*; *clades belli L* pohroma válečná; *cladis praenuntia verba futurae O* slova věštící budoucí pohromu; *c. Saguntina L* záhuba (pohroma) Sagunťanů; *c. captae urbis L* neštěstí dobytého města; *saeva erumpit clades O* (o moru); *luxuria et ignavia rei publicae cladi sunt S* jsou k záhubě, na zkázu; *cladibus pascere nostris! O* pas se útrapami našimi; — meton. (o osobách zkázu přinášejících) *Scipiadae, clades Libyae V*; — spec. pohroma válečná, porážka: *cladem alci afferre, inferre*; *magnam cladem facere S* způsobiti velkou porážku; *cladem accipere L* utrpěti porážku.

clam [srov. *celo*] **I)** adv. tajně, skrytě, pokradmo, podtají: *palam in eum tela iaciuntur, clam subministrantur C*; *clam exire Cs* vykrásti se; *haud clam tulit iram L* netajil hněvu; **II)** předl. (zřídka) s ablat.: *clam vobis Cs* bez vašeho vědomí.

clāmātor, *ōris, m.* křikloun, tlachal.

clāmitō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens.-frequ. od *clamo*] hlasitě n. často křičeti, volati, povykovati, rozkřikovati se: (absol.) *ut illi clamitant C*; (s acc. předm.) *saeva Quirinio clamitare T* divé hrozby vykřikovati proti Quiriniovi; (s acc. c. inf.) *illum clamitasse se esse civem Romanum C*; (v pass.) *identidem Talassio ferri clamitatum L* (opět a opět) stále bylo voláno; (s dvojím acc.) *se tanti exitii reum clamitare T* vinným se nazývati tak veliké záhuby; (obr.) *supercilia abrasa clamitare calliditatem videntur C* zřetelně (patrně) projevují.

clāmō, *āre, āvī, ātum* **1)** intrans. křičeti, hlasitě volati: *quid in dicendo posset, numquam attendi, in clamando vides eum robustum esse C* t. j. řečník není velký, ale za to silný křikloun; *de te cum tacent, clamant C* mlčíce hlasitě volají, jejich mlčení je totéž jako hlasité volání; **2)** transit. volati, jmenovati, vzývati, přivolávati někoho n. něco: (*soror*) *morientem nomine clamat V* jmenem volá; *nomen c. O* volati jméno něčí; (s acc. vnitřn. předm.) *torvum clamare V* strašně vzkřiknouti; *triumphum c. L* volati: *Io, triumphe!* (slava); *Saturnalia clamata L* voláno bylo (zazněl hlas): Saturnalie!; (s dvojím acc.) *se causam clamat malorum V* volá, že sama jest příčinou nehod (pohrom); *clamat solos felices viventes in urbe H* jen obyvatele měst (měšťáky) nazývá šťastnými; *insanum te omnes pueri clament H* za blázna rozkřikli by tě všichni chlapci; metaf. zřetelně, patrně jeviti, ukazovati: *quae tabulae se corruptas esse clamant C.*

clāmor, *ōris, m.* [*clamo*] **1)** křik, pokřik, hlasité volání: *clamorem tollere CsC* vzkřiknouti, dáti se do křiku; *c. fit, oritur Cs* vzchází, povstává; *ad clamorem fit concursus* na pokřik stane se shon; *clamore significare Cs* pokřikem dávati znamení, rozkřikovati; *clamores et admirationes C* hlasitý obdiv; *omnes magno clamore fremebant V* hlasitě naříkali! — spec. α) válečný pokřik: *exoritur clamorque virum clangorque tubarum V*; *cum clamore ingenti invadere L*; *clamore sublato procurrere L*; *c. proeliantium Cu*; *quem iuvat c. H* hluk a vřava boje; β) (pochvalné) radostné pokřikování, jásot: *clamoribus animos augere* radostnými pokřiky; *primus clamore secundo Hyrtacidae exit locus V* za hlučného jásotu; *clamore et plausu CT*; — spec. bakchické jásání, výskot: *audito clamore recanduit ira O*; *c. iuvenilis O*; γ) křik, hluk, hlasy nelibosti, nevole: *alqm clamoribus et conviciis consectari C*; *hominum clamore et convicio restiti C*; δ) bolestné volání, nářek: *omnem implevit clamore locum V*; *matres femineum clamorem ad sidera tollunt V*; *compesce clamorem H* (o nářku za mrtvého přítele); ε) hluk (odražený, rozléhající se), hukot; ohlas, ozvěna: *ter scopuli clamorem dedere V* zaječely; *non sine montium clamore H* za hukotu vrchů; (konkr.) *clamor hostilis et cursus armatorum omnia ferro flammaque miscet L* nepřátelé křičící a ozbrojenci pobíhající naplňují vše ocelí a ohněm.

clandestīnus, *a, um* [*clam*] tajný, skrytý, pokoutný: *consilium*; *nuntii legationesque Cs.*

clangor, *ōris, m.* [*clango* zněti; srov. *κλαγγή*] **1)** zvuk, křik: *tubarum V* třeskot (hlahol) polnic; **2)** (o zvířatech)

křik, zvuk, skřek: *(avis) ingenti clangore sonans O*; *harpyiae magnis quatiunt clangoribus alas V* s velkým skřekem; *aquila cum magno clangore volitans L*; *anserum clangore excitus L* štěbetáním (kýháním) hus byv probuzen.

Clanis, *is* (acc. *-in*) *m.* mužské jméno; 1) protivník Perseův *O*; 2) Kentaur *O*.

Clānis, *is* (acc. *-im*), *m.* řeka v Etrurii, přítok Tibery (nyn. *Chiana*).

Clanius, *ī, m.* řeka v Kampanii (nyn. *Clanio vecchio*).

clārē, adv. [*clarus*] 1) (pro sluch) nahlas, hlasitě; srozumitelně, zřetelně: *aliquanto clarius dicere C*; *c., ut milites exaudirent . . . Cs*; *dic, quaeso, clarius C*; (pro zrak) jasně, čistě; 2) metaf. jasně, skvěle: *clarius indicare H*.

clāreō, *ēre, —, —* 1) býti světlým, jasným; zářiti, jasně svítiti; 2) metaf. skvíti se, býti slavným: *viri nunc gloria claret* u *C Ennius*.

clārescō, *ere, clāruī, —* [verb. inchoat. od *clareo*] jasniti se; 1) (pro sluch) jasněji zaznívati, jasněji pronikati: *clarescunt sonitus V*; (pro zrak) (za)zářiti; (za)planouti leskem: *tecta luminibus clarescere* (inf. hist.) *T* stavení světly (pochodněmi) zářila; 2) metaf. skvíti se slávou, proslaviti se (= *inclarescere*): *properus clarescere T* dychtiv proslaviti se; *facilius inter ancipitia clarescunt T* snáze v nebezpečenstvích se proslaví.

clārigātiō, *ōnis, f.* [*clarigo*; toto od *clare* a *ago*] vl. hlasité jednání; 1) obřad, kterým fetialové slavnostně vyzývali nepřítele před početím války, aby zadostiučinění dal po dobrém; vyzvání, aby zadostučinění dáno bylo za porušení smlouvy, vyzvání k zadostiučinění, požadované zadostiučinění *L*; 2) metaf. pokuta uložená tomu, jenž byl postižen na místě jemu zakázaném *L*.

clārisonus, *a, um* [*clarus* a *sono*] jasnozvuký.

clāritās, *ātis, f.* [*clārus*] 1) zvučnost, jasnost; zřetelnost: *c. vocis C*; 2) metaf. skvělost, proslavenost, slovutnost, sláva, slavné jméno: *viri cum claritate tum usu belli praestantes N*; *vitae c. T*; *cum tanta gessisses, num te claritatis paenituit? C*; *c. natalium T* skvělost rodu.

clāritūdō, *inis, f.* [*clarus*] 1) jasnost, jasné světlo: *si fulgor et c. lunae redderetur T*; 2) metaf. skvělost, slovutnost, proslulost, sláva: *artibus animi summa c. paratur S*; *in claritudinem pervenire S* dospěti k slávě, nabýti slávy, proslaviti se.

clārō, *āre, āvī, ātum* [*clārus*] 1) osvěcovati; 2) metaf. oslavovati, proslaviti někoho: *illum non labor Isthmius clarabit pugilem H* neproslaví jako pěstního zápasníka, neproslaví v zápase pěstním.

Claros, *ī, f.* [*Κλάρος*] město v Ionii nedaleko Kolofona s proslulým chrámem a věštírnou Apollonovou. Odt. adj. **Clarius,** *a, um* klarský: *C. deus O* (= *Apollo*); také subst. *Clarius* = *Apollo*: *Clarii laurus V*; *Clarius poëta CO* (básník Antimachos z Klaru).

clārus, *a, um* [srov. *cla-mo*] 1) hlasitý, zvučný; srozumitelný: *clariore voce Cs* silnějším (zvučnějším) hlasem, hlasitěji; *c. plangor O*; *clari latratūs O* hlasitý štěkot; *c. ictus O*; 2) metaf. a) (zraku) jasný, světlý, skvoucí, zářící, skvělý: *clarum sidus H*; *clarissima mundi lumina V* (o slunci a měsíci); *clara Rhodos H* skvoucí (zářící) Rhodos; *regia clara auro O* zářící zlatem; *luce* (*luci*) *clarā* za jasného dne; *pater ter caelo clarus* (praed.) *ab alto intonuit V* otec za jasna, z jasného nebe zahřměl; *c. Aquilo V* vyjasňující, mraky zaplašující, mrakoplašný; b) (mysli) jasný, zřejmý, patrný, zjevný: *luce sunt clariora nobis consilia tua C*; *nihil fuit clarius C* nic nebylo patrnějšího; *in re tam clara, tam testata C*; *documenta clara T*; *incredibile dicam, sed clarum C*; c) (rodem, zásluhami) jasný, skvělý, velkolepý, slavný, vyhlášený, známý, proslulý: *vir clarissimus C* věhlasný muž; *urbs Asiae clarissima C*; *ecquid hoc totā Siciliā clarius? C* zda nad toto něco po celé Sicilii známějšího; (s abl.) *c. gloriā C* proslulý slávou; *c. utroque* (sc. *sanguine*) *O* slavný krví (= rodem) obou rodičů; (s předl.) *c. in philosophia*; *c. ex doctrina*; *c. ob id factum H*; — spec. (s příhanou) neslavně rozhlášený, (zlo)pověstný, vykřičený: *expilatio*

fani quam clara apud omnes C; *populus luxuriā c. L.*

classiārius, *a, um* [*classis*] příslušný k loďstvu, lodní; subst. **classiārii**, *ōrum* (sc. *milites*), *m.* lodní vojáci, námořní vojsko; (se. *nautae*) lodníci, námořníci: *sueverat classiariorum remigio vehi T.*

classicum, viz *classicus.*

classicus, *a, um* [*classis*] 1) týkající se (vojenských) tříd (*classes*) občanstva římského, vojenský, válečný; subst. **classicum**, *ī, n.* (sc. *signum*) vojenské znamení (polnicí dávané): *c. cani iubet Cs* dáti znamení; *convocare classico ad contionem L*; *classica sonant V* válečná znamení zaznívají, polnice zvučí; *classicum canit L* polní znamení zaznívá; 2) (v užším smysle) příslušný (jen) loďstvu, moci námořní, lodní, námořní: *legio classica T*; subst. **classicī**, *ōrum, m.* (se. *milites*) lodní vojíni, námořní vojsko: *classicorum legio T*; (se. *nautae*) lodníci, námořníci: *mare classicis cessit Cu.*

NB. V pozdější době *classici* sluli po výtce občané první třídy; metaf. *classici scriptores* spisovatelé prvního řádu, spisovatelé vzorní, klassičtí, klassikové.

classis, *is, f.* [srov. *calo, καλέω*, dor. *κλᾶσις* (= *κλῆσις*)] svolání; výzva, svolaný lid, shromážděné mužstvo (na povolání); 1) třída (jedna z pěti tříd Serviových, ve které na základě majetku rozděleni byli občané římští za úpravou služby vojenské, poplatků a práva hlasovacího); (obr.) *philosophi quintae classis C* poslední třídy, posledního řádu; 2) výzva, branné mužstvo do zbraně povolané, oddíl vojenský, vojsko: *„classes antiqui dixerunt, quos nunc exercitus vocamus“*; *Hortinae classes V*; 3) (v užším smysle) námořní moc (vojenská), loďstvo válečné (i s mužstvem); lodní vojsko (vojíni námořští): *c. ducentarum navium N*; *classibus hic locus erat V* zde místo bylo, zde stál lodní tábor (Řekův); *Danaae classes O* lodní tábor, loďstvo Danaův; *classem aedificare C* zdělati, zhotoviti; *c. ornare C* vystrojiti, vyzbrojiti; *c. facere C*; *c. efficere Cs* způsobiti, sebrati, sehnati; *nomina in classem dare L* hlásiti se k námořské službě; (ablat. instrum.) *classe* neb *classi* po lodích, na moři; *classe proficisci N* odplouti na lodích; *classi pugnare L*; *me extremos in agros classe releget H*; *classis Othoniana dum populatur T* vojáci z loďstva Othonova; *classem adloqui T* k loďstvu (t. j. k vojínům) promluviti; *classis Fuscum praefectum sibi destinat T* loďstvo Fuska zvolilo si za praefekta.

Clastidium, *iī, n.* opevněné místo v Gallii předalpské; jižně od Pavie (nyn. *Chiasteggio*) *CL.*

Claterna, *ae, f.* opevněné místo v Gallii předalpské nedaleko Modeny.

clātrī, *ōrum, m.* [*κλῆθρα*] závora; mříž(e).

claudeō, *ēre, —, —* neb **claudō**, *ere* [*claudus*] kulhati, pokulhávati; (též obr.) *si* (*beata vita*) *unā ex parte clauderet C*; *si claudet res publica L.*

Claudiālis, Claudiānus, viz *Claudius.*

claudicātiō, *ōnis, f.* [*claudico*] kulhání.

claudicō, *āre, āvī* [*claudus*] 1) kulhati, býti chromý: *graviter claudicat ex vulnere C*; 2) metaf. kulhati, pokulhávati, kolísati: *tota res vacillat et claudicat C*; *amicitia quasi claudicat C* jaksi pokulhává; (o řeči) *si quid in oratione claudicat C.*

Claudius neb (v některých větvích užívaný vulgární tvar) **Clōdius**, římské jméno rodové (*gens Claudia*). Rod tento rozštěpil se časem ve dvě větve: patricijskou a plebejskou; 1) *Appius Claudius Caecus* a *Pulcher* viz *Appius* 1) a 2); 2) *P. Clodius Pulcher*, pověstný demagog římský, protivník Ciceronův, byl zavražděn r. 52 př. Kr. od Milona. Odt. adj. **Clōdiānus**, *a, um* Klodiův: *crimen*; *incendia C*; 3) *M. Claudius Marcellus*, zvaný „meč Římanův“, zvítězil nad Gally u Klastidia (r. 222 př. Kr.), zachránil Nolu (216, 215), dobyl Syrakus (212); 4) *M. Claudius Marcellus*, nadějný syn Oktavie, sestry císaře Augusta; od tohoto adoptován a zasnouben s jeho dcerou Iulií. Zemřel r. 23 př. Kr. v 19 letech svého věku. 5) *Tiberius Claudius Drusus Nero Germanicus*, stručně císař Klaudius, nar. r. 10 př. Kr., otráven r. 54 po Kr. od své choti Agrippiny. — Adj. **Claudius**, *a, um* a **Clōdius**, *a, um* klaudijský, Klaudiův; klodijský, Klodiův:

Claudia tribus et gens V; *lex Claudia T* (nazvaný dle císaře Klaudia); *leges Clōdiae C* (nazvané dle tribuna lidu). Další adj. **Claudiānus** a **Clōdiānus**, *a, um* (viz č. 2); zřídka **Claudiālis**, *e*: *flaminium T*.

1. claudō, viz *claudeo*.

2. claudō, *ere, clausī, clausum* [srov. *clāv-is, clavus*, čes. klíč, *κλείω*] (někdy vulgární tvar **clūdō**) 1) a) zavírati, zamykati: *valvae clausae subito se aperuerunt C*; *portas alci c. Cs* brány někomu (před někým) zavříti; *domos clausēre serae O*; *Ianum c. H* uzavříti chrám Ianův (na znamení klidu a míru); (*Aeolus*) *clauso carcere regnet V* ať tak vládne, by vězení (vaše) bylo zavřeno; subst. part. perf. pass. **clausum**, *ī, n.* uzavření, závora: *sic positum in clauso linquunt V* na uzavřeném místě; *clausa effringere S* vypáčiti závory (a zámky); (obr.) *in aeternam clauduntur lumina noctem V* oči světlo na věčnou uzavírá se noc; *homo clausus T* člověk v sebe uzavřený, nepřístupný; b) metaf. uzavírati, končiti něco: *agmen c. Cs* uzavírati voj; *sinistrum latus T* zavírati, krýti, chrániti levý bok; *aetas trepidavit claudere octavum lustrum H* věk si pospíšil skončiti osmé pětiletí; (o místech) *insula eum sinum ab alto claudit L* uzavírá se strany moře; *quo* (*mari*) *cluditur terrarum orbis T*; *campi claudebant ultima colles O* okraj pláně zavíraly pahorky; 2) (= *concludere, includere*) zamykati někoho, uzavírati, svírati, vězniti; obkličovati, obstupovati, obháněti: *ad filium claudendum lapidem attulit N* k uzavření syna, k zazdění syna; *Danaë clausa O* uvězněná; *aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum habere S* jiné v prsou míti uzavřeno (skryto), jiné na jazyku pohotově; *nata clausa libro V* dcera ovinutá lýkem (a tak přivázaná); *in carcere* neb *carcere* (abl. instr.) *claudi*; *armenta stabulis c. V*; *rivus utrimque clausus ripis L* sevřen; *pedibus quid c. senis H* v šest stop něco uzavříti; *verba pedibus c. H* skládati verše, veršovati; *oppidum operibus claudere Cs* obklíčiti, sevříti stroji obléhacími; *urbem obsidione c. N*; *claudi locorum angustiis N*; *Hellespontus clauditur in angustum O* průhem úzkým se zavírá, zužuje se; *silva claudit nemus O* obkličuje; *duo maria claudunt* (*nos*) *L*; 3) (= *intercludere*) zavírati (někomu běh, pohyb); zahrazovati, založiti, zatarasiti, zamezovati; učiniti nepřístupným: *patefactum nostris legionibus Pontum, qui antea populo Romano clausus fuisset C*; *Alpes hieme clausae L* nepřístupné; *mare clausum C* moře uzavřené (plavbě); *commeatūs c. L* zameziti dovoz špíže; *aditūs custodiis* (*praesidiis*) *c. LT*; *fugam custodia claudit O* útěk stráž zamezuje, činí nemožným; *animam laqueo c. O* oprátkou zameziti dech (= oběsiti se); *viae clausae* (*nive*) *L* cesty zatarasené, zaváté sněhem.

claudus, *a, um* 1) chromý, kulhavý: *altero pede c. N* chromý na jednu nohu; *pede poenā claudo* (abl. qual.) *H* trest mající nohu kulhavou, trest pokulhávající (za zločincem); *pars vulnere clauda V* část od rány zchromlá; 2) metaf. a) kulhavý, chybný, vadný, neobratný: *claudae naves LT* porouchané lodi; *clauda alterno carmina versu O* elegická disticha (dle kulhavého chodu pentametru); b) vrátký, nejistý: *clauda pars officii O*.

claustra, *ōrum, n.* (po době Augustově také) sing. **claustrum**, *ī* [m. **claud-trom* od *claudo*] závěr; 1) závora, zámek: *c. portarum VOL*; *c. aerarii T* klíče k pokladně; *laxat c. Sinon V*; *rumpere c. manu V* závoru odtrhnouti; *neque* (*te*) *intra c.* (sc. *thalami*) *tenebo H* a nebudu tě držeti za zámkem (komnaty), t. j. zavřeného v komnatě; *venti circum c. fremunt*; 2) metaf. a) závora, hráze, hranice, (nepřekročitelná) mez; pouta, překážka: *Lucrino addita c. V* hráze; *refregi ista nobilitatis c. C*; *amat animus spatiis obstantia rumpere c. H*; b) zahrazení, ohrada, klec, zavěrací řetěz: *c. portūs Cu* zahrazení přístavu, uzavřený přístav; *diu claustris retentae ferae L* v klecích; *obicitur a vigilibus claustrum Cu* strážcové natáhnou zavěrací řetěz; (o obležení) *contrahere claustra T* semknouti řetěz vojska (kordon); c) těsný průchod, průsmyk, soutěsky: *angusti c. Pelori V* (o sicilské úžině); *quid c. montium profutura? T* co že prospěje uzavření horských průsmyků; d) klíč (k ovládání krajiny),

hradba, bašta: *Corinthus c. locorum tenet C*; *quae urbs velut c. Etruriae erat L* klíč Etrurie; *coloniae velut c. ad cohibendos Galliae tumultus oppositae L*; *obtinere c. Aegypti T* držeti v moci cestu do Aegypta; *Aegyptus, c. annonae T*; e) závěr, zakončení, konec: *Elephantine, c. olim Romani imperii T* Elefantine, u níž se dříve říše římská končila.

clausula, *ae, f.* [*claudo*] závěrek, konec, klausule.

Clausus, *ī, m.* náčelník Sabinů, praotec vznešeného rodu klaudijského *V.*

clāva, *ae, f.* kyj, palice, hůl: (*custodes*) *male mulcati clavis repelluntur C* strážcové zle obušky zbití; *Cacus ictus clavā* (*Herculis*) *O* zasažen kyjem; *c. trinodis O*; *sternere agmina clavā V* kyjem (jakožto zbraní) porážeti voje. — u *N* (Paus. 3, 4) hůl spartských eforů, králů a vojevůdců, kolem které navíjeli kožený řemínek, jejž popsali. Přečísti písmo mohl opět jen ten, kdo řemínek ovinul kolem hole úplně stejného tvaru (σκυτάλη); tajný rozkaz.

clāvārium, *iī, n.* [*clavus*] (sc. *argentum*) cvočné (dar peněžitý vojínům dávaný) *T.*

clāvicula [subst. dem. od *clava*] úponka (jíž se réva zachycuje své podpory).

clāviger, *gera, gerum* I) (= *qui clavam gerit*) kyj nosící, kyjem ozbrojený: *c. heros O*; *clavigera proles Vulcani O* (o Perifetovi); a subst. *clāviger, erī, m.* kyjonoš *O* (o Herakleovi); II) (= *qui clavem gerit*) klíč držící, klíčník: *Ianus O.*

clāvis, *is, f.* [srov. *clavus, claudo*, čes. klíč, dor. κλαῖς = att. κλείς klíč] klíč: *claves portarum L*; *claves adulterae O, adulterinae S* paklíče; *vina centum clavibus servata H* víno na sto (my: tisíc) zámků zamčené, zavřené.

clāvus, *ī, m.* [srov. *clavis*, čes. klíč] 1) kolík, hřeb, hřebík: *trabali clavo figere alqd C* připevniti hřebem trámovým, t. j. pevně; *Necessitas clavos trabales manu gestans H* (na znamení nezměnitelného osudu); *clavum figere L* zatloukati hřeb. Dle starobylého zvyku zatloukal ve starší době nejvyšší úředník v Římě rok co rok 13. září hřeb do stěny chrámu Jova Kapitolského na znamení nového roku; 2) a) rukověť (podoby hřebíku), kormidlo: *clavum ad litora torquet V*: metaf. *clavum imperii tenere C*; b) nachový (purpurový) pruh tuniky (srov. *virga, trabs*), splývající na prsou od krku dolů. Tunika se širokým pruhem (*latus c.*) byla odznakem stavu senátorského, tunika s úzkým pruhem (*angustus c.*) významem stavu rytířského; *sumere depositum clavum H* opět nositi (široký) pruh odložený, t. j. státi se opět členem senátu; *latum demisit pectore clavum H* stal se senátorem, vstoupil do senátu; *clavum mutare in horas H* měniti každou chvíli oděv; *curia restabat, clavi mensura coacta est O* míra, šířka pruhu byla zúžena, t. j. zůstal jsem nadále příslušníkem stavu rytířského. Synové vynikajících rodin rytířských (*equites illustres*), kteří se připravovali pro zastávání státních úřadů, měli také široký pruh (jako senátoři) na tunice.

Clāzomenae, *ārum, f.* (Κλαζομεναί) Klazomeny, město v Ionii u zátoky smyrenské (nyn. *Kelisman*). Odt. adj. **Clāzomenius,** *a, um* klazomenský; subst. **Clāzomeniī,** *ōrum, m.* Klazomeňané.

Cleander, *drī, m.* [Κλέανδρος] vůdce námezdného vojska makedonského *Cu.*

Cleanthēs, *is, m.* [Κλεάνθης] znamenitý stoický filosof (ok. 260 př. Kr.), žák a nástupce Zenonův.

clēmēns, *entis,* adj. skloněný; 1) (o osobách) mírný, shovívavý, laskavý, milostivý: *c. legis interpres L*; *clementes iudices et misericordes C*; 2) (o věcech) mírný, klidný, pokojný: *clementia accolarum ingenia L*; *c. castigatio C*; *c. rumor S* nerozhodná, neurčitá pověst; *Tigris campos clementiore alveo praeterit Cu* protéká roviny řečištěm mírnějším, t. j. méně spádným; *quā sit clementissimus amnis O* kde řeka teče nejklidněji.

clēmenter, adv. [*clemens*] 1) mírně, shovívavě, laskavě, milostivě: *hominem c. accepit C*; *c. facere alqd C*; *c. factum C* milostivý skutek; *c. ducti milites L* pokojně, bez plenu; 2) mírně, povlovně: *colles erant c. adsurgentes T*; *c. edito iugo T*; *si qua c. accedi poterant T* byl-li kde přístup (k horám) mírný (snadný).

clēmentia, *ae, f.* [*clemens*] mírnost, shovívavost, laskavost, šetrnost, milostivost: *in ea victoria plus erat*

clementiae quam crudelitatis N; c. *et mansuetudo imperii nostri C*; *in captos clementiā fuerant usi N* zachovali se k zajatcům, naložili se zajatci milosrdně, byli milostivi k...; *clementiam violare N* porušiti cit lidskosti.

Cleō, viz *Cleon.*

Cleobis, *is, m.* [*Κλέοβις*] bratr Bitonův, syn kněžky Hery argejské *C.*

Cleombrotus, *ī, m.* [*Κλεόμβροτος*] 1) vůdce spartský v bitvě u Leukter (r. 371 př. Kr.); 2) akademický filosof z Ambrakie.

Cleōn, *ōnis, m.* [*Κλέων*] 1) pověstný demagog athenský po smrti Perikleově *C*; 2) řečník z Halikarnassu *N*; 3) aegyptský básník ze Sicilie v družině Alexandrově *Cu.*

Cleōnae, *ārum f.* [*Κλεωναί*] Kleony, nepatrné městečko v Argolidě, jiho-záp. od Korintha (nyn. *Klenia*). Odt. adj. **Cleōnaeus**, *a, um* kleonský.

Cleopatra, *ae, f.* [*Κλεοπάτρα*] řecké jméno ženské. Zvl. 1) dcera Filippa II. makedonského a Olympiady, sestra Alexandra Velikého, choť Alexandra I. epirského, později choť Perdikkova *L*; 2) pověstná dcera Ptolemaia Auleta, královna aegyptská, milenka Caesarova a Antoniova *CH.*

clepō, *ere, psī, ptum* [srov. *κλέπτω*] zastar. sloveso) krásti.

clepsydra, *ae, f.* [*κλεψύδρα*] trativod, vodní sutky; vodní hodiny (podobné našim sypacím hodinám): *cras ad clepsydram* (sc. *dicemus*) *C.*

cliēns, *entis, m.* (starolat. *cluens*, od *cluo* slyšeti, poslouchati); 1) příslušník, svěřenec, chráněnec, klient. K patricijským rodům (*gentes*) patřili klienti (snad původní porobení obyvatelé). Byli osobně svobodni, měli také svůj majetek, ale ochráncem a zástupcem (*patronus*) jich na venek, zvláště v záležitostech právních byl nejstarší člen rodu patricijského. Za to musili patronovi prokazovati úctu a v nastalých potřebách svým majetkem mu pomáhati. Ke klientům náležejí také propuštěnci patriciů: c. *et familiaris C* důvěrný chráněnec. Klienti doby císařské jsou vedle propuštěnců chudí svobodní občané, kteří za peníze vstupují v poměr klientů k boháči římskému. Měli za povinnost ráno jej navštěvovati (*salutatio*), na veřejnost doprovázeti (*deductio*) a j. Podrobené obce, ano i celé provincie dávaly se v ochranu podmaniteli. Na př. Marcellové byli patrony sicilských měst: *Segestani, clientes tui C.* 2) (mimo obec římskou) v Gallii a Germánii ti, kteří byli ve služebnosti mocného šlechtice, poddaní, lenníci. Provázeli pána do boje a s ním umírali: *Orgetorix omnes clientes suos cogit Cs* své chráněnce, své poddané. Také celé obce utíkaly se pod ochranu mocnějších národů: *Carnutes, clientes Remorum Cs*; *Haeduis atque eorum clientibus, Segusiavis... Cs*; 3) vůb. chráněnec: c. *Bacchi H* (o básníkovi); c. *iuvenum H.*

clienta, *ae, f.* [*cliens*] chráněnka, svěřenka *H.*

clientēla, *ae, f.* [*cliens*] ochranný svazek 1) (v Římě) a) poměr mezi klientem a patronem, příslušenství, svěřenství, ochrana, záštita: *se in Chrysogoni fidem et clientelam conferre C* utéci se v ochranu a svěřenství Chrysogonovo; b) meton. svěřenstvo, chráněnci: *clientelae et servitia T*; *ne amitteret tantas clientelas C*; 2) (mimo Řím) a) poměr národa méně mocného k mocnějšímu, příslušenství, ochrana: *magnae erant Haeduorum clientelae Cs*; *in clientela alcs esse Cs* pod ochranou něčí býti; b) meton. příslušníci, lenníci: *incedentibus regiis clientelis T* když královští příslušníci kráčeli.

clientulus, *ī, m.* [subst. demin. od *cliens*] ubohý klient, klientík *T.*

Clīō, *us, f.* [*Κλειώ*] 1) musa dějepisectví. Básníci často nečiní rozdílu mezi rozličnými musami vzhledem k jejich zvláštní činnosti; 2) nymfa, dcera Okeanova *V.*

clipeātus, *a, um* [*clipeus*] štítem opatřený: *clipeata acies Cu*; *clipeata agmina V*; (enallage) *seges clipeata virorum O* osení mužů štíty opatřených; subst. **clipeātī**, *ōrum. m.* (*ἀσπισταί*) štítníci, štítonoši (zvláštní oddělení vojenské) *LCu.*

clipeus (starší tvar *clupeus*), *ī, m.*, zřídka **clipeum**, *ī, n.* 1) okrouhlý štít (kovový neb kovem pobitý): c. *septemplex O* štít sedmivrstvý (Aiantův); (přísl.) *clipeum post vulnera sumo O* po ráně štít beru, t. j. pozdě přicházím k rozumu; *clipeum ingens V*; (obr.) *clipeum tenere*

pro classe O chrániti loďstva; *Argolici clipei instar V* jako štít argolský (o oku Kyklopově); 2) metaf. (o věcech majících podobu okrouhlého štítu); a) terč sluneční, slunce: *ipse dei* (sc. *Solis*) *c. mane rubet O*; b) kruhové vyznamenání, ozdoba; terč s poprsím, medailon: *clipeus . . inter auctores eloquentiae T* (v latinské knihovně palatinské visely na stěnách kruhové podobizny (medailony) mužů o literaturu zasloužilých).

Clīsthenēs, *is, m.* [*Κλεισθένης*] Kleisthenes, státník athenský, jenž r. 510 př. Kr. ústavu Solonovu pozměnil ve smyslu demokratickém *C.*

Clītarchus, *ī, m.* [*Κλείταρχος*] řecký dějepisec *Cu.*

clītellae, *ārum, f.* sedlo na sonmary.

clītellārius, *a, um*: *mulus c. C* mezek nesoucí sedlo.

Clītomachus, *ī, m.* [*Κλειτόμαχος*] Kleitomachos z Karthaginy, akademický filosof, žák Karneadův *C.*

Clītōr, *ōris, m.* [*Κλείτωρ*] město v sev. Arkadii. Odt. adj. **Clītōrius,** *a, um* kleitorský: *fons O.*

Clītumnus, *ī, m.* říčka v Umbrii *V* (nyn. *Clitumno*).

Clītus, *ī, m.* [*Κλεῖτος*] jeden z velitelů jízdy Alexandra Velikého. Od tohoto při hostině proboden *Cu.*

clīvōsus, *a, um* [*clivus*] sklonitý; a) pahrbkovitý, kopcovitý: *Olympus, Ida O*; b) příkrý, srázný: *trames, rus O.*

clīvus, *ī, m.* [srov. *κλίνω* kloniti] 1) sklon, svah; návrší, výšina: *lenis ab tergo c. erat L*; *clivum mollire Cs* zmírniti svah; (přísl.) *clivo sudamus in imo O* potíme se již na úpatí výšiny, t. j. nesnáze teprve začínají; *testa clivum* (sc. *mensae*) *sustulit O* střepina odstranila sklon stolu, vyrovnala, srovnala nahnutý stůl; 2) příkrá, do kopce vedoucí cesta, silnice: *c. Capitolinus L* jízdná cesta na výšinu vrchu kapitolského. Počínala u oblouku Tiberiova na rohu basiliky Julské a stoupala v několika zákrutech nahoru v délce asi 200 m.; *clivus sacer H* část posvátné cesty (*sacra via*) od chrámu Vestina až k výstupku na Kapitol, kde začínal *c. Capitolinus.*

cloāca, *ae, f.* [srov. starolat. *cluo* čistiti] odvádéci příkop, stoka (krytá, kudy nečistota a kal odtéká), kanál: *aquas cloacis siccare L*; *arcem facere e cloaca C* viz *arcus.* Zvl. *Cloāca maxima* velká, hlavní stoka, velký kanál v Římě sklenutý tufovými kvádry, jenž sloužil hlavně k odvodnění římského fora. Dle podání byl založen od Tarquinia Zpupného. Tento kanál dosud koná výborné služby.

Cloācīna, *ae, f.* [od starolat. *cluo* čistiti] očišťující; příjmí Venuše: *ad Cloacinae* (sc. *aedem*) *L.*

clōdus, Clōdius, viz *claudus, Claudius.*

Cloelius a **Cluilius,** jméno starobylého rodu původně albského, později římského; 1) *Cluilius,* poslední král albský; od něho má dle *L* jméno *fossa Cluilia*; 2) *Cloelia* srdnatá dívka, jež se vyznamenala ve válce Římanů s Porsenou *L.*

Clōthō, *ūs, f.* [*Κλωθώ* „předoucí“] jedna ze tří sudic *O.*

clūdō, viz *claudo.*

Cluentius, římské jméno rodové; *A. Cluentius Avitus* (správně *Habitus*) z Larina, hájený od Cicerona *C.* Odt. adj. **Cluentiānus,** *a, um* Kluentiův: *pecunia Cl.* peníze Kluentiovy *C.*

Cluilius, viz *Cloelius.*

clūnis, *is, m.* a *f.* kýta, zadek: *sine clune palumbes H*, t. j. bez zadečku; *pulchrae clunes* (*equi*) *H.*

Clūpea, *ae* a **Clupeae,** *ārum, f.* předhoří a město vých. od Karthaginy (nyn. *Clybea*).

clupeātus, clupeus, viz *clipeatus, clipeus.*

Clūsium, *iī, n.* město ve vých. Etrurii, sídlo Porsenovo (nyn. *Chiusi*). Odt. adj. **Clūsīnus,** *a, um* klusijský; subst. *Clūsīnī, ōrum, m.* Klusiané.

Clūsius, *iī, m.* [*cludo* = *claudo*] vl. zavěrač; příjmí boha Jana, jehož chrám v dobách míru byl zavřen *O.*

Cluvia, *ae, f.* městečko u Beneventa v Samnitsku (nyn. *Campo di Giove*). Odt. adj. **Cluviānus,** *a, um* kluvijský.

Cluvius, římské jméno rodové; 1) *C. Cluvius,* rytíř římský *C*; 2) *M. Cluvius Rufus,* dějepisec a státník za císaře Klaudia *T.*

Clymenē, *ēs, f.* [*Κλυμένη*] dcera Okeana a Tethydy, matka Faëthonta a Helioven. Odt. adj. **Clymenēius,** *a, um* Klymenin: *Clymeneia proles O.*

Clymenus, ī, *m* 1) příjmí Plutonovo *O* (Fast. VI 757). Jiní na tomto místě čtou: *At Lachesis Clothoque dolent*; 2) odpůrce Perseův *O*.

clypeus, viz *clipeus*.

Clytaemēstra, *ae, f.* [Κλυταιμήστρα] choť krále Agamemnona. Byla usmrcena od svého syna Oresta, poněvadž ve spolku se svým svůdcem Aigisthem zabila manžela svého.

Clytiē, *ēs, f.* [Κλυτίη] Okeanovna, milenka Apollonova; byla proměněna v květinu slunečnici (*heliotropium*) *O*.

Clytius, *iī, m.* protivník Perseův *O*.

Clytus, ī, *m.* 1) odpůrce Perseův *O*; 2) syn Atheňana Pallanta *O*.

Cn. = (předejmení) *Gnaeus*.

Cnidus (*-os*) ī, *f.* [Κνίδος] přímořské město v Karii, jižně od Halikarnassu, proslulé kultem Afroditiným (Knidská Afrodita Praxitelova!). Odt. adj. **Cnidius,** *a, um* knidský; subst. **Cnidiī,** *ōrum, m.* Knidané.

Cnōsius, Cnōsus, viz *Gnosius, Gnosus*.

Cōa, viz *Coos* c).

co-acervō, *āre, āvī, ātum* [*con-acervus*] kupiti (nakupiti), hromaditi (nahromaditi), shromážditi: *cadavera c. Cs*; *hostes coacervantur Cs* hromadí se; *hostium coacervatorum cumuli L* hromady nakupených nepřátel; *armorum cumulos c. L* zbraně nakupiti v hromady; (obr.) *coacervati luctūs O*.

co-acēscō, *ere, acuī,* — 1) zkysnouti, zkyseleti; 2) metaf. znevlídněti, státi se nevrlým: *ut non omne vinum, sic non omnis natura vetustate coacescit C*.

coācta, *ōrum, n.* [*cogo*] valchované látky, plst (z vlny neb srsti): *ex coactis tegimenta facere Cs*.

coāctor, *ōris, m.* [*cogo*] sběratel, výběrčí (peněz) při dražbách, výběrčí daní a jiných nedoplatků; asi jako u nás soudní vykonavatel: *ut nostri coactores facere solent C*; ale *erant agminis coactores T* byl to zadní jejich voj.

coāctū, abl. *m.* [*cogo*] z přinucení, na doléhání: *c. civitatis Cs*.

co-aedificō, *āre* pokrýti budovami, zastavěti.

co-aequō, *āre* srovnávati, vyrovnávati: *exstruere mare, c. montes S* moře vyvyšovati (budovami), hory se zemí rovnati; metaf. *ad libidines tuas omnia coaequasti C* všecky rozdíly (v hodnosti) jsi odstranil.

coagmentātiō, *ōnis, f.* [*coagmento*] sloučení, spojení.

co-agmentō, *āre* (pevně) slepovati, spojovati, slučovati: *opus ipsa suum eadem, quae coagmentavit, natura dissolvit C* tatáž příroda, která dílo své pevně spojila, (zase) rozlučuje; metaf *c. pacem C* slepiti mír.

coagmentum, ī, *n.* [*cogo*] vl. spojení, dlab; meton. spára *Cs*.

coāgulum, ī, *n.* [*cogo*] pojidlo; syřidlo, syřiště: *liquefacta coagula lacte O* syřiště ve (vařícím) mléku změklé, v mléku rozvařené, *cum lacte coagula passo O* s mlékem utrpěvším syření, s mlékem ztuhlým v sýr.

co-alēscō, *ere, aluī, alitum* 1) srůstati; srůstati s půdou, zapouštěti kořeny do půdy, vzrůstati: *in eo loco ilex coaluerat inter saxa S* dub mezi skalami byl vyrostlý; 2) metaf. a) srůstati, pevně se spojovati, slučovati se (v jedno), splývati (v jedno): *haec compages coaluit T* toto spojení srostlo; *multitudo coalescit in populi unius corpus L* splývá v jednotné těleso národní; *novi veteresque milites coaluēre S*; *concordiā coaluerant animi L*; *ad obsequium c. T* spojiti se v jedno k poslušnosti; b) (srůstáním) mohutněti, vzmáhati se, zapouštěti kořeny, upevňovati se: *dum Pisonis auctoritas nondum coaluisset T*; *insula novā pace coalescens L*; *coalescens regnum L* království mohutnějící, které se počíná vzpamatovati (z pohrom), jehož rány se zcelují; — **coalitus,** *a, um* vzrostlý, zmohutnělý: *coalitā libertate T* vzmůže li se svoboda; *coalitā libertate inreverentiā T* neuctivost vzrostlá (zvýšená) svobodou.

co-angustō, *āre* [srov. *angustus*] stísniti; metaf. *legem c. C* omeziti zákon.

co-arguō, *ere, uī,* — [srov. *argutus*] 1) jasně (nezvratně) dolíčiti, dokázati, prokázati, dosvědčiti, objeviti; prozraditi něco (alqd): *tyrannidem Lacedaemoniorum N* dokázati násilné panství Lacedaemonských, usvědčiti Lacedaemonské z násilného panství; *c. perfidiam alcs C*; *certum crimen quam multis suspicionibus coarguatur Cs* žaloba odů-

vodněná, jak mnohými podezřeními se dosvědčuje (dokazuje); *repudiatio supplicum superbiam coarguit C* jasně ukazuje zpupnost, svědčí o zpupnosti, prozrazuje zpupnost; *lucus creber harundinibus domini coarguit aures O* háj hustý rákosím vyzrazuje (oslí) uši pánovy, prozrazuje, že pán má oslí uši; (s acc. c. inf.) *Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos T*; **2)** obžalovati (a) vinu prokázati, usvědčiti někoho (alqm): *illum natura defendat, hunc coarguat C*; (s gen. criminis) *te nimiae avaritiae coarguit C* usvědčuje tě z přílišné lakoty; *antequam me commutati iudicii coargueris C*; *si facinoris coargueretur T*. Avšak: *legem usus coarguit L* praxe dosvědčuje, že zákon jest nepotřebný (špatný).

coartātiō, *ōnis, f.* [*coarto*] stisnění: *c. plurium in angusto L.*

co-artō, *āre, āvī, ātum* [srov. *artus* těsný] **1)** zúžiti, stlačiti, stěsnati, sevříti: *Pompeius adhuc in oppidis coartatus C*; *cum tot ac tam nobiles forum coartarent T* forum tísnili, plnili, na foru se tlačili; *ubi angustae fauces coartant iter L* zužují, svírají cestu; **2)** metaf. **a)** (o řeči) *haec, quae coartavit in oratione sua, dilatet nobis C* co ve své řeči zkrátil; **b)** (o čase) zkrátiti: *coartati aliorum consulatus T*; *nox coartat iter O* noc zkracuje dráhu svou.

Cōcalus, *ī, m.* starobylý král na Sicilii, jenž chránil Daedala proti Minovi *O.*

Coccēius, římské jméno rodové; **1)** *L. Cocceius Nerva*, právník, jenž s Maecenatem a Asiniem Pollionem zprostředkoval r. 40 př. Kr. v Brundisiu mír mezi Oktavianem a Antoniem *H*; **2)** *M. Cocceius Nerva*, výborný právník za Tiberia *T*; **3)** vnuk tohoto *M. Cocceius Nerva*, císař římský od r. 96—98 po Kr.

coccum, *ī, n.* [κόκκος] **1)** červec, žijící na dubu kermesovém (*quercus coccifera*). Z těchto červců připravovala se červená barva; proto meton. *cocco tincta vestis H* nachem zbarvený šat.

coclea, *ae, f.* (lépe než *cochlea*) [ὁ κοχλίας] hlemýžď, slimák.

Cocles, *itis, m.* „jednooký od narození"; zvl. příjmení P. Horatia, jenž hájil mostu tiberského proti Porsenovi.

Cocosātēs, *ium, m.* Kokosatové, národ v záp. Aquitanii při samém pomoří *Cs.*

cocus, viz *coquus.*

coctilis, *e* [*coquo*] pálený, sušený: *muri coctiles O* zdi z pálených cihel; *murus instructus laterculo coctili Cu* hradby vystavěné z pálených cihel.

Cōcȳtus, *ī, m.* [Κωκυτός od κωκύω naříkati, „řeka nářků, vzdechů"] mythická řeka bahnitá v podsvětí. Odt. adj. **Cōcȳtius**, *a, um* kokytský, podsvětní: *Cocytia virgo V* (= Allekto).

cōdex (starší tvar *caudex*), *icis, m.* **1)** kmen, peň: *caudice misso O* mrštiv kmenem: **2)** meton. (poněvadž staří psali na deskách dřevěných voskem potažených) desky (tabulky) zápisné, zápisky, kniha, spis, seznam: *c. falsus, interlitus C*; *multos codices implere earum rerum ... C*; — spec. hlavní kniha účetní: *c. accepti et expensi C* kniha příjmův a výdajů; *in codicem referre C* zapsati do knihy; *in codicis extrema cera nomen in litura fecit C* na poslední straně knihy účetní vymazal jméno.

cōdicillus, *ī, m.* [subst. demin. od *codex*] **1)** (dřevěný) špalík; **2)** metaf. plur.: dřevěné psací tabulky voskem potažené: *sententias in codicillos referre C.* Odt. vůb. kratší písemné zaznamenání; **a)** list, dopis: *codicillos libidinum indices tradidit T* odevzdal milostné dopisy; **b)** vlastnoruční list císařův, nařízení, rozkaz císařův (kabinetní): *ad Agricolam codicillos ferre T*; *Sallustius ad tribunum miserat codicillos T*; **c)** prosebný list, písemná prosba: *Seianus componit ad Caesarem codicillos T*; *ausis ad Caesarem codicillis T* odváživ se napsati písemnou prosbu k Caesarovi; *per codicillos precari T*; **d)** dodatek k závěti, dovětek, kodicil: *ita codicillis praescripserat T*; *exsolvit venas scriptis codicillis T*; *quibus nomen codicillorum dederat T.*

Codrus, *ī, m.* [Κόδρος] řecké jméno mužské; **1)** poslední král athenský *C*; **2)** špatný básník, nepřítel Vergiliův *V.*

Coela, *ōrum, n.* [τὰ Κοῖλα] jméno dutých a příkrých skalisk na jihozáp. pomoří euboiském *L.*

Coelē, *ēs, f.* [*Κοίλη*] = *Coelesyria* (v. t.).

Coelēsyria, *ae, f.* [*ἡ κοίλη Συρία*] vl. hluboká Syrie; jméno kotliny mezi Libanem a Antilibanem *L*; (v širším smyslu) jižní část Syrie *Cu.*

Coelius v. *Caelius.*

co-ĕmō, *ere, ēmī, ēmptum* skoupiti, nakoupiti.

coēmptiō, *ōnis, f.* [*coëmo*] vl. skoupení; občanská forma sňatku u Římanů; muž za jistých formalit kupuje si obrazně manželku. Tento způsob sňatku volily často římské ženy, aby se staly samostatnými, aby se zbavily poručnictví (tutely) agnatů. Provdaly se zdánlivě za bezdětné starce, kterýžto sňatek manumissí (v. t.) opět mohl býti zrušen; zdánlivé manželství *C.*

co-eō, *īre, iī, itum* I intrans. 1) scházeti se, shromažďovati se: *coëunt (ad concilium) certis diebus T*; *dies cunctatione coëuntium absumitur T*; *c. in senatum T*; *mos est regibus, quando in societatem coëant, implicare dexteras T* když se sejdou za účelem spolku; (pass.) *loco, in quem coibatur T* v místnosti, ve které se (oba) scházeli; — spec. nepřátelsky se scházeti, blížiti se k sobě, srážeti se, utkávati se (v boji): *iam agmina coibant Cu* již se zástupy k sobě přibližovaly; *inter se coiisse viros et cernere ferro V* že sešli se (k boji proti sobě); 2) a) (o bytostech živých) sestupovati se (v celek), spojovati se, sdružovati se: *milites coëunt inter se Cs* shlukují se; *unā c. Cs* sjednotiti se; *ut coëat par iungaturque pari H* aby rovni se sešli a sdružili s rovnými; *in orbem c. L* spojiti se v kruh, utvořiti kruh; *inmitia coëunt placidis* (dat.) *H* kruté pojí se (páří se) s jemným; *coit in unum virtus socium V* semkne se v jedno, sloučí se vespolek; (o zvířatech) pářiti se, pojímati se: *sic et aves coëunt O*; *coëunt fiuntque parentes O*; b) (o neživých bytostech metaf.) *coit in praecordia sanguis V* sbíhá se k srdci krev; *donec curvata coirent inter se capita V* až by konce (luku) se sešly, až by k sobě se přiblížily; *amnes in artius coëunt Cu* zužují se; *aequor coit O* záliv je zúžen; (o ranách) srůstati, zacelovati se: *nondum coëuntia rumpam vulnera O*; *male sarta gratia nequiquam coit H* rána (jizva) přátelství špatně sešitá marně se zceluje; (o tekutinách) srážeti se, tuhnouti, mrznouti: *coit formidine sanguis V* tuhne hrůzou krev; 3) (metaf.) za jistým cílem sejíti se, sestoupiti se, spolčiti se, smluviti se, spiknouti se: *duodecim adulescentuli coierunt N*; *c. in amicitiam V*; (básn.) *dextrae coëant in foedera V* pravice ať se spojí k smlouvě, t. j. podejte si pravice k smlouvě; II transit. *societatem c. cum algo C* vejíti ve spolek, spolek učiniti (uzavříti) s někým; (pass.) *societas coitur C.*

coepī, *coepisse, coeptum* (verb. defect.) [srov. zastar. *apiscor* chopiti] vl. chopil jsem se; I intrans. začal jsem, počal jsem: *perge, quo coepisti C*; *dimidium facti, qui coepit, habet H*; *silentium coepit S* ticho nastalo; *ubi dies coepit S* když se rozednilo; *quibus ex virtute nobilitas coepit S* jimž (jichž) urozenost (šlechtictví) vzalo počátek ze statečnosti; *civile bellum a Vitellio coepit T* vzala počátek, původ . . .; *proditio coepit e domo Scaevini T*; *ad hunc modum coepit T* takto začal (jal se) mluviti; II trans. (s acc.) *illud, quod coepimus, videamus C*; *coepit cum talia vates V* takto jala se mluviti věštkyně; *huius modi orationem coepit T*; *Sabinus obsidium coepit per praesidia T*; (v pass.) *ita cum Syphace Romanis* (dat. auct.) *amicitia coepta est L*; *ni proelium nox diremisset, coepta patrataque expugnatio foret T*; *sermo coeptus a Caesare T*; (s inf. akt.) *ut coepi dicere C* jak jsem počal mluviti, jak jsem svrchu pravil; *illi rogare atque orare coeperunt, ut . . C*; *odisse coepi T*; *regnare coepit L* uchopil (ujal) se vlády; *infestius coepit regnum esse L* od té doby byl trůn nejistější; (s inf. pass. v med. význ.) *rapinae fieri coeperunt C*; (s inf. pass. v pass. význ.) *amphora coepit institui H* amfora počala se dělati; *paupertas pro bro haberi coepit S*; *eligi coepimus T*; *occidi coepēre T*; *questus audiri coepere T*; (sice při inf. pass. bývá *coeptus sum*) *lapides iaci coepti sunt Cs*; *res agi (dici) coepta est C* o věci počalo se jednati: *pugnari coeptum est N*; — adj. **coeptus,** *a, um.* [vl. part. perf. pass.] začatý, započatý, začínající se, podnik-

nutý: *magnitudo coepta L* nastávající velikost; *pennae a minima coeptae O* péra počínající od nejmenšího; *marmor coeptum O* balvan mramorový, z něhož teprve počala se tesati socha, balvan zhruba obtesaný; *opus coeptum perficere O*; *gravitas coepti operis T*; *limitem a Tiberio coeptum T* hráz od Tiberia (začatou a) zdělanou; *quos (hortos) a Lucullo coeptos extollebat T* vynášel sady od Lukulla založené; *coepto exemplo T* když první příklad byl dán; *coeptā luce T* za prvního svítání; *coepta nocte T* když noc nastala; *coepta hieme T* na počátku zimy. Odt. subst. **coeptum**, *ī, n.* dílo počaté, předsevzetí, podnik: *bellum coeptis intervenit L* v podniky vkročila, přerušila podniky; *di, coeptis adspirate meis O* bohové, přejte zdaru předsevzetí mému; *deos precatus, uti coepta prosperarent T* aby žehnali podniku; *bene coeptum L*; *temere coepta L* nerozvážné podniky; *audacibus adnue coeptis V*; *coeptis immanibus effera Dido V*; *sponde digna tuis ingentia omnia coeptis V*; *fama, quae in novis coeptis validissima est T.*

coeptō, *āre, āvī, ātum* [intens. od arch. *coepere* v. *coepi*] horlivě počínati; **1)** intrans. začínati (se): *coeptans coniuratio T* srocení právě se počínající; *perge, quā coeptas S*; **2)** trans. (s acc.) *fugam coeptare T* obmýšleti útěk, pomýšleti na útěk; *coeptavēre seditionem vexillarii T*; *defectionem c. T*; *Romanos pontem coeptantes arcebant T* bránili Římanům počínajícím stavěti most; *arma c. T* chopiti se zbraně; (s inf.) *coërcere seditionem coeptabat T.*

coeptus, *ūs, m.* počátek, předsevzetí: *primi coeptūs appetendi C.*

Coeranus, *ī, m.* [*Κοίρανος*] **1)** stoický filosof *T*; **2)** jméno Lyčana *O.*

coërceō, *ēre, cuī, citum* [*com* a *arceo*] **1)** ohradou svírati, držeti pohromadě, zahrazovati, těsniti, obmezovati: *mundus omnia complexu suo coërcet et continet C*; *coërcet vitta capillos, fibula vestem O* spíná; *c. ora equorum frenis O* svírati uzdou; *operibus intra muros coërcetur hostis L* jest svírán; *hic (Orcus) Tantalum coërcet H* svírá; *Styx interfusa coërcet eos V*; *amnis nullis rigis coërcitus L* tok neohrazený; *remedium coërcendi fluminis T* prostředek ohraditi řeku (aby nevystupovala z břehů); *agger coërcendo Rheno T*; *vix munimentis coërcitus miles T* stěží vojsko dalo se udržeti v opevněních; *non aliud repperit, quam ut hostem silvis coërceret T* aby nepřítele zdržel v lesích; *Massiliensium moenibus coërceri iubetur T* kázáno mu, aby zdržoval se uvnitř hradeb Massilie; *consilium coërcendi intra terminos imperii T* rada udržeti říši v dosavadních hranicích, t. j. aby hranice říše se nerozšiřovaly; (o révě) *vitem amputando coërcet ars agricolarum C* oklešťuje; (o plodu literárním) *carmen, quod litura coërcuit H* báseň, kterou (pilování) opravy oklestily, zkrátily; *numeris verba c. O* vázati slova do veršů, básniti; *quod natura coërcet H* čemu přirozenost klade meze, kteréž meze přestoupiti přirozenost brání; **2)** metaf. držeti na uzdě, držeti v mezích, obmezovati, krotiti; kárati, trestati: *cupiditates c. C*; *iras c. L*; *iuventutem c. C*; *seditionem c. LT* potlačiti; *virgā levem coërces turbam H*; *ne Vespasianum praeceptis coërceret T* aby neobmezoval (nekantoroval) předpisy Vespasiana; *coërceri ab lictore L* k pořádku býti přiveden; *postrema coërcent Tyrrhidae iuvenes V* zadní voj drží v pořádku, zadní voj vedou, zadnímu voji velí; *male coërcita fama T* v nevčas potlačená, tajená pověst; *gens coërcita T* národ podrobený; *pueros fuste c. H*; *coërcendi ius T* právo trestati; *intentior in modum coërcentis T* na způsob karatele; *segnes exemplo incitare potius quam coërcere T* povzbuzovati (pobízeti) spíše, než trestati.

coërcitiō, *ōnis, f.* [*coërceo*] **1)** držení v mezích: *num coërcitio* (sc. *profusarum cupidinum*) *plus damni in rem publicam ferret T* obmezení nevázaných chtíčů; **2)** kárání, potrestání, pokutování, trest: (s gen. subj.) *c. magistratūs L* potrestání se strany úřadu; *vetustissimi mortalium sine coërcitionibus agebant T* žili bez trestů.

coetus, *ūs, m.* [m. *coitus* od *coëo*] **1)** sejití se, pospolitost: *c. amnium Cu* spojení se řek; **2)** meton. schůzka, schůze, shromáždění (osob scházejících se za jistým účelem): *coetum celebrate V* osla-

vujte schůzku (při hostině), oslavujte hostinu: *coetu cinxēre polum V* (ptáci) v hejnu na nebi kroužili; *coetu dimisso C*; *coetu soluto O* když se (schůze) shromáždění rozešlo.

Cŏeus, *ī, m.* [*Κοῖος*] titán, otec Latonin *OV.*

cōgitātē, adv. [*cogito*] po rozmyšlení, s rozvahou, s rozmyslem, rozvážně: *accurate cogitateque scribere C* napsati po důkladné přípravě (proti *dicere ex tempore* mluviti spatra).

cōgitātiō, *ōnis, f.* [*cogito*] **1)** abstr. myšlení, přemýšlení, přemítání, rozjímání, uvažování, úvaha: *dicebas speciem dei percipi cogitatione, non sensu C*; *aliqd cogitatione comprehendere (complecti, percipere) C*; (s gen. obj.) *c. periculi mei C* pomyšlení na mé nebezpečenství; *ad reliquam cogitationem belli sese recepit Cs* pomýšlel, co vzhledem k válce jest ještě činiti; *c. sceleris T*; *c. rerum novarum T*; (s nepř. ot.) *subit c. animum, qui belli casus sit L*; **2)** meton. výsledek přemýšlení; **a)** myšlenka; představa, domněnka, mínění: *aperiam cogitationes meas T*; *cogitationes intimas alci tradere T* svěřiti nejtajnější myšlenky; *omnes curas et cogitationes in rem publicam conferre C* všecky starosti a myšlenky obraceti na obec (věnovati obci); *mentem meam ipsa cogitatione hominum excellentium conformabam C* mysl svou jsem zušlechťoval již pouhou představou výtečných mužů; **b)** záměr, úmysl, předsevzetí: *obstabat eius cogitationibus nemo praeter Milonem C*; *magnae cogitationis manifestus T* patrně plný velikých zámyslů; *suis cogitationibus prosperum T*; **3)** mohutnost myslicí, myslivost; obraznost, obrazivost, obrazotvornost: *fingite cogitatione imaginem huius condicionis meae C* představte si ve své mysli n. ve své obrazotvornosti; *ut ea vix cuiusquam mens aut c. capere possit C* mysl neb obrazivost.

cōgitātum, *ī, n.* [subst. isol. od part. perf. pass.] **1)** myšlenka, nápad, výmysl: *acutum imperatoris c. N*; **2)** záměr: *cogitata perficere C.*

cōgitātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cogito*] **a)** náležitě promyšlený, rozmyšlený, uvážený: *res multum et diu cogitatae C*; **b)** obmýšlený, zamýšlený: *cogitatum facinus C.*

cōgitō, *āre, āvī, ātum* [m. *co-agito*] vl. přemítati (s sebou) u sebe; **1)** mysliti, přemýšleti, přemítati, uvažovati: (absol.) *sapienti vivere est c. C* život mudrcův jest přemýšlení; *hominis mens discendo alitur et cogitando C*; *callide c. N* chytře uvažovati; (s předl. *de*) *de immortalitate animorum c. C* přemýšleti o...; (s acc. předm.) **α)** (osoby) *Scipionem, Catonem c. C* mysliti na Scipiona, Katona; *et maiores et posteros cogitate T* pomýšlejte na..., mějte na paměti...; (s dvojím acc.) *se fratrem imperatoris c. T* pokládati se (ve své mysli) za císařova bratra; **β)** (věci) *pacem c. C*; *id, nihil, hoc, haec c. C* mysliti na to; *omnibus cogitatis Cu* když vše bylo uváženo; *Vindicis aciem c. T* mysliti na voj Vindikův; *excidium et paucos et semermos c. T* představovati si v mysli zničení i nečetné i poloozbrojené, mysliti si, že (je) zničí, ježto jich (jen) málo jest a na polo ozbrojených; *mundum animantem c. C* představovati si; (s acc. c. inf., s nepř. ot., s *ut* n. *ne*) *cogita, qui sis, quo loco sis C*; *cogitabat, ut exercitum incolumem reduceret Cs*; — spec. (přemítáním) vymýšleti (vymysliti): *hoc tam callide Iuppiter cogitavit C*; *aliquid cogitandum esse, quo modo resistatur patribus L*; **2)** pomýšleti na něco, míti na mysli (na paměti), zamýšleti, míti v úmyslu, hodlati něco: (s acc.) *aut mortem aut fugam c. C*; *c. proscriptiones et dictaturas C*; *utrum mālis per litteras agere, quae cogitas N* jednati o svých záměrech; *caedem principis et res novas c. T* pomýšleti na (obmýšleti) zavraždění knížete a převrat (státní); *quid cogitat humidus Auster H* co zlého obmýšlí (chystá); (s inf.) *exheredare pater filium cogitabat C*; *rebus bene cogitat uti H* zamýšlí dobře užívati věcí; **3)** smýšleti s někým, chovati smýšlení, míti záměry: (s příslovci) *cui* (sc. *Carthagini*) *male iam diu cogitanti bellum denuntio C* kteréž smýšlející nepřátelsky, mající zlé věci za lubem opovídám válku; *si quid amice de Romanis cogitabis N* budeš-li k Římanům chovati přátelské smýšlení.

cōgnātiō, *ōnis, f.* [*cognatus*] „sourodost“ **1) a)** rodné příbuzenství (krevní): *propinqua c. N* blízké; *c. longa* (*longinqua*) vzdálené; (s gen. obj.) *cognatione Licinii se excusare L* vymlouval se příbuzenstvím s Liciniem; *cognationis cum Tyriis memores Cu*; **2)** meton. (konkr.) příbuzenstvo, příbuzní: *homo magnae cognationis Cs* mající četné příbuzenstvo; *gentes cognationesque Cs* rody a příbuzenstva; **3)** (metaf.) příbuzenství, příbuznost, shodnost, podobnost: *c. studiorum et artium C*; *omnes artes quasi cognatione quadam inter se continentur C.*

cōgnātus, *a, um* [*com* a *gnatus* (= *natus*)] „sourodý“ **1)** krevný, pokrevný, rodem (po meči i po přeslici) příbuzný: *cognatum latus O* (= *latus cognati*) spřízněný bok, bok příbuzného; *per cognata corpora oro O* při příbuzných našich tělech, při našem krevním příbuzenství; *moenia cognata O*; *urbes cognatae V* bratrská města; *tellus cognati retinebat semina caeli O* (poněvadž země s nebem dříve sloučena byla, země a nebe jedno byly); (žertovně) *faba Pythagorae cognata H* bob, strýček Pythagorův; subst. krevní přítel, příbuzný: *amici cognatique C*; *propinqui atque cognati C*; *quos cognatos regis appellant Cu* tak zvaní příbuzní královi; **2)** (metaf. příbuzný, stejnorodý, shodný: *deus mundo formam maxime sibi cognatam dedit C*; *imponere cognata vocabula rebus H.*

cōgnitiō, *ōnis, f.* [*cognosco*] **1)** poznávání (smysly), seznání, seznámení se s někým, známost: *hunc cognitione atque hospitio dignum existimarunt C* pokládali jej za hodna své osobní známosti (osobního seznámení) a pohostinství; *non illum nobilitas urbis ad cognitionem devocavit C* k seznání (k prohlédnutí) města...; **2)** poznávání (rozumem), vědomost, znalost, poznatek, představa, pojem: *c. iuris C*; *c. naturae C*; *quae corporis sunt, cognitionem habent faciliorem C* tělesné věci lze snáze poznati; *c. rerum C* vědecké badání; *subtilior c. ac ratio litterarum C* hlubší znalost vědecká literatury; *deorum insitas cognitiones habemus C* pojmy (představy) o bozích; — spec. (t. t. soudní): soudní seznávání, soudní vyšetřování: *c. capitalium rerum exercere L* zaváděti hrdelní vyšetřování; *cognitionem ad populum reicere L* vyšetření (věci a nález) vznésti na národ; *nec patrum cognitionibus satiatus T*; *dilata in paucos dies c. T* odloženo vyšetřování; *cognitionem de famosis libellis tractavit T* vyšetřování zavedl, jal se soudně stíhati hanopisy.

cōgnitor, *ōris, m.* [*cognosco*] „znatel“ **1)** (jakožto t. t.) svědek, jenž o někom svědčí, že jest ten, za koho se vydává, dosvědčuje jeho totožnost; **2)** právní zástupce, plnomocník; vůb. zástupce: *me Siculi cognitorem iuris sui esse voluerunt C*; *c. huiusce sententiae* zástupce (rádce) tohoto mínění; *fi cognitor H* staň se (učiň se) plnomocníkem.

cōgnitus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cognosco*] seznaný, poznaný, znám(ý): *incognita pro cognitis habere C*; *non hoc auditum, sed cognitum praedicamus N* ne z doslechu, nýbrž z vlastní zkušenosti; *cognita res meritam vati attulerat famam O* seznaná událost, zvěst (zpráva) o té události; *quanta sit herbarum potentia, nulli quam mihi cognitius O* nikomu není známější než mně; *nunc magis hoc, quo sunt cognitiora* (sc. *mala nostra*), *gravant O* čím známější jsou mé pohromy; — spec. chvalně známý, osvědčený: *homo virtute cognita et spectata fide C.*

cōgnōmen, *inis, n.* [*com* a zastar. *gnomen* (= *nomen*)] **1)** příjmení, příjmí; **a)** = jméno rodinné; kladeno bylo za jmenem rodovým a značilo větev (rodinu) některého rodu, na př. *Caesar* (větev rodu Juliů), *Cicero* (větev rodu Tulliů): *duo isti sunt T. Roscii*; *quorum alteri Capitoni cognomen est, iste, qui adest, Magnus vocatur C*; **b)** = příjmení, které jednotlivec obdržel pro vynikající čin, vlastnost a p., čestné příjmení (jméno na př. *Africanus*, *Sapiens*); *ut unus cognomine Iustus sit appellatus N*; — spec. (s přihanou) přezdívka: *qui* (sc. *Bambalio*) *propter haesitantiam linguae cognomen ex contumelia traxit C*; **2)** (v širším smysle) příjmení, jméno (odněkud přejaté): *cognomen colli fecit L* jméno dal vrchu; *clari cognominis* (gen. qual.) *Alba V*; *Ascanius, cui nunc c. Iulo additur V*; *est locus, Hesperiam*

Grai cognomine dicunt V; *arens Xanthi cognomine rivus V* (vyprahlý potok, jenž obdržel jméno po slavné řece Xanthu, tekoucí u Troje); *gaudet cognomine terrae* (sc. *Palinurus*) *V* jest potěšen ze jména země, t. j. že ta krajina po něm obdrží jméno; *legio, cui c. Rapaci T.*

cōgnōmentum, *ī, n.* (= *cognomen*) a) příjmení (ale nikdy neznačí jméno rodinné): *Rubellio et Fufio consulibus, quorum utrique Geminus c. erat T*; *augetur et Agrippina cognomento Augustae T*; *ne quis Scribonius c. Drusi acciperet T*; b) (v širším smysle) přízvisko, jméno: *centurio cognomento Sirpicus T*; *reus cognomento Eucaerus T.*

cōgnōminis, *e* [*cognomen*] soujmenný, stejnojmenný.

cō-gnōscō, *ere, cōgnōvī, cōgnitum* [srov. γιγνώσκω] 1) poznávati (smysly neb rozumem), seznávati, seznamovati se (alqm n. alqd <ab, ex> alqa re, po něčem; s acc. c. inf.): *c. id a Gallicis armis Cs* poznati to po zbroji gallské; *si meam modestiam cognostis* (= *cognovistis*, perf. log.) znáte, víte; *cognitum est* s acc. c. inf. n. s nepř. ot. seznalo se, shledalo se, známo jest (bylo) ze zkušenosti; *cognitum compertumque sibi* (*esse*) *Cs* že ví (že je mu známo) dopodrobna; (s dvojím acc.) *c. alqm puerum N* někoho ještě jako chlapce; *disertissimum cognovi avum tuum C*; *c. pondus O* poznávati, cítiti tíhu; — spec. α) (opět) poznávati, uznávati (za pravé), dosvědčovati totožnost něčí: *his cognitis Cs* když tito byli poznáni (že jsou to skutečně oni); *neque currentem se nec cognoscit euntem V* a nepoznává sebe ani v běhu ani v chůzi; *ostendimus Cethego signum: cognovit C* poznal, uznal (že jest to jeho pečeť); *mores, quos Volesus cognoscat O* k nimž se zná; *cum eum Syracusis amplius centum cives Romani cognoscerent*; β) poznávati písmena, čísti, přečítati (srov. ἀναγιγνώσκω): *hunc librum cum ephori cognovissent N*; *audire oratores Graecos cognoscereque eorum litteras C*; 2) poznávati někoho n. něco od někoho, dovídati se o něčem, zvídati něco, slyšeti, nabývati známosti (alqm n. alqd; ab (ex) alqo; de alqo n. de re; s acc. c. inf.): *c. caedem*; *c. adventum Cs*; *ibi cognoscit de Clodii caede Cs*; *consul ex multis de hostium adventu cognovit S*; *per exploratores cognoscit ... Cs*; *ante proelium in Thessalia factum cognitum Cs* před zprávou o bitvě svedené v Thessalii; (abl. absol.) *cognito* když se poznalo (zvědělo): *cognito vivere Ptolemaeum L*; *Romae nondum cognito, qui fuisset exitus T* když se v Římě ještě nevědělo; 3) hleděti poznati něco, zvídati, vyzvídati, pátrati po něčem, ptáti se; obeznamovati se; shlédnouti, vyšetřiti něco: *c. situm castrorum Cs*; *c., qualis sit natura montis Cs*; — spec. (t. t. soudní) zkoumati, vyšetřovati; činiti nález, rozhodovati o něčem: (absol.) *cognoscendi consuetudo sublata est C* vyšetřování vyšlo ze zvyku; *Verres cognoscebat, Verres iudicabat C*; (s acc.) *consules causam cognoverunt C* vyšetřili věc; *c. controversias Cs*; *causā cognitā capitis absolutus est N* po vyšetření věci; (s *de*) *c. de postulatis Cs* rozhodnouti o požadavcích; *nunc de hac pecunia cognoscite C.*

cōgō, *ere, coēgī, coāctum* [z * *co-ago*] 1) a) sháněti dohromady, shromažďovati: *cogit is, qui congregat homines et convocat C*; *Tityre, coge pecus V* sežeň stádo dohromady; *omnes eodem cogimur H* všichni jsme sháněni na totéž místo, spějeme tamže; *quo vento cogitur unda V* kam větrem vlny se sháněji (se srážejí); *plura c. quam satis est H* shromažďovati, hromaditi; (*Roma*) *spernere fortior aurum quam cogere humanos in usus H*; — spec. α) (brannou moc) sháněti, sbírati: *omnes ad bellum c. Cs*; *exercitum c. S*; *manum c. Cs* sbírati pole; *copias* (*legiones*) *c. in unum locum Cs* stáhnouti na jedno místo; *Hesperiam sub arma c. V* Hesperii spojiti do zbraně (do války); β) (senát) svolávati (k poradě), obesílati: *senatum in curiam c. C* svolávati senát; ale *inde ad cogendum senatum in curiam redit L* k udržení (pohromadě), k zadržení aby senát se nerozešel); *concilium c. Cs*; *cogite concilium V* sněmujte si; *cogimur* (sc. *senatores*) *in senatum C* jsme povoláváni; γ) (peníze) sháněti, vybírati: *pecuniam c. a civitatibus C*; *bona ut in fiscum cogerentur T* aby uloženy byly do soukromé pokladny císařovy; δ) (voj) držeti pohromadě, zavírati: *impedimentorum agmen*

cogit legio XI Cs: *pars agmina cogunt V*; *stellarum agmina cogit Lucifer O*; b) metaf. sháněti, spojovati, slučovati: *dum haec, quae dispersa sunt, cogantur C*; *in caelo nubes coguntur C* shánějí se, kupí se; *coactis cornibus in plenum orbem O* když se spojily srpy měsíčné v plný kruh (při úplňku); *densi cuneis coactis se adglomerant V* v klínech těsně (pevně) semknutých (sražených, sevřených); — spec. (o tekutinách a j.) zhušťovati, srážeti; med. srážeti se, houstnouti, tuhnouti: *frigore mella cogit hiems V*; *in nubem cogitur aër V* v mračno zhušťuje se (řídký) vzduch; *lactis massa coacti O* hmota sraženého (ssedlého) mléka, t. j. sýr (srov. též *coacta*); 2) a) vháněti (do těsného prostoru), vtlačovati, vecpati; zužovati, tisniti: *vis ventorum in portum navem coëgit C* vehnala, zahnala; *quercum cuneis coactis scindebat V* kliny vraženými; *verba in alternos pedes c. O* vtěsniti; *qui censuram intra sex mensum et anni coëgisset spatium L* jenž zúžil (zkrátil, omezil) censuru na dobu 18 měsíců; *alqm in ordinem c. L* těsniti v řadu, držeti v mezích, omezovati; *se ipsum in ordinem c. L* sebe sama vésti k poníženosti, ponižovati se; *torrens iter cogit Cu* zužuje (stěsňuje) dráhu (svou); *saltus in artas coactus fauces L*; *clavi mensura coacta est O* viz *clavus*; *scis in breve te cogi H* víš, že budeš svinuta, že (čtenář) tě svine (a odloží); b) metaf. dohánĕti (vehnati) do něčeho n. k něčemu, nutiti (donutiti, přinutiti), činiti nátlak: (absol.) *nullo cogente sagitta excidit V*; *contenti cibis nullo cogente creatis O* jsouce spokojeni pokrmy vyrostlými bez nucení, které vyrostly samy od sebe; *metu cogente L* pod nátlakem strachu; (alqm in, ad alqd) *hostes in obsidionem c. L* donutiti k obléhání (t. j. aby byli obléháni); *c. ad bellum*; *c. ad defectionem*; *praeco ad merces turbam cogit emendas H* ke koupi shání, láká (vychvalováním); (s inf.) *senatum cogor reprehendere C* jsem nucen (s acc. c. inf., zřídka) *arma omitti cogebat L* odhoditi zbraň; (se žádacím *ut*) *vi cogere, ut patiantur Cs*; (s acc. pron. neutr.) *quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames V* k čemu (všemu) nenutíš; (s acc. subst., zřídka) *tandem coacta (est) deditio T* vynuceno bylo vzdání, přinuceni byli vzdáti se; *nullam accusationem ab eo coactam (esse) T* že žádná obžaloba jím nebyla vynucena, t. j. podána na jeho rozkaz; — part. perf. pass. **coāctus**, *a, um* a) dohnán, nucen, přinucen, donucen: *inopia frumenti coactus, mox velle simulans T*; *necessitate c. Cs*; *avertere noxam ab coacta L* od znásilněné, od ní, jíž násilí se stalo; b) (adj.) vynucený, nucený; lichý, líčený, předstíraný: *ut coacta mors fortuitae similis esset T* vynucená smrt — nahodilá; *coactae lacrimae V* liché slzy; ale *inviti oculi lacrimis maduere coactis O* oči zvlhly slzami proti vůli vyrazivšími, vytrysklými.

cohaerentia, *ae, f.* [*cohaereo*] souvislost, spojitost: *mundi C.*

co-haereo, *ēre, haesī*, — 1) souviseti (s jiným předmětem): (absol.) *connexa et cohaerentia aedificia T* stavení spojitá a souvislá; (s dat.) *turris muris hostium propemodum cohaerebat Cu* věž téměř souvisela s hradbami, dosahovala k hradbám nepřátel; (s cum) *cohaerens cum omni corpore membrum C*; metaf. *collocabuntur verba, ut inter se aptissime cohaereant C* aby vespolek souvisela (aby byla spojena . .); *non cohaerentia inter se dicere C* pronášeti věci nesouvislé; *haec ratio pecuniarum cum illis pecuniis cohaeret C* peněžnictví, obchody peněžní těsně (úzce) souvisí; 2) a) souviseti (v sobě samém, ve svých částech), držeti se (udržeti se), míti trvání: *mundus ita apte cohaeret, ut dissolvi nequeat C*; *ruunt nec cohaerere possunt C* řítí se a nemohou se držeti; *cohaerebat oratio C* měla vnitřní souvislost; b) skládati se z něčeho (alqa re): *alia, quibus homines cohaerent C.*

cohaerēscō, *ere, haesī*, — přivěšovati se k sobě, lnouti k sobě, souviseti: *cohaesit dextera ligno* (dat.) *O* pravice uvázla na dřevě; *scopulo adfixa cohaesit O* ke skále jsouc přiražena uvízla.

co-hērēs, *ēdis, m. f.* spoludědic, spoludědička: *coheredem esse alci C.*

cohibeō, *ēre, hibuī, hibitum* [z * *cohabeo*] 1) držeti pohromadě, spinati: *crines nodo c. H* spojiti, svázati v uzel; *lacertos auro c. O* spinati ramena zlatým náramkem; 2) pevně držeti,

svírati: (s abl. instrum.) *ventos carcere c. V* držeti ve vězení; *muris cohibet Ardea Turnum V*; *deos parietibus c. T* svírati stěnami; *nec Stygiī cohibebor undā H* nebudu svírán styžskou vlnou, styžská vlna nebude mne svírati, poutati (t. j. nezemru); (též s předl.) *milites intra castra c. Cu*; *c. ventos in antris O*; *Pirithoum cohibent catenae H*; *claustra cohibentia Ianum H* závory (zámky) zavírající Iana; **3)** držeti v sobě, chovati v sobě, obsahovati: *semen occaecatum terra cohibet C* sémě neviditelným učiněné chová v sobě (kryje) země; *te cohibent pulveris exigui munera H* tebe chová v sobě (kryje) chudičký rov; **4)** metaf. zdržovati, zadržovati; držeti na uzdě, krotiti, tlumiti: *impetum c. C*; *oculos ab auro c. C* zdržeti oči od zlata; *bellum c. L* staviti válku; *lyncas et cervos c. H* zadržovati v běhu, stříleti; *si neque Euterpe tibias cohibet H* neodpírá; *iracundiam c. C*; *iras c. V*; *quae* (sc. *provinciae*) *procuratoribus cohibentur T* jsou spravovány (řízeny).

co-honestō, *āre, āvī, ātum* zároveň s jinými uctívati, oslavovati: *statuas c. C*; *victoriam c. L*; *c. mortem suā virtute L* oslaviti smrt svou chrabrostí, t. j. padnouti v chrabrém boji; *laudatione pro rostris funus c. T* pohřeb oslaviti chvalořečí s řečniště (vedle jiné nádhery pohřební).

co-horrēscō, *ēre, horruī,* — zhroziti se, zděsiti se.

cohors, *tis, f.* [srov. *hortus*; χόρτος ohrada; čes. hrad, hraditi] **1)** místo ohrazené, ohrada; dvůr, dvorec (pro dobytek, drůbež): *abstulerat multas vulpes cohortis aves O* mnoho drůbeže uloupila z dvorce; **2)** meton. množství v ohradu uzavřené; zástup, dav: *laevam cuncta c. petivit V* veškeren dav lodníků...; *amicorum c. Cu*; *nova febrium c. H*; — spec. (t. t. voj.) **α)** kohorta = $^1/_{10}$ legie = 3 manipulům = 6 centuriím: *c. legionaria CsS*; (často proti *legiones* značí) pomocné sbory spojenců: *auxiliares, auxiliariae c. T*; *cohortes sociae*; *c. alariae*; *praefecti cohortium S.* V době císařské i o samostatných vojensky zřízených sborech: *praetoriae cohortes T* (9, později 10 kohort po 1000 mužích osobní stráže císařské); *nec una c. togata* (= *c. praetoria*) *defendit Galbam T*; *cohortes urbanae T* městská stráž bezpečnostní; *c. vigilum T* hasiči; **β)** osobní stráž vojevůdcova, družina vojevůdcova: *c. praetoria* skládala se z oddaných vojínů vysloužilých a ze vznešených mladíků, kteří, provázejíce velitele z Říma, chtěli nabýti znalosti válečné: *decimam legionem sibi praetoriam cohortem futuram Cs*; *c. regia L*; (potupně) *scortorum cohors C.*

cohortātiō, *ōnis, f.* [*cohortor*] důrazné povzbuzení, pobídka, nabádání, napomenutí: *tali cohortatione facta N* po takovémto povzbuzení (napomenutí).

cohortor, *ārī, ātus sum* důrazně ponoukati, povzbuzovati, vybízeti, podněcovati, přimlouvati, napomínati: *milites*; *inter se Cs*; *c. de supportando commeatu Cs*; *c. nos ad libertatem recuperandam C*; (s *ut* n. *ne*; též s inf.) *regium insigne sumere cohortatur T.*

Cōī, viz *Cos.*

coitiō, *ōnis, f.* [*coëo*] **1)** sejití se; **2)** metaf. spojení za politickým účelem, spolčení, úmluva: *c. candidatorum consularium C* spolek dvou kandidátů konsulských ke vzájemné podpoře proti ostatním uchazečům; *coitiones tribunorum adversus nobiles L*; *deicere alqm per coitionem L* odstraniti koho úmluvou; *non factionibus nec per coitiones mihi tres consulatus peperi L* ani stranami, ani spolčováním.

coitus, *ūs, m.* [*coëo*] sejití se, obcování (pohlavní).

Colchus, *a, um* kolšský (kolchidský), jsoucí z krajiny Kolchidy na vých. pobřeží Černého moře: *venena Colcha H* (zvané dle Medeje); subst. *Colchus, ī, m.* Kolch; zvl. v plur. **Colchī,** *ōrum* Kolchové; meton. země Kolchů: *monstrum submisēre Colchi H.* Adj. **Colchicus,** *a, um* kolšský (kolchidský); řecké adj. fem. **Colchis,** *idis* [Κολχίς] kolšská; subst. (sc. *mulier*) *Colchis* Kolšanka (= *Medea*) *HO*; (sc. *terra*) = (krajina) Kolchis.

colēns, *entis, m.* [subst. part. praes. od *colo*] ctitel: *c. religionum C.*

col-(con-)labefactō, *āre* zviklati něco.

col-(con-)labefīō, *fierī, factus sum* býti zviklán, řítiti se, kácetí se, klesati; (metaf.) *Aristides a Themistocle col-*

labefactus N byv svržen, k pádu byv přiveden.

col-(con-)lābor, *lābī, lāpsus sum* padati na hromadu, klesati, řítiti se, hroutiti se: *postquam collapsi cineres V* když se popel rozpadl; (často o budovách, městech) *urbes motu terrae collapsae T*; (též o osobách, které omdlévajíce neb umírajíce klesají) *collapsa cecidit O* omdlevši sklesla; ale *ferro* (abl. causae) *collapsam adspiciunt comites V* ocelí (mečem) sklesloU spatří: *membra collapsa V*; *ossa morbo collapsa V* kosti hlízou ochromené.

col-(con-)lacerātus, *a, um* [vl. partic. perf. pass.] rozsápaný: *corpus T.*

col-(con-)lacrimātiō, *ōnis, f.* [*collacrimo*] rozplakání se, velký pláč.

col-(con-)lacrimō, *āre, āvī,* — rozplakati se nad něčím, hořce oplakávati něco (alqd): *suum patriaeque casum L*; *histrio casum meum collacrimavit C.*

Collātia, *ae, f.* starobylé město sabinské 15 *km* vých. od Říma. Odt. adj. **Collātīnus,** *a, um* kollatijský; (jako příjmení) *L. Tarquinius Collatinus*, manžel Lucretiin; *penetralia Collatina O* dům Tarquinia Kollatijského; subst. **Collātīnī,** *ōrum, m.* Kollatijští.

col-(con-)lātiō, *ōnis, f.* [*confero*] 1) snášení: *signorum collationes C* snášení (vojenských) odznaků, t. j. srážka, bitva; 2) snášení peněz, příspěvek (peněžitý), dávka: *Batavi exempti oneribus et collationibus T*; 3) snášení (za srovnáváním), sestavování, přirovná(vá)ní: *in collatione reliquarum (legionum) Hirt.* proti ostatním (legiím).

col-(con-)laudātio, *ōnis, f.* pochvala.

col-(con-)laudō, *āre, āvī, ātum* pochváliti, vychváliti, chválou zahrnouti, schváliti: *milites c. Cs*; *officium c. N* pochváliti oddanost; *Milonis causa accusatoris voce collaudata C*; *benevolentiam erga se c. C.*

collēcta, *ae, f.* [vl. part. perf. pass. od 2. *colligo*]; (sc. *pecunia*) sebrané peníze, příspěvek (na společnou hostinu).

col-(con-)lectiō, *ōnis, f.* [2. *colligo*] sbírání: *membrorum c. dispersa C* sbírání údů na rozličných místech.

col-(con-)lēctus, *a, um* [2. *colligo*] vl. sebraný, stručný.

col-(con-)lēga, *ae, m.* [*com* a *lēgo*] vl. „spoluvyslaný", vypravený; 1) (sou-)druh v úřadě, kollega: *c. in censura C*; *c. in quaestura C*; *c. imperii T* spoluvladař; *plus quam collegae Miltiades valuit N* více než spoluvelitelé jeho, více než ostatní velitelé; *se collegas expectare N* spoluvyslanci; 2) soudruh, společník, člen společenstva, bratrstva: *c. sapientiae C* člen filosofické školy; *Autronio nonne collegae sui defuerunt? C.*

col-(con-)lēgium, *iī, n.* [*collēga*] 1) abstr. spolupůsobení v úřadě, spoluúřadování, spolupůsobení: *c. concors L*; *c. Caesaris T* t. j. zastávání censury zároveň s panovníkem; *consulatus patris atque filii collegio insignis T* konsulát pamětihodný spoluúřadováním otce i syna; 2) konkr. soudruhové, kollegium, sbor a) (v úřadě světském) *c. praetorum*; *c. tribunorum plebis C*; b) (v úřadě kněžském) *c. pontificum*; *c. augurum C*; c) vůb. společenstvo, družstvo, bratrstvo, spolek, cech; spolek (klub) politický: *c. Capitolinorum CL*; *c. mercatorum L* cech kupců; *servos simulatione collegiorum esse conscriptos C* že otroci byli sebráni pod záminkou společenstev (t. j. že mají tvořiti společenstva); (posměšně) *ambubaiarum collegia H* společenstva (syrských) flétnistek, harfenic.

col-(con-)lībertus, *ī, m.* spolupropuštěnec, spolusvobodník.

col-(con-)libet (starší tvar *conlubet*), *libuit* a *libitum est* jest (mi) libo, líbí se, zamlouvá se: *quae victoribus conlubuissent S* cokoliv se vítězům zlíbí; *simulac mihi conlibitum est C.*

col-(con-)līdō, *ere, īsī, īsum* [*com* a *laedo*] 1) (dohromady) srážeti: *mare inter se navigia collidere* (inf. hist.) *Cu*; *magno motu amnis uterque colliditur Cu* obě řeky srážejí se s velikou silou; (básn.) *Graecia barbariae* (dat.) *lento conlisa duello H* Řecko (srazivši se) utkavši se s cizinou v houževnaté válce; 2) rozbíjeti, roztloukati: *vasa argentea conlisa C* potlučené nádoby.

col-(con-)ligātiō, *ōnis, f.* [1. *colligo*] svázání; spojení.

1. col-(con-)ligō, *āre, āvī, ātum* 1) svázati, spoutati: *manūs c. L*; *scutis colligatis Cs* když štíty byly spou-

tány, k sobě připjaty; 2) metaf. a) spojiti: *homines dissociatos sermonis vinculo c. C*; *genera officiorum inter se colligata C*; *septingentorum annorum memoriam libro uno c. C* obsáhnouti dějiny; b) upoutati, zdržeti někde: *Brutum in Graecia C*; *impetum furentis c. C* útok zaraziti, zadržeti.

2. **col-(con-)ligō**, *ere, lēgī, lēctum* [*com* a *lego*] 1) sbírati, snášeti (na hromadu), shledávati; spojovati, stahovati; (osoby) sbírati, shromažďovati, shloučiti, soustřeďovati: *flores collecti O* sebrané, natrhané kvíti; *serpentes c. N* nachytati hadův; *c. uvas de vitibus O* sbírati hrozny s rév; (s příhanou) *pecuniam c. H* hromaditi peníze; *habenas c. V* otěže sevříti (rukou), přitáhnouti; *sinūs in nodum collegerat auro V* záhyby (roucha), řasnaté roucho v uzel sepjal zlatou sponkou; (reflex.) *nodo sinūs collecta fluentes V* splývající záhyby spjaty (staženy) majíc uzlem; *hederā collecta capillos O* břečťanem vlas majíc opletený; *arma navis c. V* (= *vela contrahere*) svinouti plachty; (t. t. voj.) *vasa c.* shledávati nářadí, připravovati zavazadla (na cestu), chystati se k odchodu; ale *sarcinas c. S* (sebrati) složiti zavazadla (na jedno místo před bitvou); *cum hastas non protenderet, non colligeret* (= *reduceret*) *T* když kopí ani vystrčiti nemohl, ani zpět odtáhnouti; *curriculo pulverem c. H* prach (zdvihnouti) zvířiti; *naufragium c. C* sbírati trosky rozbité lodi (státní); *collecta sordes H* nashromážděná špína; *exercitus collectus ex senibus desperatis C* kvapem (na rychlo) sebrané vojsko; *colligit Phoebus equos O* zachytí (dohromady), zarazí; *se in orbem c. L* sraziti se v kruh; *orbem c. L* utvořiti kruh (kolo); (medial.) *collecta exsilio* (dat. účel.) *pubes V* mužstvo shromážděné do vyhnanství; — spec. těsněji stahovati, stlačovati, zužovati: *anguis se in spiram colligit V* had v kotouč se sbírá, svíjí; *se collegit in arma* (*Aeneas*) *V* stulil se za štít; *alitis in parvae figuram collecta V* (stáhši se) secvrknuvši se v podobu ptáka; *vertex in unum apicem collectus O* vrch (sbíhající se) úžící se v jeden kužel (špici); 2) metaf. a) sbírati, sestavovati, shrnovati, vypočítávati, počítati: *quam acute conlecta crimina C*; *excusationis causas c. Hirt.* vypočítávati, uváděti; *c. vires ad agendum L*; *ducenti ferme et decem anni colliguntur T* dohromady se počítají; *sic collige mecum* (s nepř. ot.) *H* tak shrň (v jedno), spočti se mnou; *ut ex eo crudelitatis invidiam colligam C* abych očernil z ukrutnosti; *oculis colliguntur innumerabiles voluptates C* očima lze požívati; b) sbírati v mysli, souditi o něčem, usuzovati, uzavírati: *paucitatem hostium c. L* usuzovati skrovný počet; *sicut ex genere telorum colligitur T* jak lze souditi; *ex quo colligi potest* (s acc. c. inf.) *T* z toho lze usuzovati; (s nom. c. inf.) *colligor ex ipso dominae placuisse sepulcro O* ze samého náhrobku lze souditi, že jsem se líbil paní; c) *c. se* (*animum, animos, mentem*) sbírati se, vzpamatovati se, vzmužovati se, nabývati srdce (mysli): *colligendi sui causā C*; *perculsus paulum reticuit: dein collecto animo respondit T*; d) sbírati sobě něco, získati (si), opatřiti (si), dojíti, dosíci, nabýti něčeho: *c. auctoritatem Cs*; *ut ante conlectam famam conservet C* pověst před tím získanou; *collectum odium O* pojaté zášti; *iram colligit et ponit temere H* hněv pojímá a odkládá maně; *ab ipso colligit os rabiem O* z něho (z jeho povahy) chřtán pojme zuřivost, rozzuří se; *fessa labore sitim collegerat O* dostala žízeň; *rabies edendi ex longo* (sc. *tempore*) *collecta V* (vztek hladovosti) zuřivý hlad od dlouhé doby (ode dávna) nahromaděný, dlouho neukojený; *frigus c. H* nastuditi se, promrznouti.

col-(con-)lineō, *āre* přímo mířiti, stříleti, přímo házeti: *hastam aliquo c. C* oštěpem někam mířiti; — spec. dobře mířiti, trefiti: *quis est enim, qui totum diem iaculans non aliquando collineet C.*

col-(con-)liniō, viz *collineo.*

col-(con-)linō, *ere, lēvī, litum* pomazati: *crines pulvere c. H* potřísniti.

Collīnus, *a, um* [*collis*] ležící při (na) pahorku Quirinálském; nejč. *porta Collīna* brána Kollinská (ve staré hradbě Serviově na severu města Říma) a *tribus C.* (jedna ze čtyř městských tribuí Serviových).

col-lique-factus [part. perf. od *com* a *liquefio*] rozpuštěný: *venenum c. in potione C.*

collis, *is, m.* [srov. κολωνός] chlum, pahorek, návrší: *c. arduus ascensu L*; *c. Quirinalis L*; *c. Viminalis L*; *di, quibus septem placuere colles H* (o sedmi chlumech, na nichž stál Řím).

col-(con-)locātiō, *ōnis, f.* **1)** postavení, umístění: *siderum, verborum, argumentorum C*; **2)** umístění (dívky u muže), provdání: *c. filiae C.*

col-(con-)locō, *āre, āvī, ātum* sestavovati; **1)** stavěti, klásti někoho n. něco někam (alqm n. alqd in aliquo loco): *simulacrum Iovis c. C*; *retia circumdata collocat O* sítě kolkolem klade; *trabes in solo c. Cs* položiti; (zvl. ve voj.) *angustius milites c. Cs* úžeji (k sobě) postaviti, sraziti; *copias pro castris c. Cs*; *in statione c. Cs* postaviti na stráž; *subsidia c. Cs* rozestaviti posily; *copias in insidiis c. Cs* položiti do zálohy; (obr.) *senatum rei publicae custodem collocaverunt C* postavili (jako na stráž), ustanovili; **2)** metaf. **a)** klásti, usazovati, usidlovati, umisťovati, ubytovati, vykázati sídla: *legionem in hibernis c. Cs*; *legionem in Belgio (in Belgis), in Remis c. Cs*; *Boios in finibus suis c. Cs*; *cives sese Thermis conlocarant C* usadili se; *comites eius apud ceteros hospites conlocantur C* jsou ubytováni; **b)** (dceru) umístiti, usaditi u muže, provdati (za...): *filiam iuveni conlocavit T* dceru provdal za jinocha; *mox mihi conlocavit* (sc. *Augustus filiam*) *T*; *virgines in matrimonio c. C*; *sororem nuptum c. in alias civitates Cs* provdati do jiných obcí; **c)** (peníze) ukládati, vkládati (na př. do stavby a pod.), vydávati, vynakládati na něco, dávati do něčeho, obraceti k něčemu (alqd in re): *homines in ea provincia pecunias magnas collocatas habent C*; *duas faenoris partes in agris c. T* dvě třetiny jistiny uložiti v pozemcích, za dvě třetiny nakoupiti pozemkův; (obr.) *apud bonos beneficium c. C* uložiti (si) dobrodiní, dobrodiní prokázati dobrým (čekaje odsluhy); *aedilitas recte conlocata C* složená v dobrých rukou; *in animis vestris triumphos meos conlocari volo C* přeji si, aby paměť na mé triumfy byla uložena (zachována) v myslích vašich; *spem c. in eventu C* zakládati (skládati) naději na (ve) výsledku; *patrimonium in rei publicae salute c. C* vydati, vynaložiti na...; *miliens sestertium in munificentia ea conlocatum T* bylo vydáno na...; *totum se in cogitatione c. C* zcela se oddati přemýšlení, výhradně se zanášeti přemýšlením; **d)** umístiti, upraviti, spořádati, srovnati, zaříditi: *chlamydem c. O*; *de cuius sapientia in prioribus libris satis conlocavi T* dostatečnou zprávu jsem umístil, s dostatek jsem se zmínil; *res c. atque administrare C* spořádati věci a spravovati je.

col-(con-)locūtiō, *ōnis, f.* [*colloquor*] rozmluva, rozprávka, rozprava.

col-(con-)loquium, *iī, n.* [*colloquor*] rozmluva, rozhovor, hovor: *in (ad) c. venire Cs* dostaviti se k rozmluvě; *in c. convenire Cs*; *aliquamdiu in colloquio esse N* rozmlouvati nějaký čas; *colloquium eius* (gen. obj.) *petivit N* požádal za rozmluvu s ním; *c. deorum V*; (obyč. s *cum*) *cum hostibus clandestina colloquia C* tajné porady (úmluvy); *per colloquia* n. *colloquiis agere Cs* rokováním, ústně; *colloquia amicorum absentium C* dopisování si vzdálených přátel.

col-(con-)loquor, *ī, locūtus sum* spolu mluviti; rozmlouvati, vyjednávati, smlouvati se: *ex equis c. Cs* rozmlouvati spolu (sedíce) na koních; *c. cum alqo*; *c. cum alqo per alqm*; *per litteras c. cum alqo C*; *multum inter se de alqa re c.*; (zřídka s acc.) *de his rebus, quas tecum c. volo N*; *illi collocuti satis quaesitum videri... Cu* onino (smluvivše se), vyslovivše se, že mysli, že věc s dostatek (od nich) jest vyšetřena...

col-(con-)lūceō, *ēre, —, —* **1)** se všech stran (odevšad) zářiti, svítiti, býti v (plném) lesku: *sol longe lateque collucet C*; (s abl.) *cuius* (sc. *candelabri*) *fulgore c. Iovis templum oportebat C* měl býti (osvětlen) ozářen; *moenia collucent flammis T*; *Vitelliani adverso lumine collucentes T* září měsíce zpředu jsouce osvětleni; *mare a sole conlucet C*; **2)** metaf. zářiti, skvíti se: *vidi c. omnia furtis tuis C*; *totus collucens veste atque armis V* záře celý od roucha a zbraně; *collucent floribus agri O* nivy lesknou se květy.

col-(con-)lūdō, *ere, lūsī,* — **1)** hráti s někým (alci): *puer gestit c. paribus* (dat.) *H*; *summā in aquā conludere plumas V* na povrchu vody že se hravě pohybují (se kolíbají) pírka; **2)** metaf. býti v tajném (podvodném) srozumění s někým: *nisi tecum conlusisset C.*

collum, *ī, n.* krk, šíje, hrdlo: *sectores collorum C* podřezávači krků; *ferro secat pendentia colla V* mečem utíná svislé šíje (my: hlavy); *collo dare bracchia circum V* kol šíje obvinouti paže; *invadere in collum alcis C* vrhnouti se v objetí, padnouti okolo krku; *colla* (acc. vztah.) *iugo pressi equi O* na šíjích stiženi jhem, t. j. zapřaženi k vozu; *posuit c. in pulvere Teucro V* položil šíji (i s hlavou), t. j. padl; *colla fovet V* my: podpírá (opírá si) hlavu; *colla in plumis reponit O* klade (ukládá) hlavu ...; metaf. *lasso papavera collo demisere caput V* (když) mák na stonku uvadlém skloní hlavu.

col-(con-)luō, *ere, luī, lūtum* vyplakovati: *ora nulli colluerant fontes O* žádné prameny nesvlažily úst, neuhasily žízně.

col-(con-)lūsiō, *ōnis, f.* [*colludo*] tajné (podvodné) dorozumění.

col-(con-)lūsor, *ōris, m.* [*colludo*] spoluhráč (v odvážné hře).

col-(con-)lustrō, *āre, āvī, ātum* **1)** osvětlovati, osvěcovati: *sol omnia luce conlustrans C*; *luna lumine solis conlustrari putatur C*; **2)** metaf. ohledávati, prohlížeti: *omnia oculis c. C*; *Arminius equo conlustrans cuncta T* na koni prohlížeje vše.

col-(con-)luviēs, *ēī, f.* [*colluo*] **1)** splašky, špína, kal; **2)** metaf. směsice, odkal; sběř, sebránka, chátra, luza: *in multa conluvie rerum T* v kalné záplavě událostí; *c. nationum T* směsice národů; *conluviem istam non nisi metu coërcueris T.*

col-(con-)luviō, *ōnis, f.* [*colluo*] jen metaf. stečení; smíšení, splynutí; směsice, kal: *c. gentium L* smíšení rodů; *ex omnium scelerum conluvione nātus C* zrozený z kalu (v kalu) všelikých zločinů; *Athenienses ordinum hominumque colluvionem aegre ferebant Cu* směsici řádův a lidí; *ex hac turba atque conluvione discedere C* odejíti z tohoto zmatku a směsice. Viz též *colluvies.*

collybus, *ī, m.* [*κόλλυβος*] nádavek, příplatek (při měně peněz), ažio.

collyra, *ae, f.* [*κολλύρα*] chléb podoby podlouhlé, oválové, kruchovka.

collyrium, *ii, n.* [*κολλύριον*] oční mast.

colō, *ere, coluī, cultum* [srov. kolo *πέλομαι*] vl. otáčeti (se) někde; **1)** (t. t rolnický) vzdělávati, upravovati: *agrum* (*agros*); *rura*; *Alpes habitari, coli L* Alpy že se obývají, vzdělávají; *dura cultu haec plaga est L* těžko lze vzdělati; *vitem c. C* pěstiti révu; *c. fructus V*; *c. fruges O*; part. perf. pass. *cultus, a, um* vzdělaný, pěstěný: *culti horti O*; — (tělo) pěstiti, ošetřovati, ozdobovati: *corpora O*; *formam augere colendo O*; *culta venit O* přichází ozdobena; — (duši) šlechtiti, ušlechťovati: *pectus ingenuas per artes c. O*; (zeugma) *terras hominumque colunt genus H* obývají na zemích a zušlechťují (zjemňují) pokolení lidské; **2)** místo vzdělávati, na místě bydleti, obývati (= *incolere*): *terras c.*; *urbem c.*; *Rheni ripam c. T*; *Britanniam qui mortales initio coluerint T*; *Rhenum Tencteri colunt T* při Rýně bydlí; *Hiberum c. L* při Hiberu; (básn.) *terra colitur V* země jest obývána, leží (= *sita est*); (absol.) *colunt discreti ac diversi, ut campus placuit T*; *Germanorum cis Rhenum colentium T.* (Často o bozích, kteří na některém místě ctěni jsouce, je opatrují, sobě oblibují) opatrovati, chrániti, oblíbiti si: *dii, qui hanc urbem colitis L*; *quam* (*Carthaginem*) *Iuno fertur coluisse V*; **3)** pěstiti, pěstovati někoho n. něco, dbáti o někoho n. o něco, hleděti si něčeho, šetřiti čeho: *milites artē colam, me opulenter S* o vojíny dbáti budu skoupě, o sebe rozmařile, vojíny budu držeti ztuha, k vojínům se budu chovati skoupě, k sobě rozmařile; *rem militarem c. L* hleděti si, dbáti válečnictví; *religiones prave coluntur L* záležitosti náboženské špatně jsou obstarávány; *artes c. S*; *bonos mores S*; *fidem rectumque c. O* zachovávati dané slovo a právo; *memoriam vestri beneficii colam C* budu pěstovati, zachovám památku na ...; *in officio colendo sita est honestas, in neglegendo turpitudo C*; *sacra Musarum c. O* konati oběti; *c. festa O*; *c. morem sacrum V* míti posvátný zvyk; *ars colendi eas* (*re-*

ligiones) *L* umění vyznávati víru; 4) (osoby) pěstovati, uctivě se chovati, vážiti si, uctívati, ctíti, v úctě míti (chovati): *o colendi semper et culti H* (o Foibovi a Dianě) povždy úcty hodní a ctění; *Mercurium, Phoebum c.*; *qui coluēre (deos), coluntur O* ti, kteří ctili bohy, jsou (sami) ctěni; *rura Panaque colebat O* obýval na venkově a ctil Pana; (s abl. instr.) *alqm donis colere L*; *c. honoribus L*; ale *summā caerimoniā* (abl. modi) *coli N* v největší úctě býti chován.

colocāsium, *iī, n.* [*κολοκάσιον*] indský leknín.

colōna, *ae, f.* [*colonus*] selka.

Colōnae, *ārum, f.* [*Κολωναί* „Hůrky, Horky"] Kolony, město v Troadě v Malé Asii.

Colōnēus, *a, um* příslušný k attickému demu Kolonu, kolonský: *Oedipus C. C* tragedie Sofokleova: *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ.*

colōnia, *ae, f.* [*colōnus*] 1) venkovský statek; 2) osada, kolonie: *constituere coloniam C*; *in coloniam mittere alqm N* poslati k založení osady, za osadníka; 3) meton. osada, osadnictvo, osadníci: *colonias (coloniam) deducere* vl. svésti osadníky s vrchu Kapitolského, založiti osadu; *coloniam mittere in locum C.*

colōnicus, *a, um* [*colonus*] osadní, osadnický: *cohortes colonicae Cs* osadní kohorty, t. j. sebrané v římských osadách.

colōnus, *ī, m.* [*colo*] 1) jenž vzdělává roli svou, rolník, sedlák, hospodář; jenž vzdělává roli cizí, nájemce: *ante Iovem nulli subigebant arva coloni V*; *inopes colonī H*; *deplorata colonis vota O* naděje od rolníků oplakané; *mandere vos vestros sentite colonos O* (o býcích role vzdělávajících) cítte, že žvýkáte své vlastní oráče; *colonus habuit conductum fundum C* nájemce měl najatý dvůr; *frumenti modum dominus ut colono iniungit T* ukládá jako nájemci; 2) osadník, přistěhovalec: *Agrigentorum duo genera, unum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius deduxit Agrigentum C*; *Chersonesum colonos mittere N*; *Tyrii coloni V*; 3) váb. obyvatel: *veteres migrate coloni V.*

Colophōn, *ōnis, f.* [*Κολοφών*] znamenité město ionské, sev.-záp. od Efesa. Odt. adj. **Colophōnius**, *a, um* kolofonský; subst. **Colophōnii**, *ōrum, m.* Kolofoňané, Kolofonští.

color (zastar. *colōs*), *ōris, m.* 1) barva: *Iris mille trahens colores V* Iris vlekouc tisíceré barvy, dráhu svou značíc tisícerými barvami; *ducit uva colorem V* nabývá barvy, zapaluje se; *Tyrii colores H* (o nachové barvě roucha); — spec. barva pleti, pleť: *niveus c. H* sněhobílá, bělostná pleť; *coloris bonitas C*; *color, oculi, voltus, taciturnitas C*; *cui non vultus, non color unus* (sc. *mansit*) *V* líce i barva se jí změnily; *tales virgo dabat ore colores V* tak se měnila její tvář, obličej; *mutare colorem H* zblednouti; *color sine sanguine O* zsinalá bledost, zsinalost; praegn. krásná, zdravá pleť, krása, sličná tvář: *O formose puer, nimium ne crede colori V* nedůvěřuj příliš své kráse; (o lesklé barvě kovů) *nullus argento color est H* nemá lesku, ceny; 2) metaf. a) zevnější z(a barvení, nádech, tvářnost, ráz, způsob, položení: *quisquis erit vitae color H* jakkolivěk se zabarví, utváří život; *omnis Aristippum decuit color H* Aristippos uměl se vpraviti do každého postavení života (do všeho); *omnia eundem ducunt colorem Cu* vše má touž tvářnost; b) (o řeči) barva, barvitost (kolorit), ráz: *operum servare colores H*; *c. tragicus H* sloh (stil) tragický.

colōrātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *colōro*] 1) zbarvený, barevný: *coloratae nubes C*; *Silurum colorati vultūs T* obličeje barvou natřené; 2) temnobarevný, osmahlý: *c. Indi V*; *Seres O.*

colōrō, *āre, āvī, ātum* [*color*] barviti, zabarvovati: *corpora C*; *cum in sole ambulem, naturā fit, ut colorer C* přirozeně se stává, že dostávám osmahlou barvu.

coluber, *brī, m.* had (nejčastěji míněna užovka): *c. mala gramina pastus V*; *avis invisa colubris V* (= čáp). Též o hadech vpletených do vlasů Lític.

colubra, *ae, f.* (pův. asi fem. k předch.) had; též o hadech Medusiných *O.*

colubri-fer, *fera, ferum* [*coluber* a *fero*] hadonosný: *monstrum c. O* (= *Medusa*).

cōlum, *ī, n.* [srov. *colo, are* cediti] sítko; cedidlo, cedítko.

columba, *ae, f.* holubice; holub.

columbīnus, *a, um* holubí: *pulli columbini C* holoubata.

columbus, *ī, m.* [srov. *columba*] holub: holubice: *vetuli notique columbi H* (holubi byli zasvěceni Venuši).

columella, *ae, f.* [subst. demin. od *columna*], sloupek, sloupec; pilířek: *animum adverti columellam non multum e dumis eminentem C* zpozoroval jsem náhrobní sloup (stelu).

columen, *inis, n.* [srov. *cello*; *columna* a *culmen*] vl. předmět vyčnívající; 1) trám, sloup, pilíř; 2) štít (budovy); 3) metaf. sloup, pilíř, podpora, záštita (zvl. o osobách): *victoriae c. T*; *rei publicae c. C*; *caput columenque imperii Romani L*; *mearum c. rerum H*; *consulatum superesse plebeis*; *eam esse arcem libertatis, id columen L.*

columna, *ae, f.* [*cello*] sloup, pilíř: *columnae recisae ultimā Africā H*; *c. lignea L*; *columnas rupibus excīdunt V*; *regia sublimibus alta columnis O*; *templa innixa columnis O*; — spec. α) opěrný sloup: obr. *o diva, ne proruas stantem columnam H* nepoval stojícího sloupu (t. j. nedopusť, aby nastal státní „převrat"); β) *c. Maenia* sloup Maeniův v Římě na foru, u něhož *triumviri capitales* trestali zločince a nepoctivé dlužníky: *ad columnam Maenium reus C*; *ad columnam adhaerescere C* uviznouti u sloupu (Maeniova), neodejíti bez potupy, odejíti s pohanou; *ad columnam pervenire C*; γ) knihkupecký pilíř (na němž knihkupci oznamovali nové knihy): *mediocribus esse poëtis non concessēre columnae H*; δ) (o nejzazším cípu) plur. sloupy, mezníky, končiny: *Protei columnae V* sloupy Proteovy (označení ostrova Faru a hranic Aegypta); *Herculis columnae T* (na severu).

columnārium, *iī, n.* [*columna*] (sc. *vectigal*) daň ze sloupů, sloupné *Cs.*

colurnus, *a, um* [m. **corulnus* z *corulus* (*corylus*)] lískový: *veru V.*

colus, *ī* (*-ūs*), *f.* (*m. Cat. Pr.*) kužel k předení: *tolerare colo* (předením) *vitam V.*

coma, *ae, f.* [κόμη] 1) vlas(y): *c. calamistrata C* nakadeřené vlasy; *stetērunt comae V* vlasy se zježily; *serta sumere comā O* věnec si vzíti do vlasů; 2) metaf. (na rostlinách) listí, klasy: *papavereae comae O* makové květy; *arbor tonsa comam O* listí zbavený; *redeunt iam arboribus comae H*; *comae Cereris O* (= obilí).

comāns, *antis* [*coma*] 1) vlasatý, dlouhovlasý: *colla comantia* (*equōrum*) *V*; *comantes tori V* hustá hříva (lví); *c. galea V* chocholatá přílba; *cristae comantes V*; *stella c. O* vlasatice (= κομήτης); 2) listnatý: *caules comans V* listnatá lodyha; *narcissus sera comans V* pozdě olistěný, pozdě kvetoucí.

comātus, *a, um* [*coma*] vlasatý: *Gallia comata C* Gallie zaalpská (poněvadž obyvatelé její Gallové nosili dlouhé vlasy).

Combē, *ēs, f.* Aitolka, jež jsouc pronásledována od svých synů byla proměněna v ptáka *O.*

com-bibō, *ere, bibī,* — vpíti, vssáti: *corpore c. venenum serpentis H*; *combibit os maculas O* dostává skvrny; *combibitur fluvius terrā O* jest pohlcována zemí, ztrácí se do země; metaf. *puer artes combibit C* vpíjí do sebe, napájí se uměními.

Combulteria, *ae, f.* městečko Samnitů na jihozápadní hranici Kampanie *L.*

combūrō, *ere, ussī, ustum* [*com-uro*] (na dobro) spáliti, zničiti ohněm: *frumentum omne c. Cs*; *subsellia c. C*; *commentarios regios c. L*; *Calanus sua voluntate vivus combustus est C* dal se upálíti.

com-edō, *ere, ēdī, ēsum* 1) sníst, stráviti; sežrati: *haec porcis comedenda relinques H* necháš to tu k sežrání vepřům; *ex se natos* (*Saturnus*) *comesse* (= *comedisse*) *fingitur solitus C*; *celerius potuit comestum quam epotum* (*venenum*) *in venas permanare C* rychleji v jídle než v nápoji; 2) metaf. a) *se c.* sžírati se, trápiti se; b) projísti, promarniti, prohýřiti: *patrimonium c. C*; *bona c. CH.*

Cōmēnsis, viz *Comum.*

1. comes, *itis, m. f.* [*com-eo*] vl. spolujdoucí; 1) průvodce (průvodkyně), průvodčí; druh (družka), soudruh; společník, účastník: *c. esse alcis* n. *alci*: *cui fidus Achates it c. V* jde jako průvodce, jejž provází; *possem fratri c. ire per umbras V* provázeti po říši stínů; *nec tibi c. ire recuso V*; *ipse c. Niso gra-*

ditur V přidruží se za průvodce, za soudruha; (s gen.) *c. fugae C*; *c. sacrorum O* účastník posvátných obřadů; *c. operis O* pomocník v díle; *c. mortis (leti) O* druh, družka (ve) smrti; *praebere se alci comitem* nabídnouti se za průvodce; *comitem (se) negare O* účastenství odepříti; *Augustum in orientem meavisse comite Liviā T* že Augustus cestoval (společně) s Livií; metaf. *furor sceleris c. C*; *invidia gloriae c. N*; *culpam poena premit c. H* vinu stíhá trest v zápětí (v patách); — spec. průvodce k dozoru, dozorce, vychovatel: *custos comesque Iuli V*; *puero (Alexandro) c. et custos salutis datus Cu* (o Filippovi); 2) (v plur.) průvodčí, průvod, družina: *comites magistratuum*; *c. praetoris* družina praetora ubírajícího se ke správě provincie a p.; *comites et amici Germanici T*.

2. comēs, comēsse, comēssēs atd. viz *comedo*.

comētēs, *ae, m.* [κομήτης] vlasatice, kometa: *sidus cometes effulsit T*.

cōmicē, adv. [*comicus*] komicky, žertovně: *res tragicas paene c. tractare C*.

cōmicus, *a, um* [κωμικός] veseloherní, komický: *poëta c. C* básník, skladatel veseloher; *c. res H* látka na veselohru; *c. adulescens C* mladík z kusu veseloherního, z veselohry; *comici stulti senes C* pošetilí starci v komedii; *Davus c. H* Davus v komedii (z komedie).

cōminus, viz *comminus*.

cōmis, *e* [zastar. *cosmis*] veselý, přívětivý, roztomilý, laskavý, vlídný, úslužný: *comis et humanus C*; *hic tibi c. et urbanus videtur H* veselý a vtipný společník; *dominus c. C*; *quis C. Laelio comior? C* kdo vlídnější nad Laelia; *ingenium come N*; *c. in uxorem H* něžný k choti; *c. erga alqm C*; *c. alci T*; *c. oratio, c. sermo T*; *c. congressus T* vlídné obcování; *c. via T* vlídný způsob; *comi hospitio accipi L* vlídně býti pohoštěn; (básn.) *potest comis* (acc. pl.) *garrire libellos H* veselé kusy (slovní hříčka m. *comoedias*) povídati (podle jin. výkladu *comis* nom. sg. půvabně).

cōmissābundus (*comisabundus*) *a, um* [*comissor*] hodokvasný, hýřivý, toulající se u veselém průvodu.

cōmissātiō, *ōnis, f.* [*comissor*] hýření, pitka, hody (s rozpustilou zábavou: tancem, hudbou, veselým průvodem po ulicích).

cōmissātor, *ōris, m.* [*comissor*] piják, hýřil.

cōmissor (*cōmīsor*), *ārī, ātus sum* [κωμάζω] blouznivě (dobrodružně) těkati (choditi), zvl. po pitce a hodokvasu, hýřiti; po pitce u veselém průvodu po ulicích se ubírati, uchýliti se opět k jednomu z hodovníkův a pokračovati v pitce: *comissatum ire ad alqm L*.

cōmitās, *ātis, f.* [*comis*] veselost; vlídnost, přívětivost, roztomilost, laskavost, zdvořilost, úslužnost: *c. epulantium Cu*; *erat in illo viro comitate condīta gravitas C* měl do sebe vážnost mírněnou přívětivostí; *c. invitandi L* laskavé zvaní; *c. sermonis C* vlídná řeč; *c. senatus L* úslužnost; *comitate quadam curandi provinciam tenuit T* vlídnou jakousi správou provincii udržel; *c. in socios T*.

comitātus, *ūs, m.* [*comitor*] 1) abstr. průvod: *c. clarissimorum virorum C*; *comitatu equitum XXX ad mare pervenit Cs* v průvodu . . .; metaf. *tanto virtutum comitatu opus est C*; 2) konkr. průvod; průvodčí, družina, společnost; komonstvo (císařovo): *ancillarum puerorumque c. C*; *gradūs ipse c. habet T*; *Allobrogum comitatūs S* průvod Allobrogů (t. j. Allobrogové i jejich družina); *c. imperatoris*; *c. principis*; *memoria Neroniani comitatūs T*.

cōmiter, adv. [*comis*] vesele, s veselou tváří, přívětivě, laskavě, vlídně, ochotně, úslužně: *c. convivium celebrant L* v dobré míře (s chutí) účastní se hostiny; *cum in convivio c. et iucunde fuisses C* v dobré míře a veselé náladě; *cum senibus graviter, cum iuventute comiter vivere C*; *c. appellare alqm T*; *quia Augustus c. interfuisset (spectaculo) T* vlídně se účastnil; *c. administrare provinciam T* vlídně (lidumilně, humanně) spravovati provincii.

comitiālis, *e* [*comitia*] vztahující se ke komitiím, sněmovní: *c. dies C* den sněmovní, den voleb; *mensis c. C* (= leden); *biduo excepto comitiali Cs* vyjma dva dny sněmovní (t. j. 3. a 4. leden); *c. morbus T* padoucnice (poněvadž, byl-li

někdo při sněmování zachvácen touto nemocí, komitie se přerušily).

comitiātus, *ūs, m.* [*comitia*] shromáždění národa v komitiích: *c. maximus C* (= komitie centuriátní).

comitium, *iī, n.* [*com-eo*] 1) místo ke shromáždění národa v Římě, shromáždiště, sněmiště. *Comitium* družilo se k sev.-vých. části fora římského; metaf. *Spartae in comitio N* (= *ephorēum*) úřadovna eforů; 2) (v plur.) **comitia,** *ōrum, n.* shromáždění národa, sněm, sněmování, komitie; (v užším smysle) sněmování, sněm volební, volby. Rozeznávají se *c. curiata, centuriata, tributa* dle způsobu hlasování po kuriích, centuriích a tribuích; *c. consulum L*; *c. consularia T* sněm k volbě konsulů, volby konsulů v komitiích (centuriátních); *c. tribunorum militum L*; *c. habere L* sněmovati; *c. edicere, indicere CL* ohlásiti, položiti; *c. fiunt regi creando L*; *eventus comitiorum L* výsledek sněmování volebního, výsledek hlasování; *victoriae comitiorum L* vítězství při volbách.

comitō [*comes*] *āre, āvī, ātum* (básn. a pozd.) býti průvodcem někomu, provázeti: *quia non comitavit Ulixen O*; *nostros comitate gradus O*; *magnā comitante catervā O* an ji velký zástup provázel, jsouc provázena velkým zástupem. Často part. perf. pass. *comitatus, a, um*: *naiadum turbā comitata (nupta) O*; *ipse uno graditur comitatus Achate V*; (adjekt.) *quod ex urbe parum c. exierit C* s malou družinou vykročil; *bene c. C*; *uno puero comitatior C* jenž má průvod o jednoho chlapce četnější. Hlavně v prose deponens **comitor,** *ārī, ātus sum* a) alqm provázeti někoho, býti průvodcem: *ille meum comitatus iter V* jenž mne na mé cestě provázel; b) provázeti k hrobu: *elatus est comitantibus omnibus bonis N* za účastenství všech dobrých; c) alei n. alci rei družiti se někomu, tovaryšiti se k někomu (s něčím): *tardis mentibus virtus non facile comitatur C.*

com-(con-)maculō, *āre, āvī, ātum* poskvrňovati, potřisňovati: *manūs sanguine c. V*; *altaria T*; metaf. *c. se cum Iugurtha miscendo S* poskvrniti se spolčováním s Jugurthou; *flagitiis commaculatus T.*

Commāgēnē, *ēs, f.* sev.-vých. část provincie Syrie. Odt. adj. **Commāgēnus,** *a, um* Kommagenský: *Antiochus C Cs.*

com-(con-)manipulāris, *is, m.* [*manipulus*] příslušný (patřící) k témuž manipulu: *prensare commanipularium pectora T* vrhati se na prsa svých soudruhů, spolubojovníků.

commeātus, *ūs, m.* [*com-meo*] 1) odcházení a přicházení, volné sem tam přecházení, styk: *satis liberi commeatūs L* dosti volné styky; 2) a) meton. (t. t. voj.) dovolení přecházeti z ležem do domova, odpuštění (na čas) ze služby vojenské, dovolená: *commeatum dare*; *c. sumere*; *in commeatu esse L* býti na dovolené; *qui in commeatu Syracusis remansit C*; *legiones commeatibus infirmaverat T*; b) to, co přichází: doprava, dovoz, převoz (vojska, potřeb vojenských, zvl. potravy); špižní oddělení (na pochodě), zásobní sbor (oddíl): *exercitum duobus commeatibus reportare Cs*; *alqm commeatu prohibere, intercludere* zameziti, překaziti dovoz; *c. fluminis L* doprava po řece; *a Vespasiano commeatūs subvenēre T*; *commeatūs Galliā adventantes intercipere T*; c) pass. co se převáží (dováží), dovoz, (dovezená) špíže, potrava, zásoby; potřeby válečné: *bellum gerentem commeatu pecuniaque iuvare C*; *commeatum petere Cs* (odněkud) špíži bráti; *commeatūs subvehere L* dovážeti obilí; *commeatum maritimum accipere L* dostati zásoby po moři; *rei frumentariae commeatūsque causā Cs.*

com-memini, *isse* (verb. defectivum) dobře se pamatovati: *alqm* na někoho.

commemorābilis, *e* [*commemoro*] pamětihodný, památný.

com-memorātiō, *ōnis, f.* [*commemoro*] uvádění na paměť; 1) připomínání něčeho sobě, vzpomínka na něco (s gen. obj.): *officiorum c. C*; *c. paterni hospitii L*; 2) připomínání něčeho jiným, připomenutí, zmínka, památka: *non in oblivione iacuit, sed in assidua commemoratione flagitiorum omnibus fuit C* všichni připomínali, zmiňovali se stále o jeho mrzkých skutcích; *non cum vitae tempore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam C* že

nemáme památku (slávu) svého jména nechati zaniknouti, nýbrž rozšířiti na věky.

com-memorō, *āre, āvī, ātum* na paměť uváděti, připomínati něco; **1)** připomínati sobě samému, vzpomínati si na něco, připomínati si něco: *quid quoque die egerim, c. vesperi C*; **2)** připomínati jinému něco, upomínati na něco, upozorňovati, zmiňovati se o něčem, vypravovati: (s acc.) *beneficia, amicitiam C*; (s předl. *de*) *de quo commemoravi supra N*; též s nepř. ot., s acc. c. inf.; *quid commemorem? C* (řečnická forma *praeteritio*) nač se má zmiňovati.

commendābilis, *e* [*commendo*] odporučení hodný: *quae commendabilia apud Africanum erant L* vlastnosti, které jej doporučovaly u Afrikana.

commendātīcius, *a, um* [*commendo*] sloužící k doporučení, doporoučecí, přímluvný: *tabellae commendaticiae C* list přímluvný.

commendātiō, *ōnis, f.* [*commendo*] **1)** odevzdávání, svěřování: *oculorum c. C* zprostředkování očí; **2)** odporučení, doporučení, přímluva: *dulcissima c. naturae C* vřele doporučující hlas přírody; *voluptatem in prima commendatione ponere C* klásti rozkoš mezi první věci doporoučené přírodou; *quo maior ei c. conciliaretur ad consulatus petitionem Hirt.*; (s gen. subj.) *nullā commendatione maiorum C* beze všeho doporučení předků; (s gen. obj.) (ironicky) *commendationem ineuntis aetatis ab scelere duxit C* zločinem doporučil mladý svůj věk; **3)** to, co koho činí doporučena, hodnota, výbornost, půvab, kouzlo, vzácnost: *c. ingenii C*; *oris atque orationis c. N*; *c. in vulgus C* obliba u lidu (popularita).

commendātor, *ōris, m.* a **-trīx,** *trīcis, f.* [*commendo*] doporučitel (doporučitelka), přímluvce (přímluvkyně): *lex, commendatrix virtutum C.*

commendātus, *a, um* (vl. part. perf. pass. od *commendo*) **1)** svěřený: *quae res commendatior hominum memoriae? C* který čin doporučitelnější paměti lidstva, hodnější, aby byl svěřen paměti, aby byl zachován v paměti; **2)** doporučený.

commendō, *āre, āvī, ātum* [*commando*] **1)** odevzdávati, svěřovati (ochraně něčí): (alci alqm, alqd) *tibi se fortunasque commendat C*; *poëtae deorum munere commendati nobis esse videntur C*; metaf. *posteritati nomen alcis c. Cu* zvěčniti něčí jméno u potomstva; **2)** poručena činiti, odporučovati, doporučovati, činiti oblíbeným: (alqm alci) *candidatos c. T*; *uti te infimo ordini commendares C* abys učinil se oblíbeným u...; *c. se numeris et arte H.*

commentāriolum, *ī, n.* [subst. demin. od *commentarium*] spisek, náčrtek.

commentārium (vl. adj., sc. *volumen*), *iī, n.* = *commentarius* **1)**.

commentārius (vl. adj., sc. *liber*), *iī, m.* [*commentus* od *comminiscor*] vl. pamětní spis; **1)** zápisek, záznam, náčrt; denník; protokol: *disputationem in commentarium referre C* rozpravu zaznamenati; *de alqa re accipere commentarium L*; *audite decretum praetoris ex ipsius commentario!... Recita! C* slyšte protokol... Přečti jej; **2)** (v plur.) písemné záznamy (pro paměť budoucí), paměti, zápisky: *Caesaris nostri commentarios rerum gestarum... contexui Hirt.* v pamětech Caesarových jsem pokračoval; (o jednotlivé knize paměti sing.) *superiore commentario demonstratum est Hirt.*; *ex commentariis Servii Tullii* dle zápisků, dle (písemného) zařízení; *volvere commentarios Numae L* přebírati se (vl. knihy rozvinovati a čísti) v knihách, zápiscích Numových.

commentātiō, *ōnis, f.* [*commentor*] zralé uvážení, rozjímání; připravování se, příprava (k něčemu): *tota philosophorum vita c. mortis est C* rozjímání o smrti, příprava k smrti.

commentīcius, *a, um* [*commentor*] **1)** přemýšlením nalezený, nově nalezený, nový: *nomina nova et c. C*; **2)** ideální, pomyslný: *commenticia civitas Platonis C*; **3)** vymyšlený, vybájený, smyšlený, vybásněný: *ficta et commenticia fabula C*; *crimen commenticium C*; *res commenticia C.*

1. commentor, *ārī, ātus sum* [verb. frequ. od *comminiscor*] bedlivě přemýšleti, přemítati o něčem, zrale uvážiti, promysliti něco (alqd, de re): *secum futuras miserias c. C*; *de rei publicae libertate c. C*; — spec. konati studia, připravovati se, cvičiti se: *commentabar*

declamitans C cvičil jsem se přednášeje, v přednášení; *in hortos Bruti commentandi causa venimus*; *complures dies commentatus est*; *orationem c. C* nastudovati řeč; (něco promyšleného) načrtnouti, napsati: *mimos c. C.*

2. **commentor,** *ōris, m.* [*comminiscor*] vymyslitel, vynálezce: *c. uvae O* (= Bakchus).

commentum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *comminisci*] vymyšlení, výmysl; — spec. smyšlenka, vybájení, lež: *non sine alqo commento miraculi L* nikoli bez nějakého vymyšlení divu, bez vymyšleného zázraku, bez vybájení něčeho zázračného; *opinionum commenta C* (= *opiniones fictae*) přeludy; *commenta rumorum O* (= *rumores ficti*) smyšlené, liché zvěsti; *commenta retexit O*; part. *commentus* viz *comminiscor.*

com-meō, *āre, āvī, ātum* 1) scházeti se, (často) přicházeti, docházeti; jíti, cestovati někam: *in Germaniam c. T*; *ut navis ad ea furta commearet C* aby loď připlula; metaf. *cum per militem commearent litterae T*; 2) společně sem tam choditi, přecházeti, přicházeti a odcházeti: *quā (viā) omnes commeabant N* po kteréž (silnici) všichni chodili, vůbec se chodilo; *quadrigae inter se occurrentes c. dicuntur Cu* dva čtyřspřežné vozy proti sobě jedouce na nich (t. na hradbách Babylonu) prý mohou jeti vedle sebe, mohou se vyhnouti; *legatos c. ultro citroque L*; *inter Veios Romamque nuntios c. L*; *libero mari c. Cu* plouti sem tam, křižovati po širém moři; metaf. *posse eodem Flacco internuntio sermones c. T* že mohou hovory sem tam choditi, že se může další jednání (o věci) díti prostřednictvím téhož Flakka; — spec. (t. t. voj.) jíti na dovolenou: *militum quosdam ex Oriente commeantium adscivit T.*

com-(con-)mercium, *iī, n.* [*com-merx*] 1) obchodování, obchod, tržba: *mare magnum et ignara lingua conmercio prohibebant S*; *milites per commercia venumdati T* obchodem prodáni; *ut quibus nullus per commercia cultus T*; *usus commerciorum T* obchodní styk; (s gen.) *c. annonae L* obchod obilím, obchod obilní; (básn.) *belli commercia Turnus sustulit V* válečný obchod (t. j. vykoupení zajatců) Turnus sám zrušil; dle *V* také *T dirempta belli commercia* vyjednávání válečné (t. j. jednání o mír) že jest přerušeno; 2) meton. právo obchodovati, právo obchodu, obchodní (tržní, kupní): *iis c. istarum rerum cum Graecis hominibus non fuit C* oni neměli práva koupiti ony věci; *neque conubium neque c. cuiquam esse L*; 3) metaf. vůb. (osobní) styk, obcování, jednání s někým: *voluptas nullum habet cum virtute c. C*; *c. plebis L* styk s lidem; *linguae c. L* prostřednictví jazyka (řeči), styk jazykový; *commercio sermonum facto L* poněvadž se stalo, že spolu rozmlouvali; *adimere loquendi audiendique c. T* odníti styk záležející v mluvení a poslouchání, odníti výměnu myšlenek; *sunt nobis commercia caeli O* obcování s nebešťany; *sortis humanae c. T* styk, který osud lidský (mezi lidmi) působí, soucit s lidským osudem.

com-(con-)mercor, *ārī, ātus sum* [*merx*] skoupiti.

com-(con-)mereō, *ēre, uī,* spolu si zasloužiti; — spec. (s přihanou) zaviniti něco, proviniti se něčím: *nocuit culpa capellae*; *quid commeruistis oves? O* čím jste se provinily vy, ovce; *poenam c. O* zasloužiti si trestu.

com-(con-)mētior, *īrī, mēnsus sum* 1) vyměřovati, odměřiti; 2) (měříc) srovnávati.

com-(con-)migrō, *āre, āvī, ātum* přestěhovati se, odstěhovati se, vystěhovati se.

com-mīlitēs, *um, m.* spoluvojínové (pochybné čtení u *Cs* b. c. 2, 29, 4).

com-mīlitium, *iī, n.* [*commiles*] spolubojovnictví, vojenské sbratření: *Chauci in c. adsciti sunt T* byli přijati za spolubojovníky.

com-mīlitō, *ōnis, m.* [*commiles*] spoluvojín, spolubojovník: *qui meus in Cilicia miles, in Graecia commilito fuit C* jenž v Kilikii sloužil pode mnou, ale v Řecku se mnou (společně) bojoval.

com-(con-)minātiō, *ōnis, f.* [*comminor*] vyhrožování, pohrůžka, hrozba.

com-mingō, *ere* pomočiti, pokáleti.

com-miniscor, *ī, mentus sum* [srov. *μένος*; *memini, mens* mn-ím] vymýšleti, vynalézati: *c. vectigal L*; —

spec. (s přihanou) vymýšleti něco nepravého, lháti, smysliti: *c. crimen ex re fortuita L*; part. perf. pass. *commentus, a, um* smyšlený, vylhaný: *sacra*; *funera*; *milia commenta rumorum O* nesčetné zvěsti smyšlené.

com-minor, *ārī, ātus sum* **a)** (absol.) vyhrožovati, činiti výhrůžky: *armati procurrebant comminati inter se L*; **b)** (s acc. předm.) hroziti něčím, vyhrožovati někomu něčím: *pugnam*; *obsidionem L*; *comminanda oppugnatione alqd quaerere L* pohrůžkou obléhání něco chtíti (zamýšleti).

com-minuō, *ere, uī, ūtum* (v malé kousky) drobiti; **1)** rozdrobiti, roztřískati, rozbiti: *statuam*; *anulum C*; *scalae comminutae (sunt) S* řebřík se zlomil; **2)** metaf. **a)** zmenšovati, umenšovati: *argenti pondus c. H*; **b)** seslabovati, pokořovati, zdrcovati: *opes regni c. S*; *ingenii vires c. O*; *quem (Viriathum) Laelius fregit et comminuit L* pokořil a zdrtil.

com-minus, adv. [*com a manus*, op. *eminus*] **1)** (v mluvě voj.) zblízka, muž proti muži: *gladio c. rem gerere Cs* mečem zblízka bojovati; *c. pugnare Cs*; *c. dimicare acie L* muž proti muži bojovati; *nec eminus hastis aut comminus gladiis uteretur C*; *unum comminus ense ferit, iaculo cadit eminus ipse O*; *c. concurrere hosti O* utkati se v boji s nepřítelem; *falcati c. enses V* srpovité meče pro boj zblízka; *c. petere hostem ense O* zblízka, přímo útočiti mečem na nepřítele; *c. aggredi O*; *ire c. V* jíti v (sou)boj; **2)** vůb. na blízku, zblízka: *c. aspicere alqm O*; *viso c. armatorum agmine T*; *monstrata c. captivitate* = (ἡ ἔγγυθεν δουλοσύνη) *T* ukazujíce na blízkou porobu; *non c. Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petivit T* neodebral se do Mesopotamie, která byla na blízku . . .; (básn.) *c.* (= *sua manu*) *arva insequi V* vlastní rukou neustále (bedlivě) vzdělávati pole.

com-(con-)misceō, *ēre, miscuī, mixtum* smísiti, smíchati něco s něčím (alqd cum re n. s pouh. abl.): *numquam temeritas cum sapientia commiscetur C*; *frusta commixta mero V*; *commixta (Volcano) favilla V* smíšený (s ohněm) popel; *commixti corpore* (smíšeni s tělesem národa) *subsident Teucri V*; *fumus in auras commixtus V* dým, jenž se vmísil do vzdušin, dým zmizelý (rozplynulý) ve vzdušinách; *clamor commixtus V* křik zmatený; *Silvius Italo commixtus sanguine V* Silvius smíšený z krve italské, povstalý smíšením (matka jeho pocházela z Italie).

commiserātiō, *ōnis, f.* [*commiseror*] lítost, smilování, útrpnost, vzbuzování útrpnosti, soustrasti (o řečníku): *c. alcis* s někým.

com-miseror, *ārī, ātus sum* společně n. prudce želeti, litovati: *fortunam Graeciae N*; *cum c. coeperit C* když počal vzbuzovati útrpnost (o řečníku).

commissum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *committo*] **1)** předsevzetí, podniknutí, podnik: *temere c. L* pošetilý podnik; — spec. (s přihanou) hříšný podnik, dopuštění se něčeho, provinění, přečin, (pro)vina: *c. audacius C*; *turpe c. H*; *poenā commissa luetis V*; **2)** věc svěřená, svěřené tajemství: *commissa celare N*; *tegere H*; *tueri O*; *tacere*; *prodere H*.

commissūra, *ae, f.* [*committo*] zapuštění jedné věci v jinou, spojení, spojka, vazba, spára: *commissurae mirabiles ossium C*.

com-(con-)mittō, *ere, mīsī, missum* dávati dohromady k sobě (do sebe); **1)** spojovati, slučovati, svazovati: *crura in unum commissa* (= *coniuncta*) *O* v jedno srostlé; *commissa corpore toto O* tulíc se celým tělem; *moenia c. O* spojovati hradby, vystavěti, zbudovati je; *nondum commissum opus Cu* dílo dosud neukončené; (s dat.) *qua naris fronti committitur O* kde se spojuje nos s čelem; *qua vir equo commissus erat O* kde muž (člověk) byl srostlý s podobou koňskou; *delphinum caudas utero* (dat.) *commissa luporum V* spojeny (srostlé) majíc s vlčím břichem chvosty delfínů (o Skylle); *Taurus committitur Caucaso Cu* Taurus spojuje se (souvisí) s Kavkazem; — spec. sváděti k boji (k potyčce): *captivum cum electo popularium suorum committunt T* postaví proti sobě (do boje); *infirmas legiones hostibus c. non audebat Cs* vydati na ránu; (básn.) *c. manum Teucris V* utkati se bojem s Teukry; **2)** (svedením dohromady) počínati: *proelium (pugnam) c.* počínati,

sváděti boj, dávati se (pouštěti se) v boj, sraziti se (s kým): *pugnam c. caestu V* pouštěti se v zápas řemením; *c. certamen L*; *bellum c. L*; *sermonem c. O* začíti rozhovor; *longo intervallo iudicium hoc primum committitur C* soud (přelíčení) se zahajuje, se koná; *tuba commissos canit ludos V* trouba ohlašuje zahájení (začátek) her; 3) a) počínati skutek nedovolený, dopouštěti se něčeho, spáchati něco, prohřešiti se, proviniti se něčím, zaviniti něco: (absol.) *cum veri simile erit aliquem commisisse C* že někdo se provinil; *c. contra legem C* jednati protizákonně; (s acc.) *c. scelus; maleficia; facinus*; *commissa piacula V* spáchané zločiny; *neque commissum a se* (sc. *quicquam esse*), *quare timeret Cs* že se ničeho nedopustil, proč by se měl obávati; b) (s *ut*) zaviniti, dopustiti, připustiti, býti příčinou, dáti podnět: *ne committeret, ut locus nomen caperet Cs*; *committendum non putabat, ut dici posset Cs*; (básn. s inf.) *committit repelli O*; c) propadati (trestu, pokutě): *poenam octupli c. C*; *multam c. C*; (pass.) připadati (zástavou) někomu: *hereditas Veneri commissa est C*; 4) přepouštěti s důvěrou někomu něco, svěřiti, odevzdati, poručiti, přenechati: *collum tonsori c. C*; *sulcis semina c. O*: *c. pelago ratem H*; *commissae habenae O* svěřené otěže (Faëthontovi); *crus laqueis c. O* strčiti nohu v oka; *rem proelio c. Cs* oddati věc na boj; *c. funera primae pugnae V* zasvětiti mrtvoly prvnímu boji; *calores commissi fidibus Aeoliae puellae H* žáry lásky svěřené loutně aiolské dívky (t. j. Sapfy), opěvané od...; *senatus ei commisit, ut videret, ne quid detrimenti res publica caperet C* senát mu svěřil, nařídil, aby...; *se c. alci, alcis fidei* svěřiti se ochraně něčí, dáti se v ochranu někoho; *se barbaris c. Cs* svěřiti se, osmělíti se, odvážiti se mezi barbary; *c. se aequo loco hosti L* měřiti se s nepřítelem (čeliti nepříteli) na rovině; *neque vero se populo solum, sed etiam senatui commisit C* nesvěřil se toliko lidu, odvážil se netoliko mezi lid, ale i do senátu; *ecquis se theatro populoque Romano commiserit C*; *se in conclave c. C* pustiti se, odvážiti se do ložnice; *in populi conspectum quo ore vos commisistis? C* před národ předstoupiti, národu se ukázati s jakou tváří jste se odvážili; *c. se civilibus fluctibus N* svěřiti se vlnám, pouštěti se v proudy veřejného života; *se mortis periculo c. C* vydávati se v šanc nebezpečenství smrti; — (absol.) míti důvěru v koho, důvěřovati komu (alci): *cui denique commisit? C*; *haec cum scirem, commisi tamen Heio C*; *ventis committendum existimabat Cs.*

Commius, *iī, m.* náčelník Atrebatův *Cs.*

commodē, adv. [*commodus*] s mírou; 1) přiměrně, přiměřeně, případně, náležitě, vhodně, obratně: *facete et c. alqd dicere C*; *causa c. dicitur C* hájení vhodně (obratně) se vede; *satis c. laudare C*; *commodius rem publicam administrare Cs*; 2) obratně, krásně: *c. saltare N*; *c. verba facere N* plynně řečniti; *perficere rem commodius C*; 3) pohodlně, bez obtíží (nesnází), snadně: *non satis c. pugnare Cs*; *minus c. Cs* méně pohodlně, jen stěží; *commodius* (pohodlněji, bezstarostněji) *quam tu vivo H*; 4) zdvořile, laskavě: *facis c., quod C* jest laskavé od tebe, že...

commoditās, *ātis, f.* [*commodus*] co jest s mírou; 1) přiměřenost, příhodnost, případnost; pravá míra: *non satis commode dicere possum, nam commoditati ingenium est impedimento C* neboť přiměřenému výkladu mé (malé) nadání jest na závadu; 2) pohodlnost, příjemnost; výhoda, výhodnost, prospěch, prospěšnost: *vitae c. iucunditasque C*; *plurimas et maximas commoditates amicitia continet C*; *c. itineris L* pohodlná cesta.

commodō, *āre, āvī, ātum* [*commodus*] vl. vhod upravovati; a) *c. alci* činiti někomu něco k libosti, činiti po vůli, zavděčovati se: *at publice commodasti C* obci jsi se zavděčil; b) *c. alci alqd* půjčiti, zapůjčiti; propůjčiti; přepustiti, dopřáti: *haec a fortuna donata, cetera a fortuna commodata esse videntur C*; *nomen suum alci ad translationem criminis c. C*; *alci aurem c. HO* sluchu propůjčiti; *ex illis* (*iuvenibus*) *testis falsos c. S* z nich křivé svědky předváděl, je propůjčoval ke křivým svědectvím; *rei publicae tempus c. L* dopřáti obci času; *parvis pec-*

catis veniam, magnis severitatem c. T malým pokleskům dopřáti odpuštění, odpustiti, velké přísně trestati.

1. commodum, adv. [adv. acc. neutr. od *commodus*] právě: *c. discesseras heri, cum Trebatius venit C.*

2. commodum, *ī, n.* [isol. subst. neutr. od *commodus*] vl. to, co jest s mírou, přiměrnost; **1)** pohodlí, pohodlnost: *naves sui commodi causa* (pro své pohodlí) *facere Cs*; *c. alcis expectare C* čekati na dobu někomu pohodlnou; *ex commodo pugnam facere S* svésti boj, jak mu jest vhod, jak se mu hodí; **2)** meton. poskytnuté pohodlí: **a)** výhoda, prospěch, (osobní) zájem, zisk, užitek: *sui commodi causā nocere alteri C*; *contra valetudinis commodum C* proti prospěchu, na škodu svého zdraví; *rei publicae commodis servire C* hověti zájmům obce; *rei familiaris commoda Cs* vlastní výhody; *commoda vitae C*; *commodo rei publicae facere Cs* s prospěchem, beze škody, bez ublížení obci; *quantum per c. rei publicae fieri posset L*; *in publica commoda peccem H* prohřešil bych se proti prospěchu (blahu) obce; *amicitias inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestumare S* ceniti ne dle (vnitřní) hodnoty, nýbrž dle (zevnějšího) prospěchu (dle výhody); *hoc commodi est C* (při tom) jest ta výhoda, to dobré; *referre omnia ad suum c.* při všem hleděti jen k užitku svému; *militis commoda ad senatum reicere T* výhody vojska odkazovati na senát; **b)** přednost, výsada: *militibus commoda dare O*; *tribunatūs (militum) commoda C*; **c)** (= *commodatum*) předmět na čas) půjčený: *forum commodis hospitum, non furtis nocentium ornare C.*

commodus, *a, um* [*com-modus*] (jsoucí) s mírou; **1)** přiměřený, případný, náležitý; vhodný, příhodný: *valetudo minus commoda Cs*; *tribus miscentur cyathis pocula commodis* (adj. místo adv.) *H* třemi cyathy (vína) mísí se poháry přiměřeně; *intervalla humane commoda H* vzdálenosti lidsky přiměřené, ne právě velké; (s dat.) *omnia commoda curationi L* vše léčení jest příznivé; **2)** **a)** dobrý, výhodný, prospěšný: *commodiorem* (= *meliorem*) *in statum pervenire Cs*; *commodissimum* (= *optimum*) *visum est Cs*; *commodum est* jest s výhodou, s prospěchem (s inf., s acc. c. inf.); **b)** pohodlný, snadný: *commodiore re frumentaria uti Cs* pohodlněji zásobovati se obilím; *commodum anni tempus C*; *c. traiectus Cs*; *commodius iter L*; *ad ius commodiore iudicio pervenire C*; **3)** (o osobách) přívětivý, vlídný, ochotný, úslužný: *Apronius aliis inhumanus, isti uni commodus videtur C*; *mihi commodus uni H* sobě jedinému úslužný, t. j. dbalý pouze svého prospěchu; *mores commodi C* laskavá (vlídná) povaha; *donarem pateras c. meis sodalibus H* daroval bych ochotně mísky (obětní) svým druhům; (*iambus*) *c. et patiens spondeos recepit H* povolně a trpělivě.

com-mōlior, *īrī* uváděti v pohyb, podnikati: (obr.) *dolum c.* užiti lsti.

commoneſacio, *ere, fēcī, factum,* pass. **commoneſīō,** *fierī, factus sum* [*commoneo* a *facio*] důtklivě upomínati, připomínati; pamatovati koho nač: (s acc. věci) *c. istius praeturam C*; (alqm alcis rei) *ut quemque extulerat, c.* (inf. hist.) *beneficii sui S*; *sceleris et crudelitatis commonefieri C* býti upamatován na..., přijíti na pamět někomu; (častěji následuje acc. c. inf., nepřímá ot. n. věta žádací) *illi eum commonefaciunt, ut utatur instituto suo C.*

com-moneō, *ēre, uī, itum* (= *commonefacio*) alqm alcis rei, de alqa re; ale acc. pron. neutr.: *quod nos lex commonet C.*

com-mōnstrō, *āre, āvī, ātum* přesně, zřetelně ukazovati, označovati: *c. aurum alci C.*

commorātiō, *ōnis, f.* [*commoror*] prodlévání.

com-moror, *ārī, ātus sum* meškati, zdržovati se, prodlévati: *Milo, dum se uxor comparat, commoratus est C*; *commorandi natura deversorium nobis, non habitandi dedit C* hospoda, útulek k (delšímu) pobytu (pobytí), nikoli k trvalému bydlení; *c. apud alqm diutissime C.*

commōtiō, *ōnis, f.* [*commoveo*] **1)** pohyb; **2)** metaf. pohnutí (mysli), rozčilení, vzrušení: *c. animi C* vášeň.

commōtus, *a, um* adj. (vl. part. perf. pass. od *commoveo*) prudce pohnutý; prudký, ohnivý, podrážděný, rozčilený, vášnivý: *genus (dicendi) commotum in agendo C*; *ipsa Agrippina paulo com-*

motior (ingenio) T; *non vultu alienatus, non verbis commotior T.*

com-moveō, *ēre, mōvī, mōtum* 1) uváděti v pohyb, hýbati, pohybovati: *c. castra ex loco L* hnouti táborem, dáti se na pochod; *c. aciem L* hnouti vojskem; *magnitudo belli Graeciae quoque arma commoverat Cu* pohnula brannou mocí také Řecka; *hostem c. L* pohnouti nepřítele k ústupu; *columnas c. C* odkliditi, odvézti; *avis commovet alas V*; *cervum commovēre canes V* vyplašili; *commoto simul omnium aere alieno T* poněvadž současně hnuto bylo všemi dluhy, dluhy všech najednou byly vypověděny; *c. sacra V* hnouti posvátným nářadím (při slavnosti Bakchově), vynášeti (z chrámu) posvátné nářadí, t. j. počínati slavnost; (reflex.) *commovere se non sunt ausi CN* sebou hnouti; *religiones ipsae se commosse videntur C* samy posvátnosti, posvátná místa, zdá se, že se pohnula (jako k boji); *domo se non c. C* nehnouti se z domu; 2) metaf. a) pohnouti, povzbuditi k něčemu: *hoc nuntio (his rebus) commotus*; *usque eo commotus est, ut ... C*; b) prudce pohnouti někým, rozčilovati, znepokojovati, lekati, děsiti; kormoutiti: *commoveor animo et toto corpore perhorresco C*; *Metellus tanta diligentia fuit, ut unius nominis litura se commotum esse dixerit C* že jest ve starostech, že mu dělá starost; *senatus commotus perturbatusque discedit C* v největším rozechvění (rozčilení). Často part. perf. pass. *commotus, a, um* (jsa, byv) pohnut, dojat, zkormoucen; polekán, zaražen; znepokojen, rozkvašen, vznětlivý; postrašen, zděšen; c) dojímati něhoho, pohnouti někým (v mysli): *quae causa Oppianici mentem maxime commovebat C*; *multitudo misericordiā commota C*; *populus lacrimis Iunii commotus C*; d) pobuřovati, popouzeti, drážditi, vzbuzovati nevoli, nevolí naplňovati: *animi iudicum impudentiā defensionis commoventur C*; *qui me commorit (= commoverit), flebit H* kdo mne z klidu vyruší, podráždí ...; *commotus habebitur H* bude pokládán za pomateného (na rozumu); *commota mens H* pomatenost (mysli); e) působiti, tropiti něco, vzbuzovati (cit, náladu): *tumultum aut bellum c. C* ztropiti válku; *dolorem c. C*; *lacrimas c. Cu*; *suspicionem c. C.*

commūne, *is, n.* [subst. isol. od *communis*] 1) věc obecná, statek obecný: *privatus illis census erat brevis, c. magnum H*; *de communi in privatam domum sevocare C*; *communia laudas H* chválíš veřejná místa, veřejnost; 2) obec („kommuna"): *c. Siciliae C*; *c. Cretensium C*; *c. gentis Pelasgae O* spojená moc. Často adv. **in commūne** (= *communiter*) a) pro obecné dobro, ke společnému (užitku) prospěchu: *ex nostro nonnihil i. c. contulimus C*; *quod i. c. conducat, proferre T*; *ut (princeps) domesticā curā vacuus i. c. consulat T*; b) všeobecně, celkem, vůbec: *haec i. c. de omnium Germanorum origine accepimus T*; c) společně, dohromady: *i. c. non consulunt T*; *i. c. Suebi vocentur T*; *honores i. c. vocare L* učiniti úřady společnými (patriciům i plebejům); *tarda sunt, quae i. c. expostulantur T* co se žádá pro všecky, všeobecné požadavky; *haec i. c., ceterum timore occulto T* toto obecně, veřejně ...; **in commūnī**: *cetera i. c. sita sunt T* ostatní věci máte s námi společně, máte zároveň s námi; *libertatem i. c. ponere T* položiti svobodu za věc všem společnou.

commūnicātiō, *ōnis, f.* [*communico*] vespolné účastnění; sdělení, sdílení, udělení: *c. sermonis C* rozmluva; *largitio et c. civitatis C* udělení práva občanského; *societas et c. utilitatum C* sdělování vzájemných prospěchů, sdílení se o vzájemné prospěchy.

commūnicō, *āre, āvī, ātum* (depon. *communicor L* 4, 24, 2) I trans. (aliquid cum alqo) činiti něco společným; 1) (dávajíc) účastna činiti někoho něčeho, sdíleti se s někým o něco, svěřovati se někomu s něčím: *praemium (gloriam) cum alqo c. Cs* rozděliti se o odměnu (slávu) s někým; *pecunias cum dotibus c. Cs* jmění (své) sloučiti s věnem, přidati k věnu; *causam cum Chrysogono c. C* věc svou s Chrysogonem (t. j. s věcí Chrysogonovou) spojovati (sdružovati); *consilia cum finitimis c. Cs* se záměry se svěřiti, záměry své sousedům oznámiti, o záměrech smlouvati se se sousedy; *rationes belli gerendi c. Cs* smluviti se s někým o způ-

sobu válčení; *cum de societate multa inter se communicarent C* když společně se radili; *Tydides mecum sua communicat acta O* mne účastna činí, bere za účastníka svých činů; *communicato consilio Cs* společně se uradíce; (s dat. osoby) uděliti, dopřáti: *neque (his) honos ullus communicatur Cs*; (*his*) *victus communicatur*; 2) (přijímajíc) něco s někým společně nésti, děliti se s někým oč: *qui velint cum periculis nostris sua communicare C*; *res adversas c. C*; *labores et discrimina, mox gloriam c. T*; II intrans. c. cum alqo, de alqa re společně s někým raditi se, smlouvati se, rokovati společně s někým: *Claudium tecum communicasse dicis C*; *quibuscum communicare de maximis rebus consueverat Cs*; *ille cum Cotta communicat, ut pugnā excederet Cs*.

1. **com-mūniō** (*commoenio*), *īre, īvī(iī), ītum* [srov. *moenia*] 1) silně opevňovati, ohrazovati: *locum L*; *loca castellis idonea c. N*; (s prolept. předm.) *castella c. Cs* založiti pevnůstky; *castra c.* (= *munita castra ponere*) *CsT* rozbiti, zříditi pevný tábor; 2) metaf. utvrzovati, upevňovati: *auctoritatem C*; *ius C*; *causam testimoniis c. C*.

2. **com-mūniō**, *ōnis, f.* [*communis*] pospolitost, společenství: *c. parietum T* společné zdi; *c. sanguinis C* krevní příbuzenství; *c. beneficiorum*; *c. legis*; *c. iuris C*.

com-mūnis, *e* [srov. *im-munis*; *munia*] (jako příslušník obce) zavázaný k stejným povinnostem; 1) společný, pospolitý, obecný: *sunt quaedam in te singularia, quaedam tibi cum multis communia C*; *non proprium senectutis est vitium, sed commune valetudinis C*; *laudem conferre potius in medium quam ex communi ad se trahere L* činiti slávu spíše společnou, než společnou si osobovati; *communia proprie dicere H* látku rázu obecného představiti (zpracovati) zvláště (individuálně); *c. aerarium N* spolková pokladna; *c. classis Graeciae N* společné, spojené loďstvo; *communes liberi*; *c. legatio Cs*; *commune ius gentium* právo všem národům obecné; *c. consensus Cs* všeobecný souhlas; *res c. Cs* společná záležitost, obecný prospěch; *communia loca C* veřejná místa; *loci communes C* místa obecná, myšlenky obecné (v řečnictví a filosofii); *c. sensus H* slušné (taktní) chování se ve společenském styku, zdravý rozum; *vita c. C* život obecný (jaký mezi lidmi jest); *homo vitae c. ignarus C* člověk neznalý způsobů v obcování společenském; (s dat.) *commune vitium magnis parvisque civitatibus N*; *regnum fuit regibus commune L* králové vládli společně; (s gen.) *amicorum communia esse omnia C*; (*cum* s ablat.) *illa communia imperatoribus cum militibus N*; *hoc mihi est cum illo commune* v této věci s oním mám účastenství společné; 2) (o osobách) vlídný (ke každému), laskavý, blahosklonný: *quem existimas fuisse Catone communiorem? C*; *amicus simplex et c. C*; *Cyrum communem fuisse erga Lysandrum C*; *communis infimis* (dat.) *N* laskavý k nejnižším.

commūnitās, *ātis, f.* [*communis*] 1) společenství, společnost: *alci communitate iunctum esse C*; *c. vitae C* společné spolužití; *societas et c. generis humani C*; 2) (subjektivně) a) smysl pro obecnost, pro (lidské) společenství: *officia, quae ex communitate ducuntur C*; b) vlídnost, laskavost, laskavá povaha, blahosklonnost.

commūniter, adv. [*communis*] a) společně: *rebus c. gestis cum patre triumphavit C*; *ira urit c. utrumque H* oba dva, jednoho právě tak jako druhého; *c. omnes O* vesměs všichni; b) vůbec, všeobecně: *quae c. de ipso studio locutus sum C* (opak *proprie* zvláště).

com-murmuror, *ārī, ātus sum* reptati: *secum ipse C* sám u sebe, pro sebe.

com-mūtābilis, *e* [*commuto*] změnitelný, měnlivý, měnivý: *res publica*; *ratio vitae C*.

com-mūtātiō, *ōnis, f.* [*commuto*] změna, proměna, obrat: *c. rerum* převrat okolností; *c. fortunae Cs*; *omnibus voluntatum commutationem afferre Cs* změniti vůli všech; *crebrae commutationes aestuum Cs* časté střídání se přílivu a odlivu (mořského); *c. caeli C* změna, obrat počasí; *commutationes temporum quadripertitae C* změny čtyř ročních počasí.

com-mūtō, *āre, āvī, ātum* **1)** (zcela) změniti; med. *commutari* změniti se: *consilium c. Cs*; *iter c. Cs*; *belli rationem c. Cs*; *tabulas publicas c. C*; *indicium c. C* porušiti (zfalšovati) udání, výpověď; *commutato tempore Cs* když se okolnosti změnily; *commutatā fortunā Cs* když se štěstí obrátilo; **2)** směniti, vyměniti (něco za něco): *captivos c. C*; *ut cum patriae caritate constantiae gloriam commutaret C*; (s pouhým abl.) *religionem pecuniā c. C* prodati za . . .; *studium belli gerendi agriculturā c. Cs* vyměniti válčivost za rolnictví.

cōmō, *ere, cōmpsī, cōmptum* [*co-emo* s-bírati] (sbírajíc) pořádati, upravovati; česati; váb. zdobiti; zvl. ozdobně plésti vlasy: *c. capillos C*; *compta puella comas O* vlas majíc ozdobený; *munera, quibus nova nupta comatur T* jimiž by se zdobila snoubenka; *comptus* viz zvláště.

cōmoedia, *ae, f.* [κωμῳδία] veselohra, komedie.

cōmoedus, *ī, m.* [κωμῳδός] komický herec, komik.

com-pacīscor (*compeciscor*), *ī, pactus* (*pectus*) *sum* uzavírati smlouvu s někým, smlouvati něco, umlouvati se o něčem; (pass. v abl. abs.) *compacto* (*compecto*) jak bylo smluveno, podle úmluvy: *compecto cum matre Bostaris consilium cepit C*; *ut veri similius sit compecto eam rem actam L*.

compāctiō, *ōnis, f.* [*compingo*] složení, sklad: *c. quaedam membrorum C*.

com-(con-)pāgēs, *is, f.* [*compingo*] **1)** spojení, sroubení, vazba, svor: *lapidum c. O*; *scutorum c. T* (= *testudo*) spojené štíty; *saxorum c. T* kamenné sroubení; *curva compagibus alvus V* břicho vazbou zakřivené, sklenuté, vyduté; *compages artae V* závory pevně (těsně) přiléhající (přilehlé); *laxis compagibus laterum V* ježto vazba boků (lodních) se uvolnila . . .; **2)** (uměle spojená) stavba: *dum sumus inclusi in his corporis compagibus C* v tomto tělesném ústrojí; *haec compages* (organismus státní) *disciplinā coaluit T*.

compāgō, *inis, f.* [*compingo*] spojení, sloučení: *c. cerae O*.

com-pār, *paris,* adj. úplně stejný, jednostejný, rovný (ve vzájemném poměru): *id c. conubium fore L*; *funus morti c. L*; subst. *m. f.* druh (družka), soudruh, tovaryš: *munia comparis aequare H*.

comparābilis, *e* [**2.** *comparo*] přirovnatelný.

comparātiō, *ōnis, f.* **I** [od **1.** *comparo* chystati] **a)** uchystání, připravení, příprava, vystrojení: *tempus ad comparationem belli contulit*; *c. veneni L*; **b)** opatření, zjednání: *non placet c. mihi testium C*; **II** [od **2.** *comparo* srovnávati] srovnávání; **a)** postavení proti sobě, spor (kollise): *potest eorum incidere c., de duobus honestis utrum sit honestius C*; *utilitatum c. C*; **b)** sestavení, srovnání, přirovnání: *quas* (*sarcinas viliores*) *in comparatione meliorum avaritia contempserat Cu* u srovnání s lepšími; *c. militum fit L* vojínové jsou srovnáváni (mezi sebou); *quae habent comparationem C* co lze srovnati; *comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse T* ze srovnání s nejhorším (vladařem) že hledal slávy; **c)** narovnání o něco, úmluva, dohodnutí: *Manlio provincia sine sorte, sine comparatione data L*.

comparātīvus, *a, um* [**2.** *comparo*] přirovnávací: *iudicatio C*.

NB U grammatiků (*gradus*) *comparativus* stupeň přirovnávací, komparativ.

com-(con-)pāreō, *ēre, pāruī,* — (úplně) objevovati se, ukazovati se, vyskytovati se; býti tu, býti po ruce: *cum subito sole obscurato non comparuisset Romulus C* zmizel (s pohledu); *nec auctor nec causa terroris conparuit L*; *servi, qui non comparebant C*; *dona comparere omnia C* že všecky dary jsou tu; (*haec*) *a natura inchoata comparent C* je zjevno, že . . .; *in quibus* (*libris*) *multa diligentia comparet N* jeví se, jest patrna; *non comparens pars O* scházející část (těla).

1. comparō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *paro* chystati, strojiti] **1)** chystati (přichystati, uchystati), připravovati, hotoviti, pořizovati, opatřovati: *adducit homines et eis arma comparat C*; *quae curando vulneri opus sunt, comparat L* opatřuje, shání; *classem c. N* vystrojiti, vypraviti loďstvo; *domicilium c. L* zaopatřiti si obydlí; *his rebus comparatis Cs* po těchto opatřeních, těmito

opatřeními (přípravami); *annus hibernus imbres nivesque comparat H* zimní doba připravuje, přivádí, přináší lijavce a metelice (sněhové vánice); — spec. α) (lidi) opatřovati, sbírati, zjednávati, získati: *milites c. L*; *exercitum c. C*; *auxilia c. Cs*; *accusatores c. pecuniā C*; *tribunos ad intercessionem c. L* získati; β) (absol.) činiti (konati) přípravy, činiti opatření, chystati se: *dare tempus ad comparandum N* k přípravám; *spatium comparandi C*; γ) reflex. připravovati se, strojiti se, chystati se k něčemu: *dum se uxor comparat C* zatím co se choť chystala (k odchodu); *c. se ad iter L*; *se c. ad omnes casus Cs* býti připraven (odhodlán) na všecky případy; δ) (k potřebě) zjednávati, opatřovati: *rem frumentariam c. Cs* opatřovati obilí, zásobovati se potravou; *facultates c. Cs* nabýti prostředků (peněz); *factionem c. N* utvořiti si stranu; *auctoritatem sibi c. Cs* získati si vážnost, dojíti vážnosti; *gloriam ex bellicis rebus c. C*; 2) připravovati, chystati něco, připravovati se, chystati se, strojiti se k něčemu: *iter c. N* chystati se (strojiti se) na cestu; *fugam c. Cs* zamýšleti útěk, hotoviti se k útěku; *bellum c.* konati přípravy k válce, chystati se k válce; *interitum rei publicae c. C* připravovati zkázu obce; *incendium erat comparatum N* oheň byl založen; *insidias c. C*; *dolum c. L* nastrojiti lest; (básn. s inf.) *si quis urere tecta comparet O* chystá-li se zapáliti...; 3) zaříditi (zříditi), uspořádati, upraviti: *more maiorum comparatum est C* jest ustanoveno (zařízeno), jest zásadou; *hoc iniquissime comparatum est, quod... C.*

2. comparō, *āre, āvī, ātum* [*compar*] vl. pářiti, po dvou sestavovati; 1) stavěti k sobě (dva), přiváděti k sobě: *priore item consulatu inter se comparati L* byvše také v dřívějším konsulátu k sobě (pospolu) postaveni, t. j. byvše také kollegové za konsulátu dřívějšího; — spec. postaviti proti sobě (k zápasu): *Scipio et Hannibal velut ad extremum certamen comparati duces L*; *vinctus pater oranti filio comparatur T*; 2) metaf. a) sestavovati srovnávajíc, srovnávati někoho s někým, přirovnávati někoho k někomu (alqm cum alqo n. s dat.): *cum meum factum cum tuo comparo C*; *equi fortis et victoris senectuti comparat suam C*; *res inter se c. C*; *c. imperatores formā ac decore* (abl. limit.) *corporis T*; b) srovnávajíc klásti na roveň, klásti po bok, rovnati někoho někomu: *nullius consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est N*; *quae victoria cum Marathonio possit comparari tropaeo N*; *exercitus exercitui comparari poterat L*; *et se mihi comparet Aiax O* a tu (ještě se mnou se měřiti, mně se vyrovnati chce...; *quid est, cur illi nobis comparandi sint L* proč by se nám měli rovnati; c) v mysli srovnávati, srovnávajíc uvažovati: *deinde comparat, quanto plures deleti sint homines C*; *fuere, qui compararent, quae in Drusum honora Augustus fecisset T*; *comparando hinc, quam seditio similis esset irae, flexisse mentes hominum L* přirovnáváním uváděje jim na mysl; d) (t. t. o rozdílení provincií mezi úředníky) srovnati se, smluviti se o něčem, shodnouti se, dohodnouti se o něco, rozděliti si něco (alqd): *consules inter se provincias comparaverant L*; *placere consules provincias aut comparare inter se aut sortiri L*; *decemviri comparabant inter se, quos ire ad bellum oporteret L.*

com-pāscō, *ere,* — *pāstum* spolu pásti.

com-pāscuus, *a, um* určený k společné pastvě: *ager c. C* obecní pastvisko, obecna.

compeciscor, compecto, viz *compaciscor.*

compellātiō, *ōnis, f.* [1. *compello*] oslovení; domluva, výčitka.

1. com-pellō, *āre, āvī, ātum* 1) oslovovati někoho, promlouvati k někomu (alqm): *prior Aenean compellat Achates V*; *ultro verbis compellat amicis V*; *quem Phoebi interpres multo compellat honore V* oslovuje (vítá) s vřelou poctou; *nomine* (*nominatim T*) *c. alqm L*; *hac ego si compellor imagine H* jsem-li oslovován tímto podobenstvím, naráží-li se tímto podobenstvím na mne, *dedit Augustus pecuniam, sed non compellatus T* ale nebyv vybídnut, bez vybídnutí; 2) a) promlouvati k někomu zostra (přísně),

osopovati se na někoho, domlouvati někomu, plísniti někoho: *ne compellarer inultus H*; — spec. spílati někomu: (s dvojím acc.) *quin eum fratricidam compellaret N* aby mu nelála, nespílala bratrovrahův; b) poháněti někoho (z viny), viniti, obviňovati, nařknouti: *hoc crimine in contione compellabatur N.*

2. **com-pellō**, *ere, pulī, pulsum* 1) (dohromady) sháněti, vháněti: *pecus totius provinciae c. Cs*; *pecora atque homines ex agris in silvas Cs*; *armentum in speluncam L*; — spec. α) pronásledujíc vháněti, sháněti, zaháněti, zatlačovati, tisknouti: *hostes in flumen c. Cs*; *in oppida Cs*; *Pompeium ferro domum compulit C*; *hominem ex domesticis insidiis in castrense latrocinium c. C* vyhnati z domácích nástrah v polní lupičství; *omni bello Medulliam compulso L* když se veškerá válka do Medullie shrnula, u Medullie soustředila; (obr.) *rex noto compulsus eodem V* zahnán týmž větrem; *nos sub antrum compulit imber V*; *militum fugam Arbela fortuna compulerat Cu* náhoda svedla prchající vojíny do Arbel; β) vháněti, přiváděti do tísně (do úzkých): *eo adversarios compuli, ut commeatu iuvari non possint C* do takové tísně jsem přivedl; *hostes eo compulit, ut plures fame quam ferro interirent N*; (obr.) *utroque (mari) in artas fauces compellente terram Cu* poněvadž obě moře v úzké okřídlí zemi zužují; 2) metaf. doháněti, nutiti, donucovati k něčemu: *compulsus terrore Cs* dohnán, donucen hrůzou; *alqm ad deditionem c. L* přinutiti někoho vzdáti se; *alqm ad bellum c. O*; *alqm in eundem metum c. L*; (s výsl. *ut*) *rabie compulsus est, ut me vellet occidere O* vztekem dal se strhnouti k tomu, že...; (s inf.) *compulerunt regem iussa nefanda pati O.*

compendiārius, *a, um* [*compendium*] zkrácený, krátký, výhodný: *via quasi compendiaria C* krátká cesta.

compendium, *iī, n.* [*com-pendo*] vl. úspora při vážení, vyvažek; 1) výtěžek, výhoda, zisk, prospěch: *capti compendio ex direptis bonis Cs*; *suo privato compendio serviebant Cs*; 2) úspora práce (času), zkrácení cesty, kratší cesta: *compendiis viarum militem antevenire T* kratšími cestami...; *propioribus compendiis ierant T*; *per compendia montis anticipata via est O* t. j. tím, že se dali kratší cestou přes horu; *per compendia maris adsequitur Germanicum T* nejkratší cestou po moři...

compēnsātiō, *ōnis, f.* [*compenso*] vyvážení, vyrovnání: *incommoda vitae compensatione commodorum lenire C*; *hac compensatione uti C.*

com-pēnsō, *āre, āvī, ātum* a) (alqd cum alqa re) zvážiti jedno s druhým, vyvážiti: *amicus cum* (předl.) *mea compenset vitiis bona H* ať zváží dobré stránky mé s chybami (jiní *cum* pokládají za spojku a *vitiis* za dativ [*compensare* alqd alci rei] když společně zváží, proti sobě odváží stránky dobré a vady); b) (alqd alqa re) vyvážiti, vyrovnati, nahraditi něco něčím: *c. labores gloriā C*; *vitia senectutis diligentiā C.*

comperendinātus, *ūs, m.* (a -iō, *iōnis, f.*) [*comperendino*] odročení soudního nálezu na třetí den (t. j. dvoudenní odročení).

comperendinō, *āre, āvī, ātum* [*comperendinus* pozítřejší] odročiti soudní nález na třetí den a sporné strany na ten den obeslati, předvolati; (absol.) *mea (ratio est), ut ante primos ludos comperendinem* abych navrhl odročení na třetí den.

comperiō, *īre, perī, pertum* [srov. *peritus*] (jistě) zvěděti, dověděti se o něčem, nabýti určité vědomosti, zjistiti (alqd: de alqa re; ex (ab) alqo; s acc. c. inf. n. nepř. ot.); *ex multis audivi, nam comperisse me non audeo dicere C*; *ex quibus hominibus omnia comperi C*; (pouhý abl. instr.) *ubi certis auctoribus comperit Cs*; *Metellus postquam de rebus actis comperit S*; (pass.) *quae postquam Metello* (dat. auct. = *a Metello*) *conperta sunt S*; *ea ita futura... comperta Hannibali cum essent L* když se Hannibal dověděl, že se tak stane; (s nom. praed.) *omnia falsa comperta sunt C* vše shledáno jest, ukázalo se (býti) lživým; *aliquo facinore comperto Cs* zjištěním, odhalením skutku nějakého; *posteaquam comperit eum posse vivere C*; *compertum est a transfugis nongentos Romanorum confectos (esse) T* zvědělo se od zběhů; *unde causa peregrino sacro, parum comperi T* málo

vím, není mi dosti známo. — U historiků v abl. abs. **compertō** s acc. c. inf. když se zvědělo: *Caecina comperto vanam esse formidinem T* Caecina zvěděv, že...; *Germanicus nondum comperto profectionem incusari T* nevěda dosud, že... — Často part. perf. pass. **compertus**, *a, um* a) vyzvěděný, jistý, bezpečný, na jisto postavený: *compertum habere alqd* zjištěno míti, jistě věděti, míti (toho) zkušenost; *levem auditionem pro re comperta habent Cs* pokládají za věc zaručenou, zjištěnou; *centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare T*; *alii quoquo modo audita pro compertis habent T*; b) na nějž se něco ví, postižený v něčem, usvědčený z něčeho (= *convictus*): *filius iuvenis nullius probri c. L*; *nepos nullius flagitii compertus*; (s inf.) *compertus (iuvenis) pecuniam avertisse T.*

comperior, *īrī* = *comperio* (zřídka).

com-pēs, *f.* [od *pes*] (jen v plur. *compedes* a v abl. sg. *compede*) 1) pouta na nohy: *ex compedibus et ergastulo ille Gracchus C*; *compedibus vincire Cu*; *compede trahebatur Mithridates T*; 2) metaf. pouta: *qui in compedibus corporis semper fuerunt C*; *Hebrus nivali compede vinctus H* ledovými pouty spjat; *gratā detinuit compede Myrtale H* (o poutu lásky); *grata compede vinctus H.*

com-(con-)pescō, *ere, scuī*, — [srov. *compes*] držeti v mezích (na uzdě), svírati, krotiti: *qui* (sc. *Pluto*) *Geryonem tristi conpescit unda H*; *bracchia arborum c. O* sřezati, ořezati; (obr.) *luxuriantia compescet H* bující výhonky přiřízne; *quae causae compescant mare H*; *hunc* (sc. *animum*) *frenis, hunc tu compesce catenā H*; *seditionem c. T* zkrotiti vzpouru; *clamorem c.*; *risum c. H* tlumiti; *sitim compescuit unda O* žízeň uhasil vodou; *ignes ignibus c. O* utlumiti oheň ohněm; *tristitiam c. O* potlačiti smutek.

competītor, *ōris, m.* a **-trīx**, *trīcis, f.* [*competo*] spolužadatel, spolužadatelka, spoluuchazeč (o úřad).

competō, *ere, īvī (iī), ītum* společně spěchati k cíli; metaf. a) míti stejný cíl, setkávati se; spadati v jedno: *finem miraculi cum Othonis exitu competisse T* konec divu že se shodoval se smrtí Othonovou; b) býti mocen, schopen něčeho, stačiti k něčemu: *non linguā, oculis, auribus c. T*; *vix ad arma capienda competit animus L.*

compīlātiō, *ōnis, f.* [*compilo*] obrání, loupež; vykořistění.

com-pīlō, *āre, āvī, ātum* obrati, oloupiti, vyloupiti, vykrásti: *c. exercitum provinciamque C*; *c. hortos*; *vicinos*; *oppidum C*; *Deli fanum latrocinio compilavit C*; *formidare servos, ne te compilent H*; — spec. (o krádeži literární) vyloupiti: *iuris consultorum sapientiam c.*; *Crispini scrinia c. H.*

compingō, *ere, pēgī, pāctum* [*com* a *pango*] dohromady srážeti, stloukati; 1) spojovati, sbíjeti: *compactis trabibus quam* (sc. *turrim*) *eduxerat ipse V*; *fistula harundinibus compacta* píšťala spojená, složená ze stébel; *quid tam compositum tamque compactum inveniri potest?* co tak složeného a tak spojeného, srostlého (kompaktního)...; 2) směstnati, stísniti v hromadu: *milites in tecta c. Hirt.*

compitālicius, *a, um* [*compitalis*] vztahující se ku kompitaliím: *ludus c. C.*

compitālis, *e* [*compitum*] příslušný k rozcestí, rozcestní; odt. subst. **Compitālia**, *ium* n. *iōrum, n.* Kompitalie, roční slavnost konaná na počest Larů na rozcestích, kdež se nalézaly jejich kapličky.

compitum, *ī, n.* [*competo*] místo, kde se sbíhá několik cest (ulic), křižovatka, rozcestí (v městech bylo na křižovatkách velmi hlučno a živo): *in ternas compita secta vias O* rozcestí dělící se ve tři cesty; *circum pagos et compita H*; meton. lidé scházející se na křižovatkách: *frequentia imposuere mihi cognomen compita H* hlučná rozcestí (t. j. pouliční lid) dala mně příjmení.

com-plānō, *āre, āvī, ātum* srovnati se zemí.

com-plector, *ī, plexus sum* [srov. *plecto*, řec. *πλέκω*, čes. pletu] vl. oplétati se, obvinovati se kol něčeho; 1) obmykati, objímati, bráti do náručí, (při)vinouti k sobě: *c. patrem C*; (v zápase) *inter se complexi N* popadše se vespolek, držíce se v křížku; *complecti* (sc. *adversarium*) *N* obejmouti, sevříti soupeře; *hostem dextra c. V*: *Cacum corripit in nodum*

complexus V uchopí Kaka a sevře jej (jeho krk, hrdlo) v uzel; *vitis claviculis quasi manibus, quidquid est nacta, complectitur C* obepíná; *amaracus illum floribus complectitur V* objímá, halí; *terra gremio complectitur ossa V* chová, kryje v lůně svém . . .; 2) metaf. a) (prostor) objímati, zaujímati, obklopovati, svírati: *tantum spatium c. Cs*; *incola complexi terram maris O* moře zemi objímajícího; *Oceanus latos sinus complectens T*; *circuitum domūs custodiis c. L*; b) pojmouti, shrnouti, zahrnouti, obsáhnouti, zavírati (v sobě): *omnes caritates patria una complexa est C* pojala do sebe, chová v sobě; *populum aequo iure c. T* zahrnouti v rovnoprávnost; *plures provincias complexus sum Cu* více provincií jsem spojil (ve své moci); (v pass. význ. od zastar. *complecto*) *hoc uno maleficio omnia scelera complexa esse videntur C* v tomto jediném zlém činu všecky zločiny zdají se býti zahrnuty, obsaženy; — spec. α) výkladem, slovy shrnouti, vyjádřiti, vypravovati, vylíčiti, vystihnouti: *omnia unā comprehensione c. C* vše zahrnouti jednou větou; *facta oratione c. C*; *libro omnem rerum memoriam c. C*; *preces c. O* vysloviti prosby, přání; β) myslí obejmouti, obsáhnouti, pojmouti, postihnouti, pochopiti: *alqd mente, cogitatione c. C*; *cum complector animo C* když myslí pozoruji, na mysli uvažuji; *suā scientiā cuncta c. T*; *rem c. memoriter C* obsáhnouti věc dobrou pamětí; *formam ac figuram animi c. T*; c) láskou (přízní) obejmouti někoho, oblíbiti si, horlivě se ujímati, podporovati: *benevolentiā, beneficiis c. alqm C*; *me Pompeius omnibus studiis complexus est C* mne se ujal; *fortuna eos etiam plerumque efficit caecos, quos complexa est C* které si oblíbila, své miláčky; *omnes cives caritate c. L* objímati láskou.

complēmentum, *ī, n.* [*compleo*] prostředek, jímž se něco doplňuje; doplněk: *quod* (sc. *maiestatis crimen*) *tum omnium accusationum c. erat T* které tehda doplňovalo všecky žaloby.

compleō, *ēre, ēvī, ētum* [srov. *plenus, πίμπλημι*] 1) plniti, naplňovati, vyplňovati, doplňovati (alqd alqa re): *fossam aquā c. Cs*; *referto foro completisque templis C* když náměstí bylo přeplněno a chrámy hustě obsazeny; *metu, ne complerentur navigia L* ze strachu, aby lodi se nepřeplnily; *ut dodrantem ex Privernati complerent* (= *complementi causā adicerent*) *L* aby tři čtvrtiny doplnili z Privernska; — (s gen.) *cum completus mercatorum carcer esset C*; *convivium vicinorum cotidie compleo C* každodenně plním svůj stůl sousedy, sezvu si sousedy; — spec. α) naplniti, hustě (těsně) obsaditi, zabrati: *collem castris c. Cs* pokrýti, zabrati vrch táborem; *completis Liburnicis per promptissimos gladiatorum T*; *Aulida c. O* naplniti přístav aulidský; β) (počet) naplniti, doplniti, (plný počet) postaviti: *legiones c. Cs*; *suum numerum c. Cs* postaviti plný počet; 2) metaf. a) naplniti: *exercitum omnium rerum copiā c. Cs* hojně zásobiti vojsko vším, zaplaviti hojností všeho; *omnia clamore complentur Cs* křik všude se rozléhá; *clamore omnis ora compleri T* křikem se rozléhal celý kraj; *milites bona spe c. Cs*; *gaudio compleri C*; b) vyplniti, dokončiti (dokonati), vykonati: *annuus exactis completur mensibus orbis V* roční dokonává se oběh; c) (o čase) naplniti, dovršiti, dokonati, prožiti: *septem complevit annos C* žil plných sedm let; *genitor sua fata complerat* (= *compleverat*) *O* naplnil svou sudbu, t. j. zemřel; *tempora debita* (sc. *compleri*) *Parcae complerant V* povinné doby, usouzený čas Sudičky naplnily.

complexiō, *ōnis, f.* [*complector*] objetí, spojení: *atomorum inter se C*; *mira verborum c. C*; *cumulata bonorum c. C* souhrn.

complexus, *ūs, m.* [*complector*] 1) objímání, objetí; náruč: *mundus omnia complexu suo coërcet C*; *quercum complexibus ambit O* dub objetím sevře; *ferre complexum matri L* objetí nésti, chtíti obejmouti; *complexum accipere L* dáti se obejmouti; *dare complexūs alci O* objímati někoho; *divellere liberos a parentum complexu S* z náručí; *venire in sinum complexumque alcis C* spěchati do náručí; *adicit complexum et oscula T*; *qui complexūs et gaudia quanta fuerunt! H*; — spec. *Britannorum gladii complexum armorum non tolerabant T*

speření zbraní, boj z blízka; 2) metaf. objetí, přivinutí k sobě někoho láskou, náklonnost, přízeň: *c. totius gentis humanae C*; *in sinu semper et complexu alcis esse C*; *genus de Catilinae complexu C* lidé z objetí Katilinova, miláčkové Katilinovi; *se fortiora solacia e complexu rei publicae petivisse T* silnější útěchy že hledal v objetí obce.

com-(con-)plicō, *āre, āvī, ātum* složiti, svinouti: *complicata notio C* představa spletená, nejasná, temný (nevyvinutý) pojem.

complōrātiō, *ōnis, f.* nebo **-tus**, *ūs, m.* [*comploro*] hlasité spolunaříkání, hořekování, usedavý pláč nad něčím, nářek, kvílení: *c. oritur L*; (s gen. subj.) *lamentabilis mulierum c. L* žalostivý nářek žen; (s gen. obj.) *c. sui patriaeque L* nářek nad sebou a nad vlastí.

complōrātus, *ūs, m.* = *comploratio.*

com-(con-)plōrō, *āre, āvī, ātum* spolu s jinými hlasitě, prudce naříkati; hořekovati, kvíleti, bědovati nad někým, oplakávati někoho: *mortem c. C*; *vivos mortuosque L*; *suos penates c. O*; (obr.) *desperata comploratagque res publica L* ztracená a (jako mrtvá) oplakaná obec.

complūrēs, *a* (gen. *-ium*), adj. vl. několik pospolu (t. j. dosti mnoho téhož druhu); nemálo něčeho, několik, dosti mnoho, přemnozí: *vita excellentium virorum complurium N*; (subst.) *compluribus narrare alqd*; *haec atque eiusdem generis complura Cs* (*complures* nemá významu komparativného; srov. *plures*).

com-pōnō, *ere, posuī, positum* (sražený tvar part. perf. pass. u básn. *compostus*) I 1) skládati, sestavovati, spojovati: *pennas c. O* klásti vedle sebe; (básn. s dat.) *componens manibus manus V* spojuje s rukama ruce; — spec. α) vojsko spojovati, stahovati, soustřeďovati: *exercitum in hibernaculis c. S*; β) plachtoví (lodní) skládati, stahovati, svinovati: *armamenta c. L*; γ) kosti, popel (mrtvého) sbírati, ukládati, pohřbíti: *cinerem c. O*; δ) osoby proti sobě k boji postaviti: *par compositum H* pár zápasníků proti sobě postavených; metaf. *pergis pugnantia secum c. H* stále samé protivy stavíš proti sobě; (protivníky ve při soudní tváří v tvář) proti sobě postaviti: *cum indice c. T*; ε) pokojně svésti dohromady, sloučiti, spojiti: *genus indocile c. V*; 2) srovnávajíc skládati, srovnávati, přirovnávati: *dicta cum factis S*; *parva c. magnis* (dat.) *OV*; *cladi nostrae tuam O*; II v celek skládati, pojiti, spojovati, tvořiti: *genus hominum compositum est ex corpore et anima S*; *exercitus compositus ex variis gentibus S*; *templa deis c. O* stavěti; *urbem c. V* založiti město; *aggere composito tumuli V* když náhrobek byl nasypán; metaf. *c. pacem VL* zjednati mír; *foedus c. V* učiniti smlouvu; — spec. α) (o písemnostech) skládati, spisovati: *manu componit verba trementi O* třesoucí se rukou skládá k sobě slova; *carmina c. H*; *orationem c. L*; ale: *librum ex alienis orationibus c. C* knihu (zápis) z cizích řečí sestaviti, slátati; *senatus consultum*; *res gestas c.* opěvati; *scaenae* (dat.) *fabulas c. T* pro divadlo skládati kusy; *preces c. T* napsati prosebný list; β) společně umlouvati, ujednati, sjednati něco; shodnouti se, dorozuměti se o něčem: *ictum iam foedus et omnes compositae leges V* všecky podmínky byly smluveny; *res inter se c. S*; *c. consilium L*; *diem rei gerendae c. L*; *locum tempusque c. T*; *hora composita H*; (ve zlém smyslu) *dolum c. S* vymysliti, strojiti lest; *supplicia in alqm c. S*; (absol.) *ut domi compositum cum Marcio fuerat L* jak to doma s Marciem bylo ujednáno. Často ablat. part. perf. pass. **ex compositō** neb pouze *composito* dle úmluvy, dle dohodnutí: *c. rumpit vocem V* III 1) pořádně složiti, sestaviti: spořádati, uspořádati, uvésti v pořádek, upraviti: *aridum compone lignum H*; *c. crines V*; *composito et delibuto capillo C* s upraveným a namazaným vlasem; *c. comas O*; *togam c. H* záhyby togy náležitě upraviti; *se componere O* zdobiti se; (obr.) *vultum c.* upraviti tvář, výraz obličeje, tvář na se vzíti, tváříti se (chladnokrevně, vesele): *vultu composito T* s tváří upravenou; *nihil compositum in ostentationem T* nic nebylo líčeno na odiv; *compositus ore T* s klidnou tváří; *veste servili in dissimulationem sui compositus T* v oděvu otrockém k nepoznání přestrojen; *compositus in reverentiam, in (ad) tristi-*

tiam T upraviv se k úctě, k zármutku, t. j. úctu, zármutek na odiv stavěje; s tváří (na oko) truchlivou; — spec. α) (voje) spořádati, v pořádku postaviti: *composito agmine discedere T* vojem spořádaným; *c. ordines T* řady sestaviti; *legionem, auxilia pro ripa c. T*; β) uložiti k odpočinku: *iam se regina aureī composuit spondā V* uložila se, usadila se; *c. membra V* odpočinouti si; *diem componet vesper V* den uloží k odpočinku; *toro c. alqm O* vystaviti mrtvolu něčí na parádním (skvostném) lůžku; *componi eodem tumulo O* býti pochován v témž hrobě; *omnes composui H* všecky jsem pochoval; *placida compostus pace quiescit V* pochován (v hrobě) v klidném míru odpočívá; *c. Sironem O* (mocí, násilím) upokojiti, usmrtiti; 2) a) uložiti (k potřebě), schovati: *condo et compono, quae mox depromere possim H*; *nescius uti compositis H* užívati zásob; *opes c. V* plodiny polní (sbírati a) ukládati; b) (věci) spořádati, zaříditi: *rebus compositis S*; *quod adest, memento c. aequus H* přítomnost hleď spořádati klidnou myslí, hleď dobře užiti věcí přítomných; *curas c. V*; odt. subst. part.: *composita, ōrum, n. S* spořádané, uklidněné poměry; c) (spor) narovnati, vyrovnati, srovnati, ukliditi, ukončiti: *controversias c. C*; *lites c. V*; *bellum c. SN* válku skončiti mírem; (neos.) *fieri non potuit, ut componeretur C* aby se stalo narovnání, aby spor (věc) se urovnal; d) (bouři, vášeň, osoby) spořádati, upokojiti, uklidniti, utišiti: *motos c. fluctus V* složiti, t. j. uvésti v obvyklý pořádek, uklidniti vzbouřené vlny; *mare compositum O* moře uklidněné; *amicos c. H* smířiti přátele; *animum c. T* utišiti se; *motum orientem c. T* upokojiti pobouřený východ; *Armeniam c. T.* viz též *compositus*.

com-portō, *āre, āvī, ātum* 1) snášeti: *caespites ad aggerem*; *aggerem, vimina materiamque Cs*; *praedas c. H* snášeti na hromadu; 2) svážeti, dopravovati: *frumenta ex agris in oppida*; *argentum ad se comportari iubet.*

compos, adj. [*com-potis* spolupán čeho] 1) vládnoucí něčím, mocen něčeho (s gen., zřídka s abl.): *si tuae mentis compos fuisses C* kdybys byl býval při smyslech; *compotem sui facere mentem L* opět se vzpamatovati; *vix mentis suae c. Cu* téměř bez sebe, bez smyslů; (s abl.) *corpore atque animo vix prae gaudio compotes L*; 2) účasten něčeho: *qui me huius urbis compotem fecerunt CV*; *patriae compotem me numquam siris* (= *siveris*) *esse L* spoluužívati vlasti, žíti pospolu s ostatními ve vlasti; *voti c. HL* ten, jemuž se přání vyplnilo, jenž došel splnění přání; (s abl.) *praedā ingenti c.* (= *potitus*) *exercitus*; subst. *multitudo compotum L* množství účastníků.

compositē, adv. [*compositus*] 1) spořádaně, upraveně, úpravně: *c. et apte dicere C*; *c. atque magnifice casum rei publicae miserari S* uměle a velkolepě želeti; 2) klidně: *compositius cuncta agere T.*

compositiō, *ōnis, f.* [*compono*] 1) složení, sestavení: *c. iuris pontificalis C* sepsání; *c. anni C* kalendář; 2) spořádání, srovnání, zařízení: *c. membrorum*; *c. sonorum*; *c. magistratuum C*; 3) narovnání, smír: *de compositione agere Cs*; *quos per compositionem servare volebat C* zachovati smírem (narovnáním); *compositionis auctor C* rádce k vyrovnání.

compositor, *ōris, m.* [*compono*] pořadatel, upravovatel: *c. operum O* skladatel.

compositus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *compono*] 1) složený, sestavený: *Aegyptii effigies compositas venerantur T* podoby složené (z postavy lidské i zvířecí); — spec. dobře (náležitě, uměle) složený, urovnaný, spořádaný, upravený, úpravný, učleněný: *non sunt composita verba mea S*; *composita res publica CT*; (subst.) *composita, ōrum, n.* spořádané poměry; 2) upravený; způsobilý k něčemu (ad alqd): *nemo paratior et compositior ad iudicium venisse videtur C*; *nihil compositum in ostentationem T* nic strojeného na odiv (na oko); *alliciendis moribus* (dat.) *c. T*; *c. ad* (*in*) *maestitiam T* upravený (na oko) k zármutku, zármutek na odiv stavěje; *composita indignatio T* strojené (líčené) rozhorlení; *sive verum istud, sive fictum et compositum est T*; 3) usazený, klidný, chladnokrevný: *vir aetate composita T* muž usazeného věku.

compōtātiō, *ōnis, f.* [*compoto*] (společná) pitka, kvas (překlad řec. *συμπόσιον*) *C.*

com-pōtor, *ōris, m.* společník v pití, spolupiják, spolupijan.

comprānsor, *ōris, m.* [*com-prandeo*] spoluhodovník, soustolovník.

comprecātiō, *ōnis, f.* [*comprecor*] společné vzývání, modlení se, modlitba k bohům: *deorum c. L.*

com-precor, *ārī, ātus sum* společně vzývati, prositi: (jako vložka) *Cythereaque, comprecor, ausis adsit nostris O.*

comprehendō, (někdy v prose, často u básn. **comprēndō**), *ere, prehendī* (*prēndī*), *prehensum* (*prēnsum*) **I 1)** v hromadu (v jedno) vzíti, sebrati: *comprensus chlamydem* (acc. vztah.) *ab auro O* spjatý maje plášť zlatem, zlatou sponou; **2)** metaf. **a)** zahrnouti, obsáhnouti, objímati: *circuitus rupis XXXII stadia comprehendit*; *alqm amicitiā c. C*; *memoriā c. alqd C* pamětí obsáhnouti; **b)** (slovy, písmem) zahrnouti, vyčísti, vylíčiti: *breviter comprehensa sententia C* myšlenka stručně vyjádřená; *quae* (se. *adversa*) *c. coner O* vypočísti; *scelerum c. formas V*; s abl. *dictis, verbis c. alqd* vylíčiti; *numero c. O* zahrnouti v počet, spočísti; **II** (význam předložky oslaben) chopiti, chytiti, popadnouti: *funes c. Cs* zachytiti; *ter frustra comprensa manūs effugit imago V*; *comprehendunt utrumque et orant Cs* berou (za ruku); — spec. **α)** (osoby) uchopiti, zajmouti, zatknouti: *interfectores fugientes c. L*; *contra ius gentium comprehendi L*; *comprehensus est in templo servus C* byl zatčen; *alqm in fuga c. Cs* dopadnouti; (o věcech) *raedas equosque c. Cs* vzíti, odníti, pobrati; **β)** (vinníky) postihnouti, přistihnouti, dopadnouti při čem: *alqm in furto c. Cs*; (zločin) odhaliti: *res eius indicio comprehenditur C* vyjde na jevo; **γ)** (o ohni) zachvátiti: *incendium* (*ignis, flamma*) *turres comprehendit CuV*; (pass.) *opera flammā comprehensa Hirt.*; *agger comprenditur ignibus O*; též *ignem comprehendere* vznítiti se, chytiti: *casae ignem comprehenderunt Cs*; *visa* (*est*) *comprendere crinibus ignem V* že se jí vzňaly vlasy; metaf. (myslí) pochopiti, postihnouti něco, porozuměti něčemu: (s abl. instr.) *rem sensibus c. C* postřehnouti smysly; *animo*; *cogitatione*; *mente*; *memoria*; (též absol.) *quod comprehendi et perspici potest C.*

comprehēnsibilis, *e* [*comprehendo*] pochopitelný.

comprehēnsiō, *ōnis, f.* [*comprehendo*] **1)** zahrnutí, spojení, souhrn: *consequentium rerum cum primis c. C*; meton. obvětí, perioda; **2)** uchopení, zadržení; **a)** *c. sontium C* postižení vinníků; **b)** metaf. pochopení; meton. pojem: *comprehensiones rerum C.*

comprēndō, viz *comprehendo.*

compressē, adv. [*comprimo*] krátce, stručně.

compressiō, *ōnis, f.* [*comprimo*] stisknutí; metaf. stručné vyjádření (v řeči), stručnost (řeči).

compressus, *ūs, m.* [*comprimo*] stisknutí: *terra semen tepefactum compressu suo diffundit C* pevným objetím.

comprimō, *ere, pressī, pressum* [*com* a *premo*] **1)** stisknouti, stlačiti: *digitos c. C*; (přísl.) *compressis manibus sedere L* složiti ruce v klín; *oculos* (*morientis*) *c. O* zatlačiti oči; *ora O*; *labra c. H* rty (ústa) zavříti, sevříti; *vi compressa Vestalis L* znásilněná; — spec. stěsnati, sraziti: *c. ordines L*; **2)** metaf. **a)** v mezích držeti, zadržovati, krotiti: *compressi a centurione L*; *eius adventus Pompeianos compressit C* zadržel, zkrotil; *c. Ligures L*; **b)** staviti, zamezovati, potlačovati, tlumiti, dusiti něco: *c. gressum V* krok zastaviti, zadržeti; *Clodii conatus furoresque compressit C* překaziti šílené pokusy; *tumultum, seditionem, bella c.*; *murmura c. O* utišiti reptání; *amorem edendi c. V* ukojiti; *infidelitatem c. Cs* potlačiti, učiniti přítrž; **c)** zadržeti, potlačiti, zatajiti: *frumentum*; *ob annonam compressam L*; *famam captae Carthaginis c. L.*

comprobātiō, *ōnis, f.* [*comprobo*] schvalování, uznání.

com-(con-)probō, *āre, āvī, ātum* **1)** úplně (zcela) býti srozuměn, schváliti, uznati za dobré: *factum c. L*; *tuam legem laudo vehementissimeque comprobo C*; **2)** potvrditi, stvrditi, prokázati (že něco jest správné): *comprobat hominis consilium fortuna Cs* štěstí přeje jeho

záměru; *hoc factis et moribus comprobavit C*; *vox eventu comprobata L.*

comprōmissum, *ī, n.* [*compromitto*] obapolná připověď, vzájemná dohoda (kompromis).

com-prōmittō, *ere, mīsī, missum* obapolně, vzájemně se dohodnouti o tom, že se podrobí výroku soudcovu (*arbiter*).

Compsa, *ae, f.* město Hirpinské v Samniu (nyn. *Conza*). Odt. adj. **Compsānus,** *a, um*: *ager L.*

cōmptus, *a, um* adj. [vl. part. perf. pass. od *como*] upravený, úpravný, uhlazený, ozdobný, vyšperkovaný: *comptior Galbae sermo T*; *Vinicius comptae facundiae* (gen. qual.) *T* uhlazené výmluvnosti.

Compulteria, *ae, f.* městečko v jihozápadním Samnitsku *L.*

com-(con-)pungō, *ere, punxī, punctum* popíchati: *barbarus compunctus notis Threiciis C* tetovaný.

com-putō, *āre, āvī, ātum* vypočísti, sečísti; zúčtovati: *compellarat hospitem, computarat, pecuniam impetrarat C* obvinil svého hostitele, vypořádal se s ním, peníze na něm vymohl.

Cōmum, *ī, n.* město v sev. Italii při jezeře Komském (*lacus Larius*); odt. adj. *Cōmēnsis, e* Komský; subst. **Cōmēnsēs,** *ium, m.* Komští.

cōnāmen, *inis, n.* [*conor*] **a)** pokoušení se o něco, pokus, námaha, úsilí: *magno conamine mittere lapidem O*; *c. mortis O* pokus zemříti; **b)** náběh, rozmach (k tělesné námaze): *sumpto posita conamine ab hasta O* od kopí zatčeného (do země) vzav rozmach, o kopí zatčené se vymrštiv; meton. vzpěradlo, podpora: *adiutis aliquo conamine nervis O.*

cōnātum, *ī, n.* [part. perf. pass. od *conor*] podniknuté, započaté; pokus, podnik: (obyč. v plur.) *conata efficere C*; *c. perficere Cs*; *Persei conatis obviam ire T.*

cōnātus, *ūs, m.* [*conor*] **1)** pokus, podnik: *conatu desistere Cs*; *c. et effectus L* podnik a provedení (jeho); *ex consiliis hostis conatūs capere L* dle záměrů nepřítelových říditi se ve svých podnicích; *comprimere conatus nefarios C* potlačiti bezbožné podniky, zámysly; *conatus alcis prohibere C* překaziti pokusy; *c. audax traiciendarum Alpium L*; **2) a)** snaha, úsilí, námaha: *tumultus haud magno conatu oppressus est L*; *in mediis conatibus succidimus V*; **b)** snaha, pud: *beluae habent conatum ad pastus capessendos C.*

con-caedēs, *ium, f.* záseky.

con-cale-faciō, *ere, fēcī, factum* a pass. **con-cale-fīō,** *fierī, factus sum* zároveň hodně, zcela činiti teplým, oteplovati; ohřívati, zahřívati: (med.) *iumentum concalefieri exercerique potest N* zahřívati se; *concalefactus C* rozehřátý.

con-calēscō, *ere, caluī* — (zároveň) rozhřívati se, oteplovati se.

con-callēscō, *ere, calluī,* — [*calleo*] **1)** zmozoleti, dostávati mozoly; **2)** metaf. zchytřeti: *animus usu concalluit C.*

Concanus, *ī, m.* muž z Kantaberského kmene Konkanů (*Concanī*) v Hispanii: (kollekt.) *laetus equino sanguine Concanus H.*

con-cavō, *āre, āvī, ātum* okrouhle vydlabati, vyhloubiti: *bracchia in arcus c. O* zakřivovati.

con-cavus, *a, um* okrouhle vyhloubený, vyhloublý, vydutý: *concava vallis O* hluboký úval, kotlina; *concava aera sonant O* vyduté cymbály; *c. surgit aqua O* vzdutá, kypící; *c. bracchia cancri O* zakřivená ramena.

con-cēdō, *ere, cessī, cessum* **I** intrans. **1) a)** ustupovati, odcházeti odněkud, pryč se odebírati, opouštěti místo: (absol.) *metu concessum esse* (neos. pass.) *ratus L* že se ustoupilo ze strachu; (obr.) *concedite, silvae V* mějte se dobře, lesy (loučím se s vámi); *tumor et irae deum concessēre V* ustoupily, pominuly; (východiště vyjádřeno abl. n. předl. ex, ab) *dies caelo concesserat V* den, světlo denní s nebe zmizelo; (obr.) *vitā c. T* odejíti ze života, rozžehnati se s životem = zemříti; též pouhé c.: *quandoque concessero T* až zemru; (*Palamedes*) *superis concessit ab oris V*; **b)** (s označením směru) (odněkud odcházeti a) odebírati se někam, odcházeti: *Argos habitatum concessit N*; *in arcem c. L* utéci se; *in hanc c. turbam H* přistoupiti k našemu davu, k nám; *ad manes concessit vita V* k duším zemřelých, do podsvětí unikl život; **2)** metaf. **a)** v jiný stav, poměr přejíti: *victi in nomen imperantium concessere S* přešli ve jméno panujících, v nich se ztratili, s nimi se slili, splynuli; *ne omne decus belli illuc*

(= *in illum*) *concederet T* aby na onoho nepřešla, onomu nepřipadla; — spec. α) přistupovati na mínění něčí: *in sententiam alcis c. LT*; *concessum in conditiones L* na podmínky bylo přistoupeno; β) přijíti pod někoho (něco), podvoliti se, poddati se, podrobiti se: *in paucorum ius atque dicionem res publica concessit S* v moc a podnoží přišla; b) (s dat.) ustoupiti někomu; postoupiti místo, dáti přednost někomu, býti za někým, nevyrovnati se: *tempus puerile concessit iuventae O*; *cedant arma togae, concedat laurea laudi C*; *obsidioni c. T* připustiti obléhání; *fato c.* (přirozené) sudbě ustoupiti, t. j. zemříti; *naturae c. S* podlehnouti zákonu přírody; *civibus de victoria concedendum esse L* občanům že jest co do vítězství ustoupiti, přenechati vítězství; *discipulus magistro tantulum de arte concedere videtur C* zdá se, že učeň jen malinko je v umění za učitelem; *c. alci de gloria T* vzhledem k slávě, slávou někomu se nevyrovnati; *Sulla, cuius facundiae a Manlio concessum est S* byla dána přednost, přednost přiznána; c) (vůli něčí) ustoupiti, povoliti někomu, podvoliti se: *concessit senatus postulationi tuae C*; *inter se c. T* navzájem si ustoupiti, sjednotiti se; (pass.) *concessum est de tribunis L* ústupek byl učiněn; — spec. odpustiti, prominouti, darovati: *temere dicto concedi potest C* pošetilý výrok lze odpustiti; *peccatis c. C*; *cui (vitio) si concedere nolis H*; II transit. 1) postoupiti někomu něco, odstoupiti, přepustiti, ponechati: *Siciliam c. L* odstoupiti; *militibus bona diripienda c. C*; *oppidum militibus ad diripiendum c. Cs*; *Calydona Dianae in iras O* přenechati Kalydon Dianě k ukojení jejího hněvu, vydati na pomstu; *nihil ultra cutem morti c. H* nic mimo kůži smrti neponechati; 2) povoliti, dovoliti, dopřáti, propůjčiti, poskytnouti někomu něčeho (alci alqd; s ut, s ne, s inf.): *victoriam alci c. Cu*; *vitam T*; *quā re concessā Cs* když to bylo povoleno; *id aetati nostrae conceditur C* ten ústupek se činí našemu věku; *c. filio materiem T*; *c. militi omnia T*; *abeunti, si quid poposcerit, c. moris T*; *me consortem nati concede sepulcro V* dopřej mi společného se synem hrobu; *Martem concessis animalibus placant T* dovolenými zvířaty; *concessa petere V*; *bono magis exemplo quam concesso iure T* dle práva (jemu) propůjčeného, příslušného; *te, si concedes, reviset H* dovolíš-li; *si non conceditur uti (fortunā) H* není-li lze (možno) užiti; (básn. osobné pass.) *Camarina numquam concessa moveri V* Kamarina, jíž dle sudeb nebylo dovoleno hnouti se, jež neměla se hnouti (měniti); (s assimilací přísudk. adj.) *mediocribus esse poëtis non concessere columnae H*; *concessum est, uti arma capiant Cs*; *sibi concessum esse transire in Africam L*; — spec. α) (tvrzení) připustiti (alqd; s acc. c. inf.): *illa levia esse tu quoque concedes C*; *verum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla esse concedis C* dovoluji ti, abys pominul to, o čem mlčky připouštíš, že to nicotné; β) někomu k vůli odpustiti provinění, prominouti; přijmouti vinníka na milost, dáti milost: *peccata liberum parentum misericordiae concesserunt C* provinění odpustili ze soustrasti s rodiči; *concessisti illum senatui C* k vůli senátu onoho na milost jsi přijal; *Cominium Caesar precibus fratris concessit T*; *Montanus patri concessus est T* Montanovi milost dána k vůli otci (dle jiných: Montanus otci ponechán k potrestání).

con-celebrō, *āre, āvī, ātum* 1) hojně navštěvovati, hlučně něčemu obcovati, hlučnou návštěvou slaviti, oslavovati: *triumphum c. C*; *funus c. L*; *spectaculum c. L*; *dapes c. O*; 2) (řečí) proslaviti, rozhlásiti, roznésti: *victoriam famā et litteris Cs* ústně i písemně.

concēnātiō, *ōnis, f.* [*ceno*] společné hodování (překlad slova *σύνδειπνον* u *C*).

concentiō, *ōnis, f.* [*concino*] společný, sborový zpěv.

concentus, *ūs, m.* [*concino*] 1) společné zpívání, souzpěv, společný zpěv, souzvuk, spoluznění: *c. avium V*; *c. vocis lyraeque O*; *tubarum cornuumque c. LT* zvuk, hlahol trub a rohů; *vocis... virtutis c. T*; (hendiadyoin) *catervae et c. C* zpěvné sbory (dramatické); 2) soulad, harmonie: *sonus varios concentus efficit C*; 3) metaf. souhlas, shoda: *melior actionum quam sonorum c. C.*

conceptiō, *ōnis, f.* [*concipio*] přijetí; početí (plodu).

conceptus, *ūs, m.* [*concipio*] početí (plodu).

concerpō, *ere, cerpsī, cerptum* [*con* a *carpo*] roztrhati, rozškubati.

concertātiō, *ōnis, f.* [*concerto*] slovní zápas, půtka, hádka, spor.

concertātor, *ōris, m.* [*concerto*] spoluzávodník, protivník; sok.

concertātōrius, *a, um* hádavý.

con-certō, *āre, āvī, ātum* vejíti v zápas, zápasiti, zápoliti, měřiti se s kým: *cum inimico c. C* s odpůrcem přijíti ve spor.

concessiō, *ōnis, f.* [*concedo*] postoupení; dovolení, přivolení: *concessione agrorum redimi T* odstoupení půdy.

concessus, *ūs, m.* [*concedo*] (jen v abl. sing. *concessu*): s dovolením, se svolením: *Caesaris concessu Cs* milostí; *omnium c. C*; *fratrum c. T.*

concha, *ae, f.* [κόγχη] 1) lastura, škeble: *conchae marinae O*; *c. viles H*; 2) synekd. ulita, závitek; — spec. roh Tritonův: *Triton cavā personat aequora conchā V*; *c. sonans O*; skořápka, skořepina: *ostrea in conchis tuta fuere suis O*; 3) meton. perla: *munera fert illi conchas teretesque lapillos O*; nach, šarlach (šťáva červce nachového): *strata conchā Sidonide tincta O*; 4) metaf. nádobí (náčiní) lastuře podobné: *funde unguenta de conchis H* nalij balsámu z láhvičky; *c. salis puri H* slánka.

conchȳliātus, *a, um* [*conchylium*] nachem (šarlatem) barvený, nachový.

conchȳlium, *ii, n.* [κογχύλιον] korýš, ústřice: *exstructa mensa conchyliis C*; *c. Lucrina H*; — spec. nachovec; meton. nachová barva, nach (připravený ze šťávy nachovce): *vestis conchylio tincta C.*

1. **concidō**, *ere, cidī, —* [*com* a *cado*] 1) rázem, na hromadu padnouti, shroutiti se, skáceti se: *turris concidit Cs*; *conclave concidisse C* hodovní síň prý se zřítila; — spec. α) klesnouti, padnouti (mdlobou; mrtev, poraněn, zvl. v boji): *paene concidi C* málem bych byl omdlel, málem jsem neomdlel; *graviter ad terram concidit V*; *concidit pugnans Cs*; *c. in proelio C*; *concidit ac vitam fudit V*; β) spadnouti se: *concidimus macie O*; 2) metaf. klesnouti, přijíti k pádu, zaniknouti, podlehnouti, přijíti v niveč: *concidunt venti H* ztišují se; *scimus Romae fidem concidisse C* že úvěr v Římě klesl, byl otřesen; *opes Persarum concidunt T*; *imperii maiestas*; *concidit ferocia L*; *crimen concidit C* obvinění rozplývá se v niveč; *morte Othonis concidisse bellum T* že válka ochabla, se skončila; *concidit Ilia tellus V* klesla, zanikla; *concidit auguris domus H*; *concidunt gentes O* zanikají národové; *Phocion uno crimine concidit N* klesl, pozbyl veškeré váhy v životě veřejném; — spec. klesati na mysli, chabnouti, býti malomyslný: *hostes concidunt animis Hirt.*; *ne patres conscripti conciderent, ne deficerent C.*

2. **concīdō**, *ere, cīdī, cīsum* [*com* a *caedo*] 1) sřezati, sesekati; rozsekati: *ligna c. O* rozštípati; *naves aut concīdit aut incendit L*; — spec. α) (v boji) posekati, porubati, pobiti: *magnam hostium partem concīdit Cs*; *post concisae sunt optimae cohortes C*; β) nasekati někomu, zřezati někoho, vypráskati, nabiti někomu, zbíti někoho: *virgis plebem c. L*; *alqm pugnis et calcibus C*; metaf. *pedestria itinera concisa aestuariis Cs* cesty zpřetínané, přervané močály; 2) metaf. (slovem i skutkem) poraziti někoho, přivésti k pádu, zničiti: *Antonium decretis vestris concidistis C.*

con-cieō, *ēre, concīvī, concĭtum*, v prose obyč. **conciō**, *īre, concīvī, concĭtum* 1) shloučiti, shromážditi, svolati, přivolati: *ad se multitudinem c. L*; *exercitum ex insula L*; *matronas ex domo L* svolati z domu ven, vypuditi; *auxilia T*; 2) uvésti v prudký pohyb, popohnati; zvl. v med. páditi: *concitus calcaribus equus Cu*; *est insano concita cursu O* dala se do šíleného běhu; *concita per silvas O* pádíc po lesích; *concita membra fugae mandare O* kvapně prchati; zvl. part. **concĭtus**, *a, um*: *sagitta* (*moles*) *nervo concita O* vymrštěná; *tormento concita saxa V*; *concita navis O* loď v rychlý pohyb uvedená, rychlá; *concita flumina*; *c. amnis O* prudká, dravá řeka; *hostem c. aufert V* prudce, rychle unáší; 3) metaf. a) pobouřiti,

podrážditi, popuditi: *plebem contionibus*; *populos T*; *concitos per largitionem veteranos T*; *c. milites ad recuperandam libertatem L*; *irā concitus VO* hněvem pobouřen, roznícen; *divino concita motu O* božským nadšením vznícena, puzena; *crimine concita O* podrážděná; b) (s vnitřním acc.) vzbuditi, způsobiti, ztropiti: *bellum L*; *seditionem LT*; *varios motus animorum T*; *tantum invidiae concivit, ut . . . T*; *simultates sibi c. caedibus L* přivoditi si, způsobiti si, uvaliti na sebe záští.

conciliābulum, *ī, n.* [*concilio*] shromáždiště, tržiště: *supplicationem in urbe et per omnia fora conciliabulaque edixerunt L*; *per conciliabula et coetus seditiosa disserebant T.*

conciliātiō, *ōnis, f.* [*concilio*] 1) sjednocení, sdružení, spojení: *totius generis hominum c. C*; 2) sjednocení ve smýšlení, naklonění myslí sobě neb jinému: *conciliationis causā C*; — spec. α) přátelení (se) s něčím, náchylnost k něčemu: *hominis c. ad ea, quae iucunda sunt C*; β) získání (si), zjednání: *c. gratiae C.*

conciliātor, *ōris, m.* [*concilio*] zjednavatel, prostředník: *nuptiarum c. NT* námluvčí; *proditionis c. L*; *genti Germanorum idoneus c. T* prostředník, přímluvčí.

conciliātrīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *conciliatrix*] prostřednice, přímluvkyně.

conciliātrīx, *īcis, f.* [*conciliator*] prostřednice: *cum c. amicitiae virtutis opinio fuerit C* ježto prostřednicí přátelství byla domněnka ctnosti, ježto v přátelství jsme vešli předpokládajíce ctnost; (obr.) *quam blanda c. natura C* svůdkyně.

conciliātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concilio*] spojený; 1) spřízněný, spřátelený; oblíbený u někoho (alci): *Hasdrubal Hamilcari conciliatus L*; *iuvenis aetatis flore sibi c. Cu* mladík, jejž si oblíbil (si zamiloval) pro kvetoucí jeho věk; 2) nakloněný k něčemu: *iudex ad rem accipiendam conciliatior C.*

conciliō, *āre, āvī, ātum* [*concilium*] 1) slučovati, spojovati; metaf. nakloňovati, přáteliti, činiti přítelem, získati, připoutati, sváděti někoho s někým (alqm alci): *etiam feras inter sese natura ipsa conciliat C* sbližuje; *ratio et oratio conciliat inter se homines coniungitque C*; *parentibus et dis immortalibus et patriae nos primum natura conciliat C*; *hominum animos sibi c. CNT*; *conciliabat ceteros reges N* hleděl si nakloniti; *c. civitatem Arvernis Cs* získati pro...; *Latinorum gentem c. L* přivábiti, připoutati; *fortunam beneficiis c.*; *quos poterat, sibi conciliando, adiuvabat L* tím, že dobrodiním k sobě poutal, koho mohl; *fore, ut nepoti conciliaretur Caesar T* že se císař smíří s vnukem; — spec. získati někoho pro něco, doporoučeti někomu něco: *tyranno dictis artes conciliasse suas O* těmito slovy (takto) prý samovládci umění své doporoučel; *quas (res) homini natura conciliat C*; 2) (sloučením) zjednati, opatřiti, svésti, způsobiti, poříditi něco (alci alqd): *pacem et amicitiam c. Cs*; *quam* (sc. *societatem generis humani*) *conciliavit ipsa natura C* vytvořila příroda; *regnum alci c. Cs* dopomoci někomu k trůnu; *tu sceptra Iovemque concilias V* ty (mi) zjednáváš moc a přízeň Jovovu; *voluntatem plebis c. L* zjednati si přízeň lidu, nakloniti si lid; *otii nomine servitutem c. N* uvaliti na někoho porobu; *commendationem alci c. ad consulatus petitionem Hirt.*; — spec. získati, opatřiti (peníze): *pecuniae captae et conciliatae C*; *c. pecuniam et capere C.*

concilium, *ii, n.* (vl. spojování, slučování) schůze a) abstr. (= scházení se), schůze, schůzka: *quod Camenarum ibi concilia cum coniuge sua Egeria essent L* že tam schůze mají, že se tam scházejí Kameny s Egerií; b) konkr. (svolaná) schůze, shromáždění, hromada, sbor: *c. pastorum*; *deorum*; *amicorum*; *c. advocare*; *convocare*; *dimittere C*; *c. habetur N* schůze se koná; — spec. (t. t. o rozl. poradních shromážděních, sněmích) shromáždění, sbor, sněm: *patrum sanctum c. H* (o senátu); *tribuni plebi c. edicunt L* (o komitiích tributních); *concilia plebis L*; *quo minus c. advocares legemque ferres C* (o komitiích centuriátních (*c. populi L*). Mimo Řím o sněmech v provinciích: *c. Gallorum*; *commune Belgarum c. Cs* všeobecný sněm; *c. Achaicum L* spolek

Achajský; (u Germánů) *c. inire*; *apud c. accusare T.*

concinnē, adv. [*concinnus*] 1) uměle, souměrně, ladně, lepě; 2) úpravně, způsobně: *rogare coepit blande et c. C.*

concinnitās, *ātis, f.* [*concinnus*] ladné spořádání, umělé sčlánkování, souměrnost, *ornata sententiarum c. C.*

concinnus, *a, um* 1) uměle sestavený, umělý, ladný, pěkný, lepý: *concinna Samos H*; 2) (o řeči i řečníku) ozdobný, případný, úpravný, souměrný: *sermo c. H*; *versus paullo concinnior H* verš o něco úpravnější; *c. in brevitate respondendi N* případný, řízný v úsečných odpovědech; 3) povolný, ochotný, úslužný k někomu (alci): *amicis H.*

concinō, *ere, cinuī,* — [*com* a *cano*] společně zpívati; I intrans. 1) společně zpívati; spoluzvučeti, ozývati se souhlasně: *concinit albus olor O* hejno labutí zpívá; *qua voce* („veto") *concinentes collegas auditis L* kterýmžto slovem že souhlasně se ozývají, slyšíte, kteréž slovo že souhlasně pronášejí; *concinunt tubae* (*signa*) *CLT* trouby, hlásná znamení ozývají se (na poplach); 2) metaf. souhlasiti, shodovati se: *re c. cum iis, verbis discrepare C*; *partes inter se concinunt C*; II trans. 1) společně pěti: *„aelinon" invitā lyrā c. O* pěti žalozpěv; 2) metaf. opěvati, oslavovati: *Caesarem c. H*; *concinet* (= *concinendo celebrabit*) *laetos dies H.*

conciō, *īre* = *concieo.*

con-cipiō, *ere, cēpī, ceptum* [*com* a *capio*] 1) a) v jedno sebrati, shrnouti; b) metaf. slovy shrnouti, ve formuli zavříti; pronésti, vyjádřiti: *ius iurandum c. L* sestaviti přísahu v určitá slova, složiti formuli přísahy, určitými slovy přísahu odříkati, složiti přísahu; *senatus ius iurandum concepit T* přísahu sestavil; *cum cetera iuris iurandi verba conciperent, Vespasiani nomen transmittebant T* když říkali slova přísahy...; *dum vota* (*preces*) *sacerdos concipit O* sliby vyjadřuje, šepce, říká modlitby; *audet Valerius c. summas L* shrnouti v určitý počet, udati souhrn; *sicut concipitur more nostro C* jak se říká po našem zvyku; *fer sacra, pater, et concipe foedus V* slova smlouvy shrň v určitou formuli, odříkávej smlouvu, uzavři smlouvu; — spec. slavnostně opověděti, ohlásiti: *Latinas* (*ferias*) *sacrumque in monte Albano non rite c. L*; *auspicia nova c. L*; 2) a) v sebe shrnouti, (shrnujíc) pojmouti v sebe, bráti k sobě: *terra concipit semina C* pojímá, béře v sebe; *medicamentum concipitur venis Cu* žíly pojímají v sebe lék, lék vniká do žil; *concipit Iris aquas O* táhne (k sobě, do sebe), váží vodu; *flammas* (*ignem*) *c. O* pojmouti v sebe oheň; chytiti, vznítiti se; *timuit, ne aether conciperet flammas O*; (o osobách) *laudando concipit ignes O* rozohniti se, nadchnouti se; (o milujících) *concipit validos Aeētias ignes O* mocným žárem (lásky) zaníti se, vzplane; *conceptae pectore flammae O* vzňaté v srdci žáry (plápoly) lásky; *vires c. O* nabýti síly, sílu dostati; *quae* (*bucina*) *ubi concepit aëra O* kdykoli v sebe pojme vzduch, dechem se naplní; (o ženách) počíti, obtěžkati: *consulti pontifices, an concepto necdum edito partu rite nuberet T* zda sice počavši, ale dosud neporodivši smí se řádně provdati; *dea concepta mari T* z moře zrozená; *concepta crimina portat O* dítě v hříchu počaté, dítě hříchu nosí; *quem Criniso conceptum flumine mater genuit V* zplozeného od boha řeky Krinisa; (obr.) *res publica conceptum periculum parturit C*; b) metaf. mysli, v mysli pojmouti; pochopiti; představiti si, zřetel obrátiti k něčemu, mysliti si, domýšleti se, tušiti: *quod nunc ego mente concipio L* co nyní já si myslím; *animo amplitudinem templi c. L* v duchu pojmouti (vytknouti si) plán velkolepého chrámu, představiti si mohutnost chrámu; *forsitan animo concipias O* snad si v duchu představuješ; *animo ne concipe nefas O* v mysl nepojímej, nemysli na křivdu; *quidquid concipitur nefas H* všeliké bezpráví, které lze vymysliti: *servus Agrippam ferre ad exercitus non servili animo concepit T* pojal myšlenku (úmysl), připadl na myšlenku nikterak otrockou, odhodlal se k...; (s vedl. pojmem touhy po představě) *c. aethera mente O* myslí na nebe, v mysli zatouží po nebi; *c. thalamos O* mysliti, pomýšleti na sňatek; 3) cit v mysl pojmouti, dáti místa, vzniku (citu), připustiti k srdci, pocítiti, cho-

vati (cit): *odium in omnes bonos conceptum C* záští chované proti ...; *prorupēre concepta pridem odia T* záští ode dávna chované; *animo ingentes c. iras O* v srdci pojmouti hněv; *inimicitiae cum Caesare conceptae Cs* nepřátelství chované k Caesarovi; *c. mente vaticinos furores O* v srdci pocítiti věštecké nadšení; *c. pectore robur V* v srdci pocítiti sílu; *pectora concipiunt alios motus V* v srdcích vzcházejí, klíčí nové vzněty; *nec tantos furores mente concipit V* a nedovede si představiti, mysliti tak prudké zaslepenosti; *c. amorem (flammas, ignem) O*; *mens concipit pro facto spemque metumque suo O* má naději i strach; *spes adoptionis concepta T*; *ducis et tu concipe curam V* vůdcovství měj na péči, ujmi se péče vůdcovské, buď vůdcem; *malum aut scelus c. C* zlo neb zločin pojmouti v úmysl; **4)** (nehodu) si utržiti; pass. lpěti na kom: *conceptam huic ordini turpitudinem delere C* smazati potupu lpící na tomto stavu; *macula bello superiore concepta C* skvrna, jež ulpěla (na vás) za dřívější války; *ex quo* (sc. *sanguine paterno*) *si qua maculla concepta est C* způsobí-li se jejím prolitím (t. j. otcovské krve) skvrna nějaká; *furore ex maleficiis concepto C.*

concīsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concīdo*] ořezaný, usečený; zkrácený; úsečný: *sententiae*; *oratio C.*

concitātē, adv. [*concitatus*] kvapně, prudce; rozčileně: *c. dicere C.*

concitātiō, *ōnis, f.* [*concito*] **1)** prudké hnutí, rychlý pohyb: *c. remorum L* rychlé veslování; **2)** metaf. **a)** pohnutí (mysli), vzrušení, pobouření: *c. animi*; *c. mentis*; *concitationem animorum frangere L* utišiti pobouření myslí, pobouřené mysli; **b)** sběh lidu, shon, poplach, srocení, vzbouření: *plebis contra patres c. et seditio C*; *crebrae concitationes fiebant Cs.*

concitātor, *ōris, m.* [*concito*] **a)** podněcovatel, buřič: *c. tabernariorum C*; **b)** strůjce, původce: *c. seditionis C*; *c. belli T*; *c. turbae ac tumultus L.*

concitātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *concito*] uvedený v prudký pohyb, pobídnutý; kvapný, spěšný: *quam concitatissimos equos immittere L* v největším trysku poslati koně; *concitatior cursus L* prudčí běh; metaf. *concitatior clamor L* hlučnější křik.

concitō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od *concieo*] **1)** stále (se všech stran) svolávati; kvapně sháněti: *multitudinem armatorum Cs* srotiti; *iuventutem suam c. L* povolati (do zbraně); **2)** prudce, stále hýbati čím, puditi, honiti, poháněti: *equos L*; *equum calcaribus NL* pobodávati, bráti v ostruhy; *equo concitato ad hostem vehitur N* jede cvalem, tryskem; *armenta in montes c. L* hnáti; *c. navem remis L*; *telum c. V* vymrštiti, vystřeliti; reflex. *se concitare in hostem L* vyřítiti se na ...; *Allecto in Teucros se concitat alis V* zdvihne se k Teukrům na křídlech; medial. *concitati magno cursu Cs* prudkým během se ženouce; (obr.) *alqm ad maturandum c. N* pobídnouti k urychlení, k větší rychlosti; *concitari ad studium C*; **3)** metaf. **a)** (s předm. vnějším): někoho (něco) popuditi, vzbouřiti; — spec. pobouřiti, rozjitřiti, roznítiti: *mare vento concitatum Cu* větrem zvlněné, vzbouřené; *tempus tranquillum et concitatum C* doba vzbouřená, bouřlivá, pohnutá; *dolore*; *odio*; *metu*; *irā concitari C* býti pobouřen, roztrpčen; *iniuriis concitatus S*; *reprimere concitatam multitudinem N* rozjitřený, rozkvašený lid; *nationes terrore concitatae C*; *c. exercitum adversus regem L*; *gentes contra imperatorem nostrum c. C*; **b)** (s předm. vnitřním neb prolept.): vzbuditi, roznítiti, podnítiti; způsobiti, ztropiti: *hoc risum alci concitavit N* to strhlo někoho k smíchu; *bellum c. CsNC* rozdmychovati; *tumultum c. Cs*; *tantum turbarum L* ztropiti tolik zmatků; *pugna concitatur T* strhne se; *c. expectationem*; *misericordiam*; *odium*; *invidiam C.*

concitor, *ōris, m.* [*concieo*] ≐ *concitator.*

conclāmātiō, *ōnis, f.* [*conclamo*] (společné a hlasné) volání, vzkřiknutí, pokřik; **a)** (radostný): *exercitūs conclamatione imperator appellatur Cs*; **b)** (bolestný): *lacrimis et conclamationibus dolorem testabantur T* slzami a úpěním (nářkem) bol na jevo dávali.

con-clāmō, *āre, āvī, ātum* **1)** svolávati: *duros conclamat agrestes V*; *socios O*; **2)** společně (jedním hlasem)

n. hlasitě zvolati, vzkřiknouti: (absol.) *conclamant vir paterque L* zaběduje; *conclamat omnis multitudo Cs* hlasitým pokřikem souhlasí; (zvl. o pokřiku válečném) *ad arma conclamant Cs* volají do zbraně; *vasa c. Cs* (t. t. *c., ut vasa colligantur*) volati ku sklízení nádobí, volati k dalšímu pochodu (z tábora); vzhůru troubiti; (někdy bez *vasa*) *conclamari iussit Cs* (bell. civ. III 75, 2; I 67, 2); *c. victoriam Cs* volati, provolávati „vítězství", volati „vyhráli jsme (bitvu)"; *paeana V* zapěti vítěznou píseň; *Italiam conclamat V* vzkřikne: „Italie!"; (s ut imperat.) hlasitě vybízeti, vyzývati; (též pouhý konj.) *conclamantibus omnibus, imperaret, quod vellet Cs*; — spec. (mrtvé) oplakávati: *c. suos L.*

conclāve, *is, n,* [*com clavis*] světnice s dveřmi „na klíč", komnata, pokoj: *cubitum in c. ire C*; *per c. currere H.*

conclūdō, *ere, ūsī, ūsum* [*com* a *claudo*] 1) zavříti, uzavříti: *magnam hominum multitudinem c. C*; *aurae follibus conclusae H*; — spec. uzavírati: *conclusa aqua facile corrumpitur C* zahrazená; *Tigris et Euphrates Mesopotamiam concludunt Cu* uzavírají, obtékají (s obou stran); *locus conclusus H* uzavřená místnost; *mare conclusum Cs* moře uzavřené, vnitřní (Středozemní); *sulco c.* (*locum*) *V* obehnati, vymeziti místo brázdou; *c. versum H* složiti verš (uzavříti, spoutati slova v rythmus); 2) metaf. a) zavříti něco v něčem, obsáhnouti, shrnouti; pass. býti obsaženu: *uno volumine vitam virorum complurium N*; *si in hanc formulam omnia iudicia conclusa sint C* jsou-li obsaženy v této formuli; b) uzavříti, skončiti, přivésti ke konci: *facinus natum ... auctum ... conclusum C*; *orationem c. C*; — spec. (logicky) uzavírati něco z něčeho, souditi, činiti závěrek, dokazovati, dovozovati: *rationem c. hoc modo C*; *aliqd c. ex rebus concessis*; *singula argumenta concludens dicendi genus T* způsob řečnění závěrky činící z jednotlivých důkazů; (s acc. c. inf.) *deinde concludebas summum malum esse dolorem C.*

conclūsiō, *ōnis, f.* [*concludo*] 1) sevření, uzavření (města), obležení, obklíčení: *gravi pestilentia conflictati ex diutina conclusione Cs*; *in hac conclusione N*; 2) ukončení, konec: *orationis c. C*; 3) zavření, náležité (rythmické) zaokrouhlení, (rythmická) vazba: *verborum c. C*; 4) závěr: *c. rationis C* rozumový závěr.

conclūsiuncula, *ae, f.* závěreček (s příhanou).

con-color, *ōris, adj.* stejnobarevný: *cum fetu albo c. sus V*; (s dat.) *c. est illis O*; *populus festo c. ipse suo est O* (t. j. v bílém slavnostním rouchu).

con-coquō, *ere, coxī, coctum* 1) náležitě zvařiti; — spec. ztráviti, zažiti: *cibus facillimus ad concoquendum C*; 2) metaf. a) duševně zažiti, promysliti, zrale uvážiti: *tibi diu deliberandum et concoquendum est, utrum ... C*; *clandestina consilia c. L*; b) zažiti, snésti, strpěti: *ut, quem senatorem* (jakožto senátora) *c. civitas vix posset, regem ferret L.*

concordia, *ae, f.* [*concors*] 1) svornost, jednota, sjednocenost, jednomyslnost: *concordiā parvae res crescunt, discordiā maxumae dilabuntur S*; 2) meton. (o svorných přátelích) *et cum Pirithoo, felix concordia, Theseus O* blažená ona jednota myslí, šťastný obraz svornosti; 3) souhlas, soulad: *rerum concordia discors H* nesouhlasný souhlas; *discors concordia O*; *novit, quae sit c. mixtis* (*foliis*) *O* jak se při míchání snášejí.

Concordia, *ae, f.* zosobněná bohyně Svornosti, jíž v Římě bylo zasvěceno několik chrámů.

concorditer, *adv.* [*concors*] svorně: *c. exigere annos O*; *concordissime cum alqo vivere C.*

concordō, *āre* [*concors*] souhlasiti, shodovati se: *iudicia opinionesque concordant C*; *et sensit varios c. modos O*; (s dat.) *concordant carmina nervis O* ladně zvučí k strunám písně.

concors, *dis,* adj. [*com* a *cor*] 1) jednoho srdce (mysli), svorný, jednomyslný: *concordes animae V*; *fratres concordissimi C*; *c. pax O*; *regnum commune et c. L*; *secum ipse c. L* s sebou sjednocen; *c. mihi coniunx T* manželka se mnou svorně žijící; *frena iugo concordia ferre V* otěže ve jhu svorně nésti; 2) souhlasný: *concordi dixere sono O* jedním pronesli hlasem.

con-crēdō, *ere, didī, ditum* svěřiti někomu něco: *cui fama mortui, fortunae vivi commendatae sunt atque concreditae C*; *nugas alci c.* důvěrně sděliti.

con-cremō, *āre, āvī, ātum* spáliti, ohněm ztráviti: *eos vivos igni c. L* za živa upáliti na hranici; *naves concrematas esse L* ohněm že byly ztráveny, že shořely.

con-crepō, *āre, crepuī,* — I intrans. silně chřestiti, vrzati: *arma concrepuēre L* zbraň zařinčela; *armis concrepat multitudo Cs*; *exercitus gladiis ad scuta concrepuit L* vojsko zařinčelo meči o štíty; *digitis c. C* prsty zaluskati (na znamení rozkazu); II trans. (zřídka): *concrepat aera O* řinčí cymbály.

con-crēscō, *ere, crēvī, crētum* 1) srůsti; — spec. zhoustnouti, sraziti se; ztuhnouti, ztvrdnouti: *rigido concrescere ora videt rostro* (dat.) *O* srůstati ústa vidí v tuhý zobák; *aqua frigoribus concrescit C*; *concrevit frigore sanguis V*; 2) zhuštěním tvořiti se, povstávati, narůstati: *putres concrescere fungos V*; *concretus* viz zvlášť.

concrētiō, *ōnis, f.* [*concresco*] zhustnutí: *corporum C*; *c. mortalis C* hmotnost smrtelná.

concrētus, *a, um* [vl. part. perf. od *concresco*]; a) srostlý, ztuhlý, zhuštěný, zhustlý: *lac c. VT* (mléko sražené) sýr, tvaroh; *concreta glacies L* ztuhlý led; *concreta sanguine barba O* slepený krví vous; *concreti sanguine crines V*; b) sražením povstalý, ulpělý: *concreta labes V* lpící skvrna, úhona; *multa diu concreta V* mnoho, co za dlouhý čas s námi srostlo, na nás ulpělo; *clipeus vastī c. imagine mundi O* štít ukutý zobrazením . . . = na němž jest vytepán obraz.

concubīna, *ae, f.* [*concubo*] souložnice, kuběna, milostnice.

concubīnus, *ī, m.* souložník; milec.

concubitus, *ūs, m.* [*concubo*] 1) spoluležení; eufem. souložení, obcování: *concubitu prohibere vago H* zameziti souložení těkavé; *plebis patrumque c. L* nemanželské obcování lidu a patriciů; 2) metaf. (u zvířat) páření se: *apes non concubitu* (dat.) *indulgent V.*

concubius, *a, um* [*concubo*] jen ve spojení: *concubiā nocte* neb *nocte concubiā* v té části noci, když vše tvrdě spí, za hlubokého tuhého spánku, za hluboké noci, okolo půlnoci.

conculcō, *āre, āvī, ātum* [*calco*] 1) zdupati, pošlapati; 2) metaf. pošlapati, šlapati po něčem, zneuctíti, ztýrati, zle nakládati s někým: *pontificem a pedisequis conculcari iubet C*; *leges conculcas ac pro nihilo putas C*; *Italiam alci conculcandam tradere C.*

concumbō, *ere, cubuī, cubitum* [*com* a *cumbo*] položiti se, ulehnouti k někomu.

concupiēns, *entis,* adj. [*com* a *cupio*] dychtivý: *regni* u *C Ennius.*

concupīscō, *ere, cupīvī* (*cupiī*), *cupītum* [*com* a *cupio*] 1) roztoužiti se, zatoužiti po něčem (alqd): *suis rebus exhaustis fortunas nostras concupiverunt C*; *tantum agri occupavit, quantum concupivit C* kolika se mu zachtělo; *credo vos gloriam concupisse C*; 2) bažiti, toužiti, dychtiti po něčem (alqd): *sanguinem concupiscit C*; *his domos, villas patefecimus non concupiscentibus T*; *si indulseris ebrietati suggerendo, quantum concupiscunt T* kolik chtějí, na kolik mají chuť.

con-currō, *ere, currī* (zřídka *concucurrī*), *cursum* 1) sbíhati se, se všech stran někam spěchati, shlukovati se: *omnes concurrerunt ad eum opprimendum N*; *populus concurrere* (inf. hist.) *ex tota urbe in Palatium T*; *omnes in unam navem concurrunt N* společně se řítí, vrhají na loď; *donec auxilia concurrant T* až by se pomocné vojsko na kvap sešlo; (často neos. pass.) *ad fanum ex urbe tota concurritur C* celé město se sbíhá; *huc concurritur Cs* sem se sbíhají; *ex proximis castellis eo concursum est Cs* nastal sběh, sběhli se; *cum concurreretur in curiam T*; *ad arma concurritur Cs* do zbraně se sbíhají; 2) nabíhati na sebe, srážeti se, vrážeti na sebe: *itaque ancoras, ne inter se concurrerent naves, iecere L*; *montes mediis in undis concurrunt O*; (básn.) *concurrit dextera laevae* (dat.) *H* srazí se (k pochvalnému potlesku) pravice s levicí, strhne se potlesk; *concurrentes rami Cu* větve na sebe narážející; — spec. (ve vojenství): sraziti se, utkati se v poli (polem), dáti se do sebe: *magno clamore utrimque concurritur S*; *quid enim? concurritur H* na-

stane srážka; *pari certamine concursum est L* ve stejném boji se srazili, utkali; *maximo clamore infestis signis concurrunt S*; *infestis animis c. L* s rozhořčeností se sraziti; *cum acie legionum c. L* sraziti se s hlavním vojem; *visae per caelum c. acies T*; (s dat.) *audet viris c. virgo V* potýkati se; *abnueram bello Italiam c. Teucris V* ve válce, válečně se utkati; (o horách) *credas montes c. montibus altos V*; (o útočících) *ex insidiis concurrunt L* vyřítí se, vyrazí, útok učiní; *concurrentis belli minae T* hrozby nastávající války; 3) sbíhati se, býti pohromadě; stejnou dobou (touž dobou, současně) se udáti: *saepe concurrunt aliquorum contentiones C*; *quae ut concurrant omnia, optabile est C* jest si přáti, aby vše to bylo pohromadě; *ista casu nonnumquam concurrunt C.*

concursātiō, *ōnis, f.* [*concurso*] sbíhání se: *tum muliebris fletus et c. rogitantium L*; — spec. (ve vojenství) harcování: *c. armatorum C*; *melior concursatione quam comminus miles Cu* vojínové lepší v harcování než v boji zblízka; 2) pobíhání: *c. puerorum nocturna C*; — spec. sem tam cestování, cestování s místa na místo: *c. regis L*; *c. decemviralis C* cestování decemvirů (v provincii).

concursātor, *ōris, m.* [*concurso*] harcovník: *pedes c. et vagus L* pěší vojsko zvyklé harcování, vycvičené jen v harcování.

concursiō, *ōnis, f.* [*concurro*] setkání se: *atomorum fortuita c. C.*

con-cursō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *concurro*] 1) intrans. a) sbíhati se; — spec. (ve vojenství) dorážeti, harcovati: *Celtiberis in proelio c. mos est L*; *concursantes cum huc atque illuc signa transferrent*; b) sem tam běhati, pobíhati: *c. toto foro L*; *per viam c. L*; *circum tabernas c. C* pobíhati po krámech; 2) trans. *omnes omnium domos concursant C* navštěvují; *omnium mortalium lectos c. C.*

concursus, *ūs, m.* [*concurro*] 1) sbíhání se, shlukování se, sběh, shon, shluknutí, shluk: *c. hominum in forum ex tota urbe fit C* lidé se sbíhají; *mihi alacritatem populi c. adfert C*; *magni sunt concursūs facti* velmi mnoho lidu se shluklo; *clamor utrimque, undique c. H*; *totius Italiae c. C* celá shromážděná Italie; *circumfusus hostium concursu N* návalem nepřátel, dorážejícími nepřáteli; *concursu ad clamorem facto L* při shonu na pokřik povstalém; — spec. bouřlivý shon lidu, srocení: *concursu facto interficitur L* při srocení; *iudicium tollere voluit lapidatione et concursu C*; *concursūs facere C* zosnovati srocení; 2) setkání se, náběh: *c. navium inter se L* vrážení na sebe; *c. caeli O* sražení se (srážka) větrů a mračen (t. j. hrom); — spec. α) (ve vojenství) setkání se polem, srážka, útok: *primo concursu L* při první srážce, při prvním útoku; *acerrimo concursu pugnare N* bojovati v nejprudší srážce, v nejkrutějším zápase; *in proelii concursu N* ve vřavě bitevní; 3) metaf. setkání se, spolupůsobení, součinnost: *c. honestissimorum studiorum C.*

con-custōdītus, *a, um* pečlivě střežený, hlídaný: *poma ab insomni concustodita dracone O* (dle jiného čtení: *non custodita*).

concutiō, *ere, cussī, cussum* [*com* a *quatio*] 1) (prudkým třesením) narážeti o něco (alqd): *frameas concutiunt T*; 2) (prudce) třásti, potřásati; zatřásti, otřásti něčím: *c. caput*; *caesariem*; *tempora O* potřásati spánky (hlavou); *tela*; *arma c. O* mávati; *c. moenia*; *arces O* roztřásti, pobořiti; *pectus et aegida c. O* otřásti hrudí i štítem; *freta*; *undas c. O* vzedmouti, vzbouřiti; *concussae patuere fores O* dvéře, do nichž bylo zabušeno, se otevřely; *torum c. O* natřásti polštář; *manū concussā signa dare O* kynutím ruky dáti znamení; *equos c. V* popohnati koně; *frena furenti* (sc. *Sibyllae*) *concutit Apollo V* otěžemi potřásá; *ora singultu concutiente sonant O* štkavým pláčem; *concute te H* protřes sebe, prohledej sebe, zkoumej sebe; *concute pectus V* zatřes srdcem, otevři srdce; 3) metaf. a) otřásti něčím, zviklati, zhroutiti něco: *opes Lacedaemoniorum N*; *rem publicam C*; *in hoc concussi orbis motu T* v tomto pobouření otřeseného oboru zemského, za tohoto světoborného převratu; *concussam* (*esse*) *Caecinae mentem T* že otřesena, zviklána

byla mysl (věrnost) Caecinova; b) (na mysli) otřásti, zachvěti někým; rozechvěti, zkormoutiti, rozrušiti, polekati někoho: *barbaros pavor concusserat Cu* úžas otřásl barbary, pojal barbary; *quod factum populares coniurationis concussit S* polekal, zarazil účastníky spiknutí; *casu animum* (acc. vztah.) *concussus acerbo V* na mysli jsa otřesen, rozechvěn; *fortuna totam luctu concussit urbem V*; *concussa metu mentem* (acc. vztah.) *Iuturna V.*

condemnātor, *ōris, m.* [*condemno*] žalobce, jenž způsobuje (přivodí) odsouzení obžalovaného *T.*

con-demnō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *damno*] vl. pokutu (*damnum*) přisouditi někomu, pokutovati; 1) odsouditi, uznati, shledati vinným: *maluisse condemnare quam absolvere C*; *alqm causā indictā c. C*; *turpissimo iudicio c. C*; (s gen. viny) *ambitūs c. C*; *iniuriarum*; *civem capitis c. C* odsouditi hrdla, k smrti; (s abl.) *denis milibus aeris c. L*; (s předl. *de*) *de pecuniis repetundis*; *de vi*; *de alea condemnatus C* odsouzený pro hru v kostky; — spec. (o žalobci) způsobiti, přivoditi odsouzení obžalovaného: *hoc uno crimine illum condemnem necesse est C* tímto jediným obviněním způsobím nutně jeho odsouzení; *venistis, ut condemnetis Sex. Roscium C*; *per iudicem c. C*; *si quem libertus furti condemnarit C*; 2) metaf. odsuzovati, viniti: *summae se iniquitatis c. Cs*; *inertiae nequitiaeque c. C*; *senatum crudelitatis c. in contione*; *tuum factum condemnatum iudicio amicorum C.*

con-dēnsus, *a, um* zhuštěný, přehustý; hustý, stěsnaný: *condensa acies L*; *columbae condensae V* holubice k sobě stulené; *puppes V*; *vallis condensa arboribus L* údolí hustě porostlé stromy.

con-diciō, *ōnis, f.* [*condico*] I 1) vzájemné dohodnutí se o něco, dohoda o něčem; úmluva, smlouva: *arma condicione* (*per condicionem T*) *ponere C*; *per condiciones ad supplicium trahi S* na základě dohodnutí býti vydán na smrt; *posse condicionibus bellum poni S* vzájemným dohodnutím že možno válku ukliditi; — spec. dohoda v příčině sňatku, smlouva svatební; sňatek: *cum nullius condicionis non haberet potestatem N* když měl právo ku kterémukolivěk sňatku; *c. uxoria C* sňatek; *sibi condicionem filiae quaerendam esse L* že musí hledati zaopatření (sňatkem) své dceři; metonym. osoba vdávající se, nevěsta: *filiam eius eiecisti alia condicione quaesita C* vyhledati si jinou nevěstu; 2) nabídnutí, nabídka, návrh; podmínka, požadavek (vyplývající z úmluvy): *aliam condicionem petere S*; *deditionis nulla est c., nisi ... Cs* o vzdání není žádné řeči, leč ...; *condiciones pacis L*; *c. accipere, recusare*; *aspernari*; *pacis condiciones ferre* podávati podmínky míru, mír navrhovati za podmínek; *c. dicere* určiti, ustanoviti; *condiciones non convenerunt* (*inter eos*) *N* o podmínkách se neshodli; *his condicionibus* za těchto podmínek; *Attalicis condicionibus H* za nabídky Attalovy (skvělé); *ea condicione eas res gesseram, ut ... C* s tou podmínkou; *sub condicione certa O*; *sub iis condicionibus L*; II (na podmínkách n. úmluvě založený) poměr, postavení, stav, položení, úkol; okolnosti, poměry: *servorum c. infima est C*; *infimi generis hominum c. atque fortuna C*; *tolerabili condicione esse servitutis C* býti v postavení služebném (otrockém) jen trochu snesitelném; *meliore condicione esse C* býti v lepším postavení, míti se lépe; *par iuris libertatisque c. Cs* stejná míra práva a svobody; *homines eiusdem condicionis* téhož postavení, povolání; *nascendi incerta c.* vl. stav, v nějž narozením přicházíme, los narození; *robur mirare Rutili non usi reditūs condicione dati O* volnost návratu; *fuit intactis quoque cura condicione super communi H* ze společného (pro ně nebezpečného) postavení, ze společného nebezpečí; *servos condicionis huius per commercia tradunt T* otroky tohoto druhu (t. j. získané výhrou); *eam condicionem esse imperandi, ut ... T* takový že jest stav, podstata, zásada samovlády; *condicione fugitivus, nomine Geta T*; *quod praesens c. poscebat T* přítomný stav, přítomné poměry; *tali condicione proposita Cs* za takových okolností; *mortalis c. C* los smrtelníka; *vitae c.* stav, povolání životní; *o condicionem miseram administrandae rei publicae! C* ó neblahého úkolu spravovati obec; *ceteris manendi*

c. *constituta est C* ostatním byl přikázán úkol (bylo uloženo) zůstati; c. *loci O* povaha místa.

condīcō, *ere, dīxī, dictum* (společně) smluviti, umluviti, ujednati něco, umluviti se o něčem, učiniti ohlášení: *quarum rerum condixit pater patratus . . . patri patrato* (ve staré formulí fetiálské) *L*; *sic constituunt, sic condicunt T* tak činí rozhodnutí i smlouvy.

condīmentum, *ī, n.* [*condio*] 1) kořeni; 2) metaf. kořeni: c. *amicitiae . . . suavitas sermonum C* kořením pro přátelství jest lahoda v hovoru.

condiō, *īre, īvī, ītum* 1) kořeniti: *herbas C*; — spec. balsamovati: *mortuos Aegyptii condiunt C*; 2) metaf. kořeniti, činiti něco chutnějším, lahodnějším, zpříjemniti; zmírniti: *comitate condita gravitas C* vlídností zmírněná vážnost.

condiscipulātus, *ūs, m.* [*condiscipulus*] spolužactví, spolužákování, společné chození do školy: *quocum a condiscipulatu vivebat coniunctissime N* již ze školy.

condiscipulus, *ī, m.* spolužák, spoluškolák.

con-discō, *ere, didicī,* — pečlivě, úplně (důkladně) naučiti se něčemu (alqd): *condisce modos H* nauč se nápěvu; (s inf.) *pauperiem pati puer condiscat H* ať se učí, ať si zvyká.

condītiō, *ōnis, f.* [*condio*] kořenění: *ciborum conditiones C*; c. *frugum C* nakládání ovoce.

conditor, *ōris, m.* [*condo*] 1) zakladatel: c. *urbis L*; 2) metaf. zakladatel, původce, tvůrce: c. *omnis in civitate discriminis ordinumque L*; c. *libertatis Romanae L*; — spec. tvůrce literárního plodu, skladatel, spisovatel: *pessimorum carminum c. Cu*; c. *historiae O*; *Romani c. anni O* opěvatel římského roku.

conditus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *condio*] kořeněný, chutný: *conditiora haec facit venatio C* znamenitým kořením pro to jest lov; *id, quod dicitur, fit voce conditius C* příjemnější, lahodnější.

con-dō, *ere, didī, ditum* skládati, spojovati; I spojovati v celek; 1) vystavěti, založiti, zbudovati: c. *aram L*; c. *opus L* zakládati stavbu, základy klásti; *a condita urbe C* od založení města (Říma); *post conditam urbem CT*; c. *moenia VT*; 2) metaf. založiti, zříditi, ustaviti: *Romanam c. gentem V* založiti římský národ, t. j. stát; *potestatem per arma c. S*; *iura c. L* upraviti, ustaviti práva; *rursus aurea saecula c. V* opět přivoditi zlatý věk; *nova c. fata V* nové určovati, osnovati sudby; (o spisech) sepsati, složiti, opěvati: *carmina c. V*; *legibus condendis opera dabatur L* na úpravu, na sepsání zákonů píle byla vynakládána; *bella c. V* opěvati války; *Caesaris acta c. O*; *numeris c. festa tuis O* rozměry tvými (t. j. elegickým dvojverším) opěvati svátky; II skládati k uschování; 1) skliditi, uložiti, uschovati: *messes c. O* uložiti žeň (sklizeň); c. *fructūs C* svážeti, dovážeti (domů); c. *frumentum C*; *litteras, quas in aerario conditas habebant, proferunt C*; *sacra in doliolis c. L* uschovati posvátné věci v soudečcích; c. *horreo* (sc. *frumentum*) *H* uložiti v sýpce; *mella condit amphoris H*; *Sabinum testā conditum H* víno Sabinské chované (uložené) v nádobě; *enses conditi H* meče (v pochvách) schované, zastrčené; (obr.) *condo et compono, quae mox depromere possim H* schovávám a ukládám; *tu conditā* (sc. *signa*) *mente teneto V* uschovaná (znamení) podrž v mysli, (znamení) pečlivě si vštěp a v mysli podrž, ulož a chovej v dobré paměti; — spec. α) (o plodech) nakládati: *corna condita in faece O* naložené v octě; β) (o osobách) vsaditi do žaláře, dáti do vazby, uvězniti: *in carcerem*; *in custodiam T*; *in vincula c. alqm L*; γ) (o mrtvých) uložiti, pochovati, pohřbíti: *ossa terrā c. V*; c. *alqm tumulo* (*sepulcro*) *O*; *mortuos cerā circumlitos c. C*; *corpora c. more Aegyptio T*; *omnes ut coniunctos condebant T*; c. *lustrum V* vl. pohřbíti obět očistnou; vykonati očistnou obět, zakončiti odhad očistnou obětí; c. *saecla V* vl. pohřbíti (starý) věk a nový založiti, opět přivoditi; metaf. (čas) jakoby pochovati, ztráviti, prožiti: *diem c. V* dokonati den; *condit quisque diem collibus in suis H* tráví den; *cantando c. soles V* ztráviti dny zpěvem; 2) schovati, skrýti, ukrýti, za-

krýti: *milites in silvis c. Cu*; *amnis conditus labitur Cu* teče pod zemí; *se deserto in litore condunt V*; (s pouhým abl.) *iam se condidit alvéo V*; *per omnes condunt se Teucri portas V* všemi branami se kryjí, utekou se (do ochranných hradeb tábora); (medial.) *optato conduntur alvéo V* skryjí se v řečišti; (s prolept. přivl.) *scuta latentia condunt V* (= *condunt ita, ut lateant*); *iocoso c. furto H* učiniti, aby zmizelo, odciziti; *caelum condidit umbra* (*Iuppiter*) *V* zakryl, zahalil, zastřel; *caput inter nubila condit* (*Fama*) *V*; *luna condita tenebris T*; *Orion hibernis conditur undis V* skrývá se ve vlnách, do vln, t. j. zapadá do vln; *in mare conditur Ufens V* do moře se vlévá; *sopor lumina condit V* tuhý spánek obestírá, zavírá oči; (často o proměnách) *guttura condidit arbor H* hrdlo pokryl strom; metaf. *adeo iram condiderat T* hněv skryl, zatajil, potlačil v sobě; *c. odium T*; *praecordia condita aperire H* otevříti (odhaliti) srdce (nitro) uzavřené (mlčelivé); — (zbraň) stopiti, vnořiti, vetknouti, (hluboko) vraziti: *c. ensem in pectus* n. *in pectore* meč stopiti v prsou; *in ore Rutuli condidit* (*ensem*) *V*; *venabula in armos c. O*; *ferrum sub pectore condit V* ocel stopí v prsou, ocelí prsa probodne; *digitos in perfida lumina condit O* vetkne; (s pouhým abl.) *telum iugulo c. O* vraziti meč do hrdla.

con-docē-faciō, *ere, fēcī, factum* [*condoceo* a *facio*] vyučiti, vycvikovati: *animum c.* (*ita*), *ut . . . C beluae condocefactae C.*

con-dolēscō, *ere, luī*, — [*com* a *doleo*] pocítiti prudkou bolest: *si pes, dens condoluit C* jestliže se rozbolaví noha, zub; *si condoluit corpus H* rozstůně-li se tělo; *admonitu matris condoluisse potes O* vzpomínkou na matku můžeš slitovati se (v srdci pocítiti bolest, lítost s někým).

condōnātiō, *ōnis, f.* [*condono*] darování: *bonorum c. C.*

con-dōnō, *āre, āvī, ātum* 1) darovati, rozdati: *agros suis latronibus c. C*; — spec. α) (dluhy) darovati, odpustiti, sleviti: *pecunias creditas debitoribus c. C*; β) dáti (vydati) v moc, (v obět) přenechati, přepustiti někomu: *honestissime actam vitam matris crudelitati c. C*; 2) metaf. a) obětovati, v obět přinésti; upustiti od něčeho (alqd): *seque vitamque suam rei publicae c. S* život obětovati; *suum dolorem eius voluntati c. Cs* od svého hněvu upustiti na jeho žádost; b) darovati (trest, vinu), prominouti, odpustiti; (vinníka) nepotrestati: *alci scelus c. S*; *crimen c. C*; *praeterita se Diviciaco fratri c. Cs* věci minulé že mu bratru k vůli odpouští; *condonatus est ille tibi C* tobě k vůli nebyl potrestán, byl osvobozen.

con-dormiō, *īre* (pevně) usnouti.

Condrūsī, *ōrum, m.* Kondrusové, germánský národ v Gallii belgické na pravém břehu střední Mosy.

con-dūcō, *ere, dūxī, ductum* I transit. 1) dohromady sváděti, shromažďovati, sbírati; spojovati: *omnes clientes eodem conducit Cs*; *exercitum in unum locum c. Cs* stáhnouti; *copias c. S* sebrati voje; *Peneus nubila conducit O*; *c. cortice ramos O* větve korou spojovati (při štěpování); 2) sbírati za mzdu, zjednávati za nájem; najímati: *multitudo conducta S*; *contentio cum operis conductis C*; *homines mercede conducti*; *qui conducti plorant in funere H* za mzdu, za plat naříkají, pláčí; *c. milites*; *c. vectigalia*; *pars gestit c. publica H* část touží najmouti státní důchody; *c. hortum C*; *c. nummos H* vypůjčiti si peníze; *columnam conduxerat faciendam C* stavbu sloupu za plat převzal; subst. **conductī**, *ōrum, m.* námezdníci, námezdné vojsko, žoldnéři: *ex Graecia conductorum tria milia N*; II intrans. (neos.) **condūcit** (srov. významem συμφέρει) jest k užitku, jest na prospěch; prospívá, jde k duhu: *id quod maxime conducit ipsis C*; *Romanis Germanisque idem conducere T* že Římanům i Germánům totéž prospívá; *quod conducit in commune T* co obci jest prospěšné, co jest v zájmu veřejného blaha; *c. ad vitae commoditatem C*; (s acc. c. inf.) *rei publicae maxime conducit Syriam decerni C.*

conductīcius, *a, um* najatý, námezdný, žoldnéřský: *c. exercitus N.*

conductiō, *ōnis, f.* [srov. *conduco* 2)] nájem: *totam conductionem renuntiare C.*

conductor, *ōris, m.* nájemce; podnikatel: *mercedes habitationum conductoribus donavit Cs.*

con-duplicō, *āre, āvī, ātum* zdvojovati.

cō-nectō, *ere, nexuī, nexum* 1) spletati, spojovati, slučovati, spoutati: *conexa aedificia T* spojené, souvislé budovy; *naves validis trabibus conexae T*; *conexi crines O*; *Mosellam atque Ararim fossā c. T*; *nodos c. O* navázati uzlů; 2) metaf. *uno amne discretis conexum odium T* spojená, neoddělená nenávist; *amicitia cum voluptate conectitur C* jest sloučeno s rozkoší; *legiones, provinciae, cuncta inter se conexa T* vše vespolek spojené; *verba lyrae motura sonum c. H* (rythmicky) k sobě řaditi, skládati; *defertur inpietatis in principem*; *conectebantur ut conscii ... T* (v to) zapletáni byli jako účastníci; *illam non criminibus* (dat.) *mariti conexam T* ona že nebyla spolu zapletena v obvinění manželova; *Silanus per adfinitatem conexus Germanico* (dat.) *T* příbuzenstvím spojený s Germanikem; *Dolabella Varo conexus T* s Varem spřízněný.

cōn-farreō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *farreum* (sc. *libum* špaldový koláč)] za zvláštních náboženských obřadů manželským sňatkem spojiti, oddati. *Confarreatio* byl nejstarší a nejslavnější způsob sňatku manželského. Uzavírán byl před nejvyšším pontifikem, flaminem Diovým a 10 svědky; při tom byl obětován koláč ze špaldy (*far*): *confarreatis parentibus geniti T* synové rodičů konfarreací (zvláštním slavnostním sňatkem) spojených, oddaných.

cōnfectiō, *ōnis, f.* [*conficio*] I zhotovení, dokončení: *huius libri c. C* sepsání; II zdolání, zničení: *escarum c. C* žvýkání jídel; metaf. *belli c. C* dokončení války.

cōnfector, *ōris, m.* [*conficio*] I hotovitel, (do)konatel: *c. negotiorum C* obstaravatel věcí; II zničitel, zhoubce: *c. et consumptor omnium ignis C*; metaf. *dux c. belli T* vůdce, dokonatel války, jenž válku dokončil.

cōn-ferciō, *ire, —, tum* [*com* a *farcio*] secpati, nacpati, stlačiti, stěsnati: *urbani et agrestes conferti in arta tecta L*; *confertā legione* (abl. abs.) ježto legie se shlukla *Cs*; — *confertus* viz zvlášť.

cōn-ferō, *ferre, tulī, lātum* (*collātum*) I 1) dohromady (na jedno místo) snášeti: *ligna circa casam N* nanésti; *frumentum ex agris in castra c. Cs* svážeti, dopravovati, dodávati; *signis in unum locum collatis Cs* ježto prapory na jedno místo byly sneseny, ježto kohorty se shlukly; (obr.) *dentes in corpore c. O* zatínati zuby, zakusovati se do ...; *capita c. CL* sestrkovati hlavy (k poradě), potají se raditi; *collatum est bellum circa Corinthum N* válka se stáhla, shrnula, soustředila; *imperium conferunt Romam L* přenesou do Říma; metaf. snášeti, spojovati, slučovati; *contulit in versus verba O* shrnul; *signa ad eum contulit L* spojil se s ním; *c. gradum V* blíže přistoupiti, setkati se: (absol.) *ut in pauca conferam C* abych shrnul věc v málo slov; *cur non confertis, ne ... L* proč nezahrnujete v zákoně, proč nepojímáte v návrh zákona, proč nenavrhujete; — spec. α) (peněžité příspěvky) snášeti, sháněti, sbírati, odváděti na něco, přispívati k něčemu: *tributum c. L* sháněti, zapravovati daň; *ut divites conferrent L* aby boháči přispívali; *qui conferebant N* (ti) kteří (peníze) skládali, přispěvatelé; *sextantes c. L* přispěti šestinou assu; — neos. **cōnfert** (srov. συμφέρει) jest prospěšno, prospívá, napomáhá; β) (v boj) sváděti, přiváděti: *arma cum alqo c.* srážeti se, utkávati se zbraní, bojovati s někým: *contulimus manus V* srazili jsme se v boji, utkali jsme se bojem, svedli jsme boj; *stat c. manum Aeneae V* bojovati s Aeneou; *movet Cacus collatā proelia dextrā* (abl. abs.) pěstí proti pěsti; *signis collatis superare exercitum C* v srážce, v řádné bitvě poraziti vojsko; *pedem c.* blíže přistoupiti, (ve voj.) sraziti se v boji; *gradum c. L* setkati se, sraziti se, spěřiti se; *seque viro vir contulit V* muž proti muži postavil se v boj, utkal se v boji; *contulerant arto luctantia pectora nexu pectoribus O* zápasíce srazili se plecema v těsném objetí; *castra castris hostium c. Cs* přiblížiti tábor, přiraziti táborem, položiti se táborem u tábora nepřátelského, utá-

bořiti se těsně u nepřátelského tábora; *collato pede pugnare LCu* (noha proti noze), muž s mužem; *haud ignotas belli artes inter se conferebant L* měřili válečné umění; (v intrans. význ.) *mecum confer! O* se mnou se měř; (s acc. vnitřním) *inter se certamina c. N* sraziti se v zápase, zápasiti; *collato Marte O* v seči; *collatā dextrā O*; *lites c. H* začínati hádky; γ) (za srovnáváním) snášeti, srovnávati, přirovnávati; *pacem cum bello c. C*; *mecum confertur Ulixes O* se mnou jest srovnáván, mně kladen jest na roveň; *parva magnis* (dat.) *c. H*; *nec quisquam ulla arte conferri potuit L* a nikdo nemohl býti srovnán; δ) (úmysly, radu v jedno) snášeti, raditi se, rokovati (konferovati): *cum algo aut sermones aut consilia c. C* sdíleti buď rozmluvy aneb rady; *haec inter se conferunt C* o tom rokují, se radí; *c. iniurias T* sdělovati si příkoří; II (význam předložky oslaben, v popředí ponětí cíle) snášeti, dopravovati něco někam: *in naves se suaque omnia CsCN*; *se conferre Athenas*; *ad Tissaphernem* odebírati se, uchylovati se, utíkati se někam; *in fugam se c. CL* dáti se na útěk; — metaf. a) *c. beneficia in alqm C* prokazovati někomu dobrodiní, zahrnovati dobrodiním; *vota ad deos c. T* přednášeti, svěřovati bohům; *rationes et copias in provinciam c. C* vložiti své peněžité prostředky ve spravování provincie; b) *se ad (in) alcis amicitiam (fidem, clientelam) c.* oddati se v přátelství; *se ad studia c. C* oddati se, věnovati se studiím; c) obrátiti v něco, proměniti, přetvořiti: *corpus in volucrem c. O*; d) snášeti, sváděti, strkati, svalovati něco na někoho: *crimen in alqm c.*; *sua vitia in senectutem c. C*; e) (na určitou dobu) položiti, stanoviti; odložiti: *alqd in longiorem diem c. Cs*; f) snésti na někoho, odevzdati, svěřiti (k vykonání): *curam restituendi Capitolii in Vestinum c. T* svěřiti Vestinovi; *spem ad clementiam victoris c. C* zůstaviti naději milosti vítězově; g) obraceti něco k něčemu, vynakládati něco na něco: *omne ingenium c. ad populi Romani gloriam celebrandam C* obrátiti veškeren důvtip k rozhlášení slávy národa římského; *alqd praesidii in medium c.* přinésti nějakou ochranu k prospěchu obce; *tempus c. ad belli comparationem C.*

cōnfertim, adv. [*confercio*] stlačeně, stěsnaně, těsně: *acrius et c. magis pugnabant L*; *non c. sese recipiebant, sed alius alio S* neuchylovali se v davu (houfně).

cōnfertus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confercio*] stěsnaný, stlačený, stisněný; nacpaný, nabitý: *conferti milites Cs*; *confertae naves L*; *in confertissimā turbā L* v největší tlačenici; *conferta moles T* ohromné stavení naplněné, nabité (diváky); *in convivio conferti cibo C* nacpáni jídlem; (obr.) *otiosa vita, plena et c. voluptatibus C* život zcela (zúplna) vyplněný rozkošemi; — spec. (ve vojenství) shloučený, těsně sestavený, hustý: *confertissumi hostes S* nejhustší dav nepřátel; *confertissimo agmine Cs* nejhustším proudem; *confertos proeliari Cs* bojovati v hustých davech; *confertis turmis impetum facere Cs* v hustých tlupách; *c. equitatus L* sražená, shluklá jízda; *ceteros confertos recepit L* ve sražených četách; *quos ubi confertos vidi V* shloučené jsem spatřil; *conferta robora virorum Cu* těsné řady jádra vojska; *nunquam conferti, sed rari magnisque intervallis proeliantur Cs.*

cōn-fervēscō, *ere, buī,* — [verb. inchoat. od *ferveo*] počínati vříti, rozpalovati se; metaf. *mea cum conferbuit ira H* když vzkypí hněv.

cōnfessiō, *ōnis, f.* [*confiteor*] doznání, přiznání: (s gen. subj.) *mirabar confessionem servorum audiri C*; (s gen. obj.) *c. facti*; *c. culpae. L*; metaf. *c. hostis cedentis L* přiznání, že ustupuje; *ea erat c. Romam caput rerum esse L.*

cōnfessus, viz *confiteor.*

cōnfestim, adv. [srov. *festinus* spěchající] na ráz, neprodleně, ihned, okamžitě, na místě: *c. subsequi.*

cōnficiēns, *entis,* adj. [vl. part. praes. od *conficio*] působící, působivý (s gen.): *civitas litterarum conficientissima C* obec psavá, jež má velkou chuť psáti, činiti záznamy.

cōn-ficiō, *ere, fēcī, fectum* I zdělávati; zhotovovati: *alutae tenuiter confectae Cs* jemně vydělané; — spec. α) dohotoviti, dokonati, dokončiti; vy-

konati, vyříditi: *quibus rebus confectis Cs* když ty věci byly vykonány = potom; *c. negotium C*; *mandata c. C*; *facinus per alios c. C* spáchati; β) (spis) dokončiti, sepsati, složiti: *librum c. C*; *rationem c.* účet zdělati, vydati počet; γ) (válku) dokončiti: *bellum c.*; *proelium c.*; δ) (cestu) vykonati, uraziti: *aliquantum viae c. L* uraziti hodný (značný) kus cesty; *itinera equo c. Cu*; *cursūs c. C* vykonati plavby; ε) (o čase) ztráviti; v pass. uplynouti: *triennio confecto C*; *hieme confecta Cs*; *ante primam confectam vigiliam Cs* před uplynutím první hlídky noční; II dohromady dáti; 1) shledati, sehnati, sebrati, opatřiti: *nummos c. C*; *dotem c. C*; *legiones ex dilectu novo c. Cs*; *exercitum c. C*; *centurias c. L* zříditi, učiniti setniny; *c. equites Cs* postaviti (do pole) jezdce; 2) metaf. zjednati, způsobiti, přivoditi, vymoci: *absolutionem c. C*; *pacem c. C*; — spec. (v pass.) *ex quo conficitur, ut ... C* z čehož vyplývá; III zdělati, t. j. prvotní tvar něčeho obrátiti v jiný; 1) drtiti, rozmílati, rozkusovati: *dentes conficiunt escas C*; *cibum c. L*; — spec. ztráviti: *cibus coctus et confectus C*; 2) metaf. a) ztravovati, ničiti: *nihil est, quod non conficiat et consumat vetustas C*; *patrimonium c. C* promarniti; *rem suam c. C*; b) ztrmáceti, znaviti, zmořiti, ztýrati, vysíliti, vyčerpati: *vires se conficiunt L* síly se ničí, umořují; *lassitudine confici L* býti vysílen zmalátnělostí; *confici frigore C*; *siti S*; zvl. často v part. perf. pass. *confectus*: (absol.) *fessos confectosque aggredi L* udeřiti na zemdlené a zesláblé (vysílené); *aetate c. Cs* věkem (stářím) sešlý; *qui* (sc. *milites*) *stipendiis confecti erant C* kteří vojenskou službou byli vysíleni (dle jiného čtení: *stipendiis confectis* (= *emeriti*) kteří měli vyslouženo (srov. I α)); c) skoliti, udolati, doraziti, dobiti, ubiti; *alterum Curiatium c. L*; *nunc ego resto, confice! H* doraz mne; *duos hostium exercitus c. L* potříti; *provincias confecit C* (úplně) pokořil, podrobil.

cōnfictiō, *ōnis, f.* [*confingo*] vymyšlení, smyšlenka.

cōnfīdēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *confido*] důvěřující, plný důvěry; — spec. (zprav. s příhanou) troufalý, opovážlivý, smělý, drzý.

cōnfīdentia, *ae, f.* (pevná) důvěra (v sebe); — spec. (s příhanou) troufalost, smělost, opovážlivost, drzost.

cōn-fīdō, *ere, fīsus sum* důvěřovati někomu (něčemu), bezpečiti se na někoho (něco), spoléhati na někoho (něco); — spec. pevně věřiti, pevně doufati, svou věcí býti jist: (absol.) *alio duce plus c. L* pod jiným vůdcem více si troufati; (s dat.) *legioni maxime c. Cs*; *virtuti militum c. Cs*; *fidei et societati c. L*; (s abl. causae) *virtute c. Cs*; *naturā loci confisi Cs* důvěřujíce v...; *celeritate navium*; (zřídka s *de*) *c. de salute urbis Cs* býti jist stran záchrany města, záchranou města; (s acc. c. inf.) *cui te respondere posse confidas C.*

cōn-fīgō, *ere, fīxī, fīxum* 1) (hřebíky) sbíjeti, stloukati, sklínovati něco: *transtra confixa clavis ferreis Cs*; 2) prorážeti, probodávati, skláti, prokláti: *cornicum oculos c. Cs* vranám oči vyklovati (přísl. o muži, jenž i toho, kdo nejbystřeji vidí, oklame); (bez abl.) *confixi concīderunt N*; *confixi a sociis V*; metaf. *sententiis senatūs confixus C* ochromen.

cōn-fingō, *ere, finxī, fictum* 1) skládajíc tvořiti, dělati něco; 2) tvořiti něco nepravého, vymýšleti si: *crimen c. C*; *causam falsam c. C*; *haec conficta esse arbitror a poëtis C* toť jsou asi smyšlenky, výmysly básníkův.

cōn-fīnis, *e*, adj. 1) soumezný, hraničící s někým (s něčím), sousední: *ager c. L*; (s dat.) *confines hi erant Senonibus Cs* byli sousedé Senonův; 2) metaf. příbuzný: *studio* (dat.) *confinia carmina vestro O.*

cōnfīnium, *iī, n.* [*con-finis*] 1) (konkr.) místo, kraj, kde hranice dvou území se stýkají, soumezí, pomezí, hranice: *legionem in confinio Treverorum hiemare iussit Cs*; *pontus abstulit confinia O* moře přetrhlo soumezí (t. j. zemi spojující Italii se Sicilií); *vicinitates et confinia C* sousedství (příbytků) a soumezení (pozemků); 2) (abstr.) mezní, hraničná čára, hranice, rozhraní: *confinia lucis O* ranní šero, svítání; *c. noctis O* večerní soumrak; *c. noctis cum luce* (= *et lucis*) *O* večerní soumrak (a ranní šero)

breve c. artis et falsi T úzké rozhraní mezi uměním a podvodem.

cōn-fīō, *-fierī* (pass. vedl. tvar ku *conficio*) 1) býti dokonánu, vykonánu: *qua ratione c. possit, docebo V*; 2) býti sehnánu: *aurum, ex quo summa pactae mercedis Gallis confieret L.*

cōnfirmātiō, *ōnis, f.* [*confirmo*] 1) upevnění, utvrzení: *c. perpetuae libertatis L*; 2) metaf. utvrzení mysli, upokojení, útěcha; povzbuzení: *animi c.*; 3) tvrzení, výrok: *perfugae c. Cs.*

cōnfirmātor, *ōris, m.* [*confirmo*] stvrditel, ručitel: *pecuniae c. C.*

cōnfirmātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confirmo*] utvrzený; zmužilý, srdnatý, statečný: *quae res confirmatiorem efficiebat exercitum Cs.*

cōn-firmō, *āre, āvī, ātum* 1) upevniti; utužiti: *stipites c. Cs*; *nervos c. Cs*; *c. membra Cu*; 2) metaf. a) posilniti, upevniti, utvrditi, zabezpečiti, ustanoviti: *c. regnum N*; *amicitiam cum alqo Cs*; *pacem*; *societatem c. S* utužiti spolek; *suam manum c. C* dodati síly a pevnosti své hrstce (vojínův); *Galliam praesidiis ac navibus c. Cs*; *se auxiliis c. Cs* posilniti se; *profectionem lege confirmant Cs* zákonem stanoví; *non deponere, sed confirmare audaciam C*; *opinionem c. Cs* utvrditi domnění; *labores et victorias c. S*; b) (usnesení) potvrditi, schváliti: *legem c. C*; *decreta c. N*; c) (na duchu) posíliti, vzmužiti, povzbuditi; dodati mysli (zmužilosti): *c. militum animos C*; *suos ad dimicandum animo c. Cs*; *timentes c. C*; *alius alium c. L* jeden druhého, navzájem se povzbuzovali; *se* (*animo*) *c. Cs* dodati si mysli; *iure iurando inter se c. Cs*; *eos confirmat, ut Romam pergerent S* povzbudí, aby...; *insulas c. N* utvrditi ve věrnosti. Srov. také *confirmatus*; d) (věc, tvrzení) stvrditi, dotvrditi, zjistiti, dokázati: *rem teste c. C*; *exemplis c. alqd C*; *suspicio est confirmata C* podezření se potvrdilo; e) s jistotou tvrditi, určitě prohlásiti, jistiti: *hoc mihi confirmavit C*; obyč. s acc. c. inf.

cōnfīsiō, *ōnis, f.* [*confido*] důvěra: *firma animi c. C.*

cōnfiteor, *ērī, fessus sum* [*com* a *fateor*] 1) vyznati, doznati něco; přiznati se k něčemu, vyznati se z něčeho (alqd): *confitens reus C* obžalovaný, jenž se (k vině) přiznává; *c. peccatum C*; *iam me vobis confitebor C*; *amorem nutrici c. O*; (s předl. *de*) *de maleficio c. C* učiniti vyznání, vyzpovídati se ze zločinu; (s acc. c. inf.) *cui debere salutem* (se. *me*) *confiteor O*; (s dvojím acc.) *se hostem c. C* přiznati se, prohlásiti se za nepřítele; 2) metaf. (skutkem a pod.) vyjeviti, dáti na jevo, prozraditi něco: *parens confessa deam V* davši se poznati jakožto bohyně; *deus se confessus erat O*; *c. terrorem L*; *iram vultibus O.* Part. perf. **confessus,** *a, um* a) akt. jenž se přiznává, přiznal (k vině), přiznávající se, přiznavší se: *confessus reus C*; *de confessis supplicium sumere S*; *confessae manūs O* ruce, jež prosebným vztažením uznávají porážku a prosí za milost, prosebné ruce; b) pass. přiznaný: *res confessa*; *in confesso est* s acc. c. inf. *T* jest obecně přiznáno, nepochybno, že...

cōn-flagrō, *āre, āvī, ātum* 1) (s)planouti, (s)hořeti: *classis incendio conflagrabat C*; *cum domo c.* zároveň s domem zahynouti v plamenech; (obr.) *flammā amoris c. C*; 2) metaf. přijíti na zmar, býti zničen: *invidiae incendio c. C* žárem nenávisti přijíti na zmar; *invidiā c. C* nenávistí býti mravně zničen.

cōnflictiō, *ōnis, f.* [*confligo*] střetnutí se, sražení; metaf. srážka, půtka, hádka („konflikt").

cōnflictō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *confligo*] 1) (opět a opět) srážeti; metaf. (medial.) potýkati se s někým, zápasiti, bojovati: *cum his conflictari erat molestum C*; *cum adversa fortuna c. N* zápoliti s nepříznivým osudem; 2) porážeti; metaf. hubiti; v pass. býti tísněnu, sklíčenu, souženu, týránu; býti navštívenu, trpěti něčím, zápasiti s něčím: *gravibus superne ictibus conflictabantur T* těžkými ranami shora byli poráženi; *per scelera rem publicam conflictavit T* obec ztýral, zhubil; *conflictari morbo N* býti sklíčen nemocí; (absol.) *ii conflictati sunt, qui... T* zle byli navštíveni, těm nešťastně se vedlo.

cōnflictus, *ūs, m.* [*confligo*] srážení (se), srážka: *c. nubium C.*

cōn-flīgō, *ere, flīxī, flīctum* srážeti. Zprav. ve význ. intrans. 1) vrážeti na sebe: *naves adeo graviter inter se incitatae conflixerunt, ut ... Cs*; — spec. bojem (v boji) sraziti se, setkati, utkati se; boj svésti, počíti se bíti: *manu cum hoste c. C*; *navibus c. N* svésti bitvu námořní; *proelio Cs*; *acie cum alqo*; *adversus classem c. N*; *contra conspirationem c. C*; (absol.) *ita conflixerunt, ut ... L*; *confligunt venti V*; 2) metaf. zápoliti, zápasiti, příčiti se: *copia confligit cum egestate C*; *causae confligunt inter se C.*

cōn-flō, *āre, āvī, ātum* 1) dmýcháním roznítiti, rozdmýchati: *ignem c. Pl*; (obr.) *quorum operā conflatum (esse) incendium L* požár byl vznícen; metaf. rozdmýchati, roznítiti, způsobiti, ztropiti; v pass. vzplanouti: *bellum c.*; *tumultum c.*; *seditionem c.*; 2) dmýcháním slíti něco: *falces conflantur in ensem V* srpy se roztavují (a překují) na meče; ale *aut flare aut c. pecuniam C* peníze buď raziti (viz *flare*) nebo (jakýmkoli způsobem) sháněti; metaf. a) skouti, sloučiti, spojiti; skupiti, sehnati: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas jako slitý, jako slitina, t. j. soulad úplný; *aes alienum grande c. S* nadělati náramných dluhů; *exercitum c. C* sehnati (na rychlo) vojsko (zbubnovati); *conflata improborum manus C* tlupa sehnaná z neřestníků; b) kutiti, osnovati, strojiti: *iudicia c. L* vynášeti (soudní) nálezy; *periculum (invidiam) alci c. C* vznítiti proti někomu, způsobiti; *iniuria novo scelere conflata C* křivda spáchaná s novou (= neslýchanou) zločinností; *mendacium c. C.*

confluēns, viz *confluo.*

cōn-fluō, *ere, flūxī,* — 1) stékati se, splývati: *amnes confluunt in unum L*; 2) metaf. sbíhati se, hrnouti se (někam), shlukovati se: *omnes Romam confluxerant S*; *perfugarum magnus numerus ad eum confluebat Cs*; *huc sollertia confluit O* zde soustředí se. Subst. part. praes. **cōnfluēns,** *entis* neb plur. **-entēs,** *ium, m.* stok (dvou řek): *ad confluentem Mosae et Rheni Cs*; *ubi Anienem transiit, ad confluentes collocat castra L.*

cōn-fodiō, *ere, fōdī, fossum* 1) prokláti, skláti, probodnouti; 2) metaf. poraziti, zničiti: *tot iudiciis confossi L.*

cōnformātiō, *ōnis, f.* [*conformo*] (náležité) utváření, útvar, spořádání (sformování): *ratio conformatioque doctrinae C* soustavná a souladná vzdělanost.

cōn-formō, *āre, āvī, ātum* 1) (patřičně) utvářiti, zpodobovati: *ad maiora quaedam natura nos genuit et conformavit C*; 2) metaf. upravovati v náležitý vzor, vzdělávati, vycvičiti: *animum et mentem cogitatione hominum excellentium c. C*; *orbatos parente sibi et posteris c. T* sirotky vychovávati (vzdělávati) sobě i potomstvu.

cōn-fragōsus, *a, um* vl. plný trhlin, rozpuklin; nerovný, drsný, kostrbatý, hrbolatý: *via, loca L*; subst. plur. neutr. *confragosa* (sc. *loca*) *L* drsnatá místa.

cōn-fremō, *ere, fremuī,* — vespolek hlučeti, reptati: *confremuere omnes O* všichni zahlučeli (jiní čtou: *contremuere*).

cōn-fricō, *āre* natříti, potříti.

cōn-fringō, *ere, frēgī, frāctum* [*com* a *frango*] 1) zlomiti, rozbiti, roztlouci: *fores caedendo c. L*; 2) metaf. zmařiti, zničiti: *consilia c. C.*

cōn-fugiō, *ere, cōnfūgī,* — 1) (za ochranou) utéci se, uchýliti se: *in oppida*; *ad florentes Etruscorum opes c. L*; 2) metaf. uchýliti se k něčemu, vzíti útočiště, sáhnouti: *ad vim atque arma c. C*; *ad patrias artes O* k zděděné lsti; *ad opem medicam c. O.*

cōnfugium, *iī, n.* útočiště.

cōn-fundō, *ere, fūdī, fūsum* 1) slíti, smísiti: *aestus confundit undas Cu*; (med.) *Alpheus Siculis confunditur undis O* mísí se s vlnami, spojuje se; *in chaos antiquum confundi O* mísiti se ve starobylý, prvotní chaos; (pass.) *cruor in fossam confusus H* do jámy úplně nalitá, jež do jámy vtekla; 2) metaf. a) v jedno slíti, smísiti, sloučiti, spojiti; pass. slíti se, splynouti: *duo populi in unum confusi sunt L*; *preces in unum c. O*; *rusticus urbano confusus H* venkovan spojen (pohromadě) s měšťákem; *sermones confunduntur in unum L* v jedno se směšují; *c. proelia cum Marte H* bitky začínati; b) (s vedl. význ. nepořádku) smísiti, zmásti, uvésti v nepořádek: *fas nefasque c. O*; *summa*

imis (dat.) *c. Cu*; *vera cum falsis C*; *confusum agmen explicare Cs*; *discrimen c. L* nešetřiti, nedbati rozdílu; *iura gentium c.*; *confusa verba volutant O* zmatené, zmotané se kolácejí řeči; *confusae voces Cu* zmatené výkřiky; *confusus ordo militiae T*; *c. foedus V* (*συγχεῖν*) porušiti smlouvu; — spec. α) znetvořiti, zohyzditi: *confuderat oris notas pavor Cu*; β) přivésti z rovnováhy (duševní), pomásti, zmásti, splésti; pass. ztratiti hlavu: *haec dicta confudēre animos L*; *me male defensae confundant moenia Troiae O* lekati, děsiti.

cōnfūsē, adv. [*confusus*] spleteně, zmateně: *c. loqui C*; *confusius acta res est C.*

cōnfūsiō, *ōnis, f.* [*confundo*] 1) slití; spojení, sloučení: *coniunctio confusioque virtutum C*; 2) zmatení, zmatek, nepořádek: *c. suffragiorum*; *c. temporum C*; *crebra oris c. T* častá změna rysů v obličeji (ze studu), časté zardění obličeje; *causam confusionis quaerens T* pohnutka zděšení, ustrašení.

cōnfūsus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *confundo*] 1) spletený, zmatený (i duševně) („konfusní"): *turba c. O*; *confusae stragis acervus V* hromada pomíchaných (pomatených) mrtvol (t. vojínů řeckých i trojských); *verba confusa O*; *confusae voces Cu* zmatené výkřiky; *c. et incertus animi L* (popleten) pomaten a nevěda si rady (jsa na rozpacích); *c. animus L*; *confusae urbis sonus V* zděšeného města křik; 2) znetvořený, zohavený: *confusior facies T*; *confusi vultūs O.*

cōnfūtō, *āre, āvī, ātum* 1) dusiti, tlumiti: *dolores c. C*; 2) vyvraceti (tvrzení): *argumenta C*; *c. vituperatores C*; *verba rebus c. L.*

congelō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *gelu*] I intrans. 1) zamrznouti: *Hister congelat O*; 2) metaf. ztuhnouti, ztvrdnouti: *cum duro lingua palato congelat O*; II transit. 1) mraziti; 2) metaf. tvrditi, sraziti, činiti tvrdým: *in lapidem rictus serpentis congelat O* změní v kámen.

con-geminō, *āre, āvī, ātum* zdvojovati: *ensibus ictūs congeminant V* opět a opět zasazují rány, zasazují ránu za ranou; *viro securim congeminat V* muži zasazuje sekerou ránu na ránu (za ranou).

con-gemiscō, *ere, gemuī,* — [verb. inchoat. od *gemo*] zalkati, zavzdychnouti: *supremum congemuit* (*arbor*) *V* naposled zaúpěl.

conger, *grī, m.* [*γόγγρος*] mořský úhoř.

congeriēs, *ēī, f.* [*congero*] snášení; meton. snesené, snůška, hromada: *c. lapidum L*; *congeriem armorum struxit T* postavil pomník (pyramidu) ze zbraní; — spec. α) hranice; β) směs (chaosu) *O.*

con-gerō, *ere, gessī, gestum* 1) na hromadu snášeti; nanésti: *vestem c. V*; *montes O* nakupiti; *frumentum c. L* nashromážditi; *scuta virgini c. L* naházeti štítů na dívku; *viaticum c. C* sehnati, sebrati cestovné; *vim auri c. C*; *opes c. O* nahromaditi; *c. cibaria H* nastřádati si; *undique tela in alqm c. Cu T* metati střely, střelami zasypati; (obr.) *plus aequo quid in amicitiam c. C* více než slušno obětovati přátelství; 2) snášejíc zdělati, vystavěti, zbudovati: *congestum caespite culmen V* střecha zdělaná z drnu; *aram c. arboribus V*; *congesta manu oppida V*; — spec. *locus, quo congessēre palumbes V* kde si vystavěli hnízdo, se uhnízdili; 3) metaf. snésti na někoho něco, zanésti někoho něčím, zahrnouti, zasypati: *in unum omnia c. C*; *ornamenta ad alqm C*; *beneficia in alqm L*; *spes mea in te congesta est O* na tobě spočívá; *iuveni triumphos c. T*; *in Caesarem maledicta c. C* zasypati Caesara nadávkami; — spec. (vinu) svádět, uvalovati na někoho: *crimina in alqm C*; *causam rei in se L.*

congestīcius, *a, um* [*congero*] nahromaděný, nanesený, nasypaný: *agger c. Cs.*

congestus, *ūs, m.* [*congero*] 1) snášení, hromadění, nakupení: *c. copiarum T*; — spec. hnízdění: *c. avium C*; 2) meton. snůška, hromada: *c. lapidum T.*

congiārium, *iī, n.* [*congius*] vl. adj. (sc. *donum, munus*) dar (pův. *congius* (v. t.) oleje, vína atd.) dávaný chudším občanům od úředníků, velmožů, za doby císařské od císařů; později v penězích. Někdy též peněžní dar vojínům udílený. Odt. vůbec dar.

congius, *iī, m.* římská míra tekutin = 6 sextariům = $^1/_8$ amfory = $3^1/_4$ l.

con-glaciō, *āre* [*glacies*] zamrznouti.

con-globātiō, *ōnis, f.* [*conglobo*] shloučení v klubko, v kouli; — spec. shluknutí, shluk, srocení.

con-globō, *āre, āvī, ātum* [*globus*] schouliti v klubko, v chumáč, zakulatiti: *figura conglobata C*; — spec. sraziti v zástup, shloučiti; nejč. refl. a medial. sraziti se (v jeden dav), shloučiti se: *conglobati redibant L* shloučeni, v zástupech se vraceli; *ut quosque fors conglobaverat S* náhoda dohromady spojila; *conglobata inter se pars contionis T* shloučená vespolek, hustě pohromadě stojící část shromážděných; *in quo (templo) se miles conglobaverat T.*

conglūtinātiō, *ōnis, f.* [*conglutino*] slepení, sklížení; spojení.

con-glūtinō, *āre, āvī, ātum* 1) slepovati, sklížovati; 2) metaf. těsně slučovati, spojovati; skládati: *eadem, quae conglutinavit, natura dissolvit (hominem) C*; *si utilitas amicitias conglutinaret C* kdyby užitek byl pojítkem svazků přátelských; *ex his* (sc. *libidine, crudelitate* atd.) *conglutinatus est Antonius C* jest složen.

con-grātulor, *ārī, ātus sum* vespolek, vzájemně štěstí přáti, blahopřáti: *congratulantur libertatem civitati restitutam L* vzájemně si blahopřejí, že svoboda obci jest vrácena.

con-gredior, *gredī, gressus sum* [*com* a *gradior*] 1) sejíti se, setkati se: *in itinere cum Caesare Cs*; *congressi iungunt dextras V*; *cum Transrhenanis c. Cs* spojiti se; *c. ad colloquium L*; — spec. (nepřátelsky) setkati se, utkati se, dáti se v boj, jíti v boj, boj podstoupiti: (absol.) *quo valentior congrederetur N*; *pars congressi, quidam eminus proturbant T* část zblízka, jiní zdáli dorážejí; *cum finitimis proelio c. Cs*; *acie c. L*; *contra Caesarem congressus est armatus C*; *tertia in proelia c. V* po třetí se dáti v boj; (básn. s dat.) *impar congressus Achilli V*; 2) metaf. (o potýčce slovní) *congredere mecum criminibus ipsis C*; *tecum luctari et c.* (před soudem) *C*; *altercatione c. L* pohádati se.

congregābilis, *e* [*congrego*] družný.

congregātiō, *ōnis, f.* [*congrego*] sdružování; družnost: *ad congregationem hominum nati sumus C* k sdružování se s lidmi; *naturalis hominum c. C* pud společenský.

congregō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *grex*] ve stádo spojovati; shromažďovati, sháněti, shloučiti; medial. sdružovati se, shromažďovati se, shlukovati se: *apium examina congregantur C*; (o lidech) *multitudo ex servis congregata C*; *dissipatos unum in locum c. C*; *deterrimum quemque congregare T* kolem sebe shromažďoval; *unum in locum congregari C* shromážditi se; *cum paribus par facillime congregatur C* spojuje se, druží se; (o věcech) *signa in unum locum congregata T* prapory na jedno místo snesené, postavené.

congressiō, *ōnis, f.* [*congredior*] sestoupení, styk, schůzka: *congressione prohibere C* překaziti styky; *congressiones familiarium C* schůzky důvěrných přátel.

congressus, *ūs, m.* [*congredior*] setkání (se), schůze, schůzka: *in Antonii congressum colloquiumque venire C* dostaviti se ke schůzce s Antoniem; *nocturni cum Egeria congressūs L*; *congressūs pete nostros V* hleď se mnou se sejíti, vyhledej mne, — spec. α) společenský styk, společnost: *aditum, sermonem, congressum fugere C*; *congressūs hominum odisse C*; *congressūs abnuere T* nepředpustiti k sobě; *congressu aequalium prohibitus L*; β) nepřátelské setkání se, utkání, srážka, půtka, boj: *primo congressu pelli S*; *primo congressu fusus T*; *cladem in congressu facere S*; *neci tres uno congressu mittit V* v jediné půtce tři skolí.

congruēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *congruo*] 1) shodující se, shodný; souhlasící, souhlasný, přiměřený (alci rei; cum alqa re): *congruentia his disserere T* souhlasné s těmito mluvili, stejně mluvili; *congruens videtur primordia aperire T* zdá se býti záhodno, místno; 2) srovnalý sám s sebou, jednohlasný: *c. clamor L* (proti *dissonae voces*).

congruenter, adv. [*congruens*] shodně, souhlasně, přiměřeně: *congruenter na-*

turae (dat.) *convenienterque vivere C* žíti podle přírody.

congruō, *ere, uī,* — [srov. *ruo* II] spadati v jedno, shodovati se: *ut ad eandem metam solis dies congruerent L* že dni v jedno spadaly, shodovaly se s týmž postavením slunce; 2) metaf. a) (časem) v jedno spadati, shodovati se; přiházeti se v týž čas (současně, spolu): *tempus ad id ipsum congruere L* že doba právě s tím se shoduje; *forte congruerat, ut utriusque caedes nuntiaretur T* náhodou se přihodilo, že v týž čas...; b) (podstatou, smýšlením) se shodovati, srovnávati, hoditi se; souhlasiti, přisvědčovati, dávati za pravdu: *dicta cum factis congruunt*; (s dat.) *oratio videtur sententiae c. C*; *sermo inter omnes congruebat L*; *Latini linguā congruentes L*; *cuius vitiis mire congruebat T* jehož vášním ku podivu se hodil; *de re una dissident, de ceteris congruunt C*; *responso vatis c. L.*

coniciō, *ere, iēcī, iectum* [*com* a *iacio*] I (význam předložky zachován); 1) na hromadu házeti, naházeti; snésti, nanésti: *sarcinas in medium L*; *sarcinas in acervum L*; — spec. (střely) házeti, metati, vrhati: *tela undique in unum hostem L*; 2) metaf. (známky, skutky za srovnáním) snášeti, domýšleti se, souditi, dohadovati se, uzavírati; uhodnouti, prorokovati (alqd ex re; de re; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *de futuris callidissime coniciebat N*; *bene, melius c. C*; *male coniecta C* nesprávné dohady, domněnky; *coniectum omen C* vyložené znamení; II (význam předložky oslaben, vyznačeno dosažení cíle); 1) házeti někam. (Původní význam zachován, vztahuje-li se sloveso na pojem v plurálu) *vim lignorum in flammam L* naházeti do...; ale: *torrem coniecit in ignes O*; *sortem c.* losovati; (básn. s dat.) *spolia coniciunt igni V*; — spec. (střely) metati; (bodnou zbraň) vrážeti: *lapides telaque in nostros c. Cs*; *pila in hostes c. Cs*; *gladium in os c. Cs*; *praebita coniecto rupit praecordia ferro O* bodnutím meče; 2) metaf. a) vrhnouti na někoho, obrátiti; svalovati, sváděti: *oculos in alqm CVT* upřeně pohlédnouti; *petitiones ita coniectae, ut C* (obraz vzatý od vrhání kopí) útoky tak mířené, řízené; *culpam in multitudinem c. Cs L*; *crimina in tempora L*; *maledicta in vitam eius C* láti někomu; — *pecuniam in propylaea c. C* vyházeti peníze na stavbu propylají; b) (o rychlé dopravě) (osoby) prudce vrhnouti někam: *auxilia in mediam aciem Cs* postaviti; *milites in tecta Cs* umístiti; *mulieres in locum C* ukliditi, skrýti; *exercitum in angustias Cu* vrhnouti do soutěsek; *hostem* (*hostes*) *in fugam c.* obrátiti na útěk, zahnati; *alqm in catenas*; *in vincula*; *in custodiam*; *in carcerem c.* uvrhnouti do pout; dáti do vazby, vsaditi do vězení; (obr.) *sub legis vincula c. L* vrhnouti v pouta zákona; *cives in tribus c. L* vřaditi; (o věcech) *naves tempestate in portum coniectae Cs* vržené, zahnané; *naves in noctem coniectae Cs* vyvržené ve tmu (do tmy); reflex. vrhnouti se někam, utéci se; vstoupiti mezi, přidati se k...: *se in scalas c. C* utéci se na schody; *sese in paludem L* vrhnouti se; *se in medias Troades V*; *se in signa c. Cs* utéci se k praporům; *se in fugam c. Cs* dáti se na útěk; *se in noctem c. C* vrhnouti se, pustiti se do tmy; 3) uvrhnouti někam, (v nějaký stav) vehnati, přivésti; připraviti do něčeho: *hostes in metum*; *in terrorem L* strachu nahnati.

coniectiō, *ōnis, f.* [*conicio*] 1) metání (k jednomu cíli): *c. telorum C*; 2) metaf. a) sestavení (za účelem přirovnání): *c. annonae*; b) domněnka, (domnělý) výklad: *somniorum c. C.*

coniectō, *āre, āvī, ātum* [verb. intens. od *conicio*] jen ve význ. metaf. přemítati, dohadovati se něčeho; domýšleti se, hádati, souditi z něčeho o něčem, na něco (alqd re n. ex re; de re; s acc. c. inf.; s nepř. ot.): *iter c. T* hádati cestu; *rem eventu c. L* souditi z výsledku na věc; *vultu offensionem coniectaverat T* z (výrazu) obličeje domyslil se, že ho urazil; *animos altius c. T* hlouběji posuzovati smýšlení; *valetudo ex eo coniectabatur, quod... T* na nemoc se soudilo z toho; *de imperio c. T* souditi o vládě.

coniector, *ōris, m.* [*conicio*] vykladač, hadač; zvl. vykladač snů.

coniectūra, *ae, f.* [*conicio*] a) dohad, domysl, domněnka: *ex quibus coniecturam facere de omnibus potestis C* z čehož domysliti se můžete o všem: *ex lucri magnitudine coniec-*

turam capio furti C dohaduji se krádeže; *alqd coniecturā perspicere C* domysliti se něčeho; *coniecturā adsequi* (*consequi*) *C* uhodnouti něco; b) vykládání, výklad (snů, věšteb), hádání, věštění.

coniectus, *ūs, m.* [*conicio*] 1) snášení: *voraginem coniectu terrae explere L*; 2) společné házení, metání (střel k určitému cíli): *coniectu telorum confossus N* přívalem, deštěm, spoustou střel; *adsultatum est castris sine coniectu teli T* (nepřátelé) učinili útok na ležení, aniž kopím hodili; *ad teli coniectum venire*; *intra* (*extra*) *teli c. LT* na (mimo) dostřel; 3) metaf. *oculorum c. C* upření očí, upřený zrak.

cōnifer, *fera, ferum* [*conus* (šiška) a *fero*] nesoucí šišky (šáchy), šiškoplodný.

coniiciō, viz *conicio*.

cōnītor, *i, nīxus* a *nīsus sum* [*com* a *nitor*] 1) (vší silou) se vzpírati, opírati se: (absol.) *conixa coruscat* (*ignem*) *V* vzepřevši se, vší silou zamáchne; *toto conixus corpore ferrum conicit V* celým tělem, vší silou (tělesnou) se napjav; *vix illam ferebant conixi umeris V*; — spec. α) (vzpíraje se, namáhaje se) povstávati: *prolapsa iumenta in conitendo glaciem perfringebant L* při sbírání se, namáhajíce se povstati; β) vylézati, vyškrábati se: *in summum iugum Cs*; *in praealtam arborem c. T*; γ) (= *eniti*) poroditi: *capella gemellos conixa V*; 2) metaf. namáhati se, usilovati oč: *omnibus copiis conisus acie vincit L* vynaloživ všecku svou moc, sílu; (s inf.) *coniterentur invadere hostem L* aby se vynasnažili udeřiti; *ad convincendum eum conisi T* usilujíce jej usvědčiti.

coniugālis, *e* [*coniunx*] snubný, manželský: *dī c. T* božstva manželství.

coniugiālis, *e* [*coniugium*] manželský.

coniugium, *iī, n.* [*com* a *iugum*] 1) manželské spojení, sňatek, manželství: *dos coniugii O* svatební (manželské) věno; (o zvířatech) páření se: *iuvenca coniugii rudis O*; 2) meton. choť; manžel, manželka: (*Helena*) *coniugiumque domumque videbit V*; *coniugio Pyrrhi potiri V* obdržeti manželku Pyrrhovu (= Andromachu).

con-iugō, *āre, āvī, ātum* [srov. *coniunx*] spřáhnouti ve jho; metaf. sloučiti, spojiti: *amicitiam c. C*.

coniūnctē, adv. [*coniunctus*] 1) spojeně, sloučeně, společně; spolu, zároveň: *c. ferre rogationes L*; 2) metaf. družně, přátelsky, důvěrně: *c.* (*coniunctissime*) *vivere cum alqo NC*.

coniūnctim, adv. [*coniungo*] společně.

coniūnctiō, *ōnis, f.* 1) spojení: *c. portuum C*; 2) metaf. spojení, sloučení, jednota: *c. hominum C*; *c. vicinitatis C* spojení sousedské; — spec. α) svazek příbuzenský, příbuzenství; *amicitiae coniunctionisque necessitudo C* svazek přátelský a příbuzenský; *fratrum c. C*; β) svazek přátelský, přátelství: *me Cn. Pompeius semper sua coniunctione dignum putavit C*; γ) politické spojení, spolek: *vestra equitumque c. C*; *Pompeium a Caesaris coniunctione avocare C*; 3) (v mluvnici) spojka.

coniūnctus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *coniungo*] 1) (místem) spojený, sloučený, souvislý; připojený k něčemu, sousedící s něčím, sousední (cum re neb s dat.): *sublicae cum opere coniunctae Cs*; (s pouhým abl.) *ratis coniuncta crepidine saxi* loď přivázaná na okraji skály; *loca Caesaris castris coniuncta C* blízko u...; (obr.) *passibus coniunctis spatiari O* kráčeti společně vedle sebe; *coniuncta tela ferre O* společně učiniti útok; *quae proelio coniuncta sunt Cu* co s bitvou souvisí; *virtuti tuae fortuna coniuncta est C* štěstí jest sloučeno, sdruženo; *quocum mihi coniuncta cura de re publica fuit C* s nímž společně jsem se staral o život veřejný; 2) metaf. a) (časem) spojený: *alcis aetati c. C* téměř vrstevník; b) (sňatkem, přátelstvím, příbuzenstvím, smýšlením) spojený, sdružený; přátelský, nakloněný, důvěrný, spřízněný, příbuzný: *o digno coniuncta viro V* provdaná za...; *cum iis et inter se coniunctissimi C* s nimi i mezi sebou velmi důvěrní přátelé; *coniuncta populo Romano civitas Cs* nakloněná; *neque discerneres alienos a coniunctis T*; *omnes ut coniunctos, ut consanguineos condebant T*; *ab stirpe c. Atridis V* rodem spřízněný s Atreovci; *coniunctior*

illo nemo mihi est O nad něho nikdo mi bližší.

con-iungō, *ere, iūnxī, iūnctum* [srov. *iugum* jho] spřáhnouti; **1)** (v prostoru) spojiti, sloučiti, připojiti; pass. souviseti (alqd cum re neb dat.): *naves cum castris munitione* (abl. instr.) *c. Cs*; *Ianiculum urbi c. L*; *c. dextras* podati si, stisknouti si pravice; *dextrae c. dextram VO*; *castra castris c. Cs L* hned vedle nepřátelského táboru zříditi tábor, tábor zříditi proti táboru; — (písemné poznámky) připojiti, přičiniti: *pauca commentario c. Hirt.*; **2)** (v čase) spojiti: *properans noctem diei coniunxerat Cs* spěchaje přibral ke dni noc, t. j. spěchal nepřetržitě ve dne v noci; *dictis facta c. T* spojiti (hned) se slovem skutek; *cibi abstinentiam c. T* v hladovění pokračovati, neustávati; **3)** vůb. spojiti, připojiti, sloučiti; reflex. u. medial. spojiti se, spolčiti se; **a)** (ve voj.) *exercitum c.*; *cohortes cum exercitu*; *arma finitimis c. L* svou brannou moc se sousedy; *ne tantae nationes coniungantur C*; **b)** (o svazku přátelském, příbuzenském a jiných poměrech) *multos sibi amicitiā c. S* získati si, nakloniti si; *hospitio, amicitiā coniungi C*; *coniungi foedere Teucris V*; *me tibi studia coniungunt C* s tebou mne spojují; *me oracula coniunxēre tibi V*; *hunc coniunge volentem V* toho si přidruž, spoj se s ochotným; *mulierem secum matrimonio c. CL*; *nec te c. paras O* a nestaráš se zasnoubiti, provdati; *Poppaeae coniungitur T* zasnoubí se s Poppaeou, pojme za choť Poppaeu; — *cum probro privato c. imperii dedecus C* k vlastní hanbě připojiti pohanu úřadu (vojenského); **4)** (s vnitřním předm.) (spojujíc) učiniti: *conubia c. L* uzavříti sňatek; *amicitiam c. C*; *societatem c. S*; *bellum c. C* společně vésti válku; *iniuriam c. C* spojiti se k bezpráví.

coniūnx, *ugis, m. f.* [*coniungo*] druh (družka) ve jhu; **1)** choť; manželka (manžel); (jako fem. klass.): *coniuges ac liberi*; *coniuges et liberi*; (jako masc. básn. a později): *c. pristinus Sychaeus V*; *quo coniuge felix ferar O* bude-li on mým manželem, za šťastnou budu prohlašována; jsouc jeho chotí...; **2)** snoubenka, nevěsta: *pacta c. O* (o Laviniii); *coniuge praerepta V* protože vyrvána mi byla snoubenka (budoucí choť); milenka (jež chce se státi chotí něčí): *quem c. fecit avem Circe V*; **3)** (o zvířatech) samice: *expetitur c. O.* (o krávě); *c. abducta marito O* (o holubici).

coniūrātiō, *ōnis, f.* [*coniuro*] **1)** společné přísahou se zavázání, společná (vzájemná) přísaha: *adversarios coniuratione confirmat N*; — spec. přísežné spojení ke skutku trestnému, spiknutí, vzpoura: *coniurationem facere Cs* zosnovati; *patefacere*; *extra coniurationem esse S* býti mimo spiknutí; **2)** meton. spiklenci: *multitudo coniurationis S*; *alii ex coniuratione S*; *princeps coniurationis C*; *capita coniurationis L.*

con-iūrō, *āre, āvī, ātum* **1)** společně přísahati; konati přísahu společně při praporu: *ut omnes Italiae iuniores coniurarent Cs*; **2)** přísahou se zavázati (právem), spojiti se (k boji): *inter se coniurant* s acc. c. inf. *Cs*; *omnes Belgas contra populum Romanum c. Cs*; — (básn. metaf.) *res coniurat amicē H* spojuje se, souhlasí; — spec. (na odpor zákonu) spiknouti se, osnovati spiknutí, srotiti se, vzbouřiti se: *c. contra rem publicam C.* — Zvl. často **coniūrātus,** *a, um* **1)** přísahav, přísahavší, jenž se zapřisáhl: *coniuratae mille rates O* přísahou k boji spojené; *coniurata agmina O*; (s inf.) *Graecia coniurata rumpere nuptias H*; **2)** spiklý: *homines coniurati C*; (básn.) *arma coniurata O* zbraně spiklenců; *c. Hister V*; subst. **coniūrātī,** *ōrum, m.* spiklenci: *coniuratorum manus C.*

coniux, viz *coniunx.*

cō-nīveō, *ēre,* — — **1)** (o očích) zavírati se: *coniventibus somno oculis C* any oči spánkem se zavíraly; (o člověku) zavírati, přimhuřovati oči: *tamquam somno coniveret* (*Vespasianus*) *T* jakoby ve spaní oči přimhuřoval; **2)** metaf. **a)** usínati, podřimovati, ochabovati: *blandimentis sopita virtus conivet C*; **b)** oko přimhouřiti, přehlédnouti; prominouti: *quibusdam in rebus coniveo C*; *consulibus si non adiuvantibus, at coniventibus certe C.*

conl... viz pod **coll...**

conn... viz pod **con...**

Conōn, *ōnis, m.* [*Κόνων*] řecké jméno mužské; 1) athenský admirál od roku 413—393 př. Kr. *N*; 2) hvězdář a mathematik ze Samu (ok. r. 230 př. Kr.) *V*.

cōnōpēum (*conopium*), *ī, n.* [*κωνωπεῖον* od *κώνωψ* komár] 1) síť, síťková záclona (proti komárům); 2) meton. lože, lůžko opatřené síťkovou záclonou (srov. kanape) *H*.

cōnor, *ārī, ātus sum* pokoušeti se o něco, pokus činiti, podnikati něco, usilovati o něco, snažiti se, namáhati se (alqd n. s inf.): *multa stulte c. N* mnoho podnikati pošetilého; *c. aliquid de eruptione Cs* pokusiti se o výpad; *conata retro ferre pedes O* chtějíc couvnouti; *conatur scindere vestem O* jme se trhati šat; *ne tela quidem conati nisu vibrare poterant Cu* ani kopími nemohli namáhajíce se (přes veškeru námahu) rozmachem házeti; (s nepř. ot.) *conati, si perrumpere possent Cs* pokoušejíce se, zda...

con-p... viz pod **com-p...**

con-quassātiō, *ōnis, f.* [*conquasso*] silné otřesení, rozvrat, rozrušení: *valetudinis c. C.*

con-quassō, *āre, āvī, ātum* [srov. *concutio*] 1) silně otřásti něčím (alqd); 2) metaf. (moci, blahobytem) otřásti, podvrátiti.

con-queror, *ī, questus sum* stýskati sobě, stěžovati si do něčeho, na něco, naříkati (alqd, de re; s acc. c. inf.): *conquerar, an sileam? O* mám naříkati či mlčeti.

conquestiō, *ōnis, f.* [*conqueror*] naříkání, nářek, stížnost: *in Asia nulla c. C* (není) žádné možnosti stěžovati si.

conquestus, *ūs, m.* = *conquestio.*

con-quiēscō, *ere, ēvī, ētūrus* 1) odpočinouti si od něčeho (ab, ex re): *impedimenta praemisit et c. vetuit Cs*; *ut meridie conquieverat Cs* jak usnul; 2) metaf. a) oddechnouti si, dopřáti si oddechu; nabýti klidu; nalézati klid: *alqm c. non pati L* nedati, nedopřáti někomu klidu; *ita eiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant C* moře tak je vyvrhuje, že mrtví nespočinou ani na skalách, *manes non conquiescunt L* duch nemá, nenalézá klidu (v hrobě); *vita in amici mutua benevolentia conquiescit C* nalézá klid (útěchu); b) odpočívati, dávati si pokoj, ustávati: *bella conquiescunt C*; *mercatorum navigatio conquiescit C* plavby obchodní váznou; *imbre conquiescente L* když ustával, povoloval.

con-quīrō, *ere, sīvī, sītum* [*com* a *quaero*] 1) shledávati, sháněti, vyhledávati: *obsides*; *arma*; — spec. sháněti, sbírati, bráti na vojnu: *sagittarios c. Cs*; 2) shledávati, vyhledávati, sháněti se po čem (alqd): *argumenta T*; *voluptates Cs* vyhledávati rozkoší, sháněti se po...; *omnes ad opprimendum artes conquirebat T* vyhledával všecky úskoky, aby jej zničil.

conquīsitiō, *ōnis, f.* [*conquiro*] shledávání, shánění, sbírání něčeho; pátrání po čem: *pecuniarum c. T* opatření peněz; — spec. sbírání na vojnu, odvod (přísný): *exercitus durissima conquisitione conlectus C.*

conquīsitor, *ōris, m.* sběrač, najímač na vojnu, verbíř.

conquīsītus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conquiro*] vybraný, hledaný: *conquisitissimae epulae C.*

conr... viz **corr...**

cōn-saepiō, *īre, saepsī, saeptum* plotem ohraditi, oplotiti: zvl. part. *consaeptus, a, um* ohrazený; subst. **cōnsaeptum**, *ī, n.* ohrada.

cōnsalūtātiō, *ōnis, f.* (vzájemné) pozdravení (se).

cōn-salūtō, *āre, āvī, ātum* (zároveň, současně, hromadně, slavnostně) pozdravovati, vítati; (s dvojím acc.) *eam Volumniam consalutabant C* pozdravovali ji jako Volumnii: *alqm regem c. L* pozdraviti někoho králem; (v pass.) *Nero imperator consalutatur T* jest pozdravován, vítán za císaře (jakožto císař).

cōn-sanguineus, *a, um* krevný, pokrevný; příbuzný: *consanguineae umbrae O* pokrevné stíny (t. j. stíny pokrevných příbuzných); subst. *consanguineus, ī, m.* pokrevný příbuzný; zvl. rodný (vlastní) bratr: *c. Leti Sopor V* spánek, rodný bratr smrti; (čestný název) *fratres consanguineique Cs* bratři a to rodní (o Haeduech).

cōnsanguinitās, *ātis, f.* (po)krevní příbuzenství *LV.*

cōn-scelerātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conscelero*] zločinem poskvrněný, zločinný, bezbožný, nečestný: *conscele-*

ratissimi filii C; subst. zločinec, zlosyn.

cōn-scelerō, *āre, āvī, ātum* poskvrniti zločinem, činiti účastným zločinu: *oculos videndo c. O.*

cōn-scendō, *ere, endī, ēnsum* [*com* a *scando*] (společně) slézati něco, vystoupiti, vstoupiti, vylézti na něco (alqd): *equos c. L* vsednouti na koně; *navem c.* vstoupiti na loď; (též absol.) *ab hoc loco conscendi, ut transmitterem C* vstoupil jsem na tomto místě na loď, abych se přeplavil; *bis denis conscendi navibus aequor V* s dvaceti loďmi vyplul jsem na moře; *antemnas c. O* vylézti na ráhna; *sol medium caeli conscenderat orbem V* slunce dostoupilo středu klenby nebeské.

cōnscēnsiō, *ōnis, f.* [*conscendo*] vstoupení: *c. in naves C.*

cōnscientia, *ae, f.* [*conscio*] 1) spoluvědomí, souvědomost, vědomí, vědomost, povědomost něčeho (o něčem) spolu s jiným(i): *adsumere* (*adsciscere*) *in conscientiam alqm T* učiniti účastným tajemství, svěřiti tajemství někomu, zasvětiti někoho v něco, přidružiti si za důvěrníka; (s gen. subj.) *unius liberti conscientiā uti T* vzíti si propuštěnce za důvěrníka; (s gen. obj.) *conscientiam coniurationis confessus est T* přiznal se, že o spiknutí (také) věděl; 2) vědomí něčeho u sebe sama; a) vědomí: *c. bene actae vitae C* vědomí, že jsme život dobře ztrávili; *c. pulcherrimi facti C* vědomí, že vykonali čin překrásný; *satisfactionem ex nulla conscientia de culpa proponere decrevi S* ospravedlnění umínil jsem si předložiti, nejsa sobě nikterak viny svědom; *inerat c.* (s acc. c. inf.) *T* byl si vědom toho, že...; *ex conscientia, ne videretur emisse T* jsa sobě (toho) svědom, že by se zdálo...; b) svědomí: *animi conscientiam non curare C* o svědomí se nestarati; *recta c. C*; *mala c. S*; — spec. α) dobré svědomí: *mea mihi c. pluris est quam omnium sermo C*; *magna vis est conscientiae C*; *conscientiā fretus Cu* spoléhaje na své dobré svědomí; β) zlé svědomí, výčitky, ostny svědomí: *ne quis modestiam in conscientiam duceret S* aby skromnost (skromné mlčení) nevykládal ve zlé svědomí; *suae quemque conscientiae animi terrent C* hlas (zlého) svědomí děsí; *animi conscientia improbos excruciari C* že nešlechetníci jsou mučeni výčitkami svědomí.

cōn-scindō, *ere, scidī, scissum* roztrhati.

cōn-sciō, *īre, —, —* býti si (s)vědom něčeho (alqd); — spec. *nil c. sibi H* nebýti si svědom žádného bezpráví (t. j. míti svědomí čisté).

cōn-sciscō, *ere, scīvī, scītum* uváděti si na vědomí; 1) společně usnésti, uzavírati něco, usnésti se na něčem; býti srozuměn, přidati se k usnesení (alqd): *bellum c.* usnésti se na válce; *senatus conscivit, ut bellum fieret L*; *ita consentio consciscoque L* tak souhlasně soudím i uzavírám; 2) ustanoviti, usouditi sobě něco: *exsilium ac fugam nobis consciscerem us L* vypovězení i útěk bychom si usoudili; *turpem fugam conscivissent T* na hanebný útěk byli by se dali; *mortem* (*necem*) *sibi c.* učiniti si smrt, spáchati samovraždu, vzíti si život; *mors ab ipsis conscita L* jejich samovražda; *facinus in se foedum c. L* dopustiti se činu hanebného na sobě.

cōn-scius, *a, um* [*conscio*] 1) spoluvědomý, souvědomý, vědomý, vědoucí spolu s někým o něčem, zasvěcený do něčeho (alcis rei, alci rei; alci alcis rei): *c. illi facinori C*; *aether c. conubiis V* svědek sňatku; *nox conscia sacris O* (jen) noc jest svědkyně slavnosti; *servus facinoris c. C* jenž věděl o předsevzetí; *conscia fati sidera V* znalé sudby; *quorum nox conscia sola O* čeho svědkyní byla pouze noc; (absol.) *conscia turba O* dav vědomý (t. zlého úmyslu), srocený; *agmina conscia iungunt V* šiky vědomé toho, smluvené, srocené; *quo nec conscia fama sequatur V* kam by nedošla pověst vědoucí (o mých činech), pověst mých činů; *tam multis consciis* (abl. abs.) když tolik lidí spolu o tom vědělo, při takovém množství svědků; subst. **cōnscius**, *iī, m.* důvěrník, zasvěcenec, účastník, společník: *sacerdotes ministros deorum, illos conscios putant T*; *conscii facinoris N* spoluspiklenci; *unus e consciis eius Cu* jeden z jeho důvěrníků; 2) vědom sobě, svědom, vědomý něčeho (sibi alcis rei):

mihi c. sum (s acc. c. inf.); *mens sibi conscia recti V* (= *conscientia recta*) mysl vědomá sobě dobrých skutků, čisté svědomí; *conscia mens ut cuique sua est, ita concipit spem O* jaké kdo má svědomí; — spec. α) vědomý své síly, sebevědomý: *conscia virtus V* vědomí statečnosti, sebevědomá mužnost (síla); β) vědom(ý) (si) viny (provinění): *quos c. animus exagitabat S* zlé svědomí; *conscii sibi impedimenta parabant S* jsouce si vědomi viny, nemajíce čisté svědomí; *Ulixes quaerere c. arma V* hledal jsa si vědom viny prostředků.

cōn-scrībō, *ere, scrīpsī, scrīptum* sepisovati; 1) (s acc. vnějším) zapisovati v seznam; — spec. α) zapisovati jména odvedených, na vojnu bráti, na vojnu sbírati, odváděti (na vojnu): *legiones conscripsit novas C* sebral; *exercitum c. L* sbírati vojsko; *legionem dilectu novo c. L* zříditi novým odvodem; *inter septimanos conscriptus T* do sedmé legie vřaděn; *conscripti* (sc. *milites*) *C* odvedenci; β) zapsati v seznam občanů dle tříd, (zapsáním) sestaviti, zříditi, ustanoviti: *centurias c. L* zříditi centurie (zapsáním v seznamy); (o rejdech volebních) *convocabat tribus ... Collinam novam conscribebat C* zřizoval novou tribui kollinskou (t. j. získával lid pro volební rejdy); γ) zapsati v seznam senátorů. Dle římského podání Brutus na počátku republiky senát (do té doby výhradně patricijský) ukrutnostmi Tarquinia Zpupného valně prořídlý doplnil zámožnými členy plebejskými. Odtud má vznik stálé oslovení senátu: *patres conscripti* (otcové vyvolení, shromáždění, otcové a přísedící) místo *patres* (= staří patricijští senátoři) *et conscripti* (= noví senátoři); (též v sing.) *pater conscriptus repente factus est C* (posměšně) senátorem; *quod sit conscripti officium H* povinnost senátorova; 2) (s acc. vnitřním) spisovati, skládati: *librum*; *orationem*.

cōnscrīptiō, *ōnis, f.* [*conscribo*] sepsání; zápis (protokol): *falsae conscriptiones quaestionum C* porušení zápisů (spisů) vyšetřovacích.

cōn-secō, *āre, secuī, sectum* sesekati, rozsekati v kousky.

cōnsecrātiō, *ōnis, f.* [*consecro*] 1) posvěcení, zasvěcení; — spec. zasvěcení bohům podzemním, prokletí: *capitis c. C*; 2) zbožnění, počtení mezi bohy (*decernitur a senatu*) *Claudio c. T.*

cōn-secrō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *sacro*] 1) (bohům) posvěcovati, zasvěcovati, obětovati: *Martis manubias Musis c. C*; *Aeacum virtus divitibus consecrat insulis H* klade na ostrovy blažených; *c. origines suas L* zasvětiti své počátky, připisovati sobě původ božský; *prope ad immortalitatis et religionem et memoriam consecrantur C* jsou zasvěceni jaksi poctě nesmrtelných bytostí a věčné památce; (obr.) *in quā* (*patriā*) *omnia nostra c. debemus C* obětovati, přinésti na oltář (vlasti); — part. **consecrātus**, *a, um* v platnosti adj. zasvěcený, posvátný: *fana consecrata inauguratagque L* svatyně za slavnostních augurií zasvěcené; *insula Cereri consecrata C*; *haec opinio in Hercule consecrata C* toto domnění (víra) při Herkulovi posvěcené, za (posvátnou) pravdu uznané; — spec. zasvěcovati bohům podsvětním, zasvěcovati záhubě, proklínati, dávati do klatby: *te tuumque caput sanguine hoc consecro L* proklínám při této krvi; (obr.) *Clodius Miloni consecratus C* propadlý, v šanc vydaný; 2) (osoby) zbožniti, počísti, vřaditi mezi bohy, prohlásiti za boha: *consecratum Claudium invocare T* vzývati zbožněného Klaudia; *consecratae immortalitatis exempla Cu* příklady lidí uznaných, prohlášených za bohy; *alqm immortalitati c. Cu* prohlásiti za nesmrtelného; 3) (vzhledem k slávě) zvěčniti, učiniti nesmrtelným: *litteris c. C* zvěčniti písemnými památkami, v písemných památkách.

cōnsectārius, *a, um* [*consector*] důvodný, zdůvodněný, pádný; subst. *cōnsectāria, ōrum, n.* důsledky *C.*

cōnsectātrīx, *īcis, f.* [*consector*] horlivá následovnice, stoupenkyně *C.*

cōnsectiō, *ōnis, f.* [*conseco*] rozřezání *C.*

cōn-sector, *ārī, ātus sum* [verb. intens. — frequ. od *consequor*] 1) stále n. horlivě jíti za někým, následovati: *eos cupit, eos consectatur Pl* stále jest jim v patách; *pecora c. L* honiti, sháněti dobytek (zběhlý); — spec. (nepřátelsky) stíhati, pronásledovati: *consectantium tumultus L* hluk pronásledo-

vatelů; též dostihnouti: *naves nostri consectati expugnaverunt Cs*; 2) metaf. honiti se, pachtiti se za něčím, vyhledávati něco (alqd): *largitione benevolentiam alcis c. C*; *voluptates c. C.*

cōnsecūtiō, *ōnis, f.* [*consequor*] a) následek, výsledek: *detractio molestiae consecutionem adfert voluptatis C* má za následek, má v zápětí rozkoš; b) pořadí: *c. verborum C* pořádek slov, slovosled.

cōn-senēscō, *ere, senuī*, — 1) zestárnouti, stárnouti, scházeti věkem: *illā consenuerunt casā O* (Filemon a Baucis); 2) metaf. sestárnouti, chřadnouti, slábnouti, chabnouti, hynouti, pozbývati síly: *animum consenuisse L* že duch zeslábl; *quamvis consenuerint vires C* ochably síly; *consenuisse vim tribuniciae potestatis L.*

cōnsēnsiō, *ōnis, f.* [*consentio*] společné smýšlení; 1) souhlas, jednomyslnost, shoda: *tanta Galliae* (gen. subj.) *c. fuit libertatis vindicandae* (gen. obj.) *Cs* tak veliká byla jednomyslnost Gallie uchovati svobodu; — spec. (s přihanou) tajné srozumění se, srocení, spiknutí: *nullaene consensiones factae esse dicuntur? C*; *aperta civitatum c. T*; (konkr.) *consensionis globus N* kroužek, hlouček spiklenců; 2) metaf. souhlas, shoda: *voluntatum c. C* souhlas v tužbách.

cōnsēnsus, *ūs, m.* [*consentio*] 1) souhlas, shoda, jednomyslnost, souhlasné snesení, schválení; svornost: *c. plebis L* svornost lidu; *ex omnium* (*communi*) *consensu CsL* dle všeobecného snesení; (často v abl.) *consensū* souhlasně, jednohlasně, jednomyslně, jednomyslným snesením, se srozuměním, se souhlasem; (meton.) *id apud Chattos in consensum vertit T* obrátilo se v souhlasný zvyk, stalo se obecným zvykem; — spec. (s přihanou) tajné srozumění se, smluvení se, spiknutí: *c. audacium C*; 2) metaf. souhlas, soulad: *c. atque conspiratio virtutum C* ladný souhlas.

cōnsentāneus, *a, um* [*consentio*] souhlasný, shodný, srovnalý, přiměřený, případný (cum ro n. s dat.): *sibi c. est* jest (si) důsledný; *consentaneum est* (s inf. n. s ut) jest přiměřeno, sluší se, jest rozumné, jest logické.

Cōnsentia, *ae, f.* hlavní město Bruttiů (nyn. *Cosensa*); obyv. **Cōnsentīnī**, *ōrum, m.* Konsentane.

cōn-sentiō, *īre, sēnsī, sēnsum* 1) stejně smýšleti, býti stejného smýšlení, souhlasiti, srovnávati se, shodovati se, býti za jedno, sjednotiti se s někým v něčem (cum alqo de re): *sibi c. C* býti důsledný; (neos.) *de prioribus consentitur T* o prvních dvou je shoda, zprávy se srovnávají; — souhlasně usnášeti, uzavírati něco, usnášeti se na něčem (alqd): *senatus bellum consentit L* usnáší se (jednomyslně) na válce; (v pass.) *bellum erat consensum L*; (též s acc. c. inf. n. s ut): *senatus consensit, ut bellum fieret L*; — spec. (s přihanou) sjednotiti se, spolčiti se, srozuměti se, umluviti se, spiknouti se (contra alqm, ad alqd): *c. ad prodendam Hannibali urbem L*; (s inf.) *delere rem publicam consensisse C* že se umluvili zničiti obec; part. **cōnsentiēns**, *entis* v platnosti adj. (jsoucí) stejného smýšlení, souhlasný, jednohlasný, jednomyslný: *simplex, communis, c. C* (člověk) prostý, společenský, stejně smýšlející; *c. vox L* zvuk souhlasu, souhlasný výkřik; 2) metaf. shodovati se, srovnávati se.

cōnsequēns, *entis*, adj. [vl. part. pracs. od *consequor*] náležitě následující; důsledný, rozumový, srovnávající se s rozumem, správný, souhlasný: *c. est* s acc c. inf. plyne, vyplývá (z toho); subst. *cōnsequēns, entis, n.* následek, důsledek: *cum c. aliquod falsum sit C.*

cōnsequentia, *ae, f.* [*consequor*] pořad, následek, následnost.

cōn-sequor, *ī, secūtus sum* I 1) jíti spolu (zároveň) s někým, jíti v zápětí (přímo) za někým, následovati, provázeti (alqm, alqd): *eum vestigiis c. C* jíti v patách za ním; *pars reliqua consequens procumbebat Cs* ostatní část (následujíc) za ní se sléhala; (obr.) *consequitur Fabium felicitas Cs* provází; — spec. pronásledovati, stíhati: *copias Helvetiorum c. Cs*; 2) metaf. a) (v čase) následovati, jíti (v zápětí) za něčím (alqd); dostaviti se, přijíti, státi se, nastati: *nox consequitur diem C*; *vilitas annonae ex caritate consecuta est C* láce po drahotě (ihned) nastala; *consecuti dies pauci C* uplynulo málo dní; *consequitur tempestas Cs* nastává; b) (jako důsle-

dek) následovati z něčeho, nastupovati: *pudorem rubor consequitur C*; c) následovati, držeti se někoho (něčeho), říditi se někým (něčím): *suum institutum c. C*; *quem (Chrysippum) consequens C* jehož (příkladu) se drže, za jehož příkladem; II 1) dostihovati, dohoniti, dojíti: *mors timidum consequitur Cu*; *Scipionem litterae consecutae sunt Cs* dopis zastihl Scipiona; *hunc lancea consequitur V* kopí zasáhne; 2) metaf. a) dojíti, dosíci, nabýti, získati: *quod ille sperat, hic consecutus est C*; *gloriam c. C*; *meus labor fructum amplissimum est consecutus C* má námaha přinesla mi ovoce nejskvělejší; *si quid in dicendo c. possum C* mohu-li řeči něčeho dosíci; *multum in eo c. N* mnoho tím získati; b) dostihovati někoho, vyrovnávati se někomu: *maiorem c. C*; c) (slovy) vystihovati, (úplně) vyjadřovati, vypočítávati: *verbis omnia c. C*; d) (duševně) dostihnouti, vystihnouti, pochopiti: *facta memoriā c. C* činů dostihnouti pamětí (t. j. podržeti v paměti); *tantam causam diligentiā c. C* tak velikou věc vystihnouti bedlivým zpracováním.

1. **cōn-serō**, *ere, sēvī, sītum* spolu sázeti; 1) (místo) posázeti, osázeti, poseti, oseti: *en, quīs* (= *quibus*) *consevimus agros! V* ejhle, pro koho oseli jsme role; *ager diligenter consitus C* sad pečlivě vysázený (stromovím); *ager arbustis consitus S* pole stromovím porostlé; 2) sázeti, vysazovati: *arborem L*; *nemora manu consita Cu* háje uměle pěstované (vl. háje vysázením stromů uměle zdělané).

2. **cōn-serō**, *ere, serui, sertum* seřaditi; 1) (těsně) spojovati, splétati, spínati, semknouti: *hamis conserta auroque trilix lorica V* pancíř z háčků (kroužků) spletený, z trojího drátu zlatého; *pellis auro conserta V* kůže spjatá zlatou sponou; *tegumen fibulā aut spinā consertum T*; *vir viro* (dat.), *armis arma conserta sunt Cu* muž řadí se těsně k muži, štít k štítu; *scuta supra capita c. Cu* semknouti štíty nad hlavami; *conserta acies T* bitevní řady, šik těsně sražený, semknutý; 2) metaf. spojovati: *exodia conserta sunt fabulis Atellanis* (dat.) *L* dohry spojeny jsou s hrami atellskými; *sine interprete c. sermonem Cu* zapřísti rozhovor, hovořiti, smluviti se; 3) *manūs* (*manum*) *c.* speřiti ruce (v boji), sraziti se, utkati se, dáti se, pustiti se do sebe (srov. μειγνύναι τὰς χεῖρας); odtud vyvinula se řeční s vnitřním acc.: *proelium* (*pugnam*) *c.* dáti se do boje, boj počíti, svésti, bojovati; *dextram c. V* (o souboji); *proelia conserimus V* svádíme seče; *navis conseritur L* loď zaplétá se v boj, sráží se; *haud ignotas belli artes conserebant L* měřili se spolu ne neznámým uměním válečným; 4) (t. t. právn.) *manum c.* vložiti ruku na spornou věc (t. j. zahájiti spor o vlastnictví).

cōnsertē, adv. [*consertus*] semknutě, spojitě; souvisle: *c. contexteque C* v těsné spojitosti.

cōn-serva, *ae, f.* spoluotrokyně.

cōnservātiō, *ōnis, f.* [*conservo*] a) (s konkr. subst.) zachování, uschování: *frugum c. C*; b) metaf. zachovávání, dbaní, šetření; záchrana: *c. decoris C*; *c. omnium C*; *c. patriae C.*

cōnservātor, *ōris, m.* [*conservo*] zachovatel, zachranitel, zachránce, ochránce: *c. domini*; *c. rei publicae C.*

cōnservātrīx, *īcis, f.* [*conservator*] zachovatelka.

cōn-servō, *āre, āvī, ātum* uchovávati (ve stavu nepornšeném) zachovávati, udržovati něco (s předm. konkr. i abstr.): a) *religionem c. C* zachovávati náboženství; *ordines c. Cs* zachovávati řady, držeti se v šiku; *fidem iūs iurandum c.* splniti slovo, přísahu; *iis rebus tuendis et conservandis praefuerat C*; *virtus amicitias conservat C* udržuje; b) zachovati, zachrániti, *quem si rei publicae conservatis C*; *rem publicam, vitam omnium c. C*; s dvojím acc. *cives incolumes c. C*; — spec. zachovati při životě, ušetřiti, dáti milost, přijmouti na milost: *Caesar dixit sese eos conservaturum Cs.*

cōn-servus, *ī, m.* spoluotrok.

cōnsessor, *ōris, m.* [*consido*] kdo sedí spolu s někým, při někom, soused (u stolu, v divadle), spolustolovník; přísedící (na soudě).

cōnsessus, *ūs, m.* [*consido*] vl. spolusedění; sedění. shromáždění, sbor: *ludorum gladiatorumque c. C* shromáž-

dění, návštěva při hrách divadelních a šermířských; *non coronā c. vester cinctus est C* sbor váš není obstoupen kruhem posluchačstva; *se consessu* (dat. cíle) *ferre V* ubírati se do shromáždění.

cōnsīderātē, adv. [*consideratus*] rozváženě; rozvážně, s rozvahou; opatrně.

cōnsīderātiō, *ōnis, f.* [*considero*] pozorování; rozvažování, rozvaha, úvaha, rozjímání.

cōnsīderātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *considero*] **1)** (o věcech) zrale rozvážený, uvážený; **2)** (o osobách) rozvážný, rozvážlivý, rozmyslný, opatrný.

cōnsīderō, *āre, āvī, ātum* [*sidus* srov. *desidero*, ale pův. význ. není jasný] **1)** (zevrubně) pozorovati: *candelabrum c. C.* prohlédnouti si; **2)** metaf. myslí pozorovati, v mysli přemítati, (zrale) rozvažovati (aliquid; de re; s ut, ne; s nepř. ot.): *casūs mecum ipse considerans C* sám u sebe uvažuje; *considerate cum animis vestris C* rozvažte ve své mysli, v srdci.

cōn-sīdō, *ere, cōnsēdī,* — sesedati se; **1)** (společně) posazovati se, usazovati se, usedati: *examen apum in arbore consederat L*; (básn. s pouh. abl.) *considunt tectis V* usednou v paláci (bohové); *considite transtris V* usedněte na lavice (veslařské); (též o jednotlivci) *c. in sella regia Cu* usaditi se na královském trůně; — spec. α) na soud zasednouti: *quo die, iudices, consedistis in hunc reum C* na soud jste zasedli proti tomuto obžalovanému, nad tímto obžalovaným; β) (o vojsku) usaditi se, položiti se (polem), zastaviti: *totam noctem itinere facto consedit L*; *considunt castris ante urbem V*; γ) (trvale) se usaditi, usídliti se: *in finibus Ubiorum Cs*; *Ausoniā c. terrā V*; *Cretae c. V* na Kretě; (o lodích) *Ausonio portu c. V* stanouti v přístavu, vplouti do přístavu, zakotviti; (obr.) *ut religio in hac urbe consederit C* se zakotvilo; *improbitas si cuius in mente consedit C* usadí-li se, zakoření-li se; **2)** metaf. a) ssedati se, sesazovati se, slehati se, tratiti se, propadati se: *terra ingentibus cavernis consedit L*; *Alpes considant C* ať se sřítí; *mihi visum c. in ignes Ilium V* že v plameny se ssedá, v plamenech mizí, lehá popelem; *omnia sacra profanaque in ignes c. T*; *consedisse urbem luctu V* že se pohřížilo v zármutek; b) usazovati se, ulehati, ochabovati, ulevovati, ustávati: *neque adhuc consederat ignis O* a dosud oheň neustal; *furor, ardor animi consedit C* usadil se; *praesentia consederant T* přítomný stav byl klidný; *consedit nomen in praetura C* ochablo jméno, odpočívalo (t. j. neozývalo se v ústech, nemluvilo se o něm).

cōn-signō, *āre, āvī, ātum* **1)** zapečetiti, opatřiti pečetí: *tabulas signis c. C*; **2)** metaf. zpečetiti, (hodnověrně) zaznamenati; pověřiti, potvrditi, zaručiti: *monumentis testata consignataque antiquitas C*; (obr.) *notiones in animis quasi consignatae C* takořka vepsané, vryté.

cōnsiliārius, *a, um* [*consilium*] radný; subst. rádce, důvěrník.

cōnsilior, *ārī, ātus sum* [*consilium*] raditi se o čem: *haec c. Cs*; (absol.) *consiliandi causa Cs* za příčinou porady; (zřídka) raditi, býti radou někomu: *ille bonis consilietur amicē H* přátelskou radou buď pomocen.

cōnsilium, *iī, n.* [srov. *consul, consulo*; podle staršího výkl. m. **con sediom* od *sedeo* vl. (spolu)sedění (poradné)] **1)** radění (se), (vzájemná) rada; a) rada, porada: *c. de rebus habebant V* konali poradu, radili se; *consiliis interesse CL* účastniti se porad; *eum consilio* (= *ad consilium*) *adhibuit CsC* přibral jej na poradu; *quasi consilii res sit Cs* jako by bylo třeba o věci rady; *alii inter fugae pugnaeque c. oppressi L* zatím co byli na rozpacích (nerozhodnuti), zatím co si nevěděli rady, mají-li . . .; b) meton. rada = shromáždění (rádců), poradný sbor, rádcové: *c. viribus parat L*; *c. vocare*; *c. dimittere*; *orba consilio auxilioque Gabina res O* zbavená rádcův a obhájců; (básn. o jednotlivci) *illa Numae coniunx consiliumque* (= *consultrix*) *fuit O* byla rádkyně; *ille hortator pugnae consiliumque* (= *consultor*) *fuit O*; — spec. α) státní rada, senát: *fit publici consilii particeps C* účastní se sedění senátu; *de consilii sententia Cs* usnesením senátu; β) rada, shromáždění soudců: *praetor cum consilio causam cognoscit C*; *in eo consilio, in quo amplissimi viri iudicant*

C; γ) válečná, vojenská rada: *convocare c. Cs*; 2) (vlastnost, schopnost řádně raditi) chytrá rada, rozvaha, rozmysl, důmysl, moudrost, důvtip, obratnost, zručnost, věhlas: *vir et consilii magni et virtutis Cs*; *consilii plenus N* plný rozvahy, rozvážný; *maiore studio quam consilio L* s větší horlivostí než rozvahou; *impedit consilium voluptas C*; *ratio et c.* rozum a rozvaha, moudrá rozvaha; *virtus et c.* ráznost a důmysl; *vis consili expers mole ruit sua H* (slepá) síla bez rozumu; — spec. důvtip, chytrost, obmysl, lest, lstivost, podskok: *imperatorem vincere consilio N* přelstiti; *c. et imperii simulatio L* podskok a předstíraný rozkaz; *consilio unius hominis addita rei fides L* chytrou myšlenkou, důvtipem; *nec imperium illud sed c. fuit L* nebyl to (skutečný) rozkaz, nýbrž (válečná) lest (vypočítaný záměr); 3) (daná) rada, mínění, návrh: *ad c. accedere N* přidati se k návrhu; *huius consilio portus constitutus est N* na radu tohoto; *quid mei consili est Cs* co, k čemu radím; *consilii inops OL* bezradný; *consilio manuque O* (radou) slovem i skutkem; *eum aut consilio aut re adiuvare C*; 4) a) přijatá, usnesená rada, úrada, usnesení, rozhodnutí, vůle, opatření: *communi consilio* dle společné úrady; *publico consilio* obecnou úradou, z veřejného usnesení (opak *privato c.* o své hlavě, o své ujmě); *sive casu sive consilio deorum Cs* vůlí bohů; b) rada v mysli (přijatá) pojatá, (osobní) rozhodnutí, předsevzetí, úmysl, záměr, účel: *unde c. afuerit, culpam abesse L* kde nebylo úmyslu (hřešiti), tam že není viny; *tempora, quae c. morantur agendi H* provedení předsevzetí; *certus (incertus) consilii LCu* stálý (nestálý) ve svém předsevzetí; *non est c., uti ea deseram S* nemám úmyslu, v úmyslu; *c. capere, inire* úmysl bráti, pojímati, odhodlati se, ustanoviti se na čem; *in consilio permanere C* setrvati na svém úmyslu; *c. mutare N* jinak se rozmysliti; *consilia in melius referet (Iuno) V* úmysly (mysl svou) v lepší obrátí; *sine consilio* bez úmyslu, maně; *eo (hoc) consilio, ut ...* (s) tím úmyslem, aby ...; též prostě *consilio* zúmysla, úmyslně: *pars forte, pars consilio oblati L*; *c. et profectionis et reversionis meae C* účel.

cōn-similis, *e* zcela (úplně) podobný (s dat. n. s gen.).

cōn-sistō, *ere, stitī,* — I 1) pův. společně se stavěti, ale později *con-* dodává slovesu dokonavého významu: postaviti se, stanouti; v log. perf. (pohromadě) státi: *in digitos c O* postaviti se na špičky prstů; *consistit in medio O* stanul uprostřed; — spec. o vojsku postaviti se v (šiku): *in sinistra parte aciei Cs*; *infestis contra hostem signis Cs* postaviti se čelem proti nepříteli; *in orbem c. Cs* postaviti se v kruh, učiniti kolo; (obr.) *verbis c., re dissidere C* slovy (společně stanouti) souhlasiti, věcí se různiti; 2) metaf. a) stanouti, míti místo někde: *in quo (viro) ne suspicio quidem potuit c. C* ani podezření nemohlo uváznouti, ulpěti; *sunt certi denique fines, quos ultra citraque nequit c. rectum H* za nimiž a před nimiž právo nemůže míti místa; b) státi, záležeti v něčem; zakládati se, záležeti, (zá)viseti na něčem: *victus eorum in lacte consistit Cs* potravou jim jest mléko; *spes consistit in virtute Cs*; *in exiguo tempore exercitūs salus constitit Cs* na malé chvíli závisela spása; *causam belli in tua persona constitisse C* že příčina k válce se zakládala na tvé osobě, dána byla tvou osobou; *partes ordinum in misericordia constitisse Cs* že úkol stavů záležel (jevil se) v soustrasti; II 1) (proti cbůzi neb útěku) pevně se postaviti, stanouti, zastaviti se; v perf. log. státi: *huc ubi pervenit, constitit O*; *viatores c. cogunt Cs* (Gallové) nutí pocestné, aby se zastavili; *ire modo ocius, interdum c.* (inf. hist.) *H* brzy šel jsem rychleji, časem jsem se zastavoval; *bestiae immanes cantu flectuntur et consistunt C* zastavují běh svůj; *reliquos in fugam coniciunt neque c. patiuntur Cs* oddechu dopřáti; *ut equitum nemo consisteret Cs* že nikdo z jezdců nemohl se postaviti, vytrvati, odolati; *quales cum vertice celso quercus constiterunt* (= ἑστήκασιν) *V* jako když vysokým vrcholkem duby stojí, čnějí; *is locus, ubi constitissent* (nepř. řeč) *Cs* to místo, kde stojí; — spec. α) (jako cestující) stanouti, zdržeti se, pobýti někde: *in quibus (oppidis)*

praetores c. soleant C; *Romae triduum c. C*; (o lodích) *in ancoris*; *ad ancoram c. Cs* zakotviti se, státi na kotvách, býti zakotven; β) trvale stanouti, usaditi se: *qui negotiandi causa ibi constiterant Cs* za obchodem se usadili, byli usedlí; *in Aonia constitit exul humo O*; *petit Latio c. Teucros V* aby v Latiu se usadili; 2) metaf. a) zastaviti se, stanouti, uváznouti: *illic c. nubes iussit O*; *neque enim c. flumen potest O* zastaviti se (v toku); *frigore constitit unda O* mrazem ztuhla; *iaculum fixum constitit V* oštěp byv vražen uvízl, utkvěl; b) stanouti, zastaviti se, váznouti, přestávati: *administratio belli consistit Cs* činnost válečná vázne, ustává; *ad Trebiam constitit bellum L* zastavila se, ustala; — spec. α) (v mysli) klidně stanouti, nabýti klidu, nalézti pokoje: *mortem timens qui* (jak) *poterit animo c.? C* ustaviti se v mysli, zachovati pevnou mysl, klid mysli; *nec te credo posse mente c. C* myslím, že mysl tvá nemůže nalézati pokoje; *neque enim c. mentem passus (est) amor V* neboť láska otcovská nedopřála, nedopustila klidu, oddechu; β) pevně stanouti na něčem, setrvati, držeti se, obstáti: *in sententia c. C* setrvati při mínění: *in causa c. C* ve při vyhráti; *in forensibus causis c. C.*

cōnsitiō, *ōnis, f.* [1. *consero*] zasívání, setí, sázení; (v plur.) rozmanitá (rozličné druhy) setí a sázení *C.*

cōnsitor, *ōris, m.* [1. *consero*] zasévač, sázeč: *c. uvae O* pěstitel révy.

cōnsitūra, *ae, f.* [1. *consero*] osévání.

cōn-sobrīnus, *ī, m.* a **cōnsobrīna,** *ae, f.* [srov. *soror*] a) sestřenec, sestřenice (dítko sestry matčiny); b) vůb. bratranec, sestřenice; strýc, teta.

cōnsociātiō, *ōnis, f.* [*consocio*] sdružení, spojení.

cōn-socio, *āre, āvī, ātum* a) sdružovati, slučovati, spojovati: *umbram c. ramis H* sdružovati stín větvemi (t. j. spojením větví dávati stín); *audaces c. T* sjednotiti smělé; *forma ex iis consociata T* státní správa složená z nich; b) činiti něco společným, společně (konati) podnikati: *regnum c. L* královskou vládu učiniti společnou, děliti se o ni; *rem c. L* vládu, správu obce společnou učiniti, zavésti společnou vládu, rozděliti vládu mezi sebe; *consociati dii L* sdružení bohové, sdružení bohů, společné uctívání božstva; *arma cum Gallis c. L* brannou moc spojiti s Gally; *facinus cum inermibus c. T* k zločinu se spolčiti s bezbrannými; *consilia cum alqo c. C* záměry sděliti s někým, někomu; *quasi seria consociaret T* jako by chtěl sděliti jí důležité věci; *vocem c. T* mluviti s někým; *c. aut coniungere iniuriam C* spojiti a sjednotiti se k bezpráví.

cōnsōlābilis, *e* [*consolor*] potěšitelný, utěšitelný.

cōnsōlātiō, *ōnis, f.* [*consolor*] 1) potěšování, potěcha, útěcha: *consolationibus nihil levari C* slovy útěchy nenabýti úlevy; 2) meton. spis o útěše (mysli): *in Consolationis libro*; *C. Crantoris C.*

consōlātor, *ōris, m.* [*consolor*] těšitel, potěšitel, utěšitel.

cōn-sōlor, *ārī, ātus sum* 1) těšiti, potěšovati, upokojovati, povzbuzovati (alqm de re n. in re): *quo consolante doleres? O* kdo by tě v bolu tvém těšil, skýtal slova útěchy; *consolantia verba O* slova potěchy, útěšná; *his me consolor victurum suavius H* tím se těším, že žíti budu příjemněji; 2) (s předm. věcným) potěchou polehčovati, mírniti, zjednávati úlevu: *c. dolorem C* těšiti se v zármutku; *doloris magnitudinem brevitas consolatur C* velikost bolesti umírňuje krátké její trvání; *gloria brevitatem vitae posteritatis memoriā consolatur C* útrapy krátkého života mírní, snesitelnými činí památkou v potomstvu.

cōn-sonō, *āre, uī,* — 1) spolu (a tím hlasně) zvučeti, souzvučeti: *clamor consonans L* jednohlasný křik; *plausu consonat nemus V* rozléhá se háj; 2) metaf. souhlasiti.

cōn-sonus, *a, um* 1) souzvučný: *clangor O* jednohlasný; 2) metaf. souhlasný.

cōn-sōpiō, *īre, īvī, ītum* nadobro uspati, omámiti: *somno est consopitus C* usnul tuhým spánkem.

cōn-sors, *tis,* adj. [*sors* díl, úděl] kdo má (stejný) díl na společném jmění: *tres fratres consortes C* tři bratři spravující společně statek (otcovský); (básn.) spo-

lečný: *consortia tecta V*; subst. účastník, společník, druh, soudruh; družka: *c. tribuniciae potestatis T* účastník moci tribunské; *c. mecum temporum illorum C* jenž v tehdejší tísni byl jsi mým spolutrpitelem; *consortes urbis meae O* spoluobčané; *c. tori (thalami) O* družka v manželství (= manželka); — spec. α) obchodní společník: *consortem socium fallere H*; β) subst. bratr, sestra; *dea c. Phoebi O* (= Diana); *c. Ledaea gemellis O* (= Helena, sestra blíženců Dioskurů); adj. bratrský, sesterský: *c. sanguis O* krev bratrova; *consortia pectora O* sesterská srdce (= sestry).

cōnsortiō, *ōnis, f.* [*consors*] společenství, společnost; společné držení.

cōnsortium, *iī, n.* společenství, účastenství: *in consortio esse L* býti ve stejném účastenství; *ad c. regni impellere T* pohnouti k účastenství ve vládě; (konkr. o manželkách) *eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque T* účastnice, družky ve štěstí i v neštěstí.

1. cōnspectus, *ūs, m.* [*conspicio*] 1 akt. 1) hledění, patření, pohled: *quoad oculi conspectum ferebant L* až kam oči skýtaly pohled, oči zíraly; *c. est in Capitolium C* jest výhled na Kapitolium; *locus est in conspectu* místo jest v dohledu, lze viděti; (v češtině často překládáme: oči, tvář, blízkost, přítomnost) *in conspectum venire* přijíti na oči, předstoupiti (před někoho); *in conspectum cadere* býti viditelný; *se in conspectum dare C* objeviti se; *reddite conspectum* (sc. *parentis*) *V* vraťte mi tvář otcovu (vraťte mi otce, abych mohl naň patřiti); *in conspectu alcis* před očima, u přítomnosti něčí; *conspectum fugere O*; *e conspectu exire V* mizeti s očí; *ex conspectu abire, removere Cs* odejíti s očí, odstraniti s pohledu; (obr.) *aliud bellum erat in conspectu L* byla v dohledu, na obzoru; 2) metaf. duševní patření, pozorování, úvaha: *c. et cognitio naturae C*; *uno in conspectu omnia videre C* jediným pohledem přehlednouti; *res Asiae in conspectum dare Cu* bráti v úvahu; II pass. 1) spatření, objevení se: *conspectu suo proelium restituit L*; 2) meton. shromáždění (zraku se jevící): *frequens c. vester C* četné shromáždění; *in medio conspectu constitit V* uprostřed shromáždění.

2. cōnspectus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conspicio*] spatřený, (u)viděný; 1) viditelný, zřejmý, patrný: *tumulus hosti c. L*; 2) jsoucí na odiv, bijící v oči, poutající zraky, vzbuzující údiv, nápadný, okázalý: *c. supra modum hominis privati L* budící pozornost nad míru soukromého člověka; *ne in urbe conspectior mors foret T* aby nebyla příliš nápadná; *Pallas c. in armis V* nápadný, zářící; *platano conspectior O* nad platan krásnější, ztepilejší.

cōn-spergō, *ere, sī, sum* [*com* a *spargo*] 1) pokropiti, svlažiti: *me lacrimis conspersit C*; 2) metaf. posíti, pokrýti: *oratio conspersa verborum floribus C* zpestřená kvetnatými slovy.

cōnspiciendus, *a, um* adj. [vl. gerundivum od *conspicio*] podivu hodný, znamenitý.

cōn-spiciō, *ere spēxī, spectum* [*com* a zastar. *spēcio* hleděti] 1) pův. společně (ale též o jednotlivci) hleděti, pohlížeti, (pozorně) patřiti, dívati se, upírati zrak na někoho, na něco (alqm n. alqd); pass. *conspici* s podivem býti pozorován, budíti pozornost (podiv), bíti do očí, býti na odiv: *cur te conspici sinis L* proč necháš na sebe hleděti, proč trpíš, aby se na tebe pohlíželo (jako na...); *vestitus nihil excellens, equi conspiciebantur L* oděv (jeho) nikterak nevynikal, ale (za to) koně budili pozornost; 2) spatřovati, (u)zříti, (u)viděti (alqm, alqd; s acc. c. partic; s acc. c. inf.) *ut me conspexit venientem V* jakmile mne spatřil, že přicházím, přicházeti; *tu formosissimus conspicēris O* ty jsi spatřován nejsličnějším, ty zaříš sličností; *lucus, qui ex insula conspiciebatur N* bylo (bylo lze) viděti; *se conspici pati Cu* dáti se viděti, ukázati se (u veřejnosti); (obr.) *quantum ex vultu conspici poterat Cu* pokud z tváře mohlo býti pozorováno, souzeno. Part. *conspectus* a *conspiciendus* viz zvlášť.

cōnspicor, *ārī, ātus sum* [*conspicio*] shlédnouti, spatřiti, uzříti, uviděti, spozorovati. — V pass. významu (arch.) *cum Metellus conspicatur S* když tu Metellus jest spatřen.

cōnspicuus, *a, um* [*conspicio*] viditelný, patrný, zjevný: *occultus... conspicuusque polus O*; *res auditae conspicuaeque O* věci slyšené a viděné; *late conspicuum tollere verticem H* pozvédnouti témě (hlavu), aby bylo široko daleko viditelné (a nápadné), povznésti témě světu na odiv; — spec. bijící do očí, nápadný, okázalý, vznešený, znamenitý: *ambo conspicui O* oba postavou vynikající, oba postavy statné; *equi non forma, non velocitate conspicui T*; *insignes senes, conspicuae feminae T* vznešené ženy.

cōnspīrātiō, *ōnis, f.* [*conspiro*] vl. společné dutí, sdmýchání; metaf. souhlas, soulad, shoda, sjednocení, jednomyslnost: *c. hominum atque consensus C*; *c. consensusque virtutum C* soulad a souhlas (ladný souhlas) cností; — spec. (s přihanou) spiknutí, srocení: *c. certorum hominum contra dignitatem tuam C*; *c. militaris T.*

cōn-spīrō, *āre, āvī, ātum* 1) spolu douti, dýmati, spolu dýchati: *adsensu conspirant cornua V* souhlasem (dují) zaznívají polnice; 2) metaf. býti jedné mysli (za jedno), jednati svorně, sjednotiti se, spolu působiti, souhlasiti: *consensus conspirans et paene conflatus C* souhlas (svornost) jednomyslný a takořka jednolitý; (part. perf. *conspiratus* ve význ. medial.) *milites conspirati pila coniecerunt Cs* (sjednotivše se) jednomyslně, jednosvorně; — spec. (s přihanou) spiknouti se, osnovati spiknutí, srocovati se, bouřiti se: *c. in iniuriam T* spiknouti se k (páchání) příkoří; *c. in caedem Neronis T.*

cōn-spuō, *ere,* popliti, poplivati.

cōnstāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. od *consto*] pevně stojící; a) stálý, pevný, trvalý, nezměnný; jednostejný, souhlasný: *c. aetas C* ustálený, usazený, mužný věk; *constans vultus gradusque L* pevné (klidné) vzezření i krok; *c. pax L*; *c. haruspicum vox C* souhlasná výpověď; b) (o osobách) stálý, (jsoucí) pevné povahy, odhodlaný, vytrvalý, důsledný; pevných zásad, rozvážlivý, rozumný: *c. inimicus N* zavilý, zarputilý; *is quidem fuit omnium constantissimus C* ze všech nejstálejší (ve svých úsudcích), nejrozvážnější; *firmi et stabiles et constantes homines C* pevní, stálí a důslední; *c. adversus metūs T* pevný proti bázni (strašákům); (s gen.) *c. fidei T* stálý ve věrnosti.

cōnstanter, adv. [*constans*] a) stále, pevně, trvale, pravidelně, nezměnitelně; souhlasně, (jedno)stejně: *aequabilius atque constantius sese res humanae haberent S* srovnaleji a stáleji by se měly; *c. nuntiare Cs* souhlasně; *de salute constantissime sentire C* souditi úplně jednostejně; b) stále, pevně, důsledně, vytrvale, odhodlaně, neohroženě: *c. ac non timide Cs*; *c. in causa permanere C*; *multa eius acta c. ferebantur C* mnohé jeho rázné výklady kolovaly; *acrius quam constantius proelium inire Cu* s větší prudkostí než vytrvalostí.

cōnstantia, *ae, f.* [*constans*] vl. pevné stanutí; a) pevnost, stálost, trvalost, nezměnitelnost, pravidelnost, souhlasnost, důslednost: *c. vocis N* nezměnný, pevný hlas; *philosophi spectati sunt ex perpetuitate* (sc. *rerum*) *atque constantia C* dle souvislosti a důslednosti (nauky); b) (o povaze) pevnost, vytrvalost, důslednost, odhodlanost, neohroženost: *quā constantiā sententiam dixit C* s jakou pevností hlasoval; *quidquid auctoritate, fide, constantia possum C* cokoli zmohu osobní vážností, poctivostí a důsledností; klidnost.

cōnsternātiō, *ōnis, f.* [1. *consterno*] 1) splašení (se): *quadrigarum L*; 2) a) metaf. zděšení, úžas, ohromení: *pavor et c. mentis T* zděšenost a ohromení mysli; b) meton. jitření, vzbouření, vzpoura, rozbroj, bouře, zmatek: *c. vulgi T.*

1. **cōn-sternō,** *ārē, āvī, ātum* 1) plašiti; v pass. plašiti se: *consternantur equi O*; 2) metaf. a) poplašiti, poděsiti: *c. hostes L*; *fugā consternari T* zděšením dáti se na útěk; part. *consternatus a, um* poplašen, poděšen, vyděšen; b) podrážditi, rozjitřiti, roztrpčiti, pobouřiti: *metu ad arma consternati L* strachem do zbraně jsouce vehnáni; *dilectūs acerbitate consternati L* jsouce roztrpčeni krutým prováděním odvodu.

2. **cōn-sternō,** *ere, strāvī, strātum* postlati, postříti, (hustě) posypati, poseti; pokrýti něco něčím (alqd alqa re): *viam rosā* (koll.) *c. T* posypati růžemi;

consternunt terram frondes V postýlá listí půdu; *forum corporibus constratum C* mrtvolami poseté; *ratem humo c. L* prám pokrýti vrstvou prsti; *late terram c. tergo V* (o padlém bojovníku); *contabulationem summam lateribus c. Cs* patro vydlážditi svrchu cihlami; *navis constrata CCs* loď krytá, opatřená palubou (na ochranu veslařů); (obr.) *maria constrata esse S* že moře budovami jsou pokryta.

cōn-stipō, *āre, āvī, ātum* secpati, stlačiti, shrnouti: *se sub vallo c. Cs* nahrnouti se, natlačiti se; *ne constipari quidem tantum numerum posse in agrum Campanum C* že se nemůže ani stlačiti, vejíti.

cōn-stituō, *ere, uī, ūtum* [*com* a *statuo*] 1) (pův.) společně, spolu, zároveň (ale též o jednotlivci) stavěti, postaviti někoho (něco) někam (alqm, alqd in re): *quercum constituit tumulo V* kmen dubový vztyčil na rovu; — spec. α) (t. j. voj.) *legiones in acie c. Cs*; *diversam aciem c. Cs* sestaviti dvoučelý šik; ale též (voj) zastaviti, (voji) kázati stanouti: *signa legionis c. Cs*; (*Metellus*) *paulisper agmen constituit S*; *naves c.* zastaviti, zakotviti, s loďmi přistati; β) usídliti, vykázati sídla (místo): *plebem in agris c. C*; γ) (vojsko) vložiti: *praesidia in Rutenis c. Cs*; δ) (v hodnosti) ustanoviti; (s dvojím acc.) *Cavarinum regem c. Cs* králem, za krále; 2) a) postaviti, vystavěti, zříditi: *portum, oppidum c.* město zbudovati, založiti; *quae* (sc. *senectus*) *fundamentis adulescentiae constituta sit C* jest postaveno, spoléhá, spočívá na . . .; *nos hunc in hac* (sc. *civitate*) *legibus constitutum de nostra civitate eiciemus? C* usazeného, majícího právo domovské zajištěné zákonem; b) metaf. ustaviti, založiti, zříditi, zjednati, získati: *novum c. L* zaváděti novotu, dávati nové zřízení; *sibi auctoritatem c. N* zjednati si; *cuius lege salus ac dignitas populo Romano constituta est C* byla pevně (dokonale) postavena, zjednána; *victoria constituta est C* vítězství jest ustaveno, rozhodnuto; — *in eo spes constituebatur C* v něm zakládána, v něj skládána byla naděje; 3) (společně) stanoviti, ustanoviti, smluviti, určiti (alqd cum alqo; de re; s ut; s acc. c. inf. gerundiva): *diem c. cum Manlio C*; *constituimus inter nos C* smluvili jsme se; *diem concilio c. Cs*; *iter c. S* určiti pochod, smluviti se o pochodu; (absol.) *sic constituunt. sic condicunt T* (viz *condico*); *in diem tertium constituunt S* dohodnou se, smluví se na třetí den (o odboji); *imperii fines c. S* stanoviti, určiti; *legem c. C*; — spec. α) (soudně) stanoviti, rozhodovati, nález činiti: *de controversiis druides constituunt Cs*; *de iure c. C*; β) (u sebe) ustanoviti, usouditi, ustanoviti se na něčem, rozhodnouti se, umíniti si (alqd; s inf.; s acc. c. inf.): (absol.) *uti constituerat S* jak se dříve rozhodl; 4) pevně stanoviti, zaříditi, urovnati, spořádati: *Chersonesum c. N* urovnati stav věcí na Chersonesu; *composita et constituta res publica C* spořádaná obec; *tresviri reipublicae constituendae C* trojice mužů ku spořádání obce (státu).

cōnstitūtiō, *ōnis, f.* [*constituo*] postavení, 1) ustavení, stavba, uspořádání, zřízení: *firma corporis c. C* pevné složení, soustava těla; *c. Romuli C* ústava Romulova; 2) stanoven, ustanovení, nařízení: *c. summi boni C*; *c. senatūs L.*

cōnstitūtum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *constituo*] stanovené; 1) umluvení, úmluva: *constitutum factum esse cum servis, ut . . . C*; — spec. (na soudě) smluvená lhůta, rok, termin: *ad c. venire C*; 2) ustanovení, nařízení: *Scipionis constitutis niti T* opírati se o nařízení, odvolávati se k výsadám uděleným od Scipiona.

cōn-stō, *āre, stitī, constātūrus* 1) pevně státi; metaf. trvati (pevně a nezměněně), nebýti změněn, nezměniti se: *nec pugna illis c. potuit L* udržeti se v pevných řadách (vl. o bojujících, kteří v řadách pevně stojí, svého postavení uhájí), nemohli se bojem statečně opříti; *ut iidem ordines constarent Cs* že tytéž setniny zůstaly (nezměněny); *numquam* (*eum*) *in oppido constitisse C* že nikdy v městě neprodléval, do města nevkročil; *quae nunc animo sententia constet V* který úmysl nyní (po delším přemítání) pevně v mysli trvá, jest pevný, nezvratný; *exercitibus c. fidem T* že věrnost trvá (nezměněná); *cuncta vi-*

det caelo c. V že jest vše na nebi pevné, klidné, v pořádku (t. j. neukazuje na změnu pohody); *summā tamen omnia constant O* v úhrnu přece vše zůstává nezměněno; *ne auribus quidem atque oculis satis c. poterant L* ani sluchem ani zrakem nemohli dosti stačiti, nemohli dosti nastavovati uši a upírati oči; *mente c. C* zůstati při rozumu, vládnouti rozumem; 2) býti stálý, jednostejný, srovnávati se, shodovati se (alci rei, cum re, in re): *considerabit, constetne oratio cum re C* shoduje-li se řeč s věcí; *video adhuc c. omnia C* že dosud se shoduje, že jest v nejlepším souhlase; *ratio constat T* účet se srovnává, shoduje; *sibi c.* zůstávati týmž, býti důsledný; 3) býti pevný, jistý: *satis constante famā L* poněvadž pověst dosti pevně se udržovala, dosti byla rozšířena; neos. **cōnstat** jest ustáleno, jest věc jistá, jest na jisto postaveno, jest známo (obyč. s acc. c. inf.): *c. inter omnes* jest (vše)obecně známo; ale *inter auctores constat L* mezi zpravodaji (prameny) jest shoda, prameny (v tom) se shodují; — *alci constat* někomu jest (něco) pevné, nezvratné, jest rozhodnut, jest odhodlán: *mihi constat nullam contumeliam ferre C*; (*patribus*) *parum constabat S* senát nebyl rozhodnut, nemohl se rozhodnouti, nevěděl; 4) (pevně) trvati, býti (existovati): *quorum scripta constant C* jichž spisy jsou zachovány; *nec officia c. possunt C*; a) býti, skládati se z něčeho (ex re): *c. ex animo et corpore C*; *quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis constarent N*; b) záležeti, zakládati se v (na) něčem (in re n. pouh. abl.): *victoria in virtute constat Cs*; *penes eos summa victoriae constat Cs* v jich rukou jest úplné vítězství; *famā bella constant Cu* války se zakládají na pověsti; 5) (o ceně při koupi n. prodeji) státi něco, býti za něco (s abl. n. gen. pretii): *quanto detrimento constet victoria Cs* jak velikou ztrátu stojí vítězství.

cōn-stringō, *ere, strinxī, strictum* 1) stahovati, utahovati; — spec. svazovati, spoutati: *corpora constricta vinculis C*; (obr.) *legum laqueis c. C* sevříti pouty zákonů, uvrhnouti v pouta zákonů; *constrictam horum scientiā teneri coniurationem tuam non vides? C* nevidíš, že vědomím těchto spiknutí tvé drženo jest v poutech, že jest sevřeno a spoutáno; 2) metaf. a) stáhnouti: *nives gelu constrictae Cu* spousty sněhové ztuhlé mrazem; *sententia aptis constricta verbis C* ve vhodná slova uzavřená, shrnutá; b) zavázati: *constringi religione Cu* býti zavázán svatou povinností, přísahou.

cōnstructiō, *ōnis, f.* [*construo*] sestrojení, složení, sklad: *c. hominis C*; (ve sm. mluvnickém) *verborum c. C* pěkné a zvučné spojení, skladba slov.

cōn-struō, *ere, strūxī, structum* 1) složiti po vrštvách, nanésti, (na)hromaditi, (na)kupiti: *divitias H*; *constructus acervus H* nakupená hromada; *dentibus in ore constructis manditur cibus C* zuby v ústech sestavenými, řadou zubů; 2) zdělati, sestaviti, sestrojiti, (vy)stavěti, (z)budovati: *sepulcrum c. L* postaviti náhrobek; *saxea pila constructa V* kamenný pilíř (balvan) sestrojený, upravený; *c. navem, aedificium C*; *aves sibi nidos construunt C.*

cōnstuprātor, *ōris, m.* (z)prznitel

con-stuprō, *āre* zprzniti.

Cōnsuālia, viz *Consus.*

consuāsor, *ōris, m.* [*consuadeo*] rádce: *consuasore Naevio C* na radu Naeviovu.

con-suēfaciō, *ere, fēcī, factum* [srov. *consue-sco* a *facio*] způsobiti, aby někdo zvykl něčemu, naváděti, učiti (alqm s inf.).

cōn-suēscō, *ere suēvī*, — zvykati (si); log. perf. *consuevi* (jsem zvyklý, mám zvyk, mám v obyčeji) s inf. praes. překládati lze praesentem sloves opakovacích n. adv. obyčejně, zpravidla: *haec res tribui consuevit Cs* bývá udělována, zpravidla se uděluje; *accidere consuevit C* obyčejně se stává; *maturius quam consueverat Cs* časněji než obyčejně; *quo consueverat intervallo S* v obvyklé vzdálenosti; *quemadmodum consueverunt C* jak jsou zvyklí, dle svého zvyku; *ita natus est et ita consuevit C* s tím smýšlením se narodil, takovému jednání zvykl (jest uvyklý); *quibus consueti erant* (= *consueverant*) *ferramentis L* s nástroji obvyklými, se svými obyčejnými nástroji; — spec. zvyknouti důvěrnému obcování, důvěrně

obcovati, míti důvěrné styky s někým: *quibuscum iste consueverat C* s nimiž měl důvěrné styky. — Part. *consuetus* viz zvlášť.

cōnsuētūdō, *inis, f.* α) zvyk, zvyklost, obyčej: *vetus c. et institutum maiorum C* starý zvyk a řád předků; *res in consuetudinem venit C* (*vertit T*) přichází, vchází v obyčej; *cognoscendi c. sublata est C* vyšetřování vyšlo ze zvyku: *praeter consuetudinem* mimo obyčej, proti zvyku; *ex consuetudine, pro consuetudine, consuetudine* dle zvyku, zvykem; — spec. obvyklý způsob života, živobytí: *c. vitae C*; *imago consuetudinis et vitae N* obraz způsobu (zásad) života; β) obvyklý způsob (forma): *tantummodo consuetudinis causa C* pouze formálně (pro forma); *c. loquendi C* (obvyklý) způsob mluvení; γ) obvyklé žití, důvěrné obcování, důvěrný styk: *cum Metellis erat ei domesticus usus et c. C* s Metelly měl (poutal jej) důvěrný styk a obcování; *permanere in eadem amicitiae consuetudine C* trvati v týchž stycích přátelských; *consuetudines iungere cum alqo C* důvěrné styky navázati s někým; *consuetudines victūs non possunt esse cum multis C* důvěrné styky.

cōnsuētus, *a, um* [vl. part. perf. od *consuesco*] zvyklý, obvyklý, vešlý ve zvyklost: *consueta lubido S*; *pericula consueta habere S* míti ve zvyku, míti v krvi; *consueta* (sc. *plangi*) *pectora plangit O* bije prsa (již) tomu (t. bití = zármutku) zvyklá; *consuetissima cuique verba O* slova nejobvyklejší nejběžnější.

cōnsul, *sulis, m.* [srov. *consulo, consilium*] konsul. Zřízením republiky v Římě r. 510 př. Kr. přešla veškerá světská moc králova na dva nejvyšší úředníky národem na rok volené a zodpovědné. Tito úředníci sluli *praetores* (= **prae-itores*) vojevůdcové, *iudices* (soudcové) a *consules*. Toto poslední jméno na označení zmíněných nejvyšších úředníků časem nabylo rozhodné převahy a zatlačilo ostatní. Omezování moci konsulské souvisí těsně s boji mezi patricii a plebeji. R. 443 př. Kr. zavedením censury odňat konsulům *census* (v. t.) a vše, co s výkonem tímto souviselo, r. 366 př. Kr. zřízením praetury vyloučeno z pravomoci konsulské soudnictví. V době císařské konsulát sklesl na pouhý úřad čestný, maje pouze stín bývalé moci. Jménem konsulů označován byl letopočet: (abl.) *L. Pisone A. Gabinio consulibus* za konsulů, za konsulátu L. Pisona a A. Gabinia (t. j. r. 58 př. Kr.); *c. ordinarius L* řádný konsul (t. j. jenž pravidelně nastoupí na úřad 1. ledna); *c. designatus* viz *designo*; *c. suffectus* viz *sufficio*.

cōnsulāris, *e* [*consul*] 1) konsulský: *aetas c. C* konsulský věk (jehož bylo potřebí, aby se někdo stal konsulem. Za doby Ciceronovy byl to 43. rok věku); *tribuni militum consulari potestate L*; 2) *vir c.* neb pouze subst. *consularis* a) bývalý konsul, konsulár; b) (v době císařské) legát (císařský), jenž jako náměstek spravoval některou provincii *T*.

cōnsulāriter, adv. [*consularis*] konsulsky, po konsulsku, jak se sluší na konsula.

cōnsulātus, *ūs, m.* [*consul*] konsulát, konsulství, hodnost konsulská: *consulatum petere C* ucházeti se o konsulát; *se abdicare consulatu C* n. *abdicare consulatum L* vzdáti se, poděkovati se, složiti hodnost konsulskou.

cōnsulō, *ere, suluī, sultum* [srov. *consilium*] bráti radu;

I intrans. 1) raditi se, rokovati, rozvažovati (de re): *et priusquam incipias, consulto* (rady, rozvahy) *et ubi consulueris* (když se poradíš, rozvážíš), *mature facto opus est S*; *c. in medium, in commune, in unum* společně, vespolek se raditi, (ve prospěch všech) společně se smluviti, činiti společná opatření; 2) meton. uraditi se, usnésti se, učiniti opatření; vésti si nějak, nakládati nějak (de re, in alqm crudeliter): (absol.) *Drusum ex re consulturum T* dle okolností že učiní opatření, že se bude říditi okolnostmi; *libere ad summam rerum c. Cs* počínati si samostatně dle potřeby celku; *male c. S* se zlou se potázati; *de perfugis gravius consultum L* o zbězích přísnější usnesení se stalo; *in deditos durius c. T* proti podrobeným (zakročiti) vésti si, s podrobenými nakládati příliš přísně (krutě); 3) dávati radu, (radou) starati se, pečovati, dbáti o někoho, po-

máhati (alicui): *sibi c.* o sebe se starati, hleděti sebe (sama), míti se na pozoru, hleděti se zachrániti; *afflictis civium fortunis c. L* věnovati péči neblahému stavu občanů; *ut consulatur plebi L* aby bylo postaráno o lid, aby lidu se pomohlo; *mihi* (dat. pův.) *satis consultum est, ut ... C* ode mne jest úplně postaráno, aby ...; *timori magis quam religioni c. Cs* dbáti více strachu než svaté povinnosti (přísahy); *irae magis quam famae c. S* hověti více hněvu než (dobré) pověsti; (eufem.) *suae vitae gravius c. Cs* sáhnouti si na život (o samovraždě); (s acc. zájmena) *quae reges male consuluerint S* v čem se špatně poradili, se špatnou potázali; *custodi et consule longe V* buď na stráži a měj pozor (ohlédej se) ze vzdálí;

II transit. 1) raditi se s někým o něčem, žádati rady od někoho, tázati se o radu někoho (alqm de re): *si me consulis, suadeo C*; *nihil de eius morte populus consultus est C* nic o jeho smrti národ nebyl tázán; (básn.) *rem nulli obscuram consulis* (sc. *nos*) *V* věc nikomu neznámou dáváš v poradu, o věci nikomu neznámé radíš se s námi, věc nikomu neznámou předkládáš nám k poradě; — spec. α) (božstva, věštírny) tázati se o radu: *c. Apollinem N*; *c. sortes O* tázati se věšteb; *super rebus imperii c. T* poptati se po vládě; β) (na senát) vznésti k rokování, (senátu) se tázati, vznésti dotaz: *consulente* (sc. *senatum*) *Cicerone senatus censuit C* k dotazu Ciceronovu senát se usnesl; *senatus de provinciis consultus* (sc. *a consule*) *Numidiam Metello decreverat S* byv (o)tázán o provinciích; *consulti* (sc. *sunt ab eo*) *pontifices, an ... T* otázal se pontifikův; *consul senatum de foedere consulebat S* vyjednával o smlouvě se senátem; γ) (znalce práva) se tázati: *c. de iure C*; *ii, qui consuluntur C* právní znalci (opak *respondere* dáti právní radu, poučiti); 2) raditi se, rokovati o něčem, uvažovati (alqd): *rem delatam c. C*; — alqd *boni consulere* spokojiti se s něčím; *tu quoque carmen consule, Roma, boni! O* také ty, Říme, spokoj se, vezmi za vděk mou básní.

cōnsultātiō, *ōnis, f.* [*consulto*] radění se, porada, rokování, uvažování: *prolatare consultationes S* prodlužovati porady; *ea modo c. erat L* o tom jen byla porada.

cōnsultē, adv. [*consultus*] s rozmyslem, rozvážně, rozvážlivě, s rozvahou: *avidius quam consultius T* více dychtivě než rozvážlivě.

1. cōnsultō, adv. [*consultus*] po rozvaze; zúmyslně, zúmysla, schválně: *non consulto, sed casu C.*

2. cōnsultō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. od *consulō*] 1) (často, zrale) raditi se, rokovati, rozvažovati, uvažovati (de re, alqd): *c. in medium, c. in commune T* vespolek, mezi sebou, společně se raditi (k obecnému dobru); *ad haec consultanda procurandaque multitudine conversā L* když lid obrácen byl k poradám o těchto věcech a jich opatření; 2) (radou) pečovati, starati se o něco (dat.): *c. rei publicae S* býti rádcem obce; 3) tázati se o radu někoho (alqm): *consultavit Libo, an habiturus foret opes T* (o)tázal se (věštců), nabude-li jmění; *senes ad consultandum arcessunt L* starce volají, aby se jich otázali o radu.

cōnsultor, *ōris, m.* [*consulo*] 1) rádce, strůjce: *sua exempla in consultores recidisse T* že vlastní příklady zpět padly na rádce, postihly rádce (strůjce); 2) ten, kdo se táže o radu, dotazovatel (právní pomoci): *consultoribus respondere C* žadatelům poskytnouti právní pomoci; *c. ubi ostia pulsat H* když klient tluče (buší) na dvéře.

consultrīx, *īcis, f.* [*consultor*] rádkyně, opatřovatelka.

cōnsultum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *consulo*] uraděné; úrada, usnesení, nález, opatření, ustanovení, záměr: *senatūs c.* usnesení senátu; *mollia consulta T* mírná opatření, mírné prostředky; *consulta superioris quinquennii S* nařízení, opatření (z) minulého pětiletí; — *dum consulta petis V* hledáš rady (věštbou), tážeš se věštby.

cōnsultus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *consulo*] uvážený, rozmyšlený, rozmyslný; (o osobách) (o)tázaný na radu (a poněvadž zpravidla na radu brán bývá jen znalec věci) (rady) znalý, zběhlý, zkušený; subst. znalec: *iuris* n. *iure c.* právní znalec, znalec práva, právník; (též prostě c.) *eris tu,*

c. *modo, rusticus H* ty, jenž jsi právě byl znalcem práva, budeš rolníkem; *insanientis sapientiae c. H* znalec (a přívrženec) blouznivé moudrosti (o filosofii epikurské).

cōn-summō, *āre, āvī, ātum* [*summa*] 1) uváděti v úhrn, (dohromady) súčtovati, spočítati: *quae consummatur partibus, una dies O* jeden den, jenž se súčtuje (vyplývá) z (pěti) dílů; (obr.) *consummata gloria L* v jedno sloučená; 2) metaf. dovršiti, dokonati, dokončiti: *rem c. L*; *c. parricidium Cu* spáchati.

cōn-sūmō, *ere, sūmpsī, sūmptum* vl. zodnímati, sesbírati; 1) a) spotřebovati: *consumptis telis Cs* když oštěpy byly spotřebovány, vystříleny; *consumptis lacrimis O* když slzy vyschly; (obr.) *consumpsistis ignominiam T* my: míra vaší potupy jest naplněna, dovršena; *misericordiam c. Cu* vyčerpati, vyvážiti míru milosrdenství; — spec. α) (jídlo) spotřebovati, požívati, jísti, (s)tráviti: *nos numerus sumus fruges c. nati H* zrozeni jen (k tomu), abychom požívali plodů, zrozeni jen k jídlu; *accisis dapibus c. mensas V* když ztrávena byla jídla, sníst stoly; β) protráviti, (pro)marniti, hýřiti: c. *patrimonia C* promarniti jmění; *id per luxuriam effundere atque c. C* hýřivě rozhazovati a marniti; b) metaf. (s)tráviti, (z)ničiti, mořiti, (z)hubiti, (s)chvátiti; v pass. býti vyčerpán, vysílen, utrápen, (z)hynouti: *si me vis morbi consumpsisset Cu* kdyby mne byla schvátila; *ferrum robigo consumit Cu* rez sežírá železo; *consumitur anulus usu O* opotřebuje se prsten (stálým) užíváním, nošením; *c. vires Cs* vyčerpati síly; *consumpseritne vocem metus T* zda strach udusil hlas; *garrulus hunc consumet H* mluvka jej utýrá, zhubí, usmrtí; *haec omnia* (*flammā*) *consumuntur Cs* lehá popelem; *consumptis antiquissimis delubris T* když byly ztráveny, zničeny (požárem); *morbo consumptus est N* sešel nemocí; *consumi aevo V* věkem (stářím) sejíti (se světa), v starobě umříti; *fame consumptus Cs* hladem umořen, utrápen; *consumptus senectā O* stářím sešlý; *iacrimis consumpta suis O* svými slzami vysílena, rozplynulá v slzy; 2) a) spotřebovati něco něčím, vynakládati, obraceti něco k čemu n. na něco (alqd in re): *consumitur pecunia in statuis C*; *operae plurimum studiique in praediis colendis c. C* vynakládati největší péči a snahu na vzdělání statků; (*in* s acc. úč.) *aurum in ludos c. L* na hry; — spec. marně vynakládati: *consumpta multa oratione S* mnoho marně se namluviv; *consumptis precibus O* po marných prosbách; *c. gloriam, ubi ... Cu* marně slávu vynakládati tam, kde..., mařiti slávu; *c. frustra verba Cu* marně plýtvati slovy; *cum mare, cum terras consumpserit, aëra temptet O* až marně hledati bude útulku na zemích i mořích, ať do vzduchu vzlétne; b) (o čase) času dáti projíti, (z)tráviti: *diem inter metum ac laborem c. Cu*; *multis diebus et laboribus consumptis S* mnoho dní a práce (námahy) vynaloživ; *reliqua pars* (*noctis*) *vigiliis consumitur Cs* ostatek noci se probdí; *nox in exinaniunda nave consumitur C* noc uplyne vyprazdňováním lodi; *in eo noctes diesque consumpsi C* na to jsem obětoval; *nox consumpta est V* noc uplynula, minula; — spec. času marně dáti projíti, tratiti, (z)mařiti: *multos dies per dubitationem c. S*: *consumptus per discordiam dies T* den v nesvornosti ušel; *inutili cunctatione agendi tempora c. T* neprospěšným váháním zmařiti čas k jednání, k činu.

cōnsūmptiō, *ōnis, f.* [*consumo*] (z)trávení; metaf. c. *sui C.*

cōnsūmptor, *ōris, m.* [*consumo*] stravovatel; sžíratel.

cōn-surgō, *ere, surrēxī, surrēctum* 1) spolu, společně (oslabením významu předl. též o jednotlivci) vstávati, povstati, zdvihnouti se, vztýčiti se, vzpřímiti se: *toro c. tentat O* s lože snaží se povstati; *socii c. tonsis V* druhové vzchopovali se, (úsilně) naléhali na vesla, povstávali k veslování; *sublatum alte consurgit in ensem V* vl. vzchopuje se na meč (za mečem) vysoko napřažený, s mečem ze vší síly napřaženým pozvedne se k ráně, meč zdvižený napřáhne; (neos.) *consurgitur ex consilio Cs* vstane se společně od porady; *ex insidiis consurgitur L* vytrhne se ze zálohy; 2) metaf. a) povstávati, zvedati se: *terno consurgunt ordine remi V* v trojí řadě nad sebou

zvedají se vesla; *consurgunt geminae quercus V* vypínají se, stojí; *sedes per annos consurgit T* budova (divadelní) každoročně (na novo) se staví; *mare imo consurgit ad aethera fundo V* moře od hloubi dna k nebi se zdvíhá; *fama est c. Romam O* že se zvedá, vzrůstá; *venti consurgunt V* povstávají; *consurgit bellum V* povstává, vzchází válka; b) (k činu) vstáti, vzchopiti se: *c. in arma V* povstati do zbraně (= *c. ad bellum L*); *ad gloriam c. L* pozdvihati se k slávě; (duševně) *Maeonio c. carmine O* povznésti se.

consurrēctiō, *ōnis, f.* [*consurgo*] společné povstání (se sedadel).

Cōnsus, *ī, m.* staroitalský bůh úrody polní, jemuž na počest v srpnu konána slavnost **Cōnsuālia,** *ium, n.* Konsualie. (Prostonárodní etymologie spojovala jméno boha se slovem *consilium*, pokládajíc jej za boha moudrých rad a vnuknutí.)

con-tābēsco, *ere, tābui,* — tratiti se, scházeti, chřadnouti.

contăbulātiō, *ōnis, f.* [*contabulo*] spojení prken; prkenný strop; patro (stropem utvořené).

con-tăbulō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tabula*] pokrýti, opatřiti prkny, podlažiti, klásti podlahu (a tím) tvořiti patro: *turres c. Cs* zvýšiti věže o patra; *murum turribus c. Cs* opatřiti hradby věžemi (o několika patrech); metaf. *c. mare molibus Cu* překlenouti moře ohromným mostem.

contāctus, *ūs, m.* [*contingo*] dotknutí se; 1) dotyk, styk: *refugitque viriles contactūs O* vyhýbá se stykům s muži: — spec. nakažlivý styk, nákaza: *volgati contactu in homines morbi L* nákazou rozšířily se nemoci mezi lid; *contactu sanguinis O* potřísněním krve (krví); 2) metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *in odium contactu valentiorum agebantur T* zlým příkladem mocnějších byli strhováni k nenávisti; *discedite a contactu T* oddělte se od nákazy; *pollui cuncta contactu T* že nákazou vše jest otravováno.

contāgiō, *ōnis, f.* [*contingo*] dotýkání se, stýkání se; 1) dotyk, styk; přímý vliv, působení; — spec. nakažlivý styk, nákaza: *c. vulgabat morbos L*; 2) metaf. mravní nákaza, zlý příklad: *latius patet sceleris c. C*; *belli contagione inritati L* nákazou jsouce podrážděni, zachváceni; *c. sceleris obiectata ab inimicis est L* odpůrci vytýkali, že (týmž) zločinem jest nakažen. — Za potřebou metrickou básníci daktylští vytvořili plur. **contāgia,** *ōrum, n.* ve stejném významu jako *contagio*: *mala vicini pecoris c. V* zlá nákaza sousedního dobytka; *agere c. late O* šířiti nákazu; *c. lucri H* mor, hlíza lakoty. Teprve v pozdní prose vytvořen k uvedenému plurálu též singulár **contāgium,** *iī, n.* *c. in alios vulgatum est Cu* nákaza byla přenesena i na jiné.

contāminō, *āre, āvī, ātum* [*contamen* (m. *contagmen*) od *tango*] dotykem znečistiti, poskvrniti: *sese maleficio c. C* zločinem se poskvrniti; zvl. part. perf. pass. **contāminātus,** *a, um* v platnosti adj. poskvrněný, pokálený: *iudicia corrupta et contaminata paucorum vitio C* soudy porušené a nakažené neřestností několika lidí; *pars populi velut contaminata L* jakoby poskvrněná, nečistá; *c. grex morbo H* stádo poskvrněné chlípností.

con-tegō, *ere, xī, ctum* 1) (společně n. zcela) přikrývati, pokrývati: *qui (tumulus) corpus eius contexerat C*; *naves c. Cs* opatřiti palubou; *arma c. Cs* zbraň (t. j. štíty) pokrýti povlakem; — spec. zemí pokrýti, pochovati, pohřbíti: *Galbae corpus c. T*; 2) zastírati, zakrývati; skrývati: *caput amictu c. V*; metaf. *contecta victricium partium vulnera T* skryté rány vítězné strany.

con-temerō, *āre, āvī, ātum* poskvrniti, zneuctiti.

con-temnō, *ere, tempsī, temptum* a) nedbati, nevšímati si (alqm n. alqd): *senes se contemni putant C* myslí, že jsou odstrkováni, že nejsou váženi; b) zlehčovati, zhrdati, pohrdati, opovrhovati někým n. něčím (alqm, alqd) v pass. *contemni* býti v opovržení: *dicta c. S* pohrdavě vykládati, snižovati; *populi c. voces H* hlasu (soudu) lidu se posmívati; *aut c. aut metuere C* buď se nebáti aneb se báti; *c. ventos V* nebáti se větrů, vzdorovati větrům; *nec (Batavi) tributis contemnuntur T* (= *non ita contemnuntur, ut cogantur tributa pendere*) potupným odváděním daní nejsou snižováni; *contemnendus, a, um* hodný (zasluhující)

opovržení, nepatrný; *non c.* ne nepatrný, značný, dosti znamenitý. — Part. *contemptus* viz zvlášť.

contemplātiō, *ōnis, f.* [*contemplor*] 1) pozorování něčeho, patření na něco: *caeli c. C*; 2) metaf. duševní pozorování, uvažování, rozjímání: *c. virtutum T* rozjímání o ctnostech.

contemplātor, *ōris, m.* [*contemplor*] pozorovatel.

contemplātus, *ūs, m.* [*contemplor*] pozorování, uvažování: *c. mali O* o zlu.

con-templor, *ārī, ātus sum* [*com* a *templum* = pozozovací obzor] pův. t. t. mluvy augurské „obzírati, pozorovati, co se děje v pozorovacím obzoru"; 1) pozorovati, hleděti, patřiti, dívati se na něco, prohlížeti (alqd): *c. nummos in arca H*; 2) metaf. (myslí) pozorovati, rozvažovati: *id animo contemplare quod oculis non potes C*; *secum c. C* uvažovati u sebe.

contemptim, adv. [*contemno*] nevážně, nevšímavě, pohrdavě, s pohrdáním, potupně: *barbari c. vagabantur T* námi povrhujíce (t. j. směle) sem tam těkali.

contemptiō, *ōnis, f.* [*contemno*] (pohrdavá) nevážnost, nevšímavost; pohrdání, opovržení: (s gen. obj.) *c. nostri Cs* pohrdání námi; *alci in contemptionem venire Cs* přicházeti, upadati v opovržení u někoho.

contemptor, *ōris, m.* [*contemno*] (důsledný) zhrdatel, pohrdatel, opovrhovatel; a) (v platnosti adj.): *c. animus et superbia S* pohrdavá (urážlivá) mysl; *animus lucis c. V* duch zhrdající životem, nedbající života; b) (subst.) *hic est nostri c. O* to jest ten (muž), jenž námi zhrdá.

contemptrīx, *īcis, f.* [*comtemptor*] zhrdatelka: *propago c. superum fuit O* pokolení zhrdalo bohy, bylo bohaprázdné.

1. contemptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contemno*] nevážený, málo vážený, opovržený, opovržlivý, (jsoucí) v opovržení, povrhovaný, potupený, potupný, hodný pohrdání, hodný potupy: *quo contemptior ordo esset L* aby byl ještě u větším opovržení; *quae vox potest esse contemptior? C* který výrok zasluhuje většího (hlubšího) opovržení; *nihil contemptius* (sc. *lictoribus*) *L* nic že není pohrdání (nevšímavosti) hodnějšího (nad liktory).

2. contemptus, *ūs, m.* [*contemno*] nevážnost, pohrdání, opovržení, potupa; a) (akt.) *c. mortis L* pohrdání smrtí; *contemptu famae contemni virtutes T* pohrdá-li se slávou, že se pohrdá ctnostmi; *ea contemptu ambitionis haud dedicavit T* pohrdaje okázalostí; *contemptūs essem patientior huius O* tvé zhrdání (mou láskou) spíše bych snášel; *sui alienique c. T* t. j. mrhavost a dělání dluhů; b) pass. *Gallis brevitas nostra contemptui est Cs* u Gallů jest v opovržení, Gallové nízkou postavou opovrhují; *contemptu tutus esse maluit L* v opovržení svém býti bezpečen; *alci contemptum afferre Cu* způsobiti potupu.

con-tendō, *ere, tendī, tentum*

I 1) trans. napínati něco spolu s něčím (jiným), vedle něčeho, sestavovati k sobě, srovnávati něco s něčím, přirovnávati k něčemu (cum re; s dat.): *c. annales nostros cum scriptura eorum T* porovnávati mé letopisy se spisy těch; *vetera et praesentia c. T* srovnávati minulost s přítomností; *Sidonio c. ostro fucum H* srovnati pravý nach s nepravým a tím rozeznati pravý nach od nepravého; 2) intrans. měřiti se s někým (cum alqo, contra alqm básn. i alci): *cum consorte Iovis O*; — spec. α) (v boji) se měřiti, pouštěti se v zápas, v boj, bojovati, zápasiti: *bello c.* válčiti; *proelio* podstoupiti boj, svésti bitvu; (neos.) *contenditur proelio Cs* strhne se boj; (obr.) *cum eo de principatu contendit NCs*; *meritis c. Cu* zásluhami snažiti se vespolek sebe překonati; *humilitatem cum dignitate c. C* že nízkost zápasí s důstojností; *utilitas cum honestate contendit C* prospěch přichází ve spor (v kollisi) s mravním dobrem; β) (ve hrách závodních) měřiti se, pouštěti se v závod, zápoliti: *c. cursu V c. pedibus O* běžeti o závod; γ) (slovy) měřiti se, hádati se, příti se: *fictis verbis c. O* vymyšlenými řečmi se hádati;

II 1) trans. a) (úsilně) napínati: *arcum V*; *vincla c. V* utahovati pouta; (střely) napínati, mířiti: *nervo c. telum V* na tetivě napnouti šíp; *Mago* (dat.) *ha-*

stam contendit V namíří kopí na Maga; *arcu contenta parato tela tenens V* na luku k výstřelu napjatém drže šíp; b) metaf. napínati: *vires c. O*: *ad hunc c. cursum V* dle tohoto (dle Palinura) zaříditi běh (lodi), za tímto plouti s lodí; 2) intrans. napínati se, napínati své síly, namáhati se, usilovati (s ut n. s nc): *quantum potero, voce contendam, ut . . . C* seč budu, povznesu hlas svůj, aby . . .; *c. remis Cs* namáhati se vesly, úsilně veslovati; *oculo c. quantum Lynceus H* zrakem proniknouti (dohlédnouti) tak daleko, jako Lynkeus, tak daleko viděti jako Lynkeus; *vi c. Cs* násilně si vymáhati přechodu; — spec. (s udáním cíle) mířiti, spěchati, pospíšiti, kvapiti, chvátati, kvapně (chvatně) táhnouti (in, ad alqd; s inf.): *c. in castra S*; *auxilium ferre contendit Cs* pospíší na pomoc; *contendit reverti Cs* spěšně (rychle, kvapně) se vrátí; *litora cursu contendunt petere V* kvapí dostati se (loďmi) k břehům; 3) usilovati oč, domáhati se od někoho něčeho, zasazovati se o něco, naléhati, důtklivě žádati (alqd ab alqo, s ut n. ne): *id c. et laborare Cs* o to usilovati a pracovati; *nihil a te contendo C* ničeho od tebe (snažně) nežádám; *hic magistratus a populo contenditur C* o tento úřad snažně se ucházejí u lidu; *c. de mittendis legatis Cs* zasazovati se, usilovati o poslání vyslanců; *ad salutem c. Cs* zasazovati se o spásu: — spec. usilovati o něco tvrzením, důrazně tvrditi, (přes odpor) jistiti, státi na svém (alqd; s acc. c. inf.): *apud ephoros contendit falsa esse delata N.*

contentē, adv. [1. *contentus*] napjatě, namahavě, s námahou, usilovně, snažně, horlivě.

contentiō, *ōnis, f.* [*contendo*] I napínání něčeho s něčím, vedle něčeho; 1) srovná(vá)ní, přirovná(vá)ní: *si c. quaedam et comparatio fiat C*; *facti cum scripto c. C*; *ea magis ex aliorum* (gen. obj.) *contentione quam ipsa per sese cognosci possunt C* lze poznati srovnáním s vlastnostmi jiných; *hominum ipsorum videtur facienda esse c.* (= *comparatio*) *C* potřebí, jak se zdá, učiniti srovnání mezi muži samými; 2) měření se s někým, spor, boj, půtka, svár; závodění, zápas (slovy i zbraní): *c. principatūs C* spor, zápas o náčelnictví; *cum honoris amplissimi c. subesset C* když nastával zápas o úřad nejčestnější; *agrariae contentiones C* boje pozemkové (t. j. o pozemkové zákony); *decertare contentione dicendi C* zápoliti v řečnickém zápase, zápoliti výmluvností; *contentione dicendi adductus C* v zápalu řeči; *c. adversus procuratores T* zápas s prokuratory (o moc a vliv); *sine contentione oppido potitur Cs* bez boje; — spec. svárlivost, hádavost, neústupnost: *animi prava contentione provectus Cu* unesen zlým duchem odmlouvačným; II napínání, napětí: *c. vocis C* napínání hlasu; námaha; úsilí, snaha, horlivost o něco (alcis rei): *c. pugnae*; *c. belli* námaha boje, války, namahavý (úsilný) boj (válka); *omni contentione pugnatum est C* velmi úsilně, velmi tuze bylo bojováno, velmi tuhý byl boj; *honoris c. C* usilování o (čestný) úřad.

1. contentus, *a, um* [vl. part. perf. od *contendo*] 1) natažený, napjatý: *c. funis H*; *contento poplite miror proelia H* s napjatým zákolením, t. j. stoje na špičkách (prstů), s údivem se dívám na zápasy; *contenta cervix V* napjatá, shrbená šíje; (obr.) *mens exsiliis* (dat.) *contenta suis O* mysl upřená, zabraná myšlenkami na vyhnanství; *c. fugā V* napjatý útěkem, utíkaje s napjetím sil, usilovný v útěku, kvapným útěkem, kvapně utíkaje; 2) úsilný, usilovný, horlivý: *contento studio cursuque venire C* s úsilnou horlivostí a během (t. j. co nejrychleji).

2. contentus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contineo*] 1) pohromadě držený něčím, omezený: *zonarum trium fine O* omezený na tři pásma; 2) omezující se, držící se v mezích, přestávající na něčem, spokojující se, spokojený něčím (alqa re): *illā* (*sorte*) *c. vivat H*; *ad beate vivendum virtutem se ipsa esse contentam C* že ctnost sama sebou dostačí; (s inf.) *fugere c. Cu* přestávaje na útěku.

con-terminus, *a, um* soumezný, sousední: (s dat.) *stabula contermina ripae O* stáje stojící při břehu; (subst. neutr. pl.) *contermina Scythiae T* krajiny soumezné se Skythií.

con-terō, *ere, trīvī, trītum* 1) roztírati, rozdrobiti, rozmělniti: *pabula c. O* roztírati byliny; 2) metaf. a) sedrati, opotřebovati, hubiti, ničiti, mařiti: *praemium contritum C* opotřebovaná, všední odměna; *proverbium vetustate contritum C* zevšednělé; *corpora ac manus silvis ac paludibus emuniendis conteruntur T* těla se ničí, se trmácejí ražením cest skrz lesy a močály; nevážiti si: *c. atque contemnere C*; reflex. (med.) *se c.* n. *conteri* mořiti se, trmáceti se, pachtiti se něčím (in re); b) (čas) tráviti čím (in re): *aetatem in litibus C.*

con-terreō, *ēre, terruī, territum* společně (ale též o jednotlivci) poděsiti, postrašiti, polekati.

con-testor, *ārī, ātus sum* a) společně bráti za svědka, dosvědčovati se, dokládati se koho (alqm): *c. deos, ut . . . Cs*; part. perf. *contestatus, a, um* v pass. významu: *contestata virtus C* dosvědčená, osvědčená, dokázaná statečnost; b) (t. t. právní): *litem c. C* začínati při (povoláním svědků).

con-texō, *ere, xuī, xtum* 1) setkati, splétati: *villi ovium contexti C* tkaná vlna (ovčí); — spec. (splétajíc) robiti, uplésti, skládati, sestavovati: *opus c. Cs* skládati po vrstvách, sroubiti; *fossam loricamque c. T* příkop se stínkou (ohradou) nepřetržitě vésti; *contexta viminibus membra Cs* údy z proutí spletené, z pletiva urobené: *equus trabibus contextus acernis V* sroubený z trámů javorových; (obr.) *crimen c. C* spřádati, osnovati zločin; 2) metaf. a) spojovati, slučovati (alqd cum re): *extrema cum primis C*; b) připlétati, dále spřádati, pokračovati v něčem, doplňovati (alqd): *commentarios Caesaris c. Hirt.*; *longius carmen c. C.*

contextē, adv. [*contextus*] spojitě, souvisle.

1. contextus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contexo*] spojený, souvislý, nepřetržitý: *perpetuae et contextae voluptates C* nepřetržitá řada rozkoší; *contexta historia N* souvislé, nepřetržité dějiny.

2. contextus, *ūs, m.* [*contexo*] a) plétání, spojení; spojitost, souvislost: *c. rerum C*; b) připlétání, pokračování: *in contextu operis T* v další části díla.

con-ticēscō, (*-ticīsco*), *ere, ticuī, —* [verb. inchoat. od *conticeo*] 1) umlkati, odmlčeti se, utichnouti, ztichnouti, oněměti: *conticuēre omnes V*; *nunquam de vobis sermo conticescet C* neumlkne; 2) metaf. umlkati, ztichnouti, utišiti se, ochabnouti: *ubi conticuerit tumultus*; *furor L.*

contignātiō, *ōnis, f.* [*contigno*] trámů spojení, vazba, trámoví; patro.

con-tignō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tignum*] opatřiti, pokrýti trámovím, dávati krov n. vazbu.

contiguus, *a, um* [*contingo*] stýkající se, stýkavý; 1) sousední, vedlejší, soumezný: *contiguae domūs O*; *pars circi Aventino* (dat.) *contigua T* přiléhající, přilehlá k Aventinu; 2) dosažitelný: *c. hastae* (dat.) *V* (jsoucí) na dostřel (dosah) kopí.

continēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *contineo*] držící pohromadě, soudržící (srov. *contineo* I 1)); 1) (s jinými věcmi) souvisící, souvislý; α) (v prostoře) soumezný, sousední, stýkající se, přiléhající; (s dat.) *c. ripae collis Cs*; *pars cum Cilicia c. C*; β) (v čase) přímo (bezprostředně) následující po něčem, jdoucí v zápětí (s dat.): *timori perpetuo ipsum malum c. fuit L* ustavičné bázni v zápětí přišla pohroma; *continentibus diebus Cs* v (přímo) následujících dnech; 2) (s sebou) souvisící; α) (v prostoře) souvislý, nepřetržitý: *continentes silvae ac paludes Cs* rozsáhlé, širé; *c.* (= *continuum*) *agmen L* nepřetržitý proud; *continentes* (= *continuae*) *ruinae L* nepřetržitá řada průlomů; *c. ripa H* souvislý břeh (t. j. přirozený); *c. terra* neb pouze subst. **continēns**, *entis, f.* pevnina; β) (v čase) nepřetržitý, neustálý, stálý, ustavičný: *c. imperium L* nepřetržité panství; *c. memoria L* souvislé dějiny; *continenti impetu Cs* nepřetržitým, jedním útokem; 3) (srov. *contineo* III 2, 3) držící se v mezích, zdržující se, zdrželivý, mírný, skromný, ovládající sebe: *continentior in vita hominum quam in pecunia Cs* zdrželivější, mírnější v darování života než v přisvojování si peněz.

continenter, adv. [*continens*] souvisle; 1) nepřetržitě, neustále, ustavičně; 2) zdrželivě, mírně, střídmě: *c. vivere C.*

continentia, *ae, f.* [*continens*] zdrželivost, uskrovněnost, skromnost, střídmost, nezištnost.

contineō, *ēre, tinuī,* — [*com* a *teneo*] I 1) držeti pohromadě (nerozděleně), nepouštěti od sebe (alqm, alqd): *exercitum non c., sed in civitates dividere L*; *acies continentur Cs* (= *instructae tenentur*) jsou drženy (stojí) v bitevním šiku; (med.) *agger altiore aquā contineri non potest Cs* násep při větší vodě (při povodni) nemůže se držeti, nemůže vydržeti: odolati povodni; — spec. (oddělené) spojovati: *trabes artē c. Cs*; (obr.) *alcis hospitio contineri N* hostinným přátelstvím s někým býti spojen, vázán; *omnes artes inter se continentur C* vědy jsou spojeny, souvisí; 2) metaf. udržovati, zachovávati: (*fides*) *rem publicam continet C*; *haec virtus amicitiam et gignit et continet*; II omezujíc držeti pohromadě; 1) omezovati, (u)zavírati, obkličovati, objímati, zaujímati, zabírati; v pass. býti sevřen, uzavřen, býti omezen (abl.): *reliquum spatium mons continet Cs* zaujímá, zabírá; (*Gallia*) *continetur Garumna flumine Cs* jest omezena, ohraničena; *hiberna continentur C milibus passuum Cs* leží v obvodu 100 (římských) mil; *saxa, quibus fundamenta continentur Cs* jež tvoří základy; (obr.) *nec domi indignationes continebant L* a neomezovali pouze na domov výbuchy rozhořčenosti; *nec luctus muris urbis continebatur Cu* a zármutek nepřestával toliko na městě; *tecto contineri C* býti omezen na svůj příbytek; — spec. (nepřátelsky) svírati (obíhajíc), držeti sklíčena: *hostem C*; *ventos carcere c. O* ve vězení, uvězněné držeti; 2) držeti v sobě, objímati, chovati, obsahovati něco, býti jádrem něčeho, vztahovati se k něčemu; v pass. býti obsažen, zakládati se, spočívati, záležeti na něčem (alqa re): *fabula populorum continet aestus H* chová v sobě, obsahuje vášně národů (o Iliadě); *quae rem militarem continent L* na nichž zakládá se zřízení vojenské; *litteris preces continebantur Cu* list obsahoval prosby; *meus reditus vestro iudicio continetur C* záleží na vašem soudu; III zdržovati v pohybu; 1) zadržovati, zdržovati, udržovati koho v čem, při čem: *animam c. C* zadržeti dech; *gradum c. V* staviti krok; *lacrimas c. O* zdržovati se slz; *impetum c. L* zadržeti zápal; *agricolam continet imber V* zadržuje (doma); reflex. *se continere* držeti se někde, býti, prodlévati, trvati: *domi se c. Cs*; *suo loco se c. Cs* ve svém postavení, na svém místě; *in occulto Cs* skrývati se; (ve stavu) držeti, udržovati: *in officio c. C* v poslušnosti; 2) držeti v mezích, držeti na uzdě, ovládati: *quos metus continuerat L* byl držel na uzdě; *exercitum c.*; *utile est, ut metu contineatur* (= *coërceatur*) *audacia C*; *se ipsum c. C* ovládati; *cupiditates c. C*; *risum c. C* tlumiti smích; *ut se contineat C* aby se mírnil; 3) zdržovati někoho od něčeho (alqm ab alqa re; s ne, quominus, quin): *milites ab seditione L*; *animum a libidine*; *non poterant contineri, quin . . . Cs* nemohli se zdržeti, aby ne . . .; 4) držeti něco při sobě, skrývati, tajiti: *ut ea, quae continet, explicet nobis C.*

1. con-tingō, *ere, tigī, tāctum* [*com* a *tango*] I trans. 1) (odevšad) dotýkati se (alqd, alqm): *terram osculo c. L* země políbením se dotknouti, dáti polibek, políbiti zemi; *ore focos c. O* líbati krby; *funem manu V* dotýkati se, chápati se lana; *habenas manibus c. O* vzíti otěže do rukou; *ora medicamine c. O* potříti obličej čarovným lékem; *virgo noto nares contingit odore V* chřípí (honících psů) dotýká se známou vůní (aby větřili zvěř); *curalium contingit auras O* korál přichází ve styk se vzduchem, přichází na vzduch; *neu quis c.* (se. *eos*) *posset V* a aby se jich nikdo nemohl dotknouti (nepřátelsky), aby jim nikdo nemohl ublížiti; — spec. (jídla) se dotýkati, okoušeti, jísti (píti): *cibos ore c. O*; *c. aquas O* napiti se; 2) metaf. a) (cíle) se dotknouti, dostihnouti, dostati se, proniknouti: *alqm c. telo O* zasáhnouti; *avem c. ferro V* střeliti šípem: *igni c. V* bleskem zasáhnouti; ožehnouti; *vox contingit alqm O* hlas doléhá; (o místech) dospěti, dojíti, přijíti někam: *cursu c. metam H* doběhnouti k cíli; *c. portum O* stihnouti, dojeti do

přístavu; *Creten c. O* přijíti na Kretu; b) sousedíc stýkati se, přiléhati, sáhati, dosahovati někam: *agger murum contingit Cs*; *milites contingunt inter se Cs* tvoří souvislý řetěz; — spec. α) hraničiti s někým: *Bactra c. Cu*; β) býti ve styku, ve spojení, býti spojen: *affinitate regiam c. L* býti spřízněn; *Latiaris modico usu Sabinum contingebat T* jen mírným stykem byl ve spojení se Sabinem, byl poněkud znám se Sabinem; *deos quoniam propius contingis H* bohům (t. j. velmožům) jsi blíže; γ) týkati se někoho: *haec consultatio Romanos nihil contingit L*; c) jímati, dojímati, uchvátiti *libido me contigit O*; nadchnouti, okouzliti; part. perf. pass. **contactus**, *a, um* mravně dotčen, stižen, poskvrněn, potřísněn: *noxā c. Cu*; *plebs contacta regiā praedā L*; *equi nullo opere contacti T*; II intrans. dostávati se někomu něčeho, státi se někomu něco: *honor contingit alci H*; *pugnandi occasio contigit nulla L* nenaskytla se; *continget dabiturque licentia H*; *tibi idem contigisset C* bylo by tě zastihlo totéž; neos. **contingit** stává se, přihází se (obyč. o příhodách šťastných) daří se, poštěstuje se (s ut, s inf.): *non cuivis homini contingit adire Corinthum H* (t. j. každému se nezdaří vytčený cíl); (s dat. praed.) *Iovis esse nepoti contigit haud uni O.*

2. con-tingō (neb -guō), *ere*, —, — svlažovati: *lac parco sale V* (pokropiti) posypati.

continuātiō, *ōnis, f.* [*continuo*] 1) nepřetržitost, ustavičnost, ustavičné trvání: *c. imbrium Cs* ustavičné deště; *adversus continuationem tribunatus tendere L* opírati se proti nepřetržitému podržení (zastávání) tribunského úřadu; 2) nepřetržitá spojitost, souvislost: *c. rerum C.*

1. continuō, adv. [*continuus*] 1) souvisle, nepřetržitě, stále; 2) nepřetržitě po něčem, záhy po něčem, ihned (potom), bez odkladu, okamžitě: *nec mora: c. effert ora V*; — spec. (v záp. větách n. řečn. otázkách o bezprostředním důsledku) (již) tím, (již) proto: *non c., si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius C* nejsem proto (tím), uchýlil-li jsem se . . ., zákeřníkem.

2. continuō, *āre, āvī, ātum* [*continuus*] činiti něco souvislým, spojitým, nepřetržitým; 1) (v prostoře) řaditi, přiřaďovati, družiti, spojovati s něčím (alqd alci rei): *agros c. C* pole zaokrouhliti; *aedificia moenibus continuantur L* budovy stavějí se těsně při hradbách, přiléhají k (samým) hradbám; dotýkají se jich; *domos c. S* domy řaditi k domům, stavěti vedle sebe, míti domy při sobě; *Palatium et Maecenatis hortos c. T* spojiti Palatium se zahradami; *pons continuatus (est) T* most byl dostavěn; (básn.) *regnum Alyattei Mygdoniis campis H* (t. j. spojiti Lydii s Frygií); med. řaditi se k někomu, stýkati se s někým (dat.): *Suionibus Sitonum gentes continuantur T* za Suiony dále se táhnou kmeny Sitonské; 2) (v čase) činiti nepřetržitým, (bez přítrže) dále konati, pokračovati v něčem (alqd): *c. diem noctemque opus Cs* dnem i nocí pokračovati v práci; *c. funera L* způsobiti pohřeb za pohřbem, konati, kupiti vraždu na vraždu; *c.* (= *continuo afferre*) *dapes H* přinášeti pochoutku za pochoutkou, nositi mísu za mísou, stále přinášeti pochoutky; *diem noctemque c. potando T* činiti den i noc nepřetržitými pitkou, píti celý den i noc bez přítrže (bez přestávky); *dies totos ignaviā c. T* celé dny tráviti v nečinnosti; *c. imperia T* prodlužovati úřední moc; *imperium et scelera c. T* dále vládnouti i páchati zločiny; met. družiti se, řaditi se, ihned následovati za někým (dat.): *hiemi continuatur hiems O*; zima stíhá zimu; *cum damna damnis continuarentur T* když stíhala pohroma pohromu; *paci externae continuatur discordia domi L*; — spec. *c. magistratum* úřad nepřetržitě držeti, úřad dále zastávati, setrvati v úřadě nadále; (o národu n. senátu): *alci c. magistratum* ponechati v úřadě (i příští rok), úřad, úřadování (na rok další) prodloužiti.

continuus, *a, um* [*contineo*] soudržný; 1) (v prostoře) spojitý, sousední, přilehlý, souvislý (sám s sebou neb s jiným), nerozdělený, neoddělený: *tecta continua sunt Cu* domy souvisí; *ignis continua* (neutr. plur.) *amplexus L* zachvátiv sousední stavení; *continui montes H* souvislá řada hor; *Leucada continuam habuere coloni O* měli, znali jako pevninu

(ne jako ostrov); *continua humus O* souvislá (od ostatní země neoddělená) půda, pevnina; *Rhenus uno alveo c. T* jedním (nerozděleným) řečištěm stále teka; — *Nerva c. principi T* nerozlučný (stálý) průvodce císařův; 2) (o čase) a) jdoucí bezprostředně za sebou, po sobě, (na) pořád zběhlý: *continua nox O* následující; *dies continuos quinque Cs* pět dní po sobě; *continuis diebus Cs* po všechny dni následující; *continua regna L* království (nepřetržitě) po sobě; b) nepřetržitý, ustavičný, neustálý, bez ustání: *c. proeliorum cursus T* nepřetržitý běh (řada) bitev; *annus postulandis reis* (abl.) *c. T* pohánění obžalovaných k soudu bylo onoho roku nepřetržité; *c. et saevus accusandis reis Suillius T* neúnavný a zuřivý žalobce.

contiō, *ōnis, f.* [starší *coventio*] 1) schůze, shromáždění, hromada (vojska, lidu, v níž tento toliko poslouchal, ale nehlasoval), tábor lidu; *in contionem prodire* předstupovati před shromáždění, vystupovati (jako řečník), řečniti; *contionem habere* konati shromáždění; *contionem dare alci* (o úředníku) dovoliti někomu řečniti (ve shromáždění); *pro contione* (před my:) ve shromáždění; 2) meton. a) (konkr.) shromáždění, lid shromážděný: *contionis admurmuratio C*; b) řeč (ve shromáždění promluvená): *contionem apud milites habere Cs* mluviti, řečniti k vojínům.

contiōnābundus, *a, um* [*contionor*] mluvě, řečně ve shromáždění; veřejně řečnící: (s acc. vnitř.) *haec prope c. circumibat L* takto téměř jako ve shromáždění lidu mluvě obcházel.

contiōnālis, *e* [*contio*] týkající se shromáždění: *c. senex L* stařec ve shromáždění bouřící, brojící, křiklounský (starý demagog).

contiōnātor, *ōris, m.* [*contionor*] řečnitel; — spec. (s příhanou) mluvil, pobuřovatel, buřič, demagog: *levitas contionatorum C.*

contiōnor, *ārī, ātus sum* [*contio*] řečniti, míti řeč, mluviti ve shromáždění, veřejně: (s acc. vnitř.) *haec contionanti Minucio . . L* takto mluvícímu; *caterva tota contionata est C* celý sbor (z)volal.

con-torqueō, *ēre, torsī, tortum* zkrucovati, zakrucovati, zatáčeti, otáčeti, obraceti: *animal membra, quocumque vult, contorquet C*; *amnes in alium cursum contorti C* obrácené v jiný směr, vedené jiným směrem; *c. silvas V* strhovati s sebou; — spec. (o střelách) mávati, mávaje, zatáčeje (vy)mrštiti: *hastam in latus contorsit V* mrštil kopím do boku; *spicula c. V*; *contorta phalarica V* vymrštěné dřevce; *excussae contorto verbere glandes O* vypuštěné z roztočeného řemene (= mrštným švihem) koule; (obr.) *quae verba contorquet! C* jaká slova metá proti němu, jakými slovy doráží naň.

contortē, adv. [*contortus*] zkrouceně, zamotaně, spleteně, strojeně.

contortiō, *ōnis, f.* [*contorqueo*] kroucenost: *contortiones orationis C* kroucené výrazy.

contortulus, *a, um* [adj. demin. od *contortus*] poněkud zkroucený.

contortus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contorqueo*] 1) zkroucený, strojený; spletený; *contorta sophismata C*; 2) (obraz od vymrštění střel) vzletný: *c. oratio C.*

contrā I adv. 1) (o prostoře) naproti, proti, na protější (na druhé) straně: *ulmus erat c. O* jim naproti stál jilm; *oscula non pervenientia c. O* na druhou stranu; *c. intueri L* patřiti tváří v tvář, patřiti do očí; 2) (o směru) naproti tomu, na to, zase, naopak: *Aeneas c.* (= *αὖ*) *cui talia reddit V* toto zase, na to, toto v odvět praví; *Aeolus haec c.* (sc. *dicit*) *V*; *fortuna c. fuit T* štěstí bylo naopak, obrátilo se; *experimentum c. fuit T* zkušenost byla zcela jiná; *fortuna c. dat T* štěstí se obrací, neštěstí stíhá (někoho); (o nepřátelství) proti, na odpor: *c. pugnare*; *c. consistere* na odpor se postaviti, opříti se; *c. tendere T* vzepříti se; *c. liceri Cs* podávati, přihazovati proti někomu při dražbě; *sententiae c. ire T* odporovati mínění; (v přirovnání) *c. atque* na odpor tomu, co..., jinak, než...; (též) *c. quam*;

II předl. s acc. 1) (o prostoře) naproti, proti: (básn. za pádem) *Carthago Italiam c. V* proti Italii; *c. septentriones* k severu; 2) (ve smyslu nepřátelském) proti (na): *c. hostem proficisci*; *c. rem pu-*

blicam C proti obci, proti prospěchu (zájmu), na škodu obce (opak: *e re publica*); 3) (o neshodě s nadějí, vůlí) proti, mimo: *c. opinionem*; *c. expectationem* proti očekávání, mimo nadání; *c. ea* proti tomu, naopak.

contractiō, *ōnis, f.* [*contraho*] 1) stažení, skrčení, zkrácení: *c. et porrectio digitorum C*; *c. frontis C* svraštělé čelo; 2) metaf. tesknost, sklíčenost, malomyslnost: *animi C.*

contractiuncula, *ae, f.* [subst. demin. od *contractio*] nepatrná sklíčenost, teskliv ůstka.

contractus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *contraho*] 1) stažený, zkrácený: (enallage) *contractum genibus tangere caput H* skrčen dotýkati se hlavou kolen; 2) metaf. a) (o místech) zúžený, úzký, těsný: *contracta aequora H* zúžené moře (stavbami); *contracta sequi vestigia vatum H* sledovati úzké stezky, dráhu úzce se vinoucí; b) (o čase) zkrácený, krátký: *noctes C*; c) zkrácený, stručný: *oratio C*; d) utísněný, omezený: *contracta paupertas H* tísnivá chudoba; (o osobě) *vates c. leget H* pěvec (jaksi: v sebe schoulen) v ústraní, v zátiší, v tichosti, vzdálen světa bude studovati.

contrā-dīcō, *ere, xī, ctum* (psáno též odděleně) mluviti proti někomu, odporovati, odpírati; (s dat.) *Thraseae c. T* mluviti proti Thraseovi; (neos. pass.) *precibus contradici non poterat H* prosbám nemohlo býti odepřeno; *nec contradici, quin... L* a že se neodporuje, aby ne...

con-trahō, *ere, trāxī, tractum* I stahovati (na menší prostor); 1) stahovati: *c. frontem H* stahovati, svrašťovati čelo; *vultum c. O*; *c. vela* stahovati, svinovati plachty; (obr.) *contrahes turgida vela H* (t. j. nebudeš ve štěstí zpupným); med. *contrahi* smršťovati se, scvrkati se: *c. in brevem formam O*; *contrahitur rictus O* ústa se stahují; 2) metaf. a) zužovati, zkracovati, zmenšovati: *in exiguum orbem castra c. L* sraziti tábor v nepatrný obor (objem); *luna contrahit orbem O* měsíce ubývá; *c. tempora veris O* zkrátiti dobu jarní; *caelum c. H* zúžiti (výhled na) nebe, zahaliti (zastříti, zachmuřiti) nebe; *cupidinem c. H* omezovati, tlumiti; b) (mysl) tísniti, skličovati, soužiti: *amici incommodis contrahi C* býti stísněn nehodami přítelovými; II několik osob n. věcí v jedno (místo) stahovati; 1) stáhnouti, sehnati, shromážditi: *chlamydem contractus ab auro O* plášť maje spjatý zlatou sponou; *pauci patrum contracti (sunt) a consulibus L* byli sehnáni; *contracti undique fontes O* zřídla odevšad shromážděná, utekší se (hlouběji do nitra země); — spec. (voje) stáhnouti, sebrati, shromážditi: *c. copias undique*; *c. naves*; *pecuniam c. T* sehnati peníze; *aes alienum c.* stáhnouti cizí peníze, nadělati dluhů, zadlužiti se; *contrahit eos similitudo L* svádí, sbližuje, v jedno pojí; *ea contrahit amicitia C* (vše) to pojí přátelství; *amicitiam c. L* v přátelské spojení, v přátelství vejíti (s někým), uzavříti přátelství; 2) metaf. a) (stav) přitáhnouti, přivoditi, způsobiti; uvaliti na sebe něco, utržiti si: *negotia c. C* nesnáze působiti; *c. periculum L* připraviti si nebezpečenství, vydati se v nebezpečenství; *bellum c. cum alqo* způsobiti, ztropiti, zaviniti válku; *contractum est certamen L* vzešel zápas; *contracta ante mala L* ztráty dosud utržené; *sibi numinis iram c. O* uvaliti na sebe; *nefas c. L* páchati hřích; *invidiam rebus c. Cu* uvaliti na činy nepřízeň; b) (věc obchodní) sjednávati, smlouvati (obchod je spojení mezi stranami): *cum illo rem c. C* uzavříti obchod; *res contractae* obchod ujednaný, uzavřený (srov. kontrakt); (absol.) *quicum contraxit C.*

contrārie, adv. [*contrarius*] opačně, naopak, protivně; zvráceně, nedobře.

contrārius, *a, um* [*contra*] 1) protější, (jsoucí, ležící) na protější n. opačné straně, protilehlý (alci rei): *collis nascebatur adversus huic et c. Cs* k němu obrácený a na protějším (na druhém) břehu; *c. evehor rapido orbi O* vzhůru jedu proti kroužícímu víru (nebe); *cecidere contrariis* (= *adversis*) *vulneribus T* padli jsouce poraněni s předu; 2) metaf. a) protivný, opačný: *in contrariam partem* v opačnou stranu, opačným směrem; *color c. albo* (sc. *colori*) *O*; *flamina classi contraria O* dující proti loďstvu, nepříznivé; subst. **contrārium**, *ii, n.* plur. *contrāria, ōrum, n.* α) opačná strana, protivný směr: *saltu in contraria*

facto O učinivše skok v opačné strany, na různo se rozkročivše; β) protiva, opak: *mutare (vertere) in contraria O* v opačné pohlaví: *ex (e) contrario* proti tomu, naopak; *otium in contrarium vertit L* zvrací se v (pravý) opak; b) proti čelící, odporující, protivný: *auctoritates contrariae C* závažná mínění odporující (mému); c) protivný, nepřátelský; škodlivý, záhubný, nebezpečný: *ictus c. L* rána odpůrcova, soupeřova; *c. arma O* zbraň nepřítelova; *flumina flammis c. O*; *stirps fatis contraria nostris V*; *otium contrarium disciplinae est Cs* jest na úkor, na škodu; *contraria exta T* nepříznivá znamení (z vnitřností zvířat).

Contrebia, *ae, f.* město v Hispanii. Obyv. *Contrebiēnsēs, ium, m.* Kontrebijští *L.*

contrectātiō, *ōnis, f.* [*contrecto*] dotýkání.

con-trectō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *tracto*] 1) dotýkati se, ohmatávati, ohledávati: *liber contrectatus manibus vulgi H* ohmatana; *c. vulnus O*; *contrectatam filiarum pudicitiam T* že zlehčena, poskvrněna byla cudnost dcer; 2) metaf. (myslí) ohledávati, uvažovati: *corpus oculis c. T* ohledávati očima; *mente c. voluptates C.*

con-tremīscō (*contremēsco*), *ere, tremuī,* — [verb. inchoat. od *contremo*] 1) intrans. zachvěti se, zatřásti: *toto corpore c. C.*; metaf. *cuius fides virtusque nunquam contremuit C* povždy byla neochvějná; *provinciam contremuisse T* že se provincie (t. j. obyvatelé) zachvěla (strachem); 2) transit. *periculum contremuit domus H* dům se zachvěl před nebezpečenstvím.

con-tribuō, *ere, uī, ūtum* 1) při dělení sloučiti něco s něčím, připojiti, přivtěliti: *qui erant Oscensibus contributi Cs*; *Ambracia tum se contribuerat Aetolis L*; *Elei contributi in Achaicum concilium L*; 2) (s jinými) přispívati (srov. válečná kontribuce): *undae contribuēre aliquid O* přispěly něčím.

con-trīstō, *āre* [*com* a *tristis*] zachmuřiti, zasmušiti, zakaliti: *contristat Aquarius annum H* rok na sklonku zaškaredí se v období dešťů.

con-trītus, *a, um* viz *con-tero.*

contrōversia, *ae, f.* [*controversus*] 1) rozepře, pře, spor, rozkol: *magnae rei familiaris controversiae C* veliké spory o jmění; *causae c. et quaestionis C* sporná řeč o konkretním případě a o všeobecné otázce; *c. de re C*; 2) odpor: *sine ulla controversia* beze všeho odporu; *non est c., quin ... T* nikdo neodpírá, že ...

contrōversiōsus, *a, um* [*controversia*] velice sporný.

contrōversus, *a, um* [*contra-verto*] sporný.

con-trucīdō, *āre, āvī, ātum* 1) sporážeti, skláti: *corpus contrucidatum C* tělo ubité, ranami poseté; 2) metaf. *c. rem publicam C* ubiti, zahubiti obec.

con-trūdō, *ere, sī, sum* strkati dohromady; sestrkati, nastrkati, natlačiti.

con-tubernālis, *is, m.* [*com* a *taberna*] sdílející společný stan (v táboře), spolubydlitel ve stanu vojenském: *militiae contubernales C*; (v širším smysle) o mladém a vznešeném Římanu, a) jenž, chtěje se vzdělati v umění válečném, přidružil se k vojevůdci: *in Africam profectus est Pompeio proconsuli c. C* (jako člen družiny vojevůdcovy); b) jenž chtěje vzdělati se ve správě státní přidružil se k některému státníku: *meus c. in consulatu C* můj stálý průvodčí; c) druh, soudruh, společník.

con-tubernium, *iī, n.* [*com* a *taberna*] 1) abstr. a) společné stanování, společné bydlení ve stanu; b) metaf. spolubydlení, spolužití, obcování, styk: (s gen. obj.) *militum c. T* obcování s vojíny; *in contubernio legionum eductus T* vychován ve společnosti legií; *electus, quem contubernio aestimaret T* (byl) vyvolen, aby ocenil jej (poznal jeho cenu) bližším stykem; zvl. o vznešených mladících, kteří stále s velitelem v táboře obcujíce připravovali se k povolání velitelskému: *contubernio patris militare S* sloužiti ve (vojevůdcovské) družině otcově; 2) konkr. a) společný stan (vojenský): *progredi contuberniis T*; b) (společný) byt, světnice: *disicere aeditui c. T.*

con-tueor, *ērī, tuitus sum* 1) spolu n. bedlivě (pozorně) patřiti, hleděti na něco, pozorovati něco (alqd): *contuemini*

os! C; *c. totam terram C* shlédnouti; 2) metaf. (myslí) pozorovati: *c. mala C.*

contumācia, *ae, f.* [*contumax*] a) vzdor, vzdorovitost, nepoddajnost, zarputilost: *abrupta c. T* příkrá vzdorovitost; b) (v dobrém sm.) ušlechtilý vzdor, ušlechtilá hrdost: *libera c. C.*

contumāciter, adv. [*contumax*] zpurně, vzdorně, nepoddajně, bezohledně.

contumāx, *ācis,* adj. [příb. s *tumeo* býti nadutý] a) vzdorný, vzdorovitý, zpurný, nepoddajný, zatvrdilý: *responsum a Pisone precibus contumacibus T* Piso odpověděl zpurnou omluvou, zpurně se omlouvaje; b) (v dobrém sm.): *c. etiam adversus tormenta servorum fides T* věrnost vzdorující i mukám.

contumēlia, *ae, f.* [příb. s *tumeo* býti nadutý] 1) urážka, hana, pohanění, potupa: *per contumeliam* (= *cum contumelia*) na úkor, potupně, urážlivě; *Brundisini Pompei contumeliis permoti Cs* jsouce roztrpčeni potupným (čest urážejícím) zacházením; *magnā verborum contumeliā Cs* s velikým (jízlivým) spílání, nadávkami; *vocis c. C* pohana slovy, hanlivá slova; *contumeliae verborum L* potupná slova; *superbia in contumeliis Cs* zpupnost v potupných urážkách; *c. maledicti C* potupná nadávka; 2) potupné, špatné zacházení, nakládání s někým: *piratarum contumelias perpeti C*; — spec. *naves quamvis contumeliam perferunt Cs* jakoukoli nepohodu.

contumēliōsē, adv. [*contumeliosus*] hanlivě, utrhačně, urážlivě, potupně.

contumēliōsus, *a, um* [*contumelia*] hanlivý, utrhačný, urážlivý; potupný: *contumeliosum id militibus* (*erat*) *T* to vojíny hanbilo.

con-tumulō, *āre, āvī, ātum* rovem pokrýti, pohřbíti: *contumulāri patriā humo O.*

con-tundō, *ere, tŭdī, tūsum* 1) stlouci, smačkati, pohmožditi, zdrtiti, rozdrtiti, rozemleti: *pugiles caestibus contusi C* zápasníci řemeny (zápasními) stlučeni, sbiti; *grando contudit vites H* krupobití potlouklo révy (vinici); *nares c. O* rozploštiti nosy; *hebeti pectus c. ictu O* chabou (mdlou) ranou pohmožditi (poněkud) prsa; (s acc. vztah.) *contusus ora O* obličej maje pohmožděný, rozbitý, 2) metaf. zdrtiti, zlomiti, ochromiti, porazíti, přemoci, zkrušiti, zdolati: *cheragra contudit articulos H* ochromila klouby; *feroces populos V*; *opes contusae S* zlomená moc; *regum c. minas H* zkrušiti, zdrtiti, zdolati hrozby.

conturbātiō, *ōnis, f.* [*conturbo*] zmatení, zmatenost, zmatek, zděšení (mysli).

conturbātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *conturbo*] zmatený: *c. animus C*; *oculus c. C* zkalené oko; poděšený.

con-turbō, *āre, āvī, ātum* 1) zmásti, uvésti ve zmatek, v nepořádek: *c. rem publicam S* činiti rozbroje v obci, zvrátiti zřízení státní; — spec. *c.* (se. *rationes*) *C* uvésti ve zmatek své peněžní poměry, udělati (ohlásiti) úpadek (= *non esse solvendo*); 2) metaf. zaraziti, uvésti v rozpaky, polekati, poděsiti.

contus, *ī, m.* [κοντός] tyč, bidlo, žerď; — spec. α) veslařská tyč k odrážení lodi: *ipse ratem conto subigit V*; β) dlouhé kopí, dřevce.

cōnūbiālis, *e* [*conubium*] manželský *O.*

cō-nūbium, *ii, n.* [*com* a *nubo*] 1) právo vejíti v pravoplatné manželství, právo snubné; 2) meton. zákonný a pravoplatný svazek manželský, manželství, sňatek s někým (gen.): *c. nostrum O* sňatek s námi.

cōnus, *ī, m.* [κῶνος] kužel; — spec. kuželovitá násadka (kovová) na vrchu přílby, do níž byl vetknut chochol; básn. též chochol: *c. pictus O* pestrý chochol.

con-valēscō, *ere, valuī,* — nabývati síly, sesilovati se, mohutněti, vzmáhati se: *ignis convaluit O* oheň se rozmohl; *opes c. O* že moc se vzmáhá; *Milo convalescebat C* nabýval síly, vlivu; *convaluisse famam mortis Cu* že se rozšířila pověst o smrti; — spec. po nemoci opět se posilovati, nabývati zdraví, pozdravovati se, zotavovati se, ozdravěti: (obr.) *ut tandem sensūs convaluere mei* ● když se smysly zotavily (z otupělosti), když jsem opět nabyl smyslů.

con-vallis, *is, f.* údolí (do kola uzavřené), úval, kotlina.

convectō, *āre, āvī, ātum* [verb. frequ. — intens. od *conveho*] stále n. horlivě (s námahou) svážeti, snášeti.

con-vehō, *ere, vēxī, vectum* svážeti, navážeti: *caementa convexit C* zdicí kámen dal navézti; *frumentum convectum*

Cs (s polí) svezené, sklizené; *ex ante convecto L* ze zásoby dříve svezené.

con-vellō, *ere, vellī, vulsum* 1) strhnouti, zbořiti, vytrhnouti, vyrvati, roztrhnouti, vyvrátiti: *turrim c. V*; *saxa vectibus c. Cs* vytrhnouti balvany pákami; *dapes c. dente O* rozkousati; *fetus c. ferro V* ocelí utíti, useknouti; *arborem c. V* vyvrátiti; *naves convulsae undis V* roztříštěné; *convulsum remis aequor V* rozryté vesly moře; (t. t. voj.) *signa (vexilla) c.* vytrhnouti prapory ze země, dáti se na pochod, vytrhnouti (do pole); 2) metaf. roztrhnouti, podvrátiti, podrýti, otřásti, zničiti: *Dolabellae acta c. C* podrývati zařízení; *caede convulsa domus T* vraždou otřesený, uvedený ve zmatek; *vi dominationis convulsus T* mocí vlády jsa stržen s (dobré) dráhy.

convenae, *ārum, m.* [*convenio*] (sešlý) sběhlý lid: *convenarum plebs L* sběř (sebranka) příchozích.

conveniēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *convenio*] 1) přiléhající: *toga bene c. O*; 2) metaf. a) souhlasící, souhlasný, přiměřený, příhodný, vhodný (alci rei, ad alqd, cum re): *sibi convenientia finge H* vymýšlej si (to), co se k sobě hodí, co si neodporuje; b) (o osobách) shodující se, snášející se, jsoucí za dobře, svorný: *cognati optime convenientes C.*

convenienter, adv. [*conveniens*] shodně, přiměřeně, příhodně (alci rei, ad alqd, cum re): *sibi c. dicere C* důsledně; *naturae (cum natura) c. vivere C* dle přírody; *c. loqui ad praesentem rerum statum C* přiměřeně dle...

convenientia, *ae, f.* [*conveniens*] shodnost, shoda, souhlasnost, souhlas, soulad.

con-veniō, *īre, vēnī, ventum* 1) a) intrans. scházeti se, shromažďovati se někde, u někoho, přicházeti, dostavovati se (in locum, ad alqm): *in numero equitum c. Cs* mezi jezdci (s jízdou) se dostaviti; *ad edictum c. L* sejíti se na rozkaz, k rozkazu; metaf. *multae causae unum in locum convenisse videntur C* mnoho příčin, jak se zdá, se sešlo, setkalo se; — spec. α) *civitates in id forum conveniunt C* obce scházejí se do toho města, soudem patří k tomu městu; β) *uxor in manum convenit C* sňatkem přichází v moc mužovu, provdává se za muže; *in manum flaminis c. T* provdati se za flamina; b) trans. (náhodou n. zúmysla) sejíti se, setkati se s někým, zastihnouti, zastati, navštíviti někoho, mluviti s někým (alqm): *potestas regis conveniendi N* příležitost mluviti s králem; *itaque nemo adhuc c. me voluit C* mluviti se mnou (za účelem rady), žádati mne za radu; (v pass.) *ab nuntio uxoris erat conventus L* sešel se s poslem; *opus esse sibi domino eius convento L* že musí s pánem jeho promluviti; 2) sejíti se v jednání, shodnouti se, smluviti se, zůstati na čem; (spolu) ujednati, umluviti něco; α) (osob. vazba) *condiciones pacis (inter eos) non convenerunt* o podmínkách míru se neshodli; *signum, quod convenerat* smluvené znamení; β) (neos.) dochází ke shodě, jest shoda: *ut convenerat LS* jak bylo (dříve) ujednáno, dle (předchozí) úmluvy (dohody); *ut Lacedaemoniis cum rege conveniret N* aby se Lacedaemonští dohodli s králem; *satis convenit* s acc. c. inf., s nepř. ot. dostatečně jest známo: *quibus consulibus interierit, non convenit N* o tom není shody, není známo; — spec. *bene convenit mihi cum alqo* jsem s někým za dobré, jsem v přátelském styku: *sororis vir, quicum optime ei convenisset C*; srov. též *conveniens*; 3) přiléhati, hoditi se: (obr.) *dicitur Afrani toga convenisse Menandro H* že toga Afraniova dobře přiléhala, dobře padla, slušela Menandrovi; metaf. shodovati se, srovnávati se, snášeti se s něčím (cum re), hoditi se k něčemu (ad alqd); hoditi se na někoho (ad n. in alqm), hoditi se, příslušeti někomu (alci): *somnium cum re convenit C*; *ad summam non c. L* nesnášeti se, neshodovati se s počtem; *non in omnes omnia conveniunt C* ne vše připadá na všecky, ne vše hodí se všem; *nemo erat, in quem ea suspicio non conveniret C*; *viris laborem c. S*; *non haec iocosae conveniunt lyrae H* to nepřisluší veselé písni, nesrovnává se s veselou písní, nehodí se k veselé písni; *cui non conveniet sua res H* komu se jeho stav nebude hoditi, kdo nebude spokojen; *sibi c. H* (= *sibi constare H*) zůstati si důsledným; — neos. **convenit** hodí se, sluší, přísluší, náleží (s inf.; s acc. c. inf.): *si*

tibi curae (est), quantae (sc. *esse*) *conveniat H* máš-li jej na srdci, jak se sluší, jak toho zasluhuje: *convenit* (= *ex foedere oportet*) *victos discedere V.*

conventīcium, *iī, n.* (sc. *aes*) plat za účastenství na schůzích, na sněmu, sněmovní plat (ἐκκλησιαστικόν).

conventiculum, *ī, n.* obyč. v plur. 1) schůzky; 2) meton. shromaždiště, sbořiště.

conventiō, *ōnis, f.* (srov. *convenio* 2) ujednání, úmluva, smlouva (konvence).

conventum, *ī, n.* [vl. part. perf. pass. od *convenio* 2)] věc smluvená, úmluva, smlouva: *stare conventis C* státi ve smlouvách, býti věren smlouvám.

conventus, *ūs, m.* 1) (od *convenio* 1) scházení se, shromažďování se; meton. schůze, shromáždění; — spec. α) schůze spolková, sněm (spolkový): *c. Arcadum L*; β) soudní schůze, krajinské soudy (zahájené a řízené správcem provincie): *conventum agere Cs* konati, říditi soudy krajinské; meton. soudní okres: *omnes conventus percurrere Hirt.*; γ) spolek, obec občanů římských v osadách a v provinciích: *c. Syracusis civium Romanorum C* = *c. Syracusanus C*; *c. Campanus Cs*; 2) (od *convenio* 2) ujednání, úmluva, smlouva.

con-verberō, *āre* silně bíti, tlouci: *os c. Cu* tlouci se do tváří.

con-verrō, *ere* 1) smetati (na hromadu); 2) metaf. shrábnouti: *c. hereditates C.*

conversātiō, *ōnis, f.* [*conversor*] obcování, styk s někým (gen.)

conversiō, *ōnis, f.* [*converto*] 1) obrácení se, obrat, otáčení se, oběh: *conversiones caelestes C* oběhy těles nebeských; 2) metaf. vnitřní obrat, převrat: *novi motūs conversionesque rei publicae C.*

conversō, *āre* [verb. frequent. od *converto*] stále otáčeti, pohybovati; med.

conversor, *ārī, ātus sum* stále se otáčeti někde, zdržovati se: *in regia c. Cu.*

con-vertō (arch. tvar *convorto*) *ere, tī, sum* 1) vl. společně n. najednou obraceti, ob. však vyznačuje tu předl. dokonavost děje: obrátiti: *simulacrum Iovis ad orientem c. C*; (zvl. ve voj.) *signa ad hostem c. Cs* obrátiti prapory (t. j. pluky) na nepřítele; *conversa signa intulerunt Cs* učinivše obrat udeřili; *iter c. Cs* obrátiti (se) na cestě, změniti směr pochodu; *olli convertēre vias V* onino najednou zpět se obrátili; *aciem in fugam c. Cs* obrátiti na útěk, poraziti; *nostros c. Cs*; ale *fugam c. V* obrátiti útěk, t. j. zastaviti; *vox Herculem convertit L* Herkules po hlase se obrátil; *a se depulsum Martem convertit in ipsos O* boj od sebe odražený obrátí na ně samy; med. a reflex. obrátiti se: *omnis vis Romana Veios conversa est L* obrátila se na Veje; (též akt. ve význ. intrans.) *cum paucis ad pedites convortit S* obrátí se k pěchotě; 2) metaf. a) obrátiti něco k něčemu, na něco (alqd in, ad alqd): *di omen in ipsum convertant V* kéž bohové zlověstné znamení (pohromu) naň obrátí; *ea unius in miseri exitium conversa tulere V* to obrácené (když od nich odvráceno a obráceno bylo) na záhubu jednoho (mlčky) snesli, klidně strpěli: *oculos c. in aliquem* obrátiti (upříti) oči (zrak) na někoho; *vulgi ora c. H* tváře lidu na se obrátiti, upoutati pozornost; *ad negotia animum c. L* mysl obrátiti, míti zření, přihlédati k něčemu; *ad vim animum c. L* obrátiti se k násilí; *te publicam pecuniam domum tuam convertisse C* že jsi obecní peníze obrátil do svého domu, že jsi obecní peníze zpronevěřil; (reflex.) *tota civitas se ad eos convertit N* přiklonila se (smýšlením) k nim; (med.) *omni civitate in eam curam conversā L* když celá obec zabrána byla tou starostí; *cuncta ad victoris opes conversa T* vše se přidalo k mocnému vítězi; *convertor in iram O* vzplanu hněvem; (akt. v intrans. význ.) *c. ad Liviam T* obrátiti se na Livii; *ceteri ad sapientiora convertēre T*; — spec. obraceti, vynakládati něco k něčemu, užívati něčeho k něčemu: *ad scribendi operam omne studium c. C* věnovati veškeru píli spisování; *nihil de fortunis in suam rem convertit C* nic ze (zabraného) zboží za sebou nepodržel ke svému užitku *C*; b) obrátiti v jinou věc, převrátiti, zvrátiti, proměniti, změniti: *militum mentes c. Cs* změniti smýšlení vojínů; *quo gemitu conversi animi V* nářkem jeho smýšlení se změnilo, *studia c. H* změniti své náklonnosti; *praemia*

Metelli in pestem c. S zvrátiti v záhubu; (s acc. vztah.) *conversi animum vultumque T* změněni v mysli i ve tváři; změněni smýšlením i pohledem; *castra castris c.* (= *commutare*) *Cs* zaměňovati tábor s táborem, zřizovati postupně vždy nový tábor; (reflex.) *ne in graves inimicitias convertant se amicitiae C* aby se přátelství neobrátilo v prudké nepřátelství; *ubi imperium se in dominationem convortit S* zvrhlo se v panovačnost; (med.) *in faciem aurigae conversa soror V* změnivši se v podobu; *conversus in pretium deus H* bůh proměnivši se, proměněný v zlato; (akt. ve význ. intrans.) *hoc vitium huic in bonum convertebat C* vada obracela se na prospěch; — spec. překládati, převáděti, tlumočiti: *librum e Graeco in Latinum c. C.*

con-vestiō, *ire, īvī, ītum* 1) ošatiti, odíti; 2) metaf. (úplně) zakrýti: *domus convestita lucīs C.*

convexus, *a, um* [*conveho*] dohromady skloněný, klenutý, klenoucí se nahoru n. dolů; a) klenutý: *convexa foramina terrae O* klenuté sluje zemské; *convexa sidera VO* hvězdy na klenbě nebeské; (subst. neutr.) klenutí, klenba; *supera convexa V* klenba nebeská; b) klenoucí se dolů, vůkol srázně spadající, spádný, spaditý, svažitý: *convexo in tramite silvae V* v úvoze lesním; *convexum iter O* spaditá, srázná cesta; *convexus in aequora vertex O* vrch do moře (k moři) spádný, srázný; (subst. neutr.) kotlina, hluboké údolí: *in convexo nemorum V* v kotlině hájů; *dum montibus umbrae lustrabunt convexa V* dokud stíny budou procházeti úbočí horská.

convīciātor, *ōris, m.* [*convicior*] hánec, zlolajce, tupitel, tupič, utrhač.

convīcior, *ārī, ātus sum* [*convicium*] haněti, láti, tupiti (abs. n. alci).

con-vīcium, *iī, n.* [srov. *vox, vocare*] 1) společné křičení několika osob, křik (křiky), hluk, povyk, lomoz: *c. cantorum C*; *hesternum c. Icili L*; — spec. α) hádka, hádky, hašteření: *convivia cum maximo clamore et convicio C*; *aures convicio defessae C* uši znavené hádkami (sporných stran); β) okřik, hlasitý (prudký) odpor: *Marcellus conviciis perterritus Cs*; γ) lání, nadávka, hana, hanlivá (potupná) slova, rouhání: *in alqm convicia fundere O* hanu kydati na někoho; *convicio alqm corripere Cs* urážkami (potupnými slovy, nadávkami) se obořiti na někoho; napadnouti, plísniti, tupiti; *diro convicia facto adicere O* k mrzkému činu připojiti rouhání; *a conviciis ad manus transibant T* od nadávek přecházeti k pěsti; δ) důrazné napomenutí, domluva, výčitka: *facere convicia O* činiti výčitky, vyčítati; 2) meton. *nemorum convicia, picae O* straky, křiklounky (klevetnice) to hájů.

convīctiō, *ōnis, f.* [*convivo*] spolužití.

convīctor, *ōris, m.* [*convivo*] jenž žije spolu s někým, soustolovník, společník, soudruh při stole; přítel.

convīctus, *ūs, m.* společné žití, spolužití, obcování, společenství; — spec. společné hodování, společná hostina: *convictibus* (= *conviviis*) *indulgere T*; *tracto in longum convictu T* když hostina byla prodloužena; *sobrios convictūs ignorare T* neznati střízlivých hostin.

con-vincō, *ere, vīcī, victum* úplně přemáhati, překonávati (svědectvím n. důkazy), vyvraceti; a) (z viny n. omylu) usvědčovati: (s gen.) *c. maleficii servos C* ze zločinu; (s předl. in) *convictus in hoc scelere C*; (s abl.) *convictus criminibus C*; s inf., s acc. c. inf.; b) nevývratně, zjevně dokázati, dolíčiti (pravdu něčeho), usvědčiti (alqd; acc. c. inf.): *avaritiam c. Cs*; *c. Epicuri errores C.*

con-vīsō, *ere* navštíviti, shlédnouti; (o slunci) osvítiti, ozářiti.

convītium, správně *convīcium* (v. t.).

convīva, *ae, m.* [*convivo*] soustolovník, spoluhodovník, host.

convīvālis, *e* [*conviva*] hodovní, stolní: *fabulae convivales T* hodovní řeči; *ludi convivales Cu* zábavy hodokvasné (při hodokvasech).

convīvātor, *ōris, m.* [*convivor*] hostitel.

convīvium, *iī, n.* [*convivo*] společné (veselé) žití; 1) stolování, hostina, kvas: *c. luxusque L* bohatá, s přepychem vystrojená hostina, hýřivá hostina; *c. celebrare L* často přicházeti na hostinu: *arta convivia H* hostiny, při nichž hosté se tísní (tlačí); 2) meton. stolní, ho-

dovní společnost: *nequitiam tuam convivia narrant O.*

convīvor, *ārī, ātus sum* [*conviva*] společně hodovati.

convocātiō, *ōnis, f.* [*convoco*] svolání, povolání.

con-vocō, *āre, āvī, ātum* svolávati povolávati, shromažďovati, sezvati.

con-volō, *āre, āvī,* — 1) slétati se; 2) metaf. sbíhati se, shrnouti se.

con-volvō, *ere, volvī, volūtum* 1) sváleti, (v hromadu) stáčeti, svinovati; — spec. otáčeti; (med. reflex.) otáčeti se, kroužiti: *se convolvens sol C*; 2) ovinouti, obaliti.

con-vomō, *ere,* povrhnouti: *mensas c. C* povrhnouti stoly, zvraceti na stoly.

con-vortō viz *converto.*

con-vulnerō, *āre, āvī, ātum* zároveň poraniti.

co-operiō, *īre, operuī, opertum* 1) zcela pokrýti, přikrýti: *alqm lapidibus c. C* ukamenovati; 2) metaf. zvl. v part. perf. *coopertus, a, um* pokrytý: *flagitiis atque facinoribus S*; *me coopertum miseriis effecit S* mne učinil útrapami pokrytým, mne uvrhnul v moře běd, útrap; *c. versibus H* přikrytý, ztepaný verši.

co-optātiō, *ōnis, f.* [*coopto*] doplňovací volba (konaná od sboru, do něhož zvoleuec vstupoval); doplňování volbou.

co-optō, *āre, āvī, ātum* voliti (členy ve sborech, které se samy doplňovaly), volbou doplňovati: *senatum c. C* doplniti senát (volbou).

co-orior, *īrī, ortus sum* 1) společně n. najednou (náhle) povstati, zdvihnouti se, vzchopiti se, shluknouti se (in, ad alqd): *ad pugnam c. L* (společně) povstati proti návrhům; *donec insidiae coorerentur T* až by záloha vyrazila; 2) metaf. (náhle) povstati, vzniknouti, vznítiti se, strhnouti se: *ventus coortus est Cs* vítr se strhl; *risus omnium coortus est N* strhl se všeobecný smích; *bellum coortum est L* válka se vznítila, vzešla.

Coos (*Cous*), *Coī* [*Κόως*] n. **Cōs,** *f.* [*Κῶς*] jeden z ostrovů sporadských blíž karského pobřeží, známý výborným vínem a tkaním velmi lehkých a průsvitných látek hedvábných. Odt. adj. **Cōus,** *a, um* kojský; subst. a) **Cōī,** *ōrum, m.* Kojští; b) **Cōum,** *ī, n.* (sc *vinum*) kojské víno; c) **Cōa,** *ōrum, n.* kojská roucha.

Cōpāis, *idis, f.* [*Κωπαΐς*] kopajský: *palus L* kopajské jezero v Boiotii sev. od města Kop (*Cōpae, ārum*).

cōperiō viz *cooperio.*

cōpia, *ae, f.* [m. **cŏ-ŏpia*; srov. *ops*; opak *in-ŏpia*] 1) zásoba, hojnost, síla, dostatek, množství, bohatost: *c. cum egestate confligit C* dostatek (bohatství) zápolí s nouzí; *alci copiam frumenti facere Cs* zásobiti obilím; *ad copiam atque usus Cs* k hojnému užitku; *lactis c. pressi V* zásoba sýra; *omnis c. narium H* veliká hojnost věcí chřípím (čichu) lahodících, t. j. hojnost vonných květů; *c. sententiarum atque verborum C* bohatost myšlenek a slov; *ingenium et virtus in scribendo et c. C* nadání (talent), mohutnost a plnost (básnického) výrazu; *larga tibi c. fandi V* bohatou máš hojnost řeči, hojná výmluvnost proudí ti z úst; *ars certare videtur cum copia C* umění, jak se zdá, závodí s bohatstvím, drahocenností (látky); *pro cuiusque copia Cu* dle možnosti jednoho každého; *quae cuique est c. V* každý dle své zámožnosti, možnosti; — též zosobněná bohyně hojnosti (zobrazována byla s rohem hojnosti v ruce): *fruges defundit Copia cornu H*; (v plur.) a) (hojné) zásoby, prostředky, zámožnost, mohovitost, bohatství, moc: *copiae rei frumentariae Cs* zásoby obilí, obilné; *adversus moras obsidionis annuis copiis firmabantur T* proti dlouhému obležení opatřovali se zásobami na rok; *domesticis copiis ornare et apparare convivium C*; *Sicilia florebat opibus et copiis C* mocí a prostředky (bohatstvím); *exercitum sustentare suis copiis C* vydržovati, zásobovati ze svého; *copiis facile princeps C* zámožností bez odporu první; *publicani suas rationes et copias in illam provinciam contulerunt C* své peněžní výpočty (spekulace) a prostředky uložili do provincie (t. j. ve spravování berní v oné provincii); b) (valné) zástupy vojenské, branný lid, vojsko, voje; (zřídka sing.) *ex omni copia neque in proelio quisquam civis ingenuus captus est S* z veškerého mužstva; 2) (hojná) možnost něčeho, příležitost k něčemu (alcis

rei): *populo Romano nunquam ea c. fuit S* nikdy neměl této výhody, toho štěstí; *materiam emundi c. non est S* není možno koupiti; *pugnandi copiam facere S* poskytnouti příležitost k boji, nabídnouti bitvu; *data (est) c. fandi V* dopřáno mluviti; *mihi est somni c. L* mohu spáti; *non est data c. mortis O* nedopřáno mu zemříti; *soceri c. O* přístup ke tchánovi; *equis facta est c. mundi O* koním otevřen přístup do všehomíra; *ex copia* n. *pro rei copia* n. *ex copia rerum S* podle okolností.

cōpiōsē, adv. [*copiosus*] **1)** hojně, bohatě; **2)** metaf. bohatě slovy a myšlenkami, obšírně.

cōpiōsus, *a, um* [*copia*] **1)** hojně zásobený, hojný, bohatý, zámožný, majetný: *copiosa ac locuples mulier C* žena zámožná a majetná; *patrimonium copiosum C* hojné dědictví; *urbs celebris et copiosa C* město lidnaté a zámožné; *via copiosa N* cesta bohatými krajinami; (s abl.) *tu agris, tu aedificiis .. ornatus et c. sis C* ty bys chtěl býti opatřen a oplývati; *artibus honestis c. T* bohatý krásnými dary duševními; **2)** metaf. hojný, bohatý slovy a myšlenkami, obšírný, (o řečníku) výmluvný.

cōpis, *idis, f.* [κοπίς] (perský) zakřivený meč.

Cōpōnius, jméno plebejského rodu římského, pocházejícího z Tibura.

cōpula, *ae, f.* [z **co-apula*; zastar. *apio, ere* pojiti] pojivo; **1)** pouto, houžev, provaz, řemen, smečka; hák záchvatný: (*naves*) *copulis continebantur Cs* lodi háky byly přidržovány; **2)** metaf. pojidlo, pojítko, svazek.

cōpulātiō, *ōnis, f.* [*copulo*] **1)** spojení: *copulationes atomorum C* spojeniny atomů; **2)** metaf. spojení, svazek: *primi congressus copulationesque C.*

cōpulātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *copulo*] sepjatý, spřežený, těsně spojený: *nihil est copulatius quam .. C* nic není těsněji spojeno, nejeví těsnějšího spojení.

cōpulō, *āre, āvī, ātum* **1)** spínati, spoutati, spřahovati, spojovati; **2)** metaf. spojovati, spřahovati, slučovati: *copulati in ius pervenimus C* přišli jsme spojeni, nepouštějíce se, zároveň; *concordiam c. L* (sloučením) zjednati svornost.

coquō, *ere, xī, ctum* [pův. **pequo*, srov. peku] **1)** vařiti, péci: *venena c. L* připravovati jedy: *cruor coquitur O* krev přichází do varu; *liba c. O* péci koláče; — spec. α) sušiti, vysušovati: *robur coctum V* vysušené, vyschlé dřevo; *flumina radii coquebant V* řeky byly vyprahlé slunečními paprsky; β) přiváděti k zralosti: *poma matura et cocta C* ovoce zralé a vyspělé; *coquitur vindemia V* hrozny se praží, víno zraje; γ) (o žaludku) vařiti, tráviti, zažívati: *confectus iam coctusque cibus C*; *Austri, coquite* (= *putrefacite*) *horum obsonia H* zkazte jim pochoutky; způsobte hnilobu pochoutek; **2)** metaf. a) v mysli péci, vymýšleti, mysliti na něco; *consilia c. L* kouti, osnovati záměry; *bellum c. L*; b) znepokojovati, trápiti: *cura, quae nunc te coquit, u C Ennius*; (*Amatam*) *curaeque iraeque coquebant V* bol a hněv jitřily, znepokojovaly, (v Amatě) kypěly.

coquus, *ī, m.* [*coquo*] kuchař.

cor, *cordis, n.* [srov. καρδία, srdce] **I 1)** srdce; **2)** metaf. a) srdce (jako sídlo citů a náklonnosti, nálady), duše, cit; mysl: *mihi cordi est alqd* jest mi něco na srdci, mé srdce lne k něčemu, něco jest mi milé; *ferocia corda ponunt Poeni V* odkládají nepřátelské smýšlení; *sedato corde V* s klidnou myslí, klidně; b) srdce (jako sídlo rozumu) smysl, duch, rozum: *stupor cordis C*; *nec enim sequitur, ut cui cor sapiat, non sapiat palatus C* kdo má ducha, že nemá chuti; c) (srdce jakožto jedna z nejdůležitějších částí těla slouží k označení osoby) srdce, duše: *lecti iuvenes, fortissima corda V*; *corda inertia Teucrum V*; **II** ústí žaludku (jež se nalézá nedaleko srdeční jamky) žaludek: *in cor traiecto lateris dolore H.*

Cora, *ae, f.* město Volsků v Latiu (nyní *Cori*). Odt. adj. **Corānus,** *a, um* korský *L.*

Corallī, *ōrum, m.* Korallové, národ usedlý při ústí Dunaje *O.*

coralium n. **cūralium,** *iī, n.* [κοράλιον, ion. tvar κουράλιον] červený korál.

cōram, adv. a předl. [z **co-oram* od *com* a *os*] tváří v tvář; **1)** adv. a) tváří v tvář, veřejně, v přítomnosti, před očima (všech): *libenter haec c. cum Q. Catulo disputarem C* rád bych o tom tváří v tvář (= v soukromí, mezi čtyřma

očima) rozprávěl; *ut veni c. H* když jsem vstoupil před něj; *c. data copia fandi V* před královnou dopřáno (dovoleno) jim mluviti; *c. quem quaeritis adsum V* před vámi jsem (stojím), jejž hledáte; b) tváří v tvář, osobně: *c. uderit C*; *c. cernere* viděti na své (vlastní) oči; 2) předl. s abl. před tváří něčí, před někým: (položeno za slovo) *te c. H* před tebou.

Coras, *ae, m.* Argeian, bratr Tiburtův a Katillův.

Corax, *acis, m.* [*Κόραξ* „Krkavec"] řecký rhetor ze Sicilie.

Corbiō, *ōnis, f.* jméno města; 1) město Aequů; 2) město v Hispanii Tarrakonské.

corbis, *is, m. i f.* [srov. něm. Korb] koš.

Corbulō, *onis, m.* římské příjmení; *Cn. Domitius Corbulo,* svak Kaligulův, statečný vojevůdce a dobrý řečník.

corculum, *ī, n.* [subst. demin. od *cor* m. **cord-culum*] srdéčko; příjmení Publia Kornelia Scipiona Nasiky („rozumný, rozum").

Corcȳra, *ae, f.* [*Κόρκυρα*] ostrov v jonském moři při pobřeží epirském (nyn. *Korfu*). Odt. adj. **Corcȳraeus,** *a, um* korkyrský; obyv. **Corcȳraeī,** *ōrum m.* Korkyřané.

cordātus, *a, um* [*cor*] nadaný srdcem, rozumem; rozumný, věhlasný.

Corduba, *ae, f.* obchodní město v Hispanii Baetské, osada římská (nyn. *Córdova*).

Corfīnium, *iī, n.* starobylé hlavní město Paelignů v Samniu. Odt. adj. **Corfīniēnsis,** *e* korfin(ij)ský; subst. Korfiňan, obyvatel Korfinia.

Coria, *ae, f.* [*κορία* „panenská"] příjmení Minervino u Arkadův *C.*

Corinna, *ae, f.* smyšlené jméno milenky Ovidiovy *O.*

Corinthus, *ī, f.* [*Κόρινθος*] znamenité obchodní město na Isthmu, proslulé jmenovitě množstvím uměleckých bronzů: *bimaris C. H* dvojmořský, ležící při dvou mořích; meton. *captiva C. H* kořist korinthská (t. j. spěžová díla umělecká). Odt. adj. a) **Corinthius,** *a, um* korinthský: *aes Corinthium* (proslulá) spěž korinthská; *vasa Corinthia* n. pouze *Corinthia C* (umělecké) nádoby spěžové; obyv. **Corinthiī,** *ōrum, m.* Korinťané; b) **Corinthiacus,** *a, um* korinthský; c) **Corinthiēnsis,** *e* korinthský *T.*

Coriolī, *ōrum, m.* město Volsků v Latiu. Odt. adj. **Coriolānus,** *a, um* koriolský; zvl. jako příjmení Gaia Marcia; obyv. **Coriolānī,** *ōrum, m.* Koriolané.

Coriosolitēs, *um, m.* Koriosolité, obec aremorická (v nyn. Bretagni) *Cs.*

corium, *iī, n.* [srov. *cortex,* č. kůra] (silná, tvrdá) kůže (přírodní i vydělaná), useň, jircha: (příslov.) *canis a corio numquam absterrebitur uncto H* pes nedá se odstrašiti od kůže olejem napuštěné (t. j. bude ji kousati).

Cornēlia, viz *Cornelius* E 3) 9).

Cornēlius, jméno jednoho z nejslavnějších rodů římských. Rozeznávají se četné větve (*familiae*) rodu tohoto: A) **Cethēgī:** *C. Cornelius Cethegus,* účastník spiknutí Katilinova; B) **Cinnae** viz *Cinna*; C) **Dolabellae** viz *Dolabella*; D) **Lentulī:** 1) *P. Cornelius Lentulus Sura,* účastník spiknutí Kalilinova; 2) *P. Cornelius Lentulus Spinther,* konsul r. 57 př. Kr.; E) **Scīpiōnēs:** 1) *P. Cornelius Scipio,* konsul r. 218, poražen od Hannibala na řece Ticinu. Později se odebral se svým bratrem Gnaeem do Hispanie, kdež bojovali šťastně proti Karthagiňanům, až r. 212 oba padli; 2) *P. Cornelius Scipio Africanus maior,* syn pod 1) uvedeného Publia, vítěz nad Hannibalem u Zamy (r. 202); r. 190 odebral se jako legát svého bratra Lucia proti Antiochovi syrskému; 3) *Cornelia,* dcera předešlého, provdaná za Tib. Sempronia Grakcha, slavná matka Grakchův; 4) *P. Cornelius Scipio,* syn pod 2) uvedeného; od tohoto byl adoptován 5) *P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor,* vlastní syn Aemilia Paula, vysoce vzdělaný, dobyl r. 146 Karthaginy a r. 134 Numantie (odtud příjmení jeho: *Numantinus*); 6) *P. Cornelius Scipio Nasīca,* strýc staršího Afrikana; jako nejlepší muž v Římě přivezl r. 204 obraz veliké matky bohů, Kybely, z Pessinunta do Říma, konsul r. 191; 7) *P. Cornelius Scipio Nasica Corculum,* byl dvakrát konsulem a roku 159 censorem, pokořil (r. 155) úplně Dalmaty; 8) *P. Cornelius Scipio Nasica Serapio,* konsul r. 138, zuřivý protivník reform Grakchovských; 9) *Cornelia,* sličná a ctnostná dcera Q.

Caecilia Metella Pia Scipiona, byla nejprve provdána za syna triumvira Krassa a po jeho smrti za Pompeja; **F) Sullae: 1)** *L. Cornelius Sulla Felix,* známý diktátor. Syn jeho **2)** *Faustus Cornelius Sulla,* přívrženec Pompejův; **3)** *P. Cornelius Sulla,* syn bratra diktátora Sully. Cicero hájil ho z obžaloby pro účastenství ve spiknutí Katilinově; **G) Balbī:** *L. Cornelius Balbus,* z Gad v Hispanii, od Cicerona hájen pro neoprávněné osobování si práva občanského; **H) Gallī** viz *Gallus.*

corneolus, *a, um* [adj. dem. od **2.** *corneus*] rohovitý.

1. corneus, *a, um* [*cornus*] dřínový.

2. corneus, *a, um* [*cornu*] rohový, (dělaný) z rohu.

corni-cen, *inis, m.* [*cornu* a *cano*] trubač na roh.

cornīcula, *ae, f.* [subst. demin. od *cornix*] malá vrána, vranka.

1. corniculum, *i, n.* [subst. dem. od *cornu*] růžek; — spec. růžek (jako ozdoba na přílbě, vyznamenání vojínů): *equites corniculis armillisque donat L.*

2. Corniculum, *ī, n.* starobylé město v Latiu sev. od Tibura. Odt. adj. **Corniculānus,** *a, um* kornikulský, z Kornikula; subst. *Corniculana, ae, f.* Kornikulanka.

corni-ger, *gera, gerum* [*cornu* a *gero*] rohonosný, rohatý: *c. cervus O* parohatý.

corni-pēs, *pedis,* adj. [*cornu* a *pes*] rohonohý, kopytnatý.

cornīx, *īcis, f.* [srov. *κόραξ, κορώνη* krkavec] vrána: (příslov.) *cornicum oculos configere C* vl. vyklovati oči vran, t. j. oklamati i toho, jenž vidí nejbystřeji, jenž jest nejchytřejší.

cornū, *ūs, n.* [srov. *κέρ-ας*] **1)** roh (výrostek na hlavě zvířat): *surgens in cornua cervus V* jelen hrdě zvédající parohy; — spec. roh (látka kopyt, zobáku): *alligat ungues perpetuo cornu ungula O;* (obr. o smělosti a odvaze) *addis cornua pauperi H* dodáváš (rohů) odvahy chudáku (o víně); **2)** metaf. (o věcech rohu podobných) **α)** růžek, masitý výrůstek na čele, bradavice *H;* **β)** rohy, růžky měsíčné: *lunae se cornua complent V;* **γ)** růžky, hruškovité hlavice ze slonoviny na koncích válečku, kol něhož se ovíjely závitky papyrové: *candida nec nigrā cornua fronte geras O;* **δ)** kužel, kuželovitá násadka na vrchu přílby, do níž byl zasazován chochol: *c. galeae L; rubrae cornua cristae V;* **ε)** konec ráhna lodního: *cornua obvertimus antemnarum V;* synckd. rahno: *torquent cornua V;* **ζ)** výběžek, okřídlí, ostroh: *angustis inclusum cornibus aequor O;* **η)** rameno řeky: *septem digestum in cornua Nilum O;* **ϑ)** cíp, konec: *adsidebat in cornu tribunalis T* sedal na rohu tribunalu (soudního); — spec. konec, křídlo šiku: *dextrum, laevum (sinistrum) c.;* **3)** meton. (o věcech z rohu botovených); **α)** polní roh (k troubení): *minax murmur cornuum H; adunco cornu* (abl. qual.) *tibia O* šalmaj, píšťala (fryžská) se zahnutou rohovou násadkou (za sesílením zvuku); **β)** roh, rohová nádoba, nálevka: *latices infundere cornu H;* **γ)** lučiště, luk (složený ze dvou rohů): (v plur.) *flectere cornua O* napínati luk; (též v sing.) *curvavit c. O.*

1. cornum, *ī, n.* básn. vedl. tvar ke *cornu.*

2. cornum, *ī, n.* [*cornus*] **1)** dřín, dřínka; **2)** meton. dřínové ratiště, kopí.

cornus, *ī, f.* **1)** dřín, svída; **2)** dřínové ratiště, kopí.

cornūtus, *a, um* [*cornu*] rohatý.

Coroebus, *ī, m.* [*Κόροιβος*] syn Mygdonův, ženich Kassandřin *V.*

corolla, *ae, f.* [subst. demin. od *corona*] věneček, vínek.

corollārium, *iī, n.* (sc. *donum*) pův. vínek hercům darem dávaný, později místo něho peníze; odt. metaf. dar, přídavek.

corōna, *ae, f.* [*κορώνη,* odt. č. koruna] **1)** věnec: *sub corona vendere* (vl. prodávati pod věncem) zajaté prodávati v otroctví; (pass.) *sub corona venire, venum dari* býti prodáván jako zajatec v otroctví. Věnec, jímž zajatci váleční byli věnčeni, byl patrně upomínkou na původní obětování zajatců, ježto žertvy obětní byly věnčeny; (obr.) *quare sibi nectat uterque coronam H* proč si každý splétá věnec (t. j. činí si právo na odměnu); metaf. **a)** věnec zdi, horní okraj: *angusta muri c. erat Cu;* **b)** věnec, kruh, kolo posluchačů n. diváků: *non coronā consessus vester cinctus est, ut solebat C* není sbor váš obstoupen kruhem obvyk-

lého posluchačstva; *risum tollent impune coronae H* kruh posluchačů, posluchači; *vulgi stante corona O* an lid (branný) stál kolem; c) kruh obléhajícího vojska svírající město: *opus coronā cingere Cs* kruhem sevříti, obklíčiti; *urbem coronā capere Cu* město vojskem sevříti a (tak) dobýti; 2) královský vínek, koruna, diadem: *regni coronam cum sceptro mittere V* korunu královskou; — Koruna, souhvězdí na severním nebi, dle báje věnec Ariadnin.

Corōnae, *ārum, m.* jméno dvou mladíků, kteří povstali z popelu dcer Orionových *O.*

corōnārius, *a, um* [*corona*] příslušný k věnci, věnečný: *aurum coronarium* (peněžitý) dar provincie vítěznému vojevůdci (pův. na zakoupení zlatého věnce, později k volnému užití).

Corōnē, *ēs, f.* [*Κορώνη*] město v Messenii *L.*

Corōnēa, *ae, f.* [*Κορώνεια*] město v Boiotii. Odt. a) obyv. **Corōnaeī,** *ōrum, m.* Koronejští; b) adj. **Corōnēnsis,** *e* koronejský.

Corōnēūs, *eī, m.* král fokidský, otec Korony, jež byla proměněna ve vránu (*κορώνη*) *O.*

Corōnis, *idis, f.* [*Κορωνίς*] matka Aeskulapova. Odt. **Corōnīdēs,** *ae, m.* [*Κορωνείδης*] Koronovec, syn Koronin (= *Aesculapius*) *O.*

corōnō, *āre, āvī, ātum* 1) věnčiti, zdobiti věnci: *cratera coronant V*; (s acc. vztah.) *coronatus capillos H* maje vlasy ověnčené (s acc. vnitřním) *coronari Olympia H* ve hrách Olympijských býti ověnčen (jako vítěz) (srov. *στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια*); 2) metaf. věnčiti, vůkol obkličovati: *silva coronat aquas O* věnčí; *omnem abitum custode coronant V* stráží obklíčí, obklopí, obsadí.

corporātus, *a, um* [*corpus*] ztělesněný.

corporeus, *a, um* [*corpus*] a) tělesný, hmotný: *res corporeae C*; b) (jsoucí) z těla, z masa, masitý: *c. humerus Pelopis O*; *corporeae dapes O* masité krmě.

corpus, *oris, n.* 1) tělo, těleso, hmota: *corpora individua C* nedělitelná tělesa (= atomy); *c. terrae O* těleso zemské; *quot habet corpora pulvis O* kolik zrnek má prach; *corpora navium Cu* tělesa lodí; 2) tělo (lidské i zvířecí), (tělesná) postava: vzrůst: *corporis dignitas N* vznešená postava; — spec. α) mrtvé tělo, mrtvola (Hom. *σῶμα*): *c. ad sepulturam dare C*; *acervi corporum C* hromady mrtvol; *disice corpora ponto V*; β) trup: *caput est a corpore longe O*; *c. navium Cs* trup lodí; γ) maso (na těle): *abiit corpusque colorque O* zhubl jsem i ztratil barvu (zdravou); *c. subducere O* hubeněti; *pars versa est in corporis usum O* část se obrátila, proměnila v maso; δ) (slouží k názornému opisu osoby) (statné) tělo, osoba, člověk: *liberum c. in servitutem addicere L* svobodnice; *captivum c. Cu* zajatkyně; *ultor vestrae, fidissima corpora, mortis O*; *corpora heroum V* statní (mohutní) rekové (bohatýři); *delecta virum corpora V* vybraná těla mužů (= vybraní mužové); *mortale corpus imo tollere de gradu H* povznésti smrtelníka; *corpora dant somno O* ukládají se ke spaní; *ponunt sua corpora phocae O* ukládají těla, provalují se; *corpora curant V* hoví si; *quam corpora vestra trucidari sinatis L* než byste nechali porubati sebe samy; — (básn.) stíny (zemřelých): *Charon subvectat corpora cymbā V*; 3) metaf. (uspořádané) těleso, celek, kmen, soubor, sbor, korporace: *magnum c. V* veliké těleso (= vesmír); *c. rei publicae C*; *immensum imperii c. T* nesmírné těleso říše; *unius populi c. L* jednotné těleso národní, národní celek; *commixti corpore tantum V* smísice se pouze s celkem (národa); *c. militum Cu* sbor, stav vojínů; *redire in c. nomenque Germaniae T* vrátiti se opět k tělesu a jménu germánskému; *magno corpore efficitur, ut . . . T* velikým celkem, počtem; *rex sui corporis L* král (z) jejich celku, kmene, z jejich středu; *toto certatum est corpore regni V* celé těleso říše, celá říše zápasila, říše celou svou mocí zápasila; *c. omnis iuris L* celek práva, sbírka, svod.

corpusculum, *ī, n.* [subst. demin. od *corpus*] tělísko, drobné těleso.

corrēctiō, *ōnis, f.* [*corrigo*] napravení, náprava, polepšení.

corrēctor, *ōris, m.* [*corrigo*] opravce: *asperitatis c. H* jenž napravuje (mladickou) drsnost, příkrost (o básníku).

cor-rēpō, *ere, psī,* — [*con-repo*] zalézti (někam).

correptē, adv. [*correptus*] zkráceně, krátce.

corrigia, *ae, f.* řemen (u obuvi).

cor-rigō, *ere, rēxī, rēctum* [*com* a *rego*] **1)** rovnati, činiti rovným, přímým: *correctae cerae O* (opět) uhlazené psací desky (voskem potažené); *aegre correctus cursus L* směr plavby narovnán, uveden na pravou dráhu; **2)** metaf. narovnávati, napravovati, opravovati; polepšovati: *tua corrige vota O* napravy své přání, přej si něco lepšího; *quidquid c. nefas H* cokoli nelze změniti v lepší; *cessata tempora cursu corrigit O* zameškaný čas dohání během; *re corrigi S* věcí (samou) býti napraven, zmoudřeti zkušeností.

cor-ripiō, *ere, ripuī, reptum* [*com* a *rapio*] **1)** strhnouti k sobě, chytiti, prudce uchopiti, chopiti se něčeho, popadnouti, uchvátiti (alqm a alqd): *corripe lora manu O* chop se rychle otěží: *Cacum corripit (Hercules) V* uchopí, popadne; *mulierem correptam monuit T* ženu napomenul, chopiv ji prudce za ruku; *c. corpus e stratis V* vzchopiti se s lůžka; *se c. V* vzchopiti se; — spec. **α)** (mocí) polapiti, chytiti, zatknouti: *quos ille corripi atque interfici iussit Cs*; **β)** (mocí) strhnouti na sebe, uchvátiti, zmocniti se: *c. sacram effigiem V* uchvátiti, odciziti; *fasces c. S* zmocniti se svazků prutů, strhnouti na sebe, uchvátiti nejvyšší moc; (obr.) *praefecturas c. T* podrobiti si (parthské) provincie: *Marte secundo omnia corripuisse V* že štěstím válečným vše opanovali; **2)** metaf. **a)** (káravými slovy) napadnouti, plísniti, ostře domluviti, tupiti (srov. strhati někoho): *correptus voce magistri H* vyplísněn; *consules correpti L*; *hunc corripiunt dictis O* tomuto ostře domlouvají; **b)** (jako žalobce) uchopiti, chopiti se (obžalovaného), pohnati na soud: *c. reum T*; **c)** (o ohni, nemoci, vášni a p.) chopiti, uchvátiti, zachvátiti: *corripitur flammis terra O* země vzniti se plameny; *correpta regia ardet O* královský hrad ohněm zachvácen plane; *imber corripit segetes O* ničí; *corripi exitiali morbo T*; *correptus imagine formae O* jat, okouzlen, zvaben; *vellem haud correpta fuisset militiā V* kéž by nebyla bývala uchvácena láskou k boji; **d)** rychle uchopiti, urychliti: *c. gradum H* zrychliti krok; *c. moras O* zkrátiti průtah; *corripuere viam VO* chvatně se vrhli, se dali na cestu; *spatia corripiunt V* rychle (prudce) ujíždějí dráhou; *corripiunt spatium medium V* chvatně urážejí vzdálenost, cestu (mezi místem, odkud vyšli, a kam spějí).

cor-rōborō, *āre, āvī, ātum* [*com* a *roboro*] sesíliti, posíliti, utužiti; (reflex. a med.) utužiti se, zmohutněti: *corroborata iam vetustate audacia C* zmohutnělá.

cor-rōdō, *ere, rōsī, rōsum* [*com* a *rodo*] rozhlodati.

cor-rogō, *āre, āvī, ātum* vyprositi, vyžádati: *convenerunt conrogati C* sešli se sezvaní.

cor-rūgō, *āre* [*com* a *rūga*] svrašťovati: *mappa corrugat nares H* musíš krčiti nosem nad ... (na znamení nelibosti, ošklivosti).

cor-rumpō, *ere, rūpī, ruptum* [*com* a *rumpo*] rozlámati; **1) a)** (věc zúplna) zmařiti, kaziti, zničiti: *res familiares c. S* jmění své v niveč uvésti; *se suasque spes c. S* zničiti sebe i své naděje; *opportunitates c. S* mařiti vhodné chvíle, doby; *ob rem conruptam domi poenas metuunt S* pro nezdar; **b)** (věc) kaziti, poškozovati: *aquarum fontes c. S* prameny kaziti, otravovati; *tempestas corrupit lacūs V* mor pokazil rybníky; *corruptus caeli tractus V* zkažený vzduch (v kraji); *Ceres corrupta undis V* obilí vodou poškozené; *macie corrumpi Cs* hubnouti, scházeti; *humor in similitudinem vini corruptus T* (mok) nápoj na způsob vína vykvašený; — spec. **α)** porušiti, hyzditi, znetvořiti: *forma corrupta Cu* postava porušená; *nomen c. S* jméno porušiti, překroutiti; *famam rerum gestarum c. Cu* poskvrniti pověst; **β)** porušiti, falšovati: *tabulas publicas C* účetní knihy obecní; **2)** (mravně) zkaziti, porušiti, svésti: *invidia corrupit ingenium L* nevole porušila, svedla povahu; *Hannibalem Capua corrupit L*; *servi ad scelus corrupti T* svedení; — spec. (penězi, dary) porušiti, uplatiti,

podplatiti: *virginem auro c. L*; *comitum c. curam nutricisque fidem O* porušiti péči průvodců i věrnost kojné; (absol.) *a rege corruptus N.*

cor-ruō, *ere, ruī,* — 1) sesouti se, sřítiti se, sbořiti se; — spec. klesnouti, padnouti: *corruit telis obrutus L*; *corruit in vulnus V* klesl na ránu (t. j. ku předu); 2) metaf. shroutiti se, klesnouti: *Lacedaemoniorum opes corruerunt C* moc se shroutila; — spec. α) finančně klesnouti, přijíti na mizinu; β) (na jevišti) propadnouti: *in extremo actu c. C.*

corruptē, adv. [*corruptus*] zkaženě; zvráceně: (*servi*) *corruptius habiti T* otroci drženi jsouce v kázni příliš volné; *c. iudicare C* podávati soud zvrácený.

corruptēla, *ae, f.* [*corrumpo*] zkažení, nákaza; svedení; — spec. porušení penězi, uplacení: *iudicii c. C.*

corruptiō, *ōnis, f.* [*corrumpo*] zkažení, zkáza, porušení; a) akt. svádění; — spec. porušení penězi, podplacení; b) pass. zkažený stav, zvrácenost: *c. opinionum C.*

corruptor, *ōris, m.* [*corrumpo*] porušitel, svůdce; — úplatník.

corruptus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *corrumpo*] rozlámaný; 1) zkažený: *hordeum c. Cs* ztuchlý ječmen; *iter corruptius H* horší cesta; 2) zkažený, zvrácený; *consuetudo corrupta C*; 3) (mravně) zkažený, pokažený, svedený; — spec. penězi porušený, uplacený, podplacený.

Corsica, *ae, f.* ostrov v moři Středozemním. Odt. adj. **Corsus** n. **Corsicus,** *a, um* korsický; obyv. **Corsī,** *ōrum, m.* Korsičané, Korsové.

cortex, *icis, m.* [srov. *corium*, č. kůra] kůra (stromová), šupina, slupka (ovocná): *pallens c. O* nažloutlá, žlutavá slupka (granátového jablka); *vinctae cortice virgae O* lýčím spjaté pruty; — spec. kůra dubu korkového, korek: *c. amphorae adstrictus pice H* v. *astringo*; *levior cortice H*; (obr.) *nabis sine cortice H* (t. j. nebudeš potřebovati pomoci, dozoru).

cortīna, *ae, f.* okrouhlá nádoba, kotlík; — spec. kotlík trojnožky Pythiiny (v Delfech), trojnožka (delfská); meton. věštba: *nec te Phoebi c. fefellit V*; — *cum vix in cortina quisquam adsistat T* podle ob. výkl. v kruhu posluchačů.

Cortōna, *ae. f.* město v Etrurii. Odt. adj. **Cortōnēnsis,** *e* kortonský; obyv. *Cortōnēnsēs, ium, m.* Kortonští.

Coruncānius, římské jmeno rodové; zvl. *Ti. Coruncanius,* první plebejský *pontifex maximus* proslulý moudrostí a zbožností *CT.*

Cōrus, viz *Caurus.*

coruscō, *āre*; 1) trans. (rychle) máchati, mávati, potřásati něčím (alqd): *hastam c. V*; 2) intrans. třepetati se: *pinnis c. V* poletovati; metaf. (o světle) mihati se, kmitati se, třpytiti se: *fulgore c. V.*

coruscus, *a, um* 1) chvějící se, třepetavý, mihotavý: *cristis capita alta* (acc. vztah.) *corusci V* vl. hlavy majíce ovlávány chocholy, vlající chocholy majíce na vysokých hlavách; *silvae coruscae V* stromy mihotavé (na jichž chvějící se listy padají světelné paprsky); *coruscae ilices V*; 2) metaf. (o světle) kmitavý, třpytivý, blýskavý: *c. ignis H* blesk; *iuvenes auro corusci V* zářící zlatem; *luce c. aëna V* leskem záře kovovým; *pater coruscā fulmina molitur dextrā V* kmitavou pravicí metá blesky.

1. **corvus,** *ī, m.* [srov. *cornix, κόραξ, κορώνη,* krkavec] havran, krkavec: *c. oscen H* věštný havran; *pascere in cruce corvos H* krmiti na kříži havrany (t. j. viseti na kříži); metaf. havran (tyč s hákem podobná havranímu zobáku), bořící hák *Cu.*

2. **Corvus,** příjmení v rodě Valeriově.

Corybantēs, *ium, m.* [*Κορύβαντες* „v přílbě kráčející“] Korybantové, kněží bohyně Kybely, kteří o slavnostech jejích jsouce ozbrojeni divoce křepčili a zbraněmi se potýkali za zvuků ohlušující hudby. Odt. adj. **Corybantius,** *a, um* korybantský: *C. aera V* (= cymbály).

Corybās, *antis, m.* syn Kybelin.

1. **Cōrycus** neb **-os,** *ī, m.* [*Κώρυκος*] 1) město v Kilikii, u něhož se dařil výborný šafrán (nyn. *Korghos*); 2) přístavní město a mys na pomoří jonském (nyn. *Kóraka*). Odt. adj **Cōrycius,** *a, um* korycký; a) = kilický; b) *C. promunturium*; c) příslušný ke skalní jeskyni na jižním úpatí Parnassu, zasvěcené nym-

fám a Panovi; odt. **Cōrycides** *nymphae O* nymfy korycké.

2. **cōrycus**, *ī, m.* [κώρυκος] měch, měšec, pytel naplněný pískem neb jádry fíkovými ke cvičení v palaestře; (obr.) *Bestia, laterum et vocis meae c. C* Bestia, na němž jsem cvičil prsa i hlas svůj.

Corydōn, *ōnis, m.* [srov. κόρυδος chocholouš, skřivan] významné jméno pastýře zpěvu znalého *V.*

corylētum, *ī, n.* [*corylus*] lískoví.

corylus (*corulus*), *ī, f.* líska, lískový keř.

corymbi-fer, *fera, ferum* [*corymbus* a *fero*] mající hrozny břečtanové: *Bacchus c. O* břečtanem ozdobený.

corymbus, *ī, m.* [κόρυμβος] hrozen (květenství), okolík zvl. břečtanový.

Corynaeus, *ī, m.* [κορύνη kyj] významné jméno dvou válečníků *V.*

coryphaeus, *ī, m.* [κορυφαῖος] náčelník.

Corythus, *ī* 1) *f.* město v Etrurii; 2) *m.* mythický zakladatel města Korythu, otec Dardanův, praotec trojského rodu královského *V.*

cōrȳtus, *ī, m.* [γωρυτός] toul, toulec.

1. **cōs**, *cōtis, f.* [srov. *catus*] brus: *Cupido acuens sagittas cote cruenta H* na brusu krvavém (střely na něm naostřené raní krvavě).

2. **Cōs**, viz *Coos.*

Cosa, *ae* n. **Cosae**, *ārum, f.* 1) starobylé město etrurské s přístavem a předhořím téhož jména. odt. adj. **Cosānus**, *a, um* kosky; subst. *in Cosano Cs* v území města Kosy; obyv. **Cosānī**, *ōrum, m.* Kosané; 2) město v území Bruttiů.

cosmoe, *ōrum, m.* [κόσμοι] „pořadatelé" jméno nejvyšších úředníků na Kretě *C.*

Cossus, *ī, m.* [*cossus* červ hubící dřevo, drvopleň] příjmení rodu Korneliova; *A. Cornelius Cossus* zabil vejského krále Tolumnia a dobyl první po Romulovi t. zv. *spolia opima.*

costa, *ae, f.* [srov. kost] 1) žebro; 2) metaf. bok, stěna: *costae aëni V* boky kotlu; *secta intexunt abiete costas V* z jedlových prken sroubí žebra, boky (koně).

costum, *ī, n.* [κόστος] kost, zázvorovitá rostlina rostoucí na Východě, z jejíchž kořenů připravována libovonná a drahocenná mast; meton. (drahocenná) mast, balsám.

Cosȳra (*Cossȳra*), *ae, f.* malý ostrov mezi Maltou a pobřežím africkým (nyn. *Pantalaria*).

cothurnātus, *a, um* [*cothurnus*] 1) obutý do kothurnů; 2) metaf. tragicky vznešený, pathetický *O.*

cothurnus (*coturnus*), *ī, m.* [κόθορνος] 1) střevíc lovecký s tlustými podešvemi, řemínky pevně ušnérovaný; — spec. střevíc herců tragických s velmi vysokými podešvy, koturn; 2) meton. a) vznešený sloh tragoedie: *Sophocleo carmina digna cothurno V* básně rovnocenné vznešené mluvě Sofokleově; b) tragoedie: *hunc cepere pedem grandes cothurni H* tento rozměr přijaly vznešené tragoedie.

cotīdiānus (*cottidianus*), *a, um* 1) každodenní, denní; 2) obvyklý: *cotidiani interpretes Cs*; 3) denní, všední.

cotīdiē (*cottidie*), adv. [z **quotitei die*] vl. kteréhokolivěk dne; každodenně, denně.

Cotīnī, *ōrum, m.* Kotinové, národ, jenž byl usedlý na horním Váhu (v nyn. Slovensku) *T.*

Cotta, *ae, m.* příjmení rodu Aureliova; viz *Aurelius.*

Cottius, *iī, m.* jméno dvou knížat, otce a syna, kteří panovali nad národy usedlými v té části Alp, jež po nich slovou *Alpes Cottiānae* n. *Cottiae* Alpy Kottijské *T.*

coturnīx, *īcis, f.* křepelka.

coturnus, viz *cothurnus.*

Cotys, *yis* a **Cotus**, *ī, m.* jméno několika knížat thráckých.

Cotyttia, *ōrum, n.* Kotyttie, divoká, orgiastická slavnost bohyně pův. thracké, zvané Kotytto *H.*

Cōum, **Cŏus** a **Cōus**, viz *Coos.*

covinnārius, *iī, m.* [*covinnus* (keltský) vůz kosatý] vojín bojující s kosatého vozu *T.*

Crabra (*aqua*), *ae, f.* vodovod u Tuskula, ústil do Tibery *C.*

crābrō, *ōnis, m.* sršeň.

Cragus, *ī, m.* pohoří v Lykii.

Cranii, *ōrum, m.* městečko na záp. pobřeží Kefallenie; též obyvatelé jeho.

Crānōn (*Crannon*), *ōnis, f.* [*Κρανών*] město v Thessalii. Odt. adj. **Crānōnius**, *a, um* kranonský *L.*

Crantōr, *oris, m.* [*Κράντωρ*] 1) zbrojnoš Peleův *O*; 2) akademický filosof (ok. r. 320 př. Kr.) ze Sol v Kilikii.

crāpula, *ae, f.* [*κραιπάλη*] podnapilost, opilost, opice z vína.

crās, adv. zítra; budoucně.

crassē, adv. [*crassus*] tlustě, hrubě: *carmen c. compositum H* (z hrubých nití upředená) hrubě, nemotorně, neobratně, nejapně, nevkusně složená.

crassitūdō, *inis, f.* a) tloušťka, síla; b) hustota: *aëris c. C.*

1. **crassus**, *a, um* tlustý; a) silný, hrubý: *crassa toga H*; metaf. (*sapiens*) *crassā Minervā H* rozumu prostého (hrubého zrna); b) hustý: *c. cruor V* hustá, sražená, ssedlá, stydlá krev; *Boeotum c. aër H*; *picea c. caligine* (*ignis*) *V* (oheň) hustý smolným dýmem.

2. **Crassus**, *ī, m.* [„Tlustý“] příjmení rodu Liciniova; zvl. 1) *L. Licinius Crassus*, znamenitý řečník († r. 91 př. Kr.); 2) *M. Licinius Crassus Dives*, známý triumvir, poražen a pak zabit v Mesopotamii u Karrh r. 53 př. Kr.

crās-tinus [*cras*; srov. *diū-tinus*] zítřejší: *in crastinum* (sc. *diem*) *differre C* odkládati na zítřek.

Crātaeis, *idis, f.* nymfa, matka Skyllina *O.*

crātēr, *ēris, m.* a **crātēra**, *ae, f.* [*κρατήρ, κρητήρ* od *κεράννυμι*] 1) měsidlo (velká nádoba, v níž mišeno bylo víno s vodou); též nádoba, džbán na olej: *fuso crateres olivo V*; 2) metaf. jícen sopečný (srov. krater): *tellus currum medio cratere recepit O*; 3) (souhvězdí) Pohár *O.*

Craterus, *ī, m.* [*κρατερός* „Silný“] řecké jméno mužské; 1) vojevůdce Alexandra Velikého *NCu*; 2) znamenitý lékař řecký, žijící v Římě za doby Ciceronovy.

Crāthis, *idis, m.* [*Κρᾶθις*] hraniční řeka mezi Lukanií a Bruttijskem.

Cratīnus, *ī, m.* [*Κρατῖνος*] básník staré komoedie attické († 423 př. Kr.), vrstevník Aristofanův *H.*

Cratippus, *ī, m.* [*Κράτιππος*] peripatetický filosof v Athenách, učil syna Ciceronova *C.*

crātis (*crātēs*), *is, f.* obyč. v plur. 1) pletenina, pletivo, líska: *claudere textis cratibus pecus H* zavírati stádo v pletené, proutěné (z proutí jívového) ohradě; *flectunt salignas umbonum crates V* vl. proutí jívové splétají ve štíty ohýbajíce, z proutí vrbového pletou štíty; *crates et molle feretrum arbuteis texunt virgis V* proutí planikové splétají v měkká nosidla; *vimineas crates V* pletené brány k vláčení; — spec. proutí, rošti: *loricas ex cratibus attexere Cs* připlétati z proutí (ochranné) zábradlí; 2) metaf. pletivo, spojení, svaz: *crates pectoris V* pletivo prsou, hruď; *c. laterum O*; *c. spinae O* kostra, svaz páteřní.

creātiō, *ōnis, f.* [*creo*] zvolení, volba.

creātor, *ōris, m.* [*creo*] stvořitel; původce: *c. huius urbis C* zakladatel; *c. Achillis O* otec Achillův.

creātrīx, *īcis, f.* [*creator*] původkyně: *diva c. V* božská matka.

crēber, *bra, brum* [srov. *crē-scō*] a) (v prostoře) hustý, plný, četný, hojný, bohatý: *lucus c. harundinibus O* háj hustě zarostlý rákosím; *crebberrima fontibus Ide O* velmi bohatá na prameny; *Auster c. procellis H* bohatý na bouře, bouřenosný; b) (o čase) zhusta opakovaný, častý: *crebras litteras mittere C* posílati časté listy, list za listem; *c. Auster V* stále vanoucí; *crebris micat ignibus aether V* hojnými, ustavičnými; (neutr. plur. v platnosti adv.) *equus pede terram crebra ferit V* opět a opět. (Creber bývá v platnosti praed.) *in eo c. fuisti C* to jsi často opakoval; *crebri lapides cecidere L* hojně kamení napadlo; *heros c. pulsat Dareta V* opět a opět, stále bije, časté rány zasazuje, zadává.

crēbrēscō, *ere, bruī,* — [*creber*] stávati se častějším; množiti se, rozmáhati se, vzmáhati se, vzrůstati: *aurae crebrescunt V* vánky se množí; *horror crebrescit V* hrůza se vzmáhá; *crebrescente invidia T* poněvadž nenávist vzrůstala; *c. sermonem V* že se řeč vzmáhá; *crebrescens cladis fama T* rostoucí pověst o porážce; (neos.) *crebrescit* s acc. c. inf. proskakuje, proslýchá se, pověst se šíří, že...

crēbritās, *ātis, f.* [*creber*] hustota; **a)** hojnost, bohatost: *c. sententiarum C*; **b)** častost: *c. periculorum T* častá nebezpečenství.

crēbro, adv. [*creber*] zhusta, často, začasté.

crēdibilis, *e* [*credo*] uvěřitelný, víře podobný, hodnověrný: *vix credibile* (*est*) sotva víře podobno, neuvěřitelno; *supra quam credibile S* více, než by kdo věřil; (neutr. subst.) *credibili* (abl. komp.) *fortior illa fuit O* byla statečnější nad uvěření, než by kdo byl věřil, tušil.

crēdibiliter, adv. [*credibilis*] víře podobně, hodnověrně.

crēditor, *ōris, m.* [*credo*] jenž své peníze svěřil (půjčil) druhému; věřitel.

crēditum, *ī, n.* [vl. subst. neutr. part. perf. pass. od *credo*] svěřené; půjčka, dluh: *c. abnegare S* dluh popříti, odpřisáhnouti.

crēdō, *ere, didī, ditum* [souvisí s *cor* a *-dere* srov. *condere*, vl. položiti na srdce] **1)** svěřovati někomu něco (alcl alqd): *regnorum credita pars cessit Heleno V* část říše svěřena přišla pod Helena; *puero summam belli c. V*; *tibi creditum debes Vergilium H* sobě svěřeného dluhuješ (o lodi); *libris arcana c. H* svěřovati tajemství knihám; (reflex.) *qui se credidit hostibus H* jenž sebe, život svůj svěřil; *se ponto c. O* odvážiti se na moře; *nocti se c. O* odvážiti se do noci; *se c. pugnae V* dáti se v boj; *te aequo mecum crede solo V* na rovné půdě měř se, zápas se mnou; — spec. svěřovati peníze, půjčovati: *ne pecunias creditas solverent C* půjčené peníze, dluhy; *metuebat, ne, quod crediderat, perderet C* aby nepřišel o peníze (půjčené); **2) a)** věřiti, důvěřovati někomu, spoléhati na někoho n. něco (alci): *virtuti popularium c. S*; *c. hastae V*; **b)** (slovům, vypravování) věřiti, víru přikládati, míti za pravdu (alqd): *de se si creditur ipsi O* možno-li jí věřiti o ní (samé), je-li o sobě svědkem věrohodným; (osob. pass.) *credor* (= *creditur mihi*); *ora non umquam credita Teucris V* ústa, jimž nebylo dáno víry, jimž Teukrové nikdy nevěřili; *vix equidem credar O* stěží mně bude uvěřeno, stěží dojdu víry (u nich); *venerabilior divinitate credita L* více ctěn, poněvadž věřeno bylo v božství; *creditus accepit herbas O* víry došed; *moenia iam stabant credita sed turbae nimis ampla suae O* o nichž (hradbách) však tehdejší hrstka lidí věřila, že ...; **c)** (ve význ. oslabeném) věřiti, mysliti, domnívati se, naditi se (s acc. c. inf.; v pass. s nom. c. inf.) pokládati (s dvojím akk., v pass. s dvojím nom.): *voluntaria morte interisse creditus T* věřilo se (o něm), že zemřel; *numquam credito* (abl. abs.) *sine fraude Germanicum interisse T* ježto nikdy nedošlo víry, že ... *quoscumque idoneos credebat S* pokládal za vhodné; *ut servā natus crederetur L* že byl pokládán za syna otrokyně; *per quae* (*pignora*) *tua vera propago credar O* za tvého pravého potomka byl bych pokládán (uznáván); — vložené credo vyjadřuje často subjektivní mínění (srov. *οἴομαι*) trvám, tuším, asi, snad; není-li pravda? ne-li?; (s acc. c. inf.) *quid responsuros creditis? S* co by as odpověděli; (potentiál minulosti) *milites maesti, crederes victos, in castra redeunt L* člověk by býval myslil, že jsou přemoženi.

crēdulitās, *ātis, f.* [*credulus*] lehkověrnost, důvěřivost.

crēdulus, *a, um* [*credo*] lehkověrný, důvěřivý: *minime credula postero* (sc. *diei*) *H* nedůvěřujíc (lehkomyslně) zítřku; (v pass. významu) *credulā famā inter gaudentes T* ježto pověst snadno docházela víry u radujících se.

Cremera, *ae, m.* říčka v Etrurii, jež nedaleko Říma vtéká do Tibery. Odt. adj. **Cremerēnsis,** *e* kremerský: *dies T* neblahý den, v němž (r. 477 př. Kr.) 306 Fabiů padlo v boji proti Vejským.

cremō, *āre, āvī, ātum* spalovati, upalovati: (s acc. vztah.) *virgo visa* (*est*) *omnem ornatum flammā cremari V* bylo viděti, že celá ozdoba (hlavy) hoří; *spolia Iovi cremavit V* spálil v obět Jovovi; (básn. o ohni samém) *ignis trabes cremat O* oheň stravuje.

Cremōna, *ae, f.* město v hořejší Italii při severním břehu Padu. Odt. adj. **Cremōnēnsis,** *e* kremonský; obyv. *Cremonēnsēs, ium, m.* Kremonští.

Cremōnis iugum hřbet „Kremo" (nejspíše nyn. *Malý Bernhard*).

Cremūtius, římské jméno rodové; zvl. *A. Cremutius Cordus,* dějepisec za doby Tiberiovy, věhlasný svobodomyslností *T.*

Crēnaeus, *ī, m.* [*κρηναῖος,* pramenný, bydlící při prameni] jméno Kentaura *O.*

Crēnē, *ēs, f.* město v Aiolidě *L.*

creō, *āre, āvī, ātum* [příb. s *cre-sco*] 1) a) tvořiti, ploditi, roditi: *quidquid mortale creamur O* co nás smrtelných jest zplozováno, my všichni smrtelní zrozenci; part. perf. pass. *creatus* zrozenec, zplozenec: *Maiā creatus O* zrozenec, syn Majin; *Sulmone creati V* zrození v Sulmoně, zrozenci sulmonští; *vobis animosa creatis O* viz *animosus*; *cibi nullo cogente creati O* pokrmy zplozené samy sebou, samorostlé; b) metaf. *nova Romae dignitas est creata L* nová důstojnost byla uvedena v život, zřízena; *in urbe luxuries creatur C* rodí se hýřivost; *periculum c. C* strojiti nebezpečenství; 2) voliti (na úřad), ustanovovati: (často též o úředníku volby řídícím) (*Brutus*) *conlegam sibi comitiis centuriatis creavit P. Valerium L* zvolil, dal zvoliti za svého soudruha (v úřadě).

Creōn, *ontis, m.* [*Κρέων*] řecké jméno mužské; 1) král korinthský, otec Kreusy, choti Iasonovy; 2) bratr Iokastin, jenž ujal se vlády v Thebách, když oba synové Oidipovi v souboji padli.

crĕpĭda, *ae, f.* [z řeck. acc. *κρηπῖδα* od *κρηπίς*] podešev, sandál, polobotka (řecká obuv).

crepidātus, *a, um* [*crepida*] obutý v sandály.

crepīdō, *inis, f.* [srov. *κρηπίς*] 1) zděný základ, podstavec; 2) povýšená a zděná hráze pobřežní, nábřeží: *c. portūs Cu* přístavní hráz; *magnae molis* (gen. qual.) *crepidines Cu* velmi vysoká hráze (pobřežní), velmi vysoká nábřeží; *crepidine saxi V* na (vyčnívajícím) okraji skály.

crepitō, *āre, āvī* [verb. frequ. — intens. od *crepo*] opět a opět n. silně rachotiti, praskati: *crepitantia arma O* chřestící, řinčící; *aera crepitantia V* kovy řinčící; *c. enses V* že meče řinčí; *flamma crepitans V* praskající; *multā grandine nimbi culminibus crepitant V* lijavec (bouře) s prudkým krupobitím na střechách rachotí; *duro crepitant sub vulnere mālae V* pod krutými rázy chrastí čelisti; *crepitans vocat auster in altum V* šumě pozývá jih na širé moře; *crepitans squama O* chřestící šupiny; *crepitans rostrum O* klapající zobák; *crepitabat brattea vento V* chřestil lupínek větrem; *rami crepitantes auro O* chřestící zlatem; *crepitantes lapilli O* bublající oblásky.

crepitus, *ūs, m.* [*crepo*] rachocení, rachot, praskot, břinkot, lomoz: *c. armorum L* řinkot zbraní; *cum aeris crepitu L* za chřestotu, za zvuku cymbálů; *c. materiae flagrantis L* praskot; *non tanti fulmine dissultant crepitūs V* po blesku tak hrozné rány, tak hrozný třeskot nerachotí; *c. dentium C* skřípání; *c. alarum L* třepot křídel.

crepō, *āre, uī,* — 1) intrans. klapati, chřestiti, břinkati: *crepuit sistrum O* chřestačka se ozvala, vydala ječivý zvuk; *crepat in mediis laurus adusta focis V* praská; *sinus crepantes V* šustící záhyby; *acuto in murice remi crepuere V* na ostrém útesu vesla praskla (zlomena); 2) trans. a) *populus ter crepuit sonum H* třikrát zazvučel tleskotem, třikrát hlučně zatleskal; b) metaf. hlučně, hlasitě mluviti o něčem, žvástati, křápati, tlachati, pleskati (alqd): *inmunda c. verba H* nečistá slova (nadávky) křápati; *vineta mera c. H* pleskati (jen) o samých vinicích; *si quid Stertinius veri crepat H* káže-li cos pravdy (řečeno s úsměškem); *quis post vina pauperiem crepat H* žehrá na chudobu.

crepundia, *ōrum, n.* [*crepo*] řehtačka, hrkačka.

crepusculum, *ī, n.* [zastar. *creper, a, um* šerý] šero večerní, soumrak: *traherent cum sera crepuscula noctem O* když pozdní soumrak přiváděl noc; (básn.) šero, přítmí, temno: *iter per opaca crepuscula O* stinným, temným šerem; *dubiae crepuscula lucis O* přítmí pochybného světla, svitavé přítmí.

Crēs, viz 1. *Creta.*

crēscō, *ere, ēvī,* (básn. *crētus*) [srov. *creo*] růsti; 1) (o něčem, co dosud nebylo) růsti, vyrůstati, vzcházeti; často part. **crētus,** *a, um* v platnosti adj. (s ab n. s abl.) pošlý, zplozený, zrozený, syn, potomek něčí: *Aeneas Troiano sanguine c. V*; 2) (o něčem, co jest, přibývá-li ho) růsti, vzrůstati:

ut clivo (= *in clivo*) *crevisse putes O* že bys myslil, že vyrostly na vrchu (na svahu vrchu); *in caput crescit O* roste do hlavy, (víc a víc) mu roste hlava; *bucina in latum crescit O* šíří se; *crescentes anni O* léta vzrůstu, mladistvá léta; — spec. růsti v něco, (rostouc) měniti se v něco: *in ramos bracchia crescunt O* ramena rostou ve větve, mění se ve větve; 3) metaf. (velikostí, počtem, silou) růsti, vrůstati, vzmáhati se, rozmáhati se, přibývati, rozhojňovati se: *crescens aestus V* rostoucí příboj; *crescunt loca decrescentibus undis O* (pevné) půdy přirůstá, přibývá opadáváním vod; (*Atlas*) *crevit in inmensum O* vzrostl do nesmírna; *crescit in ore cibus O* jídlo roste v ústech; *annona crevit Cs* cena obilí stoupla, obilí (dat.) přiskočilo; *crescit animus* odvaha (srdnatost) roste, vzmáhá se, někdo nabývá mysli; *vis crescit victis V*; — spec. (politickou mocí) vzrůsti, zmoci se, zmohutněti, povznésti se: *in tantas opes c. L* dospěti k takové moci; *crescendi occasio L* příležitost zmoci se, moc (vliv) povznésti.

1. **Crēta,** *ae,* n. **Crētē,** *ēs, f.* [*Κρήτη*] ostrov v moři Středozemním (nyn. *Kandia* n. *Kriti*). Odt. a) **Crēs,** *Crētis, m.* Kreťan; obyč. v plur. *Cretes, um* Kreťané, známi byli jako výborní lukostřelci; adj. kretský; b) **Crēssa,** *ae,* adj. *f.* kretská: *Cressa ne careat pulchra dies nota H* nepostrádejž krásný den kretské (t. j. bílé) značky (bílá barva znamená štěstí, radost). Z bílé hlinky, z křídy (*creta*) učinila prostonárodní etymologie na základě stejného znění slov „kretskou hlinku"; též subst. Kreťanka; c) **Crētis,** *idis, f.* adj. kretská; d) **Crēsius,** *a, um* kretský; e) **Crētaeus,** *a, um* kretský; f) **Crēticus,** *a, um* kretský; též čestné příjmení *Q. Caecilia Metella* (konsula r. 69 př. Kr.); g) **Crētēnsis,** *e* kretský; obyv. *Crētēnsēs, ium, m.* Kreťané.

2. **crēta,** *ae* (sc. *terra*) [*cerno*] prosetá hlína; křída, bílá hlinka k líčení se neb k pečetění: *creta an carbone notare H* viz *carbo*; (básn.) hlinitá prsť, bahno: *rapidus cretae Oaxes V* bahno unášející (jiné čtení *certe*).

Crēticus, *a, um* viz *Crēta* f).

Crētis, *idis, f.* viz *Crēta* c).

crētosus, *a, um* [2. *creta*] křídovatý.

crētula, *ae, f.* [subst. demin. od 2. *creta*] bílá hlinka pečetní; meton. pečeť (z bílé hlinky).

crētus, *a, um* viz *cresco.*

Creūsa, *ae, f.* [*Κρέουσα* fem. ke slovu *Κρέων*] jméno ženské; 1) manželka Aeneova *V*; 2) dcera korinthského krále Kreonta, choť Iasonova *H*; 3) přístav v Boiotii *L*.

crībrum, *ī, n.* [*cerno* prosévati] síto, řešeto.

crīmen, *inis, n.* [srov. *cer-no, κρίνω*] vl. to, oč jde při rozhodování; 1) subjektivně a) obvinění, nařknutí, žaloba, obžaloba (alcis rei z něčeho) *crimine alqm accusare* viniti někoho ze zločinu; *c. tanti maleficii C* obvinění z tak hrozného zločinu; *c. ambitūs C* žaloba pro nezákonné ucházení se o úřad; *c. maiestatis C* žaloba pro uražení svrchovanosti (císařské); (praegn.) *distribuere causam in crimen* (= *in criminis refutationem*) na vyvrácení obžaloby (obvinění); *c. invidiae* (gen. subj.) *N* obvinění vzešlé ze závisti; *c. meum, tuum* atd. (subj.) mé obvinění, (obj.) žaloba proti mně; *locus est in crimine O* místo jest viněno (z toho), svalují vinu na místo; *falsaeque patres in crimine caedis* (sc. *erant*) *O* na kmetech tkvěla vina nepravé vraždy; b) výčitka, výtka: *c. arrogantiae Cs*; *crimini dare alci alqd* za vinu dávati, vykládati za zločin; *res crimini est C* věc jest vykládána za zločin; *tanto crimine dignus V* hoden takové výčitky (zbabělosti); *ferro c. refellam V* mečem vyvrátím výčitku, hanbu (z porážky); *nostro cum crimine O* k naší hanbě; — spec. to, na čem lpí výtka viny, příčina, záminka: *sere crimina belli V* zasej příčiny k válce; 2) (objektivně) vina, úhona, přečin, zločin: *sine crimine vitam degere V* bez úhony, bez viny, bezúhonně; *essemus miseri sine crimine O* bez hanby; (attrib.) *sine crimine coniunx O* nevinná; *crimina discit V* vyzvídá, vyšetřuje zločiny; *crimine ab uno disce omnes V* z jednoho zločinu (šibalství) poznej všecky; *reus criminis L* obviněný ze zločinu, vinník; *est aliquid c. abesse malis O* vědomí viny; meton. (osoby stižené vinou, věci zobrazující přečin): *se clamat c. ma-*

lorum V sebe nazývá příčinou pohrom; *signat sua crimina gemmā O* pečetí list obsahující zločin.

crīminātiō, *ōnis, f.* [*criminor*] nařknutí, obviňování; (s přihanou) osočování, pomluva.

crīminātor, *ōris, m.* [*criminor*] osočovatel, pomluvač, utrhač.

crīminor, *ārī, ātus sum* **a)** nařknouti, žalovati, viniti, obviňovati, osočovati někoho (alqm apud alqm); **b)** viniti něco, naříkati, stěžovati si na něco, vytýkati (alqd; s quod; s acc. c. inf.): *Agrippinae amicitiam in eo c. T* přátelství s Agrippinou při něm viniti, vytýkati mu přátelství s Agrippinou.

crīminōsē, adv. [*criminosus*] pomlouvačně, utrhačně, hanlivě, sočivě.

crīminōsus, *a, um* [*crimen*] pomlouvačný, sočivý, nevraživý: *criminosi iambi H* potupné básně (iambické).

Crīmisē, *ēs, f.* město v Lukanii.

Crīmissus n. **Crīmīsus,** *ī, m.* říčka na jihozáp. pobřeží sicilském.

crīnālis, *e* [*crīnis*] **1)** vlasový: *crinales vittae O* stuhy, vínky ve vlasech; *aurum crinale V* zlatá ozdoba (jehlice) do vlasů; subst. *crīnāle, is, n.* (zlatý) vínek, ozdoba (do vlasů); **2)** metaf. vlasům podobný, vlasovitý: *crinale corpus O* (o těle polypa).

crīnis, *is, m.* [m. **cris-nis*; příb. s *cris-ta*] chvějící se, vlající; **1)** vlas zvl. na hlavě; (sing. též ve význ. souborném) *nigro crine decorus H*; *crinem barbamque promittere T* nechati si růsti vlas i vous; **2)** metaf. ohon vlasatice.

Crīnissus (*Crīnīsus*), *ī* viz *Crimissus*.

crīnītus, *a, um* [*crinis*] vlasatý, dlouhovlasý, dlouhokadeřný: *os crinitum anguibus C* obličej zdobený hadími vlasy; metaf. *galea iubā crinita V* přilba s vlajícím chocholem; *crinita stella C* vlasatice (κομήτης).

Crīspīnus, *ī, m.* nudný mravokárce stoický *H.*

crīspō, *āre* [*crispus*] uváděti ve chvějný pohyb, mávaje pohybovati, mávati, potřásati něčím (alqd); o vodě čeřiti.

1. crīspus, *a, um* vlnitě se chvějící; kučeravý, kudrnatý, kadeřavý.

2. Crīspus, *ī, m.* [srov. Kučera, Kudrnáč] římské příjmení.

crista, *ae, f.* [srov. *crinis*] **a)** hřeben, chocholka (na hlavě zvířat); **b)** chochol (na přilbě).

cristātus, *a, um* [*crista*] **a)** hřebenatý, chocholatý: *vigil ales cristati oris O* s hřebínkem na hlavě (= kohout); **b)** opatřený chocholem, mající chochol: *cristatae galeae erant L* přilbice měly chochol; *c. Achilles V* chocholný.

Crithōtē, *ēs, f.* město thrácké ve vých. Chersonesu *N.*

Crītiās, *ae, m.* [Κριτίας] náčelník t. zv. třiceti tyranů v Athenách (r. 404 př. Kr.), znám byl jako básník, řečník a státník.

criticus, *ī, m.* [κριτικός] posuzovatel, kritik; gramatik, filolog, učenec.

Critō, *ōnis, m.* [Κρίτων] žák a přítel Sokratův.

Critobūlus, *ī, m.* [Κριτόβουλος] řecké jméno mužské: **1)** žák Sokratův *C*; **2)** lékař Alexandra Velikého *Cu.*

Critolāus, *ī, m.* [Κριτόλαος] řecké jméno mužské; **1)** peripatetický filosof, jenž jako člen vyslanectva athenského přišel s Karneadem a Diogenem do Říma (r. 155 př. Kr.); **2)** vojevůdce spolku achajského *C.*

Crocalē, *ēs, f.* [κροκάλη obláskový břeh] významné jméno nymfy *O.*

croceus, *a, um* [*crocus*] šafránový; žlutavý (jako šafrán).

crocodīlus, *ī, m.* [κροκόδειλος] krokodil, ostrovid.

crocōta, *ae, f.* (sc. *vestis*) [*crocus*] šafránové nádherné roucho ženské.

crocus, *ī, m.* a **crocum,** *ī, n.* [κρόκος] **1)** šafrán; **2)** meton. **a)** šafrán, šafránová barva; **b)** voda, voňavka šafránová, jíž zvláště bylo pokropováno římské jeviště: *crocum perambulat fabula H* vl. kus divadelní kráčí šafránem, hraje se na jevišti dýšícím vůní šafránovou.

Crocus, *ī, m.* mladík, jenž proměněn byl v šafránový keř *O.*

Croesus, *ī, m.* [Κροῖσος] král lydský pověstný bohatstvím (ok. r. 550 př. Kr.). Odt. jako jméno obecné = Kroesus, (ohromný) boháč.

Cromyōn, *ōnis, f.* [κρόμυον cibule] (vl. cibulová zahrada) město na Isthmu při saronském zálivu: *colonus arat Cromyona O* nivy kromyonské.

Crotō, *ōnis, m.* [*Κρότων*] Kroton, město na vých. pobřeží Bruttia (nyn. *Crotone*). Odt. **a)** subst. **Crotōniātēs,** *ae, m.* Krotoňan; **b)** adj. **Crotōniēnsis,** *e* krotonský.

cruciāmentum, *ī, n.* [*crucio*] mučení, trápení, trýzeň.

• **cruciātus,** *ūs, m.* [*crucio*] vl. křižování; mučení, muka, trápení, útrapa, trýzeň: *summum in cruciatum venire Cs* propadnouti nejhorším mukám; *in cruciatum dare C* dáti na mučidla.

cruciō, *āre, āvī, ātum* [*crux*] vl. křižovati; **1)** mučiti, trápiti, trýzniti: *cruciatus est a Carthaginiensibus Regulus C* byl umučen; **2)** (duševně) mučiti, trápiti: *animis cruciamur C* trápíme se v mysli.

crūdēlis, *e* [*crudus*] **1)** surový, krutý, ukrutný, krvelačný, bezcitný, nemilosrdný, nelidský; **2)** metaf. krutý, hrozný, děsný: *c. vita V* strastiplný, bídný.

crūdēlitās, *ātis, f.* [*crudelis*] surovost, krutost, ukrutnost, krvelačnost, ukrutenství, nemilosrdnost.

crūdēliter, adv. [*crudelis*] krutě, ukrutně, nelítostně: *ecquis crudelius amavit? O* zda kdo strastněji miloval, trápila-li víc koho láska.

crūdēscō, *ere, —, —* [*crudus*] stávati se surovějším; metaf. stávati se prudčím, rozjitřovati se: *crudescit pugna V* boj se rozjitřuje, zuří prudčeji; *seditio crudescit T* vzpoura jitří se, roste (opak *fatiscit*).

crūditās, *ātis, f.* [*crudus*] syrovost v žaludku; zlé zažívání, nezáživnost, zkažený žaludek.

crūdus, *a, um* [srov. *cruor, cruentus*] **1)** (ještě) krvácející, krvavý: *vulnera cruda O*; — spec. (o jídle) syrový, nevařený (opak *coctus*); (o cihlách) nepálený; **2)** metaf. **a)** syrový, nevydělaný: *cortice crudo* (abl. qual.) *hasta V* oštěp s korou syrovou; *c. pero V* syrová škorně (z nevydělané kůže); **b)** nezralý, nedospělý, předčasný: *poma cruda C* (opak *matura, cocta*); *c. servitium T* (ještě příliš) čerstvé otroctví; **c)** čerstvý, jadrný, statný: *cruda viridisque senectus VT* čerstvé (křepké, jaré, statné) a svěží stáří (srov. Hom. *ὠμογέρων* statný stařec); **d)** mající syrový, zkažený žaludek: (*Roscius*) *crudior fuit C* měl poněkud zkažený žaludek; **e)** surový, necitelný, krutý: *crudi Getae O* sveřepí; *c. ensis V* vražedný meč; *c. caestus V* kruté řemení zápasní (kterým se zasazují kruté, krvavé rány).

cruentō, *āre, āvī, ātum* [*cruentus*] **1)** zkrváceti, krví potřísniti, zbrotiti; **2)** metaf. potřísniti, poskvrniti: *deos caede principis T* zneuctiti; — *haec cruentat oratio C* tato má řeč rve (tě) do krve.

cruentus, *a, um* [*cruor*] **1)** krvavý, zkrvácený, zkrvavený, krví potřísněný: *gaudet Bellona cruentis* (abl. neutr. plur.) *H* má radost z činů krvavých, z krveprolití; **a)** krvutný, červený (jako krev): *cruenta myrta V* (o myrtových plodech); (obr.) *doluere cruento dente lacessiti H* zubem jízlivosti do krvava zraněni; **b)** krvelačný, krvežíznivý: *Mars c. H*; *c. ira H*; *cruentae epistulae T.*

crumēna, *ae, f.* **1)** měšec na peníze (nošený obyčejně kolem krku); **2)** meton. pokladna, peníze.

cruor, *ōris, m.* [srov. č. krev, *κρέας* = maso] **1)** krev (z rány tryskající n. ssedlá, stydlá): *siccabat veste cruores V* proudy krve (stále nově z rány tryskající); *crassum cruorem ore eiectare V* ssedlou, sraženou krev chrliti z úst; *arma uncta cruoribus H* zbraň potřísněná (často) krví; **2)** meton. krveprolití, vražda: *lupus cupidus cruoris O* krvelačný; *se cruori parare O* chystati se k vraždě; *adde cruorem stultitiae H* stupňuj pošetilost krvavým činem.

cruppellārii, *ōrum, m.* [keltské slovo] šermíři, odění v brnění (u Haeduů) *T.*

crūs, *ūris, n.* holeň, hnát, noha: *crus femurque C* holen a stehno; *crura suffringere C* zpřerážeti hnáty; — též metaf.

crūsta, *ae, f.* [srov. *cruor, κρύος* mráz] vl. to, co sražením ztuhlo; **1)** kůra, skořápka, tuhý povlak, škraloup: *concrescunt in flumine crustae V* tuhnou (ledové) povlaky, kůry; **2)** kovové obložení, kovový povlak, pás na nádobách, vyzdobený polovypuklou prací.

crūstulum, *ī, n.* [subst. demin. od *crustum*] cukrovinka, cukrlátko, pamlsek.

crūstum, *ī, n.* [srov. *crusta*] jemné pečivo mající kurku, pamlsek: *orbis*

fatalis crusti V kruh osudného koláče, kulatý koláč, k němuž se pojila sudba.

Crustumeria, *ae, f.* n. **Crustumerium,** *iī, n.* starobylé město Sabinů v Latiu. Odt. adj. **Crustumīnus,** *a, um* krustuminský; (subst.) *in Crustuminum L* do Krustuminska; obyv. *Crustumīnī, ōrum, m.* Krustuminští. Poněvadž tvary Crustumeria, Crustumerium, Crustuminus nehodily se do hexametru, utvořil Vergilius **Crustumerī,** *ōrum* (jméno národa místo jména města) a adj. **Crustumius,** *a, um.*

crux, crucis, *f.* [odt. něm. Kreuz, čes. kříž] 1) (abstr.) mučení: *multas cruces effugere C*; metaf. trýzeň, trápení, kříž, neštěstí: *quae c. ei potest satis supplicii adferre C*; 2) (konkr.) (dřevěné) mučidlo, obyč. kříž (podoby T): *in crucem agere, in crucem tollere, cruci suffigere, cruce adficere*; *cruci affigere* přibiti na kříž, ukřižovati; meton. kříž, ukřižování: *alci crucem minari C*; *proposita cruce aut saxo C* ježto (na to) bylo ustanoveno ukřižování neb svržení se skály (Tarpejské); *abi in malam crucem! C* jdi k čertu, k šípku.

crystallus, *ī, f.* [κρύσταλλος krystal] led; metaf. křišťál *Cu.*

Ctēsiphōn, *ōntis,* [Κτησιφῶν] 1) *m.* Atheňan; přítel Demosthena, jejž tento hájil v řeči „O věnci" proti Aischinovi *C*; 2) *f.* hlavní město parthské říše nad řekou Tigridem *T.*

cubiculāris, *e* [*cubiculum*] náležející do ložnice, (jsoucí) v ložnici: *c. lectus C* postel.

cubiculārius, *iī, m.* (sc. *servus*) sluha ložniční, komorník.

cubiculum, *ī, n.* [*cubo*] a) ložnice; b) pokoj, komnata.

cubile, *is, n.* [*cubo*] (básn. často plur. m. sing.) 1) lože, lůžko, (u zvířat) lože, hnízdo, pelech, brloh: *Hesperium c. H* hesperské lůžko (t. j. západ, kde dle mínění starých slunce po denní pouti odpočívá); — spec. lože manželské; meton. sňatek: *sperata cubilia O*; synekd. ložnice: *inire cubile C*; 2) metaf. sídlo: *avaritiae cubilia C.*

cubital, *ālis, n.* [vl. neutr. adj. *cubitale*; *cubitum* 1)] polštář(ík) pod lokty *H.*

cubitālis, *e* [*cubitum* 2)] loketní, (na) loket dlouhý.

cubitō, *āre, āvī* [verb. frequ. od *cubo*] lehati, lehávati; — (bez význ. frequ.) ležeti *T.*

cubitum, *ī, n.* [*cubo*] 1) loket (část ruky): *c. pressum H* opřený loket; 2) meton. loket (míra).

cubō, *āre, buī, bitum* (odpočívajíc) ležeti: (obr.) *Anchisae molliter ossa cubent V* nechť odpočívají; — spec. α) ležeti (ve spánku), spáti; β) ležeti při stole, jísti, hodovati: *ille cubans agit laetum convivam H* ona hodujíc hrá si na veselého hosta (o myši, která si vede jako člověk); γ) ležeti (nemocen): *haec cubat, illa valet O*; *trans Tiberim cubat H*; (o místě) býti sklonitý, skláněti se, svažovati se: *Ustica cubans H.*

cubus, *ī, m.* [κύβος] kostka.

cucūlus, *ī, m.* [jméno pochodí od jejího zvuku] kukačka; metaf. (výsměch lenivým vinařům, kteří ořezávali příliš pozdě z jara révy): *viator compellans voce cuculum H* pocestný volaje naň posměšně „kuku".

cucumis, *eris, m.* okurka, meloun.

Cugernī, *ōrum, m.* Kugernové, germánský národ, usedlý na levém břehu Rýna mezi Ubii a Batavy *T.*

cuiās, *cuiātis, m.* [*cuius*] jaký krajan, odkud rodilý.

cuicui-modī [gen. od *quisquis* a *modus*; náležitý tvar *cuiuscuiusmodi* nebyl utvořen z příčiny libozvuku] jakéhokolivěk druhu, jakýkoliv: *c. es, T. Rosci C* ať již jsi jakýkoli, Tite Roscie.

cuius, *a, um* [vysl. *cuijus*, vl. adjektivně užitý gen. od *qui*, srov. ποῖος] čí; α) (v platnosti tázací): *dic mihi, Damoeta, cuium pecus? V*; β) (v platnosti relativné): *is, cuium periculum C.*

cuius-modī neb lépe odděleně **cuius modī** [*quis* a *modus*] jakého druhu, jaký.

cuiusque-modī neb lépe odděleně **cuiusque modī** [*quisquis* a *modus*] každého druhu, všeliký.

culcita, *ae, f.* poduška, polštář.

cūleus, ob. **culleus,** *ī, m.* [κολεός, homer. κουλεός] kožený měch, vak, pytel, zejm. k chování tekutých věcí; metaf. šourek *C.*

culex, *icis, m.* komár.

culillus, *ī, m.* viz *cululus.*

culīna, *ae, f.* 1) kuchyně; 2) meton. strava, jídlo, pohoštění: *praebere culinam H* hostiti.

culleus, viz *culeus.*

culmen, *inis, n.* [srov. *columen, columna*; souvisí s *cello* čněti] I nejvyšší bod čnějícího předmětu; vrchol, témě; — spec. α) *c. hominis L* nejvýše čnějící část lidského těla, témě; β) *perducere ad culmen opus L* vyvésti stavbu k hřebenu; *c. tecti V* hřeben střechy; *congestum caespite c. V* střecha z drnu zdělaná; *flammae culmina perque hominum volvuntur perque deorum V* plameny valí se po střechách obydlí lidských i chrámů; (obr.) *ruit alta a culmine Troia V* řítí se s vrchu (t. j. vyvracována jest z kořen, ze základů; srov. Hom. ὤλετο πᾶσα κατ' ἄκρης Ἴλιος αἰπεινή); 2) metaf. vrchol: *c. fortunae L*; II (= *culmus*) stéblo: *c. fabae O.*

culmus, *ī, m.* [srov. *calamus,* čes. sláma] 1) stéblo: *c. geniculatus C* stéblo uzlovaté, kolenkovaté; *gravidis procumbit c. aristis V*; *Cerialis merges culmi V* snop Cereřina stébla, Cereřiných klasů; 2) sláma; slaměná, došková střecha: *Romuleo horrebat regia culmo V.*

culpa, *ae, f.* provinění, provina, vina, poklesek, hřích: *c. abest L* není viny; *abest a culpa C* není (tím) vinen; *is est in culpa CL* jest jeho vina, jest vinen; *id culpae suae tribuebant C* to sobě za vinu dávali, z toho dávali si vinu, kladli na vlastní vrub; *laudem culpae dare C* chvalnou vlastnost klásti za vinu; *perparvam amicitiae culpam relinquebas C* pranepatrnou vinu záležející v opomenutí (v zanedbání) přátelské povinnosti; *si mora pro culpā est O* je-li prodlení vinou; *culpam exsolvere T* spláceti vinu; *nec sum facturus vitio culpāve minorem* (sc. *rem*) *H* aniž hodlám zmenšiti majetek utrácením neb zanedbáváním (hospodářství).

culpātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *culpo*] vinou stižený, provinilý: *c. Paris V.*

culpō, *āre, āvī, ātum* [*culpa*] viniti, haněti, nechváliti, sváděti (svalovati) vinu na někoho (alqm): *arbore aquas culpante H* an strom svádí vinu na lijavce.

cultē, adv. [*cultus*] úpravně; ozdobně, vybraně: *c. loqui O.*

cultellus, *ī, m.* [subst. demin. od *culter*] nožík, nožíček.

culter, *trī, m.* nůž: *c. tonsorius C* holičský nůž, nůžky na stříhání (vousů); (přisl.) *me sub cultro linquit H* mne zůstaví pod nožem (jako obět), t. j. v rukou člověka dotěrného, v tísni, na holičkách.

cultiō, *ōnis, f.* [*colo*] pěstění, vzdělávání: *agri c. C* vzdělávání pole, rolnictví, hospodářství.

cultor, *ōris, m.* [*colo*] pěstitel, vzdělavatel (zvl. polí): *ager cultorem desiderat C*; — spec. α) vzdělavatel rolí, rolník: *pecora cultoresque in agris erant S*; β) obyvatel: *c. aquarum O*; *frequens cultoribus populus L* národ s četným obyvatelstvem, kraj četně zalidněný; γ) milovník, ctitel: *veritatis c. C*; *parcus deorum c. H* vlažný ctitel bohů; *c. aequi O* ctitel práva.

cultrīx, *īcis, f.* [*cultor*] pěstitelka, vzdělavatelka; — spec. obyvatelka: *nemorum c., Latonia virgo V*; *c. Cybelae V* obyvatelka vrchu Kybelina.

cultūra, *ae, f.* [*colo*] 1) pěstění, vzdělávání: *agri c. deseritur C* pole se neobdělávají; — spec. vzdělávání polí, rolnictví, hospodářství *nec c. placet longior annua H*; 2) metaf. a) pěstění, vzdělávání, zušlechtění: *culturae commodare aurem H*; b) ctění: *c. potentis amici H* dvoření se mocnému příteli.

1. **cultus,** *a, um* [vl. part. perf. pass. od *colo*] 1) a) vypěstěný, vzdělaný: *ad cultiora loca perventum est Cu* do krajiny více vzdělané; subst. **culta,** *ōrum, n.* vzdělaná pole, vzdělaný kraj, nivy: *pinguia culta V* žírné nivy; b) upravený, úpravný, nastrojený, vyšňořený, ozdobený: (*mulier*) *culta venit O*; 2) metaf. (na duchu) vzdělaný, zušlechtěný.

2. **cultus,** *ūs, m.* [*colo*] pěstění; 1) pěstování, vzdělávání (půdy): *regiones omni cultu vacantes C* prosté všeho vzdělání; zcela nevzdělané; *aratores cultu agrorum defessi C*; *omnia vasta et sine ullo humani cultūs vestigio Cu* bez veškeré stopy lidské práce; meton. to, co vzděláváním (půdy) jest vypěstěno, osení, plodiny: *omnes cultus Cereris interisse C*; kraj (lidmi) vzdělávaný: (*ea*) *humano cultu haud disparia sunt Cu*; 2) opatrování, hledění, ošetřování, péče: *c. et curatio corporis C*; *qui c.*

habendo sit pecori V jaké péče jest třeba k chovu dobytka; 3) metaf. a) pěstění, vzdělání (ducha), ušlechtění: *animi c. C*; *magnae fortunae c. L* vzdělání přiměřené vysokému postavení; b) (pěstění osoby) uctívání, úcta, pocta: *c. divinus L* úcta k bohům; *c. sacrorum L* bohoslužba; c) vzdělávání, úprava celého vnějšího života směřující k okrášlení a pohodlí, zevnějšek: *forma viri miseranda cultu V* postava člověka v žalostném zevnějšku; *filiorum multus c. puerilitiae S* bohaté zařízení, bohatá výprava, celý dvůr králevičův; α) pěstění těla vzhledem k zevnější úpravě, úprava (oděvu), kroj, oděv, oblek (úpravný): *agrestis c. T* selský oděv; *ut quibus nullus per commercia c. T* ježto se jim nedostává obchodem úpravných obleků, úpravného oděvu; *protinus induitur faciem cultumque Dianae O* oděv, kroj; *regales cultūs H* nádhera královská; *nulla cultūs iactatio T* žádné vychlubání se ozdobami, žádné okázalosti ve kroji; *cultūs dotales T* šperky věnné; *non his instrui cultūs suos T* že tímto darem se neupravují (nedoplňují) její šperky; β) pěstění, zušlechtění, vzdělání života, úprava života, způsob života, živobytí: *cotidianus c. atque victus C* každodenní (obvyklý) způsob života a strava; *gens dura atque aspera cultu V* plémě lidí, lidé tvrdí (suroví) a drsného způsobu života; *feri cultūs hominum H* divoké (surové) mravy lidí; *quīs neque mos neque c. erat V* jimž nebylo ani mravu, ani zušlechtěného života; *eum eodem cultu quo liberos habuit S* dal jej vychovati s touž péčí (stejně) jako své dítky; *humili cultu educare T* vychovávati v (nízkém) jednoduchém způsobu života, v prostotě; — spec. nádherný, hýřivý život, rozmařilost, rozkošnictví, přepych: *c. et desidia imperatoris T*; *c. maior censu H* přepych větší nad jmění, život nádhernější nad jmění.

culullus (*culillus*), *ī, m.* pohár, pokál.

cūlus, *ī, m.* zadnice.

1. cum (zast. *com*) předl. s abl. (K abl. zájmen osobních a osobně reflex. *cum* vždy se přivěšuje, k abl. zájm. vztaž. zpravidla; na př. *mecum, quocum* atd.) I 1) (o doprovázení, spolubytí, společenství, styku přátelském i nepřátelském) s(e): *semper ille antea cum uxore, tu sine ea C*; *secum vivere* žíti pro sebe; *venenum secum habuit N* měl při sobě; *c. animo (suo)* n. *secum reputare* uvažovati u sebe; *c. alqo pugnare* bojovati s někým, proti někomu; ale *adversus regem bellum gessit cum Aegyptiis N* proti králi vedl válku (ve spolku) s Aegypťany; *alia omnia sibi cum conlega ratus S* vše ostatní pokládaje za společný se soudruhem úkol; (cum s abl. v platnosti přivlastkové) *dapes c. sanguine O* (= *sanguineae*) krvavý kvas; *effigies nullo c. corpore O* netělesný; *sumptūs effusi c. probro atque dedecore C* mrhavost hanebná a potupná; — spec. α) (v platnosti přiřaďovací) *cum* (= *et*): a, i neb jiné obraty: *bracchia cum torvo vultu O* rámě a (i) líce zamračené; *Penthea terrebit cum totis advena Thebis? O* (= *Penthea et totas Thebas*); *Remis cum spe studium accessit Cs* vedle naděje přibylo i chuti; *cum reliquis causis haec quoque ratio C* mimo ostatní příčiny; *erant hominum milia circiter VI cum servis liberisque Cs* i s otroky a dětmi, počítajíc (zahrnujíc) v to...; β) (při jméně vůdcově často) = za vedení, za velení, pod: *legio, quae cum Cicerone hiemabat Cs*; 2) (na označení, čím kdo jest opatřen) s(e), v(e): *sedere c. pallio C* seděti v plášti; *stabant c. vestibus atris O* v černých (smutečních) šatech; *esse c. imperio* míti vrchní velitelství; *esse c. telo* býti ozbrojen; II (o čase; vyjadřuje současnost něčeho s něčím): s(e); zároveň s; hned s (někdy sesíleno příslovci *pariter, simul*): *exiit c. nuntio Crassus Cs* hned s poslem; *c. prima luce C* s úsvitem, na úsvitě; *c. die O*; III (o způsobu) *c. virtute vivere* ctnostně; *c. cura* pečlivě; *c. bona pace* v míru a dobrotě; a) (na označení současných okolností děj provázejících): s(e), za, ne bez: *multis c. lacrimis amplecti Cs*; *c. silentio auditi sunt L* mlčky; *magnis c. portoriis Cs* ne bez velikých cel; *nulla c. fine O* bez konce, nekonečně; b) (na označení [současného] stavu, jenž vyplývá z děje) s(e), na, k(u): *Athenas magna c. offensione civium rediit N* na veliké pohoršení, k velké nevoli; *c. tua peste ac pernicie proficiscere ad bellum C* ke své zhoubě a zkáze; c) (na označení omezení

n. podmínky): *ei omnia c. pretio honesta videntur S* vše s výdělkem spojené, při čem je výdělek, jen když kyne z toho výdělek; *cum eo, ut (ne)*... s tou podmínkou, aby (aby ne)...

2. **cum** (zastar. *quom*) spojka; I s indikativem; 1) *cum* vere temporale (čistě časové) (= *quo tempore*) když; 2) *cum* inversum (s ind. perf. n. praes. hist.) když (tu), a již, a tu. Při událostech náhle nastalých poměr věty hlavní a vedlejší bývá zvrácen. Věta s *cum* jest sice vedlejší, ale obsahuje myšlénku hlavní; 3) *cum* iterativum (opětovací) když, kdykoli(v). V latině poklassické též s konj.: *cum in ius duci debitorem vidissent, undique convolabant L*; *mirae voluptates, cum vacaret T* kdykoli měl pokdy; *nusquam cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur T*; 4) *cum* identicum, coincidens: tím, když..., tím, že... Věta s *cum* shoduje se časem i obsahem s větou hlavní: *Cum tacent, clamant C*; *quae cum taces, nulla esse concedis C* tím, že mlčíš..; II s konjuktivem; 1) *cum* historicum, narrativum když (s konj. imperf. n. plusquamperf.); 2) *cum* causale (příčinné) když, poněvadž, ježto (s konj. dle souslednosti časů); 3) *cum* concessivum (připouštěcí) ač, ačkoli, jakkoli (s konj. dle souslednosti časů); 4) příbuzné s předchozím jest *cum* adversativum (odporovací) kdežto, an (ana, ano) s konj. dle souslednosti časů; — *Cum* ve zvláštních spojeních a) **cum — tum** (*maxime, imprimis*) jak — tak (nejvíce, zvláště); b) **cum primum** jakmile; c) **cum praesertim** (*praesertim cum*) zvláště když; d) **cum maximē** (srov. *νῦν γε μάλιστα*) vl. jak kdy nejvíce, přezvláštně, více než (kdy) jindy, právě nyní (nejvíce), (ob)zvláště nyní; *tum* n. *tunc cum maxime* [= *eo* (*illo*) *maxime tempore*] právě, nejvíce tehdy.

Cūmae, *ārum, f.* prastará osada řecká (Kymy aiolské a Chalkidy eubojské) na pobřeží kampanském. Na blízku byla sluj věštkyně Sibylly. Odt. adj. a) **Cūmaeus**, *a, um* kumský: *Cumaeos in annos vivant O* nechť se dožijí let kumských, t. j. Sibylliných, nechť se dožijí vysokého stáří; b) **Cūmānus**, *a, um* kumský; obyv. *Cūmānī, ōrum, m.* Kumští.

cumba, *ae, f.* [*κύμβη*] člun, kocábka.

cumera, *ae, f.* truhla, truhlice (hliněná neb z prutí) zvl. obilní, koš.

cumīnum, *ī, n.* [*κύμινον*] kmín.

cumque (*cunque*) [spojka *cum* a *que*, srov. *ubique, undique, utique*] 1. kdykoli, po každé, vždycky: *mihi c. salve rite vocanti H*; 2. přikláníli se k relativům, zevšeobecňuje jejich smysl -koli, kolivěk. Nejčastěji tvoří s relat. jedno slovo, na př. *quicumque*.

cumulātē, adv. [*cumulatus*] vrchovatě, vrchovatou měrou.

cumulātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cumulo*] nahromaděný; 1) vrchovatý: *uti mensura cumulatiore C* měřiti vrchovatější měrou; 2) vrchovatý, zvětšený, zveličený; dovršený: *cumulatae nova virtute laudes L* oslava zvýšená, zveličená novou zásluhou; (*gratiam*) *cumulatam* (praed.) *morte remittam V* přízeň vrchovatě (mu) splatím svou smrtí.

cumulō, *āre, āvī, ātum* [*cumulus*] 1) vršiti, hromaditi (nahromaditi), kupiti: *arma in ingentem acervum L*; metaf. *opes c. Cu* nahromaditi statky; *in eam honores cumulabantur T* byla zahrnována poctami; *probra in legatum c. T* kydati hanu na legáta; 2) zasypati, přeplniti, naplniti, zanésti, zahrnouti někoho n. něco něčím (alqm n. alqd alqa re): *cumulatae corporibus fossae T* příkopy naplněné mrtvolami; *c. altaria donis V* dary přeplniti oltáře; metaf. *c. alqm muneribus V* dary obsypati, zahrnouti; *honoribus cumulatus T* obsypán, zahrnut důstojnostmi; *cumulari maximo gaudio C* býti naplněn svrchovanou radostí; 3) metaf. a) zvyšovati, zveličovati, zvětšovati, množiti; v pass. růsti, přibývati: *alio scelere hoc scelus cumulasti C* jiným (ještě) zločinem dovršil jsi tento zločin; *aes alienum cumulatum usuris L* dluhy vzrostlé úroky; b) dovršiti, přivésti k dokonalosti: *bonum cumulatur ex integritate corporis C* dovršuje se bezvadností těla; *cumulata erant officia vitae C* byly dovršeny, plně vykonány.

cumulus, *ī, m.* 1) homole, kupa, hromada: *cumulos armorum coacervare L*; (básn.) kopec, hora, spousta (vody): *insequitur cumulo* (abl. mod.) *praeruptus aquae mons V* valí se (proti lodi) mocným (při)valem strmá hora vlny

(vody), t. j. vlna jako hora vysoká; (*amnis*) *fertur in arva cumulo V* valí se na nivy spoustou, valem vod; (obr.) *c. legum L* směsice zákonů; 2) metaf. vrch něčeho, dovršení, přemíra; koruna: *ut ad illam praedam damnatio Sex. Roscii velut c. accedat C* aby odsouzení Sex. Roscia takořka korunovalo onu kořist.

cūnābula, *ōrum, n.* [srov. κοίτη lože] 1) kolébka; (o včelách) *sese in c. condent V* vletí do úlu; 2) metaf. kolébka, původní domov, rodiště: *c. gentis V.*

cūnae, *ārum, f.* [srov. *cunabula*] 1) kolébka; (básn.) *hirundo sub trabibus cunas facit O* staví si hnízdo, hnízdí; 2) meton. kolébka, nejútlejší mládí (věk): *cunarum labor mearum O* má práce (když jsem byl ještě) v kolébce; *primis cunis* (abl. temp.) *O* v nejútlejším věku.

cūnctābundus, *a, um* [*cunctor*] plný váhavosti, váhavý, plný rozpačitosti, rozpačitý, ostýchavý.

cūnctāns, *antis,* adj. [vl. part. praes. od *cunctor*] 1) váhající, váhavý, otálivý, zdlouhavý; 2) metaf. tuhý, nepovolný: *glaebae cunctantes V.*

cūnctanter, adv. [*cunctans*] váhavě, otálivě, ostýchavě: *haud c. cotem discidit L* bez váhání, neváhaje, bez otálení.

cūnctātiō, *ōnis, f.* [*cunctor*] váhání, váhavost, otálení, ostýchání se, ostych, rozpak: (s gen. gerundia) *eos maior c. tenebat invadendi L* více otáleli napadnouti.

cūnctātor, *ōris, m.* [*cunctor*] a) (s přídomkem) vahatel, váhavec, loudal; zvl. přezdívka Q. Fabia Maxima, rozvážného vojevůdce římského proti Hannibalovi („Louda"); b) (v dobrém sm.) *c. naturā et cui cauta consilia cum ratione placerent T* povahou rozvážný.

cūnctor, *ārī, ātus sum* 1) (v pohybu) váhati, otáleti; meškati, prodlévati: *unus homo nobis cunctando restituit rem u C Ennius* (rozvážným) váháním, rozvahou; *cunctatur amnis V* proud řeky staví se; (*aper*) *cunctatur partes in omnes V* zarazí a obrací se na všecky strany; — spec. zdráhati se, vzpírati se: *cunctantem vi abstrahere L*; 2) (v činu) váhati, rozmýšleti se, rozpakovati se, býti na rozpacích, kolísati: *cunctans super tanta re T* rozmýšleje se při věci tak důležité; — (v pass. významu od zastar. aktiva *cuncto*): *nec cunctatum* (sc. *est*) *apud latera T* křídla se dlouho nedržela, byla ihned poražena.

cūnctus, *a, um* [snad z **con-citus* od *cieo*] pův. svolaný, shromážděný; veškerý (veškeren), všecek, celý; obyč. v plur. všichni, vesměs; subst. neutr. plur. **cūncta**, *ōrum* celek, veškerenstvo: *c. terrarum H* celý svět; *c. camporum T* celý kraj; *c. scelerum T* všechny zločiny.

cuneātim, adv. [*cuneus*] klínovitě, do klínu, v klínu; *c. consistere Cs* sraziti se v klíny.

cuneātus, *a, um* [vl. part. perf. pass. od *cuneo* klínovati] klínovitý, klínovitě zašpičatělý.

cuneolus, *ī, m.* [subst. dem. od *cuneus*] klínek.

cuneus, *ī, m.* 1) klín: *labant cunei O* viklají se čepy (jimiž trámce lodní jsou spojeny); 2) metaf. a) klín, klínovitý tvar, podoba: *Britannia velut in cuneum tenuatur T;* b) zástup klínovitě sestavený; zvl. klínovitý šik (vojska), četa v klín seřaděná: *cuneum facere Cs* (= *cuneum dare V*) sestaviti se, sraziti se v klín; *cuneis coactis V* v těsné klíny se srazivše; *turbati cunei V* řady byly pobouřeny; c) (v plur.) vystupující řady sedadel v divadle klínovitě rozdělené, klínovitá oddělení (sedadel), klíny sedadel: *plausus per cuneos V.*

cunīculus, *ī, m.* 1) králík; 2) podzemní průkop (po způsobu králíků), podkop, štola.

cunnus, *ī, m.* ženský pohlavní úd; synekd. (hrubě) žena.

cunque, viz *cumque.*

cūpa, *ae, f.* džbér, sud, bečka.

cūpēdia, *ae, f.* viz *cuppedia.*

cupidē, adv. [*cupidus*] žádostivě, dychtivě, horlivě, ochotně, vášnivě: *cupidissume facere S* činiti s největší ochotou.

Cupīdineus, *a, um* [*Cupido*] náležející Kupidovi (Amorovi, Milkovi), Kupidův (Milkův): *tela O* střely Kupidovy, střely lásky.

cupiditās, *ātis, f.* [*cupidus*] vl. vzkypění (mysli); (prudká) žádostivost, žádost, chtivost, dychtivost, touha;

(s přihanou) vášeň, vášnivost, nezřízená žádost, náruživost, (v plur.) smyslné chtíče: c. *regni Cs* vládychtivost; *temeritas cupiditasque Cs* slepá, nerozvážná horlivost; *per cupiditatem L* vášnivě; *vita maxime disiuncta a cupiditate C* život nejvíce vzdálený od vášnivosti; — spec. α) bojechtivost: *cupiditatem militum reprehendit*; β) ctižádost: *alii cupiditate commoti ex ea provincia triumphaverunt C* ze ctižádosti; *cupiditati obviam ire L* postaviti se na odpor ctižádosti; γ) vášeň lásky; láska: *cupiditatis ardor Cu* horoucnost lásky; (hendiadyoin) c. *atque amor L* náruživá, horoucí láska; δ) chtivost požitků: *suspicio desidiae aut cupiditatis C*; ε) chtivost peněz (majetku), lakomství, lakota: *vita hominum sine cupiditate agebatur: sua cuique satis placebant S*; ζ) dychtivost pro někoho, stranictví, strannost: *occultior vestra ista c. esset C* tajnější stranickost; *sine ulla cupiditatis suspicione C* bez všelikého podezření stranickosti; *sine cupiditate iudicabunt C*; c. *inconsiderata*.

1. **cupīdō**, *inis, f.* (u *H* vždy *m.*) vedlejší tvar slova *cupiditas* užívaný u básn. (za potřebou metrickou, ježto cupiditas nehodilo se do hexametru) a pozdějších dějepisců; viz *cupiditas*.

2. **Cupīdō**, *inis, m.* zosobněný bůžek touhy vzniklé z lásky, syn Venušin, Kupido, Amor, Milek (= Ἔρως).

cupidus, *a, um* [*cupio*] žádostivý, chtivý, dychtivý, baživý, toužící po něčem, toužebný, vášnivý, náruživý (s gen.): c. *pacis H* míru milovný; c. *honorum L* ctižádostivý; *accessi et cupidus* (praed.) *sub moenia duxi V* ochotně, rád; — spec. α) bojechtivý, bojovný: (abl. abs.) *cupidissimis omnibus Cs* za všeobecné bojovnosti; β) zamilovaný, vřele milující: *cupidis amplectitur ulnis O* v dychtivou, vroucí obejme náruč; γ) dychtivý peněz, lakomý, hrabivý: *homo non c. neque adpetens C*; *multitudo cupidorum hominum C*; δ) vášnivě oddaný; (v dobrém sm.) oddaný, přející, nakloněný někomu: *homo nostri cupidissimus C* nám zcela oddaný; (s přihanou) stranický: *iudex cupidior quam iudicem esse aequum est C*; *cupidis testibus iudex non credere debet C*.

Cupiennius, *iī, m.* [*cupiens*] významné jméno prostopášného člověka *H*.

cupiēns, *entis*, adj. [vl. part. praes. od *cupio*] žádající, žádostivý, dychtící, dychtivý: *ut quibus bellum invitis aut cupientibus erat T* jak komu válka byla proti mysli neb po chuti (protivná — milá); *erogandae pecuniae c. T* jsa ochoten vypláceti, dávati peníze, ochotně dávaje peníze; (abl. abs.) *cupientissumā plebe S* an si toho lid nejtoužněji přál, s velikou žádostivostí lidu.

cupiō, *ere, īvī* (*cupiī*), *ītum* [příb. s kypěti] vl. kypěti, býti vzrušen na mysli; a) horlivě žádati si, přáti si, toužiti, bažiti, dychtiti po něčem (alqd; s inf. s *ut* n. *ne*): (absol.) *qui cupit aut metuit* kdo má žádost neb strach, kdo jest skličován žádostí neb strachem; *cupio omnia, quae vis H* přeji ti vše, čeho sám si přeješ; (děkuji a) přeji rovněž vše nejlepší, děkuji za laskavé poptání (zdvořilá odpověď na pozdrav); *regna cupienda O* žádoucí; *potitur cupita O* zmocní se toužené; (part. perf.) *nepotes moram cupitis adferebant T* vnukové zdržovali (jeho) žádosti; *Neroni* (dat. pův.) *id cupitum memorat T* připomíná, že to bylo přáním Neronovým, že Nero si toho přál; b) přáti, býti příznivý, býti nakloněn někomu (alci): *favere et c. Helvetiis Cs*; *suā causā c. C* z vlastního zájmu si přáti.

cupītor, *ōris, m.* [*cupio*] žadatel.

cuppēdia, *ae, f.* [souvisí s *cupio*] mlsnost, mlsnota, labužnictví.

cupressētum, *ī, n.* [*cupressus*] cypřišový lesík, háj.

cupresseus, *a, um* [*cupressus*] cypřišový.

cupressi-fer, *fera, ferum* [*cupressus* a *fero*] cypřišonosný.

cupressus, *ī, f.* (abl. sing. někdy dle IV dekl. *cupressū*) též **cyparissus**, *ī, f.* [κυπάρισσος] cypřiš; meton. *carmina lēvi servanda cupresso H* básně hodné, aby byly chovány v hladké schránce cypřišové. — (zosobnění) **Cyparissus**, *ī, m.* mladík, miláček Appollinův, jenž byl proměněn v cypřiš.

cūr, (zastar. *quōr*) adv. [loc. k zájmu kmeni **quo-*, sr. *qui*] k čemu, nač, proč (přímo i nepřímo táz.).